DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

الأساس في السنة

EL ESAS FİS SÜNNE

İslam Akaidi 1

SAİD HAVVA

7

Duzenleyen:bilginDK
2018-07-06

AKSA

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

الأسس في السنة وفقهها

كافة حقوق الطبع والنشر والترجمة محفوظة
للناشر

دار السلام للطباعة والنشر والتوزيع

لصاحبها
عبد القادر محمود البكار

١٢٠ شارع الأزهر للتليفون ٩٣٢٨٣٠ - ٩٣٥٦٤٤
ص ب ١٦١ العورية تلكس ٩٣٩٨٧ ايجيتل بكار

الطبعة الأولى
١٤٠٩ هـ - ١٩٨٩ م

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranteу.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

الأساس في السنة

SAİD HAVVA

7

AKSA
YAYIN - PAZARLAMA
Halıcılar Cad. Okumuş Adam Sk. 24
Fatih - İstanbul
Tel: 531 45 86

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Aksa Yayın - Pazarlama
San. ve Tic. Ltd. Şti.

Genel Yayın Yönetmeni
Ahmet Küçükağa

c 1991

'El Esas Fi's Sünne' adıyla Türkçe'ye kazandırılan bu eserin Türkçe'de tercüme ve yayın hakları naşir 'Darü's Selam' tarafından Aksa Yayın Pazarlama San. ve Tic. Ltd. Şirketine devredilmiş olup, her hakkı saklıdır. İçinde bulunan yazılar, izin alınmadan tümüyle veya kısmen yayınlanamaz, kullanılamaz.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

EL ESAS Fİ'S SÜNNE
İslam Akaidi

Çevirenler

M. Ahmet Varol • Orhan Aktepe
Abdurrahim Ali Ural • H.Ahmet Özdemir
Recep Çetintaş

Redakte ve İmla

Hamdi Çelebi

Dizgi - Mizanpaj

Cafer Petek

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

El Esas Fi's Sünne'nin yedinci cildinin tercümesi 11-373. sayfalar arası Abdurrahim Ali Ural, 375-557. sayfalar arası M. Ahmet Varol tarafından yapılmıştır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAM AKAİDİ

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

TAKDİM

Bu eserin birinci bölümünde Siyretin Nebeviyye yer alıyordu. O bölümde Resulullah (a.s)'ın hayatı ve bununla ilgili konularda genel bir fikir vermeye çalışmıştık. Daha sonraki bölümler için bir bakıma giriş mahiyetinde olan Siyretün Nebeviyye'den sonraki bölümleri şu şekilde sıralayacağız. Akaid, İbadetler, Hayatiyyat, Köleleri özgürlüğüne kavuşturma, Hikmetler... (1)

*"El Esas Fi's Sünne"*nin ikinci bölümü, Resulullah (a.s)'ın risaletinin önemli bir bölümünü kapsayan akaid konuları hakkında olacaktır.

Allah Teala, Hz. Muhammed (a.s)'i, tevhid inancını tebliğ, rububiyet haklarını ve insanın Allah Teala önündeki sorumluluğunu yerine getirmeye davet için göndermiştir.

Allah birdir. O halde insana düşen, ibadet ve ubudiyet görevini yerine getirmektir. Bu ise tevhid inancının ilk göstergesidir. Kim tevhidi, ibadeti ve ubudiyyeti kabul ederse, cennetle ödülendirilir. Bunları reddedenler ise cehennemle cezalandırılır.

Tevhidin kapsamına, tevhid-i zât, sıfatlar ve fiiller girer. Rabbın birliği, teşri', emir ve hüküm hakkının O'na ait oluşu bu çerçeve içinde yer alır. Bunlar ise ibadeti ve teslim oluşu gerektirmektedir.

İbadet mefhumu, namaz ve zekat gibi bilinen ibadetleri kapsadığı gibi, Allah Teala'nın koymuş olduğu bütün emir ve yasakları da içine alır. Gerek O'na ibadetin göstergelerinden, gerekse şeriatın alametlerinden olsun, farz veya vacib, bütün taatlar, bu mefhumun içine girer. İşte kulluk da budur.

---

1) Said Havva'nın elinizde bulunan bu eseri Siyretün Nebeviyye ve İslam Akaidi'nden oluşuyor. Yazarın yukarıdaki ifadesinde geçen "İbadetler, Hayatiyat, Kölelere Özgürlük ve Hikmetler" ifadesi, "El Esas Fi's Sünne"nin bölümleri içinde bulunmayacaktır. Bahsi geçen bu başlıklar; "El Esas" serisinin üçüncüsünü oluşturan "Nassları Bilme ve Anlamada Esas" adını taşıyan eserinde yer almaktadır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Akaidin kapsamına giren konular bu bölümde yer alacaktır. İbadetle ilgili konular ise üçüncü bölüme dahil edilmiştir. Ubudiyetle ilgili konulara gelince; onları da eserimizin dördüncü ve beşinci bölümlerinde ele alacağız.

Sonuçta bütün bu bölümler, tevhid, ibadet ve ubudiyyetten meydana gelecektir. Bu konularla ilişkili olup, onlardan önce veya sonra yer alması gereken konular da ilgili bölümlere konulmuştur. Ancak telif usulündeki kolaylık nedeniyle bu beş bölümü birbirleriyle olan özel ilgileri derecesinde peşpeşe sıralamış bulunuyoruz.

Allah'ın bizi başarılı kılmasını dileyerek, Akaid bölümüne başlıyoruz.

Said Havva

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İSLAM AKAİDİNE GİRİŞ

Akaid kelimesi Resulullah (a.s)'ın zamanında kullanılan bir kelime değildi. Bu, kalbin bağlanarak inandığını ve bu inancında azmettiğini anlatmak için kullanılan yeni bir kelimedir. Bu terimi esas alarak şunu söyleyebiliriz: Resulullah (a.s) zamanında yalnızca tabii olunan bir İslam Akaidi söz konusudur. Öte yandan daha sonraki çağlarda yazılan eserlerde ele alınarak şekillenen bir akaid kavramı bulunmaktadır. Akaid, Resulullah (a.s)'ın zamanındaki tabii haliyle İslam'la ameli birbirine bağlayan bir esasdı ve iki esası içine alıyordu.

Birinci esas; risalet, ikinci esas ise ğayb meseleleri hakkındaki sadık vahyin öğretileriydi. Bu iki esas zaman zaman birbiri içine girmekte ve birbirlerini tamamlamaktaydılar. Kelime-i şehadet işte bütün bu konuları özetliyordu ve akaidin simgesi de bildiğimiz şehadetti.

Daha sonra telif edilen eserlerde şeklini bulan akaid ise, bu konuları ele aldığı gibi, bunun dışındaki bir çok meseleye de eğilmiştir. Müslümanlar ile diğer dinlere mensup olanlar arasındaki mücadele de bu kapsama girmiş, ehl-i hak olan doğru yolun mensuplarıyla ehl-i batıl olan ve ehl-i sünnet ve'l cemaat dışında kalan kimseler arasındaki çekişme de bu platformda değerlendirilmiştir. İşte bu yüzden -telif eserlerdeki- akaid konularına İslam ve imanın tanımı, bu ikisinin oluşturduğu konular, ilahiyyat konuları, nebeviyyat, sem'iyyat ve bunlarla ilgili meseleler de dahil olmuştur. Dahası, insanın yalnız vahiy yoluyla anlayabileceği ğayble ilgili gerekler de akaid ilminin önemli bir bölümünü oluşturmuş, bu yeni ilim, İslam'ı ve şer'i yükümlülükleri ana hatlarıyla ve bir bütünlük içinde işlemiştir.

İslam, iman ve şeriat açısından insanların şu guruplardan birine dahil olduklarını görüyoruz. İnançlı ve inançlarını yerine getiren müslümanlar, inançlı ancak inançlarını tam olarak yaşamayan günahkar ve kusurlu müslümanlar. İlk gurup takva sahipleri, ikinci gurup ise isyankar ve fasıklardan oluşmaktadır. Üçüncü gurup, dışarıya karşı müslüman gözüküp, aslında iman etmeyenlerdir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bunlara münafık denmektedir. Bunlardan başka bir de kafirler gurubu vardır. Öte yandan dini anlayışta veya amelde hatalı olan müslümanlara da rastlamaktayız. Bunlar bid'at ehlidir. Bazen bid'atler küfre kadar gidebilir, bazen de bid'at olarak kalırlar. Bunların ilki mürted, ikincisi doğru yoldan sapmış kimsedir. Bu müslüman, açıktan açığa dinden çıkıp mürdet olabileceği gibi, sözleri ve hareketleriyle de irtidat etmiş olabilir. İşte bütün bunlardan dolayı meselelerine İslam'dan çıkmaya neden olacak hususlar da eklenmiştir.

Resulullah (a.s)'ın vefatından kıyamet kopuncaya kadar olacak bazı olayları, Resulullah (a.s) bizlere bildirmiştir. Bunlara inanmak da O'nun peygamberliğine inanmanın bir parçasıdır. Bu olaylardan bazıları vukubulmuş, bazıları ise henüz yaşanmamıştır. Bunlardan bir bölümü kıyametten kısa bir süre önce, bir kısmı ise kıyametten bir süre sonra meydana gelecektir. İşte bütün bu bahisler de akaid konularında ele alınmaktadır.

Tarih boyunca İslam ümmeti içinde ortaya çıkan ve Kur'an ile sünnetin yorumlanmasında fıtrata aykırı hareket eden ekoller meydana gelmiştir. Bu fırkalar şâz (1) veya küfrü gerektiren bazı görüşler ortaya atmışlar ve yanlış tutumlar içerisine girmişlerdir. Bu tür ekollerin görüş ve tutumlarından söz etmek de akaid ilminin bir parçası olmuştur.

Akaid ilminde, bazı konuların düzeltilmesi için çaba sarfedilmeyip susulduğu takdirde, bazı zararlar doğurabilecek nitelikte bir takım hatalı anlayışlardan da bahsedilmektedir.

Akaidde görüşler naslara dayanmaktadır. Ancak dinimizde akli ve örfi hükmün de kendine göre bir yeri vardır. Bu yüzden beşeri deneylerin ve akli hükümlerin dindeki yerini ortaya koymak bakımından bu konulara da akaid konularında değinme gereği doğar. Böylece akaid konularında akli, şer'i ve örfle ilgili hükümlere de yer verilir ve bunların aralarında bir çelişki olmadığı ortaya konulur.

Bu ve benzeri konuların tümünü akaid kitaplarında bulmak mümkündür. Bu kitaplar, içerik bakımından bu tür araştırmaların yer aldığı eserlerdir.

Genelde insanlar, inceleme, deney ve tekrarla birçok bilgiye ulaşabilirler. Allah Teala kafirlerin durumunu şu ayet-i kerimeyle bildirmektedir:

"Dünya hayatından sadece (görünen) dış yüzü bilirler; ahiretten ise onlar tamamen gafildirler." (2)

Resulullah (a.s) da sahih bir hadis-i şeriflerinde:

---

1) Şaz: İslam alimlerince kabul görmeyen münferid görüş.
2) Rum Suresi: 7

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Siz dünya işlerinizi daha iyi bilirsiniz." (1) buyurmuştur.

Bu tür meselelerde şeriat tavsiye ve uyarıyı esas almaktadır. Ancak öylesi konular da vardır ki, vahyin ışığında hareket edilmeksizin bilmek, ya da o bilgiden emin olmak mümkün olamaz. İşte bu bilgilerin açıklanması Allah Teala'nın elçilerinin en büyük görevidir. Allah Teala'nın kullarına faz kıldığı yükümlülükler de rasullerin öğretileri çerçevesindedir.

Hükümlere uygun olarak meseleleri yerli yerine oturtmak gerekmektedir. Böylece insanlık, doğru bir gidişat üzere olur ve asıl yoldan sapmaz. Tabiattan yararlama, ekonomik hayat, cinsellik ve sosyal ilişkiler gibi konulardaki aydınlanma böyledir. Vahiy dışında insanın bilmesi mümkün olmayan konulara örnek olarak da, gayb haberlerini, Allah Teala'nın müminler ve kafirler için öte dünyada hazırladığı şeyleri göstermek mümkündür. Bu ve benzeri bilgileri açıklamak da rasullerin en büyük görevidir. Allah Teala şöyle buyuruyor:

"Nitekim kendi içinizden size ayetlerimizi okuyan, sizi temizleyen, size kitap ve hikmeti ve bilmediklerinizi öğreten resul gönderdik." (2)

Allah Teala'nın zatına delalet eden ayetlerini ancak vahiyle bilmek mümkündür. Ayet-i kerimede geçen *"sizi temizleyen"* ifadesi, nefislerin Allah'ı tanıma ve O'na kullak etme neticesinde arınacağını vurgulamaktadır. Bunlar da ancak vahiyle bilinebilecek şeylerdendir. *"Size kitabı"* yani, size indirdiği ve içinde kullarına farz kıldığı hükümleri içeren kitabı öğretti. Kur'an-ı Kerim ve diğer semavi kitaplar, bu hükümleri kapsamaktıdır. *"Ve hikmeti"* yani, meseleleri Kitab'a göre yerli yerine oturtmayı öğretti. Bu ifade Kur'an ve sünnetteki emirleri ihtiva etmekte, onlara uymayı gerekli kılmaktadır. *"Size bilmediklerinizi öğreten"* ifadesiyle de, vahiy dışında bilmeniz mümkün olmayan şeyleri öğretti anlamı vardır.

İşte bu açıdan, ayet ve nefisleri arındıracak şeyleri, farzları ve yükümlülükleri bilmek, kainat, davranışlar, anlayışlar, ilişkiler ve siyasi hikmetlere vakıf olmaya çalışmak, vahiy dışında bilinmesi mümkün olmayan şeyleri öğrenme gayretleri de akaid konularında yer almaktadır.

Akaidin ele aldığı en önemli konular bunlardır ve İslam davetçileri özellikle bu konular üzerinde çalışmalıdırlar. Zira dindeki en önemli unsur bunlardır: Allah'ın ayetleri, vacipler, hikmetler ve ancak vahiy kanalıyla bilinebilecek şeyler... Bazı İslam davetçilerinin, bu ana konuları bırakıp tali konular üzerinde durmaları bir hatadır.

---

2) Müslim (4/1836) 43-Kitabu'l Fedail 38. Hadisi Hz. Aişe (r.a) ve Enes (r.a) rivayet etmiştir.

3) Bakara Suresi: 151

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İslam'da olan her şeyin temeli, doğru bir itikad olduğu gibi, doğru bir itikadın temeli de Allah'a ve Resulüne (a.s) olan kuvvetli imandır. Allah'a imanın temeli ise O'na delalet eden mahlukatı ve ayetlerini bilmektir. Resulullah (a.s)'a iman etme ise, O'nun gerçek bir resul olduğuna işaret eden delilleri bilmeye dayanır. Bu konular da akaid bahisleri içinde yer almaktadır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, akaid konusunda eser veren yazarlarda özellikle ehl-i sünnet ve'l cemaat ile diğer İslami fırkalar arasındaki ihtilaflar üzerinde durmak gelenek haline gelmiştir. Bu yüzden akaid konusunda yazılan eserler ya heva ve hevese dayanan görüşlerin zikredildiği, ya da bu tür görüşlere reddiye niteliğindeki eserler haline gelmiştir. Böylece akaid kitaplarında bid'at ehlinin görüşleri ve çeşitli nefsani düşünceler de ele alınmış bu da tartışma ve reddiyeleri peşi sıra getirmiştir. Akaid kitaplarına hakim olan genel hava genellikle böyledir.

Sahih-i Buhari'yi incelediğimizde, bu eserin konu başlıklarının o çağda, özellikle üzerinde durulan meselelerle olan ilgisini tesbit edebiliriz. Akaid kitaplarında da durum aynıdır. Akaid kitaplarının konu çeşitliliğine rağmen, eski müellifler *"Hakimiyet"* konusu gibi başka ilimlerle ilgili gördükleri meseleleri, araştırmaları dışına çıkarmışlardır. Mesela hakimiyetin yalnız Allah'a ait oluşu konusunu fıkıh usulü ilmiyle bağlantılı bulmuşlardır. Oysa fıkıh usulünü öğrenen, az sayıdaki uzmanlardan ibarettir. İslamcı yazarlar, günümüzde bu konudaki boşluğu tesbit ederek, bu boşluğu İslami düşünce eserleri adı verilen türdeki eserlerle doldurmaya çalışmışlardır.

Düşüncemize göre akaid eserlerinde görülen tarzda bir akaid eğitimi, müslümanlar için zorunludur. Bu yüzden bu bölümde, Resulullah (a.s) zamanında üzerinde durulan konulara ağırlık verdik. Her ne kadar, eserimizin akaid bölümü, gerek eski ve gerekse yeni, bu konudaki eserlerin klasik mevzularıyla doluysa ve bütün temel akaid meseleleri bu kitapta ele alınıyorsa da, biz herşeye rağmen müslüman kardeşimize, akaidi, kendi temel kitaplarından öğrenmelerini tavsiye ediyoruz.

Bu eserde itikadi meseleler ele alınırken, Resulullah (a.s)'ın üzerinde durarak yol gösterdiği konulara da ağırlık verilmiştir.

Resulullah (a.s)'ın zamanında üzerinde en çok durulan konular, Allah'ın birliği, Resulullah (a.s)'a, ahiret gününe ve gaybe iman etme, Allah'a ve Resulü (a.s)'ne tam bir teslimiyetti.

İslamiyete girmek için, kelime-i şehadeti kabul ve ikrar etmek, İslam'ın gerektirdiği amelleri yerine getirmek ve cemaatle bütünleşmek gerekir. Bunların zıttı ise, küfür, nifak ve cahiliyettir. İşte bu yüzden Resulullah (a.s)'ın çağında bu ve benzeri meselelere ağırlık verilmiştir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

*"El Esas Fi's Sünne"*nin ikinci bölümü olan İslam Akaidi bölümünü şu ana başlıklar içinde ele alacağız:

1- Akaidin temel taşları

2- Gaybe iman

3- Akaid konuları

Birinci başlıkta Akaid'le ilgili temel konular işlenecek, gaybe iman başlığında imanın altı şartına ve gayble ilgili diğer konulara yer verilecektir. Üçüncü başlıkta da akaidin, itikadı konularla ilgili meseleleri ele alınacaktır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

BİRİNCİ BABIN BÖLÜMLERİ

Birinci Kısım: Cesed, ruh, akıl, kalp ve nefis.
İkinci Kısım: Yükümlülük ve insanın Allah Teala karşısındaki sorumluluğu
Üçüncü Kısım: İslam ve imanla ilgili bazı konular
Dördüncü Kısım: İslam ümmetine mensup olmanın üstünlüğü
Beşinci Kısım: İmanın ve müminin üstünlüğü.
Altıncı Kısım: Resulullah (a.s)'ın daveti ve o davete icabet edenler
Yedinci Kısım: İslam, rükünleri, şartları, dereceleri ve bazı ameller.
Sekizinci Bölüm: İmanın bazı şubeleri.
Dokuzuncu Kısım: Müminin inancının ve teslimiyetinin derecesini gösteren bazı ölçüler.
Onuncu Kısım: Kelime-i Şehadet'in ve imanın esası olan Kelime-i Tevhid'in fazileti.
Onbirinci Kısım: Tadına varılan iman ve karşılığı.
Onikinci Kısım: Resulullah (a.s)'ın yetiştirdiği altın nesil.
Onüçüncü Kısım: İnsana musallat olan vesveseler, imanın nurunu azaltıp çoğaltan, yenileyen ve silen şeyler.
Ondördüncü Kısım: Fıtrat, imanın hakikatı, küfür ve nifak.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

AKAİDİN TEMEL TAŞLARI

GİRİŞ

Bu sonsuz alem içerisindeki insana hayret etmemek mümkün değildir. Ya insanın henüz keşfedemediği şeyler? Ya insanın içinde yaşadığı dünya?.. Bunlar, hayret edici şeylerdir. Bütün gariplikleri ve hayrete düşürücü görünümleriyle dünya. insan için yaratılmıştır. Allah Teala şöyle buyuruyor:

"O ki, yeryüzünde ne varsa hepsini sizin için yarattı." (1)

"Görmediniz mi Allah, göklerde ve yerde bulunan her şeyi size boyun eğdirdi ve size zahir va batın (dış ve iç; görülen, görülmeyen, bildiğiniz ve bilmediğiniz) nimetlerini bol bol verdi." (2)

İşte insan, bu konumuyla, varlık dairesinin merkezi haline gelmektedir.

Kainat hakkında biraz okuyan ve biraz bilgilenen kimse dehşete düşer: Milyarlarca ışık yılı, sayısız galaksiler, muhteşem güneş sistemleri, çeşitli gök cisimleri, çeşit çeşit ışınlar, her yıldızın ve her gezegenin kendine has özellikleri... İçinde bulunduğu ortama bakıp da dünyaya hayret etmemek elde mi? Ya dünyanın içindekilere bakıp da, bütün bunların insanın emrine verilmiş olduğunu düşünmek?..

İnsan hakkında biraz okuyan bir kimse, binlerce psikoloji kitabıyla karşı karşıya gelir. Kaldı ki, bu kitaplar künhüne vakıf olmaksızın, insan ruhu hakkındaki bir takım soyut gözlemlerden ibarettir.

Otopsi ilmini okuduğumuzda, binlerce sayfayla karşılaşırız. Bu sayfalarda insan cismi, azaları ve guddeleri hakkında bir takım gözlem ve gerçekleri buluruz. Bilinen kalıtsal hastalıkları incelediğimizde binlercesine tanık oluruz. Şim-

---

1) Bakara Suresi: 20
2) Lokman Suresi: 20

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

diye kadar tespit edilebilmiş kalıtsal hastalıkların sayısı bile yaklaşık 1500 kadardır. Gıdaların ve ilaçların, insan vücudu üzerindeki etkisini araştırdığımızda sayamıyacağımız kadar özelliklerle karşı karşıya geliriz. İnsan ahlakı üzerinde araştırma yaptığımızda, insan ilişkileri, insan toplulukları, insanların dinleri, insanların icad ettiği sistemler, insanla ilgisi olan ekonomik, sosyal ve siyasi hayat hakkında bilmediklerimizden hayretten hayrete düşeriz... İnsan hayatını, insan ruhunu, insan kalbini, insanın duygularını inelediğimizde, bunlar hakkında pek çok şey bilmemize rağmen, onların meçhul alemler olduğunu görürüz ve ne kadar az şey bildiğimizi anlarız...

Nasıl Zat-ı İlahi, eserleriyle tanınıyor, O'nu her yönüyle bilip ihata etmek mümkün olmuyorsa Allah Teala'nın yarattığı ve insanın içine üflediği nefha da bıraktığı izlerle bilinir. Yoksa onu her yönüyle tanımak mümkün olamaz. Allah Teala şöyle buyuruyor:

"O'nu düzenle (yip insan şekline koydu)ğum ve ona ruhumdan üflediğim zaman..." (1)

Bütün bunlardan sonra insan nasıl olur da Allah Teala'nın kendisine doğru yola eriştirmek için elçi göndermesini garipseyebilir?

Allah Teala buyuruyor ki:

"Şimdi siz bu sözden (bu Kur'an'dan) mı heyret ediyorsunuz? Ve gülüyorsunuz da ağlamıyorsunuz? Ve siz baş kaldırıyorsunuz." (2)

"İçlerinden bir adama: "İnsanları uyar ve inananlara, Rableri katında kendileri için (yüksek) bir doğruluk kademesi olduğunu müjdele" diye vahyetmemiz, insanlara tuhaf mı geldi?.." (3)

Bu müthiş yaratılıştaki insan Allah Teala'nın kendisine bir takım sorumluluklar yüklemesine, ya da kendisi için bir öte dünya hazırlamasına mı hayret ediyor? Kendisini bu şekilde yaratan ve hizmetine sayısız varlığı veren Allah karşısında mı bu hayrete düşüyor?

Allah Teala yine şöyle buyuruyor:

"İnsan, başı boş bırakılacağını mı sanır?" (4)

"Bizim sizi boş yere, bir oyun ve eğlence olarak yarattığımızı ve sizin bize döndürülüp getirilmeyeceğinizi mi sandınız? Mülkün gerçek hükümranı Allah

1) Hicr Suresi: 29
2) Necm Suresi: 59-61
3) Yunus Suresi: 2
4) Kıyamet Suresi: 36

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

pek yücedir..." (1)

Biraz düşünebilen bir insan, yeniden diriltileceğine asla hayret etmez. Olaylar, düşünülen şeyi doğruladığında artık teslim olmaktan başka çare yoktur. İşte birbiri ardı sıra gelen peygamberler kafilesi:

"Sonra biz elçilerimizi ardı ardına gönderdik. Hangi ümmete peygamberleri geldiyse, onlar onu yalanladılar." (2)

Ancak, akıl, insaf ve düşünce sahibi olmayanlar bu gerçeği yalanlarlar. Akıl sahipleri ve iman etmişler, Allah Teala'nın risaletlerini yüklenmişlerdir. Allah Teala şöyle buyuruyor:

"Eğer o kafirler, bu verdiklerimizi inkar ederlerse, bunları inkar etmeyecek bir kavmi o verdiklerimize vekil kılarız." (3)

Elçilerin arasının kesildiği, sapıklık ve başıboşlukla geçen bir dönemden sonra, Allah Teala Hz. Muhammed (a.s)'i elçi olarak göndermişti:

"Ey kitap ehli, elçilerin arasının kesildiği, bir boşluk meydana geldiği sırada size elçimiz geldi, gerçekleri açıklıyor ki, (yarın kıyamette) "Bize bir müjdeleyici ve uyarıcı gelmedi" demeyesiniz. İşte müjdeleyici ve uyarıcı geldi.." (4)

Hz. Muhammed (a.s), ümmetlerin içine düştüğü sapıklıktan kurtulup, doğru yolu bulma ümidinin olmadığı bir dönemde gönderilmişti. Allah Teala şöyle buyuruyor:

"Kitap ehlinden ve puta tapanlardan (Hakk'ı) tanımayanlar, kendilerine açık delil gelinceye kadar (bulundukları halden) ayrılacak değillerdi. (İşte o delil) Allah tarafından (genderilmiş) tertemiz sahifeler okuyan bir elçidir. O sahifelerde doğru yazılmış hükümler vardır." (5)

Allah'ın bütün Resulleri (a.s) dini ayakta tutma ve ondan ihtilafa düşmeme emrine muhatap olmuşlardı. Nitekim Allah Teala şöyle buyurmaktadır:

"Allah'ın Nuh'a emrettiği, sana vahiyle bildirdiğimiz, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya emrettiğimiz: "Dini ayakta tutun. Onda ihtilafa düşmeyin" emrini Allah size de şeriat kıldı." (6)

Resulullah (a.s) insanlara gönderildiğinde din ayakta değildi. Dinin başı olan

---

1) Müminun Suresi: 115-116
2) Müminun Suresi: 44
3) En'am Suresi: 89
4) Maide Suresi: 19
5) Beyyine Suresi: 1-3
6) Şura Suresi: 13

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

tevhid akidesi değişikliğe uğramış, bunun neticesinde Allah'a kulluk ve ibadet eden kimse kalmamış, dahası ayrılığa düşmüşlerdir.

"Onlar, kendilerine ilim geldikten sonra sadece aralarındaki çekememezlik yüzünden ayrılığa düştüler." (1)

Sünnetullah'a göre dinde ihtilafa düşenler, dünyada helak edilmezler.

"Eğer Allah'ın haklıyı haksızdan ayıracak kesin hüküm vereceğine dair vaadi olmasaydı, insanlar arasında hemen hüküm verilirdi." (2)

Böylece din zayi olmuş, ihtilaf baş göstermiş ve yakını iman kalmamıştı.

"İhtilafa düşünlerden sonra, kitaba varis kılınanlar da muhakkak ki, ondan şüphe ve tereddüt içindedirler." (3)

Din ve iman kaybolmuştu. İşte böyle bir ortamda Allah Teala Hz. Muhammed (a.s)'ı gönderdi ve şöyle buyurdu:

"Ey Muhammed! İşte bunun için sen onları hakka davet et. Emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Müşriklerin heva ve heveslerine uyma. Onlara şöyle de: "Ben Allah'ın indirdiği bütün kitaplara iman ettim. Aranızda adaleti hakim kılmakla emrolundum. Bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbiniz Allah'tır. Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz sizedir. Hak, apaçık artada olduğu için, bizimle sizin aranızda tartışılacak bir mesele yoktur. Allah bizi bir araya getirip yüzleştirecektir. Dönüş ancak O'nadır." (4)

Bundan sonra kim bir takım deliller ileri sürerek itiraz ederse, itirazı kabul edilmeyecektir. Zira onların delilleri geçersiz kılınmıştır.

"İnsanlar Allah'ın dinine uyduktan sonra, O'nun hakkında hala münakaşa edenlerin delilleri Rableri nezdinde batıldır. Allah'ın gazabı onların üzerinedir. Onlar için şiddetli bir azap vardır." (5)

Madem ki Allah Teala bu dinin kitabını muhafaza etmiştir, o halde kimsenin dini ayakta tutmamayı mazur gösterecek bir delili olamaz. Kur'an-ı Kerim durdukça, dinde ihtilafa düşmeye kimsenin hakkı ve hücceti yoktur. Mesele gayet açıktır. Bize düşen, bu dini anlamak ve parçalanmamaktır. İlim olmadığında sapıtır, sağlam bir kalp olmadığında parçalanırız.

Ellerimizdeki Kur'an-ı Kerim'de, Hz. Muhammed (a.s)'in getirdiği dini anla-

1) Şura Suresi: 13
2) Şura Suresi: 21
3) Şura Suresi: 14
4) Şura Suresi: 15
5) Şura Suresi: 16

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

mada ihtiyaç duyacağımız her şeyi bulabiliriz. Resulullah (a.s)'ın sünneti de Kur'an-ı açıklamakta, öz olarak Kur'an'da bildirilenleri, ayrıntılı olarak izah etmektedir.

Allah Teala, Hz. Muhammed (a.s)'i İslam diniyle insanlığa gönderdi. O din ki; Allah ondan başkasını kabul etmiyor. Bu dinin kitabı olarak da Kur'an'ı indirdi üstüne. Açıklaması ve tafsilatını öğretmesi için... Böylece Allah Teala Resulü (a.s)'nü Kur'an'ı açıklayıcı kıldı. Örnek olarak, hal, söz ve hareketleriyle izah edecekti onu. İşte bu yüzden Kur'an ve Sünnet bu dinin iki temeli olmuştur.

Ayetler ve hadisler bu dini açıklamak, tam olarak bu dinde yer alması gerekenlerle, olmaması gerekenleri belirtmek için geldi. Nasslar İslam'ın temel taşları mesebesindeydi. Müslüman olmak isteyenlere, İslam'a girmenin ne demek olduğunu bildiren işaretlerdi bunlar. Bu sayede dinde kendilerinden istenen yükümlülükleri bileceklerdi. Allah'ı birlemek, namaz, zekat, oruç, hac, cihad, iyiliği emredip kötülükten sakındırmak... Tabii büyük günahları da öğreneceklerdi naslarla: Şirk, zina ve içki... gibi.

Allah Teala dinini, akıl, kalp ve ruha uygun kıldı. Emirlerini, yasaklarını ve yüklediği sorumlulukları bedenin ihtiyaçlarıyla uyumlu hale getirdi. Zira bu din fıtrat diniydi. Yaratılış hikmeti ve insanın terkibiyle ahenk içinde olan bir din...

İnsanlardan kimi bu dini kabul ederek müslüman oldu, bu dini kabul ve tasdik ettiği için müminler arasına girdi. O müminler, imanları dolayısıyla ilahi emirlere muhatap oluş dairesinde idiler. İman dairesinde nelerin yer aldığını açıklamak için naslar gönderildi. İman ehlinden, akaid, ameller, yükümlülükler ve ilahi derecelere ulaşma bakımından neler istendiğini açıklayan naslar... Bu tür naslar, İslam'ı anlatan nasları tamamlayıcı bir nitelikteydi. İslam'ı anlatan naslara uygun olarak, imanı anlatan naslar gelmişti. Zira iman ve İslam, zaman zaman mefhum olarak aynı anlamı taşıyabilmektedir. Zaman zaman da her birinin işaret ettiği mefhum, diğerini tamamlar bir durum arzetmektedir.

İslam'ı tam anlamıyla tarif edersek, kalbin ve azaların, Allah'ın dininin teslimiyetidir diyebiliriz. Naslarına, akaidine ve tüm yükümlülüklerine teslimiyeti... İman ise gerçek anlamda, kalbin bu dini tasdiki, hal ve gidişatında da bu tasdiki onaylamasıdır.Bu açıdan iman ve İslam, birbirlerina tamamen uygundurlar. Yani birbirlerinden ayrılmayan bir bütündürler.

İslam bazen, azaların Allah'a taatle amel etmesi anlamına da gelmektedir. İman ise bazen kalbi tesdik ve göğsün iman nuru açılıp ferahlaması olarak tarif edilir. Bu öyle bir ferahlamadır ki, kalp, bu dinin nuruyla eşyayı seyredebilmektedir. İşte bu manalarda İslam ve iman, birbirlerini tamamlamaktadırlar.

Bu manada İslam, akli imanın ve belirtisi olan kalbi imana geçişi sağlamak-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

tadır.

"Ey Muhammed! Bedeviler: "İman ettik" derler. Sen onlara şöyle de: "Hayır! İmen etmediniz. Siz ancak, müslüman olduk deyin. Çünkü iman henüz kalbinize girmemiştir." (1)

İslam'ı kabul etmesi ve müminlerin safında yer almasıyla birlikte, insandan, bir takım emir ve yasaklara uyması istenir. Farzlar ve nafileler olarak insanın bizatihi kendisinin yapması istenen yükümlülükler 70 civarındadır. Bunlara Şuabu'l-İman yani imanın Şubeleri adı verilir. Bu şubelerin çoğu, istekler mahiyetindedir ve yapılması gerekmektedir. Örneğin insandan, tevhid inancına sahip olması istendiğinde, bu, şirkten kaçınmasını gerektirir. Ancak yapılması istenen her şeyin mukabilinde, yapılması emrolunan bir şey bulunması gerekmez. Böylece yasaklar dairesi genişlemekte, küçük ve büyük günahlar adı verilen pek çok meseleyi içine almaktadır.

Rabbani teklif yani insanın yükümlü kılınışı dairesi, bu zikrettiklerimizden daha kapsamlıdır. İnsan, imanın bütün şubelerini yerine getirip, büyük ve küçük günahlardan arınsa bile, yine de yükümlülüklerini yerine getirmede kusurlu olabilir. Zira yükümlülük dairesi bütün bunlardan daha geniştir.

Dini yükümlülüklerini yerine getiren insanlarda, Allah'ın övdüğü bir takım yüce sıfatlar ortaya çıkar. Takva, ihsan, iman, islam, şükür, tevekkül ve sabır gibi..

İslam'ı reddediş, yükümlülükleri yerine getirmedeki noksanlıklar, farzları yerine getirmeyiş, ameli ve itikadi sapmalar, İslam dışı şeylere İslam'danmış gibi inanış gibi, İslam'a aykırı ameller yüzünden ise insanlar, cürmün şidddetine göre bir takım çirkin sıfatları hak ederler. Küfür, nifak, delalet, isyan, fısk, bidatçilik, irtidat ve zındıklık gibi... Dini yükümlülüklerini yerine getirmedeki durumuna göre de Allah katında müminin makam ve dereceleri vardır: Sıddıklık, şehitlik, salah, rabbaniyet ve ribbiyyet gibi...

Müminin Allah'ın fazl-ı keremiyle hakettiği derecelerden başka, bir de Allah'ın bazı ikramları söz konusudur. Bu ikram ve lütuflar, diğerlerinden daha azametlidir. Diğerlerine gelince; onlar dünyada ve ahirette hakettikleri maddi ve manevi cezalara çarptırılırlar.

Resulullah (a.s) insanları İslam'a davet edip anlatıyor, imanı bir eğitim verip, imanı her yönüyle açıklıyordu. Davet edilen kişilerin durumlarının farklı oluşu, müminlerin aynı konumda olmayışı yüzünden, aynı konuda değişik hadislerin bulunması son derece tabiiydi. Onlardan kimileri bir konuyu iyi bilirken, bir başka konu dikkatlerinden kaçabiliyor ve o konuya yeterince vakıf olamıyorlar-

---

1) Hucurat Suresi: 14

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

dı. Bazıları ise bir konuyu tam anlamıyla bilmiyor, o konudaki bir çok nokta, onlar için meçhul kalıyordu. İnsanların bilmedikleri şeyler farklı farklıydı, İslami davetin vardığı nokta, bir önceki gün bulunulan noktanın aynısı değildi.

İslami yükümlülükler, Resulullah (a.s) zamanında tedrici idi. İşte bütün bunlar, hepsi aynı denize akan, aynı nurdan ışığını alan pek çok nasla bizleri karşı karşıya bırakmaktadır. Bu naslarda pek çok durum göz önünde bulundurulmuştur. Bunların bazıları birbirinin benzeri, bazıları birbiriyle ilgili, bazıları ise birbirini tamamlar mahiyettedir. Hz. Peygamber (a.s) yanlış inançlar yönünden, pek çok görünüm arzeden bir cahiliyetle savaşmıştır. Yanlış inançlardan, yanlış ibadet ve ahlaklar doğmuştur. Hz. Peygamber (a.s) bu yanlış gidişatı düzeltmiş ve cahiliyet dönemine geri götürecek yolları kesmiştir. *"Akaid'in temel taşları* "bölümünde, bu ve benzeri bir çok meseleyi ele alacağız.

Birinci bölümü şu şekide sıralamış bulunuyoruz: Akıl, cesed, kalp, ruh, nefis. Bunlar, insanın sahip olduğu en önemli şeylerdir. Bunun delili ise, dini yükümlülüklerde bunların esas alınmasıdır. Akıl olmaksızın yükümlülük olmaz. Cesed, taşıdığı bütün organlarla birlikte yükümlü kılınmıştır. Kalbin yükümlülüğü vardır, nefsin de öyle. Ruhun ise çeşitli halleri söz konusudur. Bu bölümde, bu alametleri ortaya koyup, taşıdıkları manaları açıklayan nasları zikredeceğiz.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

BİRİNCİ KISIM

BEDEN
RUH
AKIL
KALB
NEFİS

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

BEDEN, RUH, AKIL, KALP, NEFİS

GİRİŞ

Ayet ve hadislerden anladığımız gibi; insanın gaybi, yani bilinmeyen bir tarafı vardır. İnsanlar bu gaybi tarafı bir takım belirtiler sayesinde anlarlar. Bazı insanlar ise bunu çok kuvvetli olarak hissederler. Hissettikleri şeyin inkarı, onun mahiyetinde olur. İnsan akıllı olanla olmayanı bununla ayırır. Nefsin ve bedenin ihtiyaçlarını hisseder. Göğsünde bulunan kalbiyle bir çok manayı algılar. İman ehlinin sürekli gelişen bir kalbi duyarlılığı vardır. Ceninin, ruh üflenmeden önceki haliyle, ruh üflendikten sonraki hali arasında fark vardır. Ruh üflenir üflenmez hareket başlar. Belirtilerine şahid olduğumuz bu konular hakkında bir çok nas bulunmaktadır. Böylece bu konular din açısından bilinmesi zorunlu olan meseleler haline gelmiştir. Bu yüzden detayını bilmese ve bu konularda ortaya çıkan nasların manalarını derinlemesine kavrayamasa da, hiç bir müslüman, bu gaybi meseleleri inkar edemez.

Çağımızda, yapılan imani mücadelelerden biri de bu konuda yapılmaktadır. Bu mücadele; insanda olan, insanın karşılaştığı ve insanla ilgisi bulunan her şeyi madde ve materyalizm ile izah edenlerle yapılan mücadeledir.

Materyalizme göre insandaki her şey maddi otomasyona ve maddenin ayrıntılarına bağlıdır.

Bu hastalık, ne yazık ki, bazı müslümanlara da sirayet etmiş ve kalbi, beyin olarak tefsir etmeye başlamışlardır. Halbuki onlar bunu yapmakla, müslümanın maddi kalple bağıntılı manevi bir kalbi olduğunu, bu kalbin imani görevlerinin bulunup, ilham ve nurun merkezi olduğunu inkar etmiş oluyorlar. Bu kalp, aynı zamanda küfür ve nifakın da merkezidir. Bu kişiler böylece, insandaki gaybi tarafla ilgili varid olan nasları, çeşitli şekillerde tevil etme yoluna gitmektedirler.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İslam insanlığın deneylerine ve ilmi araştırmalarına gereken önemi verir. Ancak insan, insanla ilgili bütün soruların kesin cevaplarını henüz verebilmiş değildir. Ve insan hala, bir meçhul olarak karşımızda durmaktadır.

Her halükarda sübutu ve delaleti kat'i olan naslar hiç bir ilmi gerçekle çelişmez. Aslolan, müslümanın bütün nasları kabul etmesidir. Bunu yapmadığı takdirde, belirtileri ve alametleri ile bilinen gaybi meselelerle ilgili naslar karşısında ne yapacaktır?

Materyalizm sapık bir düşünce akımıdır ve insanı küfre götürmektedir. Ruhu, kalbi, nefsi, aklı ve bedeni inkardır bu. Dahası bu inkar, peşi sıra daha büyük fesadlıklara götürmektedir insanı...

Kalbi, aklı, bedeni, nefsi ve ruhu dikkate almayan bir eğitim, iflas etmiş bir eğitimdir. Bu yüzden, akaid ve ahlak açısından bu konunun araştırmaya büyük ihtiyacı vardır.

İnsan, beden ve ruhtan oluşur. Allah Teala buyuruyor ki:

"Ona ruhumdan üfledim." (1)

Ölüm esnasında, ruh bedeni terkedip bütün hareketler durduğunda, bunu görmek mümkündür. Ruh, bedenle birleştiği zaman, nefis ortaya çıkar. Allah Teala şöyle buyuruyor:

"Allah, nefislerin ruhlarını, ölüm anında alır." (2)

Vefat sırasında kabzedilen ruhu Allah Teala *"Nefis"* olarak isimlendirmiştir. Nefis kelimesi, ileride göreceğimiz gibi, birden çok anlama gelmektedir.

Ruh ve bedenden, ya da nefis ve bedenden oluşan bu insanda, çok önemli iki şey vardır. Bunlardan ilki akıl, diğeri kalbtir. Aklın hitabı, idrak merkezidir. Aklın olduğu yerde yükümlülük de vardır. Kalb ise teklifin, yani yükümlülüğün kabul yeridir. Kabul veya reddetme kararını kalb vermektedir.

Deneyler, naslar, duyular ve hisler göstermiştir ki, hitabın idrak merkezi olan aklın yeri beyindir. Kebul ediş veya reddedişteki karar merkezi olan kalbin yeri ise göğüstür. Bu kalbin, kanı pompalayan maddi kalple irtibatı vardır:

"Ama yalnız gözler kör olmaz; fakat göğüslerde olan kalbler de körleşir." (3)

"Allah kimin göğsünü İslam'a açmışsa, o, Rabbi katından bir nur üzere olmaz mı? Kalbleri Allah'ı anmak konusunda katılaşmış olanlara yazıklar olsun;

---

1) Hicr Suresi: 29
2) Zümer Suresi: 42
3) Hacc Suresi: 46

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İşte bunlar apaçık sapıklıktadırlar." (1)

Beynin de yükümlülükleri vardır. Onun görevi düşünerek sebeplerle müsebbibler arasında bir bağlantı kurmaktır. Yine onun görevi delilleri, delalet ettikleri şeylerle irtibatlandırarak gerçeğe ulaşmaktır. Kalbin de yükümlülükleri vardır. Onun görevi aklın kendisine ulaştırdığı İslam'ı kabul ederek, İslam'ın nuruyla aydınlanmaktır. Nefsin yükümlülükleri ise, *"Nefse ve onu şekillendirene, sonra da iyilik ve kötülük kabiliyeti verene ondolsun ki, nefsini arıtan saadete ermiştir."* (2) ayetinde beyan olduğu üzere arındırmaktır.

Kısacası yükümlülük ruh ve bedenden oluşan insan içindir. İnsan, bedenini, nefsini, aklını ve kalbini Allah Teala'nın emirleri doğrultusunda kullanmakla yükümlüdür.

Beden hakkında naslar vardır:

"Bedeninin senin üzerinde hakkı vardır." (3)

Ruh hakında naslar vardır:

"Sana ruhun ne olduğunu soruyorlar. De ki: "Ruh Rabbimin emrinden ibarettir. " (4)

Nefis hakkında naslar vardır:

"Nefse ve onu şekillendirene..." (5)

Kalb hakkında neslar vardır:

"Bedende bir et parçası vardır. O doğru olduğunda, bedenin tamamı doğru olur. O bozulduğunda, bedenin de tamamı bozulur. İşte o kalptir." (6)

Akıl hakkında naslar vardır:

"Akletmez misiniz?"

Naslar bazen nefis hakkında olur, ama nefisle insanın tümü kastedilir: Beden, akıl kalp ve ruh..

"Bir cana karşılık olmaksızın masum bir cana mı kıydın?" (7)

---

1) Zümer Suresi: 22
2) Şems Suresi: 7-10
3) Buhari ve Müslim
4) İsra Suresi: 85
5) Şems Suresi: 7
6) Müslim
7) Kehf Suresi: 74

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bazen de naslarda kalp, aklın yeri olarak vurgulanır:

"Yeryüzünde dolaşmıyorlar mı ki, orada olanları akledecek kalpleri, işitecek kulakları olsun." (1)

Bazen de naslar, nefsin kalbi bir atmosfere bürünen insanı anlattığını hissettirir:

"Ey huzur içinde olan nefis..." (2)

"Dikkat edin, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur..." (3)

İnsan düşünce merkezinin beyin olduğunu hissetmektedir. Günümüzdeki bilimsel araştırmalar da insan hakkındaki pek çok meçhul karşısında, bir noktadan öteye gidememektedir. Bu araştırmalar göstermiştir ki, insan, beyninin büyük bir bölümünü kaybetmiş olması halinde bile hafızasını kaybetmemektedir. Hafıza üzerine yapılan araştırmalar, hala bir meçhul dairesi içindedir. Materyalistler, ruhu tamamen inkar etmektedirler. Kafirler, küfür ve imanın merkezi olan kalplerle hissetmemektedirler. Onlar konuşmalarında, insandaki gaybi taraftan söz etmezler. Daha önce de belirttiğimiz gibi bazı müslümanlar, İslam dışı fikirlerin etkisinde kalmışlar, onlardan bazıları şer'i terminolojide *"kalb"*-den kastedilenin beyin olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu söz gerek akide, gerek terbiye, gerekse ahlak üzerinde büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Zira bu söz, naslarla açıklanan şeyi inkardır. Çünkü naslarda kalbin yeri olarak göğüs gösterilmektedir.

"Fakat göğüslerde olan kalpler de körleşir." (4)

"Kimi de saptırmak isterse, göğe yükseliyormuş gibi, göğsünü dar ve sıkıntılı kılar." (5)

"Allah kimin göğsünü İslam'a açmışsa, o, Rabbi katından bir nur üzere olmaz mı?" (6)

Bütün bu naslar, söylenecek sözün sınırını, tartışılmaz bir şekilde ortaya koymaktadır. Mümin, hitabın idrak merkezi olan bir aklı olduğuna ve bu akıl sayesinde sorumluluk taşıdığına inanmakla yükümlüdür. Yine mümin, tasdik edecek ve yolunu aydınlatacak bir kalbe, arındırması gereken bir nefse, bede-

---

1) Hacc Suresi: 46
2) Fecr Suresi: 27
3) Rad Suresi: 28
4) Hacc Suresi: 46
5) En'am Suresi: 125
6) Zümer Suresi: 22

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

nine Allah Teala'nın yerleştirmiş olduğu bir ruha sahip olduğuna inanmakla yükümlüdür.

"Ona ruhumdan üfledim..." (1)

Bir çok ayet ve hadis, bu manaları pekiştirmektedir. Ancak yükümlülükler ve görevlerdeki iç içelik yüzünden, zaman zaman bu anlamlar, naslarda ve insanların sözlerinde de iç içe olmaktadır. Her müslüman bunları kabul etmekle yükümlüdür. Yoksa bir müslüman bütün nasları bilip, her nastan murad olan manayı derinlemesine bilmekle mükellef değildir.

Kalbin ve nefsin varlığına inanmanın, terbiye ve ahlak üzerinde de büyük teseri vardır. Zira müslümanın ilgi odağının, kalbi ve nefsi olması gerekir. Kalbi ve nefsi inkar edenler, bunların işlevini beyin ve düşünceye yüklerler. Müminler kalpleriyle hisseder ve onun çeşitli makamları olan tevekkül, korku, ümit ve muhabbet zevkini tadarlar. İnkarcılar ise bütün bunlardan mahrum kalırlar.

Yaşadığımız çağ, daha bilgili insanların, daha alçak gönüllü olmalarını zorunlu kılmaktadır. İnsan cismindeki bazı hormonların, küçüklüklerine rağmen, tesirlerinin büyüklüğü, beyindeki küçük hacimli bazı bölümlerin, vücut üzerindeki muhteşem etkileri bilinmektedir. Televizyon, radar, telgraf ve telefon gibi, dünyanın bütün elektronik cihazları bir araya getirilse, beyin büyüklüğü kadar küçültülse bile, beynin işlevini görmesinin mümkün olamayacağı anlaşılır. Bu gerçeği idrak eden, kayıt olayını ve kayıt yapan cihazları, elektrik ve otam enerjisini tanıyan bir kimsenin daha alçak gönüllü olması gerekir. Böyle bir insanın elbette bir bilene teslim olması gereklidir. Allah'tan daha çok ilmi olan kim vardır?

"Ben onları ne yerin yaratılışına, ne de bizzat kendilerinin yaratılışana şahit tuttum." (2)

"Size, ancak az bir bilgi verilmiştir." (3)

Kalp, ruh, akıl, beden ve nefis alemlerini müslüman gibi basiret üzere tanıyan kim vardır? Biz bu bölümde bazı ayet ve hadisleri ele alacağız. Doğrusu Kur'an ve Sünnet'te bulunan ilim, bütün ilimlere hükmetmektedir. Bu naslar doğrultusunda şunları söyleyebiliriz:

Kalp kelimesi, iki anlam taşır: Birincisi, insan ve hayvanda bulunan hissî kalp, ikincisi, yeri bu kalp olan manevi kalp. Manevi kalbin maddi kalple bir çeşit bağlantısı vardır. Orası, imanın, küfrün ve nifakın yeri, hislerin merkezi-

---

1) Hicr Suresi: 29
2) Kehf Suresi: 51
3) İsra Suresi: 85

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

dir. Kalp, insanlar için karar ve irade yeri olduğu gibi, tereddüt, şüphe, atılganlık ve kendini frenlemenin de merkezidir.

Yine insanın bir beyni vardır ki, orası düşüncenin ve muhakemenin olduğu yerdir. Bilgilerin toplandığı bir merkez de olabilen beyin, hitabın idrak edildiği yer, duyuların ve hislerin toplanma yeri, sinir sistemlerinin düzenleyicisidir. Beynin bunlardan başka daha bir çok işlevleri vardır. Bedene, kalbe ve beyine hayat veren bir de ruh vardır...

İnsan, anne karnında bir ceninken, başlangıçtaki hayatı, annesinin hayatına bağlıdır. Müstakil şahsiyeti ise cenine ruh üflenmesinden sonra oluşur. Ruh üflendiği zaman, ceninin hayatı bir nevi bağımsızlık kazanır. Ruh, yaradılışında Allah'ı tanımakla, fıtraten O'na yönelmektedir. Bedene ruh üflendiğinde, manevi kalp fıtrat üzeredir ve halis bir nurdur. Beyin ise bilgileri alıp depolamaya hazır bir haldedir. İşte doğduğu zaman çocuğun hali böyledir.

Ruh bedene girdiğinde, o bedenin esiri haline gelir. Böylece ruha, bedenin istekleri, beyinden gelen düşünceler, kalbin ve çevrenin kararı tesir edip hükmetmeye başlar. Bedenin istekleri ve beynin düşünceleri aynı zamanda kalbe de hükmetmektedir. Nefsin, bedenî arzular üzerinde önemli bir tesiri söz konusudur. Ruh, beden elbisesini giydikten sonra, nefis adını alır. Nefse şehvetlerin tesiri ve hükmü arttıkça, nefse tesir ederek, bedenin gidişatının doğru olmasını sağlar. Bu itibarla insanın içinde hayır ve şerrin mücadele ettiğini söylemek mümkündür. Ya akıl, ya kalp, ya ruh, ya nefis, ya da beden galip gelecektir. Kalp temizlenip aydınlandığında, ruh da başlangıçtaki kulluk haline döner. Böylece ruh her türlü güzel ve yüce ahlakın ortaya çıkmasını sağlar. Kalp kararıdığında ise bunun aksi olur ve ruh tepetaklak düşer ve alçalır.

İnsanı doğru yoldan çıkaran başlıca etkenler ise şunlardır:

1- Telkin,

2- Dünyanın cazibeleri,

3- Bedeni ihtiyaç ve arzular,

4- Şeytan ve vesvesesi.

İnsanı doğru yola ileten başlıca etkenler de şunlardır:

1- Allah'a ve Resulüne iman ederek emirlerine uymak,

2- Delile dayalı düşünceler ve bu düşüncelerin üzerine bina edilen kararlar,

3- Zikir,

4- Sahih bilgi va marifet,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

5- Hakkı arayışta çaba göstermek ve nefisle mücadele,

6- Olumlu yönde itici bir güç olacak çevre.

Akıl, yükümlülüğün temeli olup insanın kendisine yöneltilen hitabı anlamasını sağlar. İnsanı bilgiye ulaştıran yol akıldır ve fıtraten bazı manaları kavrayacak tarzda yaratılmıştır.

Aklın, bedihiyet dediğimiz yerleşik yargıları, önceden belirlenmiş kuralları vardır. Akıl; eğitim, araştırma ve hüküm çıkarma yolu ile bilgiye ulaşır. Araştırmaya ve hüküm çıkarmaya yönelik mantık ilmi de bu noktayı nazarı itibara alarak ortaya çıkmıştır. İnsanlar mantık ilmini, aklın kanunlarını, bedihi olan, yani doğal olarak bilinmesi gerekenleri, sağlıklı hüküm çıkarma ve araştırma yollarını bilmek için öğrenirler. Bu çerçevedeki mantık ilminin İslami açıdan herhangi bir mahzuru yoktur. Alimlerin eleştirilerine uğrayan türden bir mantık ilmi değildir bu. Böylesi bir mantık, cinlerde doğumdan itibaren başlar. Bu yüzden cinler, doğar doğmaz yükümlülük altına girerler. İnsanda ise bu yavaş yavaş tekamüle erer. Bundan dolayı insan büluğa erdikten sonraki davranışlarından hesaba çekilir. Büluğdan önceki çağın ise kendine özgü hükümleri vardır.

Şer'i terminolojide *"akıl"* iki şekilde tarif edilir:

Birincisi; Hitabı anlama yeridir. İnsan akıllı olması durumunda mükelleftir. Ve bu mükellefiyetin belirli şartları vardır.

İkincisi; Şeriat koyucunun hitabını, emrettiği şer'i yükümlülükleri kabul ederek onunla amel etmeye denir. Buna *"şer'i akıl"* denir.

"Eğer kulak vermiş veya akletmiş olsaydık, çılgın alevli cehennemlikler içinde olmazdık, derler" (1)

"Onları birlik sanırsın, oysa kalbleri birbirinden ayrıdır. Bu akletmeyen bir topluluk olmalarındandır." (2)

"Onların kalbleri vardır ama anlamazlar... " (3) ayet-i kerimeleri bu manaya işaret etmektedir.

Şer'i terminolojide *"kalb"* şu anlamlarda kullanılmaktadır. Şer'i akıl, hissi kalb (maddi kalp), hissi kalple bağlantısı olan kalp. Bu kalp imanın ve küfrün bulunduğu yerdir.

---

1) Mülk Suresi: 10
2) Haşr Suresi: 14
3) A'raf Suresi: 179

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Kalblerinde hastalık vardır." (1)

"Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir." (2)

"Ama yalnız gözler kör olmaz, fakat göğüslerde olan kalpler de körleşir." (3) ayet-i kerimeleri de bu manaya işaret etmektedirler.

"Nefis" ise şer'i terminolojide şu dört şeye denir:

1- Ruh ve beden olarak bütünüyle insana,

2- Yalnız ruha,

3- Kana,

4- Bedenin kınanan isteklerinin tesiri altında kalan ruhî isteklerine.

Ruh bedenle karıştığında *"nefis"* adını alır. Bu bölümle ilgili bazı nasları burada zikretmek isteriz. Bu bölümde söz ettiğimiz konularla bağlantısı olan ayeti kerimeleri ve hadis-i şerifleri ele alacağız. Önce *"beden"*le ilgili naslarla başlayacağız. Bedenin bazı hak ve ödevlerini ortaya koyarak, bedenin İslam'daki yerini tanımaya çalışacağız. Hakları, görevleri, kemalatı ve korunmasının zarureti...

Bütün bunlar İslam dışı toplulukların nefse eziyet eden ve mübah gereksinmelerinden alıkoyan tavırlarına bir bakıma cevap niteliği taşımaktadır.

---

1) Bakara Suresi: 10
2) Bakara Suresi: 7
3) Hacc Suresi: 46

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

BEDEN

Allah Teala şöyle buyuruyor:

"... Doğrusu Allah size onu seçti, bilgice ve vücutça gücünü artırdı, dedi." **(1)**

"Ey Muhammed! Onlara baktığın zaman cüsseleri hoşuna gider, konuşurlarsa sözlerini dinlersin; tıpkı sıralanmış kof kütük gibidirler..." **(2)**

BEDEN İLE İLGİLİ RİVAYETLER

١ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ نِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « يَا عَبْدَاللَّهِ! أَلَمْ أُخْبَرْ أَنَّكَ تَصُومُ النَّهَارَ، وَتَقُومُ اللَّيْلَ؟» فَقُلْتُ: بَلَى يَارَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: «فَلاَ تَفْعَلْ، صُمْ وَأَفْطِرْ، وَقُمْ وَنَمْ، فَإِنَّ لِجَسَدِكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَإِنَّ لِيَدَنِكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَإِنَّ لِزَوْجِكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَإِنَّ لِزَوْرِكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَإِنَّ بِحَسْبِكَ أَنْ تَصُومَ كُلَّ شَهْرٍ ثَلاَثَةَ أَيَّامٍ، فَإِنَّ لَكَ بِكُلِّ حَسَنَةٍ عَشْرَ أَمْثَالِهَا، فَإِذَنْ ذٰلِكَ صِيَامُ الدَّهْرِ». فَشَدَّدْتُ فَشُدِّدَ عَلَيَّ، قُلْتُ: يَارَسُولَ اللَّهِ! إِنِّي أَجِدُ قُوَّةً، قَالَ: «فَصُمْ صِيَامَ نَبِيِّ اللَّهِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ وَلاَ تَزِدْ عَلَيْهِ». قُلْتُ: وَمَا كَانَ صِيَامُ نَبِيِّ اللَّهِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ؟ قَالَ: «نِصْفُ الدَّهْرِ»، فَكَانَ عَبْدُاللَّهِ يَقُولُ بَعْدَ مَاكَبِرَ: يَالَيْتَنِي قَبِلْتُ رُخْصَةَ النَّبِيِّ ﷺ .

---

1) Bakara Suresi: 247

2) Münafikun Suresi: 4

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1- Buhari, Abdullah bin Amr bin el As (r.a)'dan şöyle rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) bana şöyle dedi:

"Ey Abdullah! Sana, gündüzü oruçlu, geceyi ise namaz kılarak geçirmeni söylememiş miydim?" Dedim ki:

"Evet, ey Allah'ın Resulü." Dedi ki:

"Böyle yapma! Oruç tut ve iftar et (bazı günlerini oruçlu geçir, bazı günler ise tutma) Gece namaza kalk ve uyu (bazı geceler teheccüd namazına kalk, bazı geceler ise uyu) Doğrusu cesedinin senin üzerinde bir hakkı vardır.

Doğrusu bedeninin senin üzerinde bir hakkı vardır. Doğrusu hanımının senin üzerinde bir hakkı vardır. Doğrusu misafirlerinin senin üzerinde bir hakkı vardır. Her ayın üç gününü oruçlu olarak geçirmen sana yeter.

Senin işlediğin her iyiliğe on misliyle karşılık verilir. Böylece her zaman oruç tutmuş gibi olursun. Ben kendi nefsime şiddetli (katı) davranınca, bana da şiddetli davranıldı." Dedim ki:

"Ey Allah'ın Resulü! Ben oruç tutacak kuvvete sahibim"

Resulullah (.as) buyurdu ki:

"O halde, Allah'ın peygamberi Davud (a.s) orucu gibi oruç tut. Fazlasını yapma.!" Dedim ki:

"Allah'ın peygamberi Davud (a.s)'ın orucu nasıldı?" Buyurdu ki:

"Zamanın yarısıydı. (Bir gün oruç tutar, bir gün iftar ederdi.)"

Ravi anlatıyor:

"Abdullah yaşlandıktan sonra şöyle dedi:

"Keşke Hz. Peygamber (a.s)'in (bana verdiği) ruhsatı kabul etseydim."

٢ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّ أَوَّلَ مَا يُسْأَلُ عَنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ــ يَعْنِي: الْعَبْدُ ــ مِنَ النَّعِيمِ، أَنْ يُقَالَ: أَلَمْ نُصِحَّ لَكَ جِسْمَكَ؟ وَنُرْوِكَ مِنَ الْمَاءِ الْبَارِدِ؟».

1- Buhari (4/17) 30-Kitabu's Savm. 55-Oruçta cismin hakkı babı. Müslim (2/812) 13-Kitabu's Siyam. 35-Zarar görebilecek kimselerin, bütün zamanlarını oruçlu geçirmelerini nehiy babı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

2- Tirmizi, Ebu Hureyre (r.a)'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Kıyamet günü kullar nimetler hakkında ilk olarak şöyle hesaba çekilir: "Senin cismini sağlıklı ve sağlam yapmadık mı? Soğuk suyla, susamanı gidermedik mi?"

٣ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ عُبَيْدِاللَّهِ بْنِ مُحْصَنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، اَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَنْ اَصْبَحَ مِنْكُمْ آمِنًا فِي سِرْبِهِ، مُعَافًى فِي جَسَدِهِ، عِنْدَهُ قُوتُ يَوْمِهِ، فَكَاَنَّمَا حِيزَتْ لَهُ الدُّنْيَا بِحَذَافِيرِهَا».

3- Tirmizi, Ubeydullah bin Muhsan (r.a) kanalıyla Resulullah (a.s)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Kim huzur ve güven içinde sabahlar, bedeni sıhhatli olur ve yanında o günün azığı bulunursa, sanki bütün dünya onunmuş gibi olur."

٤ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ اَبِي بَرْزَةَ الْاَسْلَمِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «لَاتَزُولُ قَدَمَا عَبْدٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُسْئَلَ عَنْ عُمْرِهِ فِيمَا اَفْنَاهُ، وَعَنْ عِلْمِهِ فِيمَ فَعَلَ، وَعَنْ مَالِهِ مِنْ اَيْنَ اكْتَسَبَهُ وَفِيمَ اَنْفَقَهُ، وَعَنْ جِسْمِهِ فِيمَا اَبْلَاهُ».

4- Tirmizi, Ebi Berze Eslemi (r.a)'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Kıyamet günü bir kul, ömrünü nasıl ve nerede geçirdiği, ilmiyle ne yaptığı, malını nasıl kazanıp nerede harcadığı, bedenini nerede eskittiği (yaşlandığı) konularında hesaba çekilene kadar bir yere hareket edemez."

٥ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «نَحْنُ الْآخِرُونَ

2- Tirmizi (5/447) 48-Kitabu Tefsiri'l Kur'an. 89-Tekasür Suresi'nden bir bab. Tirmizi: "Hadis garib olup, isnadı kuvvetlidir" demiştir. İbn Hibban el İhsan (9/227)

3- Tirmizi (4/547) 7-Kitabu'z Zühd Bab: 34 Tirmizi, bu hadisin, hasen ve garib olduğunu söyler. Aynı hadisi İbn Hibban Sahih'inde rivayet eder. Hasen olup olmadığı konusunda ihtilaf edilmişse de, racih olan hasen olduğudur.

4- Tirmizi (4/612) 38-Kitabu Sıfatü'l Kıyame. Kıyamet babı. Tirmizi hadisin sahih ve hasen olduğunu söylemiştir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

السَّابِقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِنَا وَأُوتِينَاهُ مِنْ بَعْدِهِمْ، فَهٰذَا الْيَوْمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ فَهَدَانَا اللَّهُ، فَغَدًا لِلْيَهُودِ، وَبَعْدَ غَدٍ لِلنَّصَارَى»، فَسَكَتَ ثُمَّ قَالَ: «حَقٌّ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ اَنْ يَغْتَسِلَ فِي كُلِّ سَبْعَةِ اَيَّامٍ يَوْمًا يَغْسِلُ فِيهِ رَأْسَهُ وَجَسَدَهُ».

5- Buhari, Ebu Hureyre (r.a) kanalıyla Resulullah (a.s)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Son (ümmet) olan bizler, kıyamet günü (cennete giren) ilk ümmet olacağız. Bize onlardan sonra (risalet) verilmesine rağmen, kitap ehli bizim arkamızdan gelecek. Bu, kendisi hakkında ihtilaf ettikleri gündür ve Allah bize doğru yolu göstermiştir. (Cennete girme sırası) yarın yahudiler, yarından sonra hıristiyanlar içindir." Daha sonra sustu, sonra da şöyle buyurdu:

"Her müslümanın yedi günde bir gusletmesi üzerine haktır. O gün başını ve vücudunu yıkar."

٦ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ بِلَالٍ، وَأَبِي أُمَامَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، اَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «عَلَيْكُمْ بِقِيَامِ اللَّيْلِ، فَإِنَّهُ دَأْبُ الصَّالِحِينَ قَبْلَكُمْ، وَإِنَّ قِيَامَ اللَّيْلِ قُرْبَةٌ إِلَى اللَّهِ، وَمَنْهَاةٌ عَنِ الْإِثْمِ، وَتَكْفِيرٌ لِلسَّيِّئَاتِ، وَمَطْرَدَةٌ لِلدَّاءِ عَنِ الْجَسَدِ».

6- Tirmizi, Bilal (r.a) ve Ebi Umame (r.a) kanalıyla, Resulullah (a.s)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Gece namazına devam ediniz, zira o, sizden önceki salih kimselerin adetidir. Doğrusu gece namazı (taheccüd) Allah'a yakınlaşma vesilesidir ve günahtan alıkoyar. Yine o, günahlara keffarettir ve cismi hastalıklardan korur."

٧ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «اَللّٰهُمَّ عَافِنِي فِي جَسَدِي، وَعَافِنِي فِي بَصَرِي، وَاجْعَلْهُ الْوَارِثَ مِنِّي، لَاإِلٰهَ إِلَّا اللَّهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ، سُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، اَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ».

5- Buhari (2/328) 11-Kitabu'l Cuma. 12-Cuma'ya gelmeyen kadın ve çocuk gibi kimselerin, gusletmeleri gerekip gerekmediği babı.

6- Tirmizi (5/552) 49-Kitabu'd Da'vat. 102-Hz. Peygamber (a.s)'in duası babı. Müstedrek (1/308) Zehebi de bu hadise muvafakat etmiş ve sahih olduğunu söylemiştir. Hadis hasen olup, Ahmed ve Beyhaki tarafından da rivayet edilmiştir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

7- Tirmizi, Hz. Aişe (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle derdi:

"Allah'ım, bedenimi sıhhatli kıl, gözüme sağlık ver, onu bana bağışla ve koru. Halik ve Kerim olan Allah'tan başka ilah yoktur. Azim ve arşın Rabbi olan Allah, her türlü noksanlıktan münezzehtir. Hamd alemlerin rabbi olan Allah'adır."

٨ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي الْعَاصِ الثَّقَفِيِّ الطَّائِفِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ شَكَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَجَعًا يَجِدُهُ فِي جَسَدِهِ مُنْذُ أَسْلَمَ، فَقَالَ لَهُ: «ضَعْ يَدَكَ عَلَى الَّذِي يَأْلَمُ مِنْ جَسَدِكَ، وَقُلْ: بِاسْمِ اللَّهِ، ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، وَقُلْ سَبْعَ مَرَّاتٍ: أَعُوذُ بِاللَّهِ وَقُدْرَتِهِ مِنْ شَرِّ مَا أَجِدُ وَأُحَاذِرُ».

8- Müslim, Osman bin Ebi'l As Sekafi Taifi (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Sekafi Taifi müslüman olduktan sonra vücudunda meydana gelen bir ağrıyı Resulullah (a.s)'a anlattı. Hz. Peygamber (a.s) bunun üzerine şöyle buyurdu:

"Elini vücudunun ağrıyan kısmının üzerine koy ve üç defa "bismillah" yedi defa da, "hissedip, sığınmaya çalıştığım şeyin şerrinden Allah'a ve kudretine sığınırım" de."

Muvatta'da ise (1) şu lafız yer almaktadır: *"Hissettiğim rahatsızlığımın şerrinden, Allah'ın izzet ve kudretine sığınırım."*

Ravi der ki:

"Bu sözleri söyledim, Allah da benden elemimi giderdi. Bu sözleri, hala aileme ve başkalarına tavsiye ederim."

٩ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا آوَى إِلَى فِرَاشِهِ

7-Tirmizi (5/518) 49-Kitabu'd Da'vat Bab: 68. Tirmizi hadisin hasen ve garib olduğunu bildirerek şöyle der: "Muhammed'in şöyle dediğini işittim: "Habib bin Ebi Sabit, Urve bin Zubeyr'den herhangi bir şey işitmiş değildir. Doğrusunu Allah bilir." el Cami'in muhakkakki, bu hadisin anlamını kuvvetlendirecek başka deliller de bulunduğunu söyler ve bu deliller arasında Ebu Davud'un 509 numaralı hadisini zikreder. Bu hadisin isnadı hasendir.

8-(4/1728) 39-Kitabu's Selam. 24-Ağrıyan yerin üstüne eline koyarak dua etmenin müstehab olması babı.

1) Muvatta (2/942) 50-Kitabu'. Ayn. 4-Hastalıkta teavvüz ve rukye babı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

كُلَّ لَيْلَةٍ جَمَعَ كَفَّيْهِ ثُمَّ نَفَثَ فِيهِمَا فَقَرَأَ فِيهِمَا: ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ وَ ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ وَ ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾ ثُمَّ يَمْسَحُ بِهِمَا مَا اسْتَطَاعَ مِنْ جَسَدِهِ، يَبْدَأُ بِهِمَا عَلَى رَأْسِهِ وَوَجْهِهِ وَمَا أَقْبَلَ مِنْ جَسَدِهِ، يَفْعَلُ ذٰلِكَ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ.

9- Buhari, Urve kanalıyla Hz. Aişe (r.a)'den şöyle rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (a.s) her gece yatağına girdiğinde, avuçlarını kavuşturur ve nefesini içine çekerek "Kulhuvallahu Ahad," "Kul euzu birabbil felak" ve "Kul euzu birabbin nas" surelerini okur, sonra da elleriyle vücudunun sıvazlayabildiği yerlerini sıvazlardı. Bunu yaparken önce başından ve yüzünden başlar, daha sonra vücudunun geri kalan kısmını meshederdi. Ve bunu üç kez yapardı."

١٠ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: «لاَتَحَاسَدُوا، وَلاَ تَنَاجَشُوا وَلاَ تَبَاغَضُوا، وَلاَ تَدَابَرُوا، وَلاَ يَبِعْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ، وَكُونُوا عِبَادَاللّٰهِ اِخْوَانًا. اَلْمُسْلِمُ اَخُو الْمُسْلِمِ، لاَيَظْلِمُهُ، وَلاَ يَخْذُلُهُ، وَلاَ يَحْقِرُهُ. اَلتَّقْوَى هَا هُنَا ــ وَيُشِيرُ اِلَى صَدْرِهِ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ ــ بِحَسْبِ امْرِىءٍ مِنَ الشَّرِّ اَنْ يَحْقِرَ اَخَاهُ الْمُسْلِمَ. كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ؛ دَمُهُ وَمَالُهُ وَعِرْضُهُ».

10- Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den şöyle rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Birbirinize hased etmeyin, kendinizin almak istemediği malı, fiyatını artırmak için methedip başkasını zarara sokma yarışına girmeyin. Birbirinize buğzetmeyin, birbirinize yüz çevirip arka dönmeyin. Sizden biriniz, başkasının alış verişi üzerine, alış verip yapmasın (yani anlaşan kimselerin alışverişini bozmasın) Ey Allah'ın kulları kardeş olun! Müslüman, müslümanın kardeşidir. Ne ona zulmeder, ne de muhtaç haldeyken onu yalnız bırakır. İşte takva burdadır." Hz. Peygamber (a.s) bu sözleri üç kez göğsünü işaret ederek söylemiştir. "Müslüman kardeşini küçük görmesi, bir kimseye şer olarak yeter. Her

---

9- Buhari (9/62) 66-Kitabu Fedaili'l Kur'an. 14-Dua ederek Allah'a sığınmanın fazileti babı.

10- Bu hadisin bir bölümü Buhari'de yer alır. (10/481) 78-Kitabu'l Edeb. 57-Birbirine haset edip, sırt çevirmenin nehyi babı. Müslim (4/1986) 45-Kitabu'l Birri ve's Sılati ve'l Adab. 10-Müslümanın müslümana zulmetmesi, küçümsemesi, malına, canına ırzına tecavüz etmesinin haramlığı babı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

müslümanın, diğer müslümanlara, kanı, malı ve ırzı haramdır."

١١ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ اِذا اغْتَسَلَ مِنَ الْجَنَابَةِ: بَدَأَ فَغَسَلَ يَدَيْهِ، ثُمَّ يَتَوَضَّأُ كَمَا يَتَوَضَّأُ لِلصَّلاَةِ ثُمَّ يُدْخِلُ اَصَابِعَهُ فِي الْمَاءِ، فَيُخَلِّلُ بِهَا اُصُولَ شَعْرِهِ، ثُمَّ يَصُبُّ الْمَاءَ عَلَى رَأْسِهِ ثَلاَثَ غُرَفٍ بِيَدَيْهِ، ثُمَّ يُفِيضُ الْمَاءَ عَلَى جِلْدِهِ كُلِّهِ.

11- Buhari ve Müslim, Hz. Aişe (r.a)'den şöyle rivayet etmişlerdir:

"Hz. Peygamber (a.s) cünüblük nedeniyle yıkandığında, önce ellerini yıkar, sonra namaz için abdest aldığı şekilde abdest alır, daha sonra parmaklarını suya sokar ve saç diplerini taraklayarak sıvazlardı. Daha sonra eliyle başına üç avuç dolusu su döker, ardından suyu cildinin her tarafına dökerdi."

Bir başka rivayet ise şöyledir: (1)

"Daha sonra elleriyle saçını taraklardı, sanki derisine su içirdiği sanılırdı, zira üzerinden üç kere su dökerdi. Daha sonra da bedeninin diğer kısımlarını yıkardı."

Hz. Aişe (r.a) der ki:

"Ben ve Resulullah (a.s) aynı kaptan (su alarak) yıkanırdık. O kaptan birlikte su avuçlardık."

١٢ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، اَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ، خَرَجَتْ خَطَايَاهُ مِنْ جَسَدِهِ ثُمَّ تَخْرُجُ مِنْ تَحْتِ اَظْفَارِهِ».

12- Müslim, Hz. Osman bin Affan (r.a)'dan şu şekilde rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Kim güzel bir şekilde abdest alırsa, hataları bedeninden sıyrılıp tırnaklarının altından çıkar."

11- Buhari (1/360) 5-Kitabu'l Gusl. Gusülden önce abdest alma babı. Müslim (1/253) 3-Kitabu'l Hayd. 9-Cünüblük dolayısıyla guslün nasıl olacağı babı. Buhari (1/382) 5-Kitabu'. Gusl. 15-Saçı taraklama babı.

12- Müslim (1/216) 2-Kitabu't Tahare. 11-Abdest suyuyla küçük günahların çıkması babı.

1) Buhari, daha önce zikredilen yer.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

١٣ــ رَوَى أَبُو دَاوُدَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: خَرَجْنَا فِي سَفَرٍ، فَأَصَابَ رَجُلاً مِنَّا حَجَرٌ فَشَجَّهُ فِي رَأْسِهِ، فَاحْتَلَمَ، فَسَأَلَ أَصْحَابَهُ: هَلْ تَجِدُونَ لِي رُخْصَةً فِي التَّيَمُّمِ؟ فَقَالُوا: مَانَجِدُ لَكَ رُخْصَةً وَأَنْتَ تَقْدِرُ عَلَى الْمَاءِ، فَاغْتَسَلَ فَمَاتَ، فَلَمَّا قَدِمْنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأُخْبِرَ بِذٰلِكَ، قَالَ: «قَتَلُوهُ قَتَلَهُمُ اللَّهُ، أَلاَ سَأَلُوا إِذَا لَمْ يَعْلَمُوا، فَإِنَّمَا شِفَاءُ الْعِيِّ السُّؤَالُ، إِنَّمَا كَانَ يَكْفِيهِ أَنْ يَتَيَمَّمَ وَيَعْصِرَ ــ أَوْ يَعْصِبَ، شَكَّ مُوسَى ــ عَلَى جُرْحِهِ خِرْقَةً، ثُمَّ يَمْسَحَ عَلَيْهَا، وَيَغْسِلَ سَائِرَ جَسَدِهِ».

13- Ebu Davud, Cabir bin Abdullah (r.a)'dan şöyle rivayet etmiştir:

"Sefere çıkmıştık. İçimizden bir adamın başına taş isabet etmiş ve yarılmıştı. O adam ihtilam olmuş ve arkadaşlarına: "Benim için teyemmüm ruhsatı var mıdır?" diye sormuştu. Onlar: "Suya erişmeye imkanın olduğundan senin için teyemmüm ruhsatı yoktur" dediler. O şahıs bunun üzerine gusletti ve öldü. Resulullah (a.s)'ın yanına geldiğimizde, bu durum kendisine haber verildi. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

"Onu öldürdüler! Allah da onları öldürsün! Madem bilmiyorlardı, sorsaydılar ya! Bilmezken aciz olmanın çaresi soru sormaktır. Oysa onun teyemmüm etmesi yeterliydi. Sonra yarasının üzerine bir parça bez sarıp -ya da örtüp- üstüne mesh verir, vücudunun geri kalan kısmını yıkayabilirdi."

13- Ebu Davud (1/93) Kitabu't Tahare. Yaralının teyemmümü babı. Bu hadis hasen olup kendisini kuvvetlendiren başka deliller de bulunmaktadır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

RUH

Allah Teala şöyle buyuruyor:

"Ey Muhammed! Sana ruhun ne olduğunu soruyorlar, de ki: "Ruh, Rabbimin emrinden ibaretir. Bu hususta size pek az bilgi verilmiştir." (1)

"Sonra onu şekillendirip, ruhundan ona üfleyen Allah'tır." (2)

"Rabbin meleklere: "Ben, balçıktan, işlenebilen kara topraktan bir insan yaratacağım. Onu yapıp ruhumdan üflediğimde ona secdeye kapanın" demişti." (3)

Bu ayet-i kerimelerde, ruhu yaratmasından dolayı Allah Teala ruhu kendisine izafe ederek, kadrini yüceltmiştir. Beytullah (Allah'ın evi) tabirinde de bu durum söz konusudur.

RUH İLE İLGİLİ RİVAYETLER

١٤ــ رَوَى مَالِكٌ عَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَانَ يُحَدِّثُ اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «اِنَّمَا نَسَمَةُ الْمُؤْمِنِ طَيْرٌ يَعْلَقُ فِي شَجَرِ الْجَنَّةِ، حَتَّى يَرْجِعَهُ اللَّهُ فِي جَسَدِهِ يَوْمَ يَبْعَثُهُ»

14- İmam Malik, Ka'b bin Malik (r.a)'den şuz şekilde rivayet etmiştir:

14- Muvatta (1/240) 16-Kitabu'l Cenaiz. 16-Cenazelerin toplanması babı. Nesai (4/108) 21-Kitabu'l Cenaiz. 117-Müminlerin ruhları babı. İbni Mace (2/1428) 37-Kitabu'z Zühd. 32-Kabri ve imtihanı zikir babı. Hadisin isnadı sahihtir.

1) İsra Suresi: 85

2) Secde Suresi: 9

3) Hicr Suresi: 29-29

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Resulullah (a.s)'ın şöyle buyurduğunu işittim:

"Maminin ruhu, cennet ağacından yiyen kuştur. Allah, dirilteceği günde, bedenine o ruhu iade edene kadar bu durum devam eder."

Bir Açıklama

Kurtubi ve bazı alimler, kıyamet gününe kadar cennette kuş halinde bulunan ruhların, şehid müminlerin ruhları olduğunu söyler.

Bazı alimler ise hadisin genel bir anlam taşıdığını, yalnız şehidlere has bir durum olmadığını ileri sürerler.

١٥ــ رَوَى اَحْمَدُ وَاَبُو دَاوُدَ عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ: «مَا مِنْ اَحَدٍ يُسَلِّمُ عَلَيَّ اِلاَّ رَدَّ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عَلَيَّ رُوحِي حَتَّى اَرُدَّ عَلَيْهِ السَّلاَمَ».

15- İmam Ahmed ve Ebu Davud, Ebu Hureyre (r.a) kanalıyla Resulullah (a.s)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir:

"Bana birisi salat ve selam getirdiğinde, Allah Teala o selamı ruhuma getirir ki, ben de o selama karşılık vereyim."

١٦ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ: «اَلاَرْوَاحُ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ، فَمَا تَعَارَفَ مِنْهَا ائْتَلَفَ، وَمَا تَنَاكَرَ مِنْهَا اخْتَلَفَ».

16- Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den şu şekilde rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Ruhlar (sınıf sınıf) toplanmış cemaatlardır. Bundan dolayı birbirleri ile (hak yolunda) tanışanlar anlaşmışlardır. Aralarında (hak hususunda) zıdlaşanlar ise (dünyada) ihtilafa düşmüş, anlaşamamışlardır."

Ebu Hureyre'nin Resulullah (a.s)'dan merfu olarak yapmış olduğu bir başka

---

15- Müsned, İmam Ahmed (2/527) Ebu Davud (2/218) Kitabu'l Menasik. Kabirleri ziyaret babı. Hadisin isnadı hasendir.

16- Buhari (6/369) 60-Kitabu'l Enbiyî. 2-Ruhlar toplanmış cemaatlardır babı. Müslim (4/2031) 45-Kitabu'l Birri ve's Sılati ve'l Adab. 49-Ruhlar toplanmış cemaatlardır babı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

rivayet ise şöyledir (1):

" İnsanlar, altın ve gümüş madenleri gibi madendirler. Cahiliye döneminde-ki seçkin (hayırlı) kişiler, müslüman olduktan sonra da, dini emirleri iyi anlayıp amel ettikleri zaman seçkin (hayırlı) kişiler olmuşlardır. Ruhlar sınıf sınıf toplanmış cemaatlerdir."

١٧ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ رِبْعِيِّ بْنِ جِرَاشٍ ؛ اَنَّ حُذَيْفَةَ حَدَّثَهُمْ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : «تَلَقَّتِ الْمَلاَئِكَةُ رُوحَ رَجُلٍ مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ فَقَالُوا: أَعَمِلْتَ مِنَ الْخَيْرِ شَيْئًا؟ قَالَ: لاَ. قَالُوا: تَذَكَّرْ. قَالَ: كُنْتُ أُدِينُ النَّاسَ. فَآمُرُ فِتْيَانِي اَنْ يُنْظِرُوا الْمُعْسِرَ وَيَتَجَوَّزُوا عَنِ الْمُوسِرِ. قَالَ: قَالَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ: تَجَوَّزُوا عَنْهُ».

17- Buhari ve Müslim, Rib'i bin Haris (r.a)'den, o da Huzeyfe (r.a)'den şu şekilde rivayet etmişlerdir:

"Sizden önceki zamanda yaşayan adamlardan birinin ruhunu melekler kabzederken şöyle dediler: "Hayırlı bir şey yaptın mı?" "Hayır" dedi. "Hatırlamaya çalış" dediler. "Ben insanlara borç verir, sonra bunları toplayan adamlarıma: "Fakir olan borçluya ödemesi için mühlet veriniz, zengin olan borçluya da müsamaha ediniz" diye emrederdim" dedi. Bunun üzerine Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu: "Bu kulumdan vazgeçiniz" (ve onu affetti.)"

١٨ــ رَوَى اَحْمَدُ وَاَبُو دَاوُدَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ شَمَّاخٍ ــ وَقِيلَ: شَمَّاسٍ ، قَالَ: شَهِدْتُ مَرْوَانَ يَسْأَلُ اَبَا هُرَيْرَةَ: كَيْفَ سَمِعْتَ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ يُصَلِّي عَلَى الْجَنَازَةِ؟ قَالَ اَبُو هُرَيْرَةَ: سَمِعْتُ يَقُولُ: «اَللّٰهُمَّ اَنْتَ رَبُّهَا، وَاَنْتَ خَلَقْتَهَا، وَاَنْتَ هَدَيْتَهَا اِلَى الْاِسْلاَمِ وَاَنْتَ قَبَضْتَ رُوحَهَا، وَاَنْتَ اَعْلَمُ بِسِرِّهَا وَعَلاَنِيَتِهَا، جِئْنَا شُفَعَاءَ، فَاغْفِرْ لَهَا».

18- İmam Ahmed ve Ebu Davud, Ali bin Semmah (r.a)'dan -Semmas da denilmiştir- şöyle rivayet etmişlerdir:

17- Buhari (4/307) 34-Kitabu'l Buyü'. 17-Zengin borçluya mühlet verme babı. Müslim (3/1194) 22-Kitabu'l Müsakat .6-Fakir borcluya mühlet vermenin fazileti babı.

18- Müsned, İmam Ahmed (2/256) Ebu Davud (3/210) Kitabu'l Cenaiz. Ölü için dua babı. Bu hadisi İbn Hacer Askalani 'Emali el Ezkar'da zikretmiş ve hasen olduğunu belirtmiştir.

1) Müslim, bir önceki hadisin geçtiği yer.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Mervan'ın Ebu Hureyre'ye şöyle sorduğunu işittim: "Resulullah (a.s)'ın cenaze namazı kılarken ne okuduğunu işittin mi?" Ebu Hureyre: "Onun şöyle dediğini işittim" dedi:

"Allah'ım, sen onun Rabbisin, onu yaratan sensin, onu İslam'a eriştirerek hidayet eden sensin, onun ruhunu kabzeden de sensin. Onun gizli ve açık her şeyini bilen sensin, şefaatçi olarak sana geldik, onun günahını bağışla."

١٩ــ رَوَى اَحْمَدُ وَاَبُو دَاوُدَ عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ رَضِىَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «كَانَ فِى بَنِى اِسْرَائِيلَ رَجُلاَنِ مُتَواخِيَانِ، اَحَدُهُمَا مُذْنِبٌ وَالآخَرُ فِى الْعِبَادَةِ مُجْتَهِدٌ، فَكَانَ الْمُجْتَهِدُ لاَيَزَالُ يَرَى الآخَرَ عَلَى ذَنْبٍ، فَيَقُولُ: اَقْصِرْ، فَوَجَدَهُ يَوْمًا عَلَى ذَنْبٍ، فَقَالَ: اَقْصِرْ، فَقَالَ: خَلِّنِى وَرَبِّى اَبُعِثْتَ عَلَىَّ رَقِيبًا؟ فَقَالَ لَهُ: وَاللَّهِ لاَيَغْفِرُ اللَّهُ لَكَ ــ اَوْ قَالَ: لاَيُدْخِلُكَ الْجَنَّةَ ــ فَقَبَضَ اللَّهُ اَرْوَاحَهُمَا، فَاجْتَمَعَا عِنْدَ رَبِّ الْعَالَمِينَ، فَقَالَ الرَّبُّ تَعَالَى لِلْمُجْتَهِدِ: أَكُنْتَ عَلَى مَافِى يَدَىَّ قَادِرًا؟ وَقَالَ لِلْمُذْنِبِ: اِذْهَبْ فَادْخُلِ الْجَنَّةَ بِرَحْمَتِى، وَقَالَ لِلآخَرِ: اِذْهَبُوا بِهِ اِلَى النَّارِ» قَالَ اَبُو هُرَيْرَةَ: تَكَلَّمَ وَاللَّهِ بِكَلِمَةٍ اَوْبَقَتْ دُنْيَاهُ وَآخِرَتَهُ».

19- İmam Ahmed ve Ebu Davud, Ebu Hureyre (r.a)'nin şöyle söylediğini rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s)'ın şöyle dediğini işittim:

"İsrailoğulları arasında birbirinin arkadaşı olan iki kimse vardı. Onlardan biri günahkar, diğeri ise ibadete düşkün biriydi. İbadetine düşkün olan, diğerinin günah işlemeye devam ettiğini gördükçe "vazgeç" derdi. Bir gün yine onu günah işlerken gördü ve "vazgeç" dedi. Bunun üzerine o kimse:

"Rabbimle benim arama girme, bana gözcü olasın diye mi yaratıldın?" dedi. (Bu söz üzerine diğeri) ona şöyle dedi:

"Vallahi Allah seni affetmeyecektir" -Ya da şöye dedi: "Seni cennete koymayacaktır"- Allah Teala o anda ikisinin de ruhunu kabzetti ve alemlerin Rabbinin huzurunda biraraya geldiler. Rab Teala ibadetine düşkün olana:

"Sen benim yapmaya muktedir olduğum şeyi değiştirmeye güç yetirebilir misin ki?" buyurdu. Sonra günahkara: "Git cennete rahmetimle gir" buyurdu.

19- Müsned, İmam Ahmed (2/323) Ebu davud (4/275) Kitabu'l Edeb. Kötülükten nehiy babı. Hadisin isnadı hasendir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Diğeri için ise şu buyruğu verdi: "Onu ateşe götürün!"

Ebu Hureyre (r.a) şöyle diyor:

"Vallahi o adam öyle bir söz sarfetti ki, o söz yüzünden dünyasını da, ahiretini de mahvetti."

O ibadetine düşkün olan kişinin söylediği söz şuydu:

"Vallahi Allah seni affetmeyecektir. Seni cennete sokmayacaktır." İşte bu sözdü, onu onca ibadetine rağmen cehenneme sokan.

٢٠ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ مَسْرُوقٍ رَحِمَهُ اللَّهُ، قَالَ: سَأَلْنَا عَبْدَاللَّهِ بْنَ مَسْعُودٍ عَنْ هٰذِهِ الْآيَةِ: ﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ﴾ فَقَالَ: أَمَّا إِنَّا قَدْ سَأَلْنَا عَنْ ذٰلِكَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ؟ فَقَالَ: «أَرْوَاحُهُمْ فِي جَوْفِ طَيْرٍ خُضْرٍ، لَهَا قَنَادِيلُ مُعَلَّقَةٌ بِالْعَرْشِ، تَسْرَحُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ شَاءَتْ، ثُمَّ تَأْوِي إِلَى تِلْكَ الْقَنَادِيلِ فَاطَّلَعَ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ اطِّلَاعَةً، فَقَالَ: هَلْ تَشْتَهُونَ شَيْئًا؟ قَالُوا: أَيَّ شَيْءٍ نَشْتَهِي وَنَحْنُ نَسْرَحُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ شِئْنَا؟ فَفَعَلَ ذٰلِكَ بِهِمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، فَلَمَّا رَأَوْا أَنَّهُمْ لَمْ يُتْرَكُوا مِنْ أَنْ يُسْأَلُوا، قَالُوا: يَارَبِّ! نُرِيدُ أَنْ تُرَدَّ عَلَيْنَا أَرْوَاحَنَا فِي أَجْسَادِنَا حَتَّى نُقْتَلَ فِي سَبِيلِكَ مَرَّةً أُخْرَى، فَلَمَّا رَأَى أَنْ لَيْسَ لَهُمْ حَاجَةٌ تُرِكُوا».

20- Müslim, Mesruk (r.a)'dan şöyle rivayet etmiştir:

"Abdullah bin Mes'ud (r.a)'a "Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma. Bilakis onlar Rableri katında diridirler. Allah'ın lütfu inayetinden kendilerin verdiği ile hepsi şad olarak rızıklanırlar." (1) ayetinin tefsirini sorduk. Abdullah dedi ki:

"Doğrusu biz de Resulullah (a.s)'a bu ayetin tefsirini sormuştuk. O şöyle buyurmuştur:

"Onların ruhları, bir takım yeşil kuşların içindedir. Onlar için arşda asılı bulunan bir çok kandil vardır. Onlar cennetin diledikleri yerine uçar, sonra o kandillere girerler. Rabları onlara bir nazarla bakar ve: "Bir şey arzu ediyor

---

20- Müslim (3/1502) 33-Kitabu'l İmare. 33-Şehidlerin ruhlarının cennette olduğunu beyan babı.

1) Ali İmran Suresi: 169

musunuz?" diye sorar. Onlar ise şöyle derler: "Cennetin dilediğimiz yerine gitme imkanımız varken, ne isteyebiliriz ki?" Rableri bu şekilde onlara üç kez sorar. Onlar kendilerine soru sorulmaktan vazgeçilmeyeceklerini gördüklerinde: "Ey Rabbımız, ruhlakımızı, bedenlerimize iade etmeni isteriz ki, yolunda bir kez daha şehid olalım." (Allah Teala) onların bir ihtiyaçları olmadığını görünce, kandi hallerine bırakır."

Bir Açıklama

Burada belirtmek istediğimiz bir husus var: Şehidlerin ruhlarının kuşların içinde bulunuşu, onlara Rablerinin bir ikramıdır. Zira kuşlar, ruhlar için bir nevi uçak ve araba görevi görmektedir.

٢١ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: إِذَا خَرَجَتْ رُوحُ الْمُؤْمِنِ تَلَقَّاهَا مَلَكَانِ يُصْعِدَانِهَا قَالَ حَمَّادٌ: فَذَكَرَ مِنْ طِيبِ رِيحِهَا، وَذَكَرَ الْمِسْكَ.

21- Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den şöyle rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Müminin ruhu (bedenden) çıktığında, onu iki melek karşılayarak yükseklere götürürler."

Ravi Hammad: "Kokusunun güzeliğini ve miski, zikretti."demişti.

Dedi ki: "Sema halkı: "Yeryüzünden iyi ve güzel bir ruh geldi. Allah sana ve (dünyada) imar ettiğin bedenine salat eylesin" derler. Daha sonra Aziz ve Celil olan Rabbine götürülür. Ardından: "Onu ecelin sonuna (Sidretü'l Müntehaya) götürün" buyurur." Resulullah (a.s) sözlerine şöyle devam etti:

"Kafirlerin ruhu (bedeninden) çıktığında, (Ravi Hammad, "kokusunun pisliğini ve laneti de zikretti" demiştir.) Sema ehli: "Yeryüzünden habis bir ruh geldi." Onu ecelin sonuna (Siccinle) götürün" derler."

Ebu Hureyre (r.a) der ki:

"Resulullah (a.s) üzerinde bulunan ince bir örtüyü (kafirin ruhunun kokusunu duymamak için) burnuna götürerek kapattı."

٢٢ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

21- Müslim (4/2202) 51-Kitabu'l Cenne ve Sıfati Naimiha ve Ehliha. 17-Ölüye cennete veya cehennemde oturacağı yerin gösterilmesi, kabir azabının ispatı ve ondan Allah'a sığınılması babı.

عَلى اَبِى سَلَمَةَ ــ وَقَدْ شَقَّ بَصَرُهُ ــ فَاَغْمَضَهُ، ثُمَّ قَالَ: «اِنَّ الرُّوحَ اِذَا قُبِضَ تَبِعَهُ الْبَصَرُ» فَضَجَّ نَاسٌ مِنْ اَهْلِهِ، فَقَالَ: «لاَتَدْعُوا عَلَى اَنْفُسِكُمْ اِلاَّ بِخَيْرٍ، فَاِنَّ الْمَلاَئِكَةَ يُؤَمِّنُونَ عَلَى مَاتَقُولُونَ» ثُمَّ قَالَ: «اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لاَبِى سَلَمَةَ، وَارْفَعْ دَرَجَتَهُ فِى الْمَهْدِيِّينَ، وَاخْلُفْهُ فِى عَقِبِهِ فِى الْغَابِرِينَ، وَاغْفِرْ لَنَا وَلَهُ يَارَبَّ الْعَالَمِينَ، وَافْسَحْ لَهُ فِى قَبْرِهِ، وَنَوِّرْ لَهُ فِيهِ».

22- Müslim, Ümmü Seleme (r.a)'nin şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) (Ölümünden sonra) Ebu Seleme'nin yanına girdi. Gözleri açık idi. Gözlerini kapattı ve şöyle buyurdu:

"Ruh kabzolunduğunda, göz de onu takip eder." Ev halkından bazılarının ağlaması üzerine Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Nefislerinize yalnız hayır ile dua ediniz. Zira melekler, söylemiş olduğunuz sözlere amin derler." Hz. Peygamber (a.s) daha sonra sözlerine şöyle devam etti:

***"Allah'ım, Ebu Seleme'ye rahmet et. Derecesini hidayete erenler içinde yükselt. Arkasında bıraktığı aile fertleri için ona halef ol. (Onun işini üzerine al)** Ey alemlerin Rabbi, bizim ve onun günahlarını affet. Kabrinde ona genişlik ver ve orada onu nurlandır."*

٢٣ــ رَوَى التِّرْمِذِىُّ عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالُوا: يَارَسُولَ اللّٰهِ مَتَى وَجَبَتْ لَكَ النُّبُوَّةُ؟ قَالَ: «وَآدَمُ بَيْنَ الرُّوحِ وَالْجَسَدِ»، وَالْمُرَادُ: اَنَّ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ كَانَ بَعْدُ تُرَابًا لَمْ يُصَوَّرْ وَلَمْ يُخْلَقْ.

23- Tirmizi, Ebu Hureyre (r.a)'den şöyle rivayet etmiştir:

"Dediler ki: "Ey Allah'ın Resulü, senin için peygamberlik ne zaman takdir olundu?" Resulullah (a.s) şöyle buyurdu: "Adem ruh ile cesed arasında iken."

Bu sözün anlamı: Adem (a.s)'ın henüz yaratılmamış ve şekillendirilmemiş,

---

22- Müslim (2/634) 1-Kitabu'l Cenaiz. 4-Ruhu çıktığında ölünün gözlerini kapatmak ve onun için dua etmek babı.

23- Tirmizi (5/585) 50-Kitabu'l Menakıb. 1-Resulullah (a.s)'ın fazileti babı. Tirmizi bu hadisi hasen, sahih garib olduğunu söylemiştir.

yani toprak halinde olduğu zamanda demektir.

٢٤ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، قَالَ: حَدَّثَنَا رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ وَهُوَ الصَّادِقُ الْمَصْدُوقُ: «إِنَّ خَلْقَ أَحَدِكُمْ يُجْمَعُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا، ثُمَّ يَكُونُ عَلَقَةً مِثْلَ ذٰلِكَ، ثُمَّ يَكُونُ مُضْغَةً مِثْلَ ذٰلِكَ، ثُمَّ يَبْعَثُ اللّٰهُ إِلَيْهِ مَلَكًا بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ، بِكَتْبِ رِزْقِهِ وَأَجَلِهِ وَعَمَلِهِ، وَشَقِيٌّ أَوْ سَعِيدٌ، ثُمَّ يُنْفَخُ فِيهِ الرُّوحَ، فَوَالَّذِي لَاإِلٰهَ غَيْرُهُ، إِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ، حَتَّى مَايَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا إِلاَّ ذِرَاعٌ، فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ فَيَدْخُلُهَا، وَإِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ حَتَّى مَايَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا إِلاَّ ذِرَاعٌ، فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَيَدْخُلُهَا».

24- Buhari ve Müslim, Abdullah bin Mes'ud (r.a)'dan rivayet etmişlerdir:

"Daima doğru konuşan ve kendisine doğru bildirilen Resulullah (a.s) bize şöyle dedi:

"(Yaradılışı sırasında) Sizden harhangi birinizin cismi henüz oluşmamışken, ana ve babadan gelen maddeler kırk gün annesinin karnında toplanır. Daha sonra o maddeler, bir o kadar zaman zarfında kan pıhtısı halini alır. Ardından bir o kadar zaman içinde bir çiğnem ete dönüşür. Daha sonra Allah ona bir melek göndererek dört kelime yazmakla görevlendirir, Rızkını, ecelini, amelini, şaki (cehennemlik) veya said (cennetlik) olduğunu yazar. Sonra da içine ruh üfler. Kendisinden başka ilah olmayana andolsun ki, sizden biriniz cennet ehlinin amelleriyle amel eder ve cennetle arasında (sadece) bir kulaç mesafa kalır, sonra (meleğin ana karnında yazdığı) yazı o kişinin önüne geçer. Peşi sıra cehennem ehlinin ameli ile amel eder de cehenneme gider. Yine sizden biriniz cehennem ehlinin ameliyle amel eder, cehennemla arasında (yalnız) bir kulaç mesafe kalır, ancak (meleğin ana karnında yazdığı) yazı, kişinin önüne geçer ve cennet ehlinin ameliyle amel ederek cennete girer."

24- Buhari (11/477) 82-Kitabu'l Kader. Bab: 1 Müslim (4/2036) 46-Kitabu'l Kader. İnsanın ana karnında nasıl yaratıldığı babı. Ebu Davud (4/228) Kitabu's Sünne. 17-Kader babı. Tirmizi (4/446) 33-Kitabu'l Kader. 4-Ameller sonuçlarıyladır babı. Tirmizi hadisin hasen olduğunu söylemiştir.

AKIL

Allah Teala şöyle buyuruyor:

"Size inanacaklarını umuyor musunuz? Oysa onlardan bir takımı Allah'ın sözünü işitiyor, ona akılları yattıktan sonra, bile bile onu tahrif ediyorlardı. (1)

Bu ayeti kerimede akıl hitabı, idrak yeri anlamındadır.

"Eğer kulak vermiş veya akletmiş olsaydık, çılgın alevli cehennemlikler içinde olmazdık." derler." (2)

"Biz bu misalleri insanlara veriyoruz, onları ancak bilenleri anlayabilir." (3)

"Sen, sağırlara, üstelik akılları da olmazsa, işittirebilir misin?" (4)

"Yeryüzünde dolaşmıyorlar mı ki, orada olanları akledecek kalbleri, işitecek kulakları olsun. Ama yalnız gözler kör olmaz, fakat göğüslerde olan kalbler de körleşir." (5)

Yukarıda geçen dört ayeti kerimenin hepsinde, şer'i akıl anlatılmıştır. Bunun yeri de kalbdir.

AKIL İLE İLGİLİ RİVAYETLER

٢٥ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ ابِي سعيدِ الْخُدْرِيِّ رضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ

---

1) Bakara Suresi: 75
2) Mülk Suresi: 10
3) Ankebut Suresi: 43
4) Yunus Suresi: ???
5) Hacc Suresi: 46

اللّٰهِ ﷺ فِي أَضْحًى ـ أَوْ فِطْرٍ ـ إِلَى الْمُصَلَّى، فَمَرَّ عَلَى النِّسَاءِ، فَقَالَ: «يَامَعْشَرَ النِّسَاءِ، تَصَدَّقْنَ، فَإِنِّي أُرِيتُكُنَّ أَكْثَرَ أَهْلِ النَّارِ»، فَقُلْنَ: لِمَ يَارَسُولَ اللّٰهِ؟ قَالَ: «تُكْثِرْنَ اللَّعْنَ، وَتَكْفُرْنَ الْعَشِيرَ، مَارَأَيْتُ مِنْ نَاقِصَاتِ عَقْلٍ وَدِينٍ أَذْهَبَ لِلُبِّ الرَّجُلِ الْحَازِمِ مِنْ إِحْدَاكُنَّ»، قُلْنَ: وَمَا نُقْصَانُ عَقْلِنَا وَدِينِنَا يَارَسُولَ اللّٰهِ؟ قَالَ: «أَلَيْسَ شَهَادَةُ الْمَرْأَةِ مِنْكُنَّ مِثْلَ نِصْفِ شَهَادَةِ الرَّجُلِ؟»، قُلْنَ: بَلَى؟ قَالَ: «فَذٰلِكَ مِنْ نُقْصَانِ عَقْلِهَا، أَلَيْسَ اذَا حَاضَتْ لَمْ تُصَلِّ وَلَمْ تَصُمْ»؟ قُلْنَ: بَلَى، قَالَ: «فَذٰلِكَ مِنْ نُقْصَانِ دِينِهَا».

25- Buhari, Ebu Said el Hudri (r.a)'den şöyle rivayet etmiştir:

"Bir kurban -ya da ramazan- bayramında Resulullah (a.s) namaz kılınan yere doğru hareket etmiş, yolda bir gurup kadın rastlamış ve onlara şöyle hitab etmişti:

"Ey kadınlar topluluğu! Sadaka veriniz! Doğrusu bana cehennem ehlinin çoğu olarak gösterildiniz."

Kadınlar: "Ey Allah'ın Resulü! Bunun sebebi nedir?" diye sordular.

Resulullah (a.s): "Siz çokca lanet eder, kocalarınızın size sağlamış olduğu nimete nankörlük edersiniz. Sizin gibi dince ve akılca eksik olanların tam akıllı ve ihtiyatlı erkeklerin aklını çelebileceğini görmüyorum (sanmıyorum)" buyurdu. Kadınlar:

"Ey Allah'ın Resulü! Dinimizin ve aklımızın eksikliği nedir?" dediler. Resulullah (a.s):

"Kadının şehadeti, erkeğin şehadetinin yarısı değil midir?" buyurdu. Kadınlar: "Evet" dediler. Resulullah (a.s):

"Bu, aklının eksikliği yüzündendir. Hayız olduğunda da namaz kılmaz, oruç tutmaz değil mi?" dedi. Kadınlar: "Evet" dediler. Resulullah (a.s):

"İşte bu da dininin eksikliğidir" buyurdu."

Bir Açıklama

Kadın, hitabın idrak yeri olan akıl bakımından erkekle eşit seviyededir. Ancak kadın dini yükümlülük bakımından hayatta üstlendiği role uygun olan doğal yapısından kaynaklanan farklar nedeniyle, erkeğin yükümlülüklerinin tamamın-

---

25- Buhari (11405) 6-Kitabu'l Hayd. 6-Hayız olan kadının orucu terketmesi babı.

dan sorumlu değildir. Yani yükümlülüklerin miktarı erkeğe göre daha az- dır. Kadının akıl ve din bakımından erkeğe nispetle daha alt derecede olmasının nedeni budur.

٢٦ــ روى التِّرْمذيُّ عنْ انس بْن مالك رضى اللّٰهُ عنْهُ، قال: كانَ رَسُولُ اللّٰه ﷺ يُعِيدُ الْكلِمَة ثلاثا، لِتُعْقل عنْهُ.

26- Tirmizi, Enes bin Malik (r.a)'den şöyle rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) akla iyice yerleşmesi için bir sözü üç kez tekrar ederdi."

26- Tirmizi (5/600) 50-Kitabu'l Menakıb. 9-Hz. Peygamber (a.s)'in kelamı babı. Tirmizi hadisin hasen, sahih ve garib olduğunu söylemiştir.

KÂLP

İmani kalbin yeri göğüsür.

Allah Teala şöyle buyuruyor:

"Ama yalnız gözler kör olmaz, fakat göğüslerde olan kalpler de körleşir." **(1)**

"Allah kimin gönlünü İslam'a açmışsa, o, Rabbi katından bir nur üzre olmaz mı? Kalbleri Allah'ı anmak konusunda katılaşmış olanlara yazıklar olsun; işte bunlar apaçık sapıklıktadırlar." (2)

"Allah kimi doğru yola iletmek isterse, onun kalbini İslamiyete açar. Kimi de saptırmak isterse, göğe yükseliyormuş gibi, kalbini dar ve sıkıntılı kılar." **(3)**

"... Yürekler ağızlara gelmişti; Allah için çeşitli tahminlerde bulunuyordunuz." (4)

"Allah insanın içine iki kalb koymuştur." (5)

"Ey Muhammed! Onları, yüreklerin ağıza geleceği, tasadan yutkunacakları, yaklaşan kıyamet günü ile uyar." (6)

"... İnsanların diriltileceği gün, Allah'a temiz bir kalble gelenden başka, kimseye malın ve oğulların fayda vermeyeceği gündür." (7)

---

1) Hacc Suresi: 46
2) Zümer Suresi: 22
3) En'am Suresi: 125
4) Ahzab Suresi: 10
5) Ahzab Suresi: 4
6) Mü'min Suresi: 18
7) Şuara Suresi: 88-89

"İnsanların imanlarını kat kat artırmaları için kalblerine güven indiren O'dur." (1)

"İbrahim de şüphesiz O'nun yolunda olanlardandı. Nitekim Rabbine temiz bir kalble geldi..." (2)

"...O'na uyanların kalblerine şefkat ve merhamet duyguları koyduk." (3)

"İşte bu cennet, Allah'a yönelen, O'nun buyruklarına riayet eden, görmediği Rahman'dan korkan, Allah'a yönelmiş bir kalble gelen sizlere, hepinize söz verilen yerdir..." (4)

"...Allah size imanı sevdirmiş, onu kalblerinize güzel göstermiş; inkarcılığı, yoldan çıkmayı ve baş kaldırmayı size iğrenç göstermiştir..." (5)

"Doğrusu bunda, kalbi olana veya hazır bulunup kulak verene ders vardır."" (6)

"İnananlar, ancak o kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman kalbleri titrer, ayetleri okunduğu zaman bu onların imanını artırır..." (7)

"... Allah'a kim inanırsa, onun kalbini doğruya yöneltir..." (8)

"...Seni ve inananları yardımıyla destekleyen, kalblerini uzlaştıran O'dur." (9)

"Bu böyledir; kişinin Allah'ın nişanelerine hürmet göstermesi, kalblerin Allah'a karşı gelmekten sakınmasındandır..." (10)

"Onlar inanmışlar, kalbleri Allah'ı anmakla huzura kavuşmuştur. Dikkat edin, kalbler ancak Allah'ı anmakla huzura kavuşur." (11)

"Bu kendilerine ilim verilenlerin Kur'an'ın, senin Rabbinden bir gerçek olduğunu bilip de ona inanmaları ve kalblerini bağlamaları içindir." (12)

---

1) Fetih Suresi: 4
2) Saffat Suresi: 83-84
3) Hadid Suresi: 37
4) Kaf Suresi: 33
5) Hucurat Suresi: 7
6) Kaf Suresi: 37
7) Enfal Suresi: 3
8) Teğabün Suresi: 11
9) Enfal Suresi: 63
10) Hacc Suresi: 32
11) Ra'd Suresi: 28
12) Hacc Suresi: 54

"Bunlar Kur'an'ı düşünmezler mi? Yoksa kalbleri kilitli midir?" (1)

"Rablerinden korkarak titreyenler, Rablerinin ayetlerine inananlar, Reblerine eş koşmayanlar, Rablerine dönecekleri için kalbleri ürpererek vermeleri gerekeni verenler, işte onlar iyi işlerde yarış ederler, o uğurda ileri geçerler." (2)

"Allah onların kalblerini ve kulaklarını mühürlemiştir, gözlerinde de perde vardır ve büyük azab onlar içindir." (3)

"Allah, ayetleri birbirine benzeyen ve yer yer tekrar eden kitab'ı sözlerin en güzeli olarak indirmiştir. Rablerinden korkanların bu kitab'tan tüyleri ürperir, sonra hem derileri ve hem de kalbleri Allah'ın zikrine yumuşar ve yatışır.." (4)

"Kalblerinde hastalık vardır, Allah hastalıklarını artırmıştır..." (5)

"İnananların kalblerinin Allah'ı anması ve O'ndan inen gerçeğe içten bağlanması zamanı daha gelmedi mi?" (6)

"Hayır hayır; onların kazandıkları kalblerini paslandırıp körletmiştir." (7)

"... İşte Allah imanı bunların kalblerine yazmış, katından bir nur ile onları desteklemiştir." (8)

"... Çünkü O, Kur'an'ın Allah'ın izniyle kendinden öncekini tasdik ederek, yol gösterici ve inananlara müjdeci olarak senin kalbine indirmiştir." (9)

"Hakkında hiç bir delil indirmediği şeyi Allah'a ortak koşmalarından ötürü, inkar edenlerin kalbine korku salacağız..." (10)

"Ey Muhammed! Apaçık arab diliyle, uyaranlardan olman için onu Cebrail senin kalbine indirmiştir." (11)

KÂLP İLE İLGİLİ RİVAYETLER

---

1) Muhammed Suresi: 24
2) Mü'minun Suresi: 57-61
3) Bakara Suresi: 7
4) Zümer Suresi: 23
5) Bakara Suresi: 10
6) Hadid Suresi: 16
7) Mütaffifin Suresi: 14
8) Mücadele Suresi: 22
9) Bakara Suresi: 97
10) Ali İmran Suresi: 151
11) Şuara Suresi: 193-194

٢٧ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، اَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «اِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ، فَاِنَّ الظَّنَّ اَكْذَبُ الْحَدِيثِ، وَلاَ تَحَاسَدُوا، وَلاَ تَبَاغَضُوا، وَلاَ تَدَابَرُوا، وَكُونُوا عِبَادَاللَّهِ اِخْوَانًا كَمَا اَمَرَكُمْ، اَلْمُسْلِمُ اَخُو الْمُسْلِمِ، لاَيَظْلِمُهُ، وَلاَ يَخْذُلُهُ، وَلاَ يَحْقِرُهُ، اَلتَّقْوَى هَا هُنَا، اَلتَّقْوَى هَا هُنَا، اَلتَّقْوَى هَا هُنَا ــ وَيُشِيرُ اِلَى صَدْرِهِ ــ بِحَسْبِ امْرِىءٍ مِنَ الشَّرِّ: اَنْ يَحْقِرَ اَخَاهُ الْمُسْلِمَ، كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ: دَمُهُ، وَعِرْضُهُ، وَمَالُهُ، اِنَّ اللَّهَ لاَيَنْظُرُ اِلَى اَجْسَادِكُمْ، وَلاَ اِلَى صُوَرِكُمْ، وَلَكِنْ يَنْظُرُ اِلَى قُلُوبِكُمْ وَاَعْمَالِكُمْ».

27- Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den şu şekilde rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Zandan sakınınız! Zira zan, sözlerin en yalanıdır. Birbirinizin eksikliklerini ortaya çıkarmaya ve duymaya çalışmayınız. Birbirinizin (özel ve mahrem) hayatını araştırmayınız. (Menfaat) yarışına kalkışmayınız. Birbirinize hased etmeyiniz. Birbirinize buğzetmeyiniz. Birbirinize yüz çevirip arka dönmeyiniz. Allah'ın kulları, size emredildiği gibi kardeş olunuz. Müslüman, müslümanın kardeşidir. Müslüman müslümana zulmetmez. Yardıma ihtiyaç duyduğu sıkıntılı zamanda onu tek başına ve yardımcısız bırakmaz. Onu küçük görüp horlamaz. İşte, takva buradadır. İşte takva buradadır. İşte takva buradadır. (Bu sözleri söylerken göğsünü işaret etmiştir.) Bir insana şer olarak, müslüman kardeşini küçümsemesi yeter. Bir müslümanın kanı, malı ve ırzı (namusu) diğer müslüman için mukaddestir. Bunlara tecavüz etmesi haramdır. Allah sizin cisimlerinize bakmaz. Dış görünüşünüze de nazar etmez. Ancak O, sizin kalblerinize ve amellerinize bakar."

٢٨ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنِ الْاَغَرِّ الْمَزْنِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «اِنَّهُ لَيُغَانُ عَلَى قَلْبِي، حَتَّى اَسْتَغْفِرَ اللَّهَ فِي الْيَوْمِ مِائَةَ مَرَّةٍ».

28- Müslim, Eğarru'l Muzeni (r.a)'nin şöyle dediğini rivayet etmektedir:

27- Buhari (10/48) 78-Kitabu'l Edeb. 57- Hased ve hilenin yasak olanları babı. Müslim (4/1986) 45-Kitabu'l Birr ve's Sıla. 10-Müslümana zulmetmenin, onu küçük düşürmenin tahkir etmenin, kanını akıtmanın ve ırzına ve malına tecavüz etmenin haramlığı babı.

28- Müslim (4/2075) 48-Kitabu'z Ziri Ve'd Dua Ve't Tevbe Ve'l İstiğfar .12-Sık sık tevbe ve istiğfar etmeye teşvik babı.

"Resulullah (a.s)'ın şöyle dediğini işittim: "Kalbimin örtülüp kaplanmasından ötürü, Allah'tan günde yüz kere mağfiret dilerim"

Bir Açıklama

İbni Esir bu hadisin anlamı hakkında şunları söylemektedir:

"Buradaki örtülme ve kaplanmadan maksat unutmaktır. Zira Resulullah (a.s) zikir, ibadet ve nefis murakebesini sürekli ve fazlasıyla yaptığından, bazı zamanlar bu fazla ibadetlerin birazını unutup yapmamış olmasını günah kabul ediyor ve bundan dolayı istiğfar ediyordu."

Bazı kimseler bu hadisin açıklanmasını, Resulullah (a.s)'ın görmüş olduğu bir rüyaya dayanarak yapmaktadırlar. Resulullah (a.s) rüyasını anlatırken *"nurların örtüldüğünü..."* zikretmektedir. Şüphesiz Resulullah (a.s)'ın kalbinin örtülüşü, bazı kimselerin zannettiği gibi O'nun hakkında bir eksiklik değildir. Bu hadislerde müminlerin çokca istiğfar etmelerine bir teşvik vardır. Böylece kalpler cilalanır ve parlamış olur.

٢٩ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَدِيثَيْنِ، قَدْ رَأَيْتُ اَحَدَهُمَا، وَاَنَا اَنْتَظِرُ الْآخَرَ، حَدَّثَنَا اَنَّ الْاَمَانَةَ نَزَلَتْ فِي جَذْرِ قُلُوبِ الرِّجَالِ، ثُمَّ نَزَلَ الْقُرْآنُ، فَعَلِمُوا مِنَ الْقُرْآنِ، وَعَلِمُوا مِنَ السُّنَّةِ. ثُمَّ حَدَّثَنَا عَنْ رَفْعِ الْاَمَانَةِ، فَقَالَ: يَنَامُ الرَّجُلُ النَّوْمَةَ، فَتُقْبَضُ الْاَمَانَةُ مِنْ قَلْبِهِ، فَيَظَلُّ اَثَرُهَا مِثْلَ اَثَرِ الْوَكْتِ، ثُمَّ يَنَامُ النَّوْمَةَ، فَتُقْبَضُ الْاَمَانَةُ مِنْ قَلْبِهِ، فيظل اثرُهَا مِثْلَ اَثَرِ الْمَجْلِ، كَجَمْرٍ دَحْرَجْتَهُ عَلَى رِجْلِكَ فَنَفِطَ، فَتَرَاهُ مُنْتَبِرًا، وَلَيْسَ فِيهِ شَيْءٌ ــ ثُمَّ اَخَذَ حَصًى فَدَحْرَجَهُ عَلَى رِجْلِهِ ــ فَيُصْبِحُ النَّاسُ يَتَبَايَعُونَ، فَلَا يَكَادُ اَحَدٌ يُؤَدِّي الْاَمَانَةَ، حَتَّى يُقَالُ: اِنَّ فِي بَنِي فُلَانٍ رَجُلًا اَمِينًا، حَتَّى يُقَالُ لِلرَّجُلِ: مَا اَجْلَدَهُ، مَا اَظْرَفَهُ، مَا اَعْقَلَهُ، وَمَا فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةِ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ اِيمَانٍ، وَلَقَدْ اَتَى عَلَيَّ زَمَانٌ وَمَا اُبَالِي اَيُّكُمْ بَايَعْتُ لَئِنْ كَانَ مُسْلِمًا لَيَرُدَّنَّهُ عَلَيَّ دِينُهُ، وَاِنْ كَانَ نَصْرَانِيًّا اَوْ يَهُودِيًّا لَيَرُدَّنَّهُ عَلَيَّ سَاعِيهِ، وَاَمَّا الْيَوْمَ فَمَا كُنْتُ اُبَايِعُ مِنْكُمْ اِلَّا فُلَانًا وَفُلَانًا.

29- Buhari ve Müslim, Huzeyfe bin Yeman (r.a)'dan rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (.as) bize iki meseleden söz etti. Ben bunlardan birine şahid ol-

29- Buhari (11/333) 81-Kitabu'r Rikak. 35-Emanetin kaldırılması babı.

dum. Diğerinin ise (olmasını) bekliyorum. (Resulullah (a.s)'ın bildirdiğine göre) emanet önce iyi kimselerin gönüllerine inmiş, sonra Kur'an nazil olmuş ve onlar Kur'an'dan ve sünnetten (bir çok bilgi) edinmişlerdir. Resulullah (a.s) daha sonra emanetin kaldırılmasından bahsederek şöyle buyurdu:

"Bir kimse uyur da, o sırada emanet kalbinden alınır ve (kalbinde) emanetin izi bir leke gibi kalır. Yine bu kimse uyur da uykusu esnasında (geri kalan) emanet kalbinden alınır ve (kalbinde) emanetin izi, nasır gibi kalır. O halde emanet bir kor parçasının ayağının üzerine düşüp, orada bir kabarcık oluşturmasına benzer. Sen onu şişmiş olarak görürsün. Oysa bu kabarcığın içinde bir şey yoktur." -Resulullah (a.s) bu sözleri söyledikten sonra yerden küçük taşlar alarak, ayağının üzerinde yuvarladı- (Sonra sözüne şöyle devam etti):

"Sonra sabah olup insanlar alışverişe başlarlar da, neredeyse onlardan hiç biri emanete riayet etmez. Öyle ki, "Filanoğulları içinde şöyle bir emin insan vardı," denilir. O adam için, cesur zarif ve akıllı insan denilirse de, onun kalbinde hardal tanesi kadar bile iman yoktur."

Huzeyfe bin Yemen der ki:

"Geçmişte öyle bir devir yaşadım ki, hanginizle alışveriş edeyim diye düşünüp tasalanmazdım. Zira alış veriş yapacağım kimse müslümansa, onun dini, beni aldatmasına mani olurdu. Eğer alışveriş edeceğim kimse hıristiyan veya yahudi ise, onları yöneten idarecileri, beni aldatmalarına engel olurdu. Oysa bugün sizlerden yalnız filan ve filandan başka kimse ile alışveriş edemiyorum."

Bir Açıklama

İbni Tin der ki:

"Emanet, mükellefin yani şer'i emirleri ve yasakları uygulamakla yükümlü olan kimsenin, Allah'tan başka kimsenin bilmediği gizli kalmış yönleridir."

İbni Abbas'dan nakledildiğine göre ise emanet, emredilen veya nehyedilen farzlardır.

Ebu Bekir bin Arabi'ye göre bu hadiste geçen emanetin anlamı imandır. Hadisin devamında imanın kaldırılacağının söylenmesi de bu görüşü desteklemektedir. Zira kötü ameller imanı zayıflatmaya devam eder ve sonunda imanın yalnız izi kalır. O iz ise imanı yalnız dil ile söylenen ve kalbin zahirindeki zayıf itikad haline getirir. Hz. Peygamber (a.s) böyle bir imanı, bedendeki lekeye benzetmiştir. Yine iman zayıflığını *"uyku"* olarak dile getirmiş, imanın kalpten çıkmasını, taşın insanın üzerinden yuvarlanıp yere düşmesiyle izah etmiştir.

Bu hadisde emanetin kalpten peyder pey çıkışı vurgulanmaktadır. Emanetin ilk parçasının kalpten çıkışıyla, nurun yerini karanlık bir leke almakta, emanet-

ten bir parça daha çıktığında ise kalpte uzun süre varlığını koruyacak daha derin bir iz kalmaktadır. Bu yeni karanlık, bir önceki karanlığın üzerine yerleşmiştir. Yine hadisde kalbe yerleşmiş nurun, kalbten ayrılıp yerini karanlığa bırakması, ayakta yuvarlanan taşa benzetilmiştir. Zira taş yere düşmüş, geride yalnız bir şişkinlik bırakmıştır.

٣٠ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا اَنَّ صَفِيَّةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ وَرَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ مُعْتَكِفًا، فَاَتَيْتُهُ اَزُورُهُ لَيْلاً، فَحَدَّثْتُهُ، ثُمَّ قُمْتُ لأَنْقَلِبَ، فَقَامَ مَعِيَ لِيَقْلِبَنِي، وَكَانَ مَسْكَنُهَا فِي دَارِ اُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ، فَمَرَّ رَجُلاَنِ مِنَ الأَنْصَارِ، فَلَمَّا رَأَيَا النَّبِيَّ ﷺ اَسْرَعَا، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : «عَلَى رِسْلِكُمَا، اِنَّهَا صَفِيَّةُ بِنْتُ حُيَيٍّ». فَقَالاَ: سُبْحَانَ اللَّهِ، فَقَالَ: «اِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنِ ابْنِ آدَمَ مَجْرَى الدَّمِ، وَاِنِّي خَشِيتُ اَنْ يَقْذِفَ فِي قُلُوبِكُمَا شَرًّا» ــ اَوْ قَالَ: شَيْئًا ــ.

30- Buhari ve Müslim, Ali bin Hüseyin (r.a)'den Hz. Peygamber (a.s)'in eşi Safiyye'nin şöyle dediğini rivayet etmektedirler:

"Hz. Peygamber (a.s) itikafta idi. Gece, ziyaret etmek üzere yanına gelip O'nunla konuştum. Sonra geri dönmek üzere kalktım. O da beni yolcu etmek üzere kalktı. Safiyye'nin kaldığı yer Usame bin Zeyd'in evi içinde idi. Bu sırada ensardan iki kişi oradan geçiyordu. Hz. Peygamber (a.s)'i görünce adımlarını sıklaştırdılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s) şöyle buyurdu:

"Biraz yavaş olun, acele etmeyin, bu kadın Safiyye bintü Huvey'dir." O iki kişi: "Subhanallah (Allah'ı tenzih ederiz.)" dediler. Hz. Peygamber (a.s) onlara şöyle dedi. "Şeytan insan vücudunda, kanın dolaştığı gibi dolaşır. Ben şeytanın kalplerinize şer atmasından korktum." -ya da bir şey atmasından- "

٣١ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ ثَوْبَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ: ﴿وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلاَ يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي بَعْضِ اَسْفَارِهِ، فَقَالَ بَعْضُ اَصْحَابِهِ: اُنْزِلَتْ فِي الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ، فَلَوْ عَلِمْنَا اَيُّ الْمَالِ خَيْرٌ فَنَتَّخِذَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «اَفْضَلُهُ: لِسَانٌ ذَاكِرٌ، وَقَلْبٌ شَاكِرٌ، وَزَوْجَةٌ صَالِحَةٌ

30- Buhari (4/278) 33-Kitabu'l İ'tikaf. 8-İ'tikafa giren kişi ihtiyaçları için mescid kapısına çıkabilir mi? babı. Müslim (4/1712) 39-Kitabu's Selam 9. bab.

تُعِينُهُ عَلَى إِيمَانِهِ».

31- Tirmizi, Sevbin (r.a)'in şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Altın ve gümüş biriktirip de Allah yolunda sarfetmeyenler..." (1) ayeti nazil olduğu sıralarda, Resulullah (a.s)'ın bazı seferlerinde beraber olmuştuk. Ashab'tan bazıları:

"Altın ve gümüş hakkında ayet nazil oldu. Hangi malın daha hayırlı olduğunu bilseydik de ondan edinseydik" dediler. Bunun üzerine Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"En üstünü, zikreden bir dil, şükreden bir kalb, kişinin imanına destek olacak dindar bir eştir."

٣٢ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «كُتِبَ عَلَى ابْنِ آدَمَ نَصِيبُهُ مِنَ الزِّنَا، مُدْرِكٌ لَامَحَالَةَ، فَالْعَيْنَانِ زِنَاهُمَا النَّظَرُ، وَالْأُذُنَانِ زِنَاهُمَا الْاِسْتِمَاعُ، وَاللِّسَانُ زِنَاهُ الْكَلَامُ، وَالْيَدُ زِنَاهَا الْبَطْشُ، وَالرِّجْلُ زِنَاهَا الْخُطَا، وَالْقَلْبُ يَهْوَى وَيَتَمَنَّى، وَيُصَدِّقُ ذٰلِكَ الْفَرْجُ أَوْ يُكَذِّبُهُ».

32- Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a) kanalıyla, Resulullah (a.s)'ın şöyle söylediğini rivayet etmişlerdir:

"İnsanoğluna zinadan nasibi yazılmıştır. Ezelde takdir edilmiş olan bu akibet mutlaka gerçekleşecektir. İki gözün zinası (harama) bakıştır. İki kulağın zinası (harama) kulak vermektir. Dilin zinası (haram) konuşmaktır. Ayağın zinası (harama atılan) adımlardır. Kalp meyleder ve arzular. Cinsel organlar ise ya bunu tasdik edip gerçekleştirir ya da (bu günahı işlemeyerek, arzularını boşa çıkarır) yalanlar."

٣٣ــ رَوَى أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: «إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا أَخْطَأَ خَطِيئَةً، نُكِتَتْ فِي قَلْبِهِ نُكْتَةٌ، فَإِذَا هُوَ نَزَعَ وَاسْتَغْفَرَ

31- Tirmizi (5/277) 48-Kitabu Tefsiri'l Kur'an. 10-Tevbe Suresi babı. Tirmizi hadisin hasen olduğunu söylemiştir.

32- Buhari (11/552) 82-Kitabu'l Kader. 9-"Helak ettiğimiz memleket üzerine haramdır" babı. Müslim (4/2046) 46-Kitabu'l Kader. 5-İnsanoğluna zinadan nasibi takdir edilmiştir, babı.

1) Tevbe Suresi: 34

وَتَابَ، صُقِلَ قَلْبُهُ، وَإِنْ عَادَ، زِيدَ فِيهَا، حَتَّى تَعْلُوَ قَلْبَهُ، وَهُوَ الرَّانُ الَّذِي ذَكَرَهُ اللَّهُ: ﴿كَلاَّ بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾.

33- İmam Ahmed, Tirmizi ve İbni Mace, Ebu Hureyre (r.a) kanalıyle Resulullah (a.s)'ın şöyle dediğini rivayet etmektedirler:

"Kul bir günah işlediğinde, kalbine siyah bir nokta konulur. Eğer o günahtan vazgeçer Allah'tan af dileyip tövbe ederse, kalbi cilalanıp parlatılır. Şayet yeniden günah işleyecek olursa, kalbindeki siyah noktalar da artırılır. O hale gelir ki, sonunda bu noktalar kalbi örter. İşte bu, Allah Teala'nın "Hayır, hayır; onların kazandıkları kalplerini paslandırıp, körletmiştir." (1) ayetinde zikretmiş olduğu ra'n (pas) tır."

٣٤ــ رَوَى أَبُو دَاوُدَ وَالْحَاكِمُ، عَنْ عَبْدِاللَّهِ، قَالَ: كُنَّا لاَنَدْرِي مَانَقُولُ إِذَا جَلَسْنَا فِي الصَّلاَةِ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَدْ عُلِّمَ، فَذَكَرَ نَحْوَهُ، قَالَ شَرِيكٌ: وَحَدَّثَنَا جَامِعٌ ــ يَعْنِي ابْنُ شَدَّاد ــ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَبْدِاللَّهِ، بِمِثْلِهِ، قَالَ: وَكَانَ يُعَلِّمُنَا كَلِمَاتٍ وَلَمْ يَكُنْ يُعَلِّمُنَاهُنَّ كَمَا يُعَلِّمُنَا التَّشَهُّدَ: اَللَّهُمَّ أَلِّفْ بَيْنَ قُلُوبِنَا، وَأَصْلِحْ ذَاتَ بَيْنِنَا، وَاهْدِنَا سُبُلَ السَّلاَمِ، وَنَجِّنَا مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ، وَجَنِّبْنَا الْفَوَاحِشَ مَاظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ، وَبَارِكْ لَنَا فِي أَسْمَاعِنَا، وَأَبْصَارِنَا، وَقُلُوبِنَا، وَأَزْوَاجِنَا، وَذُرِّيَّاتِنَا، وَتُبْ عَلَيْنَا؛ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ، وَاجْعَلْنَا شَاكِرِينَ لِنِعْمَتِكَ، مُثْنِينَ بِهَا، قَابِلِيهَا وَأَتِمَّهَا عَلَيْنَا.

34- Ebu Davud ve Hakim, Abdullah bin Mes'ud (r.a)'dan şöyle rivayet etmişlerdir:

"Namazda oturduğumuzda ne söyleyeceğimizi bilmiyorduk. Resulullah (a.s)'a ise (bizim bilmediğimiz) öğretilmişti (Ravi bundan sonra bir önceki hadisi zikretmiştir.)"

Şerik der ki:

33- Müsned, İmam Ahmed (2/297) Tirmizi (5/434) 48-Kitabu Tefsiri'l Kur'an. 75-Mutaffifin Suresi'nden babı. Tirmizi hadisin hasen olduğunu söylemiştir. İbn Mace(2/1428) 37-Kitabu'l Zühd. 29-Günahları zikretme babı.

34- Ebu Davud (1/254) Kitabu's Salat. Teşehhüd babı. Müstedrek (1/265) Hakim, bu hadisin Müslim'in şartına göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebi de onu doğrulamıştır.

1) Mutaffifin Suresi: 14

Cami' -yani İbni Şeddad- Ebu Vail ve Abdullah bin Mes'ud kanalıyla önceki hadisin aynısını zikretmiştir.

Şerik'in nakli ise şöyledir:

"Resulullah (a.s) bize bazı sözleri öğretiyorsa da teşehhüdü öğrettiği gibi (üzerinde durarak) öğretmiyordu. Bu sözler şöyleydi:

"Allah'ım, kalplerimizi birbirine yaklaştır. Aramızdaki (anlaşmazlıkları) düzelt. Bizi kurtuluş yollarına ilet. Bizi karanlıklardan çıkarıp aydınlığa götür. Büyük günahların görüneninden ve görünmeyeninden bizleri uzaklaştır. İşitmemizde, görmemizde, kalblerimizde, eşlerimizde, çocuklarımızda bereket ve hayır ihsan et. Günahlarımızı bağışla. Çünkü sen tevbeleri çokca kabul edensin ve Rahim'sin. Bizi nimetine şükredip, hamdu senada bulunan va razı olanlardan eyle. Üzerimizdeki nimetlerini tamamla."

٣٥ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، قَالَ: قُلْتُ لأُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ! مَا كَانَ أَكْثَرُ دُعَاءِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِذَا كَانَ عِنْدَكِ؟ قَالَتْ: كَانَ أَكْثَرُ دُعَائِهِ: «يَامُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ»، فَقُلْتُ لَهُ: يَارَسُولَ اللَّهِ! مَا أَكْثَرُ دُعَاءَكَ بِهٰذَا؟ قَالَ: «يَا أُمَّ سَلَمَةَ! إِنَّهُ لَيْسَ آدَمِيٌّ إِلاَّ وَقَلْبُهُ بَيْنَ إِصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ اللَّهِ، فَمَنْ شَاءَ أَقَامَ، وَمَنْ شَاءَ أَزَاغَ».

35- Tirmizi, Şehr bin Havşeb (r.a)'den şöyle rivayet etmiştir:

"Ümmü Seleme (r.a)'ye: "Ey müminlerin annesi! Senin yanında olduğu zaman Resulullah (a.s)'ın en çok yapmış olduğu dua hangisiydi?" diye sordum. Ümmü Seleme (r.a) şöyle dedi:

"En fazla yaptığı dua: "Ey kalbleri çeviren Allah'ım, kalbimi dinin üzere sabitleştir." idi. O'na: "Ey Allah'ın Resulü en çok bu duayı yapmanın sebebi nedir?" diye sordum. Şöyle buyurdu:

"Ey Ümmü Seleme, her insanın kalbi Allah'ın (kudret) parmaklarının ikisi arasındadır. Dilediğini (hak yolda) sabit kılar. Dilediğini ise (hak yoldan) ayırır."

٣٦ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: أَكْثَرُ مَا كَانَ

35- Tirmizi (4/448) 33-Kitabu'l Kader. 7-Kalpler Rahman'ın parmakları arasındadır babı. Tirmizi, hadisin hasen olduğunu söylemiştir.

النَّبِيُّ ﷺ يَحْلِفُ: لاَ، وَمُقَلِّبِ الْقُلُوبِ.

36- Buhari, Abdullah bin Amr (r.a)'dan şöyle rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s)'ın en fazla ettiği yemin, "kalpleri çeviren Allah'a andolsun ki, hayır" şeklinde idi."

٣٧ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّ قُلُوبَ بَنِي آدَمَ كُلَّهَا بَيْنَ إِصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمٰنِ، كَقَلْبٍ وَاحِدٍ، يُصَرِّفُهُ حَيْثُ يَشَاءُ»، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «اَللَّهُمَّ مُصَرِّفَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قُلُوبَنَا عَلَى طَاعَتِكَ».

37- Müslim, Abdullah bin Amr bin el As (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s)'ın şöyle buyurduğunu işittim:

"Ademoğullarının kalplerinin tamamı Rahman'ın parmaklarından ikisinin arasında tek bir kalp gibidir ve Rahman onları dilediği tarafa çevirip döndürür."

Ravi diyor ki:

"Sonra Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Kalpleri çeviren Allah'ım, kalplerimizi taatın üzere sabit kıl."

٣٨ــ رَوَى النَّسَائِيُّ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «اَللَّهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَايَ بِمَاءِ الثَّلْجِ وَالْبَرَدِ، وَنَقِّ قَلْبِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ».

38- Nesai, Hz. Aişe (r.a) kanalıyla, Resulullah (a.s)'ın şöyle buyurduğunu ri-

---

36- Buhari (11/513) 82-Kitabu'l Kader. 14-İnsanla kalbi arasına giren şey babı.

37- Müslim (4/2045) 46-Kitabu'l Kader. 3-Allah'ın kalbleri dilediği yöne çevirmesi babı.

38- Nesai (1/51) 1-Kitabu't Tahare. 49-Kar (buz) suyuyla abdest alma babı. İsnadı hasendir. Bu hadisde kar ve doludan maksat temizliğin bunlarda en üst seviyede olmasıdır. Zira onlara insan eli değmemiştir. Yere düşmeden onu ayaklar da çiğneyemez. Bu yüzden Resulullah (a.s) temizliği daha iyi vurgulamak amacıyla bu kelimeleri kullanmıştır.

vayet etmiştir:

"Allah'ım, günahlarımı dolu ve buz (kar) ile yıka. Beyaz elbiseyi kirden arındırdığın gibi, kalbimi günahlardan arındır."

٣٩ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا، قَالَ: صَعِدَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ الْمِنْبَرَ، فَنَادَى بِصَوْتٍ رَفِيعٍ، فَقَالَ: «يَامَعْشَرَ مَنْ اَسْلَمَ بِلِسَانِهِ وَلَمْ يُفْضِ الْاِيمَانُ اِلَى قَلْبِهِ، لاَتُؤْذُوا الْمُسْلِمِينَ، وَلاَ تُعَيِّرُوهُمْ، وَلاَ تَتَّبِعُوا عَوْرَاتِهِمْ، فَاِنَّهُ مَنْ تَتَبَّعَ عَوْرَةَ اَخِيهِ الْمُسْلِمِ تَتَبَّعَ اللّٰهُ عَوْرَتَهُ، وَمَنْ تَتَبَّعَ اللّٰهُ عَوْرَتَهُ يَفْضَحْهُ وَلَوْ فِي جَوْفِ رَحْلِهِ». قَالَ نَافِعٌ، وَنَظَرَ ابْنُ عُمَرَ يَوْمًا اِلَى الْكَعْبَةِ، فَقَالَ: مَا اَعْظَمَكِ وَاَعْظَمَ حُرْمَتَكِ، وَالْمُؤْمِنُ اَعْظَمُ حُرْمَةً عِنْدَاللّٰهِ مِنْكِ.

39- Tirmizi, Abdullah bin Amr (ra.)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) minbere çıktı ve sesini yükselterek şöyle buyurdu:

"Diliyle müslüman olduğunu ilan edip de, kalbine iman ulaşmayanlar gürühu! Müslümanlara eziyet etmeyiniz. Müslümanlara kötülük isnad ederek kınamayınız. Müslümanların avretlerini izlemeyiniz. Kim müslüman kardeşinin avretinin (mahrem şeylerinin) peşine düşerse, Allah da onun avretine başkalarını musallat kılar. Allah bir kimsenin avretini izleyip (ortaya çıkarmak isterse) onu evinin ortasında bile rezil eder."

Nafi şöyle anlatıyor:

"İbni Ömer bir gün Kabe'ye bakıp şöyle dedi: "Ne kadar azametlisin. Allah'ın seni gözetip koruması ne kadar yüce! Ancak bir mümin Allah katında senden daha çok gözetilmekte ve korunmaktadır."

٤٠ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا، اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ: «اِنَّ اللّٰهَ تَعَالَى جَعَلَ الْحَقَّ عَلَى لِسَانِ عُمَرَ وَقَلْبِهِ». قَالَ: وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: مَانَزَلَ بِالنَّاسِ اَمْرٌ قَطُّ، فَقَالُوا فِيهِ، وَقَالَ فِيهِ عُمَرُ ــ اَوْ قَالَ: ابْنُ الْخَطَّابِ شَكَّ خَارِجَةُ

39- Tirmizi (4/378) 28-Kitabu'l Birr Ve's Sıla. 85-Müminin yüceltilmesiyle ilgili hadisler babı. Tirmizi hadisin hasen ve garib olduğunu söylemiştir. Ona göre hadisin isnadı da hasendir. İbni Hibban, İhsan (7/506) Ebu Ya'la da bu hadisi hasen bir isnadla rivayet etmiştir.

ـ إِلاَّ نَزَلَ فِيهِ الْقُرْآنُ عَلَى نَحْوِ مَا قَالَ عُمَرُ.

40-Tirmizi, Abdullah bin Amr (r.a) kanalıyle Resulullah (a.s)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Allah Teala, hakkı Ömer'in dilinde ve kalbinde ortaya çıkarmıştır."

Ravi der ki:

"İbni Ömer şöyle demiştir: "İnsanların durumu hakkında yeni bir mesele ortaya çıktığında, bir çok kimse fikrini açıklar, Hz. Ömer (r.a) de fikrini beyan ederdi. -Ravi şüpheye düşüp Hz. Ömer (r.a) yerine Hattaboğlu kelimesini de kullanmış olabilir- Sonunda nazil olan ayetler, Hz. Ömer (r.a)'in söylediğinin benzeri olurdu. (Kur'an Hz. Ömer (r.a)'i doğrulardı.)"

٤١ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنَ الْإِيمَانِ» قَالَ أَبُو سَعِيد: فَمَنْ شَكَّ فَلْيَقْرَأْ: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ﴾.

41- Tirmizi, Ebu Said el Hudri (r.a) kanalıyla Rasulullah (a.s)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Kalbinde zerre kadar iman bulunan kimse cehennemden çıkacaktır."

Ebu Said: "Şüphesi olan kimse; "Allah şüphesiz zerre kadar haksızlık yapmaz, zerre kadar iyilik olsa onu kat kat artırır ve yapana büyük ecir verir." (1) ayetini okusun," demiştir."

٤٢ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قُلْتُ: يَارَسُولَ اللَّهِ! مَنْ أَسْعَدُ النَّاسِ بِشَفَاعَتِكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ: «لَقَدْ ظَنَنْتُ أَنْ لَا يَسْأَلُنِي عَنْ هٰذَا أَوَّلَ مِنْكَ، لِمَا رَأَيْتُ مِنْ حِرْصِكَ عَلَى الْحَدِيثِ، أَسْعَدُ النَّاسِ بِشَفَاعَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ قَالَ: لَا إِلٰهَ إِلاَّ اللَّهُ، خَالِصًا مُخْلِصًا مِنْ قَلْبِهِ».

40- Tirmizi (5/617) 50-Kitabu'l Menakıb. 18-Hz. Ömer (r.a)'in menkıbeleri babı. Tirmizi hadisin hasen olduğunu ve bu vecihden de garib olduğunu söylemiştir.

41- Tirmizi (4/714) 40-Kitabu Sıfati Cehennem. 10. bab. Tirmizi hadisin hasen sahih ve isnadının sahih olduğunu söylemiştir.

1) Nisa Suresi: 40

42- Buhari, Ebu Hureyre (r.a)'den şöyle rivayet etmiştir:

"Ey Allah'ın Resulü! Kıyamet günü şefaatinle en fazla hoşnud olacak insan kimdir?" dedim. Resulullah (a.s): "Hadis (öğrenmeye) ne kadar düşkün olduğunu bildiğimden, bu soruyu ilk olarak senden başka kimsenin sormayacağını tahmin etmiştim. Kıyamet günü şefaatimle en fazla hoşnud olacak kimseler, kalbden ve ihlasla 'la ilahe illallah' diyenlerdir." buyurdu."

٤٣ــ رَوَى النَّسَائِيُّ عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، قَالَ: «لاَيَجْتَمِعُ غُبَارٌ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَدُخَانُ جَهَنَّمَ فِي جَوْفِ عَبْدٍ اَبَدًا، وَلاَ يَجْتَمِعُ الشُّحُّ وَالْاِيمَانُ فِي قَلْبِ عَبْدٍ اَبَدًا». وَفِي اُخْرَى: «فِي قَلْبِ مُسْلِمٍ» فِي الموضِعَيْنِ.

43- Nesai, Ebu Hureyre (r.a) kanalıyla Resulullah (a.s)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Allah yolunda (isabet alan) toz toprakla cehennemin dumanı bir (müslüman) kulun karnında bir araya gelmez. İmanla cimrilik de hiç bir zaman (müslüman) bir kulun kalbinde bir araya gelemez."

Diğer bir rivayette *"kul"* kelimesi yerine *"müslüman"* kelimesi kullanılmıştır.

٤٤ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ عُمَرَ فَقَالَ: اَيُّكُمْ سَمِعَ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ يَذْكُرُ الْفِتَنَ؟ فَقَالَ قَوْمٌ: نَحْنُ سَمِعْنَاهُ، فَقَالَ: لَعَلَّكُمْ تَعْنُونَ فِتْنَةَ الرَّجُلِ فِي اَهْلِهِ وَجَارِهِ؟ قَالُوا: اَجَلْ، قَالَ: تِلْكَ يُكَفِّرُهَا الصَّلاَةُ وَالصِّيَامُ وَالصَّدَقَةُ، وَلٰكِنَّ اَيُّكُمْ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَذْكُرُ الَّتِي تَمُوجُ مَوْجَ الْبَحْرِ؟ قَالَ حُذَيْفَةُ: فَاَسْكَتَ الْقَوْمُ، فَقُلْتُ: اَنَا، قَالَ: اَنْتَ لِلّٰهِ اَبُوكَ، قَالَ حُذَيْفَةُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ يَقُولُ: «تُعْرَضُ الْفِتَنُ عَلَى الْقُلُوبِ كَالْحَصِيرِ عُودًا عُودًا، فَاَيُّ قَلْبٍ اُشْرِبَهَا نُكِتَ فِيهِ نُكْتَةٌ سَوْدَاءُ، وَاَيُّ قَلْبٍ اَنْكَرَهَا نُكِتَ فِيهِ نُكْتَةٌ بَيْضَاءُ، حَتَّى تَصِيرَ عَلَى قَلْبَيْنِ: اَبْيَضَ مِثْلِ الصَّفَا، فَلاَ تَضُرُّهُ فِتْنَةٌ، مَادَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ، وَالْآخَرُ اَسْوَدُ مُرْبَادًّا، كَالْكُوزِ

43- Nesai (6/13) 25-Kitabu'l Cihad. 8-Allah yolunda, yapılan işin fazileti babı. Tirmizi (4/171) 23-Kitabu Fedaili'l Cihad. 8-Allah yolunda gelen tozun fazileti babı. Tirmizi hadisin hasen ve sahih olduğunu söylemiştir.

مُجَخِّيًا، لاَيَعْرِفُ مَعْرُوفًا، وَلاَ يُنْكِرُ مُنْكَرًا، إِلاَّ مَا أُشْرِبَ مِنْ هَوَاهُ».

44- Müslim, Huzeyfe bin Yeman (r.a)'dan şöyle rivayet etmiştir:

"Hz. Ömer (r.a)'in yanındaydık.; "Resulullah (a.s) fitnelerden bahsederken (O'nun yanında olup) işiteniniz var mı?" diye sordu. Orada bulunan bir gurup: "Biz işitmiştik" dediler. Hz. Ömer (r.a): "Herhalde kişinin ailesi ve komşusu hakındaki fitneyi kasdediyorsunuz" dedi. "Evet" dediler. Hz. Ömer (r.a):

"Bu fitneden (doğacak günaha) namaz, oruç ve sadaka keffaret olur. (Benim sormak istediğim) denizin dalgalanması gibi dalgalanacak olan fitneden söz ederken Hz. Peygamber (a.s)'i işiteniniz olup olmadığıdır" dedi. "

Huzeyfe der ki:

"Bu soru üzerine orada bulunanlar sustular. Ben hemen, "benim" dedim. Hz. Ömer (r.a): "Babana rahmet sen misin Allah aşkına?" dedi.

"Resulullah (a.s)'ın şöyle buyurduğunu işittim" dedim. "Fitneler birbiri peşi sıra gelen hasır çubukları gibi, kalplerin üzerine konulur. Hangi kalbe o fitne içirilir (içine girip orada kabul görür) ise, o kalpte siyah bir leke oluşur. Böylece kalp- ler iki sınıfa ayrılmış olur. (Birinci sınıf) kalpler cilalı beyaz taşlar gibidir. (Gökler ve yeryüzü var oldukça, o kalplere fitnenin zararı dokunmaz. (İkinci sınıf) kalpler ise testi gibi meyillidir. Böylesi kalpler iyiliği bilmez, kötülüğe karşı çıkmazlar. Bu kalpler, içlerindeki heva ve arzulardan başka bir şey tanımazlar."

Huzeyfe der ki:

"Hz. Ömer (r.a)'e: "Seninle bu fitneler arasında, kırılmak üzere olan kapalı bir kapı var" dedim. Hz. Ömer (r.a): "Kırılacak mı dedin? Belki kırılmaz da açılır, sonra tekrar eski haline dönüp kapanır. Ey babasız kalası!" dedi. Ben: "Resulullah (a.s)'dan işittiğime göre o kapı mutlaka kırılacaktır." dedim. Yine (Hz. Peygamber (a.s)'den duyduklarıma binaen) bu kapının öldürülecek, ya da ölecek bir zat olduğunu, bu sözün boş ve yalan bir laf olmadığını ve hadis olduğunu bildirdim."

Rib'i der ki:

"Ey Ebu Malik -yani Sa'd bin Tarık- "Esvedu Mirba" ne demektir?" diye sordum. "Siyahın içindeki şiddetli beyazdır" dedi. "Kevzu'l Mecahha ne anlama gelir?" diye sordum. "Altı üstüne getirilmiş testidir" diye cevap verdi."

"Birbiri peşi sıra gelen hasır çubuklar gibi" ifadesi hakkında Humeydi şöyle

---

44- Müslim (1/128) 1-Kitabu'l İman. 65-İslam garib geldi, garib dönecektir babı.

demiştir:

"Bazı rivayetlerde "hapis yeri" ifadesi yer alır. Bunun anlamı şudur: "Bu fitneler, kalpleri adeta kuşatma altına alıp hapsetmektedirler. Arapçada "Hararuhu'l Kavmu" ifadesi "Kavim onu kuşattı ve sıkıştırdı" anlamına gelmektedir."

Leys der ki:

" Hasiru'l Cenb," yandan karın tarafına doğru inan bir damarın adıdır. Fitnelerin kalbi sarması, bu damarın karnı sarmasına benzetilmiştir. *"Avden Avden"* ifadesinin anlamı, birbiri peşi sıra, ardarda demektir. Bu *"Ade"* fiilinin masdarıdır.

Bazı rivayetlerde *"Avd"* kelimesi yerine *"Ûd"* kullanılmıştır. Buna binaen *"hasir"* kelimesinin anlamında da değişiklik olmaktadır.

٤٥ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلاَنِيِّ، أَنَّهُ سَمِعَ حُذَيْفَةَ بْنَ الْيَمَانِ يَقُولُ: كَانَ النَّاسُ يَسْأَلُونَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْخَيْرِ، وَكُنْتُ أَسْأَلُهُ عَنِ الشَّرِّ مَخَافَةَ أَنْ يُدْرِكَنِي، فَقُلْتُ: يَارَسُولَ اللَّهِ! إِنَّا كُنَّا فِي جَاهِلِيَّةٍ وَشَرٍّ، فَجَاءَنَا اللَّهُ بِهٰذَا الْخَيْرِ، فَهَلْ بَعْدَ هٰذَا الْخَيْرِ مِنْ شَرٍّ؟ قَالَ: «نَعَمْ». قُلْتُ: وَهَلْ بَعْدَ ذٰلِكَ الشَّرِّ مِنْ خَيْرٍ؟ قَالَ: «نَعَمْ وَفِيهِ دَخَنٌ». قُلْتُ: وَمَا دَخَنُهُ؟ قَالَ: «قَوْمٌ يَهْدُونَ بِغَيْرِ هَدْيِي، تَعْرِفُ مِنْهُمْ وَتُنْكِرُ»، قُلْتُ: فَهَلْ بَعْدَ ذٰلِكَ الْخَيْرِ مِنْ شَرٍّ؟ قَالَ: «نَعَمْ، دُعَاةٌ عَلَى أَبْوَابِ جَهَنَّمَ، مَنْ أَجَابَهُمْ إِلَيْهَا قَذَفُوهُ فِيهَا». قُلْتُ: يَارَسُولَ اللَّهِ! صِفْهُمْ لَنَا، قَالَ: «هُمْ مِنْ جِلْدَتِنَا، وَيَتَكَلَّمُونَ بِأَلْسِنَتِنَا». قُلْتُ: فَمَا تَأْمُرُنِي إِنْ أَدْرَكَنِي ذٰلِكَ؟ قَالَ: «تَلْزَمُ جَمَاعَةَ الْمُسْلِمِينَ وَإِمَامَهُمْ». قُلْتُ: فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ جَمَاعَةٌ وَلاَ إِمَامٌ؟ قَالَ: «فَاعْتَزِلْ تِلْكَ الْفِرَقَ كُلَّهَا، وَلَوْ أَنْ تَعَضَّ بِأَصْلِ شَجَرَةٍ حَتَّى يُدْرِكَكَ الْمَوْتُ وَأَنْتَ عَلَى ذٰلِكَ».

45- **Buhari ve Müslim,** Ebu İdris Havlani (r.a)'nin, Huzeyfe bin Yeman'ın şöyle dediğini duyduğunu rivayet etmişlerdir:

"İnsanlar Resulullah (a.s)'a hayır (la ilgili) şeyler hakkında soru soruyorlardı. Benim de başıma gelir korkusuyla şerr hakkında Resulullah (a.s)'a soru

---

45- Buhari (13/35) 92-Kitabu'l Fiten. 11-Cemaat olmadığında ne yapmalı? babı. Müslim (3/1475) 33-Kitabu'l İmare. Müslümanların cemaatından ayrılmama babı. Müslim (3/1476) a.g.y.

yöneltiyordum. (Bir defasında):

"Ey Allah'ın Resulü! Doğrusu biz eskiden şiddetli bir cahiliyet ve şer içerisinde idik. Daha sonra Allah bize bu hayrı (İslam'ı) getirdi. Bu hayırdan sonra (gelecek) bir şer var mıdır acaba?" dedim. Resulullah (a.s): "Evet" buyurdu. "O şerden sonra bir hayır var mıdır?" diye sordum. "Evet, ancak bu hayrın içinde bir bulanıklık olacaktır" dedi. "O hayrın bulanıklığı nedir?" dedim. "O devrin (söz sahibi kimselerinden) bir gurup, benim irşadımdan başkasına tabi olup (ümmeti benim yolumdan başka yollara) sürükleyecekler. Onları tanıyıp reddedeceksin" buyurdu. "Bu hayırdan sonra bir şerr gelecek mi?" diye sordum."Evet, (o zaman) cehennem kapılarına çağıran bir davetçiler güruhu ortaya çıkacaktır. Onlar, davetlerine icabet edenleri cehenneme atacaklar." dedi.

"Ey Allah'ın Resulü, o kimselerin vasıflarını bize bildir" dedim. Resulullah (a.s): "Onlar bizim kavmimizden olup, bizim dilimizle konuşurlar" buyurdu. "O devire erişirsem, ne yapmamı emredersin?" dedim. "Müslümanların cemaatinten ve imamından ayrılmazsın" buyurdu. "Müslümanların cemaati ve imamı yok ise (ne yapayım)?" dedim. Resulullah (a.s) Bu durumda, bütün bu fırkalardan ayrı durmalısın. Ölünceye kadar, bir ağaç kökünü ısırman pahasına bile olsa, (bu çetin yolda sabredip) kalmalısın."

Müslim'deki rivayette farklı olarak şu ifadeler yer almaktadır:

"Bulanıklığı nedir?" diye sordum. "Benim sünnetimden başka sünnetlere tabi olanlar... Onların arasında, insan şeklinde, ancak kalpleri şeytan kalpleri olan inanlar türeyecektir" dedi. "O devre erişirsem ne yapayım, ey Allah'ın Resulü?" dedim. "Dinler ve itaat edersin. Sırtına vurulup malın alınsa bile dinle ve itaat et.!"

٤٦ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، وَعَبْدِاللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ، قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «يَكُونُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ رِجَالٌ يَخْتِلُونَ الدُّنْيَا بِالدِّينِ، يَلْبَسُونَ لِلنَّاسِ جُلُودَ الضَّأْنِ مِنَ اللِّينِ، أَلْسِنَتُهُمْ أَحْلَى مِنَ الْعَسَلِ وَقُلُوبُهُمْ قُلُوبُ الذِّئَابِ، يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: أَبِي يَغْتَرُّونَ، أَمْ عَلَيَّ يَجْتَرِئُونَ؟ فَبِي حَلَفْتُ، لَأَبْعَثَنَّ عَلَى أُولَئِكَ مِنْهُمْ فِتْنَةً تَدَعُ الْحَلِيمَ حَيْرَانَ».

46- Tirmizi, Ebu Hureyre (r.a) ve Abdullah bin Ömer (r.a)'den rivayet et-

46- Tirmizi (4/604) 37-Kitabu'z Zühd. 59. Bab. Tirmizi hadisin hasen ve garib olduğunu söylemiştir.

miştir:

"Ebu Hureyre (r.a) dedi ki: "Resulullah (a.s) şöyle buyurdu: "Ahir zamanda dünyayı dinle aldatan insanlar ortaya çıkacaktır. İnsanlara yumuşak görünmek için koyun derisinden elbiseler giyerler. Dilleri baldan tatlıdır ama kalpleri kurtların kalbi gibidir. Allah Teala buyurur ki: "Beni aldatmaya mı çalışıyorlar? Yoksa bana karşı bir cesaret mi buluyorlar? Kendim üzerine and olsun ki, onların üzerine hilim sahibi kişiyi bile hayret ve heyecan içinde bırakacak bir fitne göndereceğim."

İbni Ömer (r.a)'in rivayeti bundan daha kısadır. Onun rivayetine göre Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Allah Teala buyurdu ki: "Öyle bir insan güruhu bıraktım ki, dilleri baldan tatlı, kalpleri ise sabr bitkisinden daha acıdır. Onlar için öyle bir fitne takdir edeceğim ki, içlerindeki hilim sahibi kimseler bile hayret ve dehşet içinde kalacaklar. (Beni bırakıp da) başkalarına mı aldanıyorlar? Yoksa bana karşı bir cesaret mi buluyorlar?"

٤٧ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «غِلَظُ الْقُلُوبِ وَالْجَفَاءُ فِي الْمَشْرِقِ، وَالْإِيمَانُ فِي أَهْلِ الْحِجَازِ».

47- Müslim, Cabir bin Abdullah (ra.)'dan Resulullah (a.s)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Katı kalpler ve kabalık doğudadır. İman ise hicaz halkındadır."

٤٨ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْبَدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَمْسَحُ مَنَاكِبَنَا فِي الصَّلَاةِ، وَيَقُولُ: «اسْتَوُوا، وَلَا تَخْتَلِفُوا فَتَخْتَلِفَ قُلُوبُكُمْ، لِيَلِنِي مِنْكُمْ أُولُوا الْأَحْلَامِ وَالنُّهَى، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ».

48- Müslim, Ebu Mes'ud Bedri (r.a)'den şöyle rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) namaza başlamadan omuzlarımızı sıvazlar ve: "Aynı hizaya geliniz! Ayrı ayrı durmayınız ki, kalbleriniz de birbirinden ayrılmasın. Olgunluğa erişmiş olan dirayetli kimseler arkamdaki safta, onlardan sonra gelen-

---

47- Müslim (1/73) 1-Kitabu'l İman. 21-İman ehlinin birbirlerinden (takvaca) üstünlüğü ve Yemen halkının fazileti babı

48- Müslim (1/323) 4-Kitabu's Salat. Safların düzenlenmesi babı.

ler onların arkasında, onlardan sonra gelenler ise onların arkasında dursunlar" buyurdu."

Ebu Mes'ud: *"Oysa siz bugün şiddetli bir ihtilaf içerisindesiniz"* derdi.

٤٩ــ رَوَى اَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ عَنْ اَبِى الْجَعْدِ الضَّمْرِىِّ رَضِىَ اللَّهُ عَنْهُ، وَكَانَتْ لَهُ صُحْبَةٌ: اَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَنْ تَرَكَ ثَلاَثَ جُمَعٍ تَهَاوُنًا بِهَا طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قَلْبِه».

49- Ebu Davud ve Nesai, Resulullah (a.s)'ın sohbetinde bulunan Ebu Ca'd Damri (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Önemsemeyip ve hakir görerek kim üç cuma namazını terkederse, Allah onun kalbini mühürler."

Tirmizi'nin rivayeti de şöyledir (1)

"Kim hakir görüp önemsememesinden dolayı cumayı üç kez terkederse, Allah onun kalbini mühürler." (2)

٥٠ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ اَبِى اِدْرِيسَ الْخَوْلاَنِيِّ رَحِمَهُ اللَّهُ، عَنْ اَبِى ذَرٍّ، اَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: ــ فِيمَا رُوِيَ عَنِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ــ اَنَّهُ قَالَ: «يَاعِبَادِي! اِنِّى حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِى، وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا، فَلاَ تَظَالَمُوا. يَاعِبَادِي! كُلُّكُمْ ضَالٌّ اِلاَّ مَنْ هَدَيْتُهُ، فَاسْتَهْدُونِي اَهْدِكُمْ. يَاعِبَادِي! كُلُّكُمْ جَائِعٌ اِلاَّ مَنْ اَطْعَمْتُهُ، فَاسْتَطْعِمُونِى اُطْعِمْكُمْ. يَاعِبَادِي! كُلُّكُمْ عَارٍ اِلاَّ مَنْ كَسَوْتُهُ، فَاسْتَكْسُونِى اَكْسُكُمْ. يَاعِبَادِي: اِنَّكُمْ تُخْطِئُونَ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ، وَاَنَا اَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا، فَاسْتَغْفِرُونِى اَغْفِرْ لَكُمْ. يَاعِبَادِي! اِنَّكُمْ لَنْ تَبْلُغُوا ضَرِّى فَتَضُرُّونِي، وَلَنْ تَبْلُغُوا نَفْعِى فَتَنْفَعُونِي. يَاعِبَادِي! لَوْ اَنَّ اَوَّلَكُمْ

49- Ebu Davud (1/277) Kitabu's Salat. Cumayı terkedene karşı tenbih babı. Nesai (3/88) 14-Kitabu'l Cuma. 2-Cumaya gitmeyenleri şiddetle uyarı babı. Hadisin isnadı hasendir. Tirmizi ve başkaları hadisin hasen olduğunu söylemiş, bir başka gurup alim ise hadisi sahih bulmuştur. Bu hadis delilleriyle beraber sahihtir.

1) Tirmizi (2/373) Kitabu's Salat. Özürsüz olarak cumayı terketme babı.

2) Burada kalbin mühürlenmesi ile oraya hiç bir hayrın ulaşamaması kastedilmektedir.

وَآخِرَكُمْ وَإِنْسَكُمْ وَجِنَّكُمْ، كَانُوا عَلَى أَتْقَى قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ مِنْكُمْ، مَازَادَ ذٰلِكَ فِي مُلْكِي شَيْئًا. يَاعِبَادِي! لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَإِنْسَكُمْ وَجِنَّكُمْ، [كَانُوا] عَلَى أَفْجَرِ قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ مِنْكُمْ، مَانَقَصَ ذٰلِكَ مِنْ مُلْكِي شَيْئًا. يَاعِبَادِي! لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ، وَإِنْسَكُمْ وَجِنَّكُمْ، قَامُوا فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ، فَسَأَلُونِي، فَأَعْطَيْتُ كُلَّ إِنْسَانٍ مَسْأَلَتَهُ، مَانَقَصَ ذٰلِكَ مِمَّا عِنْدِي إِلاَّ كَمَا يَنْقُصُ الْمِخْيَطُ إِذَا أُدْخِلَ الْبَحْرَ. يَاعِبَادِي! إِنَّمَا هِيَ أَعْمَالُكُمْ أُحْصِيهَا لَكُمْ، ثُمَّ أُوَفِّيكُمْ إِيَّاهَا، فَمَنْ وَجَدَ خَيْرًا فَلْيَحْمَدِ اللّٰهَ، وَمَنْ وَجَدَ غَيْرَ ذٰلِكَ فَلاَ يَلُومَنَّ إِلاَّ نَفْسَهُ».

50- Müslim, Ebu Zerr (r.a) kanalıyla Ebu İdris Havlani (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s), Allah Teala'dan şu hadis-i kudsiyi bildirmiştir:

"Ey kullarım! Ben zulmü kendi nefsime haram kıldım. Sizin aranızda da zulmü haram ettim. O halde birbirinize zulmetmeyin.

Ey kullarım! Benim hidayet verdiğim kimseler dışında hepiniz delalettesiniz. O halde benden hidayet isteyin ki, sizlere hideyat edeyim.

Ey kullarım! Benim doyurduklarım dışında hepiniz açsınız. O halde benden yiyecek isteyin ki, sizleri doyurayım.

Ey kullarım! Benim giydirdiklerim dışında hepiniz çıplaksınız. O halde benden giyecek isteyin ki, sizleri giydireyim.

Ey kullarım! Sizler gece gündüz günah işlemektesiniz. Ben ise bütün günahları bağışlarım. Benden mağfiret dileyin ki, sizleri affedeyim.

Ey kularım! Sizlerin bana zarar vermeye gücünüz yetmez ve bana zarar veremezsiniz. Bana sizlerden bir fayda da ulaşmaz ve bana bir faydanız dokunmaz.

Ey kullarım! Sizin önce yaşayanlarınız, sonra yaşayanlarınız, insan olanınız, cin olanınız, içinizden en takvalı kalbe sahip alanınız bile benim mülkümde bir şey artıramaz.

Ey kullarım! Sizin önce yaşayanlarınız, sonra yaşayanlarınız, insan olanınız, cin olanınız, içinizden en facir kalbli bir kişi suretinde olsa da bu benim mülkümden birşey eksiltemez.

50- Müslim (4)1194) 45-Kitabu'l Birri Ve's Sılati 15-Zulmün haram kılınışı babı.

Ey kullarım! Sizin önce yaşayanlarınız, sonra yaşayanlarınız, insan olanınız, cin olanınız, bir yere toplanıp benden istekte bulunsa da, ben her insana istediğini versem, bu benim mülkümden bir şey eksiltmez. (Onlara verdiğimin tamamı) ancak dikiş iğnesinin denize daldırıldığında, denizden eksiltiği (su) kadardır.

Ey kullarım! Doğrusu bunlar, yapmış olduğunuz amellerdir. Ben o amelleri sizin için sayar, sonra da onların tamamını size veririm. Bu yüzden sizden kim (amellerini) hayırlı bulursa, hemen hamdetsin. Hayırdan başka şey bulanlarsa, (yapmış oldukları işlerden) dolayı yalnız kendilerini kınasınlar."

٥١ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: دَخَلْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَلَى أَبِي سَيْفٍ الْقَيْنِ، وَكَانَ ظِئْرًا لِإِبْرَاهِيمَ، فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ابْنَهُ إِبْرَاهِيمَ، فَقَبَّلَهُ وَشَمَّهُ، ثُمَّ دَخَلْنَا عَلَيْهِ بَعْدَ ذٰلِكَ، وَإِبْرَاهِيمُ يَجُودُ بِنَفْسِهِ، فَجَعَلَتْ عَيْنَا رَسُولِ اللَّهِ ﷺ تَذْرِفَانِ، فَقَالَ ابْنُ عَوْفٍ: وَأَنْتَ يَارَسُولَ اللَّهِ، فَقَالَ: «يَا ابْنَ عَوْفٍ، إِنَّهَا رَحْمَةٌ» ثُمَّ أَتْبَعَهَا بِأُخْرَى، فَقَالَ: «إِنَّ الْعَيْنَ تَدْمَعُ، وَالْقَلْبَ يَخْشَعُ، وَلاَ نَقُولُ إِلاَّ مَايُرْضِي رَبَّنَا، وَإِنَّا بِفِرَاقِكَ يَاإِبْرَاهِيمُ مَحْزُونُونَ».

51- Buhari ve Müslim, Enes bin Malik (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) ile birlikte Ebu Seyf Kayn'ın yanına gittik. Bu zat Hz. Peygamber (a.s)'in oğlu İbrahim'in süt annesinin kocası idi. Resulullah (a.s) oğlu İbrahim'i, aldı öpüp kokladı. Daha sonra Ebu Seyf'in evine bir kez daha gittik. İbrahim ölmek üzereydi. Resulullah (a.s)'ın iki gözünden yaşlar akmaya başladı. Abdurrahman bin Avf bunun üzerine (Resulullah (a.s)'ın ağlamasına hayret ederek);

"Sen de mi (halkın musibetler karşısında ağlaması gibi) ağlıyorsun?" dedi. Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Bu, acıma ve şefkat duygusudur." Resulullah (a.s)'ın gözlerinden tekrar yaş aktı. Sonra şöyle dedi:

"Göz ağlar, kalb mahzun olur. Rabbimizin hoşnud olacağı sözden başka bir söz söyleyemeyiz. Ey İbrahim, senin bizlerden ayrılmandan dolayı pek hüzünlüyüz."

51- Buhari (3/172) 23-Kitabu'l Cenaiz. 43 Resulullah (a.s)'ın: "Biz senin için çok hüzünlüyüz" sözü babı. Müslim (4/1807) 43-Kitabu'l Fedail. 15-Resulullah (a.s)'ın, çocuklara ve aileye şefkati ve tevazusu babı.

٥٢ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: اِشْتَكَى سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ شَكْوَى لَهُ، فَأَتَاهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَعُودُهُ مَعَ عَبْدِالرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ، وَسَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ، وَعَبْدِاللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهِ وَجَدَهُ فِي غَشِيَّةٍ، فَقَالَ: قَدْ قَضَى؟ فَقَالُوا: لاَ، يَارَسُولَ اللَّهِ، فَبَكَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَلَمَّا رَأَى الْقَوْمُ بُكَاءَ النَّبِيِّ ﷺ بَكَوْا، قَالَ: «اَلاَ تَسْمَعُونَ؟ إِنَّ اللَّهَ لاَيُعَذِّبُ بِدَمْعِ الْعَيْنِ، وَلاَ بِحُزْنِ الْقَلْبِ، وَلٰكِنْ يُعَذِّبُ بِهٰذَا ــ وَأَشَارَ إِلَى لِسَانِهِ ــ أَوْ يَرْحَمُ».

52- Buhari ve Müslim, Abdullah bin Ömer (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Sa'd bin Ubade bir hastalıktan şikayetçi idi. Resulullah (a.s), yanında Abdurrahman bin Avf ve Sa'd bin Ebi Vakkas olduğu halde, Sa'd bin Ubade'ye hasta ziyaretine geldi. Sa'd'ın yanına geldiklerinde, aile efradının, etrafını çepeçevre sardığını gördüler. Bunun üzerine Resulullah (a.s): "Yoksa öldü mü?" dedi. "Ey Allah'ın Resulü, hayır ölmedi" dediler. Hz. Peygamber (a.s) bu manzara karşısında ağladı. Resululllah (a.s)'ın ağladığını görünce orada bulunanlar da ağladılar. Bunun üzerine Resulullah (a.s):

"Allah, gözün ağlamasından veya kalbin hüzünlenmesinden dolayı azab etmez. Ancak bunun yüzünden ya azab eder, ya da merhamet eder" buyurdu."- Bunu söylerken eliyle dilini işaret ediyordu.-"

٥٣ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، فَقَالَ: إِنَّكُمْ تُقَبِّلُونَ الصِّبْيَانَ، وَلاَ نُقَبِّلُهُمْ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : أَوَ أَمْلِكُ لَكَ أَنْ نَزَعَ اللَّهُ الرَّحْمَةَ مِنْ قَلْبِكَ؟».

53- Buhari ve Müslim, Hz. Aişe (r.a)'den şöyle rivayet etmişlerdir:

"Bir bedevi Resulullah (a.s)'ın yanına geldi ve: "Siz çocukları öpüyormuşsunuz. Oysa biz onları öpmeyiz" dedi. Bunun üzerine Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

52- Buhari (3/175) 23-Kitabu'l Cenaiz. 44-Hastanın yanında ağlama babı. Müslim (2/636) 11-Kitabu'l Cenaiz. 6-Ölüye ağlama babı.

53- Buhari (10/426) 78-Kitabu'l Edeb 18-Çocuğa şefkat gösterip, öpme babı. Müslim (4/1808) 43-Kitabu'l Fedail. 15-Hz. Peygamber (a.s)'in çocuklara şefkati babı.

"Allah kalbinden rahmeti çekip almışsa, ben ne yapabilirim?"

٥٤ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا لأَصْحَابِهِ: «مَنْ يَأْخُذُ [عَنِّي] هَؤُلاَءِ الْكَلِمَاتِ فَيَعْمَلُ بِهِنَّ، أَوْ يُعَلِّمُ مَنْ يَعْمَلُ بِهِنَّ؟» قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ، قُلْتُ: أَنَا يَارَسُولَ اللَّهِ، فَأَخَذَ بِيَدِي وَعَدَّ خَمْسًا، فَقَالَ: «اتَّقِ الْمَحَارِمَ تَكُنْ أَعْبَدَ النَّاسِ، وَارْضَ بِمَا قَسَمَ اللَّهُ لَكَ تَكُنْ أَغْنَى النَّاسِ، وَأَحْسِنْ إِلَى جَارِكَ تَكُنْ مُؤْمِنًا، وَأَحِبَّ لِلنَّاسِ مَاتُحِبُّ لِنَفْسِكَ تَكُنْ مُسْلِمًا، وَلاَ تُكْثِرِ الضَّحِكَ، فَإِنَّ كَثْرَةَ الضَّحِكِ، تُمِيتُ الْقَلْبَ».

54- Tirmizi, Ebu Hureyre (r.a)'den şu şekilderirvayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) bir gün ashabına şöyle buyurdu:

"Kim şu kelimeleri (sözleri) benden alıp (öğrenmek) sonra onlarla amel etmek ya da (bu bilgileri) onunla amel edecek kimselere öğretmek ister?" Ebu Hureyre: "Ben, ey Allah'ın Resulü" dedim. Bunun üzerine elimi tutarak beş şey saydı. Şöyle buyurmuştu:

***"Haramdan korun ki, insanların en abidi olasın. Allah'ın sana taksim ettiği** rızka razıl ol ki, insanların en zengini olasın. Komşuna iyi davran ve ikramda **bulun ki, (gerçek) mümin olasın. Kendi nefsin için istediğini, başka insanlar** içinde iste ki, (gerçek) müslüman olasın. Çok gülme. Zira fazla gülmek kalbi öldürür."*

٥٥ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ ــ وَأَهْوَى النُّعْمَانُ بِإِصْبَعَيْهِ إِلَى أُذُنَيْهِ ــ «إِنَّ الْحَلاَلَ بَيِّنٌ، وَإِنَّ الْحَرَامَ بَيِّنٌ، وَبَيْنَهُمَا أُمُورٌ مُشْتَبِهَاتٌ، لاَيَعْلَمُهُنَّ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ، فَمَنِ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ، اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَعِرْضِهِ، وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ وَقَعَ فِي الْحَرَامِ، كَالرَّاعِي يَرْعَى حَوْلَ الْحِمَى، يُوشِكُ أَنْ يَرْتَعَ فِيهِ، أَلاَ وَلِكُلِّ مَلِكٍ حِمًى، أَلاَ وَإِنَّ حِمَى اللَّهِ مَحَارِمُهُ، أَلاَ وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً، إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، وَإِذَا فَسَدَتْ

54- Tirmizi (4/551) 37-Kitabu'z Zühd. 2-En abid kimse haramlardan kaçınandır babı. Tirmizi bu hadisin hasen ve garib olduğunu bildirmiştir.

فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، أَلاَ وَهِيَ الْقَلْبُ».

55- Buhari ve Müslim, Nu'man bin Beşir (r.a)'den şöyle rivayet etmişlerdir:

"-İki parmağı ile kulaklarını işaret ederek- Resulullah (a.s)'ın şöyle dediğini duydum:

"Helal bellidir. Haram da bellidir. Ancak bu ikisi arasında (haram mı helal mi olduğu kesin belirtilmemiş olan) bazı şüpheli işler vardır. Bunları insanların çoğu bilmez. Kim şüpheli şeylerden kaçınıp korunursa, dinini ve ırzını kurtarmış olur. Şüpheli şeylere düşen kimse, harama da düşer. Böyle kimselerin durumu, girilmesi yasak olan otlağın çevresinde (koyunlarını) otlatan çobanın durumu gibidir. Zira çoban çok geçmeden (koyunlarına hakim olamayarak) yasak bölgede otlatmaya başlayabilir. Her hükümdarın kendine özgü bir yasak bölgesi vardır. Doğrusu Allah'ın haram ettiği şeyler de O'nun (sınırları aşılması caiz olmayan) yasak bölgesidir. Bedende bir et parçası vardır ki, o iyi ve düzgün olursa, bedenin tamamı iyi olur. Eğer o bozulursa bedenin tamamı da bozulur. İşte o et parçası kalptir."

٥٦ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ طَارِقُ بْنُ شِهَابٍ: أَوَّلُ مَنْ بَدَأَ بِالْخُطْبَةِ يَوْمَ الْعِيدِ قَبْلَ الصَّلاَةِ مَرْوَانُ، فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ فَقَالَ: اَلصَّلاَةُ قَبْلَ الْخُطْبَةِ، قَالَ: قَدْ تُرِكَ مَاهُنَالِكَ، فَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ، أَمَّا هَذَا فَقَدْ قَضَى مَاعَلَيْهِ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ، وَذَلِكَ أَضْعَفُ الإِيمَانِ».

56- Müslim, Ebu Said el Hudri (r.a) kanalıyla Tarık bin Sihab (r.a)'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Bayram günü, namazdan önce hutbe okumayı ilk olarak Mervan başlatmıştı. Orada bulunan bir adam itiraz ederek: "Namaz hutbeden öncedir" demişti. Mervan: "Bunun yapılması terkolunmuştur" dedi. Bunun üzerine Ebu Said şöyle dedi:

"İşte bu adam, Resulullah (a.s)'ın duymuş olduğum şu emrini yerine getirmiştir:

55- Buhari (1/126) 2-Kitabu'l İman. 39-Dinini kurtaran kimse babı. Müslim (3/1219) 22-Kitabu'l Müsakat. 20-Helallere uyup, haramlardan kaçınma babı.

56- Müslim (1/69) 1-Kitabu'l İman. 20-Kötülüğü yasaklama imandandır babı.

"Sizden biriniz bir kötülük gördüğünde, onu eliyle (fiili müdahaleyle) değiştirsin. Eğer (fiili müdahaleye) gücü yetmezse diliyle (uyararak) değiştirmeye çalışsın. Eğer eliyle (uyarmaya da) gücü yetmezse, kalbi ile (buğzederek) bu kötülüğe karşı çıksın. Bu ise imanın en zayıf halidir."

٥٧ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَامِنْ نَبِيٍّ بَعَثَهُ اللَّهُ فِي أُمَّةٍ قَبْلِي، إِلاَّ كَانَ لَهُ مِنْ أُمَّتِهِ حَوَارِيُّونَ، وَأَصْحَابٌ يَأْخُذُونَ بِسُنَّتِهِ، وَيَقْتَدُونَ بِأَمْرِهِ، ثُمَّ إِنَّهَا تَخْلُفُ مِنْ بَعْدِهِمْ خُلُوفٌ يَقُولُونَ مَالاَ يَفْعَلُونَ، وَيَفْعَلُونَ مَالاَ يُؤْمَرُونَ، فَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِيَدِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِلِسَانِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِقَلْبِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ، لَيْسَ وَرَاءَ ذٰلِكَ مِنَ الإِيمَانِ حَبَّةُ خَرْدَلٍ».

57- Müslim, Abdullah bin Mes'ud (r.a)'dan Resulullah (a.s)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Benden önce Allah'ın diğer ümmetlere göndermiş olduğu her peygamberin kendi ümmeti içinden sünnetine tabi olup, yoluna uyan sahabileri ve havarileri bulunmaktaydı. Daha sonra onların peşi sıra, yapmadıkları şeyleri söyleyen ve emrolunmadıkları işleri yapan nesiller ortaya çıkacaktır. Onlarla kim eliyle (fiili olarak) mücahede ederse, o bir mümindir. Onlarla diliyle mücahede eden de mümindir. Bu iki davranıştan hiç birini gösteremeyenlerin hardal tanesi kadar bile olsa imanları yoktur."

٥٨ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ جُنْدَبِ بْنِ عَبْدِاللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ : «اِقْرَؤُوا الْقُرْآنَ مَا ائْتَلَفَتْ عَلَيْهِ قُلُوبُكُمْ، فَإِذَا اخْتَلَفْتُمْ فَقُومُوا عَنْهُ».

58- Buhari ve **Müslim,** Cundeb bin Abdullah (r.a) kanalıyla Resulullah (a.s)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir:

"Üzerinde kalbleriniz birleşip kaynaştıkça hep birlikte Kur'an okuyunuz! Şayet ihtilafa düşer (münakaşa etmeye başlarsanız) kalkıp dağılınız."

٥٩ــ رَوَى مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ عَنْ حَنْظَلَةَ الْأُسَيِّدِيِّ قَالَ: وَكَانَ مِنْ كُتَّابِ رَسُولِ

57- Müslim A.g.y.

58- Buhari (9/101) 66-Kitabu Fedaili'l Kur'an. 37-Üzerinde kalbleriniz birleştikçe birlikte Kur'an okuyunuz babı. Müslim (4/2053) 47-Kitabu'l İlm. 1-Kur'an'daki Müteşabih'ten kaçınma babı.

اللَّهِ ﷺ قَالَ: لَقِيَنِي أَبُو بَكْرٍ فَقَالَ: كَيْفَ أَنْتَ؟ يَاحَنْظَلَةُ! قَالَ قُلْتُ: نَافَقَ حَنْظَلَةُ. قَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ! مَاتَقُولُ؟ قَالَ قُلْتُ: نَكُونُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ : يُذَكِّرُنَا بِالنَّارِ وَالْجَنَّةِ، حَتَّى كَأَنَّا رَأْيُ عَيْنٍ. فَإِذَا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ : عَافَسْنَا الأَزْوَاجَ وَالأَوْلادَ وَالضَّيْعَاتِ. فَنَسِينَا كَثِيرًا. قَالَ أَبُو بَكْرٍ: فَوَاللَّهِ! إِنَّا لَنَلْقَى مِثْلَ هٰذَا. فَانْطَلَقْتُ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ، حَتَّى دَخَلْنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قُلْتُ: نَافَقَ حَنْظَلَةُ. يَارَسُولَ اللَّهِ! فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «وَمَاذَاكَ؟» قُلْتُ: يَارَسُولَ اللَّهِ! نَكُونُ عِنْدَكَ تُذَكِّرُنَا بِالنَّارِ وَالْجَنَّةِ. حَتَّى كَأَنَّا رَأْيُ عَيْنٍ. فَإِذَا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِكَ، عَافَسْنَا الأَزْوَاجَ وَالأَوْلادَ وَالضَّيْعَاتِ. نَسِينَا كَثِيرًا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ! إِنْ لَوْ تَدُومُونَ عَلَى مَا تَكُونُونَ عِنْدِي، وَفِي الذِّكْرِ، لَصَافَحَتْكُمُ الْمَلائِكَةُ عَلَى فُرُشِكُمْ وَفِي طُرُقِكُمْ. وَلٰكِنْ، يَاحَنْظَلَةُ! سَاعَةً وَسَاعَةً» ثَلاثَ مَرَّاتٍ.

59- Müslim ve **Tirmizi,** Resulullah (a.s)'ın vahiy katiplerinden Hanzala Useyyid (r.a)'den şöyle rivayet etmişlerdir:

"Hz. Ebu Bekir (r.a) benimle karşılaşmış ve: "ey Hanzala nasılsın?" diye sormuştu. "Hanzala münafık oldu" dedim. Hz. Ebu Bekir (r.a): "Ne söylüyorsun? Subhanellek" dedi.

"Resulullah (a.s)'ın yanında olduğumuzda bizlere cehennem ve cenneti hatırlattığında, sanki onları gözümüzle görmüş gibi oluyor (ve etkileniyoruz) Resulullah (a.s)'ın yanından ayrıldığımızda ise, çoluk çocuğun işlerine ve geçim derdine düşüyor ve bir çok şeyi unutuyoruz." dedim. Hz. Ebu Bekir (r.a): "Vallahi, biz de senin başına gelenler gibi oluyoruz." dedi. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir (r.a)'le beraber Resulullah (a.s)'ın yanına geldik.

"Ey Allah'ın Resulü, Hanzala münafık oldu!" dedim. Resullullah (a.s): "Bu ne demek oluyor?" diye sordu. "Senin yanında olup, bizlere cehennem ve cenneti hatırlattığında, sanki onları görüyormuş gibi oluyoruz. Yanından çıkıp çoluk çocuğun işlerine ve geçim derdine düştüğümüz zaman ise bir çok şeyi unutuyoruz" dedim. Bunun üzerine Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Nefsim elinde bulunan Allah'a andolsun ki, benim yanımda olduğunuz

---

59- Müslim (4/2106) 49-Kitabu't Tevbe. 3-Zikre ve tefekküre devam etmenin fazileti babı. Tirmizi (4/666) 38-Kitabu Sıfati'l Kıyame. 59-Bişr bin Hilal'in bize haber verdiğine göre babı.

halde ve zikirde (dışarıda da) devam etseydiniz, yataklarınızda ve yollarınızda melekler sizinle el ele tutuşup musafaha ederlerdi. Fakat ey Hanzala, bir saat (zaman böyledir) bir saat (ise böyle)" Resulullah (a.s) bu sözünü üç kez tekrarladı."

Müslim'de Hanzala (r.a)'dan yapılan diğer bir rivayet ise şöyledir:

"Resulullah (a.s)'ın yanındaydık. Bize nasihatta bulunarak cehennemi hatırlattı. Daha sonra eve gelerek, çocuklarla (şakalaşıp) gülüştük, hanımla oynaştık. Sonra evden çıkar çıkmaz Hz. Ebu Bekir (r.a) ile karşılaştım. Bu durumu ona anlattım. Bunun üzerine: "Senin söylediğin şeyleri ben de yapmışımdır" dedi. Ardından Resulullah (a.s) ile karşılaştık. "Ey Allah'ın Resulü Hanzala münafık oldu!" dedim. Resulullah (.as) "Sus! (O nasıl söz öyle!)" dedi. Bunun üzerine meseleyi O'na açtım. Hz. Ebu Bekir (r.a) de: "Ben de onun yaptığı gibi yaptım" dedi. Bunun üzerine Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Ey Hanzala bir saat (öyle olabilir) bir saat ise (böyle). Eğer kalbleriniz zikir esnasında olduğu gibi devam etseydi, yollarda melekler size selam verip, musafa ederlerdi."

٦٠ــ رَوَى أَحْمَدُ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَنْ كَثُرَ هَمُّهُ فَلْيَقُلْ: اَللَّهُمَّ إِنِّي عَبْدُكَ وَابْنُ عَبْدِكَ، وَابْنُ أَمَتِكَ، وَفِي قَبْضَتِكَ، نَاصِيَتِي بِيَدِكَ، مَاضٍ فِيَّ حُكْمُكَ، عَدْلٌ فِيَّ قَضَاؤُكَ، أَسْأَلُكَ بِكُلِّ اسْمٍ هُوَ لَكَ، سَمَّيْتَ بِهِ نَفْسَكَ، أَوْ أَنْزَلْتَهُ فِي كِتَابِكَ، أَوِ اسْتَأْثَرْتَ بِهِ فِي مَكْنُونِ الْغَيْبِ عِنْدَكَ: أَنْ تَجْعَلَ الْقُرْآنَ رَبِيعَ قَلْبِي، وَجَلاَءَ هَمِّي وَغَمِّي، مَاقَالَهَا عَبْدٌ قَطُّ إِلاَّ أَذْهَبَ اللَّهُ غَمَّهُ، وَأَبْدَلَهُ بِهِ فَرَجًا».

60- İmam Ahmed, Abdullah bin Mes'ud (r.a)'dan **Resulullah (a.s)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:**

"Sıkıntısı artan kimse şöyle desin: "Allah'ım, ben senin kulunum, erkek ve kadın kulunun oğluyum. Ben senin kabzan dahilindeyim. Saçımın perçemi elindedir. Benim hakkımda vermiş olduğun hüküm geçmişte takdir olunmuştur. Hakkımda (ezeli ilminle) takdir etmiş olduğun kaza adaletlidir. Kendine vermiş olduğun veya kitabında indirmiş olduğun ya da gaybın gizliliklerinde mahfuz tutup ilmini kendine sakladığın bütün isimlerinle senden istiyorum. Kur'an'ı kal-

---

60- Müsned, İmam Ahmed (1/391) İbni Hibban da bu hadisi sahih kabul etmiştir. Müstedrek (1/509) Hakim hadisin sahih olduğunu söylemiş, Zehebi de onu doğrulamıştır.

bimin baharı eyle ve onunla üzüntümü ve hüznümü gider." Hangi kul bu duayı yaparsa, Allah onun gamını giderip, o sıkıntısının yerine bir çıkış yolu verir."

٦١ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ: «مَا قَالَ عَبْدٌ: لاَاِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ، مُخْلِصًا مِنْ قَلْبِهِ، اِلاَّ فُتِحَتْ لَهُ اَبْوَابُ السَّمَاءِ، حَتّٰى يُفْضِىَ اِلَى الْعَرْشِ مَا اجْتَنَبَ الْكَبَائِرَ».

61- Tirmizi, Ebu Hureyre (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Bir kul, kalbinden ihlasla "la ilahe illallah" derse, ona göğün kapıları açılır ve işlemiş olduğu günahlar arşa yükselir."

٦٢ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُمَا، اَنَّ النَّبِىَّ ﷺ قَالَ: «مَنْ بَايَعَ اِمَامًا فَاَعْطَاهُ صَفْقَةَ يَدِهِ وَثَمَرَةَ قَلْبِهِ، فَلْيُطِعْهُ مَا اسْتَطَاعَ، فَاِنْ جَاءَ آخَرُ يُنَازِعُهُ فَاضْرِبُوا رَقَبَةَ الْآخَرِ».

قُلْتُ: اَنْتَ سَمِعْتَ هٰذَا مِنْ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ ؟ قَالَ: سَمِعَتْهُ اُذُنَايَ، وَوَعَاهُ قَلْبِى، قُلْتُ: هٰذَا ابْنُ عَمِّكَ مُعَاوِيَةُ يَأْمُرُنَا اَنْ نَفْعَلَ وَنَفْعَلَ؟ قَالَ: اَطِعْهُ فِى طَاعَةِ اللّٰهِ، وَاعْصِهِ فِى مَعْصِيَةِ اللّٰهِ.

62- Müslim, Abdullah bin Amr bin el As (r.a)'dan rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Kim bir imama (müslümanların devlet reisine) biat edip, elini eli üzerine koymuş ve ona kalbinin meyvesini (ihlasla olan bağlılığını) vermişse, gücü yettiği oranda o imama itaat etsin. (Eğer o imamın ardından) bir başka imam çıkar da ilk imamla çekişme içine girerse, ikincisinin boynunu vurun."

(Ravi) "Sen bunu Resulullah (a.s)'dan mı duydun?" dedim. "İki kulağımla işittim ve kalbim de onu iyice anladı."

61- Tirmizi (5/575) 49-Kitabu'd Da'vat .127-Ümmü Seleme'nin duası babı. Tirmizi hadisin hasen olduğunu söylemiştir.

62- Müslim (3/1372) 33-Kitabu'l İmare. 10 Halifelere sıra tertibine göre yapılan biata uymanın vacib oluşu babı. Ebu Davud (4/96) Kitabu'l Fiten. Fitneler ve işaretleri babı.

"Bu, amcanın oğlu Muaviye bize şöyle şöyle yapmamızı emrediyor" dedim. "Allah'a itaat ettiği şeylerde ona itaat et. Allah'a isyan edip masiyette bulunursa, ona karşı çık." dedi."

Bu hadiste sözü edilen biat, müminlerin emirine ve adalet ehli sultanlara (devlet başkanlarına) yapılan biattır. Yoksa, halk üzerinde mutlak hakimiyetleri olmayan şeyhler ve benzeri kimselere yapılan biat, bu hadisin kapsamında ele alınamaz.

٦٣ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: لَمَّا جَاءَتْ اِمْرَأَةٌ اِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، فَقَالَتْ: يَارَسُولَ اللَّهِ! جِئْتُ اَهَبُ نَفْسِي لَكَ، فَنَظَرَ اِلَيْهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، فَصَعَّدَ النَّظَرَ فِيهَا وَصَوَّبَهُ، ثُمَّ طَأْطَأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَأْسَهُ، فَلَمَّا رَأَتِ الْمَرْأَةُ أَنَّهُ لَمْ يَقْضِ فِيهَا شَيْئًا جَلَسَتْ، فَقَامَ رَجُلٌ مِنْ اَصْحَابِهِ، فَقَالَ: يَارَسُولَ اللَّهِ! اِنْ لَمْ يَكُنْ لَكَ بِهَا حَاجَةٌ فَزَوِّجْنِيهَا، فَقَالَ: «فَهَلْ عِنْدَكَ مِنْ شَيْءٍ؟» فَقَالَ: لاَ، وَاللَّهِ يَارَسُولَ اللَّهِ، فَقَالَ: «اِذْهَبْ اِلَى اَهْلِكَ فَانْظُرْ، هَلْ تَجِدُ شَيْئًا؟» فَذَهَبَ، ثُمَّ رَجَعَ، فَقَالَ: لاَوَاللَّهِ، مَاوَجَدْتُ شَيْئًا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «اُنْظُرْ وَلَوْ خَاتَمًا مِنْ حَدِيدٍ» فَذَهَبَ، ثُمَّ رَجَعَ فَقَالَ: لاَ، وَاللَّهِ يَارَسُولَ اللَّهِ، وَلاَ خَاتَمًا مِنْ حَدِيدٍ، وَلٰكِنْ هٰذَا اِزَارِي ــ قَالَ سَهْلٌ: مَالَهُ رِدَاءٌ ــ فَلَهَا نِصْفُهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «مَاتَصْنَعُ بِاِزَارِكَ؟ اِنْ لَبِسْتَهُ لَمْ يَكُنْ عَلَيْهَا مِنْهُ شَيْءٌ، وَاِنْ لَبِسَتْهُ لَمْ يَكُنْ عَلَيْكَ مِنْهُ شَيْءٌ» فَجَلَسَ الرَّجُلُ حَتَّى اِذَا طَالَ مَجْلِسُهُ قَامَ، فَرَآهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مُوَلِّيًا، فَاَمَرَ بِهِ فَدُعِيَ، فَلَمَّا جَاءَ قَالَ: «مَاذَا مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ؟» قَالَ: مَعِي سُورَةُ كَذَا، وَسُورَةُ كَذَا ــ عَدَّدَهَا ــ قَالَ: «تَقْرَؤُهُنَّ عَنْ ظَهْرِ قَلْبِكَ؟» قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: «اِذْهَبْ، فَقَدْ مَلَّكْتُكَهَا بِمَا مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ».

63- Buhari ve Müslim, Sehl bin Sa'd Saidi (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

63- Buhari (9/131) 68-Kitabu'n Nikah. 14-Fakiri evledirme babı. Müslim (2/1040) 16-Kitabu'n Nikah. 13-Babu's Sadak. Muvatta (2/526) 28-Kitabu'n Nikah. 3-Mehir ve haya hakkında gelen hadisler babı. Ebu Davud (2/236) Kitabu'n Nikah. Yapacağı bir işin (mehir olması) karşılığında evlendirme babı. Tirmizi (3/421) 9-Kitabu'n Nikah. 22-Kadınların mihri hususunda gelen hadisler babı. Tirmizi hadisin hasen ve sahih olduğunu söylemiştir.

" Resulullah (a.s)'ın yanına bir kadın gelerek "ey Allah'ın Resulü, sana nefsimi hibe etmeye (hiçbir mehir taleb etmeden evlenmeye) geldim" dedi. Resulullah (a.s) onu baştan aşağı süzdü, sonra (Resulullah (a.s) başını öne eğdi.) Kadın, Hz. Peygamber (a.s)'in kendi hakkında bir karara varamadığını görünce oturdu. Bu sırada Resulullah (a.s)'ın ashabından biri ayağa kalkarak:

"Ey Allah'ın Resulü! Şayet (bir eş olarak) bu kadına ihtiyacın yoksa, onu bana nikahla" dedi. Resulullah (a.s): "Mehir olarak ona verebileceğin bir şey var mı?" dedi. (Evlenmek isteyen sahabi) "Hayır, ey Allah'ın Resulü" cevabını verdi. Bunun üzerine Resulullah (a.s): "Ailenin yanına gidip bir bak, bir şeyler bulabilecek misin?" buyurdu. Sahabi evine gidip, geri geldi, ve: "Hayır! Allah'a yemin olsun ki, bir şey bulamadım" dedi. Resulullah (a.s): "(İyi) bak, demirden bir yüzük olsa bile (olur)" dedi. Sahabi tekrar evine gitti, geri geldi ve: "Hayır, ey Allah'ın Resulü, demirden bir yüzük bile yok. Ancak üzerimdeki izarım (belden aşağısını örten ihram) var. -Sehl der ki: "Bu sahabinin bütün vücudunu örtecek bir ridası dahi yoktu."- İzarımın kumaşının yarısını ona verebilirim" dedi. Resulullah (a.s): "O senin izarını ne yapsın? Onu sen giyecek olsan, kadına bir pay düşmez. Eğer kadın onu giyecek olsa, sen örtünecek bir şey bulamazsın" buyurdu.

Bunun üzerine bu kişi oturdu. Uzun bir süre oturduktan sonra kalkıp gitti. Resulullah (a.s) onun üzüntülü ve ümitsiz bir halde gidişini görünce yanına çağrılmasını emretti. O sahabi geldiğinde: "Kur'an'dan ezberinde bir şey var mı?" diye sordu. O kimse "şu ve şu sureleri ezbere biliyorum" diyerek saydı. Resulullah (a.s): "Sen bu sureleri ezberinden okuyabiliyor musun?" diye sordu. Adam: "Evet" dedi. Hz. Peygamber (a.s): "Haydi git! Kur'an'dan ezbere bildiğin surelerle, o kadına seni malik kıldım (nikahladım)" buyurdu."

٦٤ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ اَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: لَمَّا كَانَ يَوْمُ الْحُدَيْبِيَةِ خَرَجَ اِلَيْنَا نَاسٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ، مِنْهُمْ سُهَيْلُ بْنُ عَمْرٍو، وَاُنَاسٌ مِنْ رُؤَسَاءِ الْمُشْرِكِينَ، فَقَالُوا: يَارَسُولَ اللَّهِ، قَدْ خَرَجَ اِلَيْكَ نَاسٌ مِنْ اَبْنَائِنَا وَاِخْوَانِنَا وَاَرِقَّائِنَا، وَلَيْسَ بِهِمْ فِقْهٌ فِي الدِّينِ، وَاِنَّمَا خَرَجُوا فِرَارًا مِنْ اَمْوَالِنَا وَضِيَاعِنَا، فَارْدُدْهُمْ اِلَيْنَا، فَاِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ فِقْهٌ فِي الدِّينِ سَنُفَقِّهُهُمْ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «يَامَعْشَرَ قُرَيْشٍ! لَتَنْتَهُنَّ اَوْ لَيَبْعَثَنَّ اللَّهُ عَلَيْكُمْ مَنْ يَضْرِبُ رِقَابَكُمْ بِالسَّيْفِ عَلَى الدِّينِ، قَدِ امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ عَلَى الْاِيمَانِ» قَالَ اَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ: مَنْ هُوَ يَارَسُولَ اللَّهِ! قَالَ: «خَاصِفُ النَّعْلِ»، وَكَانَ قَدْ اَعْطَى عَلِيًّا نَعْلَهُ يَخْصِفُهَا، ثُمَّ الْتَفَتَ اِلَيْنَا عَلِيٌّ فَقَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

: «مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ».

64- Tirmizi, Hz. Ali (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Hudeybiye günü, içlerinde Süheyl bin Amr'ın ve müşriklerin liderlerinin de bulunduğu bir gurup müşrik karşımıza çıktılar. Dediler ki:

"Ey Allah'ın Resulü! Oğullarımızdan, kardeşlerimiz ve kölelerimizden bir çok kimse senin yanına geldi. Onların din hakkında bir bilgileri yok. Çıkıp gelmelerinin sebebi mal ve mülklerimizden (çalışmaktan) kurtulmaktır. Onların dini anlamamalarından dolayı biz onları din konusunda bilinçlendirmek istiyoruz." Bunun üzerine Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Ey Kureyş topluluğu, ya içinde bulunduğunuz durumdan vazgeçersiniz, ya da Allah din sebebiyle boyunlarınızı vuracak birini üzerinize gönderir. Allah kalblerinizi imanla imtihan etmektedir." Hz. Ebu Bekir (r.a) ve Hz. Ömer (r.a): "Ey Allah'ın Resulü! Bu bahsettiğin kimdir?" diye sordular. "Ayakkabı diken" buyurdu. Zira (sökülmüş olan ayakkabısını) dikmek üzere Hz. Ali (r.a)'ye vermişti. Daha sonra Hz. Ali (r.a) bize dönerek, Resulullah (a.s)'ın şöyle buyurduğunu bildirdi:

"Kim hakkımda yalan söylerse (benim söylemediğim bir şeyi söylediğimi bildirirse) cehennemdeki yerini hazırlasın."

٦٥ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَبِي ظَبْيَانَ حُصَيْنِ بْنِ جُنْدُبٍ قَالَ: سَمِعْتُ أُسَامَةَ ابْنَ زَيْدٍ يَقُولُ: بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي سَرِيَّةٍ، فَصَبَّحْنَا الْحُرَقَاتِ مِنْ جُهَيْنَةَ، فَأَدْرَكْتُ رَجُلاً، فَقَالَ: لاَإِلٰهَ إِلاَّ اللَّهُ، فَطَعَنْتُهُ، فَوَقَعَ فِي نَفْسِي مِنْ ذٰلِكَ، فَذَكَرْتُهُ لِلنَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَقَالَ لاَإِلٰهَ إِلاَّ اللَّهُ وَقَتَلْتَهُ؟ قَالَ: قُلْتُ: يَارَسُولَ اللَّهِ! إِنَّمَا قَالَ خَوْفًا مِنَ السِّلاَحِ، قَالَ: «أَفَلاَ شَقَقْتَ عَنْ قَلْبِهِ، حَتَّى تَعْلَمَ أَقَالَهَا، أَمْ لاَ؟» فَمَا زَالَ يُكَرِّرُهَا عَلَيَّ، حَتَّى تَمَنَّيْتُ أَنِّي أَسْلَمْتُ يَوْمَئِذٍ، قَالَ: فَقَالَ سَعْدٌ: وَأَنَا وَاللَّهِ لاَأَقْتُلُ مُسْلِمًا حَتَّى يَقْتُلَهُ ذُو الْبُطَيْنِ ــ يَعْنِي: أُسَامَةَ ــ قَالَ: فَقَالَ رَجُلٌ: أَلَمْ يَقُلِ اللَّهُ: ﴿وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لاَتَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ﴾؟ فَقَالَ سَعْدٌ: قَدْ قَاتَلْنَا حَتَّى لاَتَكُونَ فِتْنَةٌ، وَأَنْتَ وَأَصْحَابُكَ تُرِيدُونَ أَنْ تُقَاتِلُوا حَتَّى تَكُونَ فِتْنَةٌ.

64- Tirmizi (5/634) 50-Kitabu'l Menakıb. 20-Hz. Ali (r.a)'nin menkıbeleri babı. Tirmizi bu hadisin sahih ve garib olduğunu söylemiştir.

65- Buhari ve Müslim, Ebu Zabyan Husayn bin Cundeb (r.a)'den şöyle rivayet etmişlerdir:

"Usame bin Zeyd'in şöyle dediğini işittim:

"Resulullah (a.s) bizi bir seriyyeye katarak (cihada) göndermişti. Cuheyne Kabilesinden Hurekata'a sabanleyin baskın düzenlemiştik. Bir adamı tam tutup yakalamak üzere iken "la ilahe illallah" diye bağırdı. Ben buna rağmen kargımı ona sapladım. Daha sonra bundan dolayı içime bir şüphe düştü. Olayı Hz. Peygamber (a.s)'e anlattım. Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"La ilahe illallah dediği halde mi onu öldürdün?" "Ey Allah'ın Resulü, bu sözü silah korkusuyla söylemiştir" dedim. Resulullah (a.s): "Bu sebeple söyleyip söylemediğini bilmek için kalbini mi yardın?" buyurdu. Hz. Peygamber (a.s) bu soruyu o kadar çok tekrarladı ki, keşke o gün müslüman olmuş biri olsaydım diye temenni ettim."

Sa'd dedi ki:

"Allah'a andolsun ki, Zu'l-Butayn (Usame'nin lakabı) bir müslümanı öldürmeye kalkışmadıkça, ben hiç bir müslümanı öldürmem."

Bir adam Sa'd'a: "Allah: "Bir fitne kalmayıncaya ve din tamamıyla Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın" (1) buyurmadı mı?" diye sorunca, Sa'd şu karşılığı verdi:

"Biz fitneyi ortadan kaldırmaki için savaştık. Sen ve arkadaşların ise fitne çıksın diye savaşıyorsunuz."

٦٦ــ رَوَى أَبُو دَاوُدَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى الْيَمَنِ قَاضِيًا، فَقُلْتُ: يَارَسُولَ اللَّهِ! تُرْسِلُنِي وَأَنَا حَدَثُ السِّنِّ، وَلاَ عِلْمَ لِي بِالْقَضَاءِ؟ فَقَالَ: «إِنَّ اللَّهَ سَيَهْدِي قَلْبَكَ، وَيُثَبِّتُ لِسَانَكَ، فَإِذَا جَلَسَ بَيْنَ يَدَيْكَ الْخَصْمَانِ، فَلاَ تَقْضِيَنَّ حَتَّى تَسْمَعَ مِنَ الْآخَرِ، كَمَا سَمِعْتَ مِنَ الْأَوَّلِ، فَإِنَّهُ أَحْرَى أَنْ يَتَبَيَّنَ لَكَ الْقَضَاءُ» قَالَ: فَمَا زِلْتُ قَاضِيًا، أَوْ مَاشَكَكْتُ فِي قَضَاءٍ بَعْدُ.

66- Ebu Davud, Hz. Ali (r.a)'den rivayet etmiştir:

65- Buhari (12/191) 87-Kitabu'd Diyat. 2-Allah Teala'nın "Kim de onu diriltirse..." kavli babı. Müslim (1/96) 1-Kitabu'l İman. 41-"La ilahe illallah" dediği takdirde, kafiri öldürmenin haram edilmesi babı.

66- Ebu Davud (3/301) Kitabu'l Akdiye. Hükmetmenin keyfiyeti babı.

1) Enfal Suresi: 39

"Resulullah (a.s) beni Yemen'e kadı olarak gönderdi. "Ey Allah'ın Resulü! Genç yaşta olmama ve kadılık konusunda bir bilgim olmamasına rağmen beni mi gönderiyorsun?" dedim. Resulullah (a.s):

"Allah kalbine doğru yolu gösterecek ve dilini hak üzere sabit kılacaktır. Aralarında anlaşmazlık olan iki kişi önünde oturduğunda, birinci şahsı dinlediğin gibi, ikincisini de dinlemeden sakın hüküm verme. Böyle yapmak meselenin çözümü için daha uygundur." buyurdu."

Hz. Ali (r.a) der ki:

"İşte o andan beri kadı oldum." Ya da şöyle demiştir: *"İşte o zamandan beri hiç bir hükümde şüpheye düşmedim."*

Tirmizi'nin rivayeti ise şöyledir: (1)

"Resulullah (a.s) bana şöyle dedi:

"Eğer iki adam yanına gelerek aralarında hüküm vermeni isterlerse..." Hadis aynı şekilde devam etmektedir.

٦٧ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: أَعْدَدْتُ لِعِبَادِيَ الصَّالِحِينَ مَالاَ عَيْنٌ رَأَتْ، وَلاَ أُذُنٌ سَمِعَتْ، وَلاَ خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ» وَاقْرَؤُوا إِنْ شِئْتُمْ: ﴿فَلاَ تَعْلَمُ نَفْسٌ مَا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ﴾.

67- Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den şöyle rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) bir kudsi hadisinde Allah Teala'nın şöyle buyurduğunu bildiriyor:

"Salih kullarım için hiç bir gözün görmediği, hiç bir kulağın işitmediği ve hiç bir beşer kalbine gelmeyen şeyler hazırladım."

Resulullah (a.s) buyurdu ki: "Dileyen, "Yaptıklarına karşılık onlar için saklanan müjdeyi kimse bilemez" (2) ayetini okusun."

67- Buhari (13/465) 97-Kitabu't Tevhid. 35-Allah Teala'nın "Allah Kelamını değiştirmek istiyorlar..." kavli babı. Müslim (4/2174) 51-Kitabu'l Cenne. Tirmizi (5/346) 48-Kitabu't Tefsir. 33-Secde Suresi'nden babı. Tirmizi, hadisin hasen ve sahih olduğunu söylemiştir.

1) Tirmizi (3/618) 13-Kitabu'l Ahkam. 5-İki hasmı dinlemeden Kadı'nın hüküm vermemesi babı. Tirmizi, hadisin hasen olduğunu söylemiştir.

2) Secde Suresi: 117

٦٨ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «أَوَّلُ زُمْرَةٍ تَلِجُ الْجَنَّةَ صُوَرُهُمْ عَلَى صُورَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، لاَيَبْصُقُونَ فِيهَا، وَلاَ يُمْتَخِطُونَ، وَلاَ يَتَغَوَّطُونَ، وَآنِيَتُهُمْ فِيهَا الذَّهَبُ، أَمْشَاطُهُمْ مِنَ الذَّهَبِ وَالفِضَّةِ، وَمَجَامِرُهُمْ اَلأَلُوَّةُ، وَرَشْحُهُمُ المِسْكُ، وِلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ زَوْجَتَانِ، يُرَى مُخُّ سُوقِهِمَا مِنْ وَرَاءِ اللَّحْمِ مِنَ الحُسْنِ، لاَاخْتِلاَفَ بَيْنَهُمْ، وَلاَ تَبَاغُضَ، قُلُوبُهُمْ قَلْبٌ وَاحِدٌ، يُسَبِّحُونَ اللَّهَ بُكْرَةً وَعَشِيًّا».

68- Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den şöyle rivayet etmişlerdir.

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Cennete ilk olarak girecek zümrenin yüzleri ayın ondördü gecesindeki dolunay gibi olacaktır. Onlar (cennette) tükürmez, sümkürmez ve dışkı çıkarmazlar. Onların cennetteki kapları altından, tarakları altın ve gümüştendir. Onların buhardanlıklarında güzel kokulu ûd ağacı vardır. Onların terleri misktir. Her birinin iki hanımı vardır. Bu hanımlar o kadar güzeldir ki, bacak kemiklerinin iliği dıştaki etin üstünden görülebilir. Cennetliklerin aralarında herhangi bir anlaşmazlık ya da buğzlaşma olmaz. Kalpleri tek bir kalp gibidir. Sabah, akşam Allah'ı tasbih ederler."

DERSLER VE ÖGÜTLER

Kalp konusunda bir hayli hadis zikrettik. Kalble ilgisi bulunan bu kadar çok nassı zikretmemizin nedeni şudur: Nebevi irşad doğrultusunda, kalplerin ıslahına çalışanlar neredeyse yok denecek kadar azalmış ve hasta kalpler çoğalmıştır. Ayet ve hadislerde zikredilen *"şeytan kalpliler", "kurt kalpliler", "sabr bitkisinden daha acı olan kalpler"* ifadeleriyle anlatılan kalpler giderek artmaktadır. Naslarda geçen *"kalb"* kelimesinin tabii anlamı, zaman içerisinde tam olarak bulunamaz hale gelmiştir. İşte bütün bu nedenlerden dolayı, kalble ilgili naslara geniş yer vererek bu hastalıkların hatırlanıp, tedavi edilmesinin gereğine işaret ettik. Bundan sonra ele alacağımız bir çok konunun kalble olan ilişkisi de, Akaid bölümünün başında kalble ilgili naslara geniş yer vermemizin bir başka sebebidir. *"Kalb"* konusundaki naslara geniş yer verdiğimiz gibi, *"nefis"* konusundaki naslara da geniş yer vereceğiz. Çünkü şeriat doğrultusunda nefislerin tezkiye edilmesi ve temizlenip arındırılması peygamberlerle birlikte gönderilen en önemli öğretiler arasında bulunmaktadır.

68- Buhari (6/362) 60-Kitabu Ehadisi'l Enbiya. 1-Adem ve zürriyetinin yaradılışı babı. Müslim (4/2180) 51-Kitabu'l Cenne. 7-Cennetin ve cennet ehlinin nitelikleri babı.

NEFİS

"Nefis" kelimesi, şer'i terminolojide halkın konuşmalarında ve yazarların sözlerinde farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Bu yüzden "nefis" kelimesi kullanıldığında hangi mananın kastedildiğini birçok kimse bilememektedir.

Biz bu bölümde "nefis" kelimesinin naslardaki ana manaları üzerinde duracağız.

Bu noktadan hareketle "nefis" hakkındaki nasları, aşağıdaki başlıklar altında toplamamız mümkündür:

1- Nefis kelimesiyle "zat"ın kastedildiği naslar.

2- Nefis kelimesiyle "ruh"un kastedildiği naslar.

3- Nefis kelimesiyle, bedenle birleşip onun arzularına boyun eğen ruhun kastedildiği naslar.

4- Nefis kelimesiyle "kalb"ın kastedildiği naslar.

NEFİS KELİMESİYLE ZAT'IN KASTEDİLDİĞİ NASLAR

Allah Teala şöyle buyuruyor:

"Kimsenin kimseden faydalanamayacağı, kimseden bir şefaat kabul edilmeyeceği, kimseden bir fidye alınmayacağı ve yardım görülmeyeceği günden korunun." (1)

"Her kişinin yaptığı iyiliği ve yaptığı kötülüğü -ki kendisiyle o kötülük arasında uzun bir mesafe olmasını diler- hazır bulacağı günü bir düşünün..." (2)

---

1) Bakara Suresi: 48
2) Ali İmran Suresi: 30

"Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan eşini var eden ve ikisinden çok erkek ve kadın meydana getiren Rabb'inize hürmetsizlik etmekten sakının..." (1)

"Kim, bir kimseyi bir kimseye veya yeryüzünde bozgunculuğa karşılık olmadan öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur..." (2)

KONU İLE İLGİLİ RİVAYETLER

٦٩ــ رَوَى ابْنُ مَاجَهْ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِنَّ رُوحَ القُدُسِ نَفَثَ فِي رُوعِي أَنَّهُ لَنْ تَمُوتَ نَفْسٌ حَتَّى تَسْتَكْمِلَ رِزْقَهَا وَأَجَلَهَا».

69- İbni Mace, Enes bin Malik (r.a)'den rivayet ettiğine göre Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Ruhu'l-Küdüs (Cebrail (a.s)) kalbime şöyle bildirdi:

"Hiç bir nefis (önceden takdir olunmuş) rızkı ve eceli tamamlanmadan ölmeyecektir."

٧٠ــ رَوَى البُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا: لَاإِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ، فَمَنْ قَالَ: لَاإِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ، فَقَدْ عَصَمَ مِنِّي نَفْسَهُ وَمَالَهُ إِلا بِحَقِّهِ، وَحِسَابُهُ عَلَى اللَّهِ».

70- Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

69- İbni Mace (2/725) 12-Kitabu't Ticaret. 2-Maişet talebinde iktisad babı. Mecma'u'z-Zevaid'de Haysemi, bu hadisinisn adının zayıf olduğunu, zira senedde ismi geçen Velid bin Müslim ve İbni Cureyc'in bazı alimlerce tedlis edildiğini bildirmiştir. Bu hadis Ebu Zübeyr'den de rivayet edilmiştir. Ancak musannif Ebu Zübeyr'in Cabir'den rivayet ettiği hadisle yetinmemiştir. İbni Hibban da Sahih'inde Cabir'den iki isnadla bu hadisi rivayet etmektedir. Bu hadisin İbni Hibban ve Hakim tarafından tahric edilmiş olup, sahih olduğu da söylenmiştir.

70-Buhari (13/250) 96-Kitabu'l İ'tisam Bi'l Kitabi ve's Sünne. 2-Resulullah (a.s)'ın sünnetine uyma babı. Müslim (1/52) 1-Kitabu'l İman. 8-La ilahe illallah deyinceye kadar insanlarla savaşma babı. Nesai (5/14) 23-Kitabu'z Zekat .3-Zekatı meneden babı.

1) Nisa Suresi: 1

2) Maide Suresi: 32

"Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"La ilahe illallah" deyinceye kadar insanlarla savaşmakla emrulundum. Kim "la ilahe illallah" derse, benden malını ve nefsini (canını) korumuş olur. Ancak İslam'ın hakkı olan kısas bunun dışındadır. Bundan sonra kişinin hesabı Allah'a aittir."

Diğer bir rivayette ise şu lafızlar vardır:

"... Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet edinceye, bana ve Allah katından getirdiğim şeylere inanıncaya kadar. Eğer bunu yaparlarsa kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. İslam'ın hakkı olan kısas bunun dışındadır. Artık bundan sonra hesapları Allah'a aittir."

٧١ــ رَوَى أَبُو دَاوُد عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى عُثْمَانَ بْنِ مَظْعُونٍ: «أَرَغِبْتَ عَنْ سُنَّتِي؟» فَقَالَ: لاَ، وَاللَّهِ يَارَسُولَ اللَّهِ، وَلَكِنْ سُنَّتَكَ أَطْلُبُ، قَالَ: «فَإِنِّي أَنَامُ، وَأُصَلِّي، وَأَصُومُ، وَأُفْطِرُ، وَأَنْكِحُ النِّسَاءَ، فَاتَّقِ اللَّهَ يَاعُثْمَانُ، فَإِنَّ لِأَهْلِكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَإِنَّ لِنَفْسِكَ عَلَيْكَ حَقًّا، فَصُمْ وَأَفْطِرْ، وَصَلِّ وَنَمْ».

71- **Ebu Davud,** Hz. Aişe (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) Osman bin Maz'un'u yanına çağırıp şöyle dedi. "Benim sünnetimi terk mi ediyorsun?" Osman: "Ey Allah'ın Resulü, vallahi hayır. Aksine sünnetine uymayı istiyorum," dedi. Resulullah (a.s): "Ben bazen uyurum, bazen namaz kılarım. Bazen oruç tutarım, bazen oruç tutmaz, yemek yerim. Ben kadınlarla da evlenirim. Ey Osman, Allah'tan kork! Ailenin senin üzerinde bir hakkı vardır. Nefsinin senin üzerinde bir hakkı vardır. Oruç tuttuğun gibi, iftar da et. (Oruçsuz geçirdiğin günler de olsun.) Namaz kıldığın gibi uyu da."

٧٢ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَطَاءٍ رَحِمَهُ اللَّهُ قَالَ: سَمَّيْتُ ابْنَتِي بَرَّةَ، فَقَالَتْ لِيَ زَيْنَبُ بِنْتُ أَبِي سَلَمَةَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ هَذَا الْاِسْمِ، وَسُمِّيَتْ بَرَّةَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «لاَتُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ اللَّهُ أَعْلَمُ بِأَهْلِ الْبِرِّ مِنْكُمْ» فَقَالُوا: بِمَ نُسَمِّيها؟ فَقَالَ: «سَمُّوهَا زَيْنَبَ».

71- Ebu Davud (2/48) Kitabu's Salat. Namazda yapılması emredilen niyet babı. Hadisin ravileri sikadır. Her ne kadar İbni İshak da rivayet zincirinde bulunuyorsa da, başka sahih hadisler bu hadisi destekler mahiyettedir.

72- Müslim, Muhammed bin Amr bin Ati (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Kızıma (ibadet, hakikat ve taat anlamındaki) Berre ismini koymuştum. Ebu Seleme'nin kızı Zeyneb: "Resulullah (a.s) bu ismi taşımaktan menetti. Bana da Berre adını koymuşlardı. Resulullah (a.s) dedi ki: "Kendi nefislerinizi tezkiye etmeyiniz. (Kendinizi iyi ve ibadet ehli olarak görmeyiniz) Allah içinizden Birr ehlini (gerçek dindarları ve iyileri) daha iyi bilir." "Ona ne isim verelim?" diye sordular. Bunun üzerine Resulullah (a.s): "Ona Zeyneb ismini verin" buyurdu" dedi."

٧٣ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَا يَزَالُ الْبَلاءُ بِالْمُؤْمِنِ وَالْمُؤْمِنَةِ، فِي نَفْسِهِ وَوَلَدِهِ وَمَالِهِ، حَتَّى يَلْقَى اللَّهَ وَمَا عَلَيْهِ مِنْ خَطِيئَةٍ».

73- Tirmizi, Ebu Hureyre (r.a)'den Resulullah (a.s)'ın şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Mümin erkek ve kadınların nefsinde, çocuklarında ve mallarında bela eksik olmayacaktır ki, Allah'a kavuştuklarında üzerlerinde bir günah kalmasın."

٧٤ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ هِشَامٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ آخِذٌ بِيَدِ عُمَرَ بْنِ الخَطَّابِ، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: يَارَسُولَ اللَّهِ! لَأَنْتَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ، إِلاَّ نَفْسِي، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لاَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْكَ مِنْ نَفْسِكَ»، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: فَإِنَّهُ الْآنَ، (وَاللَّهِ) لَأَنْتَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ نَفْسِي، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: «الْآنَ يَاعُمَرُ».

74- Buhari, Abdullah bin Hişam (r.a)'dan şöyle rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (a.s) ile birlikte idik. Hz. Ömer (r.a)'in elini tutmuştu. Hz. Ömer (r.a) O'na dedi ki:

72- Müslim (3/1688) 38-Kitabu'l Adab. 3-Çirkin ismin, güzel isimle değiştirilmesi babı.. Ebu Davud (4/288) Kitabul Edeb. 71-Çirkin ismin değiştirilmesi babı.

73- Tirmizi (4/602) 37-Kitabu'z Zühd. 56-Belaya sabretmeyle uzaklaştırma ile ilgili hadisler babı. Tirmizi hadisin hasen ve sahih olduğunu bildirmiştir.

74- Buhari (11/523) 83-Kitabu'l İman Ve'n Nuzur. 3-Hz. Peygamber (a.s) nasıl yemin ederdi babı.

"Ey Allah'ın Resulü, nefsim dışında bana her şeyden daha sevgilisin." Bunun üzerine Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Nefsimi (kudret) elinde tutan Allah'a andolsun ki, beni nefsinden de daha fazla sevmedikçe (bu tam bir mümin) olmaz." Bu söz üzerine Hz. Ömer (r.a) "Doğrusu şimdi vallahi sen bana nefsimden daha sevgilisin" dedi. Hz. Peygamber (a.s):

"İşte şimdi oldu, ey Ömer" diye buyurdu."

٧٥ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، قَالَ: قَامَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ حِينَ اَنْزَلَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَاَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْاَقْرَبِينَ﴾، قَالَ: «يَامَعْشَرَ قُرَيْشٍ ــ اَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا ــ اِشْتَرُوا اَنْفُسَكُمْ، لَاأُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا، يَابَنِي عَبْدِمَنَافٍ! لَاأُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا، يَاعَبَّاسُ بْنَ عَبْدِالْمُطَّلِبِ! لَاأُغْنِي عَنْكَ مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا. وَيَا صَفِيَّةُ عَمَّةَ رَسُولِ اللّٰهِ! لَاأُغْنِي عَنْكِ مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا. وَيَا فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ سَلِينِي مَاشِئْتِ مِنْ مَالِي، لَاأُغْنِي عَنْكِ مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا».

75- Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Allah Azze ve Celle "Ve sen kavminden sana en yakın olanları uyar" ayetini indirdiğinde, Resulullah (a.s) kalktı ve şöyle buyurdu:

"Ey Kureyş topluluğu -ya da buna benzer bir ifade kullandı- Nefislerinizi satın alın! Ey Abdimenafoğulları! Allah'ın azabından sizi kurtaramam. Ey Abdulmuttalib'in oğlu Abbas! Seni de Allah'ın azabından kurtaramam. Ey Muhammed'in halası Safiyye! Seni de Allah'ın azabından kurtaramam. Ey Resulullah'ın kızı Fatıma! Malımdan dilediğini isteyebilirsin. Ancak Allah'ın azabından seni de kurtaramam."

Buna benzer bir rivayette (1):

"Ey Abdimenafoğulları" yerine "Ey Abdulmuttaliboğulları" zikredilmiştir.

٧٦ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ اَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، وَقَدْ سُئِلَ: بِايِّ

75- Buhari (5/382) 55-Kitabu'l Vasaya. 11-Kadınlar ve çocuklar, akrabalar içine girer mi? babı. Müslim (1/19) 1-Kitabu'l İman. 89-Allah Teala'nın "Ve sen kavminden sana en yakın olanlarını uyar" kavli babı.

1) Müslim, a.g.y.

شَيْءٍ بُعِثْتَ فِي الْحَجَّةِ؟ قَالَ: بُعِثْتُ بِأَرْبَعٍ: لاَيَطُوفَنَّ بِالْبَيْتِ عُرْيَانٌ، وَمَنْ كَانَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّبِيِّ ﷺ عَهْدٌ، فَهُوَ إِلَى مُدَّتِهِ، وَمَنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ عَهْدٌ، فَأَجَلُهُ أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ، وَلاَ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلاَّ نَفْسٌ مُؤْمِنَةٌ، وَلاَ يَجْتَمِعُ الْمُشْرِكُونَ وَالْمُؤْمِنُونَ بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَا.

76- Tirmizi, Hz. Ali (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Bana hacda ne ile uyarıldın?" diye soruldu. Şu cevabı verdim:

"Dört şeyle uyarıldım. Kabe'nin çıplak olarak tavaf edilmemesi, Hz. Peygamber (a.s) ile aralarında anlaşma bulunan kimselere anlaşma sonuna kadar izin verilmesi, anlaşması bulunmayanların mühletinin dört ay olması. Cennete ancak müminlerin gireceği ve müşriklerle müminlerin bu yıldan sonra hacda bir araya gelmeyeceği."

٧٧ــ رَوَى أَبُو دَاوُدَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِنَّ الشَّيْطَانَ حَسَّاسٌ لَحَّاسٌ، فَاحْذَرُوهُ عَلَى أَنْفُسِكُمْ، مَنْ بَاتَ وَفِي يَدِهِ رِيحُ غَمَرٍ فَأَصَابَهُ شَيْءٌ فَلاَ يَلُومَنَّ إِلاَّ نَفْسَهُ».

77- Ebu Davud, Ebu Hureyre (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Şeytanın his ve idraki kuvvetli, (aynı zamanda) çok tamahkar ve açgözlüdür. Bu yüzden ondan nefislerinizi koruyunuz. Kim elinde et veya yağ kokusu olduğu halde geceler de ona bir şey isabet ederse, nefsinden başkasını kınamasın."

٧٨ــ رَوَى أَبُو دَاوُدَ عَنْ ثَوْبَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «ثَلاَثٌ لاَيَحِلُّ لأَحَدٍ أَنْ يَفْعَلَهُنَّ: لاَيَؤُمَّنَّ رَجُلٌ قَوْمًا فَيَخُصَّ نَفْسَهُ بِالدُّعَاءِ دُونَهُمْ،

76- Tirmizi (3/222) 7-Kitabu'l Hacc. 44-Çıplak tavaf etmenin kerahiyeti babı. Tirmizi, hadisin hasen ve sahih olduğunu, isnadının kuvvetli olduğunu söylemiştir

77- Ebu Davud (3/336) Kitabu'l Atime. 53-Yemekten sonra el yıkama babı. Tirmizi (4/289) 26-Kitabu'l Atime. 48-Elinde et veya yağ kokusu olduğu halde gecelemenin kerahiyeti babı. İbni Mace (4/1096) 29-Kitabu'l Atime 22-Elinde et veya yağ kokusu olduğu halde geceleyen kimse babı. Taberani de Evsat'ta bu hadisi Ebu Said el Hudri'den rivayet etmeektedir. Mecma'u'z-Zevaid (5/30) Bu hadis diğer delillerle birlikte mütalaa edildiğinde hasendir.

فَإِنْ فَعَلَ فَقَدْ خَانَهُمْ، وَلاَ يَنْظُرْ فِي قَعْرِ بَيْتٍ قَبْلَ اَنْ يَسْتَأْذِنَ، فَإِنْ فَعَلَ فَقَدْ خَانَهُمْ، وَلاَ يُصَلِّي وَهُوَ حَقِنٌ، حَتَّى يَتَخَفَّفَ».

78- Ebu Davud, Sevban (r.a)'dan şu şekilde rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

*"Üç şey vardır ki, bunları yapmak bir kimseye helal olmaz. **Bir topluluğa bir** imam olup namaz kıldırdığında (o kişi) cemaati dışlayıp yalnız kendine (nefsine) dua etmesin. Eğer böyle yaparsa onlara (cemaate) hıyanet etmiş olur. Bir kimse izin almaksızın bir evin içine bakmasın. Eğer bunu yaparsa, izinsiz evin içine girmiş olur. Yine bir kimse idrarı olduğu halde yapmayıp tutarak namaz kılmasın. Zira böyle yaptığı takdirde namazı çok hızlı kılar."*

٧٩ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ يَوْمًا، ثُمَّ انْصَرَفَ، فَقَالَ: «يَافُلاَنُ، اَلاَ تُحْسِنُ صَلاَتَكَ؟ اَلاَ يَنْظُرُ الْمُصَلِّي إِذَا صَلَّى كَيْفَ يُصَلِّي؟ فَإِنَّمَا يُصَلِّي لِنَفْسِهِ، إِنِّي لأُبْصِرُ مِنْ وَرَائِي كَمَا أُبْصِرُ مِنْ بَيْنِ يَدَيَّ».

79- Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den şöyle rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (a.s) bir gün namaz kılmış, namazı bittiğinde dönüp şöyle demiştir:

"Ey fulan! Namazını güzel bir şekilde kılsana. Namaz kılan bir kimse nasıl namaz kıldığına bakmaz mı? Zira bu namazı nefsi (kendisi) için (kendi yararı için) kılmaktadır. Doğrusu ben önümde olan şeyleri gördüğüm gibi, arkamda olan şeyleri de görürüm."

٨٠ــ رَوَى أَبُو دَاوُدَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «لاَتَدْعُوا عَلَى اَنْفُسِكُمْ، وَلاَ تَدْعُوا عَلَى اَوْلاَدِكُمْ، وَلاَ تَدْعُوا عَلَى

78- Ebu Davud (1/22) Kitabu't Tahare. 43-Bir kimse abdesti sıkışık halde namaz kılabilir mi babı. İmam Ahmed de Müsned (5/280)'de buna benzer bir hadis rivayet etmiştir. Tirmizi (2/189) Kitabu's Salat. İmamın namazda yalnız kendisine dua etmesinin kerahiyeti babı. Tirmizi bu hadisin hasen olduğunu söylemiştir.

79- Müslim (1/319) 4-Kitabu's Salat. 24-Namazı güzelce kılıp tamamlama ve namazda huşu içerisinde olmanın emredilmesi babı. Nesai (1/119) Kitabu'l İmame. 63-Safın önünde rüku babı

خَدَمِكُمْ، وَلاَ تَدْعُوا عَلَى اَمْوَالِكُمْ، لاَتُوافِقُوا مِنَ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ سَاعَةَ نَيْلٍ، فِيهَا عَطَاءٌ، فَيَسْتَجِيبَ لَكُمْ».

80- Ebu Davud, Cabir bin Abdulah (r.a)'dan rivayet ettiğine göre Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Nefislerinize (kendinize) beddua etmeyiniz. Çocuklarınıza beddua etmeyiniz. Hizmetkarlarınıza beddua etmeyiniz. Mallarınıza beddua etmeyiniz. Allah Azze ve Celle'nin, dualarda istenileni verdiği bir zamana rastlar da (bu beddualarınız) kabul görür."

٨١ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ اَبِى ذَرٍّ الْغِفَارِىِّ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ، قَالَ: قُلْتُ: يَارَسُولَ اللّٰهِ! اَلاَ تَسْتَعْمِلُنِى؟ قَالَ: فَضَرَبَ بِيَدِهِ عَلَى مَنْكِبِى ثُمَّ قَالَ: «يَا اَبَا ذَرٍّ، اِنَّكَ ضَعِيفٌ، وَاِنَّهَا اَمَانَةٌ، وَاِنَّهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ خِزْىٌ وَنَدَامَةٌ اِلاَّ مَنْ اَخَذَهَا بِحَقِّهَا، وَاَدَّى الَّذِى عَلَيْهِ فِيهَا».

81- Müslim, Ebu Zerr Gıfari (r.a)'den şöyle rivayet etmiştir:

"Ey Allah'ın Resulü! Beni bir emirliğe tayin etmez misin?" diye sordum. Hz. Peygamber (a.s) eliyle omuzuma vurdu ve şöyle dedi:

"Ey Ebu Zerr! Sen zayıfsın. Emirlik ise emanet işidir. O emanetin hakkını verip görevini yapanlar dışında emirlik, kıyamet günü zillet ve pişmanlık sebebi olacaktır."

Bir diğer rivayet ise şöyledir:

"Ey Ebu Zerr! Ben seni zayıf olarak görüyorum. Doğrusu kendi nefsim için istediğim şeyleri, senin için de istiyorum. Sakın iki kişi üzerine bile olsa emir olma! Sakın yetim malı idaresini üstlenme."

٨٢ــ رَوَى الْبُخَارِىُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ، اَنَّ رَسُولَ

80- Ebu Davud (2/88) Kitabu's Salat. İnsanın ailesi ve malına beddua etmesinin yasaklanması babı. Bu hadis Müslim'in rivayet ettiği uzunca bir hadisin yalnız bir bölümüdür. (4/2301) 53-Kitabu'z Zühd Ve'r Rikak. 18-Cabir'in uzun hadisi ve Ebu'l Yusr'un kıssası babı. Bu hadisi İbni Hibban da Sahih'inde zikretmiştir. (4/6)

81- Müslim (3/157) 33-Kitabu'l İmare 4-Zaruret olmaksızın imam olmanın kerahiyeti babı. İkinci rivayet Ebu Davud (3/114)'a aittir. Kitabu'l Vasaye. -Vasiyetlere giriş hakkında varid olan hadisler babı.

اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَيْسَ مِنْ نَفْسٍ تُقْتَلُ ظُلْمًا إِلاَّ كَانَ عَلَى ابْنِ آدَمَ الأَوَّلِ كِفْلٌ مِنْ دَمِهَا، لأَنَّهُ سَنَّ الْقَتْلَ أَوَّلاً».

82- Buhari ve Müslim, Abdullah bin Mes'ud (r.a)'dan rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Zulmedilerek (haksız yere) öldürülen hiç bir nefis (can) yoktur ki, Adem aleyhisselam'ın ilk oğluna (Kabil), o kanın günahından bir pey ayrılmış olmasın. Çünkü o, öldürme adetini ilk başlatan kimsedir."

٨٣ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لاَيَحِلُّ دَمُ امْرِىءٍ مُسْلِمٍ يَشْهَدُ أَنْ لاَإِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَأَنِّى رَسُولُ اللَّهِ، إِلاَّ بِإِحْدَى ثَلاَثٍ: اَلثَّيِّبُ الزَّانِى، وَالنَّفْسُ بِالنَّفْسِ وَالتَّارِكُ لِدِينِهِ، الْمُفَارِقُ لِلْجَمَاعَةِ».

83- Buhari ve Müslim, Abdullah bin Mes'ud (r.a)'dan rivayet ettiklerine göre Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim Allah'ın elçisi olduğuma şehadet eden hiç bir müslümanın kanını dökerek öldürmek helal olmaz. Bu kaideden üç sınıf insan müstesnadır. Zina eden seyyib (evli ya da dul kişi), haksız yere cana kıyan kimse, dinini terkedip İslam cemaati dışına çıkan mürted."

٨٤ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: أُتِيَ النَّبِيَّ ﷺ بِرَجُلٍ قَتَلَ نَفْسَهُ بِمَشَاقِصَ، فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْهِ.

84- Müslim, Cabir bin Semure (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

82- Buhari (6/364) 60-Kitabu Ehadisi'l Enbiya. 1-Hz. Adem (a.s) ve zürriyetinin yaradılışı babı. Müslim (3/1304) 28-Kitabu'l Kasame. 7-Öldürme adetini başlatanın günahını beyan babı. Tirmizi (5/42) Kitabu'l İlm .14-Bir hayra vesile olan o hayrı işlemiş gibidir babı. Nesai (7/82) 37-Kitabu Tahrimi'd Dem. 1-Kan akıtmanın haramlığı babı.

83- Buhari (12/201) 87-Kitabu'd Diyat. 6-Allah Teala'nın "En nefsi binnefsi" kavli babı. Müslim (3/1302) 28-Kitabu'l Kasame. 6-Müslümanın kanını mübah kılacak sebepler babı. Ebu Davud (3/126) Kitabu'l Hudud. Mürtedin hakmü babı. Tirmizi, (449) 15-Kitabu'l Hudud. 15-İçki içeni dövme babı. Nesai (7/90) 37-Kitabu Tarhimi'd Dem. 5-Müslümanın kanını mübah kılacak sebepler babı..

"Hz. Peygamber (a.s)'in yanına sivri uçlu bir demirle (ya da sivri uçlu geniş bir okla) kendini öldüren birini getirdiler. Resulullah (a.s) onun cenaze namazını kılmadı."

Bir Açıklama

Burada ifade etmek istediğimiz bir konu var. Fıkıh alimleri, intihar eden kimsenin cenaze namazının kılınmasına cevaz vermişlerdir. Resulullah (a.s)'ın bu kişinin namazını kılmaması herhalde, insanların böyle bir harekete girmemeleri için bir uyarı niteliği taşımaktadır.

٨٥ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، فَضَحِكَ، فَقَالَ: «هَلْ تَدْرُونَ مِمَّ أَضْحَكُ؟» قُلْنَا: اَللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: «مِنْ مُخَاطَبَةِ الْعَبْدِ رَبَّهُ، فَيَقُولُ: يَارَبِّ أَلَمْ تُجِرْنِي مِنَ الظُّلْمِ؟ [قَالَ]: يَقُولُ بَلَى: فَيَقُولُ: فَإِنِّي لاَأُجِيزُ الْيَوْمَ عَلَى نَفْسِي شَاهِدًا إِلاَّ مِنِّي، فَيَقُولُ: كَفَى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ شَهِيدًا، وَالْكِرَامُ الْكَاتِبِينَ شُهُودًا، قَالَ: فَيُخْتَمُ عَلَى فِيهِ، وَيُقَالُ لأَرْكَانِهِ: انْطِقِي، فَتَنْطِقُ بِأَعْمَالِهِ، ثُمَّ يُخَلَّى بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْكَلاَمِ ، فَيَقُولُ: بُعْدًا لَكُنَّ وَسُحْقًا، فَعَنْكُنَّ كُنْتُ أُنَاضِلُ».

85- Müslim, Enes bin Malik (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Biz, Resulullah (a.s)'ın yanındayken gülmüştü ve "Neye güldüğümü biliyor musunuz?" diye sormuştu. "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dediler. Hz. Peygamber (a.s) şöyle buyurdu:

"Kulun, Rabbi ile karşılıklı yapacağı konuşmadan dolayı gülüyorum:

Kul: "Ey Rabbim, beni zulümden kurtarmadın mı?" der.

Allah Teala: "Evet" buyurur.

Kul: "Doğrusu ben bugün, hakkımda şehadet ederek, şahitin benden olmasını isterim," der.

Allah Teala: "Bugün üzerine şahid olarak nefsin, şahidler olarak da Kiramen Katibin melekleri yeter," buyurur.

84- Müslim (2/672) 11-Kitabu'l Cenaiz. 37-İntihar edenin cenaze namazını terketme babı. Nesai (4/66) 21-Kitabu'l Cenaiz. 68-İntihar edenin cenaze namazında bulunmama babı. Tirmizi (3/380) 8-Kitabu'l Cenaiz. 68-İntihar edenler hakkında varid olan hadisler babı.

85- Müslim (4/2280) 53-Kitabu'z Zühde Ve'r Rekaik

Bunun arkasından (kulun) ağzı mühürlenerek azalarına şöyle denilir: "Konuşun! "Bunun üzerine azaları (o kulun yaptığı) amelleri anlatır. Sonra da o kul ile kelamın arası boşaltılır. (Allah kelamı kastediliyor) Bunun peşi sıra kul azalarına şöyle der: "Uzaklaşın! Ötelere gidin! Ben sizi korumak için mücadele ediyordum."

٨٦ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ، اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ: «بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِى فِى حُلَّةٍ تُعْجِبُهُ نَفْسُهُ، مُرَجِّلٍ رَأْسَهُ، يُخْتَالُ فِى مَشْيَتِهِ اِذْ خَسَفَ اللّٰهُ بِهِ، فَهُوَ يَتَجَلْجَلُ فِى الْاَرْضِ اِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ».

86- Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet ettiğine göre Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"(Eski ümmetlerden) bir adam elbisesi içinde (gururlanarak), saçları taralı, çalımlı ve kendini beğenmiş bir şekilde yürürken Allah onu bastığı toprakla beraber yerin içine alıverdi. O adam kıyamet gününe kadar yerin dibine gömülmeye devam edecektir."

٨٧ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : «لَايَكُنْ اَحَدُكُمْ اِمَّعَةً يَقُولُ: اَنَا مَعَ النَّاسِ، اِنْ اَحْسَنَ النَّاسُ اَحْسَنْتُ، وَاِنْ اَسَاءُوا اَسَأْتُ، وَلٰكِنْ وَطِّنُوا اَنْفُسَكُمْ اِنْ اَحْسَنَ النَّاسُ اَنْ تُحْسِنُوا، وَاِنْ اَسَاءُوا اَنْ لَاتَظْلِمُوا».

87- Tirmizi, Huzeyfe bin Yeman (r.a)'dan rivayet ettiğine göre, Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Sakın sizden biriniz kendi görüşü olmayıp hayır ve şerde başkalarını izleyen kimseler gibi olmasın. Böyle insanlar: "Ben insanlarla beraber hareket ederim. Eğer insanlar iyilik yaparlarsa, ben de yaparım, şayet kötülük işlerseler, ben de kötülük işlerim," derler. Nefsinizi öyle hazırlayıp terbiye edin ki, insanlar iyilik yaptığında iyilik yapasınız. Kötülük yaptıklarında ise (onlarla beraber) zulmetmeyesiniz."

86-Buhari (10/258) 77-Kitabu'l Libas. 5-Kibrinden dolayı, uzun elbise giyip yerde sürükleyen kimse babı. Müslim (3/1653) 37-Kitabu'l Libas Ve"z Ziyne. 10-Elbisesiyle gururlanıp çalımlı yürümenin haramlığı babı.

87-Tirmizi (4/364) 28-Kitabu'l Birri Ve's Sıla. 63-İhsan ve affetme konusunda varid olan hadisler babı. Tirmizi bu hadisin hasen ve garip olduğunu bildirmiştir.

NEFİS KELİMESİYLE RUH'UN KASTEDİLDİĞİ NASLAR

Allah Teala şöyle buyuruyor:

".... Bu zalimleri can çekişirken, melekler ellerini uzatmış, "canlarınızı verin, bugün Allah'a karşı haksız yere söylediklerinizden, O'nun ayetlerine büyüklük taslamanızdan ötürü alçaltıcı bir azabla cezalandırılacaksınız" derken bir görsen" (1)

"Rabbin, insanoğlunun sülbünden soyunu olıp devam ettirmiş, onlara: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" demiş ve buna ruhlarını şahid tutmuştu..." (2)

"Allah öleceklerin ölümleri anında, ölmeyeceklerin de uykuları esnasında ruhlarını alır." (3)

KONU İLE İLGİLİ RİVAYETLER

٨٨ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «إِذَا أَوَى أَحَدُكُمْ إِلَى فِرَاشِهِ فَلْيَنْفُضْ فِرَاشَهُ بِدَاخِلَةِ إِزَارِهِ، فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي مَا خَلَفَهُ عَلَيْهِ، ثُمَّ يَقُولُ: بِاسْمِكَ رَبِّي وَضَعْتُ جَنْبِي، وَبِكَ أَرْفَعُهُ، إِنْ أَمْسَكْتَ نَفْسِي فَارْحَمْهَا، وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ».

88- Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den Resulullah (a.s)'ın şöyle söylediğini rivayet etmişlerdir:

"Sizden biriniz yatağına gireceği zaman elbisesinin bir tarafıyla yatağını çırpsın. Çünkü o (bir evvelki gecede) kendisinden sonra yatağına neyin geldiğini bilemez. Bunu yaptıktan sonra da şöyle desin: "Allah'ım, senin isminle yan tarafımı yatağıma koydum, onu yine senin izninle oradan kaldırabilirim. Eğer uykum esnasında ruhumu kabzedecek isen ona merhamet et. Eğer serbest bırakacak (yani ruhumu hayatta bırakacak) isen, onu salih kullarının ruhlarını muhafaza eylediğin gibi muhafaza eyle."

88- Buhari (11/126) 80-Kitabu'd Da'vat. 12-Uyumadan önce şeytandan Allah'a sığınıp, Kur'an okama babı. Müslim (4/2084) 48- Kitabu'z Zikir.17-Uyumadan önce ne söyleneceği babı. Tirmizi (5/472) 49-Kitabu'd Da'vat. 20. bab.

1) En'am Suresi: 93

2) A'raf Suresi: 172

3) Zümer Suresi: 42

Tirmizi'nin rivayeti ise şöyledir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Sizden biriniz yatağından kalkıp sonra tekrar ona dönecek olursa, elbisesinin kenarıyla yatağını üç defa çırpsın ve şöyle desin: "Allah'ım, senin isminle yan tarafımı yatağıma koydum. Onu yine senin izninle oradan kaldıracağım..."

Tirmizi'nin rivayetinin sonunda diğer rivayetten şöyle bir fazlalık vardır:

"Uyandığında ise şöyle desin: "Bedenimi sıhhat ve afiyet içerisinde kılıp, ruhumu tekrar bana iade eden ve kendisini zikretmeme izin veren Allah'a hamdolsun."

٨٩ــ رَوَى الْجَمَاعَةُ إِلاَّ التِّرْمِذِيَّ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ رَجُلاً قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ : أُمِّي افْتُلِتَتْ نَفْسُهَا، وَأَظُنُّهَا لَوْ تَكَلَّمَتْ تَصَدَّقَتْ، فَهَلْ لَهَا أَجْرٌ إِنْ تَصَدَّقْتُ عَنْهَا؟ قَالَ: «نَعَمْ».

89- Buhari, Müslim, Ebu Davut ve Nesai, Hz. Aişe (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Bir adam, Resulullah (a.s)'a şöyle dedi:

"Annemin aniden nefesi kesildi (öldü.) Şayet konuşmaya imkan bulabilse idi zannımca (vasiyetle) tasaddukta bulunacak idi. Eğer onun yerine ben tasaddukta bulunacak olsam, ona sevabı ulaşır mı?" Resulullah (a.s): "Evet" buyurdu."

Diğer bir rivayette lafız şu şekildedir: *"... aniden nefesi kesildi ve vasiyet edemedi..."*

٩٠ــ رَوَى النَّسَائِيُّ عَنْ عَبْدِالرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي عُمَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَا مِنْ نَفْسٍ مُسْلِمَةٍ يَقْبِضُهَا رَبُّهَا تُحِبُّ أَنْ تَرْجِعَ إِلَيْكُمْ وَأَنَّ لَهَا الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا، غَيْرُ الشَّهِيدِ».

90- Nesai, Abdurrahman bin Ebi Umeyre (r.a)'den rivayet ettiğine göre Re-

89- Buhari (3/254) 23-Kitabu'l Cenaiz. 95-Ani ölüm babı. Müslim (2/696) 12-Kitabu'z Zekat. 15-Ölünün yerine sadaka vermenin sevabı babı. Ebu Davud (3/118) Kitabul' Vasaya. 7-Vasiyet etmeden ölüp yerine tasaddukta bulunulacak kimseler babı. Nesai (6/250) 30-Kitabu'l Vasaya. 7-Ani ölümlerde, ölünün ailesinin, ölünün yerine tasadduku babı.

90- Nesai (6/33) 25-Kitabu'l Cihad. 30-Allah yolunda öldürülmeyi arzu etme babı. İmam Ahmed (4/216) Bu hadisin senedi hasendir.

sulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Rabbı tarafından kabzedilen hiç bir müslüman ruh yoktur ki, tekrar sizin yanınıza dönüp dünyaya ve içindekilere sahip olmak istemesin. Ancak bundan şehidler müstesnadır."

Ebu Hureyre dedi ki:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Allah yolunda öldürülmem bana çadır halkı (bedeviler) ve taş-çamur halkına (şehirliler) sahip olmaktan daha sevimlidir."

٩١ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ: «قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى: مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا، فَقَدْ آذَنْتُهُ بِحَرْبٍ، وَمَا تَقَرَّبَ اِلَيَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ اَحَبَّ اِلَيَّ مِنْ اَدَاءِ مَا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ، وَلاَ يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ اِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى اُحِبَّهُ، فَاِذَا اَحْبَبْتُهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ، وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ، وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا، وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا، وَاِنْ سَأَلَنِي اَعْطَيْتُهُ، وَاِنِ اسْتَعَاذَ بِي اَعَذْتُهُ، وَمَا تَرَدَّدْتُ عَنْ شَيْءٍ اَنَا فَاعِلُهُ، تَرَدُّدِي عَنْ نَفْسِ الْمُؤْمِنِ، يَكْرَهُ الْمَوْتَ وَاَنَا اَكْرَهُ مَسَاءَتَهُ».

91- Buhari, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet ettiğine göre Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Allah Teala şöyle buyurdu:

"Kim benim bir veli (ihlas ile ibadet edip yakınlığımı kazanmış) kuluma düşmanlık ederse, ben de ona savaş açarım. Kulumun bana yaklaşmak için yaptığı şeyler içerisinde en sevdiğim, üzerine kıldığım farzları yerine getirmesidir. Kulum nafile ibadetlerle de bana yaklaşmaya devam ettikçe ben onu severim. Onu sevdiğimde ise duyan kulağı, gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı (yerinde) olurum. Benden bir şey istendiğinde ona istediğini verir, bana sığındığında onu korurum. Müminin ruhunu kabzetmek dışında, yapmayı dilediğim hiç bir şey hakkında tereddüt etmedim. Zira o kulum ölümden hoşlanmaz, ben de ona hoş gelmeyen şeyi sevmem."

DERSLER VE ÖĞÜTLER

İbni Hacer, Fethu'l Bari'de bu hadis hakkında şunları söylemektedir:

91- Buhari (11/340) 81-Kitabur Rikak. 38-Tevazu babı.

"Hattabi der ki: "Allah Teala'nın zatı için tereddüt sıfatını isnad caiz değildir. Yine Allah Teala'nın sonradan bir şeyi bilmesi, ya da hatırına getirmesi caiz değildir. Bu hadis, iki şekilde tevil edilebilir.

Birincisi: Bir kul, yaşamı sırasında başına gelen bir hastalıktan dolayı ölümün eşiğine gelmiş olabilir. Kul Allah'a dua eder, Allah da şifa vererek onu ölümcül hastalıktan kurtarırsa kulundan hoşlanmadığı ölümü uzaklaştırmış olur. İşte bu, bir şeyi yapmayı dileyen kimsenin, ortaya çıkan yeni bir durumdan dolayı o fiili yapmada tereddüt göstermesine benzer. Ancak o kul, eceli geldiğinde mutlaka Rabbine kavuşacaktır. Çünkü Allah Teala yarattığı şeylerin dünyada ölüp yok olmasını takdir etmiştir. Baki olma sıfatını ise ancak kendine has kılmıştır.

İkincisi: Bu hadis şöyle bir anlama gelebilir. "Yapmayı dilediğim bir işle görevlendirdiğim elçilerimi (meleklerimi) müminin ruhunu kabzetme işi dışında geri çevirdiğim olmamıştır." Musa (a.s)'ın kıssası bu anlama işaret etmektedir. Rivayet edildiğine göre, Musa (a.s) ölüm meleğine tokat atarak geri çevirmek istemiş, bu yüzden ölüm meleği ona müteaddit defalar gelip gitmek zorunda kalmıştı."

Hattabi der ki:

"Mananın hakikati iki vecih üzeredir. Allah'ın kuluna acıması ve ona lütufta bulunup, şefkat göstermesi."

Kelabazi ise bu konuda şöyle demektedir:

"Buradaki durum fiilin sıfatının, zatın sıfatı ile ifade edilmiş olmasıdır. Yani 'Terdit" (geri çevirme) yerine "Tereddüt" kelimesi kullanılmıştır. Ölüm meleğinin geri çevrilmesi, kulun zayıflık ve kuvvetlilik gibi durumlarına bağlı kılınmıştır. Kulun hayata olan muhabbeti, ölüme olan muhabbete dönüştüğünde ruhu kabzedilir. Zira Allah, kulunun kalbinde kendi katında olanlara karşı bir istek, zatına karşı bir özlem uyandırarak, kulda Allah'a karşı kavuşma arzusunu doğurur. Bu ise kulun ölümden hoşlanmak şöyle dursun, ona özlem duymasına yol açar. Kul ölümden hoşlanmaz, Allah da onun hoşlanmadığı şeyi yapmak istemezken, kulun ölümden hoşlanmayışı ortadan kaldırıldığında, ölüm geldiğinde kul ona rıza göstermekte, dahası ona özlem duymaktadır.

Şüphesiz en doğrusunu Allah bilir."

İbni Cevzi'nin bu konudaki görüşü ise şöyledir:

"Hadiste sözü geçen "tereddüt" ruhu kabzeden meleklerin tereddütüdür. Hak Teala'nın bu sıfatı kendisine izafe etmesinin nedeni, meleklerin, kendi emrini yerine getirmelerindeki tereddütleridir. Bu tereddüt ise ölümden hoşlanmayışın

izhar edilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu noktada şöyle bir soru sorulabilir: İnsanın ruhunu kabzetme emrini aldığı halde, melek nasıl tereddüt edebilir? Bu soru, meleklerin ruhu kabzetme vaktini tam olarak bilmediklerinde ortaya çıkan tereddütleriyle açıklanabilir. Mesela meleğe, kul razı olmadıkça, onun ruhunu kabzetmesi söylenmiş olabilir.

Tereddütün manası, meleğin kula acıyıp, ruhu kabzetmeyi biraz geciktirmesi de olabilir. Örneğin canını alacağı müminin derecesi, dünyadaki insanların ondan elde ettikleri yararın büyüklüğü nisbetinde ona ihtiram ederek, canını almak için hemen elini uzatmaz. Rabbinin emri geldiğinde ise onu mutlaka yerine getirir."

Hadiste geçen *"tereddüt"* kelimesine şöyle bir tevil de getirilebilir: Hadiste bizim daha kolay akledip, düşünmemiz için bu kelime mecazi olarak kullanılmıştır. Allah Teala bu sözün gerçeğinden münezzehtir. Bu söz bir hadis-i kudside yer alan *"Bana kim yürüyerek gelirse, ben ona koşarak gelirim"* ifadesine benzer.

Bir başka örnek verirsek: İçimizden biri, çocuğunu terbiye etmek için dövmek isteyebilir. Fakat ona duyduğu sevgi ve şefkat dövmekte tereddüt etmesine yol açabilir. Halbuki babanın yerinde öğretmen olsaydı, çocuğu terbiye etmek için hemen dövebilirdi. İşte bu hadisde de tereddüt kelimesi zikredilerek, velinin muhabbeti anlatılmak istenmiştir.

Kirmani bu konuda bir başka ihtimal daha bulunduğuna dikkati çekerek şöyle der:

"Buradaki tereddütten maksat, müminin ruhunu kabzetmede yavaş ve tedrici hareket etmeleridir. Halbuki diğer işlerde "ol" emri verildiğinde bu derhal yerine getirilir."

٩٢ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «نَفْسُ الْمُؤْمِنِ مُعَلَّقَةٌ بِدَيْنِهِ حَتَّى يُقْضَى عَنْهُ».

92- Tirmizi, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet ettiğine göre Resululah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Müminin canı, yerine getirene kadar borcuna bağlıdır."

92- Tirmizi (3/390) 8-Kitabu'l Cenaiz. 76-Hz. Peygamber (a.s)'den müminin borcunu ödeyinceye kadar, ruhunun bu borca takılı olduğu hakkında varid olan hadisler babı. Hadisin isnadı hasendir. Tirmizi: "Bu hadis, hasendir" demiştir.

NEFİS KELİMESİYLE BEDENE BÜRÜNEN RUH'UN KASTEDİLDİĞİ NASLAR

Allah Teala şöyle buyuruyor:

"Kıyamet gününe ve nedamet çeken nefse yemin ederim ki..." (1)

"Ama kim Rabbinin azametinden korkup da nefsini kötülükten alıkoymuşsa, varacağı yer şüphesiz cennettir." (2)

"Ey huzur içinde olan nefis! O senden, sen de O'ndan hoşnud olarak Rabbine dön!" (3)

"Nefse ve onu şekillendirene, sonra da ona iyilik ve kötülük kaabiliyeti verene and olsun ki..." (4)

"Andolsun ki insanı biz yarattık; nefsinin kendine fısıldadıklarını biliriz." (5)

"Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine hicret edip gelenleri severler, onlara verilenler karşısında içlerinde bir çekememezlik hissetmezler; kendileri zaruret içinde bulunsalar bile, onları kendilerinden önde tutarlar. Nefsinin tamahkarlığından korunabilmiş kimseler, işte onlar saadete erenlerdir." (6)

"Ben nefsimi temize çıkarmam; çünkü nefs, Rabbimin merhameti olmadıkça, kötülüğü emreder..." (7)

"Üzerine başka bir kan bulaşmış olarak Yusuf'un gömleğini de getirmişlerdi. Babaları: "Sizi nefsiniz bir iş yapmaya sürükledi; artık bana güzelce sabır gerekir. Anlattıklarınıza ancak Allah'dan yardım istenir." dedi." (8)

"Kitap ehlinin çoğu, hak kendilerine apaçık belli olduktan sonra, nefislerindeki çekememezlikten ötürü, sizi inandıktan sonra küfre döndürmeyi isterler." (9)

"Nefislerinin hoşlanmadığı bir şeyle onlara her peygamber gelişte, bir kıs-

---

1) Kıyamet Suresi: 2
2) Naziat Suresi: 40
3) Fecir Suresi: 27-28
4) Şems Suresi: 7-8
5) Kaf Suresi: 16
6) Haşr Suresi 9
7) Yusuf Suresi: 53
8) Yusuf Suresi: 18
9) Bakara Suresi 109

mını yalanlarlar ve bir kısmını da öldürürlerdi." (1)

"Bizimle karşılaşmayı ummayanlar: "Bize ya melekler indirilmeli, ya da Rabbimizi görmeliyiz" derler. Andolsun ki, kendi kendilerine büyüklenmişler, azgınlıkta pek ileri gitmişlerdir." (2)

KONU İLE İLGİLİ RİVAYETLER

٩٣ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: مَارَأَيْتُ شَيْئًا اَشْبَهَ بِاللَّمَمِ مِمَّا قَالَ اَبُو هُرَيْرَةَ اِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «اِنَّ اللَّهَ كَتَبَ عَلَى ابْنِ آدَمَ حَظَّهُ مِنَ الزِّنَا، اَدْرَكَ ذٰلِكَ لاَمَحَالَةَ، فَزِنَا الْعَيْنَيْنِ النَّظَرُ، وَزِنَا اللِّسَانِ النُّطْقُ، وَالنَّفْسُ تَمَنَّى وَتَشْتَهِى، وَالْفَرْجُ يُصَدِّقُ ذٰلِكَ اَوْ يُكَذِّبُهُ».

93- Buhari, İbni Abbas (r.a)'ın şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Ebu Hureyre'nin Hz. Peygamber (a.s)'den yapmış olduğu şu rivayetteki kadar, küçük günahlara işaret eden bir söze rastlamadım:

"Allah, insanoğlu üzerine zinadan olan nasibini (takdir edip) yazmıştır ve payına düşen bu miktar mutlaka başına gelecektir. İki gözün zinası (harama) bakıştır. Dilin zinası (söylenmesi haram şeyleri) konuşmaktır. Nefis (zina yapmayı) ister ve arzu duyar. Cinsel organ ise bunu (fiili) işleyerek tasdik eder ya da bu fiili gerçekleştirmeyerek (nefsini) yalanlamış olur."

٩٤ــ رَوَى الْجَمَاعَةُ اِلاَّ التِّرْمِذِيَّ عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، اَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «يَعْقِدُ الشَّيْطَانُ عَلَى قَافِيَةِ رَأْسِ اَحَدِكُمْ اِذَا هُوَ نَامَ ثَلاَثَ عُقَدٍ، يَضْرِبُ عَلَى كُلِّ عُقْدَةٍ مَكَانَهَا، عَلَيْكَ لَيْلٌ طَوِيلٌ فَارْقُدْ، فَاِنِ اسْتَيْقَظَ فَذَكَرَ اللَّهَ اِنْحَلَّتْ عُقْدَةٌ، فَاِنْ تَوَضَّأَ اِنْحَلَّتْ عُقْدَةٌ، فَاِنْ صَلَّى اِنْحَلَّتْ عُقَدُهُ كُلُّهَا، فَاَصْبَحَ نَشِيطًا طَيِّبَ النَّفْسِ، وَاِلاَّ اَصْبَحَ خَبِيثَ النَّفْسِ كَسْلاَنَ».

93- Buhari (11/502) 82-Kitabu'l Kader. Bab: 9 Müslim (4/2046) 46-Kitabu'l Kader. 5-Ademoğluna zinadan nasibi yazılmıştır babı. Ebu Davud (2/246) Kitabu'n Nikah. 43-Gözü korumayla ilgili hadisler babı.

1) Maide Suresi: 70

2) Furkan Suresi: 11

94- Buhari, Müslim ve Ebu Davud, Ebu Hureyre (r.a)'den Resulullah (a.s)-ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Sizden biriniz uyuduğunda şeytan onun boynunun dibine üç düğüm atar. Bu düğümlerden her birine, "Senin üzerinde uzun bir gece var, o halde (rahat) uyu" telkinini vurur (yerleştirir.) Şayet o kimse uyanır da Allah'ı anarsa, düğümlerden biri çözülür. Eğer abdest alırsa, düğümlerden biri daha çözülür. Şayet namaz da kılarsa, düğümlerin tamamı çözülmüş olur. Böylece o kimse gönlü ferah ve dinç olarak sabahlar. (Eğer bunları yapmayıp uyursa) gönlü pis (sıkıntılı) ve tembel olarak sabaha girer."

٩٥ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: ــ وَقَدْ سُئِلَ عَمَّا سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ ــ كَانَ يَقُولُ: «اَللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ، وَالْجُبْنِ وَالْبُخْلِ وَالْهَرَمِ، وَعَذَابِ الْقَبْرِ. اَللَّهُمَّ آتِ نَفْسِي تَقْوَاهَا، وَزَكِّهَا أَنْتَ خَيْرُ مَنْ زَكَّاهَا، أَنْتَ وَلِيُّهَا وَمَوْلاَهَا. اَللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لاَيَنْفَعُ، وَمِنْ قَلْبٍ لاَيَخْشَعُ، وَمِنْ نَفْسٍ لاَتَشْبَعُ، وَمِنْ دَعْوَةٍ لاَتُسْتَجَابُ».

95- Müslim, Zeyd bin Erkam (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Allah'ım, acizlikten, tembellikten, korkaklıktan, cimrilikten, yaşlılıktan dolayı bunamaktan, kabir azabından sana sığınırım. Allah'ım, nefsime takvasını ver ve onu temizle. Onu en iyi sen arındırabilirsin. Onun velisi ve mevlası sensin. Allah'ım, faydasız ilimden, huşu duymayan kalpten, doymayan nefisten, kabul görmeyen duadan sana sığınırım."

٩٦ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «اَلْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ».

94- Buhari (3/24) 19-Kitabu't Teheccüd. 12-Gece namazı kılınmadığında şeytanın boyun dibine düğüm atması babı. Müslim (1/538) 6-Kitabu Salati'l Musafirin. 28-Gece uyuyup namaza kalkmadan sabahlayan kimse babı. Ebu Davud (2/32) Tatavvu babları 18-Gece namazı babı. Nesai (3/203) 20-Kitabu Kıyami'l Leyl Ve Tetavvuu'n Nehir. 5-Namaza teşvik babı.

95- Müslim (4/2088) 48-Kitabu-z Zikir Ve'd Dua. 18-Yapılan ve yapılmayan bazı şeylerin şerrinden Allah'a sığınma babı.

96- Tirmizi, Fadale bin Ubeyd (r.a)'den rivayet ettiğine göre Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Mücahid, nefsiyle cihad eden kimsedir."

٩٧ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَى امْرَأَةً، فَأَتَى امْرَأَتَهُ زَيْنَبَ، وَهِيَ تَمْعَسُ مَنِيئَةً [لَهُ]، فَقَضَى حَاجَتَهُ مِنْهَا، ثُمَّ خَرَجَ إِلَى أَصْحَابِهِ، فَقَالَ: «إِنَّ الْمَرْأَةَ تُقْبِلُ فِي صُورَةِ شَيْطَانٍ، وَتُدْبِرُ فِي صُورَةِ شَيْطَانٍ، فَإِذَا أَبْصَرَ أَحَدُكُمْ امْرَأَةً فَلْيَأْتِ أَهْلَهُ، فَإِنَّ ذٰلِكَ يَرُدُّ مَافِي نَفْسِهِ».

97- Müslim, Cabir bin Abdullah (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) bir kadın görmüş, bunun üzerine hanımı Zeynep'in yanına gelmişti. Zeynep (r.a) bir deriyi terbiye edip tabaklıyordu. Hz. Peygamber (a.s) ihtiyacını giderdikten sonra, ashabının yanına çıkmış ve şöyle buyurmuştur:

"Kadın (harama davet bakımından) şeytan suretinde gelir ve şeytan suretinde arkasını çevirip gider. İçinizden biri (böyle) bir kadını gördüğünde, ailesinin yanına gitsin. Onun böyle yapması nefsinden (kötü düşünceleri) geri çevirir."

٩٨ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ، وَلٰكِنَّ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ».

98- Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Zenginlik mal çokluğu ile değil, nefis (gönül) zenginliği iledir."

٩٩ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ سَهْلِ بْنِ حَنِيفٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ

96- Tirmizi (4/165) 23-Kitabu'l Fedaili'l Cihad. Bab: 2 Sınır beklerken ölenin fazileti babı. Tirmizi: "Bu hadisin hasen sahih"tir. Ahmed (6/20,22) İsnadı sahihtir.

97- Müslim (2/1021) 16-Kitabu'n Nikah. 2-Sizden kim bir kadın görüp de gönlüne fena düşünceler gelirse babı.

98- Buhari (11/271) 81-Kitabu'r Rikak. 15-Zenginlik gönül zenginliğidir babı. Müslim (2/276) 12- Kitabu'z Zekat. 40-Zenginlik mal çokluğuyla değildir babı. Tirmizi (4/1586) 37-Kitabu'z Zühd. 40-Zenginlik gönül zenginliğidir babı.

رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : «لاَيَقُولَنَّ اَحَدُكُمْ: خَبُثَتْ نَفْسِي، وَلٰكِنْ لِيَقُلْ: لَقِسَتْ نَفْسِي».

99- Buhari ve Müslim, Sehl bin Hanif (r.a)'den şöyle rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Sizden biriniz sakın, nefsim habis, pis ve hileci oldu demesin. Fakat nefsim lakıs oldu (karıştı-bulandı) desin."

NEFİS KELİMESİYLE KALB'İN KASTEDİLDİĞİ NASLAR

Allah Teala şöyle buyuruyor:

"... Allah'ın açığa vuracağı şeyi nefsinde saklıyordun." (1)

"Yusuf bunu nefsinde sakladı, onlara açmadı..." (2)

"... Sana açmadıklarını nefislerinde gizliyorlar." (3)

"Hayır; Rabbine andolsun ki, aralarında çekiştikleri şeylerde seni hakem tayin edip, sonra senin verdiğin hükmü nefislerinde (içlerinde) bir sıkıntı duymadan tamamen kabul etmedikçe inanmış olmazlar." (4)

"Nefisleri (gönülleri) kesin olarak kabul ettiği halde, haksızlık ve büyüklenmelerinden ötürü onları bile bile inkar ettiler." (5)

KONU İLE İLGİLİ RİVAYETLER

١٠٠ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : «إِذَا نُودِيَ بِالصَّلاَةِ اَدْبَرَ الشَّيْطَانُ لَهُ ضُرَاطٌ حَتَّى لاَيَسْمَعَ التَّأْذِينَ، حَتَّى إِذَا قُضِيَ التَّثْوِيبُ، اَقْبَلَ حَتَّى يَخْطِرُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَنَفْسِهِ يَقُولُ: اُذْكُرْ كَذَا، وَاذْكُرْ كَذَا، لِمَا لَمْ يَكُنْ يَذْكُرُ مِنْ قَبْلُ، حَتَّى يَظَلَّ الرَّجُلُ مَايَدْرِي كَمْ صَلَّى».

99- Buhari (10/563) 78-Kitabu'l Edeb. 100-Nefsim habis oldu demesin babı. Müslim (4/1765) 40-Kitabu'l Elafaz Mine"l Edebi ve Gayrihi. 4-İnsanın, nefsim habis oldu demesinin keraheti babı.

1) Ahzab Suresi: 37
2) Yusuf Suresi: 77
3) Ali İmran Suresi: 154
4) Nisa Suresi: 65
5) Neml Suresi: 14

100- Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den şöyle rivayet etmişlerdir:

"Namaz için nida edildiğinde (ezan okunduğunda) şeytan ezan sesini duymamak için bir ses çıkartarak arkasını dönüp kaçar. Namaz için kamet getirilmesi bitince yeniden gelir ve insanla nefsi arasına sokulur. "Şunu hatırla, şunu hatırla" diyerek namazdan önce aklına gelmeyen pek çok şeyi hatırına getirir durur. Öyle ki, sonunda namaz kılan kimse, kaç rekat kıldığını bilemez olur."

١٠١ــ رَوَى أَبُو دَاوُدَ عَنْ أَبِي رَافِعٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: بَعَثَتْنِي قُرَيْشٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، فَلَمَّا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أُلْقِيَ فِي قَلْبِيَ الْإِسْلَامُ، فَقُلْتُ: يَارَسُولَ اللَّهِ! إِنِّي وَاللَّهِ لَاأَرْجِعُ إِلَيْهِمْ أَبَدًا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «إِنِّي لَاأَحْبِسُ بِالْعَهْدِ، وَلَا أَحْبِسُ الْبُرُدَ، وَلَكِنِ ارْجِعْ، فَإِنْ كَانَ فِي نَفْسِكَ الَّذِي فِي نَفْسِكَ الْآنَ فَارْجِعْ»، قَالَ: فَذَهَبْتُ، ثُمَّ أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، فَأَسْلَمْتُ.

101- Ebu Davud, Ebu Rafi' (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Kureyş beni Resulullah (a.s)'ın yanına göndermişti. Resulullah (a.s)'ı gördüğüm de kalbimin içine iman atıldı. (doldu) "Ey Allah'ın Resulü! Allah'a andolsun ki, onların yanına ebediyen dönmeyeceğim" dedim. Bunun üzerine Resulullah (a.s): "Ben yaptığım anlaşmayı bozmam. Gelen elçiyi yanımda alıkoymam. Fakat sen dön! Eğer şimdi nefsinde (kalbinde) olan şeyi orada da nefsinde hissedersen hemen geri dön" buyurdu. Ben gittim, sonra tekrar Resulullah (a.s)'ın yanına gelip müslüman oldum."

Ebu Davud der ki:

"Ebu Rafi' Kıbti idi. İslam'ın ilk zamanlarında bu geri çevirme işi olmuştur. Şimdi ise böyle yapmak uygun değildir"

١٠٢ــ رَوَى مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَغْزُ، وَلَمْ يُحَدِّثْ بِهِ نَفْسَهُ، مَاتَ عَلَى شُعْبَةٍ مِنَ النِّفَاقِ». قَالَ ابْنُ الْمُبَارَكِ فَنَرَى أَنَّ ذٰلِكَ كَانَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

100- Buhari (2/84) 10-Kitabu'l Ezan. 4-Ezan okumanın fazileti babı. Müslim (1/291) 4-Kitabu's Salat. 8-Ezanın fazileti babı ve şeytanın onu işittiğinde kaçması babı.

101- Ebu Davud (3/83) Kitabu'l Cihad. 151 İmam'ın anlaşmalara riayet etmesi babı. Hadisin isnadı hasendir.

102- Müslim, Ebu Davud ve Nesai, Ebu Hureyre (r.a)'den şöyle rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Kim Allah yolunda gaza etmeden ölürse, hayattayken gaza etmeyi kalbinden geçirmemiş olur ve nifaktan bir şube üzerinde ölmüş olur."

İbni Mübarek der ki:

"Bu hükmün Resulullah (a.s)'ın yaşadığı zamana ait olduğu görüşündeyiz."

١٠٣ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ: «يَقُولُ اللّٰهُ تَعَالَى: اَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي، وَاَنَا مَعَهُ اِذَا ذَكَرَنِي، فَاِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي، وَاِنْ ذَكَرَنِي فِي مَلَإٍ ذَكَرْتُهُ فِي مَلَإٍ خَيْرٍ مِنْهُ، وَاِنْ تَقَرَّبَ اِلَيَّ شِبْرًا تَقَرَّبْتُ اِلَيْهِ ذِرَاعًا، وَاِنْ تَقَرَّبَ اِلَيَّ ذِرَاعًا اِقْتَرَبْتُ اِلَيْهِ بَاعًا، وَاِنْ اَتَانِي يَمْشِي اَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً».

103- Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den şöyle rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s)'ın bir hadis-i kudsisinde Allah Teala şöyle buyurmuştur:

"Ben kulumun bana olan zannı yanındayım. (Kulumun hakkımdaki düşüncesine göre muamelede bulunurum) Beni zikrederse, onunla beraber olurum. Eğer o beni nefsinde zikrederse, ben de onu mefsimde zikrederim. Eğer o beni bir topluluk içerisinde zikrederse, ben de onu o topluluktan daha hayırlı bir toplulukta anarım. Eğer o bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşırım. Eğer bana bir arşın yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşırım. Eğer o bana yürüyarak gelirse, ben ona koşarak gelirim."

Bir Açıklama

İbni Hacer Askalani, Fethu'l Bari'de şöyle der:

"Eğer bana bir arşın yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşırım. Eğer o bana

---

102- Müslim (3/1517) 33-Kitabu'l İmare. 47-Gaza etmeden ya da gazayı hatırından geçirmeden ölen kimseyi zemmetme babı. Ebu Davud (3/10) Kitabu'l Cihad 17-Gazayı bırakmanın kerahati babı. Nesai (6/8) 25-Kitabu'l Cihad. Cihadı terkedenlere şiddetle kınama babı.

103- Buhari (13/384) 97-Kitabu't Tevhid. Bab: 15 Müslim (4/2061) 48-Kitabu'z Zikir. 1-Allah'ı zikre teşvik babı. Tirmizi (5/581) 49-Kitabu'd Da'vet. 132-Allah Azza ve Celle'ye hüsnü zanda bulunma babı.

yürüyerek gelirse, ben ona koşarak gelirim" kavli hakkında İbni Battal şöyle demektedir:

"Allah Subhanehu ve Teala, kendinin kuluna yaklaştığını, kulunun da kendine yaklaştığını ifade etmiştir. Gelmek ve koşmak ifadeleri de bu hadisde yer almaktadır. Bu ifadelerin gerçek ya da mecazi olarak kullanılma ihtimalleri vardır. Gerçek anlamı göz önüne alınacak olursa, bu mesafelerin katedilmesini ve cisimlerin birbirine yaklaşmasını gerekli kılar. Oysa bu Allah Teala hakkında muhaldir. Yani böyle bir şeyi Allah Teala hakkında düşünmek caiz değildir. Hadiste geçen bu kelimelerin, asıl anlamlarında kullanılması mümkün olmadığına göre arap dilinde yaygın olan mecazi anlamlarıyla kullanıldığı ortaya çıkmaktadır. Kulun Allah Teala'ya bir karış, bir arşın yaklaşması ya da yürümesi, farz ve nafile ibadetleri yerine getirerek, taatıyla Allah'a yaklaşması anlamına gelmektedir. Allah Teala'nın kuluna yaklaşması veya yürümesi ise, kulun taatının kabul edilerek, ilahi rahmete yakın olacağının ispatı mahiyetindedir. "Ben de ona koşarak gelirim" ifadesiyle Allah Teala'nın kuluna, sevabı süratli olarak ulaştırması anlatılmaktadır."

Bu konuda İbni Cerir, Taberi'de şöyle bir görüş nakletmektedir:

"Hadiste az olarak yapılan ibadet "karış" kelimesi ile, ona verilecek olan mükafat da "arşın" kelimesi ile ifade edilmektedir. Bu ise Allah Teala'nın ne kadar "kerim" olduğunun en iyi delilidir. Zira Allah Teala kendisine sürekli yapılan ibadeti, az da olsa fazlasıyla mükafatlandırmaktadır. Bu lütuf Allah'ın takdiri nispetinde, yapılan ibadetin sınırlarını kat kat aşabilmektedir."

İbni Tin şöyle der:

"Buradaki yakınlık, Allah Teala'nın "Araları iki yay aralığı kadar belki daha da yakın oldu." (1) kavlinde olduğu gibi derece olarak ve sevap cihetiyle olan yakınlıktır. "Koşma" kelimesi ise, Allah'ın kulundan razı olup, hemen rahmetini göndermesi ve kuluna fazlasıyla sevap vermesi anlamına gelmektedir. "Hervele" bir çeşit hızlı yürüme şekli olup, koşmadan hız bakımından daha azdır."

Mesarık isimli kitabın yazarı ise şöyle der:

"Bu hadisde geçen ifadeler, Allah Teala'nın kulun tevbesini süratle kabul edeceğini veya taat ve hidayet ve tevfik bakımından kulunu tamamına erdirerek hoşnud kılacağını göstermektedir. Doğrusu Allah Teala, ne murad ettiğini en iyi kendisi bilir."

١٠٤ــ روى الْبُخَارِيُّ عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ

---

1) Necm Suresi: 9

يَقُولُ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَوْلاَ أَنَّ رِجَالاً مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لاَتَطِيبُ أَنْفُسُهُمْ بِأَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنِّي، وَلاَ أَجِدُ مَا أَحْمِلُهُمْ عَلَيْهِ، مَاتَخَلَّفْتُ عَنْ سَرِيَّةٍ، تَغْزُو فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَلَوَدِدْتُ أَنِّي أُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. ثُمَّ أُحْيَا، ثُمَّ أُقْتَلُ، ثُمَّ أُحْيَا، ثُمَّ أُقْتَلُ ثُمَّ أُحْيَا، ثُمَّ أُقْتَلُ.

104- Buhari, Ebu Hureyre (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (a.s)'in şöyle dediğini işittim:

"Nefsim (kudret) elinde olan Allah'a andolsun ki, kendilerini bindirebileceğim binek bulamamamdan dolayı, cihad yolunda (bana katılamayıp) arkamda kalacak ve bu yüzden gönülleri razı olmayıp incinecek bazı mümin kimseler olmasaydı, Allah yolunda gazaya çıkan hiç bir Seriyyeye katılmamazlık etmezdim. Allah yolunda öldürülmeyi, sonra diriltilmeyi, sonra öldürülmeyi, sonra diriltilmeyi, sonra tekrar öldürülmeyi, sonra tekrar diriltilip bir daha öldürülmeyi isterdim."

١٠٥ــ رَوَى أَبُو دَاوُدَ عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ قَاتَلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فُوَاقَ نَاقَةٍ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ، وَمَنْ سَأَلَ اللَّهَ الْقَتْلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ صَادِقًا مِنْ نَفْسِهِ، ثُمَّ مَاتَ أَوْ قُتِلَ كَانَ لَهُ أَجْرُ شَهِيدٍ، وَمَنْ جُرِحَ جُرْحًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، أَوْ نُكِبَ نَكْبَةً، فَإِنَّهَا تَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَأَغْزَرِ مَا كَانَتْ، لَوْنُهَا لَوْنُ الزَّعْفَرَانِ، وَرِيحُهَا رِيحُ الْمِسْكِ، وَمَنْ خَرَجَ بِهِ خُرَّاجٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَإِنَّ عَلَيْهِ طَابَعُ الشُّهَدَاءِ».

105- Ebu Davud, Muaz bin Cebel (r.a)'in Resulullah (a.s)'dan şu sözleri işitmiş olduğunu rivayat etmiştir:

"Kim develerin üzerine binmiş olarak Allah yolunda cihad ederse, cennet ona vacib (hak) olur. Kim Allah'tan, canı gönülden Allah yolunda öldürülmeyi dilerse, sonra da ölür veya öldürülürse, ona şehid sevabı verilir. Kim de Allah

---

104-Buhari (6/16) 56-Kitabu'l Cihad. 7-Şehadeti arzulama babı.

105-Ebu Davud (3/21) Kitabu'l Cihad. 40-Allah'dan şehadet isteyen kimse babı. Tirmizi (4/183-185) 23-Kitabu Fedaili'l Cihad. 19-Şehadet isteyen kimse hakkındaki hadisler babı. Nesai (6/25) 25-Kitabu'l Cihad. 25-Allah yolunda develer üzerinde savaşan kimsenin sevabı babı. İbni Mace (2/933) 24-Kitabu'l Cihad. 15-Allah Teala yolunda savaşma babı. İbni Hibban da bu hadisi tahric etmiştir. İbni Hibban (7/67) Hakim, Müstedrek (2/77) Hakim bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir.

yolunda yaralanır ya da bir musibetle karşılaşır ise, kıyamet günü rengi zaferan rengi, kokusu misk olduğu halde gelir. Kimin de Allah yolunda bedeninde bir yara çıkarsa, üzerine şehidlerin mührü vurulur."

BİRİNCİ KISMIN SONUCU

Akaid bölümüne beden, akıl, kalb, ruh ve nefis hakkındaki naslarla başladık. Zira bu meselelerin akideyle yakın ilişkisi bulunmaktadır. Yine bu nasların, bu babın ikinci bölümünde yer alacak teklif (yükümlülükler) konusuyla da ilgisi bulunmaktadır. Çünkü zat ile ilgili teklif ve yükümlülükler olduğu gibi, bedenle ilgili yükümlülükler de vardır. Bu yükümlülüklerin Allah indinde kabul edilebilmesi için iman ve niyet şarttır. Öte yandan nefisle ilgili yükümlülükler de bulunmaktadır. Hased, kendini beğenme ve kibir gibi hastalıklardan nefsi arındırmak bu yükümlülüklerden bazılarıdır. Kalb için de iman ve o imanla aydınlatma gibi bir takım yükümlülükler vardır. Ruh ise bütün bunlarla irtibatlı olup alemlerin Rabbi olan Allah'a ubudiyetle yükümlüdür.

İnsanın yükümlü olduğu her şey, aslında ruhun, alemlerin Rabbi olan Allah'a kulluğunun gereği olan yükümlülüklerini yerine getirmesidir. İşte bu ve diğer sebeplerden dolayı bu bölümü kitabımızın başına aldık.. Zira bazı kimselerin şer'i terimleri anlamada hata ettiklerini, bu hataların ise büyük şerlere ve tehlikeli sapmalara yol açtığına tanık olmaktayız.

Şimdi de ikinci kısma geçerek yükümlülüğün anlamını, mahiyetini ve şartlarını öğrenelim. Sonra da Allah Teala'nın kullarını yükümlü kıldığı İslam ve iman konularını ele alalım.

İKİNCİ KISIM

MÜKELLEFİYET VE İNSANIN ALLAH KARŞISINDAKİ SORUMLULUĞU

MÜKELLEFİYET VE İNSANIN ALLAH KARŞISINDAKİ SORUMLULUĞU

GİRİŞ

Allah Azze ve Celle insanları ve cinleri katında sorumlu kılarak, onları kendine ubudiyet ve ibadetle yükümlü kılmıştır. Dünyada ve ahirette bu yükümlülüklerin yerine getirilip getirilmemesine göre onları hesaba çekecek, mükafatlandıracak ya da cezalandıracaktır.

Allah Teala buyuruyor ki:

"İnsanları ve cinleri acak bana ibadet etsinler diye yarattım." (1)

"Ey cin ve insan topluluğu, içinizden, size ayetlerimi anlatan ve bu gününüzle karşılaşacağınıza dair sizi uyaran elçiler gelmedi mi? "Kendi aleyhimize şahidiz" dediler." (2)

İnsan his taşıyan canlılar içerisinde tek mükellef varlıktır. Cinler ise gözle görülmeyen gaybi canlılar içinde şer'i yükümlülükler taşıyan tek varlıktır.

Şer'i teklif (yükümlülük)'in terim anlamı; Allah Azze ve Celle'nin mükelleflerden içinde külfet olan bir fiili işlemelerini veya terketmelerini istemesidir. Yaptığımız hareket ve davranışlarımız farz, vacib ve menduplan kapsamaktadır. Bir hareket ve iş yapmayı terketmemiz ise içine haram ve mekruhları almaktadır.

Bağdadi der ki:

"Teklifin lugat anlamı "külfet" kelimesinden gelmektedir. Bunun manası ise yorgunluk ve meşakkattır. Daha sonra "teklif" kelimesi şer'i terminolojide emir

1) Zariyat Suresi: 56
2) En'am Suresi: 130

ve yasaklar için kullanılmıştır."

Teklif; akla ve kişiye, İslami davetin ulaşmasına bağlıdır. Zira duyu organları işleyen akıl sahibi bir insan, ilahi hitabı idrak etme yeteneğine sahiptir. Kör ve sağır olarak doğan, ya da büluğ çağına gelip, hitabı akledip anlamadan önce körlük ve sağırlığa uğrayan bir kimse mükellef olarak kabul edilemez. Çünkü yükümlülüğün şartı ilahi hitabı anlamaktır. Kör, fakat duyabilen ya da sağır, fakat görebilen kimseler ilahi hitabı anlamaya güç yetirebilirler. Akla gelince; onsuz teklif (yükümlülük) söz konusu değildir. Allah Teala'nın insanlara *"Aklet-miyor musunuz?"* hitabını görmüyor muyuz? Aklı olmayan kimsenin aleyhinde bir hüccet (delil) olamaz. Risaletin ulaşması ise mükellefiyetin şartlarından biridir. Risalet yani Allah Teala'nın peygamberleri aracılığıyla insanlara göndermiş olduğu emir ve yasaklar kendisine ulaşmayan, şer'an mükellef değildir.

Allah Teala buyuruyor ki:

"(Bunları) müjdeleyici ve uyarıcı elçiler olarak (gönderdik) ki, peygamberler geldikten sonra insanların Allah'a karşı bahaneleri kalmasın." (1)

"Biz elçi göndermedikçe (hiç bir kavme) azab edecek değiliz." (2)

"Bu Kur'an bana vahyolundu ki, onunla sizi ve (onun) ulaştığı herkesi uyarayım." (3)

Buluğ çağına varmadan önce insanın şer'an mükellef kılınmaması, ona Allah Azze ve Celle'nin bir rahmetidir. Çünkü büluğ çağına ermeyen bir kimse, mükellefiyeti tam olarak anlayıp, gereğini yerine getirmeye akıl bakımından hazır değildir. Ancak şeriat koyucu, velayet hakına sahip kimseleri, büluğ çağına geldiklerinde bu kişilerin şer'i yükümlülükleri yerine getirebilmeleri için, onları eğitip hazırlamakla yükümlü kılmıştır.

Özetle teklifi (yükümlülüğü) şöyle tarif edebiliriz: Allah'ı, Resulünü (a.s) ve İslam'ı tanıyarak, İslam'da mükellefin yapması istenen şeyleri yapmak, böylece Allah Azze ve Celle'nin kulları üzerindeki kulluk ve ibadet haklarını yerine getirmektir.

İNSANIN SORUMLULUĞU

İnsanın Allah karşısındaki sorumluluğu, insanlığın gidişatı üzerinde büyük etkisi bulunun hassas konular arasındadır. Bu sorumluluk, insanların bilmesi gereken en büyük meseledir. Allah katındaki mesuliyetini anlayamayan insan,

---

1) Nisa Suresi: 165
2) İsra Suresi: 15
3) En'am Suresi: 19

davranışlarında sınır tanımak istemez. İşte insanın hayvanlaşması bu düşüncenin eseridir. Kapsamlı bir anarşi de bu temeller üzerinde yükselir. İnsan, hayvanlaşması sonucunda, arzulara boyun eğmeye başlar. Bu ise büyük bir ahlaki çöküntüyü peşi sıra getirir.

Allah Teala buyuruyor ki:

"Eğer Hak, onların arzularına uysaydı, gökler, yer ve bunların içinde bulunan kimseler bozulur giderdi." (1)

Allah karşısındaki sorumluluğunu itiraf edip, hak din olan İslam'ı kabul eden, bir başka hayatta Allah karşısında yargılanacağını bilen insanlardan ise ancak hayırlı işler beklenir.

Allah Teala buyuruyor ki:

"Görmedin mi Allah nasıl bir benzetme yaptı: Güzel söz, kökü (yerde) sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaç gibidir. Ki (o ağaç) Rabb'inin izniyle her zaman yemişini verir." (2) Allah Azze ve Celle insanların mesuliyetini, Hz. Muhammed (a.s) üzerine indirdiği, son risalet olan İslam'a teslimiyetle sınırlı kılmıştır. İslam'ı, ayni ibadetler adı verilen ve her müslümanın yerine getirmesi gereken yükümlülükleri ve İslam ümmetinin bir kısmının yapmasıyla diğerlerinden sakıt olan farz-ı kifayeleri öğrenip, gereğini yapmak her müslümanın boynunun borcudur.

Bu meseleleri *"Çağın ihtiyaçlarından geri kalmamak için"* adlı kitabımızda ayrıntılı olarak ele almış, farz-ı ayn ve farz-ı kifaye olarak yerine getirmemiz gereken yükümlülüklerimizden geniş ölçüde bahsetmiştik. Yine bu kitabımızda, müslümanların dinlerini ayrıntılı olarak öğrenip, onun ışığı doğrultusunda hareket etmelerinin, Allah'ın izniyle dünyaya hükmetmeleri için yeterli olacağını, dahası bunu yapmakla ebedi hayatı, Allah'ın vermiş olduğu nimetleri ve cenneti kazanacaklarını ifade etmiştik. İslami yükümlülüklerin, kolaylık ve sıkıntıyı giderme esası üzerine bina edilmiş olması ve güç yetirebilmeye bağlı kılınması Allah'ın kullarına olan bir rahmettir. Genişlik dairesine girmeyen, bir başka deyişle insanları sıkıntı ve zorluk içine çekebilen her konuya, Allah Teala tarafından bir kolaylık ve hafifletme ihsan edilmiştir.

Bu konuyu ayrıntılarıyla ele alarak bütün yönleriyle incelemek, geniş bir araştırmayı gerektirmektedir. Biz bu bahisde mümkün olduğunca, temel naslar ve nakiller üzerinde durarak önsözde belirttiğimiz konuları ana hatlarıyla ele almaya çalışacağız.

---

1) Mü'minun Suresi: 71
2) İbrahim Suresi: 24-25

MÜKELLEFİYET
(YÜKÜMLÜLÜK)

Allah Teala şöyle buyuruyor:

"İnsan başı boş bırakılacağını mı sanır?" (1)

"Allah, kimseye gücünün üstünde bir şey teklif etmez." (2)

"Allah sizin için kolaylık ister, güçlük istemez." (3)

"Bu Kur'an bana vahyolundu ki, onunla sizi ve (onun) ulaştığı herkesi uyarayım." (4)

"Biz elçi göndermedikçe (hiçbir kavme) azab edecek değiliz." (5)

"Bilmediğin bir şeyin ardına düşme, çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan (o yaptığın kötü işten) sorumludur." (6)

KONU İLE İLGİLİ RİVAYETLER

١٠٦ــ رَوَى الْجَمَاعَةُ إِلاَّ الْمُوَطَّأَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى تَجَاوَزَ لأُمَّتِي مَا حَدَّثَتْ بِهِ أَنْفُسَهَا، مَا لَمْ يَعْمَلُوا بِهِ أَوْ

---

1) Kıyamet Suresi: 36
2) Bakara Suresi: 286
3) Bakara Suresi: 185
4) En'am Suresi: 19
5) İsra Suresi: 15
6) İsra Suresi 36

يَتَكَلَّمُوا».

106- Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi ve Nesai, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet ettiklerine göre Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Allah Teala, kalplerinden geçirdikleri (günahları) işlemedikçe veya konuşmadıkça ümmetimi (içlerinden geçirdikleri bu düşünceler yüzünden) sorumlu tutmamıştır."

Ayrıca Ebu Davud'un lafzı şöyledir:

"Allah Teala, ümmetini, konuşup işlemedikçe, kalplerinden geçirdikleri (günahlardan) sorumlu tutmamıştır."

١٠٧ــ رَوَى أَبُو دَاوُدَ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: أُتِيَ عُمَرُ بِمَجْنُونَةٍ قَدْ زَنَتْ، فَاسْتَشَارَ فِيهَا أُنَاسًا، فَأَمَرَ بِهَا أَنْ تُرْجَمَ، فَمَرَّ بِهَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، فَقَالَ: مَا شَأْنُ هَذِهِ؟ قَالُوا: مَجْنُونَةُ بَنِي فُلَانٍ زَنَتْ، فَأَمَرَ بِهَا (عُمَرُ) أَنْ تُرْجَمَ، فَقَالَ: ارْجِعُوا بِهَا، ثُمَّ أَتَاهُ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ الْقَلَمَ قَدْ رُفِعَ عَنْ ثَلَاثَةٍ: عَنِ الْمَجْنُونِ حَتَّى يَبْرَأَ؟ ــ وَفِي رِوَايَةٍ: يَفِيقَ ــ ، وَعَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ، وَعَنِ الصَّبِيِّ حَتَّى يَعْقِلَ؟ فَقَالَ: بَلَى، قَالَ: فَمَا بَالُ هَذِهِ؟ قَالَ: لَاشَيْءَ، (فَأَرْسِلْهَا)، قَالَ: فَأَرْسَلَهَا عُمَرُ، قَالَ: فَجَعَلَ يُكَبِّرُ.

107- Ebu Davud, Abdullah bin Abbas (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Hz. Ömer (r.a)'in yanına, zina etmiş bir deli kadın getirilmişti. O da bazı kimselerle istişare etmiş, sonunda kadının recmedilmesini emretmişti. O sırada kadının bulunduğu yerden Hz. Ali (r.a) geçiyordu. "Bu kadının durumu nedir?" diye sordu. "Filanoğullarının zina etmiş deli kadını, Ömer (r.a) recmedilmesin,i

---

106-Buhari (11/548) 83-Kitabu'l Eymen Ve'n Nuzur. 15-Kişinin unutarak yemin etmesi babı. Müslim (1/116, 117) 1-Kitabu'l İman. 58-Allah Teala kalpten geçenlerden sorumlu tutmamıştır babı. Ebu Davud (2/264) Kitabu't Talak. 15-Talakta vesvese babı. Tirmizi, (3/489) 11-Kitabu't Talak. 8-Karısını boşamaktan söz eden kimse babı. Nesai (6/156) 27-Kitabu't Talak. 22-Boşamayı kalbinden geçiren kimse babı.

107-Ebu Davud (4/140) Kitabu'l Hudud. 16-Hırsızlık yapan ya da had cezasını gerektiren bir iş yapan mecnun babı. Eserin mukakkiki, hadisi isnadının hasen olduğunu, çeşitli takrirlerden gelen diğer rivayetlerle birlikte, hadisin sahih derecesine eriştiğini söylemektedir.

emretti" dediler. Hz. Ali (r.a): "Onu tekrar Ömer (r.a)'in yanına götürün" dedi ve kendisi de Hz. Ömer (r.a)'in yanına gelerek:

"Ey müminlerin emiri! Kalemin üç sınıf insandan (günahını yazmaktan) kaldırıldığını (geri bırakıldığı) bilmiyor musun? İyileşene kadar deli, -bir rivayete göre, ayılıncaya kadar- uyanıncaya kadar uyuyan ve ihtilam oluncaya (büluğa erinceya) kadar çocuk" Hz. Ömer (r.a): "Evet, öyle dedi." Hz. Ali (r.a)

"Peki bu kadının durumu ne oluyor?" diye sordu. Hz. Ömer (r.a): "Bir şey olmuyor! Haklısın, onu serbest bırak" dedi."

Ravi diyor ki:

"Hz. Ömer (r.a) o kadını serbest bıraktı ve tekbir getirmeye başladı."

Bu konudaki diğer bir rivayet ise şöyledir:

"Hz. Ali (r.a) dedi ki: "Resulullah (a.s)'ın şu buyruğunu hatırlamıyor musun? "Üç sınıf insandan kalem kaldırılmıştır. (günahları yazılmaz) Aklı yerinde olmayan deli, uyanıncaya kadar uyuyan, ihtilam oluncaya kadar çocuk." Bunun üzerine "Hz. Ömer (r.a): "Doğru söyledin" diyerek, kadını serbest bıraktı."

Bir başka rivayet ise şöyledir:

"Hz. Ömer (r.a)'in yanına fücur işlemiş (zina yapmış) bir kadın getirilmiş, o da recmedilmesini emretmişti. Oradan geçmekte olan Hz. Ali (r.a) durumu görmüş, kadını oradakilerin elinden alarak serbest bırakmıştı. Bu durum Hz. Ömer (r.a)'e haber verildiğinde, "Ali'yi yanıma çağırın" demişti. Bunun üzerine Hz. Ali (r.a), Hz. Ömer (r.a)'in yanına gelerek:

"Ey müminlerin emiri, biliyorsun ki Resulullah (a.s) şöyle buyurdu: "Kalem üç sınıf insandan kaldırıldı. Büluğa erinceye kadar çocuk, uyanıncaya kadar uyuyan, iyileşinceye kadar deli." İşte bu kadın da filanoğullarının delisidir. Her halde başına gelen, aklının olmayışındandır."

١٠٨ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رفعَهُ: «وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لاَيَسْمَعُ بِي أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الأُمَّةِ يَهُودِيٌّ وَلاَ نَصْرَانِيٌّ ثُمَّ يَمُوتُ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ إِلاَّ كَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ».

108- Müslim, Ebu Hureyre kanalıyla Resulullah (a.s)'ın şöyle buyurduğunu

---

108-Müslim (1/134) 1-Kitabu'l İman. 70-Peygamberimiz Hz. Muhammed (a.s)'e imanın vacib oluşu babı.

rivayet etmiştir:

"Muhammed'in nefsini (kudret) elinde tutan Allah'a andolsun ki, bu ümmetten beni işitmiş olduğu halde, gönderildiğim risalete iman etmeden ölen, hiç bir yahudi veya hıristiyan yoktur ki, cehennemlik olmasın."

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Ümmet kelimesi burada *"davet ümmeti"* olarak ifade edilmiştir. Yani insanlar ve cinlerden oluşan ve ilahi hitaplı mükellef olan herkes, buradaki ümmet kelimesinin kapsamındadır. Resulullah (a.s)'a inanmadıkları takdirde, asılda semavi bir dinin mensupları olmalarına rağmen, hıristiyanlar ve yahudiler cehennemlik olacaksa, onların dışındaki inanmayanlar öncelikle cehennemlik olurlar.

Bizzat Hz. Muhammed (a.s)'i duymuş olmak, O'nu işitenin araştırıp, iman etmesini mi vacib kılmaktadır, yoksa herhangi bir müslümandan doğrudan doğruya, ya da bir başkası aracalığıyla İslam'ı işitmek de Hz. Muhammed (a.s)'e iman etmeyi mi vacib hale getirir mi?

İmam Gazali, bir müslümandan doğrudan doğruya, yani karşılıklı konuşarak veya doğrudan olmayıp, kitap ve hitabet yolu ile İslam'ı duymuş olmanın, kişiyi dinden sorumlu kılacağı görüşündedir. Yaşadığımız çağda hemen hemen bütün insanlar, İslam'ı kabul etmekle yükümlüdürler. Zira hiç bir insan yoktur ki, radyo, televizyon, kitaplar, dergiler ve konferanslar aracılığı ile ya da doğrudan doğruya şahsına yapılan davet veya müslümanlarla olan ilişkileri sonucunda İslam'ı duymamış olsun.

Allah rahmet eylesin Hamid hocamız, Hz. Muhammed (a.s)'in getirmiş olduğu ilahi mesajın dünyanın her yanına ulaşmış olmasından dolayı, her insanın İslam'ı kabul etmekle yükümlü olduğu görüşünde idi. Zira Hz. Muhammed (a.s)'in peygamber olarak gönderildiğini işiten her insanın, araştırma yapıp sorular sorması gerekirdi. Bunu yapmadığında ise görevini yerine getirmemiş olur.

Burada akla bir soru gelmektedir: Bazı insanlar için, dini sorumluluk açısından hafifletici bir takım nedenler olabilir mi? Bu hafifletici nedenler, o insanı tamamen yükümlülükten kurtarıp, cezasının affedilmesini sağlayabilir mi? Yoksa bu durumu ona kıyamet günü başka bir yükümlülük mü getirir? Şimdi bu soruların cevabını arayacağız:

١٠٩ــ رَوَى أَحْمَدُ عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ سَرِيعٍ، أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «أَرْبَعَةٌ يَحْتَجُّونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: رَجُلٌ أَصَمُّ لَا يَسْمَعُ شَيْئًا وَرَجُلٌ أَحْمَقُ وَرَجُلٌ هَرِمٌ وَرَجُلٌ مَاتَ فِي فَتْرَةٍ: فَأَمَّا الْأَصَمُّ فَيَقُولُ لَقَدْ جَاءَ الْإِسْلَامُ وَمَا أَسْمَعُ شَيْئًا، وَأَمَّا الْأَحْمَقُ: فَيَقُولُ

يَارَبِّ لَقَدْ جَاءَ الْإِسْلَامُ وَالصِّبْيَانُ يَحْذِفُونَنِي بِالْبَعْرِ، وَأَمَّا الْهَرِمُ فَيَقُولُ يَارَبِّ لَقَدْ جَاءَ الْإِسْلَامُ وَمَا أَعْقِلُ شَيْئًا. وَأَمَّا الَّذِي مَاتَ فِي فَتْرَةٍ فَيَقُولُ: مَا أَتَانِي لَكَ رَسُولٌ فَيَأْخُذُ مَوَاثِيقَهُمْ لَيُطِيعُنَّهُ فَيُرْسِلُ إِلَيْهِمْ أَنِ ادْخُلُوا النَّارَ. فَوَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ دَخَلُوهَا كَانَتْ عَلَيْهِمْ بَرْدًا وَسَلَامًا».

109- İmam Ahmed, Esved bin Seri (r.a)'den rivayet ettiğine göre Allah'ın Peygamberi (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Kıyamet günü dört sınıf insan itiraz eder. (Cezalandırılmamalarını taleb ederler.) Hiç bir şey işitmeyen sağırlar, ahmaklar, geri zekalı ya da akıldan yoksun kimseler, bunaklar ve fetret döneminde yaşayıp vefat etmiş olanlar. Sağır olan kimse:

"İslam geldi ama ben bir şey işitmedim," der. Ahmak (geri zekalı ya da mecnun):

"Ey Rabbim, İslam geldiğinde çocuklar bana hayvan tersi fırlatıyorlardı" der. Bunak:

"Ey Rabbim, İslam geldiğinde ben bir şey akledemiyordum" der. Fetret döneminde vefat eden kimseye gelince; o da şöyle der:

"Senin Resulün bana gelmedi."

Daha sonra (Allah Teala) kendisine itaat edeceklerine dair onlardan ahid alır ve onlara (meleklerini göndererek) "cehenneme girin" der. Nefsim kudret elinde olan Allah'a andolsun ki, onlar bu buyruk üzere (cehenneme girseler) cehennem soğuyup onlar için bir selamet yeri olacaktır. (Onları yakmayacaktır)"

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Bu hadisde geybe imanla yükümlü olmanın ne kadar büyük bir değeri olduğuna işaret edilmektedir. Zira gayb açılıp hakikatler ayan beyan ortaya

109-İmam Ahmed (4/24) Taberani (1/287) Mecma'u'z-Zevaid (7/216) Haysemi bu hadisi İmam Ahmed ve Bezzar'ın rivayet ettiğini söylemiştir. Onların rivayetinde şu ifadeler yer almaktadır: "Allah Teala'nın huzuruna hiç bir şey işitmeyen sağırlar, ahmaklar (deliler) bunaklar ve fetret döneminde ölenler çıkarılır." Taberani de bu hadisin benzerini rivayet etmektedir. Bu hadisden sonra Ebu Hureyre'den rivayet edilen bir başka hadiste Taberani de yer almaktadır. Ancak hadisin sonunda bir değişiklik vardır. "Cehenneme girerlerse orası onlar için bir selamet yeri olup onları yakmayacaktır. (Şayet Allah'ın emrine uymayıp) içine girmezlerse, oraya zorla sürüklenirler." Bu İmam Ahmed'in rivayet ettiği hadisin lafzıdır. Hadisin ricali sahihtir.

çıktığında, insan imanını gösterebilmek için, ateşe girmekle emrolunup imtihan olmaktadır. Ne şiddetli bir imtihandır bu! İşte gaybe iman eden kimsenin imanına, gayb ortaya çıktıktan sonra, ancak böyle bir iman denk olabilmektedir. Gaybı imanın mizandaki ağırlığı ise ne kadar fazladır.

Teklifin (yükümlülüğün) şartlarının; akıl, büluğ, davetin ulaşması, hitabı anlamayı sağlayan duyulara sahip olmak olduğunu daha önce belirtmiştik.

Şimdi büluğ konusunu daha iyi anlayabilmek için Muhammed Ebu Zehra'nın *"Usulu'l-Fıkıh"* adlı eserinden bazı alıntılar yapalım:

"O halde çocukluktan ergenliğe adım atarık, yükümlülük taşımanın sınırı nedir? Denilir ki: "Bu, nikaha, (nikah yapmaya cismen müsait olmaya) ulaşma ile olur. Kız çocuğun büluğa ermesi hayız ile olur. Erkek çocuk ise ihtilam olduğunda büluğa ermiş olur. Çünkü Kur'an-ı Kerim, büluğun sınırının, nikaha ulaşmaya, yani nikah akdi yapmaya hukuken elverişli olmaya dayandığını bildirmiştir. Nitekim Allah Teala şöyle buyurmaktadır:

"Yetimleri, evlenme çağına gelene kadar deneyin; onlarda olgunlaşma görürseniz mallarını kendilerine verin..." (1)

Nikaha ulaşmanın göstergesi, gözle görülen somut belirtilerdir. Şeriat koyucu da hükümlerinin uygulanmasında, bu somut belirtileri esas almaktadır.

Şayet ergenlik döneminde bu somut belirtiler ortaya çıkmazsa, büluğda yaş itibara alınır. Fukaha'nın çoğunluğu büluğ yaşını 15 olarak kabul etmişlerdir."

Kadında hamile kalma büluğ belirtisi olarak hayız yerine geçer. Erkekteki boşalma da (inzal) büluğ belirtisi olarak ihtilam yerine geçer.

Büluğ hakkındaki aşağıdaki iki rivayet, büluğun yaşla ilgisi olmadığını gösteren rivayetlerdir

١١٠ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ مُعَلَّقًا عَنِ الْحَسَنِ بْنِ صَالِحٍ، قَالَ: أَدْرَكْتُ جَارَةً لَنَا جَدَّةً، بِنْتَ إِحْدَى وَعِشْرِيْنَ سَنَةً.

110- Buhari, muallak olarak Hasan bin Salih (r.a)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

110-Buhari (5/276) 52-Kitabu'ş Şehadet. 18-Çocukların büluğu ve şehadetleri babı. İbni Hacer, Fethu'l Bari'de der ki: "Bu hadisin bir benzerini, Yahya bin Adem kanalıyla Dineveri de "Mücalese " kitabında rivayet etmiştir. Hamile kalınabilecek en küçük kaş dokuzdur.

1) Nisa Suresi: 6

"Komşumuz olan bir kadını tanıyorum. O yirmibir yaşındayken nine olmuştu."

١١١ــ أَخْرَجَ الْبُخَارِيُّ تَعْلِيقًا عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ مِقْسَمٍ الضَّبِّيِّ رَحِمَهُ اللَّهُ، قَالَ: اِحْتَلَمْتُ وَأَنَا اِبْنُ ثِنْتَيْ عَشْرَةَ سَنَةً.

111- Buhari, Muğire bin Mikşem Dabbi (r.a)'den şöyle rivayet etmiştir:

"Ben, oniki yaşında ihtilam oldum."

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Böylece, ana hatları ile yükümlülüğün şartları hakkına bir fikir sahibi olduk. Akıl, büluğa ermek, tebliğ ve tebliği anlayabilmek için gereken duyulara sahip olmanın, insanı İslam'ın emirleriyle mükellef kıldığını gördük. Burada belirtmemiz gereken bir konu daha var. O da İslam diyarında insanın hükmen mükellef olarak kabul edildiğidir. İslam diyarı dışındaki bir kimseye doğrudan doğruya bir müslüman tarafından ya da Gazali'nin zikretmiş olduğumuz görüşüne göre doğrudan değil de konuşma, kitap ve iletişim araçları ile tebliğ yapılmadığı zaman İslam'i davet ona ulaşamamış olur. Eğer kendisine bir kafir tarafından İslam hakkında yanlış bilgi verilmişse ve İslam ona saptırılmadan olduğu gibi ulaşamamışsa, Gazali böyle bir kimsenin tebliğ yapılmamış kimse hükmünde olduğunu söylemektedir. Elbette bu durum, Daru'l İslam dışındaki yerler için geçerlidir.

Bağdadi, 'Usulü'd Din' adlı eserinde şöyle der:

"Ashabımız yanı ilmi konularda istişare ettiklerimiz, farzların tamamının şer'an vacibliğinin malum olduğunu belirtirler. Sed arkasında ya da yeryüzünün herhangi bir bölgesinde olup da kendilerine İslami davetin ulaşmadığı kimselerin durumuna bakılacağını, şayet tevhid ve adalete bağlı olup hakka inanıyorlar ancak, şer'i ahkam ve peygamberler hakkında hiç bilgileri yoksa, böyle kimselerin müslüman hükmünde olacağını söylerler. Zira bu kimseler kendilerine İslami tebliğ ulaşmadığı için şer'i ahkamı bilmemekte mazurdurlar. Eğer bu insanlar, Allah'ı inkar ediyor ya da Allah'a ortak koşuyorlarsa, itikadda kafir hükmündedirler. Eğer bu kimselere daha önce gelen peygamberlerden bazılarının daveti ulaşmış da iman etmemişlerse cehennemde ebedi olarak kalmaya

---

111-Buhari (5/276) 52-Kitabu'ş Şehadet. 18-Çocukların büluğu ve şehadetleri babı. İbni Hacer Fethu'l Bari'de der ki: "Bu hadisin benzeri Amr bin el As'dan varid olmuştur. Oğlu Abdullah bin Amr'la aralarında yalnız 12 yaş olduğu bu hadisde zikredilmiştir."

müstehak olurlar. Eğer onlara hiç bir şekilde, bir peygamberin daveti ulaşmamışsa dinen mükellef olmazlar. Böyle kimseler için ahirette ne ceza, ne de mükafat vardır. Eğer Allah, ahirette ona azab edecek olursa, bu Allah'ın adaletinin sonucudur. Yoksa bu, onun için bir ceza hükmünde değildir.

Dünyada hiç günahı olmayan hayvanların ve çocukların durumları de aynen böyledir. Bu onlar için yaptıkları herhangi bir şeyin cezası değildir ve Allah'ın adaletindendir.

Kendilerine hiç bir peygamberin daveti ulaşmayan bu kimselere, Allah ahirette nimet verecek olursa, bu Allah'ın fazlındandır. Yoksa taatından dolayı mükafatlandırılmış değillerdir. Büluğ çağına varmadan ölen çocukların cennete girmesi de böyledir. Bu, taatî bir mükafat değil, Allah'ın fazlı kereminin sonucudur.

Kendisine İslami davet ulaşmayan kimse ne küfre, ne de tevhide inanan biri değilse bu takdirde ne mümin, ne de kafir olur. Allah Teala dilerse ahirette ona adliyle azab eder, dilerse de onu fazlıyla nimetlendirir."

BİLMEMEK ÖZÜR SAYILIR MI?

Alimlerimiz bu konuyu eserlerinde genellikle, *"Bilmemek ne zaman özür sayılır?"* başlığı altında incelemişlerdir.

Muhammed Ebu Zehra 'Fıkıh Usulü' adlı eserinde bu konuyu ana hatlarıyla ele almıştır. Ebu Zehra'nın söylemek istediği özetle şunlardır:

"Kur'an ve Sünet'le belirlenen şer'i hükümler ve üzerinde icma bulunan konuları bir kimse bilmediğini söylerse, gereğini yerine getirememezlik edemez. Çünkü bilgisizlik, meşru bir özür sayılamaz. Elbette bu hüküm, İslam diyarında yaşayan kimseler için geçerlidir."

Bu ilim, İmam Şafii (r.a)'nin *"Hiç kimsenin bilmemezlik edemeyeceği genel ilim"* adını verdiği bir ilim çeşididir. Zira ilim iki kısımdır. Naslar bu iki eşit ilmi de açıklamaktadır. Sözü İmam Şafii'ye bırakalım. İmam Şafii 'Resaletu'l-Usul' adlı eserinde bu konuda şunları söylüyor:

"İki çeşit ilim bulunmaktadır. Bunların ilki, Allah Teala'nın beş vakit namazı, ramazan orucunu, gücü yetenin haccetmesini, mallarının zekatlarını vermelerini insanlara farz kıldığını, yine Allah Teala'nın adam öldürmeyi, zinayı, hırsızlığı, içki içmeyi yasakladığını ve bunun benzeri emir ve yasakları bilmesidir. Bunları bilmemek, hiç bir akıl sahibi için mazeret olamaz. Zira bu ilim, herkesin bilmesi gereken genel ilimdir. Bütün bunlar Allah Teala'nın kitabında nas olarak bulunmaktadır. Yine bu bilgiler müslümanların avam tabakasının nesilden nesile birbirlerine Resulullah (a.s)'dan naklettikleri malumatlardır. Bu

emirlerin fazlalığında herhangi bir şüphe ve tartışma yoktur. Haber ve te'vil olarak bu bilgilerde herhangi bir hata ihtimali olmadığından, o konuda tartışmak da caiz değildir.

Bundan da anlaşılmaktadır ki, bu ilim Kur'an ve mütevatir sünnetten sarih olarak ve hükümleri üzerinde müslümanların icmaı bulunan meşhur hadis-i şeriflerden elde edilen ilimdir.

İkinci çeşit ilim ise havasa ait olan ilimdir. Bu tür ilim; hakkında Kur'an'dan ve sünnetten sarih bir nas bulunmayan ve üzerinde icma edilmemiş ilimdir. Bu ilim, farzların furuu (dalları) ile ilgili bilgileri kapsar ve fıkhi araştırmalara zamanlarını tahsis eden fukahanın bilmesini zorunlu kılar. Böyle bir ilmi, avam tabakasının bilmemesi mazur görülebilir ancak fukahanın ihmal edip, öğrenmemesi mazur görülemez."

Demek ki, İslam diyarında yaşayan kimseler, İslam'ın emir ve yasaklarını ana esasları ile bilmek durumundadırlar ve bu konudaki bilgisizlikleri özür olarak kabul edilemez. Bilgide şüpheye düştükleri bazı işler ise bu hükmün dışındadır.

İslam topraklarında yaşayan zımmiler de bu hükmün kapsamındadırlar ve ayrı tutulamazlar. Onlar da, müslümanlara olduğu gibi kendilerine tatbik edilebilen had kısas, diyet ve benzeri cezaları bilmek durumundadırlar. Çünkü zımmiler (İslam topraklarında yaşayan gayri müslimler), İslam diyarında ikamet ettiklerinden, avam tabakasının İslam hakkında temel bilgileri bilmek durumundadırlar. Bu kimselerin zinanın had cazasını gerektirdiği gibi, suçların İslam'da ne ile cezalandırıldığını bilmeleri gerekir. Çünkü onlar, müslümanlarla birlikte yaşamaktadırlar. Müslümanların faydalandıkları nimetlerden yararlandıkları gibi, cezalandıkları cezalarla da cezalanacaklardır.

Kıyas ve içtihadi yollarla çıkarılabilecek tafsili hükümleri de ancak şer'i ilimlerde uzmanlaşan alimler bilebilir.

Bazı hüküm naslarını bilmemek mazur görülebilir, ama bazılarını bilmemek mazeret sayılamaz. Usul alimleri bunu dört sınıfta incelemişlerdir.

Birinci kısım: Bilmemenin kişiyi mazur gösteremeyeceği ilim: İman ettikten sonra dinden dönüp mürted olan kişinin hükmü gibi, kat'i nasla haramlığı Kur'an'da sabit olan şeyleri helal sanmak, kişiyi asla mazur gösteremez. Mütevatir hadisle sabit olup üzerinde icma edilen hükümler de bu kategoriye girmektedir. Bunları bilmemek günahtır. Günah ise bir başka günahı affettiremez.

Usul alimleri, gayri müslimlerin Allah'ın vahdaniyyetini, Hz. Muhammed (a.s)'in peygamberliğini bilmemesini de bu hükme dahil ederler. Eğer gayri

müslim olan bir kişiye, doğru bir şekilde İslami davet yapılmış ve yapılan daveti doğrulayan kesin deliller kendisine gösterilmiş ise, böyle bir kimsenin Allah'ın birliğini ve Hz. Muhammed (a.s)'in peygamberliğini bilmediğini söylemesi, onun için özür sayılamaz.

İkinci kısım: Bilmemenin kişiyi mazur göstereceği ilim: Bunun sebebi hükmün delilden açık olarak çıkarılamamasıdır. Üzerinde te'vil ve tefsir yapılarak anlaşılabilecek meseleler bu sınıfa girer. Te'vil ihtimali bulunan bu meselelerin iyice anlaşılabilmesi için, araştırma ve inceleme yapmak gerekir.

Üçüncü kısım: İçtihadi konulardaki bilgisizlik. Hakkında yeterli bilgiye ulaşılamayan konular veya içinde cezayı ortadan kaldırıcı bir şüphe bulunan meseleler bu sınıfa dahildir.

Dördüncü kısım: İslam diyarının dışında yaşayan kimselerin İslam'ın hükümlerini bilmemesidir. Bu kuvvetli bir cehalettir. Fukaha'nın cumhuru (çoğunluğu) böyle bir yerde, cehaletin şer'i yükümlülükleri sakıt ettiğini söylerler. Dahası, Daru'l Harb'de müslüman olup, Daru'l İslam'a hicret etmeyen bir kişinin, namaz, oruç ve zekatın, üzerine farz olduğunu bilmemesi ve bu farizaları eda etmemesi durumunda, bunların üzerine farz olduğunu öğrendiğinde, bu ibadetleri kaza etmesi gerekmez. Ancak İmam Zufer, öğrendiğinde, eski borçlarını kaza etmesi gerektiğini söylemiştir. İmam Zufer'e göre bu kişi, müslümanlığı kabulüyle beraber İslam ahkamını uygulamakla yükümlüdür. Bu farzları bilmemesi, farzların sakıt olmasını değil, vaktinde eda edilmemesini mazur kılar. Bu yüzden farzları öğrenmesi ile birlikte, yerine getirmesi ve eski borçlarını ödemesi gerekir.

Fukaha'nın çoğunluğunun ise değerlendirme tarzı şöyledir: Daru'l Harb, şer'i ilimleri öğrenme yeri değildir ve orada İslam ahkamının kaynakları yaygın bir şekilde bulunmaz. Bu yüzden İslam ahkamı çoğu kimseler tarafından bilinmez. Buradaki cehalet, hükümlerin delillerini bilmemekten kaynaklanmaktadır. Hükmün delilini bilmemek ise yükümlülüğü düşürür. Elbette bu durum, kendisine tebliğ yapılmadığı zaman geçerlidir.

Bu kısmın diğer kısımlardan önemli bir farkı bulunmaktadır: Zira burada bilmemek yalnız özür olarak kabul edilmekle kalmayıp, şer'i yükümlülüğü de ortadan kaldırmaktadır.

Sonuç olarak burada belirtmemiz gereken şudur: Bilgisizlik, Kur'an ve sünnet ile sabit olan İslam'ın temel kuralları, emir ve yasakları hakkında değil de fukahanın ihtilaf ettiği ictihadi konular hakkında olursa, bu özür kabul edilir. Ancak müslümanların Veliyyul Emir'leri, alimlerden bazılarının görüşlerini benimseyip, tebasından bu görüşün esas olarak alınmasını isterse, ilanın herkesçe duyulup bilinmesi halinde, böylesi ihtilaflı meseleleri de bilmemek özür

sayılmaz.

Dinin zorunlu olarak bilinmesi gereken bazı bilgileri vardır ki, İslam diyarı'nda yaşayan bir kişinin bu konulardaki bilgisizliği özür olarak kabul edilemez. Bunları inkar eden veya bilmeyen küfre girer. Bu inkar veya cehaleti sonucunda o kişi müslüman sayılmaz. Hanefi fukahası, dinin bu zorunlu bilgilerini bilmeyen veya inkar eden kişinin, bunları ikrar (kabul) etmediği takdirde kafir olacaklarını söylerler. Kendilerine yapılan açıklamadan sonra şayet bu bilgileri kabul edecek olurlarsa, yeniden müslüman olmuş gibi sayılırlar. Bu yüzden nikahlarını tazelemeleri ve yeniden hac yapmaları gerekir. Şafiiler ise: *"Cehaletten ötürü kafir olunmaz. Eğer kendisine gerekli açıklama yapıldıktan sonra durumunda ısrar ederse, o zaman kafir olduğuna hükmedilir"* demişlerdir.

Her müslümanın bilmesi gereken farz-ı ayn ilimleri İslam diyarında yaşayanların bilmemesi, onların fasıklık içinde olduklarını gösterir. Dinin zorunlu bilgileri kapsamına girmeyen bilgileri bilmemek, insanı küfre götürmez, ancak fasıklığa götürür. Günahlar ve kusurlar hakkında tevbenin vacib oluşu, ya da tevbeyle beraber verilecek cezalar, fetva doğrultusunda hükme bağlanır.

İslam diyarında yaşamayan kimsenin bilgisizliği ise, günah işlemediği takdirde özür olarak kabul edilir. Farzedelim cahil bir insan, küfür diyarında bir kafire kelime-i şehadeti öğretmiş, o kafir de bunu inanarak tekrar etmiş. Şayet kelime-i şehadeti öğreten kimse, İslam hakkında bundan başka bir şey öğretmemiş ise ve bu kişi de bir başka müslüman bulup da bu bilgileri edinmeyi başaramamışsa, onun bilmeme özrü geçerli sayılır.

YÜKÜMLÜLÜK VE BUNA GÜÇ YETİRME

Allah Teala'nın, yükümlülüğü insanların gücü nisbetinde takdir etmesi, kuluna olan rahmetindendir. İşte bu rahmet İslam dinini, sıkıntıları, zorlukları ortadan kaldıran ve kolay uygulanabilen bir din kılmıştır.

Allah Teala şöyle buyuruyor:

"Allah kişiye ancak gücünün yeteceği kadar yükler..." (1)

"Allah kimseye verdiği rızkı aşan bir yük yüklemez.." (2)

"Dinde sizin için bir zorluk kılmamıştır." (3)

"Allah size kolaylık ister, zorluk istemez." (4)

---

1) Bakara Suresi: 286
2) Talak Suresi: 7
3) Hacc Suresi: 78
4) Bakara Suresi: 185

"Onların ağır yüklerini indirir, zor tekliflerini hafifletir." (1)

KONU İLE İLGİLİ RİVAYETLER

١١٢ــ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: «تَجَاوَزَ اللَّهُ عَنْ أُمَّتِي الْخَطَأَ وَالنِّسْيَانَ وَمَا اسْتُكْرِهُوا عَلَيْهِ».

112- Hakim, İbni Abbas (r.a)'dan rivayet ettiğine göre Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Allah Teala, ümmetimi hata ile işlediklerinden, unutması yüzünden yerine getiremediklerinden ve başkası tarafından zorlanarak (gasb ile) yaptığı işlerden sorumlu tutmamıştır."

١١٣ــ رَوَى الْجَمَاعَةُ إِلاَّ الْمُوطَّأَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى تَجَاوَزَ لأُمَّتِي مَاحَدَّثَتْ بِهِ أَنْفُسَهَا، مَالَمْ يَعْمَلُوا بِهِ أَوْ يَتَكَلَّمُوا». وفي رواية: «مَا وَسْوَسَتْ بِهِ صُدُورُهَا».

113- Buhari ve **Müslim,** Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet ettiğine göre Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Allah Teala, yapmadıkları veya konuşmadıkları sürece, ümmetimi kalplerinden geçirdikleri şeylerden dolayı hesaba çekmez."

Diğer bir rivayette:

"Kalplerin verdiği vesveselerden" ibaresi kullanılmıştır.

Ebu Davud'un lafzı ise şöyledir:

"Allahu Teala konuşup işlemedikçe, ümmetini kalplerinden geçenlerden do-

---

112-Hakim (2/198) Hakim, bu hadisin Buhari ve Müslim'en şartlarına göre sahih olduğunu ancak onların bu hadisi tahric etmediklerini söylemiştir. İbni Mace (1/659) 10-Kitabu't Talak. 16-Ebu Zerr'in rivayet ettiği, unutularak ya da zorlanarak yapılan boşama babı.

113-Buhari (11/548) 83-Kitabu'l İman Ve'n Nuzur. 15. Bab. Müslim (1/116-117) 1-Kitabu'l İman. 58. Bab. Ebu Davud (3/264) Kitabu'l Talak. 15-Boşanmada vesvese babı. Tirmizi (3/489) 11-Kitabu't Talak. 8-Karısını boşamayı kalbinden geçiren kimse babı. Nesai (6/156) 27-Kitabu't Talak 22-Kalbinden boşamayı geçiren kimse babı.

1) A'raf Suresi: 157

layı sorumlu tutmayacaktır."

Bir Açıklama

Söz, yükümlülüğün insanın gücü nisbetinde olmasından ve dinin kolaylığından açılmışken; yanlış bir anlayışı düzeltmenin yerinde olacağını sanıyoruz. Bazı kimseler, dini yükümlülüğün, nefsin arzuları ve bedenin rahatıyla bağdaşabileceğini sanıyorlar. Oysa durum böyle değildir. İslam, nefsin arzularını frenlemiş, koymuş olduğu yükümlülüklerle insanlara bir takım külfetler yüklemiştir. Menfi olan yükümlülük, insanın sürekli olarak yapmaya güç yetiremiyeceği yükümlülüktür. İşte İslam böylesi bir külfeti insanlara yüklemez.

Muhammed Ebu Zehra bu konuda çok güzel bir araştırma yapmıştır. Bu araştırmanın bazı bölümlerini nakletmek istiyoruz.

"Zorluk ve Yükümlülük:

Zorluk iki kısma ayrılır:

Birincisi; Sürekli olarak yerine getirilmesi mümkün olan zorluktur. Bunun içinde bir çok zorluk bulunan bir çok dini yükümlülük bulunmakta ve Allah Teala bu yükümlülüklerden insanları sorumlu tutmaktadır. Oruç ve hac gibi ibadetler bu türdendir. Bu ibadetler, insanlara bir takım zorluklar yüklerse de insanların, bu ibadetleri yerine getirme güçleri bulunmaktadır. Her dini yükümlülük, beraberinde bir takım zorlukları getirir. Bu zorlukların en azı, nefsi haramdan uzaklaştırıp meşru olanla yetinmektir. Zira yasak olan her şey, nefse cazib gelmektedir. Bir hadis-i şerifde şöyle buyurulmuştur:

"Cennetin etrafı zorluklarla, cehennemin etrafı şehvetlerle çevrilidir." Demek ki, isyana götüren nedenler, şehvet ve arzulardan kaynaklanmaktadır. Hiç bir utanma ve günah hissi duymaksızın, arzu ve şehvet yollarında yürüyen insan, sonunda isyana varır. Taata götüren nedenler ise, şehvet ve arzuları durdurma ya da frenlemenin bir sonucudur. Kontrol altına alınmayan ve Allah'ın koymuş olduğu sınırda durmaya alışmamış bir nefis için, arzularını frenleme bile açık bir zorluktur. Şayet bütün yükümlülükler külfetsiz ve çok kolay olsa idi, ne asi ne de bu yükümlülüklere karşı çıkan bulunurdu. Şayet yükümlülükler, nefsi arzularla yan yana gidebilse idi, belki de düşmanlık ve zulüm olmayacaktı. Fakat Allah Teala insanları denemekteydi. Bu yüzden insanlara itaat ve isyan edebilme imkanı verilmiştir. Nitekim Allah Teala şöyle buyurmaktadır:

"Biz ona eğri ve doğru iki yolu da göstermedik mi?" (1)

"Kişiye ve onu şekillendirene, sonra da ona iyilik ve kötülük kabiliyeti ve-

---

1) Beled Suresi: 10

rene andolsun ki..." (1)

İkincisi: Sürekli olarak yerine getirilmesi zor olan, bir başka deyişle ancak çok büyük çabalar sarfedilerek yerine getirilebilecek zorluklar. Allah yolundaki cihad, işkence edilerek küfrü kabule zorlanmada sabır göstererek istenileni yapmamak da, bu tür zorluklara girer. Böyle bir sabrı gösterebilmek, normal ölçülerin çok üzerindeki bir zorluğa dayanabilmeyi gerektirir. Bu yüzden Allah katında onların derecesi çok yüksektir. Hz. Peygamber (a.s) kıyamet günü böyle kimselerin makamının, kendi makamına çok yakın olacağını bildirmiştir.

Zülmün hükümran olduğu bir dönemde hakkı açıkça söylemek de böyledir. Resulullah (a.s) buna binaen şöyle buyurmuştur:

"En üstün cihad, zalim sultanın yanında söylenilen hak sözdür." Resulullah (a.s) bir başka hadisinde de:

"Şehidlerin efendisi, Hz. Hamza (ra.) ve zalim bir sultanın yanında hak sözü söylemesinden dolayı öldürülen kimsedir" buyurmuştur. Ancak çok büyük bir güç sarfedilerek dayanılabilecek zorluklar gerektiren yükümlülükler, bu sınırlı daire çerçevesinde caiz olurlar.

İçinde olağanüstü zorluk ve sıkıntı bulunan yükümlülüklerin şu hallerden birinde yerine getirilmesi gerekir:

1- Emri bil ma'ruf ve nehyu anil münker (İyiliği emredip, kötülükten alı- koyma) gibi bir farzı kifayeyi yerine getiren kişinin, bu uğurda canını tehlikeye atması.

2- Cihad gibi, genel ve tam bir yarar sağlamanın, ancak büyük bir fedakarlıkla mümkün olabileceği durumlar.

3- Sabredip, zorluğa tahammül edilmediği taktirde, Allah Teala'nın ya da kul hakının çiğnenmiş olacağı durumlar. Adam öldürmeye zorlanan bir kişinin durumu böyledir. Kendi hayatı da tehlikede olduğundan, böyle bir kimsenin direnerek verilen emri yerine getirmemesi her ne kadar çok zor bir şeyse de, bu kişinin sabır göstererek, bir başkasını öldürmemesi gerekir. Eğer öldürecek olursa başkası tarafından zorlanmış olması, onun için özür sayılamaz. Üstelik bu insan, büyük bir günaha girmiş olur.

İşte yukarıda ele alınan durum ve benzeri hallerde, insanlardan olağanüstü zorluklara sabretmeleri istenir.

Yukarıdaki özel durumlara dikkat edecek olursak, hiç birinde asıl amacın zorluk olmadığını görürüz. Zira zorluk bizatihi yerine getirilmesi gereken bir

---

1)Şems Suresi: 7-8

dini yükümlülük değildir. Ruhun temizlenmesi için bedene eziyet etme düşüncesi, İslam'la taban tabana zıt bir düşüncedir. Zaman zaman İslam'ın bazı olağanüstü zorluklara sabretmeyi öngörmesi, daha büyük zararları defetmek ya da daha yüce yararları elde edebilmek içindir. Böylece İslam'ın yüce hedeflerinden birine ulaşılmış olur. Burada meşakket ve zorluk bizatihi bir amaç değil, o yüce gayeye ulaştıran bir araçtır.

İslam şeriatında esas olan kolaylıktır. Hz. Aişe (r.a) validemiz Resulullah (a.s) hakkında şöyle söylemektedir:

"Hz. Peygamber (a.s) günah olmadıkça, iki işten birini tercih etme durumunda kaldığında, kolay olanını seçerdi."

İşte bu yüzden Hz. Peygamber (a.s) güneş altında sürekli ayakta durarak oruç tutmayı adıyan ve bunu yapan bir kişiye engel olmuş ve orucuna son vermesini emretmiştir. Böylesi kimseler için Resulullah (a.s)'ın kullanmış olduğu ifade şöyledir:

"İşte onlar, aşırı gidenlerdir." Buradaki taat oruçdur. Resulullah (a.s)'ın engel olduğu güneşin altında durma işi ise taat değildir. Şer'i bir amaç için olmasa da, güneş altında durarak kendine eziyet etmek, dinen haramdır. Hz. Peygamber (a.s) insanların günah işlemeyi adamasını yasaklamış, "Kim Allah için bir ibadet adarsa, onu yerine getirsin. Kim de Allah'a asi olmayı adarsa, asi olmasın" buyurmuştur. Rivayet edildiğine göre ashabdan bazıları geceleri uyumayıp ibadet etmeye, gündüzleri ise nafile oruçla geçirmeye kendilerini kaptırmışlardı. Bazıları ise hanımlarından uzak duruyorlardı. Bu durumu haber alan Resulullah (a.s) efendimiz onlara şöyle buyurdu:

"Şöyle ve şöyle diyen insanlara ne oluyor? Allah'a yemin olsun ki, ben içinizde Allah'tan en fazla korkanım ve en takva sahibi olanınızım. Ancak ben bazen nafile oruç tutar, bazen ise tutmam. Gece ibadet ettiğim gibi uyurum da. Kadınlarla da evlenirim. Kim benim sünnetimden ayrılırsa, benden değildir."

Hz. Peygamber (a.s) aralıksız devam etmeye güç yetirilemeyecek, nafile ibadetlerden müslümanları alıkoymuştu. Bu yüzden Peygamberimiz (a.s) sürekli yapılabilecek kolay ibadetleri, sürekli yapılması güç olan zor ibadetlere tercih ederek şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın en çok sevdiği ibadetler, az olsa da devamlı olan ibadetlerdir." (1)

Yine efendimiz bir başka hadisinde:

"Allah amellerin devamlı olanını sever." buyurmuştur. Bu konudaki bir başka hadis de şöyledir:

---

1) Buhari ve Müslim bu hadisi tahric etmiştir.

"Bu din, kendisini zora koşan herkese galib gelir. Buna göre doğruluktan ayrılmayın, verilen müjdelerle sevinin. Sabah serinliği ile akşamdan ve gecenin ilk saatlerinden yararlanın."

Abdulkadir Bağdadi de yükümlülüğün çeşitleri konusunda şunları söylemektedir:

"Bu konuda ilim sahibi arkadaşlarımız farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bazıları yükümlülüğün, emir, nehiy ve haber olmak üzere üç çeşitli olduğunu söylemişlerdir. "Namazı dosdoğru kılın" ayetini emre, "Yalanla Allah'a iftirada bulunmayın" ayetini ise nehye örnek olarak göstermişlerdir.

"Haber" ile yükümlülük ise kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Bunların ilki emir anlamına gelen haberdir. Allah Tealanın:

"Boşanan kadınlar, kendi kendilerine üç aybaşı hali beklerler" (1) kavli buna örnek oluşturur.

İkinci çeşit haber, nehiy (yasaklama) anlamındaki haberdir.

"Ona ancak arınmış olanlar dokunabilir." (2) ayeti de bu çeşit habere örnektir.

Bazı alimler ise yükümlülüğün sadece emir ve nehiyleri kapsadığını söylerler. Bir şeyi vacib kılan ya da yasaklayan haberlere gelince; bunlar Allah'ın emri gereğince asıl anlamlarına yorulur.

Kimi alimler de, yükümlülüğün sadece emirleri içerdiğini söylemişlerdir. Bu kişiler, nehyin de bir çeşit emir olduğunu, yasaklanan şeyin bırakılmasının emredildiğini savunmuşlardır."

Genel olarak yükümlülüğün kısımları bunlardır. Yükümlülükler daha ayrıntılı bir şekilde sınıflandırılacak olurlarsa beş bölüme ayrılırlar:

1- Vacib olan yükümlülükler.

2- Haram olan yükümlülükler.

3- Varid olan şeyin sünnet olduğuna işaret eden yükümlülükler.

4- Varid olan şeyin mekruh olduğuna işaret eden yükümlülükler.

5- Varid olan şeyin, vacib, haram, mekruh ve müstehab olmaksızın, sadece mübahlığına işaret eden yükümlülükler.

Gerçekte vecib, terkedilmesiyle cezayı gerektirecek hareketlerdir. Haram

1) Bakara Suresi: 228
2) Vakıa Suresi: 79

ise, yapılmasıyla cezaya müstehak olunan fiildir." (1)

Akaid ve fıkıh usulü ile ilgilenen alimlerin, yükümlülükler konusunda ele aldıkları bir çok konu bulunmaktadır. Bunların en önemlilerinden bazı örnekler vermek istiyoruz.

MÜKELLEFİYET (YÜKÜMLÜLÜK) ÜZERİNE BAZI MESELELER

BİRİNCİ MESELE: FETRET EHLİ

Bazı peygamberlerin yaşadığı zamanda bulunup da, kendilerine peygamber gönderilmeyen toplumlara fetret ehli denir. Yine atalarına peygamber gönderilen, ancak zamanla ortadan kalkan ya da tahrif edilen bu dinin geride kalan ümmeti de fetret ehli sayılmaktadır. Dini tahrif edilip ortadan kalktıktan sonraki Hz. İsmail (a.s)'ın zürriyeti bu kapsama girer. Racih olan kavle göre fetret ehlinin dinlerini uygulayamamaları yüzünden cehennem azabı çekmeyecekleri kabul edilir. Zira herhangi bir peygamberin risaleti, onlara sahih bir yolla ulaşmamış, bu yüzden üzerlerinden sorumluluk kalkmıştır. Daha önce de belirttiğimiz gibi bir peygamberin risaleti, aslı üzere kaldığı ve sahih bir yolla mükellef kimselere tebliğ edildiğinde, bu kimseler kendilerine ulaşan dinin gereklerini yerine getirmekle yükümlü olurlar.

Bu kaideye göre şunları söyleyebiliriz: Hz. İbrahim (a.s) ve Hz. İsmail (a.s)'in gönderilmiş oldukları kavimden, risaletleri sahih olarak kendilerine ulaşmış olan kimseler, o dinin gereklerini yerine getirmekle yükümlü olmuşlardır. Bu risalet ortadan kalkıp, onu sahih bir şekilde tebliğ edecek kimse kalmadığında ise, o peygamberlerin ümmetinden gelen kimseler fetret ehli olurlar. Alimler arasında ağırlık kazanan görüş, böyle kimselerin dinlerini uygulayamadıklarından dolayı cehenneme girmeyeceğidir. Buna binaen Hz. Muhammed (a.s)'e peygamberlik gelmeden önceki cahiliyet dönemindeki bazı kimselerin azab göreceğine ait hadisi şerifleri şöyle yorumlayabiliriz: Putları Arap Yarımadası'na ilk olarak sokan Amr bin Luhayy'ın yaptığı gibi, böyle kimselere Hz. İbrahim (a.s) ve Hz. İsmail (a.s) dini sahih olarak ulaşmış, ancak bu kimse- ler kendilerine doğru bir şekilde ulaşan dinlerini değiştirip tahrif etmişlerdir.

Bu kuralların ışığında, Resulullah (a.s)'ın anne ve babasının kurtulanlar, zümresine dahil olduklarına söyleyebiliriz. Zira onlara, geçmiş peygamberlerin risaletlerinden hiç biri ulaşmamıştı. Hz. Muhammed (a.s)'e peygamberlik geldiğinde ise hayatta değildiler. Bu görüşün aksine dair varid olan haberler, sahih rivayetlerle çeliştiklerinden kabul görmezler. Bu aykırı nakiller ya tevil edilir,

1) Abdulkadir Bağdadi, Usuli'd Din.

ya da bazı ravilerin vehmi olarak değerlendirilir. Müslim'de yer alan: *"Babam ve baban ateştedir"* hadisi, bir başka nakilde Buhari ve Müslim'in şartına uygun bir şekilde isnad edilerek farklı bir ifade ile rivayet edilmiştir. Bu rivayete göre; Resulullah (a.s) soru soran kişinin babasının cehennemlik olduğunu söyledikten sonra şöyle demiştir:

"Biraz önce bir kafirin kabrinin yanından geçiyordum. Cehennemlik olduğunu o söyledi."

Müslim'deki hadisi tevil etmek de mümkündür. Zira lügatta, baba kelimesi dede ve dedenin babası için de kullanılmaktadır.

Fetret döneminin varlığana işaret eden bir hadis-i şerif, daha önceki sayfalarımızda geçmişti.

Esved bin Seri' (r.a)'nin rivayet ettiğine göre Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Dört sınıf insan kıyamet günü itiraz ederek, cezalandırılmamalarını taleb ederler: Hiç bir şey işitmeyen sağırlar, ahmaklar (deliler) bunaklar. Fetret devrinde ölene gelince, o şöyle der: "Senin Resulün bana ulaşmadı."

Fetret ehlinin kurtulanlar içinde olduklarına aşağıdaki ayeti kerimeler de işaret etmektedir

"Biz elçi göndermedikçe (hiç bir kavme) azab edecek değiliz." (1)

"Geçmiş her ümmet içinde de mutlaka bir uyarıcı bulunagelmiştir." (2)

Elbette bu, Resulullah (a.s)'dan önce araplara sahih bir dinin ulaşmadığını göstermez. Hz. İbrahim (a.s) ve Hz. İsmail (a.s) arapların içerisinde yaşamışlardı. Ancak Allah katından getirmiş oldukları din, zamanla değişime ve tahrife uğramıştır.

Buna göre Hz Muhammed (a.s)'e peygamberlik gelmeden önce yaşayanlar, bir başka ilahi din kendilerine sahih bir biçimde ulaşmadığından fetret ehli sayılırlar.

İKİNCİ MESELE: FARKLI GÖRÜŞLER

Akaid'de Maturidi mezhebine mensup olanlar, kendilerine bir peygamber gönderilmemiş olsa bile, bütün insanların Allah'ı bilmekle mükellef oldukları görüşündediler.

---

1) İsra Suresi: 15
2) Fatır Suresi: 24

Mutezile ekolünü benimseyenler ise, insanların kendilerine peygamber gönderilmese de aklın, iyi gördüğü şeyleri yapmak, kötü gördüğü şeyleri yapmamakla mükellef olduğunu ileri sürerler.

Akaid'de Eş'ari mezhebine mensup olanlar ise, kendilerine peygamber gönderilmedikçe, insanların ne dinin temel meselelerinden, ne de ayrıntılarından sorumlu olmayacaklarını söylerler. Eş'arilerin Kur'an-ı Kerim'den delilleri şu ayetlerdir:

"Biz elçi göndermedikçe (hiç bir kavme) azab edecek değiliz." (1)

"Bu Kur'an bana, sizi ve ulaştığı kimseleri uyarman için vahyolundu." (2)

"... İnsanların Allah'a karşı bir hüccetleri olmaması için, gönderilen müjdeci ve uyarıcı peygamberlerden bir kısmını daha önce anlatmış, bir kısmı da anlatmamıştık..."(3)

"Bekçiler: "Size, belgelerle peygamberleriniz gelmemiş miydi?" derler. Onlar da: "Evet, gelmişti" derler." (4)

"Bu, indirdiğimiz kutsal kitaptır, onu uyun. "Bizden önce iki topluluğa kitap indirildi, bizim onların okuduklarından haberimiz yok" demekten veya "Bize kitap indirilseydi onlardan daha doğru yolda olurduk" demekten sakının ki, merhamet olunasınız..." (5)

ÜÇÜNCÜ MESELE: AKILLI OLMAK

Mecnun olarak büluğa eren bir kimse ölene kadar bu durumda kaldığı takdirde mükellef olarak kabul edilmez. Akıllı olarak büluğa erip de iman etmeden deliren bir kimse ise mükellef olup, cehennemden kurtulamaz. Zira o büluğdan sonra delirinceye kadar akıllı olarak geçirdiği süreden sorumludur.

DÖRDÜNCÜ MESELE: GÜÇ YETİRME

Usul alimleri kulların yükümlülüklerinde ancak güç yetirdikleri oranda sorumluluk taşıdıkları, yapılması imkansız olan bir şeyden dolayı hesaba çekilmelerinin söz konusu olmayacağı üzerinde görüş birliğine varmışlardır.

"İki zıddın birleştirilmesi gibi aklen ve adete imkansız olan bir şeyi yerine getirmekle zaten mükellef tutulmazlar" demişlerdir.

---

1) İsra Suresi: 15
2) En'am Suresi: 19
3) Nisa Sures: 165
4) Mü'min Suresi: 50
5) En'am Suresi: 155-156

BEŞİNCİ MESELE: AYRINTILAR

Kafirler, dinin usulü denilen ana ilkelerine ve furuu denilen ayrıntılarına beraberce uymakla mı yükümlüdürler? Yoksa onlardan başlangıçta sadece dinin usulünü kabul etmeleri, buna iman ettiklerinle ayrıntıları uygulamaları mı istenir?

Bu konuda alimlerin iki farklı görüşü bulunmaktadır. Alimlerin çoğunluğu, kafirlerin ancak iman ettikten sonra dinin ayrıntılarıyla yükümlü olduklarını söylerler.

"Dinin usulü" ile kastedilen, Allah'a, peygambere ve ahiret gününe iman gibi akideyle ilgili temel meselelerdir. Furu'u ile kastedilen ise dinin usulünden kaynaklanan namaz, zekat, oruç ve hac gibi şer'i hükümlerdir.

ALTINCI MESELE: MALİ SORUMLULUK

Çocuğun ve delinin mali sorumluluğu

Mümeyyez olmayan (iyiyi kötüyü ayırdedemeyen) çocuk ve mümeyyezlik özelliğini yitirmiş olan delinin mali yükümlülükleri var mıdır?

Alimlerin çoğunluğu deli ve çocuğun başkasının malına zarar vermeleri halinde, bu zararın mallarından ödenmesi görüşündedir.

"Çocuk ve deli diyet gerektirecek bir suç işlediğinde, bu diyet mallarından temin edilerek ödenir. Alimlerin çoğunluğu çocuk ve delinin mallarına zekat da düştüğü görüşündedir. Hanefiler ise bu görüşe katılmazlar.

Delinin ve çocuğun topraklarında yetişen ürünlere zekat düştüğü konusunda alimlerin icma'ı bulunmaktadır."(1)

YEDİNCİ MESELE: BÜLUĞA ERMEK

Büluğun, yükümlülüğün şartlarından olduğunu görmüştük. Buna göre büluğa ermemiş kişi mükellef sayılamaz. Büluğdan önce ölen çocukların ahirette hesaba çekilmeyeceği umulur.

Ancak şeriat koyucu bu konuda edeben susmamızı ve işi Allah'ın takdirine bırakmamızı istemektedir. Zira bu konuda susmak, çocukların dini eğitim ve terbiyesine daha çok önem vererek çaba göstermemize neden olur.

Çocuklar hakkında bir çok nas bulunmaktadır. Bunların bazılarını ele almak istiyoruz:

---

1) Muhammed Ebu Zehra, Fıkıh Usulü.

١١٤ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: تُوُفِّيَ صَبِيٌّ، فَقُلْتُ: طُوْبَى لَهُ، عُصْفُورٌ مِنْ عَصَافِيرِ الْجَنَّةِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «أَوَلاَ تَدْرِينَ أَنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْجَنَّةَ، وَخَلَقَ النَّارَ، فَخَلَقَ لِهٰذِهِ أَهْلاً وَلِهٰذِهِ أَهْلاً؟».

114- Müslim, Hz. Aişe (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Bir çocuk vefat etmişti. "Ona ne mutlu, cennet kuşlarından bir kuş olacak" dedim. Bunun üzerine Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Bilmiyor musun ki, Allah cenneti ve cehennemi yarattı. Sonra bunların her birinin ehli olacak kişileri yarattı."

Diğer bir rivayet ise şöyledir:

"Resulullah (a.s) ensardan bir çocuğun cenazesine çağrılmıştı. "Ey Allah'ın Resulü! Buna ne mutlu. Cennet kuşlarından bir kuş olacak. Ne kötülük işledi, ne de ona kötülük erişti." dedim. Bunun üzerine Resulullah (a.s):

"Yoksa söylediğin gibi değil mi ey Aişe! Allah, cennet için onların ehlini yaratmıştır. Onlar daha babalarının sulblerindeyken, cennet ehli olarak yaratılmışlardır. (yine) Allah cehennem için, onlar babalarının sulblerindeyken, cehennem ehli olarak yaratılmışlardır."

Ebu Davud ve Nesai de ikinci rivayetin benzerini nakletmişlerdir. Onların rivayetlerinde: *"Buna ne mutlu? Ne kötülük yaptı, ne kötülük bildi"* ifadesi geçmektedir. (1)

İslami kuralların, ölen çocukların dinen yükümlü olmayacağını belirtmesine rağmen, edeben ölen kimsenin ahiretteki durumu hakkında konuşmamak, takdiri Allah'a bırakmak en doğru olandır.

Ölen çocukların ahirette sorumluluğu olmayacağına delil olarak aşağıdaki hadisi şerifi vermek istiyoruz:

١١٥ــ رَوَى الْبَزَّارُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ سُئِلَ عَمَّنْ فِي الْجَنَّةِ؟ فَقَالَ: «النَّبِيُّ فِي الْجَنَّةِ وَالشَّهِيدُ فِي الْجَنَّةِ، وَالْمَوْلُودُ فِي الْجَنَّةِ وَالْمَوْؤُدَةُ فِي الْجَنَّةِ».

114-Müslim (4/2050) 46-Kitabu'l Kader. 6-Her bebek fıtrat üzere doğar hadisinin anlamı babı.

1) Ebu Davud (4/229) Kitabu's Sünne, Müşriklerin zürriyetlei babı. Nesai (4/57) 21-Kitabu'l Cenaiz. 58-Çocuk mevtanın cenaze namazını kılma babı.

115- Bezzar, İbni Abbas (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Kimlerin cennette olduğuna dair Hz. Peygamber (a.s)'e soru soruldu. O da şöyle buyurdu:

"Peygamber cennettedir. Şehid cennettedir. Yeni doğan bebek cennettedir. Mev'ude (cahiliyet döneminde gömülen kız çocuğu) cennettedir."

١١٦ــ رَوَى الشَّيْخَانِ وَأَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيُّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، سُئِلَ النَّبِيُّ ﷺ عَنْ أَوْلاَدِ الْمُشْرِكِينَ فَقَالَ: «اَللَّهُ إِذْ خَلَقَهُمْ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا عَامِلِينَ».

116- Buhari, Müslim, Ebu Davud ve **Nesai,** İbni Abbas (r.a)'dan rivayet etmişlerdir:

"Hz. Peygamber (a.s)'e müşriklerin ölen çocuklarının durumu hakkında soru soruldu. O şöyle buyurdu:

"Onları Allah yarattı. Ne ile amel edeceklerini de O bilir."

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Bu ve daha önce geçen Hz. Aişe (r.a)'den rivayet edilen hadisler, Allah Tea-la'nın müslümanları çocuklar konusunda eğitmesine örnek oluşturur. Zira çocukların akibeti hakkında konuşmamaya teşvikte bir çok hikmetler gizlidir.

Buna örnek olarak, alimlerin vaaz ve ilim edebine olan riayetleri gösterilebilir. Vaiz'in uyması gereken edeb, konuşmasının etkisini azaltacak ve halkın zihninde sorulara yol açacak ayrıntılara girmekten kaçınmasıdır. Ana konuları bırakıp da ayrıntılarla uğraşmak, cahil halkın akidesine zarar vermeye, onların düşünce ve amel bakımından fitneye düşmelerine sebep olabilir.

Alimlerin ilim taleb eden öğrencileri karşısında uyması gereken edeb, eği-

---

115-Kesfu'l Estar (3/31) Mecma'u'z-Zevaid (7/219) Haysemi, hadisi Bezzar'ın rivayet ettiğini, Muhammed bin Muaviye dışında, ricalinin sahih olduğunu, onun da sika olduğunu söylemiştir. İmam Ahmed ve Ebu Davud bu hadisi Hasna bint Muaviye ve amcası kanalıyla rivayet etmişlerdir. İbni Hacer Fethu'l Bari'de hadisin hasen olduğunu söylemiştir. Suyuti de hadisin sıhhatine işaret etmiştir. Bazı alimler ise bu hadisi zayıf bulmuşlardır. Ancak her halükarda bu hadis anlam olarak sahihtir. Müsned (5/58)

116-Buhari (3/245) 23-Kitabu'l Cenaiz. 92-Müşriklerin çocukları hakkında söylenenler babı. Müslim (4/2049) 46-Kitabu'l Kader. 6-Her çocuk fıtrat üzere doğar hadisinin anlamı babı. Ebu Davud (3/229) Kitabu's Sünne. 18-Müşriklerin zürriyeti babı. Nesai (4/95) 21-Kitabu'l Cenaiz . 60-Müşriklerin çocukları babı. Şerhu's Sünne

timde tedrici bir yol izleyerek ilmin inceliklerini ve çapraşık meseleleri yavaş yavaş öğretmesidir.

Vaiz'in edebi ve uyması gereken prensip, *"Her bilinen söylenmez"* kaidesidir. Alim ise imamlığa hazırladığı ilim taleb eden öğrencilerine bildiği her şeyi belli bir sıra ve zaman içinde tedrici olarak öğretmelidir. Bu usule bir çok hadis-i şerif de ışık tutmaktadır.

Alimlerin bu hadislerden istifade ettikleri bir husus da, akli hüküm ve şer'i hüküm, akli vacib ve şer'i vacib kavramlarıdır. Buna bir örnek verelim:

Kafire de mümine de azab etmek, Allah'ın kudreti dahilindedir. Akli vacib (aklın gereği) de Allah Teala'nın kafire de mümine de azab edebileceğini gösterir. Fakat Allah Teala'nın müminlere azab etmeyeceğine dair şer'i naslar bulunduğundan, şer'i vacib, Allah'ın müminlere azab etmeyeceğini, kafirleri ise azabtan alıkoymayacağını gerekli kılar. Elimizde bulunan hadisi şerifler de, Ehl-i Sünnet Ve'l Cemaat'ın bu görüşünü doğrulamaktadır. Bu görüşe Mutezile muhalefet etmiştir. Bu gibi çapraşık meseleleri ancak araştırmacı alimlar anlayabilirler. Bu meselelerin bir de ayrıntıları vardır ki, bunlar akaid kitaplarında, gayet güzel bir biçimde açıklanmıştır.

Müşriklerin çocukları hakkında alimlerin görüşlerinden bazıları şöyledir:

Beğavi şöyle demiştir:

"Onların ne cennetlik, ne de cehennemlik olduğuna hükmolunmaz. Resulullah (a.s)'ın fetvası doğrultusunda, onların akıbetleri Allah'ın ilmine havale edilir."

İbni Kayyım el Cevziyye der ki:

"Bu hadisin neye işaret ettiği tartışma konusudur. Zira Hz. Peygamber (a.s) susarak onların akıbeti hakkında bir görüş beyan etmemiş, amellerinin ilmini Allah'a havale etmiştir. Bunun anlamı şudur: Allah onların yaşasalardı ne yapacaklarını, kimin hakkı kabul edip onunla amel edeceğini, kimin de küfrü kabul edip o doğrultuda hareket edeceğini bilir... Allah Teala ezeli ilmi ile onların hayatlarında ne yapacağını takdir eder."

Nevevi de şöyle diyor:

"Görüşlerine güvenilen müslüman alimlerin, müslümanların büluğa ermeden ölen çocuklarının cennetlik olduğuna dair icmaı bulunmaktadır."

Buhari'nin kendi senedi ile Enes (r.a)'den rivyaet ettiğine göre Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Büluğa ermemiş üç çocuğu vefat eden hiç bir müslüman yoktur ki, Allah o

çocuklara olan rahmetinden dolayı onu cennete koymuş olmasın."

Babalarına ve annelerine şefaat edeceklerine dair bir çok hadis bulunduğuna göre, çocukların kendilerinin cennete girmesi elbette daha tabiidir.

Araştırmacılardan Şuayb Arnavut hoca, Şerhu's-Sünne üzerine yapmış olduğu yorumda şöyle demektedir:

"Tefsir ve Kelam ilmi ile uğraşan muhakkik alimlerce kabul gören sahih görüş, onların cennetlik olduğudur. Bu kimseler görüşlerine delil olarak, Sahih-i Buhari'de Semure bin Cundeb (r.a)'den rivayet edilen şu hadisi gösterirler:

"Resulullah (a.s) sık sık ashabına: "İçinizden rüya gören var mı?" diye sorardı. Rüya gören kimse de görmüş olduğu rüyayı Allah'ın anlatmasını nasip ettiği şekilde anlatırdı. Bir sabah Resulullah (a.s) bize: "Gece (yanıma) iki kişi geldi." dedi..." Bu hadisin devamında şu ifadeler yer almaktadır: "Bahçedeki uzun boylu adama gelince; o İbrahim (a.s)'di. Etrafındaki çocuklar ise fıtrat üzere vefat eden bütün çocuklardı." Bazı müslümanlar: "Ey Allah'ın Resulü! Ya müşreklerin çocukları?" diye sordular. Resulullah (a.s): "Müşriklerin çocukları da onlarla beraberdi" dedi."

Şuayb Arnavut hoca bundan sonra, büluğa ermemiş akıllı olmayan ve kendisine tebliğ yapılmamış olan insanlara Allah Teala'nın azab etmeyeceğine dair ayetler zikretmektedir.

"Biz elçi göndermedikçe (hiç bir kavme) azab edecek değiliz." (1)

"Rabbin kasabaların halkını, onlara ayetlerimizi okuyacak bir peygamber göndermedikçe onları yok etmiş değildir. Zaten biz yalnız, halkı zalim olan kasabaları yok etmişizdir." (2)

Bundan sonra da konuyla ilgili zikretmiş olduğumuz hadislere yer vermektedir. (3)

SEKİZİNCİ MESELE: FARZLAR

İslam uleması farzları ikiye ayırmıştır:

1- Farz-ı aynlar.

2- Farz-ı kifayeler.

Farz-ı kifayeler, ümmetin yapmakla sorumlu olduğu farzlardır. Farz-ı aynlar

ise her ferdin bizatihi yerine getirmek zorunda olduğu yükümlülüklerdir. Farz-ı ayın ve farz-ı kifayelerin neler olduğunu bilmek, müslümanların üzerine düşen en önemli görevlerdendir. Bu konuda "Zamanın ihtiyaçlarından uzak kalmamak için" adlı bir araştırma yapmış, bu eserde bu konuyu etraflıca ele almıştık. Doğrusu farz-ı ayn ve farz-ı kifayeler, yükümlülüklerin amelle ilgili olan bölümleridir.

ÜÇÜNCÜ KISIM

İMAN VE İSLAM

İMAN VE İSLAM

İmanın lugat anlamı tasdiktir. Allah Teala buyuruyor ki:

"... 'Her ne kadar doğru söylüyorsak da sen bize inanmazsın' dediler." (1)

İslam'ın lugat anlamı ise teslim olma ve boyun eğmedir. Allah Teala buyuruyor ki:

"Ey Muhammed! Bedeviler: "İnandık" dediler, de ki: "İnanmadınız ama İslam olduk deyin, inanç henüz gönüllerinize yerleşmedi; eğer Allah'a ve peygamberine itaat ederseniz, işlediklerinizden bir şey eksilmez, doğrusu Allah bağışlar, merhamet eder." (2)

Mükelleften istenen başlangıçtan itibaren, kalbten iman edip teslimiyet göstermesidir. İmanın ve İslam'ın özüne girmesi, ancak kalbiyle tasdik etmesi ve boyun eğmesiyle mümkündür. Allah'a boyun eğmeksizin iman söz konusu olmaz. Kalbiyle tasdik etmeden de iman ve İslam sahih olmaz.

Kamil bir iman için kalbin tasdiki, dilin ikrarı ve organların o iman doğrultusunda amel etmesi gerekir. Kamil bir İslam, kalbin, alemlerin rabbi olan Allah'a tamamen teslimiyetini gerektirir. Bunun için kalbin tasdiki ve teslimiyeti esasdır. Dilin İslamı, kelime-i şehadeti ikrar etmesidir. Organların ameli, İslam ahkamını uygulamasıdır. Bu noktayı nazarı itibara aldığımızda İslam ve imanın en alt ve en üst sınırlarında birleştiklerini, birbirleriyle tamamen mutabık olduklarını görürüz.

Allah Teala buyuruyor ki:

"Bunun üzerine orada bulunan müminleri çıkardık. Zaten orada bir ev

---

1) Yusuf Suresi: 17

2) Hucurat Suresi: 14

halkından başka müslümanlardan kimseyi bulmadık." (1)

"Musa dedi ki: "Ey kavmim, eğer Allah'a inandıysanız ve O'na teslim olduysanız, sadece O'na güvenip dayanın." (2)

Gerçek mümin aynı zamanda gerçek müslüman olur, Kur'an'a ve sünnete inanır. O, Kur'an ve sünnet kaynaklı emir ve yasaklara inanan ve boyun eğen kişidir. Sözleri, davranışları, tasdiki ve boyun eğmesi bu doğrultudadır.

Amel bakımından insanlar farklı farklıdırlar. Bu yüzden imanın ve İslam'ın tarifi, imanın ve İslam'ın hakikati hakkında bir çok konu ortaya konulmuştur. İman ve İslam'ın ne kadarı kulun Allah katında kurtuluşunu sağlayacaktır? İman ve İslam ne zaman birbirinin aynıdır. Ne zaman birbirleri içine girerler? Ne zaman birbirlerini tamamlarlar? İman ve İslam'ın içine neler girebilir? iman ve İslam'ı kabulün şartları nelerdir? İslam'la amel etmede mükellefler farklı konumlara sahiplerse, kalplerdeki tesdik de birbirinden farklı olabilir mi? Kalpteki iman nuru farklı farklı olabilir mi?

İman ve İslam hakkında böyle pek çok mesele bulunmaktadır. Bu meselelerin bazılarında, ehl-i sünnet ve'l cemaat ile cemaatdan ayrılmış bazı fırkalar, görüş birliği içindedirler. Bazı meselerde lafzi bir ihtilaf söz konusudur. Bazı meselelerde ise ehl-i sünnet içerisinde farklı görüşler bulunmaktadır.

Dileğimiz her müslümanın ehl-i sünnet ve'l cemaat akaidini kendine has kitaplardan ve ilim ehlinden öğrenmesidir. Burada bütün bu meselelere geniş yer vererek, kitabımızı amacı dışına çıkarmak istemiyoruz. Bu yüzden ana meseleleri ele almakla yetineceğiz.

İMAN KONUSUNDAKİ FARKLI GÖRÜŞLER

1- Mutezile'nin görüşüne göre iman; dille söylemek, amel ve itikaddır. Onlara göre ameli terkeden mümin değildir. Zira imanın bir bölümünü kaybetmiştir. Bu insan kafir de değildir. Çünkü kalbiyle tesdik etmektedir. Mu'tezile'ye göre böyle bir kişi kafir ve mümin arasında bir mertebeye sahibtir. Cehennemde ebedi olarak kalacaksa da, azabı kafirin azabından daha hafiftir.

2- Hariciler, büyük günah işleyen kimseleri tekfir ederek kafir olduklarını söylerler.

3- Ehl-i Sünnet ise şöyle der: Kim şer'i ölçülere göre tasdik ederse -ki bu Allah katından getirdikleri ile birlikte Hz. Muhammed (a.s)'i tasdiktir- ve dinin zorunlu olarak bilinmesi gereken ilkelerini bilir ve kalben boyun eğerse, onda

iman sabit kılınmış olur. Bu imana amel eklenmese de o insan sonunda cennete gidecektir. O, ahirette Allah'ın takdirine göre muamele görür. Allah dilerse amellerinin noksanlığından ötürü ona azab eder, dilerse onu affeder.

Allah Teala buyuruyor ki:

"Allah, kendisine ortak koşulmasını elbette bağışlamaz; ondan başka günahları dilediği kimse için bağışlar; Kim Allah'a ortak koşarsa büsbütün sapıtmıştır." (1)

Ehl-i Sünnet arasında da ihtilaf konusu olan bazı ayrıntılar bulunmaktadır.

Ehl-i sünnet ve'l cemaat muhakkikleri mezheblerini teyiden aşağıdaki ayetleri delil olarak gösterirler:

"İşte onların kalbine Allah iman yazmış ve katından bir ruh ile onları desteklemiştir." (2)

"Henüz iman kalblerinize yerleşmedi." (3)

"Kalbi iman ile mutmain olduğu halde (dinden dönmeye) zorlanan hariç, kim iman ettikten sonra Allah'ı inkar ederse (ona Allah'ın gazabı vardır.)..." (4)

"Her kim, mümin olarak iyi olan işlerden yaparsa, artık o, ne zulümden ne de hakkının çiğnenmesinden korkar." (5)

Şart, şart koşulan şeyden farklıdır. Bu da imanın amelden farklı olduğunu gösterir.

"Eğer müminlerden iki gurup birbirleriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin." (6)

Bu ayette, aralarında ihtilaf olması halinde bile iki gurup içinde iman sıfatı ispat edilmektedir.

Allah Teala buyuruyor ki:

"İman edip salih amel işleyenler..." (7)

Bu ayette salih amel imana atfedilmiştir. Atıf ise farklılığı gerekli kılar.

---

1) Nisa Suresi: 116
2) Mücadele Suresi: 22
3) Hucurat Suresi: 14
4) Nahl Suresi: 106
5) Taha Suresi: 112
6) Hucurat Suresi: 9
7) Meryem Suresi: 96

Allah Teala, iman ehline amel etmeleri için hitab etmektedir:

"Ey iman edenler! Oruç sizden önce gelip-geçmiş ümmetlere farz kılındığı gibi, size de farz kılındı." (1)

Bu ayette Allah Teala önce onların imanlarını ortaya koymakta, sonra amel etmelerini taleb etmektedir. Bu da iman ve amelin farklı şeyler olduğunu göstermektedir.

Ehl-i sünnetle başkaları, ya da ehl-i sünnet'in muhakkikleri ile diğerleri arasındaki ihtilaf, nasların farklı bakış açıları ile incelenip anlaşılmasından, iman ve İslam hakkındaki nasların bu anlayış doğrultusunda yerli yerine oturtulmak istenmesinden kaynaklanmaktadır. Zira hakikat, mecaz, kemal, noksanlık, en alt sınır, en üst sınır gibi bazı kavramlar, bu nasların farklı olarak yorumlanmasında etken oluyordu.

4- Teslim olup, boyun eğme olmaksızın sadece kalple tasdik etmenin Allah indinde kişiye yarar sağlamayacağı açıktır. Allah Teala bazı kafirleri şöyle niteliyor:

"Gönülleri kesin olarak kabul ettiği halde, haksızlık ve büyüklenmelerinden ötürü onları bile bile inkar ettiler." (2)

"Kendilerine kitap verdiklerimiz, Muhammed'i, oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Onlardan bir takımı, doğrusu bile bile hakkı gizlerler." (3)

5- Kelime-i Şehadeti lafzan getirmeme: Bir insan, kalble tasdik eder, teslimiyet gösterir ve boyun eğer de arapça veya başka bir dilde kelime-i şehadet getirmezse duruma bakılır: Eğer bu kişi dilsizlik ya da ani ölüm gibi bir mani yüzünden kelime-i şehadet getirememişse Allah indinde kurtuluşa erenlerden kabul edilir. Şayet inadı ve hoşlanmaması yüzünden değil de başka bir sebepten dolayı kelime-i şehadet getirmemişse, bazı alimlere göre bu kişi Allah indinde kurtuluşa eremez. Bazıları ise onun günahkar olmakla birlikte iman ehli sayılacağını söylerler. Ancak alimler dünyada böyle kişilere müslüman muamelesi yapılmaması konusunda icma' etmişlerdir. Böyle kimseler müslüman kızlarla evlendirilmez ve müslümanların mezarlığına gömülmez. Kalben tasdik etmeden, nifak için kelime-i şehadet getiren kimseye de bu şehadet Allah indinde bir fayda sağlamayacaktır. Çünkü o münafıktır. Fakat zahiren kelime-i şehadet getirmesinden dolayı bu kimseye dünyevi hükümlerde müslüman muamelesi yapılır. İnadı ve hoşlanmaması yüzünden kelime-i şehadet getirmeyen kimsenin, kalbiyle tasdik etse bile, kafir olacağı icma ile sabittir.

---

1) Bakara Suresi: 183
2) Neml Suresi: 14
3) Bakara Suresi: 146

AKAİD ÜZERİNE BAZI MESELELER

1- İmanın artıp eksilmesi:

Bu, konunun bazı incelikleri ile ilgili lafzi bir ihtilafdır. Zira İslami yükümlülüklerini yerine getirirken insanların amel yönünden eşit olmadığı, yani kişinin takva ve dindarlığına göre az veya çok ibadet yaptığı konusunda herkes hem fikirdir. İbadet, imanın göstergelerinden biridir. Yine herkesin ortak görüşü, amellerin kalpte uyandırdığı manaların, kişiye göre farklılık arzettiğidir. Bunun İslam ve iman ile yakın bir ilgisi vardır. Sıddik kimselerin imanının başkalarından daha yüksek bir iman olduğu konusu da herkesçe kabul edilmektedir. Peygamberlerin imanının ise diğer bütün insanların imanından daha üstün olduğu açıktır. Kalblerdeki iman nurunun mükelleften mükellefe farklılık arzettiği konusunda da görüş birliği bulunmaktadır. Naslardan fıtri olarak anlaşılan şey de imanın artacağına işaret etmektedir.

Allah Teala şöyle buyuruyor:

"İnananlar, ancak o kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman kalbleri titrer, ayetleri okunduğu zaman, bu onların imanlarını artırır."(1)

"İnananların imanlarını kat kat artırmaları için, kalblerine güven indiren O'dur." (2)

"... İnananların da imanlarının artmasını sağladık." (3)

"Bir sure inince, aralarında "Bu, hanginizin imanını artırdı?" diyen iki yüzlüler vardır. İnananların ise imanını artırmıştır." (4)

"Bu, onların ancak imanın ve teslimiyetini artırdı." (5)

"İbrahim: "Rabbim! Ölüleri nasıl diriltiğini bana göster" dediğinde, "İnanmıyor musun?" deyince de, "Hayır, öyle değil, fakat kalbim iyice kansın" demişti." (6)

KONU İLE İLGİLİ RİVAYETLER

١١٧ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ

---

1) Enfal Suresi: 2
2) Fetih Sursei: 4
3) Müddessir Suresi: 31
4) Tevbe Suresi: 124
5) Ahzab Suresi: 22
6) Bakara Suresi: 260

اللَّهِ ﷺ ثُمَّ يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: «أَخْرِجُوا مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ إِيمَانٍ».

117- Buhari, Ebu Said el Hudri (r.a)'den rivayet ettiğine göre Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Sonra Allah Teala şöyle buyurur: "Kalbinde hardal tanesi ağırlığında iman bulunan kimseyi (cehennemden) çıkarın."

١١٨ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ أَنَسٍ قَوْلُهُ ﷺ : «يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ لاَإِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَفِي قَلْبِهِ وَزْنُ شَعِيرَةٍ مِنْ إِيمَانٍ، وَيَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ لاَإِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَفِي قَلْبِهِ وَزْنُ بُرَّةٍ مِنْ إِيمَانٍ، وَيَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ لاَإِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَفِي قَلْبِهِ ذَرَّةٌ مِنْ إِيمَانٍ».

118- Tirmizi, Enes (r.a)'den rivayet ettiğine göre Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Kalbinde bir arpa tanesi ağırlığında iman bulunan ve 'la ilahe illallah' diyen herkes cehennemden çıkacaktır. 'La ilahe illallah' diyen ve kalbinde buğday tanesi ağırlığında iman bulunan kimse cehennemden çıkacaktır. 'La ilahe illallah' diyen ve kalbinde zerre miktarı iman olan kimse cehennemden çıkacaktır."

Bu hadis, imanın kalblerde farklı ölçülerde olduğuna işaret etmektedir. Zira zerre, buğday tanesinden daha küçük, buğday tanesi ise arpa tanesinden daha küçüktür.

2- Kelime-i şehadet getirmek:

Bir kafir İslam'a girmek istediğinde giriş kapısı kelime-i şehadet getirmesidir. Kelime-i şehadet getirirken mutlaka "Eşhedü" (Şehadet ederim) kelimesini kullanması gerekir mi, yoksa bunun müradifi (benzeri) bir kelime kullansa da olur mu? sorusuna alimler *"hem olur, hem olmaz"* demişlerdir. Fakat ihtiyata binaen bu kelimenin kullanılmasının daha iyi olduğunu belirtmişlerdir.

117-Buhari (1)72) 2-Kitabu'l İman. 15-İman ehlinin amellerde berbirlerine üstünlüğü babı. Müslim (1/167) 1-Kitabu'l İman. 81-Görme yolunu bilme babı. Nesai (8/112) 47-Kitabu'l İman. 18-İmanın artması babı.

118-Tirmizi (4/711) 40-Kitabu Sıfati Cehennem. 9-İnsanların iki nefsi vardır babı. Tirmizi bu hadisin hasen v e sahih olduğunu söylemiştir.

3- Küfür itikadı üzre olmak:

Bazı kafirler tevhidin ve risaletin esasına inandıkları halde, küfür itikadı üzere kalabilirler. Mesela alemin kadim olduğunu, Hz. Muhammed (a.s)'in risaletinin yalnız arablara has olduğunu, İslami yükümlülüklerin ilk nesil müslümanlar için geçerli olduğunu söylemek, insanı küfre götürür. Bu itikadlara sahib olan bir kimse, kalime-i şehadet getirse bile küfürden çıkmış olmaz.

4- İnancın kelime-i şehadete ters düşmesi:

Müslüman olduklarını iddia ettikleri halde, akideleri kelime-i şehadete ters düşen fırkalar olagelmiştir. Bu fırkalar, müslüman görünerek asıl amaçlarını perdelemek isterler. Batini taifeler, zındıklar, varoluşçular, materyalistler vebenzerleri bu türlerdendir. Bu kimselerin tövbe edip İslam'a girmeleri için, sapık akide ve görüşlerini terketmeleri gerekir.

Geçtiğimiz konuları dikkatle incelediğimizde, iman ve İslam hakkında üzerimize ne gibi sorumluluklar düştüğünü anlarız. İmanı lisanla tesdik etmek ve amellerle kuvvetlendirmek gereği böylece vurgulanmış olmaktadır.

Kamil bir müslümanlık, kalbi ve ameli iman, üzerinde durulması gereken meseleler arasındadır. Çağımız ne yazık ki, fitnelerle doludur. Bu yüzden küfürden ve kelime-i şehadetle çelişecek sapık inançlardan korunmak gerekir. Bunun için müslüman bilgili olmak zorundadır. Nasları asli anlamlarıyla kavrayabilmek buna bağlıdır. Ayet ve hadisleri anlamamızı sağlayacak ilimleri öğrenmek, Fıkıh Usülü, Akaid ve Fıkıh gibi temel ilimleri bilmemiz gerekir. Çünkü insan kendisini küfre götürecek şeylerin saldırısına uğrar da, başına ne geldiğinin farkında bile olamaz.

Öte yandan bilgisiz bir insan, cahilliğinden dolayı mümin kimseleri tekfir edebilir. Ya da bilgisizliğinin sonucu olarak kafir kimselerin mümin olduklarını söyleyebilir. Masum kimselerin kanını mübah görüp, öldürülmeleri gereken kişilerin masum olduklarını söyleyebilir. Bu konudaki ilim; Ehl-i sünnet ve'l cemaat'ın izlemiş olduğu usullerle elde edilmelidir. Çünkü kurtuluş kapısı buradadır.

ALİMLERİN İMAN VE İSLAM HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Önceki sayfalarda ele aldığımız bazı konular hakkında alimlerin görüşlerine bakalım:

İmam Nevevi der ki:

"Zühri'ye gelince, o şöyle der: "İslam söz, iman ise ameldir." Zühri bu görü-

şüne delil olarak: "Ey Muhammed! Bedeviler: "İnandık" dediler, de ki: "İnanmadınız ama "İslam olduk" deyin; inanç henüz gönüllerinize yerleşmedi.." (1) ayetini zikreder. Başkaları ise İslam ve iman'ın aynı şey olduğunu söylemişler ve görüşlerine delil olarak "Bunun üzerine, suçlu milletin arasında bulunan müminleri çıkardık" (2) ayetini zikretmişlerdir.

Hattabi der ki: "İlim ehlinin iki büyük aliminden her biri, bu iki farklı görüşten birini benimsemişlerdir. Bunlardan ikincisi, birinciye reddiye olarak ikiyüz sayfaya varan bir kitap telif etmiştir. Bu konuda yapılması doğru olan şey, sözün mana sınırlarını belli etmek, yani mutlak olarak bırakmamaktır. Çünkü müslüman bazı durumlarda mümin olduğu gibi, bazı durumlarda mü- min olmayabilir. Mümin ise bütün durumlarda müslümandır. Demek oluyor ki, her mümin müslümandır, ancak her müslüman mümin değildir. Mesele bu şekil- de kabul edildiğinde, ayetlerin tevilini doğru bir biçimde yapmak mümkün olacak, ihtilaf edilmeksizin konu itidalli bir şekilde açıklığa kavuşacaktır."

İmanın aslı tasdiktir. İslam'ın aslı ise istislam (teslim olma)'dan gelmektedir. Bir insan dış görünüş olarak teslim olmuş görünebilir ve içten boyun eğmemiş olabilir. Yine bir insan içten iman etmiş, ancak dıştan boyun eğdiğini göstermemiş olabilir."

Hattabi, Hz. Peygamber (a.s)'in *"iman yetmiş küsur şubeden oluşur"* sözü hakkında da şunları söylemektedir:

"Bu hadiste şer'i imanın, en üstü ve en altı olmak üzere bazı cüz ve şubeleri ihtiva eden bir isim olduğu açıklanmaktadır. İsmin bu manaların tamamıyla ilgisi olduğu gibi, bir bölümüyle de ilgisi olabilir. Aslolan ise bütün bu cüzlerin bir araya gelmesidir. Mesela şer'i salatın (namazın) birçok şube ve cüzleri vardır. İsmin bu manaların bir kısmı ile olan ilgisi de aslolan bütün cüzlerin bir araya gelmesidir. Bunun delili Resulullah (a.s)'ın "Haya imanın bir şubesidir" hadisidir. Bu hadiste müminlerin iman derecelerinin birbirinden farklı olduğu, bazılarının imanını diğerlerinin imanından daha üstün olduğu ortaya konmaktadır."

İmam Ebu Muhammed Huseyn Beğavi Şafii (r.a), Resulullah (a.s)'ın Cebrail (a.s)'e, iman ve İslam hakkında soru sorması ile ilgili hadis hakkında şunları söylemektedir:

"Hz. Peygamber (a.s) amellerin zahirine (dış görünüşüne) İslam, içteki itikada ise iman adını vermiştir. Bu amellerin imandan, kalb ile tasdiğin İslam'dan sayılmaması anlamına gelmez. Aksine tamamı tek bir şey olan dinin bütününün

---

1) Hucurat Suresi: 14
2) Zariyat Suresi: 35

tafsilatlı olarak açıklanmasıdır. Bundan dolayı Resulullah (a.s) "O size dininizi öğretmeye gelen Cebrail (a.s)" buyurmuştur."

İman ve İslam isimlerinin içine, kalble tasdik ile amel, birlikte girmektedir. Allah Teala'nın *"Allah katında din, şüphesiz İslam'dır"* (1)

"Din olarak sizin için İslamiyeti beğendim." (2)

"Kim İslamiyet'ten başka bir dine yönelirse, onunki kabul edilmeyecektir." (3) buyrukları da buna işaret etmektedir. Bu ayeti kerimelerde Cenab-ı Hak, kullarından din olarak ancak İslam'ı kabul edip rıza göstereceğini bildirmektedir. Dinin kabul ve rızaya müstehak olabilmesi için de imanın amelle birleşmesi gerekmektedir.

Nevevi, Ebu Abdullah Temimi'nin 'Kitabu't Tahrir fi Şerhi Sahih el-Müslim' adlı eserinden şu nakli yapmaktadır:

"İmanın lugat anlamı tasdiktir. Eğer imanın lugat anlamı eses alınacak olursa, eksilip artması söz konusu olmaz. Zira tasdik bölünüp cüzlere ayrılmaz, bu yüzden de bazen kemale erip bazen eksilmesi diye bir şey olmaz. Şer'i ıstılahta (terminolojide) ise iman, kalble tasdik, organlarla amel anlamındadır. Eğer bu anlamda kullanılırsa, ehl-i sünnet'e göre iman artıp eksilebilir. İhtilaf konusu şudur: Kalbiyle tasdik eden bir kimse, bu imanın gereği olan amelleri işlemez ise, bu kişiye mümin denebilir mi? Görüşümüze göre böyle bir kimseye mümin denemez. Zira Resulullah (a.s) "Zina eden bir kişi zina ettiği sırada mümin değildir" buyurmuştur. Çünkü bu kişi imanının gereğini yerine getirmemiş ve bu nitelemeye müstehak olmuştur."

İmam Ebu Hasan Ali bin Halef bin Battal Maliki Meğribi ise Sahih-i Buhari Şerh'inde şöyle demektedir:

"Selef-i salih ve onları izleyen ehl-i sünnet uleması, imanın hem söz, hem de amel olduğunu, artıp eksilebildiğini söylemişlerdir. İmanın artıp eksilmesine delil olarak Buhari'nin de zikrettiği şu ayet-i kerimeleri esas almışlardır:

"İmanlarına iman katsınlar diye" (4)

"Onların hidayetini artırdık." (5)

"Hidayete erenlerin hidayetini artırdı." (6)

---

1) Ali İmran Suresi: 10
2) Maide Suresi: 3
3) Ali İmran Suresi: 85
4) Fetih Suresi: 4
5) Kehf Suresi: 13
6) Meryem Suresi: 76

"İman edenlerin imanı daha artar." (1)

"Bu hanginizin imanını artırdı (diye sorarlar) inananların ise imanını artırmıştır." (2)

"... Onlardan korkun dediler. Bu onların imanını artırdı da..." (3)

"... Onların ancak imanlarını ve teslimiyetlerini artırdı." (4)

İbni Battal demiştir ki:

"İmanı artmayan bir kimsenin imanı, eksik bir imandır. Eğer imanın lugat anlamı tasdiktir denilirse buna şu cevabı verebiliriz: Tasdik taatlarla kemale erer. Bu mümin hayırlı amellerde bulundukça imanı kemale erer. Demek ki, hayırlı amellerle iman güçlenir, aksi takdirde zayıflar. Hayırlı ameller azaldıkça imanın kemali de eksilir. Hayırlı ameller arttıkça da imanın kemali artar. İman hakkında söylenebilecek en mutedil söz budur. Allah ve Resulü (a.s)'nü tasdike gelince, bunun eksiltilmesi diye bir şey söz konusu olamaz. Bu yüzden İmam Malik (r.a) bazı rivayetlerdeki eksilmeye dair sözlere fazla itibar etmemiştir. Zira tasdikin eksilmesi caiz değildir. Çünkü tasdik eksilince şüphe ortaya çıkmış demektir ki, bu da insanı iman dairesinden çıkarır.

Bazıları ise İmam Malik'in imanın eksilmesi meselesi üzerinde fazla durmamayı tercih etmesini, sözlerinin tevil edilerek günahkar müminleri tekfir eden Haricilere muvafakat edermiş gibi görünmek korkusuna bağlarlar. Yoksa İmam Malik, diğer ehl-i sünnet alimleri gibi imanın eksilebileceğini söylemiştir."

Abdürrezzak der ki:

"Yaşım erişip de görebildiğim büyüklerimiz ve ilim arkadaşlarımızdan Süfyan-ı Sevri, Malik bin Enes, Ubeydullah bin Ömer, Evzai, Ma'mer bin Raşid, İbni Cureyc ve Süfyan bin Uyeyne'nin şöyle dediklerini işittim:

"İman hem söz, hem de ameldir. Eksilir ve artar. İbni Mes'ud, Huzeyfe bin Yeman, İbrahim en Nehai, Hasen el Basri, Ata, Tavus, Mücahid ve Abdullah bin Mübarek de bu görüştedir."

Müminlerin dostluk ve hoşnutluğunu hak etmek için müminin, kalb ile tasdik, dil ile ikrar edip, imanı doğrultusunda organları ile amel etmesi gereklidir. Dil ile imanı ikrar edip de, bu ikrara ve Allah'ı tanımasına amelleri zıt düşecek

---

1) Muhammed Suresi: 17
2) Müddessir Suresi: 31
3) Tevbe Suresi: 124
4) Ali İmran Suresi: 173
5) Ahzab Suresi: 22

olursa mümin ismine hak kazanamaz.

Yine Allah'ı tanıyıp amel eden bir kimse, diliyle inkar edip, tanımış olduğu Allah'ın birliğini yalanlarsa *"mutlak mümin"* ismine hak kazanamaz. Allah'a ve peygamberlerine imen ettiğini söylediği halde, yükümlü olduğu farzları yerine getirmeyen kimseye de mümin adı verilmez. Her ne kadar arapçada tasdik edene mümin deniyorsa da, böyle kişiler Allah Teala'nın:

"İnananlar ancak, o kimselerdir ki, Allah'ın (adı) anıldığı zaman kalbleri titrer, ayetleri okunduğu zaman bu onların imanlarını artırır. Ve Rablerine güvenir- ler; namaz kılarlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan yerli yerince sarfederler. İşte gerçekten inanmış olanlar bunlardır" (1) buyruğu gereğince bu ismi taşımaya layık değillerdir. Zira Allah Teala, kendilerinde bu sıfatlar bulunan kişilerin mümin olduğunu bildirmektedir.

İbni Battal, imanın amel olduğunu söyleyenler hakkında şöyle demektedir:

"Eğer "iman, tasdik olarak ele alınmıştır." denilirse tasdik imanın ilk derecesidir denilir. Bu tasdik eden kişinin imana girisini sağlar. Yoksa derecelerini tamamladığını göstermez. Böyle bir kişiye de "mutlak mümin" denilemez. Bu, ehl-i sünnet'in "iman, söz ve ameldir" görüşüdür."

Ebu Ubeyd der ki:

"Bu, İmam Malik, Süfyan-ı Sevri, Evzai gibi Hicaz, Şam ve Irak'ın ilim sahipleri, hidayet meşalesi, sünneti seniyyeye vakıf din önderlerinin görüşüdür."

İbni Battal der ki:

"Bu görüş Buhari'nin Kitabu'l-İman'da ispat etmeyi kasdettiği görüştür ve kitabındaki bütün babları, bu bab üzerine bina etmiştir. Buhari bu kitabındaki bablara, Babu Umuri'l-İman, Babu's-Salati Mine'l-İman, Babu's-Zekati Mine'l-İman, Babu'l-Cihadi Mine'l-İman gibi adlar vererek, Murcie ekolünü reddettiğini göstermiştir. Zira Mürcie ekolü imanın sözden ibaret bulunduğunu ve amelle ilgisi bulunmadığını söylemektedir. İmam Buhari kitabına verdiği bu tertible, Kur'an'a, Sünnet'e ve mezheb imamlarına muhalefet eden bu bozuk itikadlı kişilerin düştükleri yanlışı ortaya koymaya çalışmıştır."

İbni Battal bir başka babda da Muhlib'in şu görüşüne yer vermiştir:

"İslam, gerçekten lisanın söylediğini tasdik eden kalpten ibaret olan imandır ki, bunun dışındaki bir şeyin Allah indinde bir yararı olmayacaktır."

Kerramiyye ve Murcie'den bazı kimseler ise imanın kalble tasdik olmasa

---

1) Enfal Suresi: 2, 3, 4

bile, söz ile geçerli olduğunu iddia etmişlerdir. Bu kişilere verilen en iyi cevap, ümmetin, dıştan kelime-i şehadet getirmelerine rağmen, kalpten inanmayan münafıkların, kafir olduğunda icma etmeleri olmuştur. Allah Teala buyuruyor ki:

"Onlardan ölen kimsenin namazını sakın kılma, mezarı başında da durma. Çünkü onlar Allah'ı ve peygamberini inkar ettiler, fasık olarak öldüler. Malları ve çocukları seni hayrete düşürmesin; Allah bunlarla dünyada onlara azab etmek ve canlarını inkarcı olarak çıkarmak ister." (1)

Merhum İmam Ebu Amr bin Salah demiştir ki:

"Resulullah (a.s)'ın bu hadisine göre İslam, Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed (a.s)'in Allah'ın Resulü olduğuna şehadet etmek, namazı dosdoğru kılmak, zekatı vermek, ramazanı oruçlu geçirmek, gitmeye gücü yettiğinde Beytullah'a varıp hac yapmaktır. İman ise, Allah'a, meleklerine, kitaplarına, Resullerine, ahiret gününe, kader, hayır ve şerrin Allah'tan geldiğine inanmaktır. Böylece hadiste imanın esası olan kalbi tasdik ve İslam'ın esası olan zahiri boyun eğiş ve teslimiyet ortaya konmaktadır. Kelime-i şehadet getirmekle kişinin müslümanlığı hükmen sabit olur. Hadiste İslam'a namaz, zekat, hac ve oruç gibi ibadetlerin izafe edilmesi, bu ibadetlerin İslam'ın en büyük ve önemli şiarlarından olması yüzündendir. Bu ibadetleri yerine getirmesiyle kişi Allah'a olan teslimiyetini göstermiş olur. Bunları terketmesi ise teslimiyet bağlarının çözüldüğüne veya teslimiyeti ihlal ettiğine bir işaret sayılır.

İman kelimesi bu hadis-i şerifde, İslam kelimesinin tarifinde yer alan ibadetleri ve diğer taatleri, imanın esası olan kalbi tesdiğin semereleri bu ibadet ve taatlardır. Yine bu ibadetler imanı güçlendirip korur ve kemale erdirir. Bu sebeple Abdülkays'ın gönderdiği heyet hadisinde, Resulullah (a.s) imanı; kelime-i şehadet, namaz, zekat, ramazan orucu, ganimetin beşte birini verme ile açıklamıştır. İşte bu sebepten dolayı büyük günah işleyen ya da bir farzı terkeden kimseye mümin ismi mutlak olarak verilemez. Zira bir şeye verilen mutlak isim, o şeyin tamamına aittir. Eksiği olan bir şey için o isim mutlak olarak kullanılamaz. Ancak zahiri bakımdan kayıt ve şart konulabilir. Resulullah (a.s)'ın hadisinde de buna binaen büyük günah işleyen kimseye, o anda mutlak mümin ismi verilemiyeceği vurgulanmaktadır: "Hırsız, hırsızlık yaptığı sırada mümin değildir."

İslam ismi, imanın esası olan kalbi tasdik ve taatların esasını oluşturmaktadır. Bunların hepsi teslimiyet demektir.

Ele alıp irdelediğimiz konulardan çıkan sonuç şudur: İman ve İslam birleşip

ayrılabilirler. Her mümin müslümandır, ancak her müslüman mümin değildir. İslam ve iman hakkında Kur'an ve Sünnet'te yer alan çeşitli nasları, Allah'ın tevfikiyle derinleşmesine inceleyip bir neticeye vardık. Bu konulara giren kimseler pek çok hata yapmaktadırlar. Bizim araştırıp elde ettiğimiz netice, hadis ehli ve diğer alimlerin çoğunluğunun görüşüdür."

Selef-i salih ve daha sonraki ilim önderlerinden derlemiş olduğumuz bu görüşler de ortaya koymaktadır ki, iman artıp eksilebilmektedir. Selef'in, muhaddislerin ve bazı kelam alimlerinin görüşleri bu doğrultudadır. Kelamcıların çoğunluğu ise imanın artıp eksilebileceğini kabul etmeyerek şöyle demektedirler:

"İmanın artacağı kabul edildiğinde, bu şüphe ve küfür olur."

Kelam ilmi ile uğraşan araştırmacı alimlerden bazı arkadaşlarımız ise şöyle demektedirler:

"Tasdiğin kendisi artıp eksilmez. Semerelerinin yani amellerinin artıp eksilmesine göre, artıp eksilen şer'i imandır. Denildi ki: İmanın artacağına işaret eden naslar selefin sözleri ile imanın lugat anlamı ve kelamcıların görüşleri arasında bu yorumla bir uyum sağlanabilir. Şayet kelamcılar iman artıp eksilmez derken, tasdiği kastediyorlarsa, bu görüş, hasen olarak kabul edilebilir." En doğrusunu Allah bilir.

Öte yandan tasdik de delillerin belirginliği ve bakış açısının genişliği nisbetinde artabilir. Bu yüzden sıddıklerin imanı, başkalarının imanından daha kuvvetlidir. Zira onların imanlarına etki edip, sarsacak hiç bir şüphe ve engel bulunmamaktadır. Dahası başlarına çeşitli haller gelse de onların kalpleri rahat ve aydınlıktır. Oysa kalpleri henüz İslam'a ısınmış olan kimseler ve benzerlerinin durumu böyle değildir. Bunu hiç kimse inkar edemez. Akıl sahibi hiç bir kimse, Hz. Ebu Bekir (r.a)'in tasdikiyle, herhangi bir insanın tasdikinin aynı olduğunu söyleyemez. Buhari Sahih'inde şu habere yer vermektedir:

"İbni Ebi Muleyke demiştir ki:

"Hz. Peygamber (a.s)'in ashabından otuz kadarı ile tanıştım. Hepsi nefislerinin nifağa düşmesinden korkuyorlardı. Onlardan hiç biri Cibril (a.s) ile Mikail (a.s)'in imanı gibi bir imana sahip olduğunu söylememiştir." En doğrusunu Allah bilir.

Amellere iman ismi verilmesi konusunda ise Ehl-i Hak görüş birliği içindedirler. Kur'an ve Sünnet'ten görüşlerini destekleyen pek çok delil bulunmaktadır. Bu deliller sayılamayacak kadar çok, tek tek açıklamaya gerek kalmayacak kadar meşhurdur.

Allah Teala buyuruyor ki:

"Allah imanlarınızı boşa çıkaracak değildir." (1) Bu ayeti kerimedeki iman kelimesinin *"namaz"* ya da *"ibadet"* anlamında kullanıldığı konusunda alimler görüş birliğindedirler.

Ehl-i sünnetin hadis, fıkıh ve kelam alimleri, kıble ehlinden olduğuna hükmedilen bir müminin cehennemde ebedi olarak kalmayacağını, bir kimsenin kıble ehlinden sayılabilmesi için de, İslam dinine şeksiz şüphesiz, kalpten inanarak kelime-i şehadet getirmesi gerektiği konusunda ittifak etmişlerdir. Kelime-i şehadetin bir bölümünü söyleyip diğerini söylemeyen kimse kıble ehlinden sayılmaz. Dilinde olan bir hastalıktan dolayı kelime-i şehadet getirme arzusunu yerine getiremeyen bir kimse ise mümin sayılmaktadır.

Bir kimse kelime-i şehadet getirdiğinde artık ondan *"Ben İslam'dan başka bütün dinlerden beriyim"* demesi istenmez. Ancak bu kişinin Hz. Peygamber (a.s)'in sadece araplara gönderilmiş olduğuna inanan kafirlerden olması durumunda, kelime-i şehadet getirse bile yukarıda zikredilen sözü söylemedikçe müslüman olarak kabul edilmez.

İmam Şafii'nin mezhebini izleyen alimlerden bazıları, bir kişinin kelime-i şehadet getirdikten sonra bu sözü mutlaka söyleme şartı olmadığını söylerler. Bir kimse *"la ilahe illallah"* der de, *"Muhammedun Resulullah"* demez ise, Şafii mezhebinin meşhur olan görüşüne ve diğer mezheplere göre müslüman sayılamaz. Bazı Şafii alimleri ise, bu kişinin müslüman olacağını, ancak *"Muhammedun Resulullah"* demesinin talep edileceğini söylerler. Onlara göre, eğer bu kişi kelime-i şehadetin devamını söylemeyi reddederse mürdet olur. Bu görüşün sahipleri delil olarak Resulullah (a.s)'ın:

"La ilahe illallah deyinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Bunu söyledikleri zaman kanlarını (canlarını) ve malları benden korumuş olurlar" hadisini göstermişlerdir.

Alimlerin çoğunluğu ise hadiste geçen kelime-i şehadetin ilk kısmının kelime-i şehadetin tamamına işaret ettiğini, Hz. Peygamber (a.s)'in kelime-i şehadetin lafzının meşhur olması ve birbiri ile irtibatı dolayısıyla birinci kısmını söylemekle yetindiğini söylerler. En doğrusunu Allah bilir.

Şayet bir kimse namaz ve oruç gibi, kendi dininde olmayan ibadetlerin vacipliğini kabul ederse, bununla müslüman olur mu? sorusunu ilim adamlarımızın bir kısmı olumlu, diğer bir kısmı olumsuz olarak cevaplamışlardır. İslam'ın şartlarını kabul eden kimsenin müslüman olacağını söyleyenler, müslümanların inkar ettiklerinde kafir olacakları her şeyin, kafirlerin kabul etmeleri durumunda, müslüman olmalarına yol açacağı görüşünü ileri sürmüşlerdir.

---

1) Bakara Suresi: 143

Arapça söylemeye güç yetirdiği halde, kelime-i şehadeti bir başka dille söyleyen kimsenin müslüman olup olmayacağına gelince; bu konuda da ilim adamlarımızın iki farklı görüşü bulunmaktadır. Sahih olan görüşe göre, ikrar sebebiyle bu kişi müslüman olmuş olur. Doğru olan görüş budur ve diğerinin itibara alınmaması gerekir. Bu konu Şerhu'l Müzeheb'de geniş olarak ele alınıp incelenmiştir. Şüphesiz doğruyu Allah bilir.

İnsanın doğrudan doğruya kendisi için *"Ben müminim"* demesi hakkında selef alimlerinin ve diğerlerinin farklı görüşleri vardır. Bir gurup, kişinin sadece *"Ben müminim"* demekle yetinmemesi, bu sözün sonunda *"İnşaallah"* demesi gerektiğini ileri sürmüştür. Bu, kelam alimlerinin çoğunluğunun görüşüdür. Diğer alimler ise *"inşaallah"* demeksizin kişinin mümin olduğunu söyleyebileceğini belirtmişlerdir ki, tercihe şayan olan görüş de budur. Araştırmacı alimler de bu görüştedirler. Evzai ve bazı alimler de değişik itibarlarla her iki görşün de sahih olabileceğini bildirmişlerdir. İnşaallah demeksizin *"Ben müslümanım"* diyen kişinin durumuna bakılır. İmanın hükümleri onun hakkında geçerlidir.

Öte yandan *"Ben müminim"* sözünden sonra *"inşaallah"* diyen kişi hakkında şöyle denmiştir: Burada *"inşaallah"* sözü ya teberrüken, ya da Allah Teala'nın tekdir ettiği akıbet itibara alınarak söylenmiştir. Bir insan imanı üzere sabit kalıp kalmayacağını bilemez. İlk iki görüşü nazarı itibara alarak ve ihtilafı bakımından, bu konunun tercihe bırakılması daha doğru olur.

Bilinmelidir ki, ehl-i sünnete göre kıble ehlinden olan hiç bir kimse, günahından ötürü tekfir edilemez. Heva ve bidat ehli de tekfir edilemez. İslam dininin zaruri olarak bilinmesi gereken hüküm ve ilkelerini inkar eden kimsenin ise mürtedliğine ve küfrüne hükmolunur. Ancak yeni müslüman olmuş ya da yerleşim merkezlerinden uzakta yaşayan kimselerin durumuna bakılır. Eğer kendilerine durum açıklandıktan sonra inkarlarına devam edecek olurlarsa, kafirliklerine hükmolunur. Zira, içki içme ve adam öldürme gibi haram olduğu kesin olarak bilinen şeylerin, helal sayılması da insanı küfre götürür.

DÖRDÜNCÜ KISIM

MÜSLÜMAN OLMANIN ÜSTÜNLÜĞÜ İMANIN VE MÜ'MİNİN FAZİLETİ

MÜSLÜMAN OLMANIN ÜSTÜNLÜĞÜ

TAKDİM

İslam ümmetine mensub olmaktan daha yüce ve şerefli bir mensubiyet yoktur. Zira İslam'a olan bağlılık, peygamberlere ve resullere olan bağlılık demektir. İslam'a intisab etmek, peygamber ve resullerin efendisi Allah'ın elçisi Hz. Muhammed (a.s)'e intisab etmektir. Allah'ın dinine bağlılıktan daha yüce bir bağlılık olabilir mi?

Çağımızda İslam ümmetine olan bu mensubiyetin ve bağlılığın, başka mensubiyetler ve bağlılıklarla karıştığını görmekteyiz. Bu mensubiyetlerden bazıları beraberinde aşırılığı getirmemiş olsa caiz olabilirdi. Öte yandan fısk, dalalet ve dinden dönme sayılabilecek bağlılıklar da bulunmaktadır. Bu yüzden eserimizin siyret kısmında, İslam ümmetine bağlılık ile ilgili koymuş olduğumuz bazı hadisleri akaid kısmında da ele almış bulunuyoruz. İnsanlığa, soya, vatana ya da bir partiye olan aşırı bağlılık, müslümanların İslam ümmetine olan bağlılıklarını zayıflatabilmekte ya da zihinlerinin bulanmasına yol açmaktadır. Dahası bazen bu çeşit bağlılıklar kişinin hükmen dinden çıkması sonucunu doğurarak helak olmasına sebep olmaktadır. İslam ümmetinin şerefi ve kerameti hakkında varid olan naslar, bu ümmete mensup kişileri kapsamına almaktadır. Mürtedler ve onların yolunda giden uzantılarının bu şeref ve üstünlükten bir nasipleri yoktur. Peygamberlik geldikten sonra kendisine davet ulaştığı halde, Hz. Muhammed (a.s)'e inanmayan bir kişi, Hz. Muhammed (a.s)'den önce gönderilen peygamberlerden birine bağlı olduğunu iddia etse de, İslam ümmetine mensup olamaz.

Allah Teala şöyle buyuruyor:

"Doğrusu tevhid dini olan müslümanlık, bir tek din olarak sizin dininizdir ve ben de Rabbinizim, artık bana kulluk edin." (1)

---

1) Enbiya Suresi: 92

"Şüphesiz bu müslümanlık, bir tek din olarak, sizin dininizdir ve ben de Rabbinizim; öyleyse benden sakının." (1)

"'Doğrusu "ben, kendini Allah'a verenlerdenim" diyen, yararlı iş işleyen ve Allah'a çağıran kimseden daha güzel sözlü kim vardır?" (2)

"Daha önce ve Kur'an'da, peygamberin size şahid olması, sizin de insanlara şahid olmanız için size müslüman adını veren O'dur. Artık namaz kılın, zekat verin, Allah'a sarılın. O sizin sahibinizdir." (3)

"Böylece sizi, insanlara şahid ve örnek olmanız için tam ortada bulunan bir ümmet kıldık. Peygamber de size şahid ve örnektir." (4)

"Siz, insanlar için ortaya çıkarılan, doğruluğu emreden, fenalıktan alıkoyan, Allah'a inanan hayırlı bir ümmetsiniz." (5)

KONU İLE İLGİLİ RİVAYETLER

١١٩ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: ﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ﴾ قَالَ: خَيْرُ النَّاسِ لِلنَّاسِ يَأْتُونَ بِهِمْ فِي السَّلاَسِلِ فِي أَعْنَاقِهِمْ حَتَّى يَدْخُلُوا فِي الإِسْلاَمِ.

119- Buhari, Ebu Hureyre (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz" ayeti hakkında, Ebu Hureyre (r.a) şöyle demiştir:

"(Müslüman olmalarına sebep olmalarından dolayı) insanların insanlar için en hayırlısı (faydalısı) olan ümmet sizsiniz. Onları boyunlarında zincirlerle (yani esir olarak) getirirsiniz de, (sonunda) İslam'a girerler."

١٢٠ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ بَهْزِ بْنِ حَكِيمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ، أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ﴾ قَالَ:

119-Buhari (8/224) 65-Kitabu't Tefsir. 7-"Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz" babı. (6/145) 56-Kitabu'l Cihad. 144-Zincirli esirler babı.

1) Mü'minun Suresi: 52

2) Fussilet Suresi: 33

«أَنْتُمْ تُتِمُّونَ سَبْعِينَ أُمَّةً، أَنْتُمْ خَيْرُهَا، وَأَكْرَمُهَا عَلَى اللَّهِ».

120- Tirmizi, Behz bin Hakim (r.a)'den, o babasından, o da dedesinden rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (a.s)'in "Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz" ayeti hakkında şöyle buyurduğunu işitmiştir:

"Siz yetmiş ümmetin tamamlayıcısısınız. Onların arasındaki en hayırlı ve Allah'ın en çok değer verdiği ümmet sizsiniz."

١٢١ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ بُسْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «أُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ غُرٌّ مِنَ السُّجُودِ، مُحَجَّلُونَ مِنَ الْوُضُوءِ».

121- Tirmizi, Abdullah bin Busr (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Kıyamet günü, secde etmelerinden dolayı ümmetimin yüzleri parlayacak, abdest almalarından dolayı (abdest uzuvları) beyaz ve güzel bir renk alacaktır."

١٢٢ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَا يَمُوتُ رَجُلٌ مُسْلِمٌ إِلَّا أَدْخَلَ اللَّهُ مَكَانَهُ النَّارَ يَهُودِيًّا، أَوْ نَصْرَانِيًّا».

122- Müslim, Ebu Musa Eş'ari (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Bir müslüman vefat ettiğinde, Allah onun ateşteki yerine bir yahudiyi ya da hıristiyanı koyar."

120-Tirmizi (5/226) 48-Kitabu Tefsiri'l Kur'an. 4-Ali İmran suresinden babı. Tirmizi hadisin hasen olduğunu, Hakim ve başkalarının hadisi hasen gördüğünü söylemiştir. İbni Hacer de bu hadisin hasen ve sahih olduğunu söylemiştir.

121-Tirmizi (2/506) Kitabu's Salat 427. bab. Tirmizi: "Bu hadis, sahih ve hasendir. Bu vecihden garibdir" demiştir.

122-Müslim (4/2119) 49-Kitabu't Tevbe. 8-Çok kişiyi öldürse bile katilin tevbesinin kabulü babı. Nevevi bu hadisin manası hakkında şunları söylemektedir.: "Hadiste geçtiği üzere her insanın hem cennette, hem de cehennemde bir yeri vardır. Mümin cennete girdiğinde, yerini kafire bırakmış olur. Zira o, küfrü sebebiyle cehennemi haketmiştir."

Ravi der ki:

"Ömer bin Abdulaziz, Ebu Burde'ye rivayet etmiş olduğu hadisi, babası Ebu Musa'nın Resulullah (a.s)'dan işittiğine dair, kendisinden başka ilah olmayan Allah adına üç kez yemin etmesini istedi. Ebu Burde de kendisinden istenilen bu yemini yaptı. Ebu Katade:

"Said (yani İbni Ebu Bürde) Ömer bin Abdulaziz'in ondan yemin etmesini istediğini söylemedi, ancak Avn'ın sözünü red de etmedi" demiştir."

Bu konudaki diğer bir rivayet ise şöyledir:

"Kıyamet günü Allah Teala, her müslümana bir yahudi ya da hıristiyan göndererek: "Bu senin ateşten kurtulman için fidyedir" buyurur."

١٢٣ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «نَحْنُ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِنَا، وَأُوتِينَاهُ مِنْ بَعْدِهِمْ، فَهٰذَا الْيَوْمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ، فَهَدَانَا اللَّهُ (لَهُ) فَغَدًا لِلْيَهُودِ، وَبَعْدَ غَدٍ لِلنَّصَارَى» فَسَكَتَ، ثُمَّ قَالَ: «حَقٌّ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ أَنْ يَغْتَسِلَ فِي كُلِّ سَبْعَةِ أَيَّامٍ يَوْمًا، يَغْسِلُ فِيهِ رَأْسَهُ وَجَسَدَهُ».

123- Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Biz (kitap ehline nisbetle) sonra gelenler, kıyamet günü ise en başa geçecek olanlarız. Kendilerine kitap verilen ümmetler bizden önce gelmişlerdir. Bize ise onlardan sonra kitap verilmiştir. Onların ihtilaf ettikleri bu (cuma) gün(ü) var ya, Allah o güne bizleri eriştirmiş, nasib etmiştir. Yarın ise (cumartesi) yahudilerin (ibadet) günüdür. Yarından sonraki gün (pazar) ise hıristiyanların (ibadet) günüdür." Hz. Peygamber (a.s) bu sözleri söyledikten sonra (biraz) susmuş, sonra da şöyle buyurmuştur;

"Her yedi günde bir gün yıkanmak, müslümanın yerine getirmesi gereken bir haktır. (O gün) başını ve vücudunu yıkar."

Müslim'in bu rivayetinde gusül konusu yer almamıştır.

Müslim'deki bir başka rivayette (1) ise yıkanma söz konusu edilmektedir.

Buhari'deki bir rivayette (2) *"Biz sonra gelenler, en başa geçecek olanlarız.."* ifadesi, başka bir ilave olmaksızın zikredilmektedir.

Müslim'de yer alan diğer bir rivayette ise: *"Biz sonra gelenler, kıyamet günü ilkler olacağız. Cennete ilk girenler biz olacağız..."* ifadesi bulunmaktadır.

Yine Müslim'de şu rivayet de yer almaktadır:

"Bizden öncekilere Allah cuma gününe (bir ibadet günü olarak erişmeyi) nasib etmedi. Yahudilere cumartesi, hıristiyanlara pazar (ibadet) günü oldu. Sonra Allah bizleri getirdi ve cuma gününe (bir ibadet günü olarak erişmeyi) nasib etti. Böylece cuma, cumartesi ve pazar günlerini (ibadet günleri) kıldı.

İşte onlar kıyamet günü de bize tabi olacaklardır. Dünya (ümmetlerinden) en sona kalan biz olmuştuk, kıyamet günü ise, bütün yaradılmışlardan önce, lehlerinde hüküm verilecek olanlar bizler olacağız."

Buhari, Müslim ve Nesai'deki bir rivayet ise şöyledir:

"Resulullah (a.s)'ın şöyle dediğini işittim:

"Biz sonrakiler, en başa geçecek olanlarız. Onlar, bizden önce kendilerine kitab verilmesinden dolayı (dünyaya bizden önce gelmişlerdir.) Sonra Allah'ın bize farz kıldığı gün (cuma) var ya, ihtilaf etmiş oldukları o günü (ibadet günü olarak) Allah bize nasip etmiştir."

Nesai'nin rivayetinde şöyle bir fazlalık vardır:

"Yani cuma günü sonra ittifak ettiler. Böylece insanlar bizi izlediler. Yarın (cumartesi) yahudilerin (ibadet günüdür), yarından sonra (pazar) hıristiyanların (ibadet günüdür.)"

١٢٤ـ رَوَى ابْنُ مَاجَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «نَحْنُ آخِرُ الأُمَمِ وَأَوَّلُ مَنْ يُحَاسَبُ يُقَالُ أَيْنَ الأُمَّةُ الأُمِّيَّةِ وَنَبِيُّهَا فَنَحْنُ الآخِرُونَ الأَوَّلُونَ».

124- İbni Mace, İbni Abbas (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (a.s) şöyle buyurmuştur:

124-İbni Mace (2/1434) 37-Kitabu'z Zühd. 34-Hz. Muhammed (a.s) ümmetinin sıfatları babı. Haysemi, Mecma'u'z-Zevaid'de hadisin isnadının hasen, ricalinin sika olduğunu söylemektedir.

1) Müslim (3/582) 7-Kitabu'l Cuma. 2-Cuma günü dişlerini fırçalayıp, koku sürme babı.

2) Buhari (1/345) 4-Kitabu'l Vudu. 68-Durgun suya bevletme babı.

"Biz ümmetlerin en sonra geleni, (ahirette ise) ilk hesaba çekileniyiz. (Orada) "Ümmi Ümmet ve peygamberi nerede? diye sorulacaktır. Son ümmet olan biz (orada ilk olacağız)."

١٢٥ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «لَيَدْخُلَنَّ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِي سَبْعُونَ أَلْفًا ــ أَوْ سَبْعُمِائَةِ أَلْفٍ ــ سِمَاطِينَ آخِذٌ بَعْضُهُمْ بِبَعْضٍ، حَتَّى يَدْخُلَ أَوَّلُهُمْ وَآخِرُهُمُ الْجَنَّةَ وَوُجُوهُهُمْ عَلَى صُورَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ».

125- Buhari, Sehl bin Sa'd (r.a)'dan şöyle rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Ümmetimden yetmişbin -ya da yediyüzbin- kişi sorgusuz ve cezalandırılmaksızın cennete gireceklerdir. İki saf halinde birbirlerine tutunmuş olarak birinciden sonuncuya kadar (bu şekilde yürüyüp) gireceklerdir, onların yüzleri ayın ondördü gibi (parlak) olacaktır."

١٢٦ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِي زُمْرَةٌ ــ هُمْ سَبْعُونَ أَلْفًا ــ تُضِيءُ وُجُوهُهُمْ إِضَاءَةَ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ» قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: فَقَامَ عُكَّاشَةُ بْنُ مِحْصَنٍ الْأَسَدِيُّ فَرَفَعَ نَمِرَةً عَلَيْهِ، فَقَالَ: يَارَسُولَ اللَّهِ! ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «اَللَّهُمَّ اجْعَلْهُ مِنْهُمْ»، ثُمَّ قَامَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَقَالَ: يَارَسُولَ اللَّهِ! ادْعُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ، فَقَالَ: «سَبَقَكَ [بِهَا] عُكَّاشَةُ».

126- Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s)'ın şöyle dediğini işittim:

Ebu Hureyre anlatıyor:

"Bu söz üzerine, Ukkaşe bin Mihsan Esedi, üzerindeki kaplan postuna benzer çizgili bir elbiseyi kaldırıp ayağa kalktı ve:

125-Buhari (11/416) 81-Kitabu'r Rikak. 51-Cennet ve cehennemin nitelikleri babı.

126-Buhari (11/406) 81-Kitabu'r Rikak. 50-Cennete hesapsız girecek yetmişbin kişi babı. Müslim (1/197) 1-Kitabu'l İman. 94-Başta müslüman grupların cennete gireceklerinin delili babı.

"Ey Allah'ın Resulü, beni de anlardan yapması için Allah'a dua et" dedi. Bunun üzerine Resulullah (a.s): "Allah'ım! Bunu da onlardan eyle" diye dua etti. Daha sonra ensar'dan biri ayağa kalkıp:

"Ey Allah'ın Resulü! Benim de onlardan olmam için Allah Azze ve Celle'ye dua et" dedi. Bunun üzerine Resulullah (a.s): "Ukkaşe bunda seni geçti." diye buyurdu."

Müslim'deki bir rivayet (1) ise şöyledir:

"Hz. Peygamber (a.s) buyurdu ki:

"Ümmetimden yetmişbin kişi sorgusuz cennete girecektir" (Oradakilerden) birisi "Ey Allah'ım, bu kimseyi onlardan eyle" diye dua etti. Sonra başka birisi ayağa kalkıp ve "Ey Allah'ın Resulü, benim de onlardan olmam için Allah'a dua et" dedi. Hz. Peygamber (a.s ona: "Ukkaşe bunda seni geçti" diye buyurdu."

Müslim'deki rivayet ise şöyledir: (2)

"Cennete ümmetimden yetmişbin kişi, tek bir gurup halinde ve ay suretinde gireceklerdir."

١٢٧ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ اَبِى اُمَامَةَ الْبَاهِلِيِّ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ يَقُولُ: «وَعَدَنِى رَبِّى اَنْ يُدْخِلَ الْجَنَّةَ مِنْ اُمَّتِى سَبْعِينَ اَلْفًا لاَحِسَابَ عَلَيْهِمْ وَلاَ عَذَابَ، وَمَعَ كُلِّ اَلْفٍ سَبْعُونَ اَلْفًا، وَثَلاَثُ حَثَيَاتٍ مِنْ حَثَيَاتِ رَبِّى».

127- Tirmizi, Ebu Umame Bahaili (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s)'ın şöyle dediğini işittim:

"Rabbim, ümmetimden yetmişbin kişiyi sorgusuz ve azabsız cennete koymayı bana vadetmiştir. Her bin kişinin yanında yetmişbin kişi daha beraberinde yer alacaktır. Buna Rabbimin keyfiyetini ancak Allah'ın bileceği avucuyla, üç avuç daha ilave olacaktır."

١٢٨ــ رَوَى اَحْمَدُ، عَنْ اَبِى سَعِيدٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : «يَجِيءُ النَّبِىُّ وَمَعَهُ الرَّجُلاَنِ وَيَجِيءُ النَّبِىُّ وَمَعَهُ الثَّلاَثَةُ وَاَكْثَرُ مِنْ ذٰلِكَ وَاَقَلُّ فَيُقَالُ لَهُ هَلْ بَلَّغْتَ قَوْمَكَ

127-Tirmizi (4/626) 38-Kitabu Sıfati'l Kıyame. 12. bab.
1) Müslim, a.g.y.
2) Müslim, a.g.y.

فَيَقُولُ: نَعَمْ فَيُدْعَى قَوْمُهُ فَيُقَالُ: هَلْ بَلَّغَكُمْ فَيَقُولُونَ: لاَ، فَيُقَالُ: مَنْ شَهِدَ لَكَ؟ فَيَقُولُ: مُحَمَّدٌ وَأُمَّتُهُ، فَتُدْعَى أُمَّةُ مُحَمَّدٍ فَيُقَالُ: هَلْ بَلَّغَ هٰذَا؟ فَيَقُولُونَ: نَعَمْ فَيَقُولُ: وَمَا عِلْمُكُمْ بِذٰلِكَ؟ فَيَقُولُونَ: اَخْبَرَنَا نَبِيُّنَا بِذٰلِكَ اَنَّ الرُّسُلَ قَدْ بَلَّغُوا فَصَدَّقْنَاهُ، قَالَ: فَذٰلِكُمْ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا﴾.

128- İmam Ahmed, Ebu Said (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Bir peygamber beraberinde iki kişi, bir diğer peygamber beraberinde üç veya üçten çok ya da az kişiyle beraber gelir. O peygambere: "Kavmine tebliğ ettin mi?" diye sorulur. O da: "Evet" der. Bunun üzerine kavmi (oraya) çağrılır ve: "Size tebliğ etti mi?" diye sorulur. Onlar: "Hayır" derler. O Peygambere: "Tebliğ ettiğine dair kim şahidlik edecek?" diye sorulur. O da: "Muhammed ve ümmeti" cevabını verir. Bunun üzerine Muhammed'in ümmeti çağrılır ve: "Bu peygamber tebliğ etti mi?" denilir. Onlar da: "Evet" derler. O Peygamber: "Bunu size kim öğretti?" diye sorar. Onlar da: "Peygamberimiz, bütün Resullerin tebliğde bulunduklarını bize bildirmiş, biz de O'nu tasdik etmiştik" derler. İşte Allah Teala'nın;

"Böylece sizi, insanlara şahid ve örnek olmanız için tam ortada bulunan bir ümmet kıldık. Peygamber de size şahid ve örnektir." (1) buyruğunda anlatılmak istenen budur."

١٢٩ــ رَوَى الْحَاكِمُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ﴾، قَالَ: مَعَ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَأُمَّتُهُ شَهِدُوا لَهُ بِالْبَلاَغِ وَشَهِدُوا لِلرُّسُلِ أَنَّهُمْ قَدْ بَلَّغُوا..

129- Hakim, İbni Abbas (r.a)'dan şu şekilde rivayet etmiştir:

"Allah Teala: "Bizi şahid olanlarla beraber yaz" (2) kavli celilini indirdi. Bu

---

128-Müsned, İmam Ahmed (3/58) Bu hadis sahihtir.

129-Müstedrek (2/313) Hakim, hadisin isnadının sahih olduğunu, ancak Buhari ve Müslim'in tahric etmediğini, Zehebi'nin bunu doğruladığını söylemiştir.

1) Bakara Suresi: 143

2) Ali İmran Suresi: 53

ayeti kerimede "şahid olanlar" Muhammed (a.s)'in ümmetidir. Zira ümmeti Muhammed (a.s) için ve diğer Resuller için tebliğ ettiklerine dair şehadette bulunacaklardır."

١٣٠ــ رَوَى اَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ عَنْ بُرَيْدَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ: «اَهْلُ الْجَنَّةِ عِشْرُونَ وَمِائَةُ صَفٍّ، ثَمَانُونَ مِنْهَا مِنْ هٰذِهِ الْاُمَّةِ، وَاَرْبَعُونَ مِنْ سَائِرِ الْاُمَمِ».

130- İmam Ahmed ve **Tirmizi,** Bureyde (r.a.)'den şöyle rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Cennetlikler yüzyirmi saf (gurup) olacaktır. Bunlardan sekseni bu ümmetten, kırkı diğer ümmetlerdendir."

١٣١ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي قُبَّةٍ نَحْوًا مِنْ اَرْبَعِينَ، فَقَالَ: «اَتَرْضَوْنَ اَنْ تَكُونُوا رُبُعَ اَهْلِ الْجَنَّةِ؟ قُلْنَا: نَعَمْ، قَالَ: «اَتَرْضَوْنَ اَنْ تَكُونُوا ثُلُثَ اَهْلِ الْجَنَّةِ؟» قُلْنَا: نَعَمْ، قَالَ: «وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، اِنِّي لَاَرْجُوا اَنْ تَكُونُوا نِصْفَ اَهْلِ الْجَنَّةِ، وَذٰلِكَ: اَنَّ الْجَنَّةَ لَايَدْخُلُهَا اِلَّا نَفْسٌ مُسْلِمَةٌ، وَمَا اَنْتُمْ فِي اَهْلِ الشِّرْكِ اِلَّا كَالشَّعْرَةِ الْبَيْضَاءِ فِي جِلْدِ الثَّوْرِ الْاَسْوَدِ، اَوْ كَالشَّعْرَةِ السَّوْدَاءِ فِي جِلْدِ الثَّوْرِ الْاَحْمَرِ».

131- Buhari ve **Müslim,** Abdullah bin Mes'ud (r.a)'dan şöyle rivayet etmişlerdir:

"Kırk kişi kadar bir topluluk, bir kubbenin altında Hz. Peygamber (a.s)'in yanında bulunuyorduk. Resulullah (a.s): "Cennet ehlinin dörtte biri olmaya razı musınız?" diye sordu. "Evet" dedik. Hz. Peygamber (a.s): "Cennet ehlinin üçte biri olmaya razı musınız?" dedi. "Evet" dedik. Hz. Peygamber (a.s): "Muhammed'in nefsi (kudret) elinde olan Allah'a andolsun ki, ben, sizin cennet ehlinin

---

130-Müsned, İmam Ahmed (5/347-355) Hadisin isnadı sahihtir. Tirmizi (4/683) 39-Kitabu Sıfati'l Cenne. 13-Cennet ehlinin nitelikleri hakkında varid olan hadisler babı. Tirmizi, bu hadisin hasen olduğunu söylemiştir.

131-Buhari (11/3) 81-Kitabu'r Rikak. 45-Haşr babı. Müslim (1/200) 1-Kitabu'l İman. 95-Bu ümmetin cennet ehlinin yarısı olacağı babı.

yarısı olmanızı umuyorum. Doğrusu cennete yalnız müslüman nefis girecektir. Sizin şirk ehli ile mukayeseniz, siyah bir öküzün derisi üzerindeki beyaz bir kıl gibidir. Ya da kırmızı bir öküzün derisi üzerindeki siyah bir kıl gibidir."

Tirmizi'de (1) bu rivayetin aynısı yer almaktadır. Ancak orada ifade şöyledir:

"Cennet ehlinin yarısı olmaya razı mısınız? Doğrusu cennete ancak müslüman nefis girecektir."

١٣٢ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ عِمْرَانِ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ﴾. إِلَى الْآيَةِ: ﴿عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ﴾، وَهُوَ فِي سَفَرٍ، فَقَالَ: «أَتَدْرُونَ أَيُّ يَوْمٍ ذَاكَ؟» قَالُوا: اَللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: «ذَلِكَ يَوْمٌ يَقُولُ اللَّهُ لآدَمَ: ابْعَثْ بَعْثَ النَّارِ، قَالَ: يَارَبِّ، وَمَا بَعْثُ النَّارِ؟ قَالَ: تِسْعُمِائَةٍ وَتِسْعَةٌ وَتِسْعُونَ إِلَى النَّارِ، وَوَاحِدٌ إِلَى الْجَنَّةِ»، فَأَنْشَأَ الْمُسْلِمُونَ يَبْكُونَ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «قَارِبُوا وَسَدِّدُوا، فَإِنَّهُ لَمْ تَكُنْ نُبُوَّةٌ قَطُّ إِلاَّ كَانَ بَيْنَ يَدَيْهَا جَاهِلِيَّةٌ، فَتُؤْخَذُ الْعِدَّةُ مِنَ الْجَاهِلِيَّةِ، فَإِنْ تَمَّتْ وَإِلاَّ كُمِّلَتْ مِنَ الْمُنَافِقِينَ، وَمَا مَثَلُكُمْ وَمَثَلُ الْأُمَمِ إِلاَّ كَمَثَلِ الرَّقْمَةِ فِي ذِرَاعِ الدَّابَّةِ، أَوْ كَالشَّامَةِ فِي جَنْبِ الْبَعِيرِ» ثُمَّ قَالَ: «إِنِّي لأَرْجُوا أَنْ تَكُونُوا رُبُعَ أَهْلِ الْجَنَّةِ»، فَكَبَّرُوا، ثُمَّ قَالَ: «إِنِّي لأَرْجُوا أَنْ تَكُونُوا ثُلُثَ أَهْلِ الْجَنَّةِ» فَكَبَّرُوا، ثُمَّ قَالَ: «إِنِّي لأَرْجُوا أَنْ تَكُونُوا نِصْفَ أَهْلِ الْجَنَّةِ» فَكَبَّرُوا، قَالَ: وَلاَ أَدْرِي: أَقَالَ الثُّلُثَيْنِ أَمْ لاَ؟

132- Tirmizi, İmran bin Husayn (r.a)'dan şöyle rivayet etmiştir:

"Ey insanlar! Rabbinizden sakının; doğrusu kıyamet gününün sarsıntısı büyük şeydir. Kıyameti gören bir emzikli kadın emzirdiğini unutur, her hamile kadın çocuğunu düşürür. İnsanları sarhoş gibi görürsün, oysa sarhoş değildirler, fakat bu sadece Allah'ın azabının çetin olmasındandır.'"(2) ayeti, Resulullah (as) seferde iken nazil olmuş, bunun üzerine şöyle buyurmuştu:

132-Tirmizi (5/322) 48-Kitabu Tefsiri'l Kur'an. 23-Hacc suresinden babı. Tirmizi hadisin hasen olduğunu söylemiştir.

1) Tirmizi (4/684) 39-Kitabu Sifati'l Cenne. 13-Cennet ehlinin gurupları hakkındaki hadisler babı.

2) Hacc Suresi: 1-2

"Bilir misiniz bu hangi gündür?" (Sahabiler): "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dediler. Hz. Peygamber (a.s): "Bu Allah'ın Adem'e 'Cehennemlikleri çıkar' dediği gündür. Adem (a.s): "Ey Rabbim! Cehennemliklerin çıkarılması nedir?" diye sorar. Allah Teala: "Dokuzyüzdoksandokuzu cehenneme, biri cennete" buyurur. Bu sözler üzerine müslümanlar ağlamaya başladılar. Hz. Peygamber (a.s) şöyle buyurdu:

"Orta yolu tutun, adil olun, aşırılığı ve ifratı terkedin! Hiç bir peygamberlik devri yoktur ki, önünde bir cahiliyet dönemi olmasın. Bu sayı (cehennemlik olan dokuzyüzdoksandokuz kişi) cahiliyet devri ehlinden olacaktır. Tamamlanırsa mesele yok, aksi halde münafıklardan tamamlanacaktır. Siz ve diğer ümmetler, hayvanın iki bacağının iç kısmındaki tüysüz bir boğum veya bir devenin böğründeki bir ben gibisiniz. (Yani çoğunluk içinde bir azınlıksınız.)" Resulullah (a.s) daha sonra sözlerine şöyle devam etti:

"Doğrusu, cennet ehlinin dörtte biri olmanızı umuyorum." Bu söz üzerine sahabiler tekbir getirdiler. Hz. Peygamber (a.s): "Öyle umuyorum ki, sizler cennet ehlinin üçte biri olacaksınız," dedi. Bunun üzerine sahabiler yeniden tekbir getirdiler. Hz. Peygamber (a.s): "Umarım cennet ehlinin yarısı olursunuz," dedi. Sahabiler yine tekbir getirdiler."

Ravi der ki:

"Hz. Peygamber (a.s), cennet ehlinin üçte ikisi olacaksınız buyurdu mu, buyurmadı mı bilmiyorum."

Bir diğer rivayet ise şöyledir:

"Bir seferde Resulullah (a.s) ile beraberdik. Yürüyüş sırasında ashabın bir kısmı önde, bir kısmı arkada kalmıştı. Bu sırada Resulullah (a.s) yüksek sesle:

"Ey insanlar! Rabbinizden sakının, doğrusu kıyamet gününün sarsıntısı büyük şeydir" ayetini "fakat Allah'ın azabı çok şiddetlidir" ifadesinin bitimine kadar okudu. Ashabı bunu işittiklerinde, Resulullah (a.s)'ın bir şey söyleyeceğini anlayıp, bineklerini hızlandırmışlardı. (Hz. Peygamber (a.s), etrafında toplandıklarında): "Bu günün hangi gün olduğunu bilir misiniz?" diye sordu. Onlar: "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dediler. Hz. Peygamber (a.s):

"Bu, Adem (a.s)'e seslenileceği gündür. Rabbi ona şöyle nida edecektir: "Ey Adem, cehennemlikleri çıkar!" Adem (a.s): "Ey Rabbim cehennemliklerin çıkarılması nedir?" diye sorar. Allah Teala "Her bin kişiden dokuzyüzdoksandokuzu cehenneme, birisi cennete girecektir," buyurur" dedi. Bunun üzerine orada bulunan sahabileri ümitsizlik kapladı, gülümsemekte olanların bile yüzleri değişti. Resulullah (a.s) ashabının bu durumunu görünce:

"Çalışın ve müjdeleyin! Muhammed'in nefsi, kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, siz iki yaradılmış ile berabersiniz. O ikisi ne ile beraber olurlarsa, onu çoğaltırlar. Ye'cüc ve Me'cüc ile Ademoğulları ve İblisoğullarından ölenler." Bu sözler üzerine ashabın üzüntüsü dağıldı. Daha sonra Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Çalışın ve müjdeleyin! Muhammed'in nefsi kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki siz, insanlar arasında, devenin böğründeki bir ben veya hayvanın iki kolunun iç kısmındaki tüysüz bir boğum gibi (azınlıktasınız)."

١٣٣ــ رَوَى اَحْمَدُ عَنْ عَلِيِّ بْنِ خَالِدٍ اَنَّ اَبَا اُمَامَةَ الْبَاهِلِيَّ مَرَّ عَلَى خَالِدِ بْنِ يَزِيدِ بْنِ مُعَاوِيَةَ فَسَاَلَهُ عَنْ اَلْيَنِ كَلِمَةٍ سَمِعَهَا مِنْ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ فَقَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ يَقُولُ: «كُلُّكُمْ فِي الْجَنَّةِ اِلاَّ مَنْ شَرَدَ عَلَى اللّٰهِ شِرَادَ الْبَعِيرِ عَلَى اَهْلِهِ».

133- İmam Ahmed, Ali bin Halid (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Ebu Ümame Bahili, Halid bin Yezid bin Muaviye ile karşılaşmış ve ona Resulullah (a.)'dan işitmiş olduğu en yumuşak ve hoş sözün ne olduğunu sormuştu. Halid bu soruyu şöyle cevaplandırmıştı:

"Resulullah (a.s)'ın şöyle söylediğini işitmiştim:

Devenin, sahibine isyan edip kaçanı gibi Allah'a asi olanlar dışında hepiniz cennete gireceksiniz."

١٣٤ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ فِي الْاَوْسَطِ عَنْ اَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتَدْخُلُنَّ الْجَنَّةَ كُلُّكُمْ اِلاَّ مَنْ اَبَى اَوْ شَرَدَ عَلَى اللّٰهِ شِرَادَ الْبَعِيرِ»، قِيلَ: يَارَسُولَ اللّٰهِ! وَمَنْ اَبَى اَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ؟ فَقَالَ: «مَنْ اَطَاعَنِي دَخَلَ الْجَنَّةَ وَمَنْ عَصَانِي دَخَلَ النَّارَ».

134- Taberani, Evsat'ta Ebu Said el Hudri (r.a)'den şöyle rivayet etmiştir:

133-Müsned, İmam Ahmed (5/258) Mecma'u'z-Zevaid (10/70) Haysemi, hadisi İmam Ahmed'in rivayet ettiğini, Ali bin Halid dışında ricalinin sahih olduğunu, onun da sika olduğunu söylemektedir. Müstedrek (4/247) Hakim bu hadis hakkında görüş bildirmemiştir.

134-Mecma'u'z-Zevaid (10/70) Haysemi hadisi Taberani'nin Evsat'ta rivayet ettiğini ve ricalinin sahih olduğunu söylemiştir.

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, devenin (sahibine) isyanı gibi, Allah'a isyan edip, cennete girmek istemeyenler dışında hepiniz cennete gireceksiniz." Bunun üzerine: "Ey Allah'ın Resulü! Cennete girmeyi kim reddeder ki?" diye soruldu. Hz. Peygamber (a.s):

"Bana itaat eden cennete, bana asi olan da cehenneme girer" buyurdu."

١٣٥ــ رَوَى أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُدَ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَنَزَلْنَا مَنْزِلاً، فَقَالَ: «مَا أَنْتُمْ جُزْءٌ مِنْ مِائَةِ أَلْفِ جُزْءٍ مِمَّنْ يَرِدُ عَلَيَّ الْحَوْضَ» قِيلَ: كَمْ كُنْتُمْ يَوْمَئِذٍ؟ قَالَ: سَبْعُمِائَةٍ، أَوْ ثَمَانُمِائَةٍ.

135- İmam Ahmed ve Ebu Davud, Zeyd bin Erkam (r.a)'dan şöyle rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) ile beraberdik. Bir yere konakladığımızda şöyle buyurdu:

"Siz (kıyamet günü) havuzun başında benim yanıma gelecek olan yüzbin kısımdan bir kısımsınız." "O gün kaç kişi olacaksınız?" diye soruldu. Hz. Peygamber (a.s): "Yediyüz veya sekizyüz" diye buyurdu."

١٣٦ــ رَوَى أَحْمَدُ عَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «بَشِّرْ هٰذِهِ الْأُمَّةَ ــ وَرُوِيَ: بَشِّرِ الْأُمَّةَ ــ بِالسَّنَاءِ وَالنَّصْرِ وَالتَّمْكِينِ، وَمَنْ عَمِلَ مِنْهُمْ عَمَلَ الْآخِرَةِ لِلدُّنْيَا، لَمْ يَكُنْ لَهُ فِي الْآخِرَةِ نَصِيبٌ».

136- İmam Ahmed, Ubeyy bin Kaab (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Bu ümmeti müjdele. -İmamları müjdele, şeklinde de rivayet olunmuştur- Onları yücelme, zafer ve istikrar (beklemektedir.) Kim onlardan ahiret için

---

135-Müsned, İmam Ahmed (4/367, 369, 371, 372) Ebu Davud (4/237) Kitabu's Sünne. 26-Havuz babı. Müstedrek (1/76) Hakim, bu hadisin Buhari ve Müslim'in şartına göre sahih olduğunu, ancak tahric etmediklerini söylemiştir.

136-Müsned, İmam Ahmed (5/134) Mecma'u'z-Zevaid (10/200) Haysemi, hadisi İmam Ahmed ve oğlunun değişik tariklerden rivayet ettiğini, İmam Ahmed'in ricalinin sahih olduğunu söylemektedir. Hakim, (4/311) Hadisin isnadının sahih olduğunu ancak Buhari ve Müslim'in tahric etmediğini, Zehebi'nin de bunu doğruladığını söylemiştir. İhsan bin Tertibi Sahih bin Hibban (1/311)

yapılacak ameli dünya için yaparsa, onun ahirette nasibi olmaz."

١٣٧ــ اَخْرَجَ الْحَاكِمُ عَنْ قَتَادَةَ فِى قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ﴾، فَقَالَ: قَالَ اَنَسٌ: ذَهَبَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ وَسَلَّمَ وَبَقِيَتِ النِّقْمَةُ وَلَمْ يُرِ اللّٰهُ نَبِيَّهُ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ وَسَلَّمَ فِى اُمَّتِهِ شَيْئًا يَكْرَهُهُ حَتَّى مَضَى وَلَمْ يَكُنْ نَبِيٌّ اِلاَّ وَقَدْ رَاَى الْعُقُوبَةَ فِى اُمَّتِهِ اِلاَّ نَبِيَّكُمْ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ وَسَلَّمَ.

137- Hakim, Katade (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Seni onlardan uzaklaştırsak bile, doğrusu biz kendilerinden öc alırız..." (1) ayeti hakkında Enes (r.a) şunları anlatmaktadır:

"Resulullah (a.s) (vefat ederek) ümmetinden ayrılmış, geride (zalimlerden) alınacak intikam kalmıştır. Allah Teala, Peygamberi (a.s)'ne ümmetinin başına kendisini üzecek bir hadisenin gelmesini göstermemiş, Resulullah (a.s) bu şekilde (ahirete) irtihal etmiştir. Peygamberimiz dışındaki bütün peygamberler ise ümmetlerine verilen cezayı görmüşlerdir."

١٣٨ــ رَوَى الْبَزَّارُ عَنْ اَبِى الدَّرْدَاءِ عَنِ النَّبِىِّ ﷺ قَالَ: «اَنَا حَظُّكُمْ مِنَ الْاَنْبِيَاءِ وَاَنْتُمْ حَظِّى مِنَ الْاُمَمِ».

138- Bezzar, Ebu Derda (r.a)'dan şu şekilde rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (a.s) buyurdu ki:

"Ben sizin peygamberlerden olan nasibinizim, siz de benim ümmetlerden olan nasibimsiniz."

١٣٩ــ رَوَى اَحْمَدُ عَنْ اَبِى الدَّرْدَاءِ قَالَ: سَمِعْتُ اَبَا الْقَاسِمِ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ

137-Müstedrek (2/447) Hakim hadisin sahih olduğunu söylemiş, Zehebi de onu doğrulamıştır.

138-Mecma'u'z-Zevaid (10/68) Haysemi, hadisi Bezzar'ın rivayet etiğini ve ricalinin Ebu Habibe Tai dışında sahih olduğunu söylemiştir. Tirmizi de rivayet etmiş olduğu bir başka hadisle, bu hadisin sahih olduğunu bildirmiştir. İbni Hibban da "es-Sikat"da zikretmiştir. Bu hadise şehadet eder mahiyette bir hadis de İmam Ahmed'in Müsned (3/471)'inde bulunmaktadır. Bu, uzun bir hadisin yalnız bir bölümdür.

1) Zuhruf Suresi: 41

يَقُولُ: «إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: يَاعِيسَى إِنِّى بَاعِثٌ بَعْدَكَ أُمَّةً إِنْ أَصَابَهُمْ مَايُحِبُّونَ حَمِدُوا وَشَكَرُوا وَإِنْ أَصَابَهُمْ مَايَكْرَهُونَ إِحْتَسَبُوا وَصَبَرُوا وَلاَ حِلْمَ وَلاَ عِلْمَ، قَالَ: يَارَبِّ كَيْفَ هٰذَا لَهُمْ وَلاَ حِلْمَ وَلاَ عِلْمَ؟ قَالَ: أُعْطِيهِمْ مِنْ حِلْمِى وَعِلْمِى».

139- İmam Ahmed, Ebu Derda (r.a)'dan şöyle rivayet etmiştir:

"Kasım'ın babası Resulullah (a.s)'ın şöyle dediğini işittim:

"Allah Azze ve Celle, İsa (a.s)'ya şöyle demiştir: "Ey İsa, ben senden sonra bir ümmet göndereceğim. O ümmet, eğer kendilerine hoşlandıkları bir şey isabet ederse (verilirse) hamdederler ve şükrederler. Eğer onlara hoşlanmadıkları bir şey isabet ederse (musibete uğrarlarsa), ecrini ahirette olmayı umar ve sabrederler. Bu, ne hilimlerinden, ne de ilimlerindendir." İsa (a.s): "

Hilim ve ilimleri olmaksızın bu nasıl olabilir?" der. Allah Teala: "Onlara ilmimden ve hilmimden veririm," buyurur."

١٤٠ــ رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ الْأَشْجَعِيِّ قَالَ: نَزَلْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ مَنْزِلاً فَاسْتَيْقَظْتُ مِنَ اللَّيْلِ فَإِذَا لاَأَرَى فِى الْعَسْكَرِ شَيْئًا مِنْ خُوخِرَةِ رَحْلِى لَقَدْ لَصَقَ كُلُّ إِنْسَانٍ وَبَعِيرُهُ بِالْأَرْضِ فَقُمْتُ أَتَخَلَّلُ النَّاسَ حَتَّى دَفَعْتُ إِلَى مَضْجَعِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ، فَإِذَا لَيْسَ فِيهِ فَوَضَعْتُ يَدْيَ عَلَى الْفِرَاشِ فَإِذَا هُوَ بَارِدٌ فَخَرَجْتُ أَتَخَلَّلُ النَّاسَ وَأَقُولُ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ذُهِبَ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ حَتَّى خَرَجْتُ مِنَ الْعَسْكَرِ كُلِّهِ فَنَظَرْتُ سَوَادًا فَرَمَيْتُ بِحَجَرٍ فَمَضَيْتُ إِلَى السَّوَادِ فَإِذَا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ وَأَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ وَإِذَا بَيْنَ أَيْدِينَا صَوْتٌ كَدَوِيِّ الرَّحَا أَوْ كَصَوْتِ الْخَصْبَاءِ حِينَ يُصِيبُهَا الرِّيحُ، فَقَالَ بَعْضُنَا لِبَعْضٍ: يَاقَوْمِ اثْبُتُوا حَتَّى تُصْبِحُوا أَوْ يَأْتِيَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ: فَلَبِثْنَا مَاشَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نَادَى: «أَيْنَ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ وَأَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ وَعَوْفُ

139-Müsned (6/450) Mecma'u'z-Zevaid (10/67) Haysemi, hadisi İmam Ahmed, Bezzar ve Taberani'nin rivayet ettiğini, Hasen bin Sevvar ve Ebu Halber Yezid bin Meysere dışında, İmam Ahmed'in ricalinin sahih olduğunu, bu kişilerin de sika olduğunu söylemiştir. Müstedrek (1/14, 67)

ابْنُ مَالِكٍ؟» فَقُلْنَا: أَيْ نَعَمْ فَأَقْبَلَ إِلَيْنَا فَخَرَجْنَا نَمْشِي مَعَهُ لَا نَسْأَلُهُ عَنْ شَيْءٍ وَلَا نُخْبِرُهُ بِشَيْءٍ فَقَعَدَ عَلَى فِرَاشِهِ فَقَالَ: «أَتَدْرُونَ مَا خَيَّرَنِي بِهِ رَبِّي اللَّيْلَةَ؟»، فَقُلْنَا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: «فَإِنَّهُ خَيَّرَنِي بَيْنَ أَنْ يَدْخُلَ نِصْفُ أُمَّتِي الْجَنَّةَ وَبَيْنَ الشَّفَاعَةِ فَاخْتَرْتُ الشَّفَاعَةَ» قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَنَا مِنْ أَهْلِهَا، قَالَ: «هِيَ لِكُلِّ مُسْلِمٍ».

140- Hakim, Avf bin Malik Eşcai (r.a)'den şöyle rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) ile birlikte bir yerde konaklamıştık. Geceleyin uyandığımda, orduda devenin semerinin arka tarafından daha yüksek bir şey olmadığını gördüm. Bütün insanlar ve develeri yere yapışmıştı. Kalkıp insanların arasında dolaşmaya başladım. Bu arada Resulullah (a.s)'ın yattığı yeri yokladım. Yatağında yoktu. Elimi yatağın üzerine koyduğumda soğuk olduğunu hissettim. İnsanların arasında dolaşmaya başladım, bir yandan da "İnna ileyhi raciun (Biz O'na döneceğiz) Resulullah (a.s) götürülmüş" diye bağırıyordum. Ordugahın tamamını geçip, çıktıktan sonra bir takım gölgeler gördüm. Oraya taş fırlattıktan sonra, gölgenin yanına vardım. Muaz bin Cebel ve Ubeyde bin Cerrah'la karşılaştım. Değirmen uğultusu ya da rüzgarın çakıl taşlarına vurduğu zaman çıkardığı sese benzer bir ses duyuluyordu. Bazılarımız, bazılarımıza: "Sabah oluncaya ya da Resulullah (a.s) gelinceye kadar yerinizde durun," dediler. Allah'ın takdir etmiş olduğu bir süre orada kaldık. Sonra Resulullah (a.s) seslendi:

"Orada Muaz bin Cebel, Ebu Ubeyde bin Cerrah ve Avf bin Malik var mı?" dedi. "Evet" dedik. Bize doğru geldi. Sonra birlikte yürümeye başladık. O'na ne bir şey soruyor, ne de bir şey bildiriyorduk. Sonunda yatağına (varıp) oturdu.

"Biliyor musunuz, bu gece Rabbim neler arasında bir tercih yapmamı istedi?" buyurdu. "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dedik. Bunun üzerine: "Allah Teala, ümmetimin yarısının cennete girmesi ile şefaat arasında bir tercih yapmamı istedi. Ben şefaati seçtim." buyurdu. "Ey Allah'ın Resulü! Şefaatine nail olanlardan olmamız için, Allah'a dua et!" dedik. Resulullah (a.s): "O her müslüman içindir" buyurdu."

١٤١ــ رَوَى أَحْمَدُ عَنْ أَبِي جُمُعَةَ قَالَ: تَغَدَّيْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَمَعَنَا أَبُو

140-Müstedrek (1/67) Hakim, bu hadisin Müslim'in şartına göre sahih olduğunu, ancak tahric etmediklerini, hadisin ravilerinin tamamının Buhari ve Müslim'in şartına göre sika olduğunu ve illetleri bulunmadığını, şefaatle ilgili diğer nakillerde "O bütün müslümanlar içindir" ibaresinin bulunmadığını söylemiştir.

عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ، فَقَالَ: يَارَسُولَ اللّٰهِ! اَحَدٌ اَفْضَلُ مِنَّا اَسْلَمْنَا مَعَكَ وَجَاهَدْنَا مَعَكَ؟ قَالَ: «نَعَمْ، قَوْمٌ يَكُونُونَ مِنْ بَعْدِي يُؤْمِنُونَ بِي وَلَمْ يَرَوْنِي».

141- İmam Ahmed, Ebu Cumua (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) ile birlikte öğle yemeği yiyorduk. Aramızda Ebu Ubeyde bin Cerrah da bulunuyordu. Ebu Ubeyde: "Ey Allah'ın Resulü, seninle birlikte müslüman olup, seninle birlikte cihad ettik. Bizden daha üstün olanlar var mıdır?" diye sordu. Hz. Peygamber (a.s): "Evet, benden sonra gelecek bir topluluk vardır ki, beni görmedikleri halde iman ederler" buyurdu."

Buradaki üstünlük, mutlak bir üstünlük değil, görmeden iman etme yönündeki üstünlüktür. Çünkü ashabın Resulullah (a.s)'ı görüp dinlemeleri ve ümmetin diğer fertlerine ütünlükleri tartışılamaz.

١٤٢ــ رَوَى الْبَزَّارُ عَنْ اَنَسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «اَيُّ الْخَلْقِ اَعْجَبُ اِيمَانًا؟»، قَالُوا الْمَلَائِكَةُ، قَالَ: «اَلْمَلَائِكَةُ كَيْفَ لَايُؤْمِنُونَ»، قَالُوا: النَّبِيُّونَ، قَالَ: «اَلنَّبِيُّونَ يُوحَى اِلَيْهِمْ فَكَيْفَ لَايُؤْمِنُونَ» قَالُوا: اَلصَّحَابَةُ، قَالَ: «اَلصَّحَابَةُ مَعَ الْاَنْبِيَاءِ فَكَيْفَ لَايُؤْمِنُونَ وَلٰكِنْ اَعْجَبُ النَّاسِ اِيمَانًا قَوْمٌ يَجِيئُونَ مِنْ بَعْدِكُمْ فَيَجِدُونَ كِتَابًا مِنَ الْوَحْيِ فَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَتَّبِعُونَهُ فَهُمْ اَعْجَبُ النَّاسِ اِيمَانًا اَوِ الْخَلْقِ اِيمَانًا».

142- Bezzar, Enes (r.a)'den şöyle rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (a.s) "Yaradılmışlardan hangisinin imanı daha çok hayreti gerektirir?" diye sormuş, sahabiler: "Melekler" demişti. Hz. Peygamber (a.s): "Melekler nasıl olur da iman etmez?" deyince, sahabiler: "Peygamberlerdir" dediler. Resulullah (a.s): "Peygamberlere vahyolunmaktadır. Nasıl olur da iman etmezler?" buyurdu. Sahabiler: "Sahabilerdir" dediler. Hz. Peygamber (a.s): "Sahabiler, peygamberlerle beraberdir. Nasıl iman etmezler ki? Doğrusu

---

141-İmam Ahmed (4/106) Mecma'u'z-Zevaid (10/66) Haysemi, hadisi Ahmed, Ebu Ya'la ve Taberani'nin çeşitli isnadlarla rivayet ettiğini, İmam Ahmed'in senedlerinden birinin ricalinin sika olduğunu söylemektedr.

142-Mecma'u'z-Zevaid (10/65) Haysemi, hadisi Bezzar'ın rivayet ettiğini, Enes'in garib hadislerden olduğunu, hadisin isnadında hakkında ihtilaf edilen Said bin Beşir bulunduğunu, bazı kimselerin onu sika görürken, bazılarının ise zayıf gördüğünü, diğer hadis ricalinin ise sika olduğunu bildirmiştir. Yine bu hadisi Darimi tahric etmiş, Hakim de sahih olduğunu söylemiş, Zehebi de bunu doğrulamıştır.

şu ki, insanlardan imanı hayrete şeyan olanlar, sizlerden sonra gelip vahyolunan ki- tabı bulan (gören) ve ona inanıp uyan kimselerdir. İşte onlar, hayret edilecek insanlardır -ya da yaratılmışlardır-" buyurdu."

Bir Açıklama

Mutlak efdaliyet söz konusu olması için, sadece hususiyet yeterli değildir. Resulullah (a.s)'ın bazı yönlerden üstün olduğunu zikretmiş olduğu kişiler, her yönden mutlak üstünlüğe sahip değildirler. Mutlak üstünlük peygamberlere, sonra sıddıklara, sonra şehidlere, sonra salih kimselere aittir. Resulullah (a.s)'ın ashabı, peygamberlerden sonra yaradılmışların en üstünüdür. Çünkü onlar, Resulullah (a.s)'ın sohbetinde bulunmuşlardır.

١٤٣ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّ فِي أَصْلَابِ أَصْلَابِ أَصْلَابِ رِجَالٍ مِنْ أَصْحَابِي رِجَالاً وَنِسَاءً يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ». ثُمَّ قَرَأَ: ﴿وَآخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾.

143- Taberani, Sehl bin Sa'd (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (a.s)'in şöyle dediğini işittim:

"Ashabımdan bazı erkeklerin, sülbünün sülbünün sülbünden cennete hesapsız girecek erkek ve kadınlar çıkacaktır." Daha sonra Resulullah (a.s): "

Onlardan başkalarına da -ki henüz onlara katılmamışlardır- Kitab ve hikmeti öğret- mek üzere peygamberi gönderen Allah'tır. O, güçlüdür, Hakim'dir." (1) ayetini okudu."

١٤٤ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ وَالْبَزَّارُ عَنْ رِفَاعَةَ بْنِ عَرَابَةَ، قَالَ: صَدَرْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَجَعَلَ أُنَاسٌ يَسْتَأْذِنُونَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَجَعَلَ يَأْذَنُ لَهُمْ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَا بَالُ شِقِّ الشَّجَرَةِ الَّتِي تَلِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَبْغَضُ إِلَيْكُمْ مِنَ الشِّقِّ الآخَرِ» فَلاَ تَرَى مِنَ الْقَوْمِ إِلاَّ بَاكِيًا، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: إِنَّ الَّذِي يَسْتَأْذِنُكَ فِي نَفْسِي بَعْدَهَا لَسَفِيهٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ وَقَالَ: «أَشْهَدُ عِنْدَاللَّهِ ــ وَكَانَ

143-Mu'cem ül-Kebir (6/201) Mecma'u'z-Zevaid (10/48) Haysemi, hadisi Taberani'nin rivayet ettiğini ve isnadının ceyyid (iyi) olduğunu bildirmiştir.

1) Cuma Suresi: 3

إِذَا حَلَفَ قَالَ: وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ ـ مَامِنْكُمْ مِنْ اَحَدٍ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ ثُمَّ يُسَدِّدُ إِلاَّ سَلَكَ الْجَنَّةَ وَلَقَدْ وَعَدَنِي رَبِّي اَنْ يُدْخِلَ مِنْ اُمَّتِي الْجَنَّةَ سَبْعِينَ اَلْفًا لاَحِسَابَ عَلَيْهِمْ وَلاَ عَذَابَ وَإِنِّي لاَرْجُو اَنْ لاَيَدْخُلُوهَا حَتَّى تَبَوَّأُوا اَنْتُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ وَذَرَارِيكُمْ مَسَاكِنَ فِي الْجَنَّةِ ثُمَّ قَالَ: إِذَا مَضَى شَطْرُ اللَّيْلِ اَوْ قَالَ: ثُلُثَاهُ يَنْزِلُ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا فَيَقُولُ: لاَاَسْأَلُ عَنْ عِبَادِي غَيْرِي، مَنْ ذَا الَّذِي يَسْأَلُنِي اُعْطِهِ؟ مَنْ ذَا الَّذِي يَدْعُونِي اَسْتَجِيبُ لَهُ؟ مَنْ ذَا الَّذِي يَسْتَغْفِرُنِي اَغْفِرُ لَهُ؟ حَتَّى يَنْصَدِعَ الْفَجْرُ».

144- Taberani ve Bezzar, Rifaa bin Arabe (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) ile sefere çıkmıştık. Bazı kimseler ayrılmak için Resulullah (a.s)'dan izin istiyor, O da onlara izin veriyordu. (İzin isteyenlerin çoğalması üzerine) Resulullah: "Size ne oluyor ki, ağacın Resulullah (a.s)'ın ön tarafında kalan kısmı, arka tarafında kalan kısmına nispetle hoşunuza gitmiyor." (Yani Resulullah (a.s) ile birlikte olmayı değil de gerisinde kalmayı tercih ediyorsunuz?)" dedi. Bu söz üzerine orada bulunanların hepsi ağlamaya başladılar. Hz. Ebu Bekir (r.a):

"Bundan sonra benim adıma senden izin isteyen olursa alçaktır!" dedi. Ashabının durumunu gören Hz. Peygamber (a.s), Allah'a hamdu senada bulunup şöyle buyurdu:

"Allah indinde şehadet ederim ki -daha önce Hz. Peygamber (a.s) yeminlerinde, Muhammed'in nefsi (kudret) elinde olan, ifadesini kullanırdı- sizden Allah'a iman edip, istikamet üzere olan kimseler cennet yolunu tutmuşlardır. Rabbim, ümmetimden yetmişbin kişiyi sorgusuz ve azabsız cennete koymayı, bana vadetmiştir. Siz, eşleriniz ve çocuklarınızdan salih olan kimseler cennetteki evlere girinceye kadar Allah Teala'nın kimseyi cennete girdirmeyeceğini umarım." Resulullah (a.s) daha sonra şöyle buyurdu:

"Gecenin yarısı ya da üçte biri geçtiğinde Allah Azze ve Celle dünya semasına iner ve şöyle buyurur: "Kullarımdan kendim dışında bir şey istemiyorum. Benden isteyen kimdir ki, ona vereyim. Bana dua eden kimdir ki, duasını kabul edeyim. Benden af dileyen kimdir ki, onu affedeyim." Böylece şafak söker."

144-Mu'cemu'l Kebir (5/49-51) Mecma'u'z-Zevaid (10/48) Haysemi, hadisi Taberani ve Bezzar'ın kendi isnadlarıyla rivayet ettiğini, Taberani ve Bezzar'ın ricalinin bazılarının sahih olduğunu söylemiştir.

Bir Açıklama

Bu hadiste Hz. Peygamber (a.s)'i görüp, sohbetinde bulunan müminlerin üstünlüğü vurgulanmakta, sahabilerin cennete başkalarından önce girecekleri belirtilmektedir. Bu hadisle sahabeden sonra cennete girecekleri bildirilen yetmişbin kişi, Ukaşe bin Mihsan'ın da içinde bulunduğu, cennete girecek diğer yetmişbin kişiden farklıdır. En doğrusunu Allah bilir.

١٤٥ــ رَوَى الْبَزَّارُ وَالطَّبَرَانِيُّ فِي الْأَوْسَطِ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حَصِينٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «مَثَلُ أُمَّتِي مَثَلُ الْمَطَرِ لَايُدْرَى أَوَّلُهُ خَيْرٌ أَمْ آخِرُهُ».

145- Bezzar ve Taberani, Evsat'ta, İmran bin Husayn (r.a)'den şöyle rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Ümmetim yağmura benzer; başının mı, sonunun mu hayırlı olduğu bilinmez."

١٤٦ــ رَوَى أَحْمَدُ عَنْ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «مَثَلُ أُمَّتِي مَثَلُ الْمَطَرِ لَايُدْرَى أَوَّلُهُ خَيْرٌ أَمْ آخِرُهُ».

146- İmam Ahmed, Ammar bin Yasir (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Ümmetim yağmura benzer; başının mı, sonunun mu hayırlı olduğu bilinmez."

١٤٧ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «مَثَلُ أُمَّتِي مَثَلُ الْمَطَرِ لَايُدْرَى آخِرُهُ خَيْرٌ، أَمْ أَوَّلُهُ؟».

145-Mecma'u'z-Zevaid (10/68) Haysemi, hadisi, Bezzar ve Taberani'nin Evsat'ta rivayet ettiğini, Bezzar'ın isnadının hasen olduğunu, Hz. Peygamber (a.s)'den yapılan rivayetler içinde en güzel isnada sahip hadislerden biri olduğunu bildirmiştir.

146-İmam Ahmed, Müsned (4/319) Mecma'u'z-Zevaid (10/68) Haysemi, hadisi Ahmed, Bezzar ve Taberani'nin rivayet ettiğini, Bezzar'ın ricalinin Hasan bin Kuz'a ve Ubeyd bin Süleyman Eğar dışında sahih olduğunu, onların da sika olduğunu söylemiştir. Ona göre Ubeyd hakkında sika oluşuna bir zarar vermeyecek bir ihtilaf da buunmaktadır.

147- Tirmizi, Enes bin Malik (r.a)'den şöyle rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Ümmetim yağmura benzer; sonunun mu, başının mı hayırlı olduğu bilinmez."

١٤٨ــ رَوَى اَحْمَدُ عَنْ اَبِي عَبْدِالرَّحْمٰنِ الْجَهَنِيِّ قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ طَلَعَ رَاكِبَانِ فَلَمَّا رَآهُمَا قَالَ: «كِنْدِيَانِ مُذْحِجِيَّانِ»، حَتَّى اِذَا اَتَيَاهُ قَالَ: فَدَنَا اَحَدُهُمَا اِلَيْهِ لِيُبَايِعَهُ قَالَ: فَلَمَّا اَخَذَ بِيَدِهِ قَالَ: يَارَسُولَ اللّٰهِ! اَرَاَيْتَ مَنْ رَآكَ وَآمَنَ بِكَ وَصَدَّقَكَ وَاتَّبَعَكَ مَاذَا لَهُ؟ قَالَ: «طُوبَى لَهُ»، فَمَسَحَ عَلَى يَدِهِ وَانْصَرَفَ، ثُمَّ اَقْبَلَ الْآخَرُ حَتَّى اَخَذَ بِيَدِهِ لِيُبَايِعَهُ قَالَ: اَرَاَيْتَ يَارَسُولَ اللّٰهِ مَنْ آمَنَ بِكَ وَصَدَّقَكَ وَاتَّبَعَكَ وَلَمْ يَرَكَ قَالَ: «طُوبَى لَهُ ثُمَّ طُوبَى لَهُ» قَالَ فَمَسَحَ عَلَى يَدِهِ وَانْصَرَفَ.

148- İmam Ahmed, Ebu Abdurrahman Cuheni (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Biz Resulullah (a.s)'ın yanındayken iki binekli çıkagelmiş, onları gören Resululah (a.s) "Süratle gelen iki Kinde'li" demişti. O iki kişi Hz. Peygamber (a.s)'in yanına verdılar. İçlerinden biri bey'at etmek için Resulullah (a.s)'a yaklaştı. Elini tuttuğunda:

"Ey Allah'ın Resulü! Seni görüp iman eden, tasdik edip tabi olan kişiye ne verilecektir?" diye sordu. Hz. Peygamber (a.s):

"O kişiye ne mutlu" dedi. Adam Resulullah (a.s)'ın elini sıvazlayıp ayrıldı. Sonra diğeri gelip bey'at etmek üzere Hz. Peygamber (a.s)'in elini tuttu ve: "Seni görmediği halde, sana iman eden, seni tasdik eden ve sana tabi olan kişiler hakkında görüşün nedir?" diye sordu. Resulullah (a.s): "Ona ne mutlu, sonra ona ne mutlu!" buyurdu. Sonra o da Resulullah (a.s)'ın elini sıvazlayıp ayrıldı."

١٤٩ــ رَوَى اَحْمَدُ وَالطَّبَرَانِيُّ عَنْ اَبِي اُمَامَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: «طُوبَى لِمَنْ رَآنِي وَآمَنَ بِي، وَطُوبَى لِمَنْ آمَنَ بِي وَلَمْ يَرَنِي» سَبْعَ مَرَّاتٍ.

147-Tirmizi (5/152) Tirmizi hadisin hasen olduğunu söylemiştir.

148-İmam Ahmed, Müsned (4/152) Mecma'u'z-Zevaid (190/67) Haysemi, hadisi İmam Ahmed'in rivayet ettiğini, ricalinin Muhammed bin İshak dışında sahih olduğunu söylemiştir.

149- İmam Ahmed ve Taberani, Ebu Umame (r.a)'den şu şekilde rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) yedi defa şöyle buyurdu:

"Beni görüp de iman edene ne mutlu! Beni görmediği halde, bana iman edene ne mutlu."

١٥٠ــ رَوَى ابْنُ خُزَيْمَةَ فِي صَحِيحِهِ عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «فُضِّلْنَا عَلَى النَّاسِ بِثَلاَثٍ، جُعِلَتْ لَنَا الْأَرْضُ كُلُّهَا مَسْجِدًا، وَجُعِلَ تُرَابُهَا لَنَا طَهُورًا إِذَا لَمْ نَجِدِ الْمَاءَ، وَجُعِلَتْ صُفُوفُنَا كَصُفُوفِ الْمَلاَئِكَةِ، وَأُوتِيتُ هٰؤُلاَءِ الْآيَاتِ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ مِنْ بَيْتٍ كَنْزٍ تَحْتَ الْعَرْشِ لَمْ يُعْطَ مِنْهُ أَحَدٌ قَبْلِي وَلاَ أَحَدٌ بَعْدِي»..

150- İbni Huzeyme, Sahih'inde Huzayfe bin Yeman (r.a)'dan şu şekilde rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Diğer insanlara üç konuda üstün kılındık. Bütün yeryüzü bizim için mescid kılındı. Su bulamadığımızda (teyemmüm etmemiz için de) toprak bize tahir (temiz ve temizleyici) kılındı. Sofralarımız da melek sofralarına benzer kılındı. Bakara suresinin son kısmındaki bu ayetler, arşın altındaki, Beytu Kenz'den bana verildi. Benden önce oradan kimseye verilmediği gibi, benden sonra da verilmeyecektir."

Bir Açıklama

Bu ümmetin ve Resulünün üstün kılınmış oldukları şeyler saymakla bitmez. Özellikle de sürekli yenilenen ebedi mucize Kur'an-ı Azim. Daha önce bu ümmetin fazlı ile ilgili bir çok hadis zikretmiştik. Burada da aynı konuda başka hadisler ilave ettik. Zira akaid bölümünde de bu konuya yer vermemiz gerekiyordu. Çünkü bu ümmetin, diğer ümmetlere olan üstünlükleri, dinin zorunlu

---

149-İmam Ahmed, Müsned (5248) Mu'cemul Kebir (8/311) Mecma'u'z-Zevaid (10/67) Haysemi, hadisi İmam Ahmed ve Taberani'nin kendi isnadları ile rivayet ettiklerini ve hadis ricalinin sika olan Malik Eş'ari dışında sahih olduğunu bildirmiştir. Hadis bütün tarikiyle sahihtir.

150-Sahih, İbni Huzeyme (1/132) İmam Ahmed, Müsned (5/383) Müslim (1/371) 5-Kitabu'l Mesacid ve Mevadiu's Salat. Bu hadis, İmam Ahmed ve Müslim'in rivayetlerinde az bir farklılık taşımaktadır.

olarak bilinmesi gereken bilgilerdendir. Akaid hakkındaki eserlerde, kişilerin, amellerin ve ümmetlerin birbirlerine olan üstünlüklerine dair konulara yer vermeleri usulü yaygındır. Biz burada bu ümmetin üstünlüğü ile ilgili naslarla yetinmekteyiz. Bundaki amacımız; müslümanın, İslam'a olan bağlılığı üzerinde hassas olması ve bu nimetin şerefini hissedebilmesidir.

"Dedi ki: Doğrusu ben müslümanlardanım." (1)

---

1) Fussilet Suresi: 33

İMANIN VE MÜMİNİN FAZİLETİ

İmandan daha yüce ve üstün hiç bir şey yoktur. Allah katında hiç bir insan, iman dışında bir şeyden ötürü lutuf görmez. İnsanlar Allah indinde imanları nispetinde farklılık gösterirler. Cenab-ı Hakk: *"Allah yanında en üstün olanınız, (Allah'ın buyrukları dışına çıkmaktan) en çok korunanızdır."* (1) buyurmaktadır. İmanın yüceliğini ancak ahiret gününe inanıp, orada Allah Azze ve Celle'nin müminler ve kafirler için hazırlamış olduğu cennet ve cehennem bulunduğunu bilenler takdir edebilir. Allah Teala buyuruyor ki:

"Bu da kentlerin anası (Mekke'yi) ve çevresindeki (kasaba)ları uyarman için sana indirdiğimiz feyz kaynağı ve kendinden önceki (kitap)ları doğrulayıcı bir kitabdır. Ahirete inananlar, buna inanırlar ve onlar, namazlarına devam ederler." (2) O halde, ancak kalbindeki zerre kadar imandan ötürü cehennemden çıkacağını bilen insan, zerre miktarı imanın ne kadar önemli olduğunu bilir ve imanın üstünlüğünü kavrayabilir.

Allah'ın bütün mahlukatı yaratış hikmetinin, mümin insanı ortaya çıkarmak olduğunu bilen insan da, müminin üstünlüğünü anlayabilecektir. Nitekim Allah Teala:

"O, hanginizin daha güzel iş yapacağınızı denemek için ölümü ve hayatı yarattı." (3) buyurmaktadır.

Allah Teala bir başka ayet-i kerimede de şöyle buyurmaktadır:

"De ki: "Allah'ın, kulları için çıkardığı süsü ve güzel rızıkları kim haram etti?" "De ki: "O, dünya hayatı da inananlarındır, kıyamet günü de yalnız onlarındır..." (4)

---

1) Hucurat Suresi: 13
2) En'am Suresi: 92
3) Mülk Suresi: 2
4) Araf Suresi: 32

İmanın ve müminlerin üstünlüğünü bilen kimse de Allah Teala'nın elçisi Hz. Muhammed (a.s)'i göndermekle, kullarına vermiş olduğu büyük nimeti takdir edebilecektir. Allah Teala:

"(Ey Muhammed), biz seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdik." (1) buyurmaktadır. İşte bu noktadan hareketle mümine düşen, imanın esaslarına gönülden bağlanıp, salih ameller işlemek, birbirine hakkı ve sabrı tavsiye etmek, imanlı kişilerle birlikte Allah'ı zikredip tefekkür etmek, Kur'an öğrenip öğretenlerle beraber olmaya çalışmak ve hakkın yüceltilmesi uğrunda başına gelecekleere tahümmül etmek gibi imanın artmasına sebep olacak amellere yönelmektir.

"Bir topluluk, Allah'ın evlerinden birinde toplanıp, Kur'an okur ve aralarında müzakere ederek onu anlamaya çalışırlarsa, mutlaka üzerlerine sekinet (huzur, itmi'nan) iner..." (2)

Sekinetin imanın artmasına aracı olacağının delillerinden biri de Allah Teala'nın: *"O, imanlarına iman katsınlar diye müminlerin kalblerine sekinet (huzur, sebat ve itmi'nan) indirdi."* (3) buyruğudur.

Abdullah bin Revaha (r.a), Resulullah (a.s)'ın ashabından biriyle karşılaştığında: *"Gel, Rabbimize bir saat (süre) iman edelim (zikredelim)"* derdi. Bu haberi İmam Ahmed tahric etmiştir. Buhari de bu konuda şu haberi nakleder:

"Muaz dedi ki:

"Bizim meclisimizde otur da bir saat (süre) iman edelim (zikredip, imanımızı artıralım.)"

İbni Hacer bu haberi, İmam Ahmed'in sahih bir senedle rivayet ettiğini bildirmiştir.

İMANIN VE MÜMİNİN FAZİLETİ KONUSUNDAKİ RİVAYETLER

١٥١ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ اَبِى سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «يَدْخُلُ اَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ وَاَهْلُ النَّارِ النَّارَ، ثُمَّ يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى اَخْرِجُوا مَنْ كَانَ فِى

---

1) Enbiya Suresi: 107

2) Müslim (4/2074) 48-Kitabu'z Zikr Ve'd Dua. 11-Kur'an tilaveti için bir araya gelmenin fazileti bahı.

3) Fetih Suresi: 4-İmam Ahmed (3/265) Buhari (1/45) 2-Kitabu'l İman 1-Hz. Peygamber (a.s)'in "İslam beş esas üzerine bina edilmiştir" sözü bahı.

قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ إِيمَانٍ، فَيُخْرَجُونَ مِنْهَا قَدِ اسْوَدُّوا فَيُلْقَوْنَ فِي نَهْرِ الْحَيَا ــ أَوِ الْحَيَاةِ، شَكَّ مَالِكٌ ــ فَيَنْبُتُونَ كَمَا تَنْبُتُ الْحَبَّةُ فِي جَانِبِ السَّيْلِ، أَلَمْ تَرَ أَنَّهَا تَخْرُجُ صَفْرَاءَ مُلْتَوِيَةً؟»!.

151- Buhari, Ebu Said el Hudri (r.a)'den şöyle rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (a.s) buyurdu ki:

"Cennetlikler cennete, cehennemlikler cehenneme girdikten sonra Allah Teala: "Kalbinde bir hardal tanesi ağırlığında iman bulunan kimseleri (ateşten) çıkarın" buyurur. Bunun üzerine kararmış olarak ateşten çıkarılırlar ve haya ya da hayat nehrine atılırlar. -Malik, Peygamber (a.s)'in hangi ifadeyi kullandığında tereddüt etmiştir- Orada, su kenarında tohumun boy attığı gibi büyürler. Bu tohumların iki tarafına salınarak sapsarı çıkışlarını görmez misiniz?"

١٥٢ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَيُّ الْعَمَلِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «إِيمَانٌ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ»، قِيلَ ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: «الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ»، قِيلَ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: «حَجٌّ مَبْرُورٌ».

152- Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s)'a hangi amelin daha üstün olduğu sorulduğunda: "Allah'a ve Resulüne iman" buyurdu. "Sonra hangi amel gelir?" diye sorulunca: "Allah yolunda cihad" buyurdu. "Sonra hangisi?" denilince de: "Mebrur (gereği üzere yapılan) hacc" diye buyurdu."

Nesai'nin rivayetinde (1) Hz. Peygamber (a.s)'e:

"Amellerin hangisi daha üstündür?" diye sorulmuş. O da: "Allah'a ve Resulüne iman etmek" demiştir." Bu rivayette bundan başka bir fazlalık yoktur.

Tirmizi'nin rivayetinde (2) ise Resulullah (a.s)'a:

151-Buhari (1/72) 2-Kitabu'l İman. 15-İman ehlinin amellerde birbirine olan üstünlükleri babı. Müslim (1/172) 1-Kitabu'l İman. 82-Şefaatın ispatı ve muvahhidlerin ateşten çıkması babı.

152-Buhari (1/77) 2-Kitabu'l İman. 18-İman ameldir diyenler babı. Müslim (1/88) Kitabu'l İman. 36-Allah'a iman, amelerin en üstünüdür babı. Nesai (5)113) 24-Kitabu'l Menasik 4-Haccın fazlı

1) Nesai (8/93) 47-Kitabu'l İman. 1-Amellerin efdal olanı babı.

2) Tirmizi (4/185) 23-Kitabu' Fedaili'l Cihad. 22-Hangi amel daha üstündür babı.

"Amellerin hangisi daha hayırlıdır?" diye sorulmuştur. Bu rivayette fazlalık olarak *"Cihad, amellerin zirvesidir"* ifadesi bulunmaktadır.

١٥٣ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ اَبِى ذَرٍّ الْغِفَارِيِّ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ، قَالَ: سَاَلْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ : اَيُّ الْعَمَلِ اَفْضَلُ؟ قَالَ: «اَلْاِيمَانُ بِاللّٰهِ، وَالْجِهَادُ فِى سَبِيلِهِ»، قُلْتُ: فَاَيُّ الرِّقَابِ اَفْضَلُ؟ قَالَ: «اَغْلاَهَا ثَمَنًا، وَاَنْفَسُهَا عِنْدَ اَهْلِهَا» قُلْتُ: فَاِنْ لَمْ اَفْعَلْ؟ قَالَ: «تُعِينُ ضَائِعًا، اَوْ تَصْنَعُ لِأَخْرَقَ»، قُلْتُ: يَارَسُولَ اللّٰهِ اَرَاَيْتَ اِنْ ضَعُفْتُ عَنْ بَعْضِ الْعَمَلِ؟ قَالَ: «تَكُفُّ شَرَّكَ عَنِ النَّاسِ، فَاِنَّهَا صَدَقَةٌ تَتَصَدَّقُ بِهَا عَلَى نَفْسِكَ».

153- Buhari ve Müslim, Ebu Zerr Gıfari (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s)'a hangi amelin daha üstün olduğunu sordum. "Allah'a iman ve yolunda cihad" diye buyurdu. "Hangi köleyi hürriyetine kavuşturmak daha efdaldir?" diye sordum. "Sahibi indinde en iyi ve değerli olanını" buyurdu. "Ya bunları yapmaya gücüm yoksa?" diye sordum. "Fakire ya da ailesini kaybetmiş düşkün kişiye yardım edersin veya akıl yönünden eksik kişiye işinde yardımcı olursun" buyurdu. "Ey Allah'ın Resulü! Bazı amelleri yapmada acze düşersem ne yapayım?" diye sorduğumda ise: "İnsanlara kötülüğünün dokunmamasını sağlarsın. Bu da nefsin için yapmış olduğun bir sadakadır" buyurdu."

Nesai'nin rivayeti ise şöyledir:

"Ravi, Hz. Peygamber (a.s)'e "Hangi amel daha hayırlıdır?" diye sormuş, Resulullah (a.s): "Allah'a iman ve yolunda cihad" buyurmuştur." Bu rivayette başka bir fazlalık yoktur.

١٥٤ــ رَوَى اَحْمَدُ عَنْ مَاعِزٍ، عَنِ النَّبِىِّ ﷺ اَنَّهُ سُئِلَ: اَيُّ الْاَعْمَالِ اَفْضَلُ؟ قَالَ: «اِيمَانٌ بِاللّٰهِ وَحْدَهُ ثُمَّ الْجِهَادُ ثُمَّ حَجَّةٌ بَرَّةٌ تَفْضُلُ سَائِرَ الْاَعْمَالِ كَمَا بَيْنَ مَطْلِعِ الشَّمْسِ اِلَى مَغْرِبِهَا».

154- İmam Ahmed, Maiz (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

153-Buhari (5/148) 49-Kitabu'l Itk. 2-Hangi köleyi azat etmek daha efdaldir babı. Müslim (1/89) 1-Kitabu'l İman. 36-Allah'a imanın, amellerin en üstünü olduğunu beyan babı.

154-İmam Ahmed (4/342) Mu'cemu'l Kebir (20/344) Mecma'u'z-Zevaid (3/207) Haysemi, hadisi Ahmed ve Taberani'nin Kebir'de rivayet ettiğini, İmam Ahmed'in ricalinin sahih olduğunu söylemiştir.

"Resulullah (a.s)'a amellerin hangisinin daha hayırlı olduğu sorulmuş, O da: "Yalnız Allah'a iman, sonra cihad, sonra mebrur hac diğer amellere üstün gelir. Bu üstünlük, güneşin doğduğu yer ile battığı yer arasındaki uzaklık farklı gibidir" buyurmuştur"

١٥٥ــ رَوَى اَحْمَدُ عَنْ سَعْدِ بْنِ اَبِى وَقَّاصٍ، قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : «عَجِبْتُ مِنْ قَضَاءِ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ لِلْمُؤْمِنِ اِنْ اَصَابَهُ خَيْرٌ حَمِدَ رَبَّهُ وَشَكَرَ وَاِنْ اَصَابَتْهُ مُصِيبَةٌ حَمِدَ رَبَّهُ وَصَبَرَ، اَلْمُؤْمِنُ يُؤْجَرُ فِى كُلِّ شَىْءٍ».

155- İmam Ahmed, Sa'd bin Ebi Vakkas (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Allah Azze ve Celle'nin mümin için takdir etmiş olduğu kazaya hayret ederim. Mümine bir hayır verildiğinde Rabbine hamdeder ve şükreder, eğer ona bir müsibet dokunursa, (yine) Rabbine hamdeder ve sabreder. Her şeyde mümine ecir verilir."

١٥٦ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ صُهَيْبٍ، رَفَعَهُ: «عَجَبًا لِاَمْرِ الْمُؤْمِنِ اِنَّ اَمْرَهُ كُلَّهُ لَهُ خَيْرٌ وَلَيْسَ ذٰلِكَ لِاَحَدٍ اِلَّا لِلْمُؤْمِنِ اِنْ اَصَابَتْهُ سَرَّاءُ شَكَرَ فَكَانَ خَيْرًا، وَاِنْ اَصَابَتْهُ ضَرَّاءُ صَبَرَ فَكَانَ خَيْرًا».

156- Müslim, Süheyb (r.a)'den merfu olarak şu şekilde rivayet etmiştir:

"Müminin işine hayret ederim. Onun bütün işleri hayırlıdır. Bu durum yalnız mümin için geçerlidir. O sevineceği bir şeyle karşılaştığında şükreder. Bu da onun için bir hayırdır. Şayet üzüleceği bir iş ile vaya sıkıntı ile karşılaşırsa sabreder. Bu da onun için bir hayırdır."

١٥٧ــ رَوَى الشَّيْخَانِ عَنْ اَبِى سَعِيدٍ مَرْفُوعًا: «يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَنْ كَانَ فِى قَلْبِهِ

155-İmam Ahmed (1/173) Mecma'u'z-Zevaid (10/95) Haysemi, hadisi Ahmed'in çeşitli isnadlarla ve Tebarani'nin Evsat'ta rivayet ettiğini söylemiştir. Taberani'nin rivayetinde: "Mümine her şeyde, ağzına götürdüğü lokmada bile ecir verilir" fazlalığı vardır. Bezzar: "Her işinde ona cevap verilir. Hanımının ağzına koymuş olduğu lokmada bile" demiştir. Ahmed'in isnad ve ricali sahihtir. Bezzar'ın ricalinin bir kısmı sahihtir.

156-Müslim (4/2295) 53-Kitabu'z Zühd Ve'r Rekaik. 13-Müminin bütün işleri hayırlıdır babı.

مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنَ الْإِيمَانِ»، قَالَ: أَبُو سَعِيدٍ فَمَنْ شَكَّ فَلْيَقْرَأْ: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ﴾.

157- Buhari ve Müslim, Ebu Said el Hudri (r.a)'den merfu olarak şu şekilde rivayet etmişlerdir:

"Kalbinde zerre ağırlığı iman bulunan kimse cehenemden çıkacaktır."

Ebu Said:

"Bundan kim şüpheye düşerse, "Allah şüphesiz zerre kadar haksızlık yapmaz, zerre kadar iyilik olsa onu kat kat artırır ve yapana büyük ecir verir." (1) ayetini okusun," demiştir."

١٥٨ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ: قَالَ: إِنَّ اللَّهَ قَسَمَ بَيْنَكُمْ أَخْلَاقَكُمْ كَمَا قَسَمَ بَيْنَكُمْ أَرْزَاقَكُمْ، وَإِنَّ اللَّهَ يُؤْتِي الْمَالَ مَنْ يُحِبُّ وَمَنْ لَا يُحِبُّ وَلَا يُؤْتِي الْإِيمَانَ إِلَّا مَنْ أَحَبَّ، فَإِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا أَعْطَاهُ الْإِيمَانَ فَمَنْ ضَنَّ بِالْمَالِ أَنْ يُنْفِقَهُ وَهَابَ الْعَدُوَّ أَنْ يُجَاهِدَهُ وَاللَّيْلَ أَنْ يُكَابِدَهُ فَلْيُكْثِرْ مِنْ قَوْلِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَسُبْحَانَ اللَّهِ.

158- Taberani, Abdullah bin Mes'ud (r.a)'dan şöyle rivayet etmiştir:

"Allah, aranızda rızıklarınızı paylaştırdığı gibi, ahlakınızı da paylaştırmıştır. Allah sevdiğine de, sevmediğine de mal verir. İmanı ise ancak sevdiğine verir. Allah bir kulu severse ona iman verir. Cimrilik yapıp da malını harcamak istemeyen, düşmana karşı cihad etmeyi gözünde büyütüp korkan, gecenin sıkıntı ve zorluklarına tahammül edemeyen kimseler "la ilahe illallahu vallahu ekber, elhamdülillah ve sübhanallah" sözlerini çokca tekrar etsinler."

١٥٩ــ رَوَى الْحَاكِمُ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «إِنَّ اللَّهَ

157-Buhari (13/420-422) 97-Kitabu't Tevhid. 24. bab. Müslim (1/167-171) 1-Kitabu'l İman 81. bab. Tirmizi (4/714) 40-Kitab'u Sıfati Cehennem. 19. bab.

158-Mu'cemu'l Kebir (9/229) Mecma'u'z-Zevaid (10/90) Haysemi, hadisi Taberani'nin mevkuf olarak rivayet ettiğini ve ricalinin sahih olduğunu bildirmiştir. Bazıları bu hadisi zayıf bulmuşlarsa da bir sonraki hadis onu kuvvetlendirmiştir.

1) Nisa Suresi- 40

قَسَمَ بَيْنَكُمْ أَخْلاَقَكُمْ كَمَا قَسَمَ بَيْنَكُمْ أَرْزَاقَكُمْ، وَإِنَّ اللَّهَ يُعْطِي الدُّنْيَا مَنْ يُحِبُّ وَمَنْ لاَ يُحِبُّ، وَلاَ يُعْطِي الإِيمَانَ إِلاَّ مَنْ يُحِبُّ».

159- Hakim, İbni Mes'ud (r.a)'dan şöyle rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Allah aranızda rızıklarınızı taksim ettiği gibi ahlakınızı da taksim etmiştir. Allah sevdiğine de, sevmediğine de dünyayı verir. İmanı ise yalnız sevdiğine verir."

١٦٠ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ: بَيْنَمَا أَنَا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ: يَارَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «إِيمَانٌ بِاللَّهِ وَجِهَادٌ فِي سَبِيلِهِ وَحَجٌّ مَبْرُورٌ» فَلَمَّا وَلَّى الرَّجُلُ قَالَ: «وَأَهْوَنُ عَلَيْكَ مِنْ ذٰلِكَ إِطْعَامُ الطَّعَامِ وَلِينُ الكَلاَمِ وَحُسْنُ الْخُلُقِ»، فَلَمَّا وَلَّى قَالَ: «وَأَهْوَنُ عَلَيْكَ مِنْ ذٰلِكَ لاَتَتَّهِمُ اللَّهَ عَلَى شَيْءٍ قَضَاهُ عَلَيْكَ» وَفِي رِوَايَةٍ إِنَّ الرَّجُلَ هُوَ الَّذِي قَالَ يَارَسُولَ اللَّهِ أُرِيدُ أَهْوَنَ مِنْ ذٰلِكَ، قَالَ: «السَّمَاحَةُ وَالصَّبْرُ».

160- Taberani, Ubade bin Samit (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Ben Resulullah (a.s)'ın yanında iken yanına bir adam geldi ve:

"Ey Allah'ın Resulü! Amellerin hangisi daha üstündür?" diye sordu. Hz. Peygamber (a.s):

"Allah'a iman, yolunda cihad etmek ve mebrur hac" diye buyurdu. Adam dönüp giderken Resulullah (a.s): "Bunlardan sonra en kolay ve uygun olanı, yemek yedirmen, yumuşak söz söylemen ve güzel bir ahlaka sahip olmandır" buyurdu. Adam (tekrar) dönüp giderken Hz. Peygamber (a.s): "Senin için bütün bunlardan daha ehveni, Allah'ın senin aleyhinde takdir etmiş bulunduğu

---

159-Müstedrek (2/447) Hakim, hadisin isnadının sahih olduğunu, ancak Buhari ve Müslim'in tahric etmediğini söylemiştir.

160-Mecma'u'z-Zevaid (5/278) Haysemi, hadisi Taberani'nin iki isnadla rivayet ettiğini, bu isnadlardan birinde İbni Luheya'nın bulunduğunu, hadisin hasen olduğunu, ancak bu şahısda bazı zayıflık belirtileri olduğunu, diğer insadda ise Suveyd bin İbrahim olduğunu, bu raviyi İbni Muin'in iki rivayette de sika gördüğünü, Nesai'nin ise onu zayıf bulduğunu ve hadisin diğer ricalinin sika olduğunu bildirmiştir.

şeylerden dolayı Allah'ı itham etmemendir" buyurdu."

Diğer bir rivayette Hz. Peygamber (a.s)'e gelen adam:

"Ey Allah'ın Resulü! Bundan daha ehven bir amel istiyorum" demiş, Hz. Peygamber (a.s) de:"Müsamahalı ve sabırlı ol" diye buyurmuştur."

١٦١ــ رَوَى أَحْمَدُ وَالطَّبَرَانِيُّ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ سَلاَمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ نَسِيرُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِذْ سَمِعَ القَوْمَ وَهُمْ يَقُولُونَ: أَيُّ الأَعْمَالِ أَفْضَلُ يَارَسُولَ اللَّهِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «إِيمَانٌ بِاللَّهِ وِجِهَادٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَحَجٌّ مَبْرُورٌ» ثُمَّ سَمِعَ نِداءً فِي الْوَادِي يَقُول أَشْهَدُ أَنْ لاَإِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «وَأَنَا أَشْهَدُ وَأَشْهَدُ أَلاَّ يَشْهَدَ بِهَا أَحَدٌ إِلاَّ بَرِيءَ مِنَ الشِّرْكِ».

161- İmam Ahmed ve Taberani, Abdullah bin Selam (r.a)'dan şu şekilde rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) ile birlikte (seferde) yürüyorduk. Bazı kimselerin: "Ey Allah'ın Resulü! Amellerin hangisi daha üstündür?" sorusunu işiten Hz. Peygamber (a.s): "Allah'a iman, Allah yolunda cihad ve mebrur hac" diye buyurdu. Daha sonra vadiden: "Şehadet ederim ki, Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed Allah'ın elçisidir," nidası geldi. Bunu işiten Hz. Peygamber (a.s):

"Ben de şehadet ederim, ben de şehadet ederim ki, ancak şirkten arınmış bir kimse böyle bir şehadette bulunabilir" buyurdu."

١٦٢ــ رَوَى أَحْمَدُ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عَمْرٍو أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّ مَثَلَ الْمُؤْمِنِ كَمَثَلِ النَّحْلَةِ أَكَلَتْ طَيِّبًا وَوَضَعَتْ طَيِّبًا وَوَقَعَتْ فَلَمْ تُكْسِرْ وَلَمْ تُفْسِدْ».

162- İmam Ahmed, Abdullah bin Amr (r.a)'ın Resulullah (a.s)'dan şu sözleri işittiğini rivayet etmektedir:

161-İmam Ahmed (4/451) Mecma'u'z-Zevaid (1/59) Haysemi, hadisi Ahmed'in ve Taberani'nin Evsat'ta rivayet ettiğini, İmam Ahmed'in ricalinin sika olduklarını bildirmiştir.

162-İmam Ahmed (2/199) Mecma'u'z-Zevaid (10/295) Haysemi, hadisi İmam Ahmed'in uzun bir şekilde rivayet ettiğini, Ebu Sibre dışında ricalinin sahih olduğunu, onun da İbni Hibban tarafından sika görüldüğünü bildirmiştir.

"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, müminler arılara benzerler. Arıların yedikleri temiz, (kovanlarına) koymuş oldukları (bal) temizdir. Konduklarında ne kırarak zarar verir, ne de ifsad ederler."

١٦٣ــ رَوَى أَحْمَدُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ إِنَّ عَبْدِيَ الْمُؤْمِنَ عِنْدِي بِمَنْزِلَةِ كُلِّ خَيْرٍ يَحْمَدُنِي وَأَنَا أَنْزِعُ نَفْسَهُ مِنْ بَيْنِ جَنْبَيْهِ».

163- İmam Ahmed, Ebu Hureyre (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s)'ın şöyle dediğini işittim:

"Allah Azze ve Celle şöyle buyurur: "Mümin kulum benim nazarımda, hayırların tamamı mertebesindedir. İki tarafı arasından ruhunu kabzederken bile bana şükreder."

163-İmam Ahmed (2/341) Mecma'u'z-Zevaid (10/96) Haysemi, hadisi Ahmed'in rivayet ettiğini ve ricalinin sahih olduğunu bildirmiştir.

BEŞİNCİ KISIM

RESULULLAH (A.S)'IN DAVETİ VE DAVETE KULAK VERENLER

RESULULLAH (A.S)'IN DAVETİ VE BU DAVETE KULAK VERENLER

Allah Teala şöyle buyuruyor:

"Allah'ın hoş bir sözü; kökü sağlam, dalları göğe doğru olan -Rabbinin izniyle her zaman meyve veren- hoş bir ağaca benzeterek nasıl misal verdiğini görmüyor musun?" (1)

"Allah sivrisineği ve onun üstününü misal olarak vermekten çekinmez..." (2)

"Biz bu misalleri insanlara veriyoruz, onları ancak bilenler anlıyabilir." (3)

Kur'an'daki üslupların önemli bir yanı da sık sık örnek vermedir. Resulullah (a.s) da Kur'an'ın bu üslubuna uymuş, pek çok hadislerinde örnek vererek konuları anlatma yoluna gitmiştir. Örneğin gerçek hakikatini, ancak alim olanlar anlar. Sıradan bir insan da örneği anlayabilir. Ancak anlamak ayrı bir şey, örneğin hakikatini idrak etmek ayrı bir şeydir. Resulullah (a.s) yapmış olduğu davet hakkında bir çok örnek vermiştir. Bunlardan bazı örnekler vermek istiyoruz:

KONU İLE İLGİLİ RİVAYETLER

١٦٤ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَبِي مُوسَى الأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : «إِنَّ مَثَلَ مَابَعَثَنِي اللَّهُ بِهِ مِنَ الْهُدَى وَالعِلْمِ، كَمَثَلِ غَيْثٍ أَصَابَ أَرْضًا، فَكَانَتْ مِنْهَا طَائِفَةٌ طَيِّبَةٌ، قَبِلَتِ الْمَاءَ فَأَنْبَتَتْ الْكَلأَ وَالْعُشْبَ الْكَثِيرَ،

---

1) İbrahim Suresi: 25
2) Bakara Suresi: 26
3) Ankebut Suresi: 43

وَكَانَ مِنْهَا أَجَادِبُ أَمْسَكَتِ الْمَاءَ، فَنَفَعَ اللَّهُ بِهَا النَّاسَ، فَشَرِبُوا مِنْهَا، وَسَقَوْا وَرَعَوْا، وَأَصَابَ طَائِفَةً مِنْهَا أُخْرَى، إِنَّمَا هِيَ قِيعَانٌ لاَتُمْسِكُ مَاءً وَلاَ تُنْبِتُ كَلأً، فَذَلِكَ مَثَلُ مَنْ فَقُهَ فِي دِينِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَنَفَعَهُ مَابَعَثَنِي اللَّهُ بِهِ، فَعَلِمَ وَعَلَّمَ، وَمَثَلُ مَنْ لَمْ يَرْفَعْ بِذَلِكَ رَأْسًا، وَلَمْ يَقْبَلْ هُدَى اللَّهِ الَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ».

164- Buhari ve Müslim, Ebu Musa Eş'ari (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Allah Teala'nın benimle göndermiş olduğu hidayet ve ilim, toprağa düşen yağmura benzer.O toprağın bir bölümü iyi cinstir, suyu kabul eder ve (üzerinde) çayır ve otlaklar bitirir. Bir kısmı ise sert yapıya sahiptir, suyu emmez, üzerinde tutar. Allah da bu suyla insanları faydalandırır. O sudan hem kendileri içer, hem de hayvanlarını sularlar. Bu yağmur düz ve kaypak bir cins toprağa daha düşer ki, bunu ne su tutar ve ne de çayır bitirir. İşte Allah Azze ve Celle'nin dinini anlayıp, Allah'ın benimle gönderdiği (hidayet ve ilim)den yararlanıp, öğrenen ve öğreten kimse ile, bunun için (kibrinden) başını kaldırmayan (Allah'ın dinine önem vermeyen) ve Allah katından getirmiş olduğum ilahi hidayeti kabul etmeyen kimseler bu örneğe benzerler."

DERSLER VE ÖĞÜTLER

İmam Nevevi Müslim Şerhi'nde şöyle demektedir:

"Gays'ın anlamı yağmurdur. Uşb, kele ve haşiş bitki isimleridir. "Haşiş" kuru otlar, "uşb" ve "halâ" yaş otlar için kullanılır. Hemze ile yazılan "kele" ise hem yaş, hem de kuru otlar için kullanılabilir. "Ecadib" ise üzerinde ot bitmeyen, çorak araziye denir."

İbni Hacer Askalani de Fethu'l Bari'de şöyle der:

"Kurtubi ve bazı alimler demişlerdır ki:

"Hz. Peygamber (a.s) Allah katından getirmiş olduğu dini, susuz kalan insanların üzerine yağan yağmura benzetmiştir. Zira kendisine peygamberlik verilmeden önceki insanların durumu da buna benzemektedir. Yağmur ölü bir beldeyi nasıl canlandırıyorsa, dini ilimler de ölü kalblere öyle hayat vermektedir. Hz. Peygamber (a.s) bundan sonra, kendisini dinleyenleri, üzerine yağmur

---

164-Buhari (1/175) 3-Kitabu'l İlm. 20-Öğrenen ve öğretenin fazileti babı Müslim. (4/1787) 43-Kitabu'l Fedail. 5-Resulullah (a.s)'la gönderilmiş olan ilim ve hidayetin misali babı.

yağan değişik cinsten topraklara benzetmiştir. Onlardan kimileri, bilen ve bildiğiyle amel edip öğreten kimselerdir. Böyle kimseler, iyi cins toprak gibidirler; hem kendileri yararlanır, hem de verdikleri ürünlerden başkalarını yararlandırırlar.

Kimileri ise ilme zamanını verip bilgi biriktirirler. Ancak o ilmin gereği olan amelleri kendileri işlemez ya da toplamış oldukları bilgileri kavrayamazlar. Bununla birlikte bu bilgileri başkalarına aktarırlar. Böyle kimseler, suyu emerek biriktiren topraklara benzerler. Hz. Peygamber (a.s)'in:

"Benden işitmiş olduğu sözü, işittiği gibi başkalarına aktaran kimsenin Allah yüzünü ağartacaktır" hadisiyle işaret ettiği kimseler bunlardır. Yine öyle insanlar vardır ki; ne ilmi muhafaza edip başkalarına aktarır, ne de kendileri amel ederler. Böyle kimseler ise suyu tutamayan ya da bozan bir cins toprağa benzerler. Bu misalde kendilerinden yararlanılmasından ötürü övülen iki gurup insanla, kimseye faydası olmayan üçüncü bir gurup insan birlikte zikredilmiştir. En doğrusunu Allah bilir."

Hadisde geçen *"el Ardu'l Cedba"* ifadesi ile, suyu tutan, ancak üzerinde bitki yetişmeyen toprak anlatılmıştır. *"el-Kâ"* kelimesi ile burada kastedilen, ne suyu tutabilen, ne de üzerinde bitki yetişen topraktır.

Hz. Muhammed (a.s), Kur'an ve sünnet'le insanlara yol göstermektedir. Yağmur toprak için ne ise, Kur'an ve sünnet de kalpler için odur. Müslümanlar amelleri bakımından çeşit çeşittir. Onlardan bir kısmı Kur'an ve sünnet'ten ne bir şey okur, ne de dinlerler. Okuyup dinleseler bile ne yararlanırlar, ne de başkalarına bir yararları dokunur. Onların kalpleri çöller gibidir.

Bazı müslü- manlar da okur, yararlanır ve başkalarını yararlandırırlar. İşte onlar bu dünyanın bahçeleridir.

Öyle müslümanlar da vardır ki, ilmi ezberleyip öğretirler. Onlar insanların su içtiği havuzlara benzer. Dinleyip de aklında birşey tutmayan, insanlara bir şey öğretmediği gibi kendi de amel etmeyen kimseler ise elek gibidirler.

Kur'an ve sünnet gibi kalplerin tabiatını ortaya çıkartan başka bir şey yoktur. Allah'ın askerleri olan davetçilere düşen, insanlara ayet ve hadisleri okuyarak, kalplerindeki cevheri ortaya çıkarmaktır. Katılıkları yüzünden kalpleri bahçe haline gelemeyen kişilere düşen ise, nefislerini cihad edip yenmeye çalışmalarıdır.

Allah Teala buyuruyor ki:

"Ama bizim uğrumuzda cihad edenleri biz, elbette yollarımıza iletiriz." (1)

1) Ankebut Suresi: 69

١٦٥ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنِ النَّوَاسِ بْنِ سَمْعَانَ، رَفَعَهُ: «إِنَّ اللَّهَ ضَرَبَ مَثَلاً صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا، عَلَى كَنَفَيِ الصِّرَاطِ دَارَانِ لَهُمَا أَبْوَابٌ مُفَتَّحَةٌ، عَلَى الْأَبْوَابِ سُتُورٌ، وَدَاعٍ يَدْعُو عَلَى رَأْسِ الصِّرَاطِ وَدَاعٍ يَدْعُو فَوْقَهُ، ﴿وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى دَارِ السَّلامِ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ وَالأَبْوَابُ الَّتِي عَلَى كَنَفَيِ الصِّرَاطِ حُدُودُ اللَّهِ، فَلاَ يَقَعُ أَحَدٌ فِي حُدُودِ اللَّهِ، حَتَّى يَكْشِفَ السِّتْرَ وَالَّذِي يَدْعُو مِنْ فَوْقِهِ وَاعِظُ رَبِّهِ».

165- Tirmizi, Nevvas bin Sem'an (r.a)'dan merfu olarak rivayet etmiştir:

"Allah Teala, sırat-ı müstakim (dosdoğru yol) için bir örnek vermiştir. Yolun iki tarafında iki duvar vardır ve bu duvarların her birinde açık kapılar bulunmaktadır. Bu kapıları perdeler kapatmaktadır. Bir davetçi yolun başında durup çağırır, bir davetçi de onun üzerinden davet eder. "Allah, cennete çağırır ve dilediğini doğru yola eriştirir." (1)

Yolun iki tarafındaki kapılar, Allah'ın koymuş olduğu sınırlardır. Bir kişi Allah'ın sınırlarını aşacak olsa, kapıları örten perde açılır. Üst tarafından davet eden bir kişi ise, Rabbinin vaizidir."

Bir Açıklama

Bu hadisde, İslam, Kur'an ve fıtrata işaret edilmektedir. İslam, Allah'ın dini ve doğru yoldur. Doğru yolda sabit kalmayı sağlayan ise Kur'an ve mümin kalbte bulunan Allah'ın vaizidir. Kalbinde fıtrat ve hayat emareleri bulunan kimseler Kur'an okuduklarında, Kur'an onları doğru yola yöneltir. İnsanları doğru yoldan saptıran etkenler ise pek çoktur. Sapık yollara bir çok kapıdan girilir. Şeytan ve delalete çağıranlar, insanları bu kapılara doğru iterler. Maddi ve manevi şehvetler, sapıklıklar ve şüpheler, birer kapıdır. Bu kapılardan girenler, bir daha dönmedikleri tadirde, sapkınlığa düşmüş olurlar. Sırat-ı müstakim'de yürüyenler, ehl-i sünnet ve'l cemaatın itaatkar ehlidir. Onlar salih inanç ile sahih ameli bir araya getirebilen kimselerdir. Bu kimselerin dışındaki mükellefler, ya sapıklık ve günah yoluna, ya da küfre düşmüşlerdir. Allah Teala buyuruyor ki:

"Bu dosdoğru olan yoluma uyun. Sizi Allah yolundan ayrı düşürecek yollara

---

165-Tirmizi (5/144) 45-Kitabu'l Emsal 1-Allah'ın kullarına vermiş olduğu misaller babı. Tirmizi bu hadisin hasen ve garib olduğunu söylemiştrir. İmam Ahmed (4/182-183) Hakim de bu hadisi tahric etmiş ve sahih olduğunu söylemiş, Zehebi de buna muvafakat etmiştir.

1) Yunus Suresi: 25

uymayın. Allah size bunları sakınasınız diye buyurmaktadır." (1)

"Ey Muhammed! Fırka fırka olup dinlerini parçalayanlarla senin hiçbir ilişiğin olamaz." (2)

١٦٦ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَبِي مُوْسَى الأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِنَّ مَثَلِي وَمَثَلُ مَابَعَثَنِيَ اللَّهُ بِهِ، كَمَثَلِ رَجُلٍ أَتَى قَوْمَهُ فَقَالَ: إِنِّي رَأَيْتُ الْجَيْشَ بِعَيْنَيَّ، وَ[إِنِّي] أَنَا النَّذِيرُ الْعُرْيَانُ. فَالنَّجَاءَ، النَّجَاءَ، فَأَطَاعَهُ طَائِفَةٌ مِنْ قَوْمِهِ، فَأَدْلَجُوا، فَانْطَلَقُوا عَلَى مَهْلِهِمْ فَنَجَوْا، وَكَذَّبَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ، فَأَصْبَحُوا مَكَانَهُمْ، فَصَبَّحَهُمُ الْجَيْشُ فَأَهْلَكَهُمْ، وَاجْتَاحَهُمْ، فَذٰلِكَ مَثَلُ مَنْ أَطَاعَنِي، وَاتَّبَعَ مَا جِئْتُ بِهِ، وَمَثَلُ مَنْ عَصَانِي، وَكَذَّبَ مَا جِئْتُ بِهِ مِنَ الحَقِّ».

166- Buhari ve Müslim, Ebu Musa Eş'ari (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Benim ve Allah'ın benimle gönderdiği şeyin misali, kavmine gelip:

"Ben düşman ordusunu gözlerimle gördüm. Ben elbiselerinden soyunmuş, (tehlikeyi haber veren) bir uyarıcıyım. Kurtulmaya bakın! Kurtulmaya bakın!" diyen bir adamın misaline benzer. Kevminden bir gurup (sözlerine kulak vererek) itaat etmiş ve gecenin başında hareket ederek, gece boyu yol almışlar, zamanında (harekete geçerek) kurtulmuşlardır.

Onlardan bir gurup ise (o uyarıcıyı) yalanlayarak sabaha kadar bulundukları yeri terketmemişler ve (sonunda) düşman ordusunun sabah baskınıyla helak olmuşlar, düşman tarafından ortadan kaldırılmışlardır.

İşte bana itaat edip, Allah katından getirdiğim (Kur'an'a) uyan kimselerle, bana isyan edip getirmiş olduğumu yalanlayanların durumu bu misale benzer."

166-Buhari (11/ 316) 81-Kitabu'r Rikak. 26-Günahları terketme babı. Müslim (4/1788) 43-Kitabu'l Fedail. 6-Hz. Peygamber (a.s)'in ümmetine olan şefkati babı.

1) En'am Suresi: 153

2) En'am Suresi: 159

***Elbiselerinden soyunmuş uyarıcı:** Bu ifadeyle, o vakitler düşmanın geldiğini görüp, kavmini uyarmak için elbiselerini çıkarıp sallayan ya da dikkati çekmek için elbisesini çıkarmış halde uzak bir beldeden gelip kavmini uyaran kimseler anlatılmak istenmiştir.*

١٦٧ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ؛ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّمَا مَثَلِي وَمَثَلُ النَّاسِ، كَمَثَلِ رَجُلٍ اسْتُوقَدَ نَارًا، فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ، جَعَلَ الفَرَاشُ وَهَذِي الدَّوَابُّ، الَّتِي تَقَعُ فِي النَّارِ، تَقَعُ فِيهَا، فَجَعَلَ يَنْزِعُهُنَّ وَيَغْلِبْنَهُ، فَيَتَقَحَّمْنَ فِيهَا، فَأَنَا آخِذٌ بِحُجَزِكُمْ عَنِ النَّارِ، وَأَنْتُمْ تَقَحَّمُونَ فِيهَا».

167- Buhari, Ebu Hureyre (r.a)'nin Resulullah (a.s)'dan şöyle işittiğini rivayet etmiştir:

"Benim ve insanların misali, ateş yakmış bir adamın misaline benzer. Ateş etrafını aydınlatmaya başladığında, kelebekler ve ateşin içine düşmeye meyilli böcekler, ateşin içine düşmeye başladılar. Adam ise o hayvancıkları oradan çekip uzaklaştırmaya başladı. Fakat hayvancıklar o adama galip gelip (elinden kurtulup) kendilerini ateşe atıyorlardı. Ben sizin eteğinizden yapışıp, ateşe girmenizi engellemeye çalışıyorum. Siz ise kendinizi ateşe atıyorsunuz."

١٦٨ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ : ذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «مَثَلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ اسْتَوْقَدَ نَارًا، فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَاحَوْلَهَا جَعَلَ الْفَرَاشُ وَهَذِهِ الدَّوَابُّ الَّتِي فِي النَّارِ يَقَعْنَ فِيهَا وَجَعَلَ يَحْجُزُهُنَّ وَيَغْلِبْنَهُ فَيَتَقَحَّمْنَ فِيهَا. قَالَ فَذَلِكُمْ مَثَلِي وَمَثَلُكُمْ. أَنَا آخِذٌ بِحُجَزِكُمْ عَنِ النَّارِ هَلُمَّ عَنِ النَّارِ هَلُمَّ عَنِ النَّارِ، فَتَغْلِبُونِي وَتَقَحَّمُونَ فِيهَا».

168- Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Benim misalim, ateş yakan adamın misali gibidir. Ateş etrafını aydınlattığında, kelebekler ve ateşe meyleden böceklerin içine düşmelerine neden olur. Adam onların ateşe girmesini engellemeye çalışırsa da onun elinden kaçarak, kendilerini ateşe atarlar. İşte bu misal, benimle sizin misaliniz gibidir. Ben eteğinizden yapışıp, "ateşten uzaklaşın, ateşten uzaklaşın" diyorum. Siz elimden kurtulup, kendinizi ateşe atıyorsunuz."

167-Buhari (11/316) 81-Kitabu'r Rikak. 26-Günahları terketme babı.

168-Müslim (4/1789) 43-Kitabu'l Fedail. 6-Hz. Peygamber (a.s)'in ümmetine olan şefkati ve onları zararlı şeylerden korumaya olan düşkünlüğü babı.

Tirmizi de (1) bu hadisin benzerini tahric etmiştir.

١٦٩ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «مَثَلِي وَمَثَلُكُمْ كَمَثَلِ رَجُلٍ أَوْقَدَ نَارًا، فَجَعَلَ الْجَنَادِبُ وَالْفَرَاشُ يَقَعْنَ فِيهَا، وَهُوَ يَذُبُّهُنَّ عَنْهَا، وَأَنَا آخِذٌ بِحُجَزِكُمْ عَنِ النَّارِ، وَأَنْتُمْ تَفَلَّتُونَ مِنْ يَدِي».

169- Müslim, Cabir (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Benim ve sizin misaliniz, ateş yakan bir adamın misaline benzer. Kelebekler ve uçan böcekler kendilerini ateşe atarlar. O adam ise onları uzaklaştırmaya çalışır. Ben ateşe düşmeyesiniz diye eteğinizden tutuyorum. Siz ise elimden kurtuluyorsunuz."

١٧٠ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَمَثَلِ شَجَرَةٍ خَضْرَاءَ، لَايَسْقُطُ وَرَقُهَا، وَلَايَتَحَاتُّ». فَقَالَ الْقَوْمُ كَذَا، هِيَ شَجَرَةُ كَذَا، فَأَرَدْتُ أَنْ أَقُولَ: هِيَ النَّخْلَةُ، وَأَنَا غُلَامٌ شَابٌّ، فَاسْتَحْيَيْتُ، فَقَالَ: «هِيَ النَّخْلَةُ».

170- Buhari ve Müslim, İbni Ömer (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Mümin, yaprakları düşüp dökülmeyen, yeşil bir ağaca benzer. "Orada bulunanlar, bu, şu ağaçtır, şu ağaçtır diye, (tahmin yürüterek) konuştular. O hurma ağacıdır demek istedim. Ben o sıralar genç bir delikanlıydım. Bu yüzden

---

169-Müslim (4/1970) 43-Kitabu'l. Fedail 6-Hz. Peygamber (a.s)'in ümmetine olan şefkati ve onları uyarmadaki hassasiyeti babı. Hadisde anlatılmak istenen şudur: Allah Teala peygamberini gücü nisbetinde cehalet içindekileri, şirk koşmaları yüzünden asi olanları, günahları ve şehvetleri yüzünden dünyada ve ahirette Allah'ın gazabına ve cehennem azabına müstehak olanları, azabtan kurtarmaya çalışmak üzere göndermiştir. Bu insanlar ise ileriyi göremediklerinden ve cehaletlerinden dolayı adeta ateşe girmeye çalışmaktadırlar. Hz. Peygamber (a.s) onları durdurmak için ellerini uzatmakta, onlar ise elinden kurtulup kendilerini kelebeklerin ateşe atlayışı gibi ateşe atmaktadırlar.

170-Buhari (10/523) 78-Kitabu'l Edeb. 79-Dini anlamak için, gerçekten haya edilmez babı.

1) Tirmizi (/154) 45-Kitabu'l Emsal. 7-Ademoğlunun eceli ve emeli hakında varid olan misaller babı.

utanıp konuşmadım. Hz. Peygamber (a.s) (sonunda) "O ağaç, hurmadır" dedi."

١٧١ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللَّهِ؛ قَالَ: جَاءَتْ مَلاَئِكَةٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ، وَهُوَ نَائِمٌ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: إِنَّهُ نَائِمٌ، وَقَالَ بَعْضُهُمْ، إِنَّ الْعَيْنَ نَائِمَةٌ، وَالْقَلْبَ يَقْظَانُ فَقَالُوا: إِنَّ لِصَاحِبِكُمْ هَذَا مَثَلاً، فَاضْرِبُوا لَهُ مَثَلاً، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: إِنَّهُ نَائِمٌ، وَقَالَ بَعْضُهُمْ: إِنَّ الْعَيْنَ نَائِمَةٌ، وَالْقَلْبَ يَقْظَانُ. فَقَالُوا: مَثَلُهُ كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى دَارًا، وَجَعَلَ فِيهَا مَأْدُبَةً، وَبَعَثَ دَاعِيًا، فَمَنْ أَجَابَ الدَّاعِيَ، دَخَلَ الدَّارَ، وأَكَلَ مِنَ الْمَأْدُبَةِ، وَمَنْ لَمْ يُجِبِ الدَّاعِيَ، لَمْ يَدْخُلِ الدَّارِ، وَلَمْ يَأْكُلْ مِنَ الْمَأْدُبَةِ.

فَقَالُوا: أَوِّلُوهَا لَهُ يَفْقَهْهَا، قَالَ بَعْضُهُمْ: أَنَّهُ نَائِمٌ، وَقَالَ بَعْضُهُمْ: إِنَّ الْعَيْنَ نَائِمَةٌ، وَالْقَلْبَ يَقْظَانُ، فَقَالُوا: فَالدَّارُ: الجَنَّةُ، وَالدَّاعِيُ: مُحَمَّدٌ، فَمَنْ أَطَاعَ مُحَمَّدًا، فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ، وَمَنْ عَصَى مُحَمَّدًا، فَقَدْ عَصَى اللَّهَ، وَمُحَمَّدٌ فَرَّقَ بَيْنَ النَّاسِ.

171- Buhari, Cabir bin Abdullah (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (a.s) uyurken melekler yanına gelmişti. Onlardan bazıları: "O uyuyor" dediler. Bazıları ise: "Göz uyuyor ama kalp uyanık" dediler. Kimileri de: "Doğrusu arkadaşınız için verilebilecek bir misal vardır. Onun için bir misal verin" dediler. İçlerinden bazıları: "O uyuyor" dediler. Bazıları da: "Göz uyuyor, ama kalb uyanık" dediler. Dediler ki:

"Onun misali bir ev yapan adamın misaline benzer. O adam yaptığı evde bir ziyafet hazırlayıp, insanları o ziyafete çağırarak bir davetçi göndermiş. Davetçinin çağrısına icabet etmeyenler ise, eve girememiş ve ziyafetten yiyememişler." Dediler ki: "Ona bu misali yorumlayın da anlasın." Bazıları: "O uyuyor" dediler. Bazıları da: "Göz uyuyor, ama kalb uyanık" dediler. Dediler ki: "O ev cennettir. Davetçi ise Muhammed'tir. Muhammed'e itaat eden, Allah'a da itaat etmiş olur. Muhammed'e asi olan, Allah'a da asi olmuş olur. Muhammed insanları (iyi olanlarını kötü olanlarından, yani müminleri münkirlerden) ayırmıştır."

'71-Buhari (13/249) 97-Kitabu'l İ'tisam bi'l Kitabi Ve's Sünne. 2-Resulullah (a.s)'ın sünnetine uyma babı.

ALTINCI KISIM

İSLAM'IN NASİPLERİ
İSLAM'IN RÜKÜNLERİ
İSLAM'IN MAKAMLARI
İSLAM'DA TEMEL AMELLER

İSLAM'IN NASİPLERİ, RÜKÜNLERİ, MAKAMLARI VE BAZI TEMEL AMELLERİ

TAKDİM

Allah Teala şöyle buyuruyor:

"Allah katında din İslam'dır." (1)

"Kim İslamiyet'ten başka bir dine yönelirse, onunki kabul edilmeyecektir. O ahirette de kaybedenlerdir. (2)

İslam kelimesi, genel anlamda Hz. Muhammed (a.s)'in Allah katından getirmiş olduğu dinin adıdır. Bu dinin kitabı Kur'an, o kitabın açıklayıcısı sünnet-i seniyyedir. Bu itibarla Kur'an'da insanlar ve cinlerin doğru yolu bulabilmeleri için ihtiyaç duydukları her şey vardır. Allah Teala:

"Sana her şeyi açıklayan ve müslümanlara doğruyu gösteren bir rehber, rahmet ve müjde olarak Kur'an'ı indirdik." (3)

Müslüman, İslam'ı teslimiyet, rıza ve tasdik ile kabul eden kişidir. O, Kur'an'a ve sünnete inanıp teslimiyet gösterir. İtikad ve amel olarak o doğrultuda hareket eder.

İslam kelimesi kullanıldığında bazen, İslam'ın nasipleri, rükunları ya da bazı amelleri kastedilmiş olabilir. Resulullah (a.s) müslüman olanlardan İslam'a girişleriyle birlikte bazı amelleri yerine getirmesini istiyordu. Bütün bunlar

---

1) Ali İmran Sures: 19
2) Ali İmran Suresi: 85
3) Nahl Suresi: 89

İslam'ın cüzleri olarak kabul edilir.

Arapların hitabette kullanmış oldukları üsluplardan biri de bütün olarak bu bütünün bir cüzü ile ifade ederek, o cüzün önemini vurgulamaktır. Resulullah (a.s) da bu üslubu kullanmıştır. Arapların kullandıkları bu ifade üsluplarını ve Resulullah (a.s)'ın konuşma tarzlarını bilmeyen kimseler, İslam'ı bir bütün olarak kavramaktan yoksun kalırlar. Böyle kimselerin İslam'ın cüzlerini, İslam'ın amellerini belirten ana yapısı içerisindeki yerlerine koyabilmesi de mümkün değildir. 'İslam' adlı kitabımızı, İslam'ın rükunleri, hayat programı ve tamamlayıcı unsurlarını ana yapısı içerisinde göstermek amacıyla yazmıştık. 'Ruh Terbiyemiz' isimli kitabımızda ise Allah'ın dini yolundaki makamları açıklamaya çalışmıştık. Genel anlamıyla İslam, mefhumları, amelleri hükümleri, akaidi ve tamamlayıcı unsurları kapsamakta, bütün bunlar ise Kur'an ve sünnet'ten çıkarılan sahih istinbatlara dayanmaktadır. Bu mesele oldukça geniş bir meseledir ve biz burada İslam'ın nasipleri, rükünleri, makamları ve Resulullah (a.s)'ın yeni müslüman olmuş kimselere ya da dini öğretmek istediği kişilere yapmalarını emrettiği temel amellerden söz edeceğiz.

İleride de belirteceğimiz gibi İslam'ın nasipleri sekizdir. Bunların İslam'da özel bir yeri vardır. İslam'ın rükünleri beştir. Bu beş rükün de İslam'ın nasiplerinden sayılır, ancak İslam binasındaki temeller olmaları dolayısıyla bunlar olmadan İslam olmaz. İslam'ın makamları tasdik, amel, tahakkuk, iltizam ve şükürdür. Bu makamlara şu adları da verebiliriz:

İman, *"İslam'ın amelleri"* anlamında İslam, ihsan, takva ve şükür.

İslam'da ilk şey: İman ve İslam'dır. Bunun göstergesi, kelime-i şehadet getirmek, Kur'an'a, sünnet'e ve ihtiva ettikleri şeye iman etmektir.

İkinci şey ise: Allah'ın farz kıldığı şeyleri yerine getirreek, yasakladığı şeylerden kaçınmaktır. Bu özel, yani amel anlamındaki İslam'dır. Allah Teala'nın emirlerini yerine getirip, yasaklarından kaçınmak ve bu hal üzere devam etmek, insanı imanın hakikatine ulaştırır. Allah Teala buyuruyor ki:

"Ey Muhammed! Bedeviler: "İnandık" dediler. De ki: "İnanmadınız ama "İslam olduk" deyin; inanç henüz gönüllerinize yerleşmedi." (1) Yani İslam'ın amellerini yerine getirme nedeniyle, iman da kalbe yerleşmek üzeredir. İmanın nuru kalbe girip aydınlattığında, insan ihsan makamına ulaşır ki, imanın hakikati de budur. İnsan ihsan makamına vardıktan sonra Kur'an ve sünnet'e bağlılığını devam ettirir ve eksiklerini tamamlamaya çalışırsa, takva makamına ulaşır. Allah Teala buyuruyor ki:

"Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize kulluk ediniz ki,

---

1) *Hucurat Suresi: 14*

O'na karşı gelmekten korunmuş olabilesiniz." (1)

İnsan, Kur'an ve sünnet'teki emir ve yasaklara uymaya devam edip, daha çok ibadet ederek ve daha çok sakınarak, Allah Teala'nın kendisine vermiş olduğu nimetler için şükrettikçe şükür makamına ulaşır. Bu makam, makamların en üstünüdür. Allah Teala: *"Kullarımdan şükredenler pek azdır"* (2) buyurmuştur. Şükre giden yol takvadan geçer. Cenab-ı Hakk: *"Allah'tan sakının ki, şükredebilesiniz"* (3) buyurmaktadır.

Şükredenlerin efendisi de Resulullah (a.s)'dır. O kendisine, neden bu kadar çok ibadet ettiği sorulduğunda: *"Şükreden bir kul olmayayım mı?"* cevabını vermiştir.

İslam'ın temel amellerine gelince: İslam'ın beş rüknünü yerine getirmek, İslam'ın sekiz nasibinin kapsadığı şu emir ve yasaklara uymaktır: Cihad, iyiliği emredip kötülükten alıkoymak, müşriklerle dost olmamak, müslümanlarla iyi geçinmek, selam vermek, yemek yedirmek, zikretmek, içkiyi terketmek, dilini koruyup müslümanlara eziyet etmemek, şirk, hırsızlık ve zina adam öldürme gibi büyük günahlardan kaçınmak, adil idarecilere itaat etmek, ehil olan kimselerle çekişmemek, güzel söz söylemek, sabretmek, müsamahalı olmak, güzel bir ahlaka sahip olmak, Allah'ın yasakladığı şeylerden kaçınmak, insanlara güven vermek, faizi terketmek, eşine yiyecek ve giyecek olarak hakkını vermek, Allah'ı dost edinmek, gereken yerde müslümanın ayıbını örtmek, haramı terketmek, komşuya eziyet etmemek, yedi büyük günahtan kaçınmak.

Bu bölümde bu konularla ilgili nasları ele alacağız.

Önce İslam'ın nasipleri ile ilgili naslara, daha sonra İslam'ın rükünleri ile ilgili olanlara, sonra İslam'ın makamları ile ilgili olanlara, sonra da İslam'ın temel amelleri ile ilgili olanlara yer vereceğiz. Bütün bunlar İslam'ı özel anlamıyla kavramamız için olacaktır. Genel anlamıyla İslam'ı Kur'an, sünnet ve bunların doğrultusunda telif edilen kaynaklar olduğunu belirterek, konumuza başlamış olacağız.

---

1) Bakara Suresi: 14
2) Sebe Suresi: 13
3) Ali İmran Suresi: 123

İSLAM'IN NASİPLERİ

Sehm'in lugat anlamı nasiptir. Aslolan, Huzeyfe (r.a)'nin rivayet ettiği hadiste zikredilen nasipleri yerine getirerek, müslümanın İslam'dan nasibini almasıdır. Eğer o, aşağıda zikredilecek nasiplerden birini ya da bir kaçını yerine getirmezse, tehlike ve hüsranın eşiğinde olur.

KONU İLE İLGİLİ RİVAYETLER

١٧٢ــ رَوَى الْبَزَّارُ عَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «اَلإِسْلاَمُ ثَمَانِيَةُ أَسْهُمٍ: اَلإِسْلاَمُ سَهْمٌ، وَالصَّلاَةُ سَهْمٌ، وَالصِّيَامُ سَهْمٌ، وَالزَّكَاةُ سَهْمٌ، وَحَجُّ الْبَيْتِ سَهْمٌ، وَالأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ سَهْمٌ، وَالنَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ سَهْمٌ، وَالجِهَادُ فِي سَبِيْلِ اللَّهِ سَهْمٌ، وَقَدْ خَابَ مَنْ لاَسَهْمَ لَه».

172- Bezzar, Huzeyfe (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

172-Müstedrek (1/21) Bu hadis, tarikleri ve şahidleri ile sahihtir. Keşfu'l Estar (1/415) Müellif demiştir ki: "Yezid bin Ata dışında senetlerini bilmiyoruz. Şu'be, Ebu İshak'tan rivayet ederek, hadisi Huzeyfe üzerine mevkuf kılmıştır. Mecma'u'z-Zevaid (1/38) (3/62) Haysemi, hadisi Bezzar'ın rivayet ettiğini, senedinde Yezid bin Ata bulunduğunu, İmam Ahmed'in bu raviyi sika kabul ettiğini, bazı kimselerin ise raviyi zayıf bulduğunu, hadisin geri kalan ricalinin sika olduğunu bildirmiştir. İmam Ahmed'e göre bu hadis hasendir.

İbni Receb. Camiu'l Ulum adlı eserinin 23. sayfasında şöyle demektedir: "Ebu İshak'ın, Sile bin Zufer kanalıyla Huzeyfe (r.a)'den rivayet ettiği hadiste; "İslam sekiz nasiptir..." demiştir. Hadisi mevkuf olarak zikrettikten sonra ise şöyle demiştir. "Bezzar bu hadisi merfu olarak tahric etmişse de, mevkuf oluşu daha sahihtir. Hadisi bazıları, Ebu İshak -el Haris- Hz. Ali bin Ebi Talib (r.a) silsilesiyle rivayet etmişlerdir. Ebu Ya'la el Mavsili ve bazı alimler bu silsileyle tahric etmişlerdir. Darekutni ve başka alimlerin görüşüne göre hadis Huzeyfe üzerine mevkuftur."

"Hz. Peygamber (a.s) buyurdu ki:

"İslam sekiz nasiptir: İslam nasiptir, namaz nasiptir, oruç nasiptir, zekat nasiptir, hacc nasiptir, iyiliği emretmek nasiptir, kötülükten alıkoymak nasiptir, Allah yolunda cihad nasiptir, nasibi olmayan kendine yazık etmiştir."

Böyle bir konuda ravi kendi görüşü olarak konuşamayacağına göre hadis mevkuf olmasına rağmen, merfu hükmündedir.

Resulullah (a.s)'dan varid olan bir başka hadis de, İslam'ın nasipleri ile ilgili bu hadisi kuvvetlendirir özelliktedir.

١٧٣ــ رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ : «إِنَّ لِلإِسْلاَمِ صُوًى وَمَنَارًا كَمَنَارِ الطَّرِيقِ، مِنْهَا أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَلاَ تُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا، وَإِقَامُ الصَّلاَةِ، وَإِيتَاءُ الزَّكَاةِ، وَصَوْمُ رَمَضَانَ، وَحَجُّ الْبَيْتِ، وَالأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ، وَالنَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَأَنْ تُسَلِّمَ عَلَى أَهْلِكَ إِذَا دَخَلْتَ عَلَيْهِمْ، وَأَنْ تُسَلِّمَ عَلَى الْقَوْمِ إِذَا مَرَرْتَ بِهِمْ، فَمَنْ تَرَكَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا، فَقَدْ تَرَكَ سَهْمًا مِنَ الإِسْلاَمِ، وَمَنْ تَرَكَهُنَّ (كُلَّهُنَّ) فَقَدْ وَلَّى الإِسْلاَمَ ظَهْرَهُ».

173- Hakim, Ebu Hureyre (r.a)'nin şöyle rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"İslam'ın, yoldaki alamet ve işaretler gibi, alamet ve işaretleri vardır; Allah'a iman edip hiçbir şeyde O'na ortak koşmamak, namazı kılmak, zekatı vermek, ramazan orucunu tutmak, hacc yapmak, iyiliği emredip kötülükten alıkoymak, yanlarına geldiğinde ailene ve bir topluluğun yanından geçtiğinde o topluluğa selam vermek bu alametlerdendir. Kim bunlardan birini (ya da bir kısmını) yerine getirmezse İslam'ın nasiplerinden birini terketmiş olur. Bunların hepsini terkeden kimse ise İslam'a sırt çevirmiştir."

İlk hadiste (Huzeyfe (r.a)'nin hadisinde) ilk sehm (nasip-pay) olarak gösterilen *"İslam"* ile kastedilen, İslam'ı kabul ve ona iman etmektir. Bunun işareti de kelime-i şehadettir. Bu hadisin özel bir önemi bulunmaktadır. Allah Azze ve Celle, yahudiler hakkında şöyle buyurmaktadır:

"Uyarıldıkları şeyden pay almayı unuttular." (1) *"Bu yüzden kıyamet gününe*

173-Müstedrek (1/21) Hadis tarikleri ve şahidleri ile sahihtir.
1) Maide Suresi: 13

kadar aralarına düşmanlık ve kin saldık." (1)

Bir Açıklama

Elimizde bulunan bu hadis de İslam'ın nasiplerini veya cüzlerini belirtmektedir. Şayet İslam ümmeti'nin fertleri, bu cüzlerden birini terkedecek olsalar, aralarına düşmanlık ve nefret girmesine müstehak olurlar. Her ne kadar ayeti kerimede bu cüzlerle birlikte, İslam'ın vahiyle gelen diğer cüzlerine de işaret ediliyorsa da, hadisde belirtilen bu cüzlerin diğer cüzler içerisinde çok önemli bir yeri bulunmaktadır. Arapların ifade üsluplarından biri olan cüzü zikredip, onunla bütünü ifade ederek, o cüzün önemini vurgulamayı aşağıdaki hadisde de göreceğiz. Zira bu hadiste İslam'ın sekiz cüzünden üçü, önemine binaen özellikle zikredilmektedir. Hadisin siyakında Allah'ın kuluna olan seygisi ve yardımı zikradilmektedir ki, müslümanlar bu cüzlerin tamamını yerine getirme gayreti içerisinde olsunlar.

١٧٤ــ رَوَى أَحْمَدُ عَنْ عَائِشَةَ رَفَعَهُ، «ثَلاَثٌ أُحْلِفُ عَلَيْهِنَّ، لاَيَجْعَلُ اللَّهُ مَنْ لَهُ سَهْمٌ فِي الْإِسْلاَمِ كَمَنْ لاَسَهْمَ لَهُ، وَأَسْهُمُ الْإِسْلاَمِ الثَّلاَثَةُ الصَّلاَةُ، وَالصَّوْمُ، وَالزَّكَاةُ، وَلاَ يَتَوَلَّى اللَّهُ عَبْدًا فِي الدُّنْيَا فَيُوَلِّيهِ غَيْرَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلاَ يُحِبُّ رَجُلٌ قَوْمًا إِلاَّ جَعَلَهُ مَعَهُمْ وَالرَّابِعَةُ لَوْ حَلَفْتُ عَلَيْهَا رَجَوْتُ أَنْ لاَآثَمَ لاَيَسْتُرُ اللَّهُ عَبْدًا فِي الدُّنْيَا إِلاَّ سَتَرَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

174- İmam Ahmed, Hz. Aişe (r.a)'den merfu olarak rivayet etmiştir:

"Üç şeyin üzerine yemin ederim ki; Allah, İslam'dan nasibini almış kimse ile, nasibini alamamış kimseyi bir tutmaz. İslam'ın üç nasibi (cüzü), namaz, oruç ve zekattır. Allah dünyada bir kulu sever ve yardım ederse, kıyamet günü de ona yardımcı tayin eder.

Bir adam bir kavmi severse, Allah onu o kavimle beraber eyler. Dördüncü bir şey vardır ki, üzerine yemin ettiğimde günaha girmeyeceğimi umarım. Allah bir kulunun günahını dünyada örterse, ahirette de örter."

174-Müsned, İmam Ahmed (6/145) Mecma'u'z-Zevaid (1/37) Haysemi, hadisi İmam Ahmed'in rivayet ettiğini ve ricalinin sika olduğunu, Ebu Ya'la'nın da hadisi rivayet ettiğini bildirmiştir.

1) Maide Suresi: 14

İSLAM'IN RÜKÜNLERİ

Kelime-i şehadet, namaz, zekat, oruç ve hacca, hadis-i şerifde belirtildiği üzere İslam'ın rükünleri denmektedir. Zira bunlardan her biri, İslam'ın bir bölümünün rüknü (temeli) durumundadır. Kelime-i şehadet Akaid'in temelidir. Namaz ise doğrudan doğruya yapılan ibadetlerin temelidir. Oruç, nefsi Allah'ın emri doğrultusunda kayıt altına alan amellerin temeli, zekat ekonomik hayatın, hacc da siyasi hayatın temelidir.

KONU İLE İLGİLİ RİVAYETLER

١٧٥ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «بُنِيَ الإِسْلاَمُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لاَإِلَهَ اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، وَإِقَامِ الصَّلاَةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَحَجِّ الْبَيْتِ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ».

175- Müslim, Abdullah bin Ömer (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"İslam, beş temel üzerine bina edilmiştir: Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şehadet etmek, namazı dosdoğru kılmak, zekat vermek, hacc yapmak, ramazan orucunu tutmak."

Diğer bir rivayet ise şöyledir:

"İslam, beş şey üzerine bina edilmiştir: Allah'ı birleme, namaz kılma, zekat

---

175-Müslim (1/45) 1-Kitabu'l İman. 5-İslam'ın rükun ve direklerini beyan babı. Müslim'de bu hadis bütün tarikleri ile yer almaktadır. Buhari, Nesai ve Tirmizi'de bu tariklerin bir kısmı bulunmaktadır. Buhari (1/49) 2-Kitabu'l İman. 2-Duanız imanınızdır, babı. Nesai (5/108) 47-Kitabu'l İman. 13-İslam kaç şey üzerine binadır babı. Tirmizi (5/5) 41-Kitabu'l İman. 3-İslam beş şey üzerine bina olmuştur babı.

verme, ramazan orucunu tutma ve hacc." Bir adam: "Hac ve ramazan orucu mu?" diye sorunca, ravi: "Hayır, ramazan orucu ve hacc" demiş ve şöyle ilave etmiştir: "Resulullah (a.s)'dan böyle işittim."

Başka bir rivayette de şu ifadeler yer almaktadır:

"İslam, beş şey üzerine bina edilmiştir: Allah'a ibadet etmek ve O'ndan başkasının mabudluğunu inkar etmek, namaz kılmak, zekat vermek, hacc yapmak ve ramazan orucunu tutmak."

"Bu ev sağlam bir temel üzerine bina edilmiştir" denildiğinde, altında temeli olan bir ev anlaşılır. İşte burada da aynı şey söz konusudur. İslam beş şey üzerine bina edilmiştir. Yani bu beş şey İslam'ın temelidir. Ancak bunun üzerinde bir de İslam'ın binası bulunmaktadır. Siyaset, ekonomi, sosyal hayat ve ahlak gibi hayatın tümünü kuşatan konulardaki Allah'ın hükümleri, İslam'ın binasını oluşturmaktadır. İslam, akaid, ibadet, hayat programı, şeriatler, şiarlar, haberler, emir ve yasaklar, gayb ve şehadet gibi (şahid olunan, görünen) pek çok şeyi ihtiva etmektedir. İşte bütün bunların temeli bu beş şeydir.

١٧٦ــ رَوَى أَبُو يَعْلَى عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ لاَ أَعْلَمُهُ إِلاَّ رَفَعَهُ: «عُرَى الإِسْلاَمِ وَقَوَاعِدُ الدِّينِ ثَلاَثَةٌ عَلَيْهِنَّ أُسِّسَ الإِسلاَمُ، مَنْ تَرَكَ وَاحِدَةً مِنْهُنَّ فَهُوَ بِهَا كَافِرٌ حَلاَلُ الدَّمِ: شَهَادَةُ أَنْ لاَإِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ، وَالصَّلاَةُ المَكْتُوبَةُ، وَصَوْمُ رَمَضَانَ». ثُمَّ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ تَجِدُهُ كَثِيرَ الْمَالِ لاَيَزَكِّي فَلاَ يَزَالُ بِذَلِكَ كَافِرًا وَلاَ يَحِلُّ دَمُهُ. وَتَجِدُهُ كَثِيرَ الْمَالِ لَمْ يَحُجَّ فَلاَ يَزَالُ بِذَلِكَ كَافِرًا وَلاَ يَحِلُّ دَمُهُ.

176- Ebu Ya'la, İbni Abbas (r.a)'dan rivayet etmiş, Hammad bin Zeyd (r.a) de bu hadisin merfu olduğunu bildirmiştir:

"İslam'ın temelleri ve dinin direkleri üçdür ve İslam bunlar üzerine bina edilmiştir. Bunlardan birini inkar eden kimse kafir olur ve kanı helal kılınır. Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet etmek, farz kılınmış namazlar ve ramazan orucu."

Bu hadisi zikrettikten sonra İbni Abbas şöyle demiştir:

176-Mecma'u'z-Zevaid (1/46-48) Haysemi, hadisi Ebu Ya'la ve Taberani'nin Kebir'de şu lafızlarla rivayet ettiğini bildirmektedir: "İslam beş şey üzerine bina edilmiştir. Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet, namaz ve ramazan orucu. Bunlardan birini terkeden kafir olur ve kanı helal kılınır." Haysemi der ki: "Hadiste beş rüknün üçü zikredilmiş ve İbni Abbas'ın mevkuf olan sözüne yer verilmemiştir. Hadisin isnadı hasendir." Bu hadisi bazıları sahih, bazıları ise hasen olarak görmüşlerdir.

"Malı çok olduğu halde zekatını vermeyen kimseler, bu yaptıklarından dolayı kafir sayılmazlar. Ve kanları da helal kılınmaz. Yine gücü yettiği halde hacc yapmamış insanlar da bu yaptıkları dolayısı ile kafir sayılmazlar ve kanları helal kılınmaz."

Bir Açıklama

Bu hadis, İslam'ın beş rüknünden özellikle üç rüknünün önemini vurgulamaktadır. Bunlar, kelime-i şehadet, namaz ve oruçtur. Çoğunluğun görüşüne göre, kelime-i şehadeti kabul etmeyiş ya da kelime-i şehadeti reddetme manasına gelebilecek bir fiili işlemek küfre yol açar ve bu kişinin kanı, küfrü nedeniyle helal olur. Yine, namazı terketmeyi, zekatı vermemeyi, orucu tutmamayı ya da haccı yapmamayı helal sayan bir mükellifin de küfrüne hükmolunur ve kanı helal sayılır. Hanbeli mezhebinin meşhur olan görüşüne göre tembellik yüzünden bile olsa namazı terkeden, küfrüne hükmolunarak öldürülse de, fukahanın çoğunluğuna göre tembellik yüzünden namazı terkeden, tedrici bir cezaya müstehak olur. Kişinin durumuna göre sonunda ölüm cezası bile verilebilir. Ancak İbni Abbas'ın görüşü, rivayetin zahirine göre namazı ve orucu terkedenin kafir olacağı ve kanının mübah kılınacağı şeklindedir.

Bu hadis, kelime-i şehadet, namaz ve orucu vurgulamaktadır. İslam'ın en önemli unsurları beş rükündür. Bu beş rüknün en önemlileri de kelime-i şehadet, namaz ve oruçtur.

İSLAM'IN MAKAMLARI

Allah Teala buyuruyor ki:

"Bedeviler, "İnandık" dediler. De ki, "siz inanmadınız, fakat "İslam olduk" deyin. Fakat iman henüz kalbinize girmedi." (1)

Demek ki, İslam'la amel etmek insanı kalbi imana götürmekte, kalbi iman da sıddıkların makamlarından biri olan ihsana ulaştırmaktadır. Allah Teala şöyle buyuruyor:

"Allah'a ve Resulüne inananlar (yok mu) işte Rableri yanında olanlar, sıddikler (çok doğru olanlar) ve şehidlerdir." (2)

İhsan, ibadetin en yüce mertebesidir. İbadet ise insanı takvaya götürmektedir. Allah Teala şöyle buyuruyor:

"Ey insanlar, sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize kulluk edin ki, Allah'ın azabından korunasınız." (3) Takva da insanı şükre sevkeder. Allah Teala:

"O halde Allah'tan korkun ki, şükredesiniz" (4) buyurmaktadır. İşte İslam'ın makamları bunlardır.

KONU İLE İLGİLİ RİVAYETLER

١٧٧ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ يَعْمَر، قَالَ: كَانَ أَوَّلَ مَنْ قَالَ فِي الْقَدَرِ بِالْبَصْرَةِ: مَعْبَدٌ الْجُهَنِيُّ، فَانْطَلَقْتُ أَنَا وَحُمَيْدُ بْنُ عَبْدِالرَّحْمنِ الْحِمِيرِيُّ حَاجَّيْنِ، أَوْ

---

1) Hucurat Suresi: 14
2) Hadid Suresi 19
3) Bakara Suresi: 21
4) Ali İmran Suresi: 123

مُعْتَمِرَيْنِ، فَقُلْنَا: لَوْ لَقِينَا أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَسَأَلْنَاهُ عَمَّا يَقُولُ هَؤُلَاءِ فِي الْقَدَرِ؟ فَوُفِّقَ لَنَا عَبْدُاللَّهِ بْنُ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَاخِلاً الْمَسْجِدَ، فَاكْتَنَفْتُهُ أَنَا وَصَاحِبِي، أَحَدُنَا عَنْ يَمِينِهِ، وَالْآخَرُ عَنْ شِمَالِهِ، فَظَنَنْتُ أَنَّ صَاحِبِي سَيَكِلُ الْكَلَامَ إِلَيَّ، فَقُلْتُ: أَبَا عَبْدِالرَّحْمٰنِ! إِنَّهُ قَدْ ظَهَرَ قِبَلَنَا أُنَاسٌ يَقْرَؤُونَ الْقُرْآنَ، وَيَتَقَفَّرُونَ الْعِلْمَ، وَذَكَرَ مِنْ شَأْنِهِمْ، وَأَنَّهُمْ يَزْعُمُونَ أَنْ لَاقَدَرَ، وَأَنَّ الْأَمْرَ أُنُفٌ، فَقَالَ: إِذَا لَقِيتَ أُولٰئِكَ فَأَخْبِرْهُمْ: أَنِّي بَرِيءٌ مِنْهُمْ، وَأَنَّهُمْ بُرَآءُ مِنِّي، وَالَّذِي يَحْلِفُ بِهِ عَبْدُاللَّهِ بْنُ عُمَرَ: لَوْ أَنَّ لِأَحَدِهِمْ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا فَأَنْفَقَهُ، مَا قَبِلَ اللَّهُ مِنْهُ حَتَّى يُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ، ثُمَّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي عُمَرُ بْنُ الخَطَّاب، قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ، إِذْ طَلَعَ عَلَيْنَا رَجُلٌ شَدِيدُ بَيَاضِ الثِّيَابِ، شَدِيدُ سَوَادِ الشَّعْرِ، لَايُرَى عَلَيْهِ أَثَرُ السَّفَرِ، وَلَا يَعْرِفُهُ مِنَّا أَحَدٌ، حَتَّى جَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَأَسْنَدَ رُكْبَتَيْهِ إِلَى رُكْبَتَيْهِ، وَوَضَعَ كَفَّيْهِ عَلَى فَخِذَيْهِ وَقَالَ: يَامُحَمَّدُ، أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِسْلَامِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «الْإِسْلَامُ أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لَاإِلٰهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ، وَتَصُومَ رَمَضَانَ، وَتَحُجَّ الْبَيْتَ إِنِ اسْتَطَعْتَ إِلَيْهِ سَبِيلًا». قَالَ: صَدَقْتَ، قَالَ: فَعَجِبْنَا لَهُ يَسْأَلُهُ وَيُصَدِّقُهُ، قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِيمَانِ؟ قَالَ: «أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ». قَالَ: صَدَقْتَ، قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِحْسَانِ، قَالَ: «أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ، فَإِنَّهُ يَرَاكَ». قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنِ السَّاعَةِ؟ قَالَ: «مَا الْمَسْؤُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ». قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنْ أَمَارَاتِهَا؟ قَالَ: «أَنْ تَلِدَ الْأَمَةُ رَبَّتَهَا، وَأَنْ تَرَى الْحُفَاةَ الْعُرَاةَ، الْعَالَةَ رِعَاءَ الشَّاءِ يَتَطَاوَلُونَ فِي الْبُنْيَانِ»، قَالَ: ثُمَّ انْطَلَقَ، فَلَبِثْتُ مَلِيًّا ثُمَّ قَالَ لِي: «يَا عُمَرُ، أَتَدْرِي مَنِ السَّائِلُ؟» قُلْتُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: «فَإِنَّهُ جِبْرِيلُ أَتَاكُمْ يُعَلِّمُكُمْ دِينَكُمْ».

177- Müslim, Yahya bin Ya'mer (r.a)'den rivayet etmiştir:

177-Müslim (1/36, 40) 1-Kitabu'l İman. 1-İman, İslam ve ihsan ile ilgili bab. Ebu Davud (4/223) Kitabu's Sünne. 17. Bab.

"Ma'bed el Cuheni, Basra'da kader hakkında konuşan (inkar eden) ilk kişidir. Ben ve Humeyd bin Abdurrahman Himyeri hac, ya da umre yapan iki kişi olarak oraya gittik. "Keşke Resulullah (a.s)'ın ashabından biriyle karşılaşsak da şu adamların kader hakkında söylediklerini sorsak" diyorduk ki, Hz. Ömer (r.a)'in oğlu Abdullah (r.a)'ı mescide girerken gördük. Birimiz sağında, birimiz solunda olmak üzere ben ve arkadaşım onun iki yanına geçtik. Arkadaşımın sözü bana bırakacağını düşünerek konuşmaya başladım:

"Ey Ebu Abdurrahman! Bizim oralarda Kur'an'ı okuyup ilmin derinliklerine inmeye çalışan bir takım insanlar ortaya çıktı. -Onların içinde bulundukları durumu zikrederek- Onlar: "Kader yoktur, işler Allah'ın takdiri olmaksızın, yeniden meydana gelir" iddiasında bulunuyorlar" dedim. Abdullah bin Ömer (r.a)

"Bu adamlarla karşılaştığın zaman, onlara kendilerinden beri olduğumu, onların da benden beri olduklarını bildir. Abdulah bin Ömer yemin ederek Allah adına and içer ki, onlardan birinin Uhud dağı kadar altını olsa da, bu altınları (Allah yolunda) harcasa, kadere inanmadıkça Allah (bu hayrı) kabul etmeyecektir. Babam Ömer bin Hattab (r.a) bana şunları anlatmıştı:

"Birgün Resulullah (a.s)'ın yanında otururken, yanınıza bembeyaz elbiseli, simsiyah saçlı, üzerinde yolculuk eseri görülmeyen ve bizlerden kimsenin tanımadığı bir zat çıkageldi. Sonra Hz. Peygamber (a.s)'in yanına oturdu. İki dizini O'nun iki dizine dayayıp, iki avucunu kendi dizleri üzerine koydu ve:

"Ey Muhammed! Bana İslam'ın ne olduğunu bildir" dedi. Resulullah (a.s):

"İslam Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şehadet etmen, namazı dosdoğru kılman, zekatı vermen, ramazan orucunu tutman, gitmeye gücün yeterse Beytullah'ı hacc etmendir," buyurdu. O zat: "Doğru söyledin," dedi Doğrusu ona hayret etmiştik, hem soruyor hem de Resulullah (a.s)'ı tasdik ediyordu. "Bana iman'ın ne olduğunu bildir?" dedi. Resulullah (a.s):

"Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe ve bir de kaderin hayrına ve şerrine inanmandır" buyurdu. O zat yine: "Doğru söyledin" dedi. Sonra, "Bana ihsanın ne olduğunu bildir" dedi. Resulullah (a.s):

"Görüyormuşçasına Allah'a ibadet etmendir. Her ne kadar sen Allah'ı görmüyorsan da, O seni görmektedir" buyurdu. "Bana kıyamet saatinden (zamanından) haber ver" dedi. Resulullah (a.s):

"Bu meselede kendisine soru yöneltilen kimse, sorandan daha bilgili değildir" buyurdu. "O halde bana kıyametin alametlerini bildir," dedi. Resulullah (a.s):

"Cariyenin sahibesini doğurması, yalınayak gezen çıplak ve fakir davar çobanlarının bina yapmada birbirleriyle yarıştığını görmendir" buyurdu.

Daha sonra o zat gitti. Bir süre sonra Hz. Peygamber (a.s) bana: "Ey Ömer! Bu soruları soranın kim olduğunu biliyor musun?" diye sordu. "Allah ve Resulü daha iyi bilendir" dedim. Resulullah (a.s): "O Cebrail (a.s)'di. Size dininizi öğretmek için gelmişti" buyurdu."

١٧٨ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَأَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالاَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا بَارِزًا لِلنَّاسِ، فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ: يَارَسُولَ اللَّهِ، مَا الإِيمَانُ؟ قَالَ: «أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ، وَمَلاَئِكَتِهِ، وَكِتَابِهِ، وَلِقَائِهِ، وَرُسُلِهِ، وَتُؤْمِنَ بِالْبَعْثِ الآخِرِ» قَالَ: يَارَسُولَ اللَّهِ! مَا الإِسْلاَمُ؟ قَالَ: «اَلإِسْلاَمُ أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ، لاَتُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا، وَتُقِيمَ الصَّلاَةَ الْمَكْتُوبَةَ، وَتُؤَدِّيَ الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ، وَتَصُومَ رَمَضَانَ». قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَا الإِحْسَانُ؟ قَالَ: «أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنَّكَ إِنْ لَمْ تَرَهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ». قَالَ: يَارَسُولَ اللَّهِ! مَتَى السَّاعَةُ؟ قَالَ: «مَا الْمَسْؤُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ، وَلَكِنْ سَأُحَدِّثُكَ عَنْ أَشْرَاطِهَا: إِذَا وَلَدَتِ الأَمَةُ رَبَّتَهَا، فَذَاكَ مِنْ أَشْرَاطِهَا، وَإِذَا كَانَتِ الْعُرَاةُ الْحُفَاةُ رُؤُوسَ النَّاسِ، فَذَاكَ مِنْ أَشْرَاطِهَا، وَإِذَا تَطَاوَلَ رِعَاءُ الْبُهْمِ فِي الْبُنْيَانِ، فَذَاكَ مِنْ أَشْرَاطِهَا، فِي خَمْسٍ لاَيَعْلَمُهُنَّ إِلاَّ اللَّهُ، ثُمَّ تَلاَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: ﴿إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَافِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾. قَالَ: ثُمَّ أَدْبَرَ الرَّجُلُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «رُدُّوا عَلَيَّ الرَّجُلَ»، فَأَخَذُوهُ لِيَرُدُّوهُ، فَلَمْ يَرَوْا شَيْئًا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «هٰذَا جِبْرِيلُ جَاءَ لِيُعَلِّمَ النَّاسَ دِينَهُمْ».

178- Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre ve Ebu Zerr (r.a)'den rivayet etmişlerdir. O ikisi şöyle anlatıyor:

178-Buhari (1/114) 2-Kitabu'l İman. 37-Cebrail (a.s)'in Hz. Peygamber (a.s)'e iman ve İslam'ı sorması babı. Müslim (1/39) 1-Kitabu'l İman. 1-İman, İslam ve ihsanın tarifi babı. Bu iki rivayet de Ebu Hureyre (r.a)'ye aittir. Nesai ve Ebu Davud'da da benzeri rivayetler bulunmaktadır. Nesai (8/101) 47-Kitabu'l İman. 6-İmanın ve İslam'ın niteliği babı. Ebu Davud (4/225) Kitabu's Sünne. 17-Kader babı.

"Resulullah (a.s) birgün insanların arasına çıkmış otururken bir adam çıkageldi ve: "Ey Allah'ın Resulü, iman nedir?" diye sordu. Resulullah (a.s):

"Allah'a, meleklerine, kitabına, Allah'a kavuşmaya, peygamberlerine ve ahiretteki dirilişe inanmandır," buyurdu. O zat: "Ey Allah'ın Resulü, İslam nedir?" diye sordu. Resulullah (a.s):

"İslam, Allah'a ibadet etmen ve O'na hiç bir şeyi ortak koşmaman, farz namazları dosdoğru kılman, farz zekatı eda etmen, ramazan orucunu tutmandır" buyurdu. O zat: "Ey Allah'ın Resulü, ihsan nedir?" diye sordu. Resulullah (a.s):

"Allah'a görüyormuşcasına ibadet etmendir. Her ne kadar sen O'nu görmüyorsan da, O seni görmektedir," buyurdu. O zat: "Kıyamet ne zamandır?" diye sordu. Resulullah (a.s):

"Bu meselede kendisine soru yöneltilen kişi, soru sorandan daha bilgili değildir. Fakat kıyametin alametlerinden sana söz edeceğim: Cariye sahibesini doğurduğunda; işte bu olay kıyametin alametlerindendir. Çıplaklar ve yalınayaklar insanların reisleri olduğu zaman; işte bu da kıyametin alametlerindendir. Davar çobanları bina yapmada yarıştıklarında ki, bu da kıyametin alametlerindendir. Kıyametin ne zaman olacağı Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği beş şeyin içerisindedir" buyurdu. Sonra da: "Allah, (işte kıyamet) saatinin (ne zaman geleceği) hakkındaki bilgi, O'nun yanındadır. Yağmuru O yağdırır, rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilmez ve hiç kimse hangi yerde öleceğini bilmez. (Herşeyi) bilen (herşeyden) haberi olan, yalnız Allah'tır" (1) ayetini okudu. O zat daha sonra arkasını dönüp gitti. Bunun üze- rine Resulullah (a.s): "Bu Cebrail (a.s)'di. Size dininizi öğretmek için geldi" buyurdu."

Bu rivayetlerin benzeri olan diğer bir rivayetin baş kısmı şöyledir:

"Resulullah (a.s): "Benden sorun" buyurdu. Ancak heybetinden dolayı, O'na soru sormaya çekindik. Derken bir zat geldi ve Resulullah (a.s)'ın iki dizinin yanında oturdu. Sonra da: "Ey Allah'ın Resulü! İslam nedir? diye sordu. Bundan sonrası diğer rivayetler gibidir. Ancak şöyle bir fazlalık vardır.

"O her sorunun sonunda, "doğru söyledin" demiştir. İhsan hakkında ise şöyle demiştir: "Allah'tan O'nu görüyormuş gibi korkmandır." Yine bu rivayette: *"Yalınayak, çıplak, sağır ve dilsiz kişileri yeryüzünün hükümdarları olarak gördüğün zaman, işte bu kıyametin alametlerindendir"* ifadesi yer almaktadır. Hadisin sonu şöyle bitmektedir: *"Bu (gelen) Cebrail (a.s)'di, sormadığınızdan dolayı, öğrenmenizi istedi."*

---

1) Lokman Suresi: 34

١٧٩ــ وَعِنْدَ الطَّبَرَانِيِّ فِي الكَبِيرِ مِنْ رِوَايَةِ ابْنِ عُمَرَ: «مَا جَاءَنِي [أَيْ جِبْرِيلَ] فِي صُورَةٍ قَطُّ إِلاَّ عَرَفْتُهُ إِلاَّ فِي هٰذِهِ الصُّورَةِ».

179- Taberani, Kebir'inde İbni Ömer (r.a)'den rivayet etmiştir:

"(Cebrail (a.s)) bu sureti dışında, bana hangi surette gelirse gelsin tanırdım."

Bir Açıklama

Bu hadiste Resulullah (a.s) dikkatleri İslam'ın ve imanın rükünlerine, ibadetin en yüksek mertebesi olan ihsana çekmiştir. Bu hadis dinin temel meselelerinden birini ele almaktadır.

Hadisde İslam dininin üç mertebesinden söz edilmektedir. Bir insan müslüman olup, kendisinden yapması istenen İslam'ın rükünlerini yerine getirdiğinde, imanın hakikatine ulaşır. İmanın hakikati ise onu ihsan makamına götürür. İhsan makamı da onu takvanın hakikatine ulaştırır. Takvanın hakikati ise onu şükrün hakikatine götürür. İşte İslam'ın makamları bunlardır. Daha önce zikrettiğimiz naslar da buna işaret etmektedir. Şimdi de dördüncü makam olan takva ile ilgili bir hadise yer verelim:

١٨٠ــ رَوَى أَحْمَدُ وَأَبُو يَعْلَى عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: الإِسْلاَمُ عَلاَنِيَةٌ، وَالإِيمَانُ فِي القَلْبِ»، قَالَ: ثُمَّ يُشِيرُ إِلَى صَدْرِهِ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ. قَالَ: ثُمَّ يَقُولُ: «اَلتَّقْوَى هٰهُنَا اَلتَّقْوَى هٰهُنَا».

180- İmam Ahmed ve Ebu Ya'la, Enes (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"İslam zahiren görülebilir (açıkca ilan edilir.) İman ise kalptedir."

179-Mu'cemu'l Kebir (12/430) Mecma'u'z Zevaid (1/40) Haysemi, hadisi Taberani'nin Kebir'de rivayet ettiğini ve ricalinin sika olduğunu bildirmiştir.

180-Müsned, İmam Ahmed (3/134) Kesfu'l Estar (1/19) Mecma'u'z-Zevaid (1/52) Haysemi, hadisin tamamını İmam Ahmed ve Ebu Ya'la'nın rivayet ettiğini, Bezzar'ın ise hadisi muhtasar olarak rivayet ettiğini bildirmiştir. Ali bin Mis'ada dışında hadis ricalinin sahih olduğunu zikreden Haysemi, bu raviyi İbni Hibban, Ebu Davud Tayalisi, Ebu Hatim ve İbni Main'in sika olarak gördüğünü, başkalarının ise raviyi zayıf bulduğunu belirtmektedir. Muhammed Avvame'nin tahkiki ile yayınlanan Takrib'de (405) ravi için vehimleri olan saduk tabiri kullanılmıştır. "İşte takva buradadır" hadisi Sahih-i Buhari ve diğer hadis kitaplarında, farklı bir siyakla zikredilmektedir.

Enes (r.a) dedi ki:

"Hz. Peygamber (a.s) bu sözü söyledikten sonra, üç kez göğsünü işaret ederek: "İşte takva buradadır. İşte takva buradadır" buyurdu."

'Allah Erinin Ahlak ve Kültürü' adlı eserimizde takva konusunu geniş bir biçimde incelemiştik. Burada ise bazı ayetleri zikretmekle yetiniyoruz.

Allah Teala buyuruyor ki:

"Hidayet bulanlara gelince, Allah onların hidayetlerini artırnuş ve onlara takvalarını kendilerini kötü sonuçtan koruyacakları vasıtaları vermiştir."(1)

Hidayet, imanın ve cihadın neticesinde ortaya çıkar. Allah Teala şöyle buyurmaktadır:

"Kim Allah'a inanırsa (Allah) onun kalbine hidayet eder." (2)

Hidayet, Allah'ın fazlı ile, insanı takvaya ulaştırır. Takva Allah'ın bir lütfu ve hediyesidir. Takva, insanı şükre götürür. Allah Teala buyuruyor ki:

"O halde Allah'tan korkun ki, şükredesiniz." (4)

Şükür ise makamların en yücesidir. Allah Teala şöyle buyurmaktadır:

"Kullarımdan şükreden az olur." (5)

Çünkü şükür, Allah Azze ve Celle'nin bize vermiş olduğu her şeyi, Allah'ın sevdiği bir biçimde kullanmamızdır. Burada şükürle ilgili bir hadisi zikretmek istiyoruz:

١٨١ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَامَ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى تَوَرَّمَتْ قَدَمَاهُ، فَقِيلَ لَهُ: قَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ مَاتَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ؟ قَالَ: «أَفَلاَ أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا؟».

181- Buhari ve **Müslim,** Muğire bin Şu'be (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

181-Buhari (8/584) 65-Kitabu't Tefsir. 2-"Allah senin geçmiş günahlarını bağışlatmıştır..." babı. Müslim (4/2171) 50-Kitabu Sifati'l Münafikin ve Ahkamihim. 18-Çok amel yapma ve ibadette gayretli olma babı.

1) Muhammed Suresi: 17

2) Teğabün Suresi: 11

3) Ankebut Suresi: 69

4) Ali İmran Suresi: 123

5) Sebe Suresi: 13

"Hz. Peygamber (a.s) gece namazına kalkar, (ibadetini çok uzun tutması yüzünden) ayakları şişerdi. O'na denildi ki: "Gelmiş geçmiş bütün günahlarını Allah affetmiştir. (O halde neden kendini bu kadar yıpratıyorsun?)" Şöyle buyurdu: "Çok şükreden bir kul olmayayım mı?"

Diğer bir rivayet ise şöyledir: (1)

"Hz. Peygamber (a.s) gece namazına kalkar -ya da namaz kılar, ayakları -ya da bacakları- şişene kadar ibadete devam ederdi. O'na denildi ki: "Neden kendini bu kadar yıpratıyorsun?" Şöyle buyurdu: "Çok şükreden bir kul olmayayım mı?"

Bir başka rivayette de: (2)

"Ayakları şişene kadar" ifadesi yer almaktadır.

Diğer bir rivayette ise şu lafızlar bulunmaktadır: (3)

"O, ayakları şişene kadar namaz kılardı. O'na: "Bütün günahların affolunduğu halde, bu kendini zora koşmak değil midir?" diye soruldu. O da şöyle dedi..."

İSLAM'IN TEMEL AMELLERİ

İslam'a girmeleriyle birlikte insanlardan bir takım amelleri ve yükümlülükleri yerine getirmeleri istenir. İslam'ın nasipleri, rükünleri ve makamları ile ilgili konularda bu amellerden kısaca söz etmiştik. Müslüman olmak, ya da İslam'ın amellerini öğrenmek isteyen kişileri Resulullah (a.s)'ın nasıl yönlendirdiği hakkında doyurucu bir bilgiye sahip olmak amacıyla bu bölüme yer veriyoruz.

Hz. Peygamber efendimiz (a.s)'in yeni müslüman olan, ya da dinini öğrenmek isteyen kişilerle olan ilişkileri ve öğretim metodlarını bu konuda ele alacağız. Bunlar, eğitimcilerin dikkat etmesi gereken nebevi siyasetle ilgili konulardır. Çünkü bu konular, aynı zamanda İslam'ın temel amelleri ile igili bazı incelikleri de kapsamaktadır.

KONU İLE İLGİLİ RİVAYETLER

١٨٢ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي الْمَسْجِدِ، إِذْ دَخَلَ رَجُلٌ عَلَى جَمَلٍ، ثُمَّ أَنَاخَهُ فِي الْمَسْجِدِ، ثُمَّ عَقَلَهُ، ثُمَّ قَالَ [لَهُمْ] أَيُّكُمْ مُحَمَّدٌ؟ وَالنَّبِيُّ ﷺ مُتَّكِيءٌ بَيْنَ ظَهْرَانِيهِمْ، فَقُلْنَا: هَذَا الرَّجُلُ الأَبْيَضُ الْمُتَّكِيءُ، فَقَالَ لَهُ [الرَّجُلُ]، اِبْنَ عَبْدِالْمُطَّلِبِ؟ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ : «قَدْ أَجَبْتُكَ» فَقَالَ الرَّجُلُ [لِلنَّبِيِّ] إِنِّي سَائِلُكَ فَمُشَدِّدٌ عَلَيْكَ فِي الْمَسْأَلَةِ، فَلاَ تَجِدْ عَلَيَّ فِي نَفْسِكَ، قَالَ: «سَلْ عَمَّا بَدَا لَكَ». فَقَالَ أَسْأَلُكَ بِرَبِّكَ وَرَبِّ مَنْ قَبْلَكَ، آللَّهُ أَرْسَلَكَ إِلَى النَّاسِ كُلِّهِمْ؟ قَالَ: «اَللَّهُمَّ نَعَمْ». قَالَ أَنْشُدُكَ بِاللَّهِ: آللَّهُ أَمَرَكَ أَنْ تُصَلِّيَ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسَ فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ قَالَ: «اَللَّهُمَّ نَعَمْ». قَالَ: أَنْشُدُكَ بِاللَّهِ، آللَّهُ أَمَرَكَ أَنْ تَصُومَ هَذَا الشَّهْرَ

مِنَ السَّنَةِ؟ قَالَ: «اَللَّهُمَّ نَعَمْ». قَالَ: أَنْشُدُكَ بِاللَّهِ، آللَّهُ أَمَرَكَ أَنْ تَأْخُذَ هٰذِهِ الصَّدَقَةَ مِنْ أَغْنِيَائِنَا، فَتَقْسِمَهَا عَلَى فُقَرَائِنَا؟. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «اَللَّهُمَّ نَعَمْ». قَالَ الرَّجُلُ: آمَنْتُ بِمَا جِئْتَ بِهِ، وَأَنَا رَسُولُ مَنْ وَرَائِي مِنْ قَوْمِي، وَأَنَا ضِمَامُ بْنُ ثَعْلَبَةَ، أَخُو بَنِي سَعْدِ ابْنِ بَكْرٍ.

182- Buhari, Enes bin Malik (r.a)'nin şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Biz Hz. Peygamber (a.s) ile birlikte mescidde otururken, bir adam devesi üzerinde mescide girdi. Sonra mescidin içine devesini çöktürdü ve bağladı. Daha sonra (onlara): "Muhammed hanginizdir?" diye sordu. Hz. Peygamber (a.s) sahabilerin aralarında bir yere dayanmış oturuyordu. "(Sorduğun kimse) şurada yaslanmış olan beyaz (tenli) zattır" dedik. (Adam) O'na (dönüp): "Abdulmuttalib'in oğlu mu?" diye sordu. Hz. Peygamber (a.s): "Seni dinliyorum" buyurdu. Adam Hz. Peygamber (a.s)'e: "Ben sana bazı sorular soracağım ve meselenin üzerinde ısrarla duracağım. Bu yüzden bana gönlün kırılmasın" dedi. Hz. Peygamber (a.s): "Aklına gelen şeyi sor" buyurdu. Adam:

"Senin ve senden öncekilerin Rabbini soruyorum. Allah seni insanların tamamına mı gönderdi?" diye sordu. Hz. Peygamber (a.s): "Allahumme evet" buyurdu. Adam:

"Allah aşkına söyle. Gece ve gündüz beş vakit namazı kılmanı Allah mı sana emretti?" diye sordu. Hz. Peygamber (a.s): "Allahumme evet" buyurdu. Adam: "Allah aşkına söyle, yılın bu ayında oruç tutmanı Allah mı emretti?" diye sordu. Resulullah (a.s): "Allahumme evet" buyurdu. Adam:

"Allah aşkına söyle, bu sadakayı zenginlerimizden alıp, fakirlerimize bölüştürmeni Allah mı emretti?" diye sordu. Hz. Peygamber (a.s): "Allahumme evet" buyurdu. Adam:

"Şimdi Allah indinden getirmiş olduğun dine inandım. Ben kavmimden, geride bırakmış olduğum kimselerin elçisiyim. Ben Sa'd bin Bekroğulları'nın kardeşi Dımam bin Sa'lebe'yim" dedi."

Müslim'in Enes (r.a)'den tahric etmiş olduğu rivayetin lafzı ise şöyledir:

"Kur'an'da, Resulullah (a.s)'a bir şey hakkında soru sormaktan nehyolunmuştuk. Bu yüzden çöl halkından akıllı bir kimsenin gelerek, Resulullah (a.s)'a soru yöneltmesi ve onları dinlememiz hoşumuza gidiyordu. Birgün yine çölde yaşayanlardan bir adam çıkageldi ve:

182-Buhari (1/148) 2-Kitabu'l İlm. 6-İlim hakkında varid olan hadisler babı.

"Ey Muhammed! Bize elçin geldi. Allah'ın seni elçi olarak gönderdiğini söylediğini ileri sürdü..." dedi. Hz. Peygamber (a.s): "Doğru söylemiş" buyurdu. Gelen adam: "Semayı yaratan kimdir?" dedi. Hz. Peygamber (a.s): "Allah" buyurdu. "Yeri kim yarattı?" diye sordu. Resulullah (a.s): "Allah" buyurdu. "Bu dağları diken, içlerinde de yarattıklarını yaratan (pek çok mahluk yaratan) kimdir?" diye sordu Hz. Peygamber (a.s): "Allah" dedi. "Semayı yaratan, yeryüzünü yaratan ve bu dağları diken Allah'a yeminle soruyorum. Allah seni elçi olarak mı gönderdi?" diye sordu. Hz. Peygamber (a.s): "Evet" buyurdu. Adam: "Elçin gündüzümüzde ve gecemizde beş vakit namaz kılmakla yükümlü olduğumuzu ileri sürdü" dedi. Hz. Peygamber (a.s): "Doğru söylemiş" buyurdu. "Seni gönderen Allah'a yeminle söylüyorum, bunu Allah mı emretti?" Hz. Peygamber (a.s): "Evet" buyurdu. Adam: "Elçin, mallarımızdan zekat vermekle yükümlü olduğumuzu ileri sürdü" dedi. Hz. Peygamber (a.s): "Doğru söylemiş" buyurdu. Adam: "Elçin geçirdiğimiz her yılın ramazan ayında oruç tutmamız gerektiğini ileri sürdü" dedi. Hz. Peygamber (a.s): "Doğru söylemiş" buyurdu. Adam: "Seni gönderen Allah'a yeminle soruyorum, bunu sana Allah mı emretti?" dedi. Hz. Peygamber (a.s): "Evet" buyurdu. Adam: "Elçin, içimizden gitmeye gücü yetenin Beyt-i haccetmesi gerektiğini söyledi" dedi. Hz. Peygamber (a.s): "Doğru söylemiş" buyurdu. Adam: "Seni gönderen Allah'a yeminle soruyorum, bunu sana Allah mı emretti?" diye sordu. Hz. Peygamber (a.s): "Evet" buyurdu. Daha sonra o adam dönüp gitmeye koyuldu. Giderken de:

"Seni hak ile gönderene yemin olsun ki, bu farzlara ne bir şey ilave edeceğim, ne de eksilteceğim" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s): "Şayet doğru söylüyorsa mutlaka cennete girecektir" buyurdu."

İmam Ahmed ve Taberani'nin rivayetlerinde ise şu fazlalıklar bulunmaktadır.

"Dımam, saçları sık ve iki örgülü bir adamdı. Bütün sorularında; "Allah aşkına söyle, senin, senden öncekilerin ve senden sonrakilerin ilahına and olsun ki," yeminini kullandı. "Kendisine ibadet etmemizi, O'na hiç bir şeyi ortak koşmamamızı, babalarımızın Allah'la birlikte kendilerine taptıkları eşleri (putları) bırakmamızı bize emretmeni Allah mı sana emretti?" diyor, Hz. Peygamber (a.s): "Allahumme evet" buyuruyordu. Dımam: "Bu farzları yerine getireceğim, yapmamı yasakladığın şeyleri de terkedeceğim. Ancak bunun ne fazlasını yapacağım, ne de eksilteceğim" dedi. Dönüp giderken Hz. Peygamber (a.s): "Şayet saçları örgülü olan adam doğru sözlü ise cennete girer" buyurdu.

Dımam daha sonra oradan ayrılarak kavminin yanına gitti. Onu görünce etrafında toplandılar. Dımam'ın ilk söylediği söz: "Lat ve Uzza ne kötüdür" oldu. Kavmi: "Ne diyorsun ey Dımam? Baras (*) ve cuzzam hastalığına yaka-

(*)Baras: Vücutta beyaz kabukların oluşup, acılı bir kaşıntı veren bir cins hastalık.

lanmaktan ve cinnet getirip delirmekten kurkmuyor musun!?" dediler. Dımam:

"Vay başınıza gelenlere. Bu iki put, Allah'a yemin olsun ki, ne zarar, ne de fayda verirler. Allah Teala içinde bulunduğunuz durumdan sizi kurtarmak için bir elçi gönderdi ve bir kitap indirdi. Ben Allah'tan başka ilah olmadığına, Allah'ın hiçbir ortağı bulunmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehadet ederim. Size O'nun yanından emirlerini ve yasaklarını getirdim" dedi. Allah'a yemin olsun ki, o gün orada bulunanlardan kadın olsun erkek olsun müslüman olmayan kalmadı."

İbni Abbas der ki:

"Bundan sonra, bir kavmin elçisi olan ve Dımam'dan daha güzel konuşan bir kimseyi işitmedik."

١٨٣ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِاللَّه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، مِنَ أَهْلِ نَجْدٍ، ثَائِرَ الرَّأْسِ، نَسْمَعُ دَوِيَ صَوْتِهِ، وَلاَ نَفْقَهُ مَا يَقُولُ، حَتَّى دَنَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، فَإِذَا هُوَ يَسْأَلُ عَنِ الإِسْلاَمِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «خَمْسُ صَلَوَاتٍ فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ». فَقَالَ: هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهُنَّ؟ قَالَ: «لاَ، إِلاَّ أَنْ تَطَوَّعَ» فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «وَصِيَامُ رَمَضَانَ». فَقَالَ: هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهُ؟ قَالَ: «لاَ، إِلاَّ اَنْ تَطَوَّعَ». قَالَ: وَذَكَرَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الزَّكَاةَ، فَقَالَ: هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهَا! قَالَ: «لاَ، إِلاَّ أَنْ تَطَوَّعَ». قَالَ: فَأَدْبَرَ الرَّجُلُ، وَهُوَ يَقُولُ: وَاللَّهِ لاَ أَزِيدُ عَلَى هَذَا وَلاَ أَنْقُصُ مِنْهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «أَفْلَحَ إِنْ صَدَقَ، أَوْ دَخَلَ الْجَنَّةَ إِنْ صَدَقَ».

183- Buhari ve **Müslim**, Talha bin Ubeydullah (r.a)'dan rivayet etmişlerdir:

"Necd halkından bir adam Resulullah (a.s)'ın yanına gelmişti. Saçı başı dağınık ve kirliydi. Sesinin uğultusunu işitiyor, ancak ne söylediğini anlayamıyorduk. Nihayet Resulullah (a.s)'a yaklaştı ve İslam hakkında soru sordu. Resulullah (a.s): "Gündüz ve gece (içerisinde) beş vakit namaz" buyurdu. Adam: "Bunun dışında kılmam gereken bir namaz var mı?" dedi. Hz. Peygamber (a.s):

183-Buhari (1/106) 2-Kitabu'l İman. 34-Zekat İslam'dandır babı. Müslim (1/41) 1-Kitabu'l İman. 2-İslam'ın rükünlerinden olan namazlar babı. İmam Malik, Muvatta (1/175) 9-Kitabu Kasri's Salatifi's Sefer. 25-Namaza teşvik babı. Ebu Davud (1/106) Kitabu's Salat'ın başı. Nesai (1/226) 5-Kitabu's Salat. 4-Gündüz ve gece, kaç vakit namaz farz kılınmıştır babı.

"Hayır! Ancak gönüllü olarak kılacağın nafile namazlar müstesnadır" buyurdu. Daha sonra Resulullah (a.s): "Ve ramazan orucunu tutman" buyurdu. Adam: "Tutmam gereken başka oruç var mı?" diye sordu. Hz. Peygamber (a.s): "Hayır. Ancak kendiliğinden tutacağın nafile oruçlar müstesna" buyurdu. Daha sonra Resulullah (a.s) ona zekattan söz etti. Adam: "zekat dışında beşka bir (mali ibadetle) yükümlü müyüm?" diye sordu. Hz. Peygamber (a.s): "Hayır. Ancak gönüllü olarak (vereceğin sadaka ve yardımlar) müstesna" buyurdu. Adam daha sonra arkasını dönüp gitti. Giderken:

"Vallahi, ne bundan fazlasını yapacağım, ne de eksilteceğim" dedi. Bunun üzerine Resulullah (a.s): "Doğru söylediyse kurtuldu" ya da "Doğru söylediyse cennete girdi" buyurdu."

١٨٤ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّهُ إِمْرَأَةٌ تَسْأَلُهُ عَنْ نَبِيذِ الْجَرِّ، فَقَالَ: إِنَّ وَفْدَ عَبْدِالقَيْسِ أَتَوُا النَّبِيَّ ﷺ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنِ الْوَفْدُ؟ ــ أَوْ مَنِ الْقَوْمُ ــ؟» قَالُوا: رَبِيعَةُ، قَالَ: «مَرْحَبًا بِالْقَوْمِ، أَوْ بِالْوَفْدِ، غَيْرَ خَزَايَا، وَلاَ نَدَامَى» ــ قَالَ: فَقَالُوا: يَارَسُولَ اللَّهِ! إِنَّا نَأْتِيكَ مِنْ شُقَّةٍ بَعِيدَةٍ، وَإِنَّ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ هَذَا الحَيَّ مِنْ كُفَّارِ مُضَرَ، وَإِنَّا لاَنَسْتَطِيعُ أَنْ نَأْتِيكَ إِلاَّ فِي الشَّهْرِ الحَرَامِ، فَمُرْنَا بِأَمْرٍ فَصْلٍ، نُخْبِرُ بِهِ مَنْ وَرَاءَنَا، وَنَدْخُلُ بِهِ الْجَنَّةَ. قَالَ فَأَمَرَهُمْ بِأَرْبَعٍ، وَنَهَاهُمْ عَنْ أَرْبَعٍ، قَالَ: أَمَرَهُمْ بِالإِيمَانِ بِاللَّهِ وَحْدَهُ، قَالَ: «هَلْ تَدْرُونَ مَا الإِيمَانُ؟» قَالُوا: اَللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: شَهَادَةُ أَنْ لاَإِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَإِقَامُ الصَّلاَةِ، وَإِيتَاءُ الزَّكَاةِ وَصَوْمُ رَمَضَانَ، وَأَنْ تُؤَدُّوا خُمُسًا مِنَ الْمَغْنَمِ»، وَنَهَاهُمْ عَنِ الدُّبَّاءِ وَالحَنْتَمِ، وَالْمُزَفَّتِ، وَالنَّقِيرِ ــ قَالَ شُعْبَةُ: وَرُبَمَا قَالَ: الْمُقَيَّرُ ــ وَقَالَ: «اِحْفَظُوهُ وَأَخْبِرُوا بِهِ مَنْ وَرَاءَكُمْ».

184- Buhari ve Müslim, Abdullah bin Abbas (r.a)'dan rivayet etmişlerdir:

184-Buhari (1/129) 1-Kitabu'l İman. 40-Ganimetin beşte birini vermek imandandır babı. Müslim (1/47) 1-Kitabu'l İman. 6-Allah'a imanı emretme babı. Ebu Davud (3/330) 1-Kitabu'l Eşribe. Kaplar babı. Nesai (8/120) 47-Kitabu'l İman. 25-Beş vakit namazı eda babı.

***Dubba:** Testi yerine kullanılan boş kuru kabaktır.*

***Nakir:** Şıra kurmaya mahsus içi oyulmuş ağaç parçasıdır.*

***Müzeffet:** İçerden ziftle sıvanmış testi. Mukayyar da aynı anlamdadır.*

"İbni Abbas (r.a)'ın yanına bir kadın gelerek, "cerr" denilen testi içinde yapılan şıranın hakmünü sormuştu. İbni Abbas:

"Abdulkays heyeti Resulullah (a.s)'a gelmiş, Resulullah (a.s): "Siz kimlerin heyetisiniz?" ya da "Siz kimlerdensiniz?" diye sormuştu. Onlar: "Rebia kavminden" demişler, Hz.Peygamber (a.s) de: "Kavim -ya da heyet- hoş gelmiş, utanıp pişmanlık duymayacaksınız" buyurmuştu. Onlar:

"Ey Allah'ın Resulü! Biz sana uzak bir yoldan geliyoruz. Seninle bizim aramızda Mudar kabilesinin kafirleri bulunmaktadır. Bu yüzden biz sana ancak haram ayda gelebiliyoruz. O halde bize kesin ve değişmez bir şey emret de, geride bıraktığımız kavmimize bildirelim ve bundan dolayı cennete girelim" dediler. Bunun üzerine Resulullah (a.s) onlara dört şeyi emretti ve dört şeyi yasakladı Onlara, yalnız Allah'a iman etmelerini emretti ve: "İman'ın ne olduğunu biliyor musunuz? diye sordu. "Allah ve Resulü daha iyi bilendir" dediler. Hz. Peygamber (a.s): "Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şehadet etmek, namazı dosdoğru kılmak, zekatı vermek, ramazan orcunu tutmak ve ganimetten beşte birini vermektir" buyurdu. Sonra onları Dubba, Hımten Müzeffet ve Nakir'den nehyetti. Şu'be: "Belki Mukayyar'ı da söylemiştir," dedi. Hz. Peygamber (a.s): "Bunları ezerbeyin ve geride kalanlarınıza bildirin" buyurdu."

Diğer bir rivayette ise şu fazlalık bulunmaktadır: (1)

"Resulullah (a.s) Eşecc'e -Abdulkays'ın Eşecc'ine şöyle söylemiştir: "Sende Allah Teala'nın sevdiği iki haslet bulunmaktadır: Hilim ve teanni."

١٨٥ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ مُعَاذٍ؛ كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَفَرٍ فَأَصْبَحْتُ يَوْمًا قَرِيبًا مِنْهُ وَنَحْنُ نَسِيرُ فَقُلْتُ يَارَسُولَ اللَّهِ! أَخْبِرْنِي بِعَمَلٍ يُدْخِلُنِي الْجَنَّةَ وَيُبَاعِدُنِي مِنَ النَّارِ، قَالَ: «لَقَدْ سَأَلْتَنِي عَنْ عَظِيمٍ وَإِنَّهُ لَيَسِيرٌ عَلَى مَنْ يَسَّرَهُ اللَّهُ: تَعْبُدُاللَّهَ وَلاَ تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، وَتُقِيمُ الصَّلاَةَ وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ وَتَصُومُ رَمَضَانَ، وَتَحُجُّ الْبَيْتَ، ثُمَّ قَالَ: «أَلاَ أَدُلُّكَ عَلَى أَبْوَابِ الْخَيْرِ؟ قُلْتُ: بَلَى يَارَسُولَ اللَّهِ! قَالَ: «اَلصَّوْمُ جُنَّةٌ، وَالصَّدَقَةُ تُطْفِئُ

---

1) Müslim, a.g.y.

***Hantem:** İçinde şarap saklamaya yarayan, yeşil topraktan yapılmış bir cins küp. Bu kaplar, içerisinde şıra ve şarap kurulması adet olan kaplardır. Zira bu kaplarda içkinin mayalanması daha çabuk olur. Bu yüzden başlangıçta bu kaplarda saklanan içkiler haram kılınmış, daha sonra, kaplara bakılmaksızın sarhoş edici her şey haram kılınmıştır.*

الْخَطِيئَةَ كَمَا يُطْفِئُ الْمَاءُ النَّارَ، وَصَلاَةُ الرَّجُلِ مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ شِعَارُ الصَّالِحِينَ»، ثُمَّ تَلاَ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا﴾ الآية، ثُمَّ قَالَ: «أَلاَ أُخْبِرُكَ بِرَأْسِ الأَمْرِ كُلِّهِ وَعَمُودِهِ وَذِرْوَةِ سَنَامِهِ؟» قُلْتُ: بَلَى يَارَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «رَأْسُ الأَمْرِ الإِسْلاَمُ، وَعَمُودُهُ الصَّلاَةُ، وَذِرْوَةُ سَنَامِهِ الْجِهَادُ» ثُمَّ قَالَ: «أَلاَ أُخْبِرُكَ بِمَلاَكِ ذَلِكَ كُلِّهِ؟» قُلْتُ: بَلَى يَارَسُولَ اللَّهِ: قَالَ: «كُفَّ عَلَيْكَ هٰذَا وَأَشَارَ إِلَى لِسَانِهِ» قُلْتُ: يَانَبِيَّ اللَّهِ! وَإِنَّا لَمُؤَاخِذُونَ بِمَا نَتَكَلَّمُ بِهِ؟ قَالَ: «ثَكِلَتْكَ أُمُّكَ يَامُعَاذُ، وَهَلْ يَكُبُّ النَّاسَ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ — أَوْ قَالَ (عَلَى مَنَاخِرِهِمْ) — إِلاَّ حَصَائِدُ أَلْسِنَتِهِمْ».

185- **Tirmizi,** Muaz (r.a)'nin şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Bir seferde, Hz. Peygamber (a.s) ile birlikte idim. Birgün yürüyüşümüzde O'na yakın düştüm ve "Ey Allah'ın Rasulü, beni cehennemden uzaklaştırıp cennete sokacak bir ameli haber ver (söyle)" dedim. Hz. Peygamber (a.s) buyurdu ki:

"Bana çok yüce bir şeyi sordun. Bu ancak Allah'ın kolaylaştırdığı kimselere kolaydır. Allah'a ibadet eder ve O'na hiç bir şeyi ortak koşmazsın. Namazı kılar, zekatı verir, ramazan orucunu tutar ve hacc yaparsın." Daha sonra da şöyle buyurdu:

"Sana hayrın kapılarını göstereyim mi?" Ben: "Evet, ey Allah'ın Rasulü" dedim. Hz. Peygamber (a.s) buyurdu ki: "Oruç (cehenneme girmeyi engelleyen) bir koruyucudur. Suyun ateşi söndürdüğü gibi, sadaka da günahı söndürür. Gece (teheccüd) namazına kalkan kimsenin bu ameli, salih kimselerin alametlerindendir." Daha sonra şu ayeti okudu: ."Onların yanları yataklardan uzaklaşır. Korku ve tamahla Rablerine niyaz ederler."

Sonra: "Sana bütün işlerin başını, direğini ve (İslam'daki) en yüce derecesini bildireyim mi?" diye sordu. "Evet, ey Allah'ın Rasulü" dedi. Buyurdu ki:

"İşin başı (en önemlisi) İslam'dır. (Kelime-i şehadet getirmektir) Direği namazdır. En yüce mertebesi cihaddır." Sonra: "Bütün bunları yapmana ve tamamlamana destek olacak bir şey söyleyeyim mi?" diye sordu. "Evet, ey Al

---

185-Tirmizi (5/11) 41-Kitabu'l İman. 8-Namazın yüceliği hakkında varid olan hadisler babı. Tirmizi bu hadisin hasen olduğunu söylemiştir.

lah'ın Rasulü" dedim. "Buna sahip ol" diyerek dilini işaret etti. "Ey Allah'ın Peygamberi! Konuştuklarımız yüzünden hesabe çekilecek miyiz?" diye sordum. "Anan seni kaybetsin emi, ey Muaz (*)! İnsanların cehenneme yüzüstü -ya da burunları üstüne atılmaları, ancak dilerinin (konuşmuş olduğu şeylerin) sonucudur," dedi."

١٨٦ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ عَلِيٍّ رَفَعَهُ: «بَعَثَ اللَّهُ يَحْيى بْنَ زَكَرِيَّا إِلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ بِخَمْسِ كَلِمَاتٍ، فَلَمَّا بَعَثَ اللَّهُ عِيسَى قَالَ تَعَالَى: يَاعِيسَى! قُلْ لِيَحْيى بْنِ زَكَرِيَّا: إِمَّا اَنْ يُبَلِّغَ (مَا اُرْسِلَ) بِهِ إِلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ وَإِمَّا اَنْ تُبَلِّغَهُمْ. فَخَرَجَ يَحْيى حَتَّى صَارَ إِلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَأْمُرُكُمْ اَنْ تَعْبُدُوهُ وَلاَ تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا، وَمَثَلُ ذٰلِكَ كَمَثَلِ رَجُلٍ اَعْتَقَ رَجُلاً وَاَحْسَنَ إِلَيْهِ وَاَعْطَاهُ فَانْطَلَقَ وَكَفَرَ نِعْمَتَهُ وَوَالَى إِلَى غَيْرِهِ. وَإِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ اَنْ تُقِيمُوا الصَّلاَةَ، وَمَثَلُ ذٰلِكَ كَمَثَلِ رَجُلٍ اَسَرَهُ الْعَدُوُّ فَاَرَادُوا قَتْلَهُ فَقَالَ: لاَتَقْتُلُونِي فَإِنَّ لِي كَنْزًا وَاَنَا اَفْدِي نَفْسِي فَاَعْطَاهُمْ كَنْزَهُ وَنَجَا بِنَفْسِهِ. وَإِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ اَنْ تَصَدَّقُوا، وَمَثَلُ ذٰلِكَ كَمَثَلِ رَجُلٍ مَشَى إِلَى عَدُوٍّ وَقَدْ اَخَذَ لِلْقِتَالِ جُنَّةً فَلاَ يُبَالِي مِنْ حَيْثُ اُتِيَ. وَإِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ اَنْ تَقْرَءُوا الْكِتَابَ وَمَثَلُ ذٰلِكَ كَمَثَلِ قَوْمٍ فِي حِصْنِهِمْ صَارَ إِلَيْهِمْ عَدُوُّهُمْ وَقَدْ اَعَدُّوا فِي كُلِّ نَاحِيَةٍ مِنْ نَوَاحِي الْحِصْنِ قَوْمًا فَلَيْسَ يَاْتِيهِمْ عَدُوُّهُمْ مِنْ نَاحِيَةٍ مِنْ نَوَاحِي الْحِصْنِ إِلاَّ وَبَيْنَ يَدَيْهِمْ مَنْ يَدْرَؤُهُمْ عَنِ الْحِصْنِ. فَذٰلِكَ مَثَلُ مَنْ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ لاَيَزَالُ فِي اَحْصَنِ حِصْنٍ».

186- Tirmizi, Hz. Ali (r.a)'den merfu olarak rivayet etmiştir:

"Allah Teala, Zekeriyya bin Yahya'yı beş sözle İsrailoğulları'na peygamber olarak gönderdiğinde: "Ey İsa! Yahya bin Zekeriyya'ya de ki: "Ya sen gönderilmiş olduğun (risaleti) tebliğ edersin, ya da ben." Bunun üzerine Yahya (a.s) çıkıp İsrailoğulları'nın yanına vardı ve:

"Allah Teala kendisine ibadet etmenizi ve O'na hiç bir şeyi ortak koşmamanızı emrediyor. Bunun misali şuna benzer:

186-Tirmizi (5/148) 45-Kitabu'l Emsal. 3-Namaz, oruç ve sadaka hakkındaki misaller babı. Tirmizi, hadisin hasen, sahih ve garib olduğunu söylemektedir. Bezzar da bu hadisin benzerini rivayet etmiştir.

(*) Bu söz asıl anlamında kullanılmayıp, arapların bir konuşma üslubudur.

Bir adam kölesini azat eder, ona iyilik ve bağışta bulunur da o köle, efendisinin bu iyilik ve nimetlerini inkar ederek, bir başkasının dostu olup, onun emrine girer. Allah, namazı dosdoğru kılmanızı emrediyor. Bunun misali şuna benzer: Bir adamı düşmanlar esir olarak öldürmek istemişler, o da: "Beni öldürmeyin! Kanımın fidyesi olarak onu vereceğim," diyerek hazinesini onlara vermiş ve canını kurtarmıştır. Allah size sadaka vermenizi emrediyor. Bunun misali şuna benzer: Bir kimse düşmana giderek, savaş için bir kalkan satın alır da o kalkanı nereden aldığına aldırmaz. Allah kitab'ı okumanızı emrediyor. Bunun misali şuna benzer:

Bir kavim kaleler içindeyken, düşman onları kuşatmış, ancak kaledekiler, kalenin dört yanını nöbetçilerle kuvvetlendirdiklerinden, düşmanları kalenin hiç bir tarafından onlara ulaşamamıştır. Zira ellerinde onları kaleden uzaklaştıracak (silahlar) vardır. İşte Kur'an okuyan kimse de buna benzer. Çünkü o, Kur'an okuyarak en kuvvetli bir kale içinde olmaktadır."

١٨٧ــ رَوَى أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، رَفَعَهُ: «مَنْ قَالَ رَضِيتُ بِاللَّهِ رَبًّا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولاً وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ».

187- Ebu Davud ve Nesai, Ebu Said el Hudri (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Kim, "Allah'ı Rabb, İslam'ı din, Muhammed'i Rasul olarak kabul ettim" derse, cennet ona vacib olur."

١٨٨ــ رَوَى النَّسَائِيُّ عَنْ بَهْزِ بْنِ حَكِيمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ؛ قُلْتُ: يَانَبِيَّ اللَّهِ! مَا أَتَيْتُكَ حَتَّى حَلَفْتُ أَكْثَرَ مِنْ عَدَدِهِنَّ ــ لأَصَابِعَ يَدَيْهِ ــ : أَنْ لاَآتِيَكَ، لاَ آتِي دِينَكَ، وَإِنِّي كُنْتُ امْرَءًا لاَأَعْقِلُ شَيْئًا، إِلاَّ مَا عَلَّمَنِي اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَإِنِّي سَأَلْتُكَ بِوَجْهِ اللَّهِ، بِمَ بَعَثَكَ اللَّهُ إِلَيْنَا؟ قَالَ: «بِالْإِسْلَامِ»، قَالَ: وَمَا آيَاتُ الْإِسْلَامِ؟ قَالَ: «أَنْ تَقُولَ: أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلَّهِ، وَتَخَلَّيْتُ، وَتُقِيمَ الصَّلاَةَ، وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ».

188- Nesai, Behz bin Hakim (r.a)'dan babası ve dedesi kanalıyla şöyle riva-

---

187-Ebu Davud (2/88) Kitabu-s Salat, İstiğfar babı. Nesai (6/19) 25-Kitabu'l Cihad. 18-Allah Azze ve Celle yolunda cihad eden kimsenin derecesi babı. Müslim (3/1501) 33-Kitabu'l İmare. 31-Allah Teala'nın mücahitler için cennette hazırlamış olduğu dereceler babı.

188-Nesai (5/83) Kitabu'z Zekat. 73-Allah için soru soran kimse babı.

yet etmiştir:

"Ey Allah'ın peygamberi! Sana gelmeyeceğime, senin dinine gelmeyeceğime şunların sayısından fazla (parmaklarını kastediyor) yemin ettikten sonra sana geldim. Allah ve Resulü bana öğretene kadar, doğrusu ben hiç bir şeyi akledemeyen bir adamdım. Allah için sana soruyorum. Allah seni bize ne ile gönderdi?" diye sordum. Hz. Peygamber (a.s): "İslam'la" buyurdu. Sonra "İslam'ın ayetleri (alametleri) nedir?" dedi (ve kendi sorusunu şöyle cevapladı): "Allah için müslüman oldum. (O'nun dışındakilerden kendimi) soyutladım, demen, namazı kılman ve zekatı vermendir."

Diğer bir rivayette şu fazlalık vardır.

"Müslümanın müslümana (kanı, ırzı ve malı) haramdır. İki müslüman, birbirlerine yardımcı olan kardeşlerdir. Bir müşrik, müslüman olduktan sonra, müşrikleri terkedip müslümanların yanında yer almadıkça, hiç bir ameli kabul olmaz."

١٨٩ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ (سُفْيَانَ بْنِ عَبْدِاللّٰهِ الثَّقَفِيِّ) قُلْتُ: يَارَسُولَ اللّٰهِ! قُلْ لِي فِي الْإِسْلَامِ قَوْلاً لَاأَسْأَلُ عَنْهُ أَحَدًا بَعْدَكَ؟ قَالَ: «قُلْ آمَنْتُ بِاللّٰهِ ثُمَّ اسْتَقِمْ».

189- Müslim, Süfyan bin Abdullah es Sekafi (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Ey Allah'ın Rasulü! Bana İslam hakkında öyle bir söz söyle ki, senden sonra kimseye o konuda bir şey sormayayım" dedim. Buyurdu ki: "Allah'a inandım, de. Sonra da dosdoğru ol. (İstikamet üzere ol.)"

١٩٠ــ رَوَى النَّسَائِيُّ عَنْ أَنَسٍ رَفَعَهُ: «مَنْ صَلَّى صَلَاتَنَا وَاسْتَقْبَلَ قِبْلَتَنَا وَأَكَلَ ذَبِيحَتَنَا فَذٰلِكُمُ الْمُسْلِمُ».

190- Nesai, Enes (r.a)'den merfu olarak şöyle rivayet etmiştir:

"Namaz kıldığımız gibi namaz kılan, kıblemizi kıble yapıp oraya dönen ve kestiğimiz hayvanın etinden yiyen kimse var ya, işte o müslümandır."

١٩١ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ

189-Müslim (1/65) 1-Kitabu'l İman. 13-İslam'ın vasıflarını toplayan babı.

190-Nesai (8/105) 47-Kitabu'l İman. 9-Müslümanın sıfatları babı. Hadisin senedi hasendir

اللّٰهِ ﷺ : «اَلْمُسْلِمُ؛ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ، وَالْمُؤْمِنُ؛ مَنْ اَمِنَهُ النَّاسُ عَلَى دِمَائِهِمْ وَاَمْوَالِهِمْ».

191- Tirmizi ve Nesai, Ebu Hureyre (r.a)'den şöyle rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Müslüman, dilinden ve elinden müslümanların emin olduğu kimsedir. Mümin, insanların kanları (canları) ve malları konusunda kendisinden emin olduğu kimsedir."

١٩٢ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا، اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ: «اَلْمُسْلِمُ؛ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ، وَالْمُهَاجِرُ؛ مَنْ هَجَرَ مَا نَهَاهُ اللّٰهُ عَنْهُ».

192- Buhari, Abdullah bin Amr bin el As (r.a)'dan şöyle rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Müslüman, dilinden ve elinden müslümanların emin olduğu kişidir. Muhacir ise Allah'ın yapmasını yasakladığı şeyleri terkedendir."

Nesai'de de lafız şöyledir: (1)

"Müslüman, Allah'ın kendisine haram kıldığı şeyleri terkedendir."

Müslim de bu konuda şu rivayeti tahric etmiştir: (2)

"Bir adam Hz. Peygamber (a.s)'e: "Müslümanların hangisi daha hayırlıdır?" diye sordu. Hz. Peygamber (a.s): "Müslümanların, dilinden ve elinden emin olduğu kimsedir" buyurdu."

١٩٣ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ وَالنَّسَائِيُّ عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ

191-Tirmizi (5/17) 41-Kitabu'l İman. 12-Müslüman, müslümanın dilinden ve elinden emin olduğu kimsedir babı. Tirmizi bu hadis için, hasen ve sahih demektedir. Nesai (8/105) 47-Kitabu'l İman. 8-Müminin sıfatları babı. Hadisin senedi kavi (kuvvetli)dir.

192-Buhari (1/53) 2-Kitabu'l İman. 4-Müslüman, müslümanın dilinden ve elinden emin olduğu kimsedir babı. Ebu Davud (3/4) Kitabu'l Cihad. Hicret bitti mi babı. Nesai (8/105) 48-Kitabu'l İman. 9-Müslümanın sıfatları babı.

1) Nesai, a.g.y.

2) Müslim (1/65) 1-Kitabu'l İman. 14-İslam'ın hangi amelleri daha hayırlıdır babı.

اللَّهُ عَنْهُمَا اَنَّ رَجُلاً سَاَلَ النَّبِيَّ ﷺ ، قَالَ: اَيُّ الْاِسْلاَمِ خَيْرٌ؟ قَالَ: «تُطْعِمُ الطَّعَامَ وَتَقْرَأُ السَّلاَمَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ وَمَنْ لَمْ تَعْرِفْ».

193- Buhari, Müslim ve Nesai, Abdullah bin Amr bin el As (r.a)'dan rivayet etmişlerdir:

"Bir adam Hz. Peygamber (a.s)'e: "Hangi İslam daha hayırlıdır? (İslam'ın hangi ameli daha hayırlıdır?)" diye sordu. Hz. Peygamber (a.s):

"Yemek yedirmen, tanıdığın - tanımadığın herkese selam vermendir" buyurdu."

١٩٤ــ رَوَى ابْنُ حَبَّانَ عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، اَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «اَلْمُؤْمِنُ مَنْ اَمِنَهُ النَّاسُ، وَالْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ، وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ السُّوءَ، وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، لاَيَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ لاَيَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقَهُ».

194- İbni Hibban, Enes bin Malik (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Mümin, insanların kendisinden emin olduğu kimsedir. Müslüman, dilinden ve elinden müslümanların emin olduğu kimsedir. Muhacir kötülüğü terkeden kimsedir. Muhammed'in nefsi (kudret) elinde olan Allah'a andolsun ki, komşusu şerrinden emin olmayan kimse cennete giremez."

١٩٥ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ وَاَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ عَبَسَةَ قُلْتُ: يَارَسُولَ اللَّهِ! مَنْ مَعَكَ عَلَى هٰذَا الْاَمْرِ؟ قَالَ: «حُرٌّ وَعَبْدٌ»، قُلْتُ مَا الْاِسْلاَمُ؟ قَالَ: «طِيبُ الْكَلاَمِ وَاِطْعَامُ الطَّعَامِ»، قُلْتُ: مَا الْاِيمَانُ؟ قَالَ: «اَلصَّبْرُ وَالسَّمَاحَةُ»، قُلْتُ: اَيُّ الْاِسْلاَمِ اَفْضَلُ؟ قَالَ: «مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ»، قُلْتُ: اَيُّ الْاِيمَانِ اَفْضَلُ؟ قَالَ: «خُلُقٌ حَسَنٌ» قُلْتُ: اَيُّ الصَّلاَةِ اَفْضَلُ؟ قَالَ: «طُولُ الْقُنُوتِ»، قُلْتُ: اَيُّ الْهِجْرَةِ اَفْضَلُ؟ قَالَ: «اَنْ تَهْجُرَ مَا كَرِهَ رَبُّكَ».

193-Buhari (1/55) 2-Kitabu'l İman. 6-Yemek yedirmek İslam'dandır babı. Müslim (1/65) 1-Kitabu'l İman. 14-İslam'ın hangi amelleri daha hayırlıdır, babı. Nesai (8/107) 47-Kitabu'l İman. 12-Hangi İslam daha hayırlıdır, babı.

194-El İhsan (2/254)

195- Taberani ve **Ahmed** Amr bin Abese (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Ey Allah'ın Resulu! Bu işte (İslam'da) seninle beraber olanlar kimlerdir?" diye sordum. Hz. Peygamber (a.s): "Hür ve köle (herkes)" buyurdu. "İslam nedir?" diye sordum. "Güzel söz söylemek ve yemek yedirmektir" buyurdu. "İman nedir?" diye sordum. "Sabır ve müsamahadır" dedi. "Hangi İslam (İslam'ın hangi amelleri) daha efdaldir?" diye sordum. "Müslümanların elinden ve dilinden emin olduğu kimse(nin İslam'ı) buyurdu. "Hangi iman (İmanın hangi tezahürü) daha üstündür?" diye sordum. "Güzel ahlak" buyurdu. "Hangi namaz daha efdaldir?" diye sordum. "Uzun olandır" buyurdu. "Hangi hicret daha üstündür?" diye sordum. "Rabbinin hoşlanmadığı şeyi terketmen" buyurdu."

١٩٦ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ عَنْ أَبِي مُوْسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ سُئِلَ أَيُّ الْإِسْلَامِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «مَنْ سَلِمَ النَّاسُ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ»، قِيْلَ: فَأَيُّ الجِهَادِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «مَنْ عُقِرَ جَوَادُهُ وَأُهْرِيْقَ دَمُهُ»، قِيلَ: فَأَيُّ الصَّلَاةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «طُولُ الْقُنُوتِ».

196- Taberani, Ebu Musa (r.a)'dan şu şekilde rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (a.s)'e, hangi İslam'ın daha efdal olduğu sorulmuş, O da şöyle buyurmuştur:

"İnsanların dilinden ve elinden emin olduğu kimsenin İslam'ı." "Hangi cihad daha üstündür?" diye sorulmuş, "Atı yaralanıp, kanı dökülen kimsenin cihadı" buyurmuştur. "Hangi namaz daha üstündür?" diye sorulmuş, "Uzun olan" buyurmuştur."

١٩٧ــ رَوَى النَّسَائِيُّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ وَأَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَا: خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ» ــ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، ثُمَّ أَكَبَّ، فَأَكَبَّ كُلُّ رَجُلٍ مِنَّا يَبْكِي، لَا يَدْرِي عَلَى مَاذَا حَلَفَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَفِي وَجْهِهِ الْبُشْرَى، فَكَانَتْ أَحَبَّ إِلَيْنَا مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ، قَالَ: «مَامِنْ عَبْدٍ يُصَلِّي الصَّلَوَاتِ الخَمْسَ، وَيَصُومُ رَمَضَانَ، وَيُخْرِجُ الزَّكَاةَ، وَيَجْتَنِبُ الْكَبَائِرَ السَّبْعَ، إِلَّا فُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ، وَقِيلَ لَهُ: ادْخُلْ

195-İmam Ahmet (4/385) Haysemi, Mecma'u'z-Zevaid (1/60)'de, hangi amel daha efdal, hangi din Allah'a daha sevimlidir babında zikretmiştir. Hadisin isnadında Şehr bin Havşeb'in bulunduğunu bildiren Haysemi, bazı kimselerin, Taberani ve Ahmed'in isnadını hasen bulduklarını söylemiştir.

196-Haysemi, A.g.e. Hadisi Taberani Kebir'de zikretmiştir, ricali sikadır.

بِسَلاَمٍ».

197- Nesai, Ebu Said el Hudri (r.a)'nin şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Ebu Hureyre (r.a):

"Resulullah (a.s) bize hitap ediyordu. Üç kez "Nefsim (kudret) elinde olan Allah'a yemin ederim ki," dedi ve başını önüne eğdi. Bunun üzerine içimizdeki herkes başını öne eğip ağlamaya başladı. Kimse Resulullah (a.s)'ın neyin üzerine yemin ettiğini bilmiyordu. Sonra başını kaldırdı. Yüzünde müjde belirtileri vardı. O müjde, bizim için kırmızı renkli develerden daha sevimliydi. Buyurdu ki:

"Bir kul beş vakit namazını kılar, ramazan ayını oruçlu geçirir, (malının) zekatını çıkarır ve yedi büyük günahtan korunursa, ona cennetin kapıları açılır ve şöyle denilir: "Selamla (içeri) gir."

١٩٨ــ رَوَى النَّسَائِيُّ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ أَقَامَ الصَّلاَةَ، وَآتَى الزَّكَاةَ، وَمَاتَ لاَيُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا، كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يَغْفِرَ لَهُ، هَاجَرَ أَوْ مَاتَ فِي مَوْلِدِهِ»، فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَلاَ نُخْبِرُ بِهَا النَّاسَ فَيَسْتَبْشِرُوا بِهَا؟ قَالَ: «إِنَّ فِي الْجَنَّةَ مِائَةَ دَرَجَةٍ، مَابَيْنَ كُلِّ دَرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ، أَعَدَّهَا اللَّهُ لِلْمُجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِهِ، وَلَوْلاَ أَنْ أَشُقَّ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ، وَلاَ أَجِدَ مَا أَحْمِلُهُمْ عَلَيْهِ، وَلاَ تَطِيبُ أَنْفُسُهُمْ أَنْ يَتَخَلَّفُوا بَعْدِي، مَا قَعَدْتُ خَلْفَ سَرِيَّةٍ، وَلَوَدِدْتُ أَنِّي أُقْتَلُ، ثُمَّ أُحْيَا ثُمَّ أُقْتَلُ».

198- Nesai, Ebu Derda (r.a)'dan şu şekilde rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Kim namazını dosdoğru kılar, zekatı verir ve Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmaksızın ölürse, onu affetmek Allah'a haktır. Hicret etse de, doğduğu topraklarda kalmış olsa da bu böyledir." "Ey Allah'ın Resulü! Bunu insanlara bildirelim mi, birbirlerine müjdeleyip sevinsinler" dedik. Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Cennette yüz derece vardır. İki derece arasında gökyüzü ile yer arası kadar

197-Nesai (5/8) 23-Kitabu'z Zekat. 1-Zekatın vacibliği babı. Hadis hasendir.

198-Nesai (6/20) 25-Kitabu'l Cihad. 18-Allah Azze ve Celle'nin yolunda cihad eden mücahidlerin dereceleri babı. Hadisin isnadı hasendir.

uzaklık vardır. Allah o dereceleri, yolunda cihad eden mücahidler için hazırlamıştır. Onların hepsini taşıyacak kadar binek olmadığı için sefere çıktığımızda geride kalmaktan hoşlanmayacaklarından dolayı, müminleri meşakkate sokmayacağımı bilsem, hiç bir seriyyenin arkasında kalmazdım. Dilerdim ki, öldürüleyim, sonra diriltileyim, sonra tekrar öldürüleyim."

Resulullah (a.s)'ın *"İster hicret etsin, isterse doğduğu topraklarda kalsın"* tabiri, hicret, farz-ı ayn olmadan önceki duruma hamdedilmektedir. Hicrete gücü yetmeyenler de bu kapsama girmektedir. Anlaşılan o ki, bu hadis Mekke'nin Fetih'nden sonra söylenmiştir. Zira Resulullah (a.s) şöyle buyurmaktadır:

"Fetihden sonra hicret yoktur. Ancak cihad ve niyet vardır."

١٩٩ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ أَعْرَابِيًّا جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! دُلَّنِي عَلَى عَمَلٍ إِذَا عَمِلْتُهُ دَخَلْتُ الْجَنَّةَ، قَالَ: «تَعْبُدُ اللَّهَ، وَلاَ تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، وَتُقِيمُ الصَّلاَةَ الْمَكْتُوبَةَ، وَتُؤَدِّي الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ، وَتَصُومُ رَمَضَانَ»، قَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لاَأَزِيدُ عَلَى هَذَا شَيْئًا، وَلاَ أَنْقُصُ مِنْهُ، فَلَمَّا وَلَّى قَالَ النَّبِيُّ ﷺ : «مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، فَلْيَنْظُرْ إِلَى هَذَا».

199- Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den şöyle rivayet etmişlerdir:

"Bir bedevi Resulullah (a.s)'a gelip: "Ey Allahın Resulü! Bana bir amel söyle ki, onu yaptığımda cennete gireyim" dedi. Resulullah (a.s):

"Allah'a ibadet eder, O'na hiç bir şeyi ortak koşmazsın, farz namazı kılar, farz zekatı eda eder, ramazan orucunu tutarsın" buyurdu. Bedevi: "Nefsim kudret elinde olan Allah'a andolsun ki, bu söylediğin şeyden fazlasını da yapmayacağım, eksiğini de yapmayacağım" dedi. Bedevi dönüp giderken Hz. Peygamber (a.s) "Kimi cennet ehlini görmek sevindirirse, bu adama baksın!" buyurdu."

٢٠٠ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ النُّعْمَانُ بْنُ قَوْقَلٍ: يَارَسُولَ اللَّهِ! أَرَأَيْتَ إِذَا صَلَّيْتُ الْمَكْتُوبَةَ، وَحَرَّمْتُ الْحَرَامَ، وَأَحْلَلْتُ الْحَلاَلَ، وَلَمْ أَزِدْ عَلَى

199-Buhari (3/261) 24-Kitabu'z Zekat. 1-Zekatın vacibliği babı. Müslim (1/44) 1-Kitabul' İman. 4-Cennete girmeye neden olacak imanın ve emredileni yapanın cennete gireceğinin açıklanması babı.

ذٰلِكَ شَيْئًا، أَدْخُلُ الجَنَّةَ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : «نَعَمْ».

200- Müslim, Cabir (r.a)'denşu şekilde rivayet etmiştir:

"Numan bin Kavkal dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Farz namazları kılar, haramı haram kılar, helali helal kılar da, bundan fazla bir şey yapmazsam, cennete girer miyim?" Hz. Peygamber (a.s): "evet" buyurdu."

Diğer bir rivayet ise şöyledir: (1)

"Bir adam Hz. Peygamber (a.s)'e: "Farz namazları kılar, ramazan orucunu tutar, helali helal kılar, haramı işlemeyerek haram kılar, bundan fazla da bir şey yapmazsam cennete girer miyim?" diye sordu. Hz. Peygamber (a.s): "Evet" buyurdu. Adam da: "Allah'a yemin olsun ki, bundan fazlasını yapmayacağım" dedi."

٢٠١ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَنْ صَامَ رَمَضَانَ، وَصَلَّى الصَّلَوَاتِ، وَحَجَّ الْبَيْتَ» ــ لاَأَدْرِي أَذَكَرَ الزَّكَاةَ أَمْ لاَ ــ «كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يَغْفِرَ لَهُ، إِنْ هَاجَرَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، أَوْ مَكَثَ بِأَرْضِهِ الَّتِي وُلِدَ فِيهَا»، قَالَ مُعَاذٌ: أَلاَ أُخْبِرُ بِهَا النَّاسَ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «ذَرِ النَّاسَ يَعْمَلُونَ، فَإِنَّ فِي الجَنَّةِ مِائَةَ دَرَجَةٍ، مَابَيْنَ كُلِّ دَرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ، وَالفِرْدَوْسُ أَعْلَى الجَنَّةِ وَأَوْسَطُهَا، وَفَوْقَ ذٰلِكَ عَرْشُ الرَّحْمٰنِ، وَمِنْهَا تُفَجَّرُ أَنْهَارُ الْجَنَّةِ، فَإِذَا سَأَلْتُمُ اللَّهَ، فَاسْأَلُوهُ الفِرْدَوْسَ».

201- Tirmizi, Muaz bin Cebel (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Kim ramazan orucunu tutar, namazları kılar ve hacc yaparsa, -ravi diyor ki: Zekatı zikredip zikretmediğini bilmiyorum- Allah onu affetmeyi kendi için bir hak kılmıştır. Kişi Allah yolunda hicret etse de, doğduğu topraklarda kalsa da, bu böyledir." Muaz: "Bu söylediğini insanlara bildireyim mi?" diye sorunca, Resulullah (a.s):

200-Müslim (1144) 1-Kitabu'l İman. 4-Cennete girmeye neden olacak imanın ve emredileni yapmanın cennete gireceğinin açıklanması babı.

201-Tirmizi (41675) 39-Kitabu Sıfati-Cenne. 4-Cennetin dereceleri babı. Şahidleri ile birlikte bu hadis, hasendir.

"Bırak da insanlar amel işlesinler. Cennette yüz derece vardır. Her iki derece arasında, gök ve yer arasındaki mesafe kadar fark vardır. Firdevs, cennetin en üstünde ve ortasındadır. Onun üzerinde Rahman'ın arşı vardır. Cennetin nehirleri de oradan fışkırır. Allah'a dua edip istekte bulunduğunuzda, Firdevs'i isteyin." buyurdu."

٢٠٢ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ اَبِي اَيُّوبَ الْاَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، اَنَّ رَجُلاً اَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: اَخْبِرْنِي بِعَمَلٍ يُدْخِلُنِي الْجَنَّةَ، وَيُبَاعِدُنِي مِنَ النَّارِ، فَقَالَ الْقَوْمُ: مَالَهُ؟ مَالَهُ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : «اَرَبٌ مَالَهُ؟ تَعْبُدَ اللَّهَ لاَتُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، وَتُقِيمُ الصَّلاَةَ، وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ، وَتَصِلُ الرَّحِمَ».

202- Buhari ve Müslim, Ebu Eyyub Ensari (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Bir adam Hz Peygamber (a.s)'e gelip: "Beni cehennemden uzaklaştırıp, cennete girdirecek bir ameli söyle" deyince orada bulunanlar: "Buna ne oluyor? Bu ne istiyor?" demişlerdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s):

"Bunlar ihtiyaç sahibidir, nesi olacak" buyurdu (ve soru sorana): "Allah'a ibadet eder, O'na hiçbir şeyi ortak koşmazsın, namazı dosdoğru kılar, zekatı verir ve sıla-ı rahim yaparsın (akrabalarını ziyaret edersin)" buyurdu."

Diğer bir rivayette şöyle bir ilave vardır: (1)

"Arkasını dönüp giderken Resulullah (a.s): "Emrettiklerime yapışırsa, cennete girer," buyurdu."

Bir başka rivayet ise şöyledir:

"Hz. Peygamber (a.s) bir seferde iken karşısına bir bedevi çıktı, devesinin dizginlerinden tutarak:

"Ey Allah'ın Rasulü! -ya da Ey Muhammed- Beni cennete yaklaştırıp, cehennemden uzaklaştıracak şeyi bildir" dedi. Hz. Peygamber (a.s) hemen kendini topladı ve ashabına göz gezdirdi. Daha sonra şöyle buyurdu:

"Muvaffak kılındı -ya da hidayete erdirildi-" Daha sonra Resulullah (a.s): "Nasıl dedin?" diye sordu. Bunun üzerine o adam söylediklerini tekrarladı.

202-Buhari (3/261) 24-Kitabu'z Zekat. 1-Zekatın vacibliği babı. Müslim (1/43) 1-Kitabu'l İman. 4-Cennete girmeye neden olacak iman ve emrolunduğu şeyi yapmanın kişiyi cennete girdireceğini beyan babı.

1) Müslim, A.g.y.

Sonra Hz. Peygamber (a.s) şöyle buyurdu: "Allah'a ibadet eder..." Hadisin sonunda, Hz. Peygamber (a.s) bedeviye: "Artık deveyi bırak" buyurdu."

٢٠٣ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ: يَارَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «اَلصَّلاَةُ عَلَى مِيقَاتِهَا»، قُلْتُ: ثُمَّ مَاذَا يَارَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «أَنْ يَسْلَمَ النَّاسُ مِنْ لِسَانِكَ».

203- Taberani, Abdullah bin Mes'ud (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s)'a: "Ey Allah'ın Resulü! Amellerin hangisi daha üstündür?" diye sordum. Hz. Peygamber (a.s): "Vaktinde kılınan namaz buyurdu. "Ey Allah'ın Resulü sonra hangisi gelir?" diye sordum. "İnsanların, dilinden emin olmalarıdır," buyurdu."

٢٠٤ــ رَوَى أَحْمَدُ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَفَعَهُ: «إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَسَمَ بَيْنَكُمْ كَمَا قَسَمَ بَيْنَكُمْ أَرْزَاقَكُمْ، وَإِنَّ اللَّهَ يُعْطِي الدُّنْيَا مَنْ يُحِبُّ وَمَنْ لاَيُحِبُّ وَلاَ يُعْطِي الدِّينَ إِلاَّ مَنْ أَحَبَّ فَمَنْ أَعْطَاهُ الدِّينَ فَقَدْ أَحَبَّهُ. وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لاَيُسْلِمُ عَبْدٌ حَتَّى يُسْلِمَ قَلْبُهُ وَلِسَانُهُ، وَلاَ يُؤْمِنُ حَتَّى يَأْمَنَ جَارُهُ بَوَائِقَهُ»، قُلْتُ: وَمَا بَوَائِقُهُ يَارَسُولَ اللَّهِ! قَالَ: «غَشْمُهُ وَظُلْمُهُ، وَلاَ يَكْسِبُ مَالاً مِنْ حَرَامٍ فَيُنْفِقُ مِنْهُ فَيُبَارَكُ لَهُ فِيهِ وَلاَ يَتَصَدَّقُ بِهِ فَيُقْبَلُ مِنْهُ وَلاَ يَتْرُكُهُ خَلْفَ ظَهْرِهِ إِلاَّ كَانَ زَادَهُ إِلَى النَّارِ، إِنَّ اللَّهَ لاَيَمْحُو السَّيِّءَ بِالسَّيِّءِ وَلَكِنَّهُ يَمْحُو السَّيِّءَ بِالْحَسَنِ، إِنَّ الْخَبِيثَ لاَيَمْحُوا الْخَبِيثَ».

204- İmam Ahmed, İbni Mes'ud (r.a)'dan merfu olarak rivayet etmiştir:

"Allah Azze ve Celle aranızda rızıklarınızı paylaştırdığı gibi ahlakınızı da paylaştırmıştır. Allah sevdiğine de sevmediğine de dünyayı verir. Dini ise sadece sevdiklerine verir. (Allah) kime din vermişse onu sevmiştir. Nefsim (kudret) elinde olan Allah'a yemin olsun ki, bir kulun kalbi ve dili (birlikte) İslam'ı kabul

203-Haysemi, Mecma'u'z-Zevaid (10/301) Haysemi, hadisi Taberani'nin rivayet ettiğini ve ricalinin Amr bin Abdullah en Nehai dışında sahih olduğunu, onun da sika olduğunu bildirmiştir.

204-İmam Ahmed (1/387)

etmedikçe müslüman olmuş olmaz. Şerrinden (kötülüklerinden) komşusu emin olmayan kimse de (gerçek) mümin değildir."

Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! (komşunun komşuya) şerri nedir?"

"Zulmü ve eziyetidir. Bir kimse haram mal kazanır da ondan (hayır için) harcarsa Allah onu mübarek kılmaz. Haram maldan yaptığı tasadduk da kabul olmaz. (Ölüp de miras olarak) geriye bırakırsa (o mallar) kendisini cehenneme yaklaştırmaktan başka bir işe yaramaz. Allah kötülükleri bir başka kötülükle silmez. Ancak kötülükleri, iyilik ve sevaplarla siler. Zira habis (pis) olan şeyi, habis şey temizleyemez."

Bir Açıklama

Hanefi fukahası bu ve benzeri hadislerden, haram yolla elde edilmiş bir mala sahip olan kimsenin, bu malı ancak kurtarmak niyetiyle başkalarına verebileceğini, şayet adak ve hayır niyeti ile bu malı sarfederse küfre gireceğini söylemişlerdir. Dinden zaruri olarak bilinmesi gereken şeylerden biri de, Allah'ın iyi olduğu ve ancak iyi ve temiz şeyleri kabul edeceğidir. Haram ise iyi ve temiz değildir. Daha geniş bilgi için el Hediyyetü'l Alaiyye adlı esere başvurulabilir.

٢٠٥ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي مَجْلِسٍ، فَقَالَ: «تُبَايِعُونِي عَلَى أَلاَّ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ شَيْئًا، وَلاَ تَسْرِقُوا، وَلاَ تَزْنُوا، وَلاَ تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلاَّ بِالْحَقِّ».

205- Buhari ve Müslim, Ubade bin Samit (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Bir mecliste Resulullah (a.s) ile birlikteydik. Buyurdu ki:

"Allah'a ortak koşmamanız, hırsızlık yapmamanız, zina etmemeniz, Allah'ın haksız yere öldürülmesini haram kıldığı canı öldürmemeniz üzere bana biat ediniz."

Diğer bir rivayet ise şöyledir: (1)

"Çocuklarınızı öldürmeyin. Elleriniz ve ayaklarınızın arasında iftira ettiğiniz bir bühtan getirmeyin. Ma'rufta (iyilik ve hayırda) bana karşı çıkmayın. Kim ahdini yerine getirirse, ecri ve sevabı Allah'a aittir. Kime bu günahlar-

---

205-Buhari (13/203) 93-Kitabu'l Ahkam. 49-Kadınların biatı babı. Müslim (3/1333) 29-Kitabu'l Hudud. 10-Hadler kendine had uygulananlar için keffarettir.

1) Buhari, A.g.y.

dan biri isabet eder de, bu günah yüzünden dünyada cezalandırılırsa, bu onun için keffaret ve temizliktir. Kim de bu günahlardan birini işler de Allah günahını açığa çıkarmaz ise, onun işi Allah'a kalmıştır. Dilerse onu affeder, dilerse azab eder." Ravi der ki: "Bu söylenilenler üzerine biat ettik."

٢٠٦ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: بَايَعْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ، فِي الْعُسْرِ وَالْيُسْرِ، وَالْمَنْشَطِ، وَالْمَكْرَهِ وَعَلَى أَثَرَةٍ عَلَيْنَا، وَعَلَى أَلاَّ نُنَازِعَ الْأَمْرَ أَهْلَهُ، وَعَلَى أَنْ نَقُولَ بِالْحَقِّ أَيْنَمَا كُنَّا، لاَنَخَافُ فِي اللَّهِ لَوْمَةَ لاَئِمٍ.

206- Buhari ve Müslim, Ubade bin Samit (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s)'a kolaylıkta ve zorlukta, yapmaktan hoşlandığımız veya nefsimize ağır gelen şeylerde, (ganimetten payımıza düşenin verilmeyip, bir başkasına verilmesi halinde) başkasını nefsimize tercih edip sabretme, ehil olan yönetici kimseler ile idare ve yönetimde çekişmeme, nerede olursak olalım hakkı söyleme, Allah için yaptığımız işlerde, ayıplayanın ayıplamasından korkmama ve emirlerini dinleyip, itaat edeceğimiz üzerine biat ettik."

Bir diğer rivayette ise: (1)

"Bir işi ehliyle çekişmeyiz" ifadesi yer almaktadır.

Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Açık bir küfür görmeniz halinde, onlarla mücadele edebilirsiniz. O vakit Allah katında bir deliliniz olmuş olur."

٢٠٧ــ رَوَى مَالِكٌ وَالنَّسَائِيُّ وَالتِّرمِذِيُّ عَنْ أُمَيْمَةَ بِنْتِ رُقَيْقَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي نِسْوَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ، نُبَايِعُهُ عَلَى الْإِسْلاَمِ، فَقُلْنَا: نُبَايِعُكَ عَلَى أَلاَّ نُشْرِكَ بِاللَّهِ شَيْئًا، وَلاَ نَسْرِقَ، وَلاَ نَزْنِيَ، وَلاَ نَقْتُلَ أَوْلاَدَنَا، وَلاَ نَأْتِي

206-Buhari (13/192) 93-Kitabu'l Ahkam. 43-İnsanlar İmam'a nasıl biat eder babı. Müslim (3/1470) 33-Kitabu'l İmare. 8-Allah'a asi olmadıkları sürece yöneticilere itaat etmek, Allah'a asi olduklarında ise onlara itaatin haram oluşu babı. Malik (2/445) 21-Kitabu'l Cihad. 1-Cihada teşvik babı. Nesai (7/137) 39-Kitabu'l Bey'at. 1-İşitip itaat etme üzerine yapılan biat babı.

بِبُهْتَانٍ نَفْتَرِيهِ بَيْنَ أَيْدِينَا وَأَرْجُلِنَا، وَلاَ نَعْصِيكَ فِي مَعْرُوفٍ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «فِيمَا اسْتَطَعْتُنَّ وَأَطَقْتُنَّ». فَقُلْنَا: اَللَّهُ وَرَسُولُهُ أَرْحَمُ بِنَا مِنَّا بِأَنْفُسِنَا؛ هَلُمَّ نُبَايِعْكَ يَارَسُولَ اللَّهِ، فَقَالَ: «إِنِّي لاَأُصَافِحُ النِّسَاءَ، إِنَّمَا قَوْلِي لِمَائَةِ امْرَأَةٍ كَقَوْلِي لِامْرَأَةٍ وَاحِدَةٍ».

207- İmam Malik, Nesai ve Tirmizi, Umeyme binti Rukayka (r.a)'dan rivayet etmişlerdir:

"Ensar'dan bir gurup kadın ile birlikte, İslam üzere biat etmek için Resulullah (a.s)'a geldik. Dedik ki: "Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayacağımıza, hırsızlık etmeyeceğimize, zina yapmayacağımıza, çocuklarımızı öldürmeyeceğimize, ellerimiz ve ayaklarımız arasında iftira edeceğimiz bir bühtan getirmeyeceğimize marufta (iyilik ve hayırda) sana karşı çıkmayacağımıza dair sana biat ediyoruz." Bunun üzerine Resulullah (a.s): "Gücünüz ve kudretiniz yettiğince" buyurdu. Dedik ki: "Allah ve Resulü, bize bizden daha merhametlidir. Haydi sana biat edelim, ey Allah'ın Rasulü!" Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s): "Ben kadınlarla musafaha etmem (tokalaşmam) Benim yüz kadına söylemiş olduğum söz, bir kadına söylemiş olduğum söz gibidir" buyurdu."

٢٠٨ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ الْاَشْجَعِيِّ، قَالَ: كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ تِسْعَةً أَوْ ثَمَانِيَةً أَوْ سَبْعَةً، فَقَالَ: «اَلاَ تُبَايِعُونَ رَسُولَ اللَّهِ؟»، وَكُنَّا حَدِيثِي عَهْدٍ بِبَيْعَةٍ. فَقُلْنَا: قَدْ بَايَعْنَاكَ يَارَسُولَ اللَّهِ! ثُمَّ قَالَ: «اَلاَ تُبَايِعُونَ رَسُولَ اللَّهِ؟» فَقُلْنَا: قَدْ بَايَعْنَاكَ يَارَسُولَ اللَّهِ! ثُمَّ قَالَ: «اَلاَ تُبَايِعُونَ رَسُولَ اللَّهِ؟»، قَالَ: فَبَسَطْنَا أَيْدِيَنَا وَقُلْنَا: قَدْ بَايَعْنَاكَ يَارَسُولَ اللَّهِ! فَعَلاَمَ نُبَايِعُكَ؟ قَالَ: «عَلَى أَنْ تَعْبُدُوا اللَّهَ وَلاَ تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا، وَالصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ، وَتُطِيعُوا» (وَأَسَرَّ كَلِمَةً خَفِيَّةً) «وَلاَ تَسْأَلُوا النَّاسَ شَيْئًا»، فَلَقَدْ رَأَيْتُ بَعْضَ أُولَئِكَ النَّفَرِ يَسْقُطُ سَوْطُ أَحَدِهِمْ، فَمَا يَسْأَلُ أَحَدًا يُنَاوِلُهُ إِيَّاهُ.

208- Müslim, Avf bin Malik el Eş'ari (r.a)'den rivayet etmiştir:

207-Malik (2/982) 55-Kitabu'l Bey'at. 1-Biat hakkındaki hadisler babı. Nesai (7/149) 39-Kitabu'l Bey'at. 18-Kadınların biatı babı. Tirmzi (4/151) 22-Kitabu's Siyeri an Resulullah (a.s) 37-Kadınların biatına dair hadisler babı. Hadisin isnadı sahihtir.

208-Müslim (2/721) 12-Kitabu'z Zekat. 35-İnsanlardan bir şey istemenin keraheti babı. Ebu Davud (2/121) Kitabu'z Zekat. Bir şey istemenin keraheti babı. Nesai (1/229) 5-Kitabu's Salat. 5-Beş vakit namaz üzere biat babı.

"Resulullah (a.s)'ın yanında idik. Dokuz, sekiz ya da yedi kişiydik. Bize: "Resulullah (a.s)'a biat etmiyor musunuz?" buyurdu. (Oysa) yeni biat edenlerdendik. "Ey Allah'ın Resulü! Biz sana biat etmiştik" dedik. (Bu sözümüzden) sonra Resulullah (a.s): "Resulullah'a biat etmiyor musunuz?" buyurdu. "Ey Allah'ın Resulü! Biz sana biat etmiştik" dedik. (Bu sözümüzden sonra tekrar) "Resulullah'a biat etmiyor musunuz?" diye sordu. Bunun üzerine ellerimizi uzatıp; "Ey Allah'ın Resulü! Biz sana biat etmiştik. Şimdi ne üzerine biat edelim?" dedik. Resulullah (a.s): "Allah'a ibadet edip, O'na ortak koşmamaya, beş vakit namazı kılmaya, itaat etmeye (alçak sesle bir söz söyledi) ve insanlardan bir şey istememeye dair" buyurdu."

Ravi dedi ki:

"Daha sonra o kimselerden bazılarını gördüm, bineklerinden kırbaçları yere düştüğünde, kimseden istemiyorlar, kendileri inip alıyorlardı."

٢٠٩ــ رَوَى التِّرمِذِيُّ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْاَحْوَصِ رَحِمَهُ اللّٰهُ، قَالَ: حَدَّثَنِي اَبِي: اَنَّهُ شَهِدَ حَجَّةَ الْوَدَاعِ مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ ، فَحَمِدَ اللّٰهَ وَاَثْنَى عَلَيْهِ، وَذَكَّرَ وَوَعَظَ، ثُمَّ قَالَ: «اَيُّ يَوْمٍ اَحْرَمُ؟ اَيُّ يَوْمٍ اَحْرَمُ؟ اَيُّ يَوْمٍ اَحْرَمُ؟» قَالَ: فَقَالَ النَّاسُ: يَوْمُ الْحَجِّ الْاَكْبَرِ يَارَسُولَ اللّٰهِ، قَالَ: «فَاِنَّ دِمَاءَكُمْ وَاَمْوَالَكُمْ وَاَعْرَاضَكُمْ عَلَيْكُمْ حَرَامٌ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هٰذَا، فِي بَلَدِكُمْ هٰذَا، فِي شَهْرِكُمْ هٰذَا، اَلاَ لاَيَجْنِي جَانٍ اِلاَّ عَلَى نَفْسِهِ، وَلاَ يَجْنِي وَالِدٌ عَلَى وَلَدِهِ، وَلاَ يَجْنِي وَلَدٌ عَلَى وَالِدِهِ، اَلاَ اِنَّ الْمُسْلِمَ اَخُو الْمُسْلِمِ، فَلَيْسَ يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ مِنْ اَخِيهِ شَيْءٌ اِلاَّ مَا اَحَلَّ مِنْ نَفْسِهِ، اَلاَ وَاِنَّ كُلَّ رِبًا فِي الْجَاهِلِيَّةِ مَوْضُوعٌ، لَكُمْ رُؤُوسُ اَمْوَالِكُمْ لاَتَظْلِمُونَ وَلاَ تُظْلَمُونَ، غَيْرَ رِبَا الْعَبَّاسِ، فَاِنَّهُ مَوْضُوعٌ كُلُّهُ، اَلاَ وَاِنَّ كُلَّ دَمٍ كَانَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ مَوْضُوعٌ، وَاَوَّلُ دَمٍ اَضَعُ مِنْ دِمَاءِ الْجَاهِلِيَّةِ: دَمُ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِالْمُطَّلِبِ، وَكَانَ مُسْتَرْضَعًا فِي بَنِي لَيْثٍ، فَقَتَلَتْهُ هُذَيْلٌ، اَلاَ وَاسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ خَيْرًا، فَاِنَّهُنَّ عَوَانٌ عِنْدَكُمْ، لَيْسَ تَمْلِكُونَ مِنْهُنَّ شَيْئًا غَيْرَ ذٰلِكَ، اِلاَّ اَنْ يَاْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ، فَاِنْ فَعَلْنَ ذٰلِكَ فَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ، وَاضْرِبُوهُنَّ ضَرْبًا غَيْرَ مُبَرِّحٍ، فَاِنْ اَطَعْنَكُمْ فَلاَ تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلاً، اَلاَ وَاِنَّ لَكُمْ عَلَى نِسَائِكُمْ حَقًّا، وَلِنِسَائِكُمْ عَلَيْكُمْ حَقًّا، فَاَمَّا حَقُّكُمْ عَلَى نِسَائِكُمْ، فَلاَ يُوطِئْنَ فُرُشَكُمْ مَنْ تَكْرَهُونَ، وَلاَ يَاْذَنَّ فِي بُيُوتِكُمْ لِمَنْ تَكْرَهُونَ، اَلاَ وَاِنَّ حَقَّهُنَّ عَلَيْكُمْ: اَنْ تُحْسِنُوا

إِلَيْهِنَّ فِي كِسْوَتِهِنَّ وَطَعَامِهِنَّ».

209- Tirmizi, Süleyman bin Amr bin el Ahvas (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Bana babam anlatmıştı. O Resulullah (a.s) ile birlikte Veda Haccı'na şahid olmuştu. Hz. Peygamber (a.s) Allah'a hamd ve sena etmiş, uyarı ve vaadda bulunduktan sonra: "Hangi gün daha haramdır? (*) Hangi gün daha haramdır? Hangi gün daha haramdır?" diye sormuştu. Bunun üzerine insanlar: "Ey Allah'ın Resulü! En büyük Hacc günü!" (*) dediler. Hz. Peygamber (a.s):

"Sizin kanlarınız (canlarınız), mallarınız ve ırzlarınız, (*) bu beldenizde ve bu ayınızda, bu günün haramlığı kadar (birbirinize) haramdır. Bir kimse suç işlediğinde, bunu ancak kendisi için yapmış olur. Baba oğulun suçundan dolayı sorumlu tutulmadığı gibi, oğul da babanın suçundan dolayı sorumlu tutulmaz. Müslüman müslümanın kardeşidir. Gönül rızası olmadıkça, müslümanın bir başka müslümandan bir şey alması ya da hakkına tecavüz etmesi helal olmaz. Cahiliyye dönemindeki bütün faizleri (ayaklarımın) altına alıyorum. Anaparalarınız sizindir. (Böylece) ne zulmetmiş, ne de zulme uğramış olursunuz. Abbas'ın faizi müstesnadır. (Anaparası da dahil) onun tamamını ayaklar altına alıyorum. (kaldırıyorum) Cahiliyye dönemindeki kan davası Haris bin Abdulmuttalib'inkidir. O, Leysoğullarına, süt anneye verilmiş ve Huzeyl tarafından öldürülmüştür. Kadınlar konusunda size hayrı tavsiye ederim. (Onların haklarına riayet etmenizi ve bu konuda Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim) Zira onlar size bağımlıdırlar. Onlar üzerinde bunun dışında başka bir hakka sahip değilsiniz. (Onlara eziyet etmeye hakkınız yoktur.) Ancak açıkça serkeşlik ve geçimsizlik yapmaları durumu müstesnadır. Şayet böyle bir şey yaparlarsa, onları (bir süre) yataklarında yalnız bırakmanızda ve şiddetli olmamak şartıyla hafifçe dövmenizde bir beis yoktur. Eğer bundan sonra size itaat ederlerse (üzerlerine ısrarla giderek) aleyhlerinde bir tutum içerisine girmeyiniz. Sizin, kadınlarınız üzerinde haklarınız bulunduğu gibi, kadınlarınızın da sizin üzerinizde hakları vardır. Sizin onlar üzerindeki hakkınız evlerinize hoşlanmadığınız kimselerin ayaklarını bastırmamaları, istemediğiniz kimseleri evlerinize almamalarıdır. Onların sizin üzerinizdeki hakları ise giyimlerini ve yiyeceklerini temin ederek onlara iyi davranmanızdır."

Diğer bir rivayet (1) ise şöyledir:

209-Tirmizi (5/273) 48-Kitab'u Tefsiri'l Kur'an. 10-Tevbe suresinden babı. Tirmizi bu hadisin hasen ve sahih olduğunu söylemiştir.

1) Tirmizi (4/461) 34-Kitabul'l Fiten. 2-Kanlarınız ve mallarınız mukaddestir babı. Tirmizi bu hadisin hasen ve sahih olduğunu söylemiştir.

(*) En büyük hac günü: Kurban bayramının ilk.günü ya da Arafat günü. Umreye küçük hac denmesinden dolayı bu güne büyük hacc denmektedir.

(*) Irzlarınız: Canlarınız ya da soylarınız anlamındadır.

"Resulullah (a.s)'ın Veda Haccı'nda insanlara şöyle hitab ettiğini işittim:

"Bu hangi gündür?" Orada bulunanlar: "Büyük hacc günü" dediler. Hz. Peygamber (a.s): "Kanlarınız, mallarınız ve ırzlarınız, bu gününüzün haram (mukaddes) oluşu gibi aranızda haram (mukaddes) kılınmıştır. Oğul babanın suçundan sorumlu tutulamayacağı gibi, baba da oğulun suçundan sorumlu tutulmaz. Şeytan şu beldenizde kendisine kulluk edilmesinden ebediyyen ümidini kesmiştir. Fakat (yasakladığım bu şeyler dışında) sizin küçük ve önemsiz gördüğünüz işlerde ona uymanız, onu memnun eder."

Bir Açıklama

"Sizin onlar üzerindeki hakkınız, evlerinize hoşlanmadığınız kimselerin ayaklarını bastırmamaları, istemediğiniz kimseleri evlerinize almamalarıdır.." sözünün açıklaması Delilu'l Falihin isimli eserde şöyle yapılmaktadır:

"Yabancı bir erkek veya kadın, ya da kadının mahremlerinin tamamı, kocanın, evine gelmesinden hoşlanmadıkları bu yasak kapsamına girmektedir."

Hadisde *"Hoşlanmadığınız kimselerin evlerinize girmesine izin vermesinler"* buyurularak, bu yasak özellikle vurgulanmıştır. Erkek olsun, kadın olsun evinize gelmesini istemediğiniz kimselere izin vermesin denmek istenmiştir. Bu yüzden fukaha, kadının kocasının gelmesinde mahzur görmediği kişiler dışında kimseyi eve almaması gerektiği görüşündedirler. Zira aslolan, izni olmadıkça, ya da izin hususunda kendisine yetki verilen kişinin izni olmadıkça bir insanın evine girmenin haram oluşudur. Örfün hoş gördüğü kişilerin eve girmesine rıza gösterilmesi ise bu mahzuru ortadan kaldırabilir.

Eğer bu konuda bir şüphe oluşur ve kadın, gelen kişiye, kocasının izin verip vermeyeceği konusunda tereddütte bulunursa ve bu konuda herhangi bir delil de olmazsa, o kişinin eve alınması haram olur.

٢١٠ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَبِي بَكْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «إِنَّ الزَّمَانَ قَدِ اسْتَدَارَ كَهَيْأَتِهِ يَوْمَ خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضَ، اَلسَّنَةُ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا مِنْهَا: أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ، ثَلاَثَةٌ مُتَوَالِيَاتٌ: ذُو القَعْدَةِ، وَذُو الحِجَّةِ وَالمُحَرَّمُ، وَرَجَبُ مُضَرَ الَّذِي بَيْنَ جُمَادَى وَشَعْبَانَ، أَيُّ شَهْرٍ هَذَا؟» قُلْنَا: اَللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ، فَقَالَ: «أَلَيْسَ ذَا الْحِجَّةِ؟» : قُلْنَا. بَلَى؛ قَالَ: «أَيُّ بَلَدٍ هَذَا؟» قُلْنَا: اَللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ، قَالَ: «أَلَيْسَ الْبَلْدَةَ الْحَرَامَ» قُلْنَا: بَلَى، قَالَ: «فَأَيُّ يَوْمٍ هَذَا؟» قُلْنَا: اَللَّهُ وَرَسُولُهُ اَعْلَمُ، فَسَكَتَ حَتَّى

ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ، قَالَ: «أَلَيْسَ يَوْمُ النَّحْرِ؟» قُلْنَا: بَلَى، قَالَ: «فَإِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وَأَعْرَاضَكُمْ عَلَيْكُمْ حَرَامٌ، كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا، فِي بَلَدِكُمْ هَذَا، فِي شَهْرِكُمْ هَذَا، وَسَتَلْقَوْنَ رَبَّكُمْ فَيَسْأَلُكُمْ عَنْ أَعْمَالِكُمْ، أَلاَ فَلاَ تَرْجِعُوا بَعْدِي كُفَّارًا، يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ، أَلاَ لِيُبَلِّغِ الشَّاهِدُ الغَائِبَ، فَلَعَلَّ بَعْضَ مَنْ يُبْلَغُهُ أَنْ يَكُونَ أَوْعَى مِنْ بَعْضِ مَنْ سَمِعَهُ» ثُمَّ قَالَ: «أَلاَ هَلْ بَلَّغْتُ؟ أَلاَ هَلْ بَلَّغْتُ؟» قُلْنَا: نَعَمْ! قَالَ: «اللَّهُمَّ اشْهَدْ».

210- Buhari ve **Müslim,** Ebu Bekre (r.a)'den şöyle rivayet etmişlerdir:

"Zaman, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü ilk durumuna dönmüştür. Yıl oniki aydır. Bunların dördü haram aylardır. Zilkade, zilhicce ve muharrem birbiri ardından gelen üç aydır. Cemaziyelahir ile şaban arasında bulunan ve Mudar kabilesinin ayı olan receb (bu ayların dördüncüsüdür)."

Daha sonra Hz. Peygamber (a.s): "Bu ay hangi aydır?" diye sordu. Biz: "Allah ve Resulü daha iyi bilendir" dedik. Resulullah (a.s)'ın susması üzerine bu ayın ismini değiştireceğini sandık. "Zilhicce ayı değil mi?" buyurdu. "Evet öyle" dedik. Resulullah (a.s): "(İçinde bulunduğumuz) bu belde hangi beldedir?" diye sordu. Biz: "Allah ve Resulü daha iyi bilendir" dedik. Resulullah (a.s)'ın susması üzerine (Mekke'nin) ismini değiştireceğini sandık. "Bu haram (mukaddes) belde (Mekke) değil mi?" buyurdu. Biz: "Evet, öyledir" dedik. Resulullah (a.s): "Bu hangi gündür?" diye sordu. Biz: "Allah ve Resulü en iyi bilendir" dedik. Susması üzerine, bu günün adını değiştireceğini sandık. Resulullah (a.s): "Nahr (kurban) günü değil mi?" buyurdu. Biz: "Evet öyle" dedik. Daha sonra Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Kanlarınız (canlarınız), mallarınız ve ırzlarınız; bu ayınızda, bu beldenizde, bu gününüzün haram (mukaddes) olduğu gibi haramdır. (Her türlü tecavüzden korunmuştur) Rabbinize kavuşacaksınız ve (Rabbiniz) yapmış olduğunuz amellerden sizi hesaba çekecek. Sakın benden sonra birbirinizin boyunlarını vuracak kafirler haline dönmeyin! Burada hazır bulunanlarınız, burada bulunmayanlara tebliğ etsin. Zira kendisine tebliğ ulaşan bazı kimseler, bizzat işiten kimselerin bazılarından anlayışça daha üstün olabilir." Hz. Peygamber (a.s) daha sonra:

210-Buhari (10/7) 73-Kitabu'l Ehadi. 5-Kurban bayramı nahr günüdür, diyenler babı. Müslim (3/1305) 28-Kitabu'l Kasame. 9-Kanların, ırzların ve malların şiddetli bir şekilde haram oluşu babı.

"Dikkat edin! Tebliğ ettim mi? Dikkat edin! Tebliğ ettim mi?" buyurdu. Biz de: "Evet" dedik. Bunun üzerine Resulullah (a.s): "Allah'ım şahid ol" dedi."

Diğer bir rivayette ise şu fazlalık bulunmaktadır:

"Hz. Peygamber (a.s) devesinin üzerinde iken, bir adam gelip dizginlerinden tuttu. Sonra şöyle dedi: "Bu ay hangi aydır?" Daha sonra bir önceki hadisin benzerini, muhtasar olarak zikretti.

Müslim'in rivayetinde ise şu ilave bulunmaktadır (1):

"Sonra Hz. Peygamber (a.s) iki beyaz (*) koça doğru gitti ve onları kesti. Koyundan bir parçayı da aramızda bölüştürdü."

٢١١ــ رَوَى التِّرمِذِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مِنْ حُسْنِ إِسْلاَمِ الْمَرْءِ: تَرْكُهُ مَالاَ يَعْنِيهِ».

211- Tirmizi, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Malayani (kendisini ilgilendirmeyen boş işleri) terketmesi, insanın iyi bir müslüman olmasının belirtilerindendir."

٢١٢ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ: يَارَسُولَ اللَّهِ! أَنُؤَاخَذُ بِمَا عَمِلْنَاهُ فِي الجَاهِلِيَّةِ؟ قَالَ: «مَنْ أَحْسَنَ فِي الإِسْلاَمِ لَمْ يُؤَاخَذْ بِمَا عَمِلَ فِي الجَاهِلِيَّةِ، وَمَنْ أَسَاءَ فِي الإِسْلاَمِ أُخِذَ بِالأَوَّلِ وَالآخِرِ».

212- Buhari ve Müslim Abdullah bin Mes'ud (r.a)'dan rivayet etmişlerdir:

211-Tirmizi (4/558) 37-Kitabu'z Zühd. 11-Süleyman bin Abdulcebbar Bağdadi'nin bize söylediğine göre, babı. Tirmizi: "Bu hadis garibdir. Ebu Seleme'nin Ebu Hureyre'den, onun da Hz. Peygamber (a.s)'den rivayetini bu vecih dışında bilmiyoruz. Ali bin Hüseyin'den dolayı mürseldir" demiştir. İmam Malik de bu hadisi rivayet etmiştir. (2/903) Kitabu Husnu'l Hukuk. 1-Güzel ahlak hakkındaki nakiller babı. İmam Malik'in rivayetinde de Ali bin Hüseyin'den olup, İslam adabının temel ilkelerindendir.

212-Buhari (12/265) 88-Kitabu İstitabeti'l Mürteddin. 1-Allah'a şirk koşanın günahı, dünya ve ahiretteki cezası babı. Müslim (1/111) 1-Kitabu'l İman. 53-Cahiliye amellerinden hesaba çekilir mi? babı. İmam Ahmed (1/379)

1) Müslim, A.g.y.

(*) Emlah, koyunun beyazına denildiği gibi, beyazı ağır basacak şekilde olan siyah-beyaz alacalısına da denilmektedir.

"Bir adam: "Ey Allah'ın Resulü! Cahiliye döneminde yaptıklarımızdan hesaba çekilecek miyiz?" diye sordu. Hz. Peygamber (a.s): "Kim iyi bir müslüman olursa, cahiliye döneminde yaptıklarından hesaba çekilmeyecektir. Ancak müslüman olduktan sonra da kötülüklerine devam eden kimseler, hem önceki hayatlarından, hem de (müslüman olduktan sonraki) hayatlarından sorumlu tutulacaklardır," buyurdu."

YEDİNCİ KISIM

İMANIN ŞUBELERİ

İMANIN ŞUBELERİ

TAKDİM

Allah Teala şöyle buyuruyor:

"Görmedin mi Allah nasıl bir benzetme yeptı: Güzel söz, kökü (yerde) sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaç gibidir. Ki (o ağaç), Rabbi'nin izniyle her zaman yemişini verir. Allah, öğüt alsınlar diye insanlara böyle benzetmeler yapar." (1)

Meyve ağaçları, nasıl belli aralıklarla meyve verirlerse, iman ağacı da sürekli olarak iyi ve hayırlı yemişlerini verir. İşte bunun gibi imanın da şubeleri bulunmaktadır. Bu şubelerin sayısının yetmişi aşkın olduğu söylenmiştir. Buhari'nin rivayetine göre ise bu sayı altmışın üzerindedir. Bir çokları Buhari'nin rivayetini tercih etmektedirler.

Kalbi imandan bu şubelerin doğması, kalbte imanın olgunlaşıp saf bir nur haline gelmesine bağlıdır. Ayrıca imanın şubeleri hakkında bilgi sahibi olmak gerekir. Kalbin bu olgunluğa erişebilmesi için, virdler, Kur'an okuma, ilimle meşgul olma, Allah'a yönelme gibi bir takım gayretler içerisine girmek zorunludur. Bir çok kimse, dinin aslını bırakıp, fer'i meselelerle uğraşmaktadırlar. Marifetullah ehli ise, dinin aslı üzerinde durmaktadır. Onlar ayrıca fer'i konular üzerinde de bilgi sahibidirler.

Bir insanın müslüman olması, Kur'an ve sünnet'teki emir ve yasaklara uyması anlamına gelmektedir. Emirlere örnek olarak, farzları, nafile ibadetleri ve İslam adabını verebiliriz. Yasaklara örnek olarak ise, haramları, mekruhları ve evlanın (efdalin) hilafına hareket etmeyi gösterebiliriz.

---

1) İbrahim Suresi: 24, 25

İslam'a giren bir kişi, daha önceki konularda geçen İslam'ın temel amellerini yerine getirmekle yükümlüdür. Bu ameller, imanın ve İslam'ın ilk şubeleridir. Ancak imanın yetmişi aşkın şubesi bulunmaktadır. Bu şubelerin bazılarını yerine getirmek, zıtlarından kaçınmayı da gerekli kılar. Örneğin kelime-i tevhid, imanın şubelerinden biridir ve karşısında zıttı olan şirk vardır. Şirk de İslam'ın yasakladığı bir şeydir. İmanın şubelerinden pek çoğunun karşısında işte böyle günahlar bulunmaktadır. Günahlar da çeşitlidir; Bunların bir kısmı büyük günahlardır ve insanı küfre götürür. Bir kısmı ise büyük günah olduğu halde küfre götürmezler. Öte yandan bir de küçük günahlar bulunmaktadır. Küçük günahlar da iki çeşittir:

1- Basit günahlar

2- Yapılmaya devam edildiğinde büyük günaha dönüşecek olan küçük günahlar.

İnsan iman dairesine girdiği andan itibaren bazı şeyleri yapmak ve bazı şeyleri de terketmekle yükümlüdür. Amel dairesi içerisine öncelikle imanın şubeleri girer. Terk dairesine ise, başta büyük günahlar olmak üzere, dinin tüm yasakları girmektedir.

İmanın bazı şubeleri, kendi içinde de pek çok şubeye ayrılmaktadır. Dili (haram sözlerden, dedikodudan v.s) korumanın içerisinde yirmiyi aşkın şube bulunmaktadır. Ferci (cinsel organları) korumanın içerisine de, zinadan koruma, livatadan koruma gibi bir çok şube girmektedir. Böylece günahlar ve sevaplar, imanın şubeleri nazarı dikkate alınarak belirlenmiş olur. Taatlar ve salih ameller imanın meyveleridir. Bunun zıttı olan kötü ameller ise küfrün, dalaletin ya da fıkhın ürünleridir.

İmanı, salih ameller beslemektedir. İman güçlendikçe de daha çok meyve vermeye başlar. İmanın şubeleri ile salih ameller arasında yakın bir bağ ve sıkı bir ilişki bulunmaktadır.

İmam Nevevi der ki:

"İbni Salah şöyle demiştir:

"Bu alanda pek çok telif eser verilmiştir. Bunların ilmi bakımdan en faydalı olanlarından birisi Buhara'da Şafiiler'in imamlığını yapmış olan Ebu Abdullah Halimi'nin 'Kitabu'l Minhac' adlı eseridir. Ebu Abdullah Halimi, müslümanların ilimde yücelen imamlarından biridir. İmanın şubeleri hakkında telif edilmiş önemli eserlerden biri de, Ebu Bekir Beyhaki'nin pek çok bilgi ile dolu olan değerli kitabı 'Kitab'u Şuabi'l İman'dır."

Yine İmam Nevevi der ki:

"Kadı İyad şöyle demiştir:

"İmanın lugat anlamının tasdik olduğunu, şer'i ıstılahta ise kalbin ve dilin tasdiki anlamına geldiğini belirtmiştik. Şer'i naslar zahiri olarak amellere de iman adını vermektedir. Nitekim, bunu burada da tespit etmiştik. Bu amellerin en üstünü kelime-i tevhid, en alt seviyesi, insanlara zararı dokunabilecek (taş gibi...) şeyleri yoldan kaldırmaktır. İmanın olgunlaşmasının ameller, sonuca ermesinin ise taatler ile olacağından da söz etmiştik. Taatlara riayetle birlikte imanın bu şubelerinin yerine getirilmesi de tasdikin içine girmekte ve ona işaret etmektedir. Zira bu fiiller tasdik ehlinin ahlakıdır. Taatler ve imanın şubelerinin, imanın şer'i ve lugavi anlamının dışında kalması söz konusu değildir. Hz. Peygamber Efendimiz (a.s) imanın şubelerinin en üstününün kelime-i tevhid, en alt seviyesinin ise müslümanlara eziyet verecek bir şeyi yoldan kaldırmak olduğunu bildirmiştir.

İmanın şubelerinin bu en üst ve en alt seviyeleri arasında ise pek çok şube bulunmaktadır. Bunları tespit edebilmek, ancak çok sıkı bir çalışma ve kuvvetli bir zan ile mümkün olabilir. Nitekim geçmiş alimlerden bazıları bunu yapmıştır. Zira hadislerden hüküm çıkartırken, bu Hz. Peygamber (a.s)'in kastetmiş olduğu manadır diyebilmek kolay değildir. Öte yandan dinin bütün bu şubelerini tek tek bilme zorunluluğu yoktur. Bunları bilmemek imana zarar vermez. Zira imanın usulü ve furuu malumdur ve tahkik edilmiştir. Genel olarak bütün bu şubelere iman, vacibtir."

İmam Hafız Ebu Hatim bin Hibban, uzun bir süre imanın şubeleri ile ilgili bu hadisin üzerinde durmuştur. Taatları saymış, ancak hadisde geçen rakamın bir hayli aştığını görmüştür. Bunun üzerine sünenleri taramış ve Resulullah (a.s)'ın imandandır diyerek bildirdiği taat ve ibadetleri tek tek saymış, ancak rakamın hadiste belirtilen 'yetmişi aşkın' ifadesiyle belirtilen adetten az olduğunu tespit etmiştir.

İbni Hibban bu kez, Kur'an-ı Kerim'e müracaat etmiş ve düşünerek ayetlerini incelemiş, Allah Teala'nın, imandan olduğunu bildirdiği taatları saymış, bu taatların yetmişin altında olduğunu görmüştür.

İbni Hibban daha sonra Kur'an'da tespit ettiği taatlerle, hadis kitaplarında tespit ettiği taatleri toplamış, birbirinin tekrarı olan taatleri bu rakamlardan çıkarmıştır. Böylece Allah Teala'nın ve Hz. Peygamber (a.s)'in bildirmiş oldukları imanın şubelerinin yetmişdokuz olduğunu tesbit etmiştir. Bunun ne fazlası, ne de eksiği vardır.

Buna göre Hz. Peygamber (a.s)'in hadisde belirtmiş olduğu rakamın Kur'an ve sünnetteki taatların toplamı olduğu anlaşılmıştır. İbni Hibban, bu bilgilere, 'Vasfu'l İman ve Şuabihi' adlı eserinde yer vermekte, imanın altmışı aşkın şube

olduğu hakkındaki rivayetin de sahih olduğunu söylemektedir. Zira ona göre, araplar bir şeyin sayısını belirtirken, çok olduğunu belirtmek amacıyla bu rakamı verirler, ancak bizzat o rakamı önemsemezler.

İbni Hibban, bu görüşüne kitabında örnekler vermiş, bu meyanda iman ve İslam hakkındaki bazı hadis-i şerifleri zikretmiştir.

İMANIN ŞUBELERİ

Allah Teala, Kur'an'da çeşitli nedenlerle, değişik konular içerisinde imanın bir çok şubesini zikretmektedir. İyilik ve hayır konusu işlenirken, takva konusundan bahsedilirken -ki takva sözü 'La ilahe illallah'dır- Allah Azze ve Celle'nin hizbi anlatılırken, imanın şubeleri vurgulanmaktadır. Zikredilen bazı şubeler, daha geniş kapsamlı bir şubenin ayrıntısı durumunda da olabilmektedir. İmanın şubeleri hakkında şumullü bir fikir edinebilmek için, Kur'an'da bu konuda yer alan bazı ayetleri zikretmek istiyoruz. Zikredeceğimiz her şubeye bir dizi rakam vermiş bulunuyoruz.

Allah Teala şöyle buyuruyor:

1- "Bu doğruluğu, şüphe götürmeyen ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlara yol gösteren Kitab'dır." (1)

2- "Onlar gaybe inanırlar..."

3- "Namazı kılarlar."

4- "Kendilerine verdiğimiz rızıktan yerli yerince sarfederler." (2)

5- "Onlar, sana indirilen kitab'a da, senden önce indirilenlere de inanırlar."

6- "Ahirete de yalnız onlar kesinlikle inanırlar." (3)

7- "Lakin iyi olan, Allah'a, ahiret gününe, meleklere, kitab'a, peygamberlere inanan, O'nun sevgisiyle, yakınlarına, yetimlere, düşkünlere, yolculara, yoksullara ve köleler uğrunda mal veren, namaz kılan, zekat veren ve ahidleştiklerinde ahidlerine vefa gösterenler..."

---

1) Bakara Suresi: 2
2) Bakara Suresi: 3
3) Bakara Suresi: 4

8- "Zorda, darda ve savaş alanında sabredenlerdir." (1)

9- "İşittik ve itaat ettik dediler." (2)

10- 'Sabreden ve doğru olan."

11- "Gönülden kulluk eden ve hayra sarfeden."

12- "Seher vakitlerinde bağışlanma dileyenlerdir." (3)

13- "Bu peygambere inanan, hürmet eden."

14- "O'na yardım eden."

15- "O'nunla gönderilen nura uyanlar yok mu?" (4)

16- "İnananlar ancak o kimselerdir ki; Allah anıldığı zaman kalbleri titrer."

17- "Ayetleri okunduğu zaman, bu onların imanlarını artırır."

18- "Ve Rablerine güvenirler." (5)

19- "Ancak akıl sahipleri ibret alırlar. Onlar Allah'ın ahdini yerine getirirler, anlaşmayı bozmazlar. Onlar Allah'ın birleştirilmesini emrettiği şeyi birleştirirler."

20- "Ve Rablerinden korkarlar."

21- "Kötü hesabtan ürkerler." (6)

22- "Onlar, Rablerinin rızasını dileyerek sabrederler, namazı kılarlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan gizlice ve açıkça sarfederler; iyilik yaparak kötülüğü ortadan kaldırırlar." (7)

23- "Kendisine yöneleni doğru yola eriştirir."

24- "Onlar inanmışlar, kalbleri Allah'ı anmakla huzura kavuşmuştur." (8)

25- "Bu böyledir; kişinin Allah'ın nişanelerine hürmet göstermesi, kalblerin Allah'a karşı gelmekten sakınmasındandır." (9)

---

1) Bakara Suresi: 177
2) Bakara Suresi: 285
3) Ali İmran Suresi: 17
4) Araf Suresi: 157
5) Enfal Suresi: 2
6) Ra'd Suresi: 18-21
7) Ra'd Suresi: 22
8) Ra'd Suresi: 27-28
9) Hacc Suresi: 32

26- "Müminler kurtuluşa ermişlerdir. Onlar namazda huşu içindedirler." (1)

27- "Onlar boş şeylerden yüz çevirirler." (2)

28- "Onlar zekatlarını verirler. Mahrem yerlerini herkesten korurlar." (3)

29- "Eşleri ve ceriyeleri dışında. Doğrusu bunlar yerilemezler. Bu sınırları aşmak isteyenler, işte bunlar aşırı gidenlerdir. Onlar emanetlerini ve sözlerini yerine getirirler." (4)

30- "Rablerine dönecekleri için kalbleri ürpererek vermeleri gerekeni verenler." (5)

31- "Aralarında hüküm verilmek üzere Allah'a ve Peygambere çağırıldıkları vakit: "İşittik, itaat ettik" demek, ancak müminlerin sözüdür." (6)

32- "Doğrusu Allah'a ve Peygamberine inanan müminler, Peygamberle beraber bir işe karar vermek için toplandıklarında, O'ndan izin almaksızın gitmezler." (7)

33- "Rahman kulları yeryüzünde mütevazi yürürler."

34- "Bilgisizler kendilerine takıldıkları zaman, onlara güzel ve yumuşak söz söylerler" (8)

35- "Onlar gecelerini, Rableri için kıyama durarak ve secdeye vararak geçirirler." (9)

36- "Onlar, Allah'ın yanında başka tanrı tutup ona yalvarmazlar."

37- "Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar." (10)

38- "Onlar ki, yalan şahitlik etmezler" (11)

39- "Ve onlar ki: "Rabbimiz, bize gözler sevinci (gönüller açan) eşler ve

---

1) Mu'minun Suresi: 1
2) Mü'minun Suresi: 2
3) Mü'minun Suresi: 4-5
4) Mü'minun Suresi: 6, 7, 8
5) Mü'minun Suresi: 60
6) Nur Suresi: 51
7) Nur Suresi: 62
8) Furkan Suresi: 63
9) Furkan Suresi: 64
10) Furkan Suresi: 68
11) Furkan Suresi: 72

çocuklar lutfeyle.." (1)

40- "... takva sahipleri için hazırlanmış cennete koşun! Onlar bollukta ve darlıkta Allah için harcarlar, öfkelerini yutkunurlar.."

41- "Ve insanları affederler." (2)

42- "Ve onlar bir kötülük yaptıkları ya da nefislerine zulmettikleri zaman Allah'ı hatırlayarak hemen günahlarının bağışlanmasını dilerler..."

43- "Ve onlar, bile bile, yaptıklarında ısrar etmezler." (3)

44- "Gece saatlerinde ayakta durup, Allah'ın ayetlerini okur ve secdeye varırlır." (4)

45- "Onlar, Allah'a ve ahiret gününe inanırlar ve iyiliği emrederler."

46- "Kötülükten menederler." (5)

47- "Allah, müminlerden mallarını ve canlarını cennet kendilerinden olmak üzere satın almıştır. Allah yolunda savaşırlar..."

48- Öldürürler ve öldürülürler. Bu, Allah'ın üzerine bir borçtur. Gerek Tevrat'ta, gerek İncil'de, gerek Kur'an'da (Allah, yolunda çarpışanlara cennet vereceğini vadetmiştir.)" (6)

49- "(Bu alışverişi yapanlar): Tevbe eden, ibadet eden, hamdeden, seyahat eden, rüku eden, secde eden..."

50- "İyiliği emredip, kötülükten meneden ve Allah'ın (yasak) sınırlarını koruyan, (onları çiğnemeyen) insanlardır." (7)

51- *"İnananlar ise en çok Allah'ı severler."* (8)

52- "Onları sever, onlar da O'nu severler. Müminlere karşı alçak gönüllü."

53- "Kafirlere karşı onurlu ve şiddetlidirler."

54- "Allah yolunda cihad ederler, hiç bir kınayıcının kınamasından kork-

---

1) Furkan Suresi: 74
2) Ali İmran Suresi: 113
3) Ali İmran Suresi: 135
4) Ali İmran Suresi: 113
5) Ali İmran Suresi: 114
6) Tevbe Suresi: 111
7) Tevbe Suresi: 112
8) Bakara Suresi: 165

mazlar." (1)

55- "Sizin dostunuz ancak Allah, O'nun elçisi ve müminlerdir." (2)

56- "Allah'a ibadet edin, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın, ana babaya, akrabaya, öksüzlere, yoksullara (nesep yahut evce) yakın komşuya, (nesep yahut evce) uzak komşuya, yanında bulunan arkadaşa (yahut zevceye), yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara iyilik edin." (3)

57- "İnsanlara güzel söz söyleyin." (4)

58- "(Malını gereksiz yere) saçıp savurma." (5)

59- Yetimin malına yaklaşmayın, ancak ergenlik çağına erişinceye kadar en güzel bir tarzda (onun malını kullanıp geliştirebilirsiniz.)" (6)

60- "Ölçtüğünüz zaman ölçüyü tam yapın, doğru terazi ile tartın." (7)

61- "Bilmediğin bir şeyin ardına düşme." (8)

62- "Yeryüzünde kabara kabara yürüme." (9)

63- "İnsanlara yanağını bükme (kibirlenerek boynunu bir yana büküp, yüzünü insanlardan öte çevirme)" (10)

64- "Sesini de kıs." (11)

65- "Bizim ayetlerimize o kimseler inanırlar ki, onlar, kendilerine hatırlatıldığı zaman derhal secdeye kapanırlar; Rablerini överek tesbih ederler, büyüklük taslamazlar." (12)

66- "Yanları yataklardan uzaklaşır, (gece teheccüd namazı kılmak için yanlarını yataklardan ayırıp kalkarlar) korkarak ve umarak Rablerine duâ ederler." (13)

---

1) Maide Suresi: 54
2) Maide Suresi: 55
3) Nisa Suresi: 36
4) Bakara Suresi: 83
5) İsra Suresi: 26
6) İsra Suresi: 34
7) İsra Suresi: 35
8) İsra Suresi: 36
9) İsra Suresi: 37
10) Lokman Suresi: 18
11) Lokman Suresi: 19
12) Secde Suresi: 15
13) Secde Suresi: 16

67- "...Allah'ı çok zikreden erkekler ve zikreden kadınlar..." (1)

68- "Yalnız onlardan halis (ihlas sahibi) kulları hariç, (onlara dokunmayacağım)" (9) "Biz onları ahiret yurdunu düşünme özelliğiyle temizleyip, kendimize halis (kul) yaptık." (2)

69- "Büyük günahlardan ve çirkin işlerden kaçınırlar." (3)

70- "İşleri aralarında şura iledir." (4)

71- "Bir zulüm ve saldırıya uğradıkları zaman (kahramanca birbirlerineyardım ederek) kendilerini savunurlar." (5)

72- "Müminler onlardır ki, Allah'a ve Resulüne inandılar, sonra şüphe etmediler; Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla savaştılar." (6)

73- "Daha önce biz, ailemiz içinde (iken sonumuzdan) korkardık" dediler." (7)

74- "Allah sizden inananları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltir." (8)

75- "Allah'a ve ahiret gününe inanan bir milletin babaları, oğulları, kardeşleri, yahut arkabaları da olsa Allah'a ve Resulüne düşman olanlarla dostluk ettiğini görmezsin." (9)

76- "Üstünlük, ancak Allah'a, O'nun elçisine ve müminlere mahsustur." (10)

Bu ayet-i kerimeler, imanın şubelerinin Kur'an'daki örneklerinden bir bölümdür. Bu konu oldukça geniştir. Zira imanın, yapılması emrolunan şubelerinin aksini yapmak nehyolunmuş, yani menedilmiştir. Emredilenler ile yasaklananları biraraya getirdiğimizde, imanın şubeleri yetmişi aşmaktadır. Konuyu bu şekilde ele alıp inceleyen bir kimse, işaret ettiğimiz bu konunun doğruluğundan emin olacaktır. Biz burada sadece bazı örnekler vermekteyiz. İmanın yapılması emrolunan şubeleri ve bunların karşıtı olan yasakları biraraya getir-

---

1)Ahzab Suresi: 35
2) Sad Suresi: 83
3) Sad Suresi: 46
4) Şura Suresi: 37
5) Şura Suresi: 38
6) Hucurat Suresi: 15
7) Tur Suresi: 26
8) Mücadele Suresi: 11
9) Mücadele Suresi: 22
10) Münafikun Suresi: 8

mek bir uzmanlık işidir. Geçmiş alimlerimizin bazıları bu konuda telif eserler vermişlerdir.

Şimdi de sünnette yer alan imanın şubelerini ele alalım.

KONU İLE İLGİLİ RİVAYETLER

٢١٣ــ رَوَى الجَمَاعَةُ إِلاَّ مَالِكًا عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «اَلإِيمَانُ بِضْعٌ وَسَبْعُونَ شُعْبَةً».

213- İmam Malik dışındaki hadis imamları Ebu Hureyre (r.a)'den şu şekilde rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"İmanın yetmişi aşkın (*) şubesi vardır."

Diğer bir rivayette ise:

"Altmışı aşkın şubesi vardır. Haya da imanın bir şubesidir" ifadesi yer almaktadır.

Bir başka rivayette de şu fazlalıklar bulunmaktadır:

"Bu şubelerin en üstünü "lailahe illallah' sözü, en alt seviyesi, yoldan insanlara eziyet verecek bir şeyi kaldırmaktır." (*)

٢١٤ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ عَنْ عَلْقَمَةَ، قَالَ: قَالَ عَبْدُاللَّهِ: اَلصَّبْرُ نِصْفُ الْإِيمَانِ وَالْيَقِينُ

213-Buhari (1/51) 2-Kitabu'l İman. 3-İman meseleleri babı. Müslim (1/63) 1-Kitabu'l İman. 12-İmanın şubelerinin sayısını, en üstününü ve alt seviyesini beyan babı. Ebu Davud (4/219) Kitabu's Sünne, Reddu'l İcra babı. Tirmizi (5/10) 41-Kitabu'l İman 6-İmanın kemale ermesi, artıp eksilmesi babı. Nesai (8/110) 47-Kitabu'l İman. 16-İmanın şubeleri babı. İbni Mace (1/22) Mukaddime. 9-İman babı.

(*) Burada 'aşkın' kelimesi ile tercüme ettiğimiz kelime arapça 'bid' kelimesi olup, bir şeyin parçası anlamına gelir. Sayıda ise üç ile dokuz arasındaki herhangi bir rakamı ifade etmektedir.

(*)'İnsanara eziyet verecek şey' ifadesi ile taş, diken ve benzeri şeyler anlatılmıştır.

***Haya İmandandır:** Hz. Peygamber (a.s) bir huy olan hayayı imandan saymıştır. Zira haya sahibi bir kişiyi, hayası takva sahibi olmasa da günah işlemekten alıkor. Bu itibarla kendini günahtan alıkoyan iman mesabesinde olmaktadır. Hz. Peygamber (a.s) hayayı imandan saymıştır. Çünkü bir bütün olarak iman, Allah'ın emirlerine uymak ve yasaklarınndan kaçınmaktan ibarettir. Haya sebebiyle günahlardan kaçınması sebebiyle, haya da imandan sayılmaktadır.*

ٱلإِيمَانُ كُلُّهُ.

214- Taberani, Alkame (r.a)'den Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Sabır imanın yarısıdır. Yakin ise imanın tamamıdır."

٢١٥ــ رَوَى أَحْمَدُ عَنْ أَنَسٍ، رَفَعَهُ: «لاَ إِيمَانَ لِمَنْ لاَ أَمَانَةَ لَهُ، وَلاَ دِينَ لِمَنْ لاَ عَهْدَ لَهُ».

215- İmam Ahmed, Enes (r.a)'den merfu olarak şöyle rivayet etmiştir:

"Emaneti olmayanın (kamil) imanı yoktur. Ahde vefa göstermeyenin (sözünde durmayanın) dini de yoktur. (Dini kamil değildir.)"

٢١٦ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ أَبِي مَالِكٍ الأَشْعَرِيِّ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «اَلطُّهُورُ شَطْرُ الإِيمَانِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ تَمْلأُ الْمِيزَانَ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ تَمْلآنِ (أَوْ تَمْلأُ) مَا بَيْنَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ، وَالصَّلاَةُ نُورٌ، وَالصَّدَقَةُ بُرْهَانٌ، وَالصَّبْرُ ضِيَاءٌ، وَالْقُرْآنُ حُجَّةٌ لَكَ أَوْ عَلَيْكَ، كُلُّ النَّاسِ يَغْدُو فَبَايِعٌ نَفْسَهُ، فَمُعْتِقُهَا أَوْ مُوبِقُهَا».

216- Müslim, Ebu Malik Eş'ari (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Tuhur (*) imanın yarısıdır. Elhamdülillah (Hamd Allah'adır) (kıyamet günü) mizanı dolduracaktır. 'Subhanallahı' ve 'elhamdülillahı' göklerle yer arasını doldurur. Namaz nurdur. Sadaka burhan (delil)dir. Sabır ışıktır. Kur'an senin lehine ya da aleyhine bir hüccettir. Bütün insanlar sabah vakti (adeta)

214-Mucemu'l Kebir (9/107) Mecma'u'z-Zevaid (1/57) Haysemi, hadisi Taberani'nin Kebir'de rivayet ettiğini ve ricalinin sahih olduğunu bildirmiştir.

215-Müsned (3/135, 154, 210, 251) Mecma'u'z-Zevaid (1/96) Haysemi, bu hadisi İmam Ahmed, Ebu Ya'la, Bezzar ve Evsat'ta Taberani'nin rivayet ettiğini, hadisin senedinde bulunan Ebu Hilal'i, İbni Main'in sika bulduğunu, Nesai'nin zayıf gördüğünü bildirmiştir. Beğavi, 'Şerhu's Sünne (1/75)'de bu hadisin hasen olduğunu söylemiştir. Kitabı tahkik eden Şuayb Arnavut da hadisin ceyyid ve kavi (kuvvetli) olduğunu belirtmiştir.

216-Müslim (1/203) 2-Kitabu't Tahare. 1-Abdestin fazileti babı.

(*) Tuhur: Lugat alimlerinin çoğunluğu, abdest anlamında olduğunu söylemişlerdir. Tahur kelimesi ise su anlamına gelmektedir.

nefsini satışa sunar. Böylece ya nefsini azad eder, ya da onu helake sürükler."

٢١٧ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «مَنْ اَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ اَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ، وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ كَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ»، فَقُلْتُ: يَانَبِيَّ اللَّهِ! اَكَرَاهِيَةُ الْمَوْتِ؟ فَكُلُّنَا نَكْرَهُ الْمَوْتَ، فَقَالَ: «لَيْسَ كَذٰلِكَ، وَلٰكِنَّ الْمُؤْمِنَ اِذَا بُشِّرَ بِرَحْمَةِ اللَّهِ وَرِضْوَانِهِ وَجَنَّتِهِ اَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ، فَاَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ، وَاِنَّ الْكَافِرَ اِذَا بُشِّرَ بِعَذَابِ اللَّهِ وَسَخَطِهِ، كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ وَكَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ».

217- Müslim, Hz. Aişe (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Kim Allah'a kavuşmayı arzularsa, Allah da ona kavuşmayı ister. Kim de Allah'a kavuşmak istemezse, Allah da onunla karşılaşmayı istemez."

"Ey Allah'ın Resulü! Ölümden hoşlanmayışı mı kastediyorsun? Hiç birimiz ölümü sevmiyoruz" dedim. Hz. Peygamber (a.s) şöyle buyurdu:

"Bunu demek istemedim. Ancak mümin Rabbinin rahmeti, hoşnutluğu ve cenneti ile müjdelendiğinde Allah'a kavuşmak ister. Allah da onunla karşılaşmayı diler. Kafir de Allah'ın azabı ve gazabı ile müjdelendiğinde Allah'a kavuşmaktan hoşlanmaz, Allah da onunla karşılaşmak istemez."

217-Müslim (4/2065, 2066, 2067) 48-Kitabu'z Zikir Ve'd Dua Ve't Tevbe Ve'İstiğfar. 5-Kim Allah'a kavuşmayı dilerse babı.

***Namaz nurdur:** Namaz günahlardan ve kötülüklerden alıkoyarak insanı doğruya yöneltir. Nur nasıl insanın yolunu aydınlatır doğru yolu gösterirse, namaz da insanın yolunu aydınlatır.*

***Sadaka burhandır:** Tahrir müellifi, bu sözün anlamı hakkında: "Delillere sarılındığı gibi sadakaya da önem verilmelidir. Kıyamet günü kul malını nerede sarfettiğinden hesaba çekildiğinde, vermiş olduğu sadakalar delili olacak, malımı tasudduk ettim diye kendini savunacaktır" demektedir.*

***Sabır ziyadır:** Şeriatın öngördüğü sabır, Allah'a taatte ve günah işlememede gösterilen sabırdır. Dünyada başa gelen sıkıntılara gösterilen sabır da bu babdandır. Burada sabırlı kimselerin aydınlık yolda dosdoğru yürüdükleri belirtilmektedir.*

***Kur'an, lehine ye da aleyhine hüccettir:** Bu sözün anlamı açıktır. Okuyup amel edersen yararlanırsın, aksi halde aleyhine bir delil olur, denmek istenmiştir.*

***Bütün insanlar sabah vakti (adeta) nefsini satışa sunar:** Yani her insan kendi nefsi için hareket eder. Kimi taat göstererek Allah'a nefsini satmış gibi olur; böylece nefsini azaptan kurtarır. Kimi ise şeytana ve arzularına uyarak nefsini şeytana satmış gibi olur ve bu yüzden kendi helakine sebep olur.*

٢١٨ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِالْمُطَّلِبِ؛ اَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ يَقُولُ: «ذَاقَ طَعْمَ الْاِيمَانِ؛ مَنْ رَضِيَ بِاللّٰهِ رَبًّا وَبِالْاِسْلَامِ دِينًا وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولاً».

218- Müslim, Abbas bin Abdulmuttalib (r.a)'in Resulullah (a.s)'dan şunları işitmiş olduğunu rivayet etmiştir:

"Allah'ı Rabb, İslam'ı din, Muhammed'i Resul olarak kabul eden kimseler, imanın tadına varmışlardır."

٢١٩ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ اَبِي مُوسَى، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: «اَلْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا».

219- Buhari ve Müslim, Ebu Musa (r.a)'dan rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Müminin diğer bir mümine olan bağlılığı, bölümleri birbirine destek veren bina gibidir."

٢٢٠ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ اَنَّهُ قَالَ: «لَا يُؤْمِنُ عَبْدٌ حَتَّى يُؤْمِنَ بِاَرْبَعٍ حَتَّى يَشْهَدَ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَنِّي رَسُولُ اللّٰهِ بَعَثَنِي بِالْحَقِّ

218-Müslim (1/62) 1-Kitabu'l İman. 11-Allah'ı Rabb, İslam'ı din olarak kabul etme üzerine delil babı.

219-Buhari (1/565) 8-Kitabu's Salat. 88-Mescidde veya başka bir yerde parmakları birbirine kenetleme babı. Müslim (4/1999) 45-Kitabu'l Birri ve's Salati ve'l Adab. 17-Müminlerin birbirlerini sevmeleri, şefkat göstermeleri ve dayanışmaları babı. İmam Ahmed (4/404-405) Tirmizi (4/325) 28-Kitabu'l Birri ve's Sılati. 18-Müslümanın müslümana olan şefkati babı.

***Allah da onunla karşılaşmak istemez:** Bu hadisin sonu baş kısmını açıklamaktadır. Bu konudaki diğer mutlak hadisler de bu hadisle açıklığa kavuşmaktadır. Hadisde artık tevbenin kabul olmayacağı, ruhun kabzedilme anından söz edilmektedir. O vakit her kul layık olduğu ve kendisi için hazırlanan şeyle müjdelenir ve akibeti kendisine gösterilir. Saadet ehli o anda, kendileri için hazırlanan şeylere ulaşmak için ölüp Allah'a kavuşmayı arzu ederler. Allah da o kulla karşılaşıp lütfuyla ikramda bulunmak ister. Şakiler (akibeti kötü olanlar) ise, ulaşacakları yerin durumunu gördüklerinden, ölüp Allah'a kavuşmayı istemezler. Allah da onlarla karşılaşmayı istemez. Yani onları rahmetinden ve ikramından uzaklaştırarak, onları bu ilahi nimetlerden mahrum bırakır. Allah Teala'nın "istememesi" işte bu anlama gelmektedir.*

وَحَتَّى يُؤْمِنَ بِالْبَعْثِ بَعْدَ الْمَوْتِ وَحَتَّى يُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ».

220- Tirmizi, Hz. Ali (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (a.s) buyurdu ki:

"Bir kul dört şeye iman etmedikçe, mümin sayılmaz: Allah'dan başka ilah olmadığına, benim Allah'ın elçisi olup hak ile gönderildiğime, ölümden sonra dirilişe ve kadere..."

٢٢١ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ، حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ».

221- Buhari ve Müslim, Enes bin Malik (r.a)'den şöyle rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s)'ın şöyle buyurduğunu işittim:

"Sizden biriniz beni, babasından, çocuğundan ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe (kamil) bir imana sahip olamaz."

٢٢٢ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مِنْ أَشَدِّ أُمَّتِي لِي حُبًّا نَاسٌ يَكُونُونَ بَعْدِي يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ رَآنِي بِأَهْلِهِ وَمَالِهِ».

222- Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den şöyle rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Ümmetimden öyle insanlar gelecek ki, bana olan sevgilerinin şiddeti nedeniyle (beni görmeleri mümkün olsa) aileleri ve mallarını feda etmeye razı olacaklar. İşte onlar ümmetim içerisinde beni en çok seven kimselerdendir."

220-Tirmizi (4/452) İsnadı sahihtir. İbni Mace (1/32) Mukaddime. 10-Kader babı. Hakim (1/32, 33) Hakim, hadisin Buhari ve Müslim'in şartına göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebi de bunu doğrulamıştır.

221-Buhari (1/58) 2-Kitabu'l İman. 8-Hz. Peygamber (a.s) sevgisi imadandır babı. Müslim (1/67) 1-Kitabu'l İman. 16-Resulullah (a.s)'ı sevmenin vacipliği babı. Nesai (8/114) 47-Kitabu'l İman. 19-İmanın alameti babı.

222-Müslim '4/217) 51-Kitabu'l Cenneti Ve Sıfati Naimiha ve Ehliha. 4-Ailesi ve mah mukabilinde Hz. Peygamber (a.s)'i görmeyi isteyenler babı.

٢٢٣ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ عَمَّارٍ، قَالَ: ثَلاَثٌ مَنْ جَمَعَهُنَّ فَقَدْ جَمَعَ الْإِيمَانَ؛ اَلإِنْصَافُ مِنْ نَفْسِكَ، وَبَذْلُ السَّلاَمِ لِلْعَالَمِ، وَالْإِنْفَاقُ مِنَ الْإِقْتَارِ.

223- Buhari, Ammar (r.a)'dan şu şekilde rivayet etmiştir:

"Ammar dedi ki:

"Üç şey vardır ki, onları biraraya getiren, imanı biraraya getirmiş olur. Nefsine karşı olsa bile insaflı olmak, aleme (herkese) selam vermek, yoksulluk içinde iken dahi infak edebilmek."

Buhari bu hadisi Ammar'dan cezm sigasıyla muallak olarak tahric etmiştir. Hadisin raviye nispeti sahihtir. Sahabinin Hz. Peygamber (a.s)'den işitmeksizin böyle bir konuda fikir yürütmesi düşünülemez. Bezzar'ın merfu olarak rivayet etmiş olduğu diğer bir hadis-i şerifin desteğiyle bu hadis de sahih olmaktadır.

٢٢٤ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ اَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، اَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِذَا رَأَيْتُمُ الرَّجُلَ يَعْتَادُ الْمَسْجِدَ، فَاشْهَدُوا لَهُ بِالْإِيمَانِ، فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: ﴿إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ....﴾. الآية.

224- Tirmizi, Ebu Said el Hudri (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdular ki:

"Bir adamın mescide devam ettiğini görürseniz, onun imanına şehadet ediniz. Zira Allah Azze ve Celle şöyle buyurmaktadır:

"Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe iman edip, namazı kılan, zekatı veren ve Allah'dan başkasından korkmayanlar imar ederler." (1)

٢٢٥ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَ

223-Buhari (1/82) 2-Kitabu'l İman. 20-Selamı yaymak İslam'dandır babı. Begavi, Şerhu's Sünne (1/52) Bezzar, Keşfu'l Estar (1/25) Mecma'u'z-Zevaid (1/56, 57) Haysemi hadisi Bezzar'ın rivayet ettiğini, ancak Bezzar'ın şeyhi olan Hasen bin Abdullah el Kufi'nin bu hadisi zikretmediğini bildirmiştir. Taberani de Kebir'de bu hadisi rivayet etmiştir. Hadisin senedinde zayıf bir ravi olan Kasım Ebu Abdurrahman da yer almktadır.

224-Tirmizi (5/277) 48-Kitabu Tefsiri'l Kur'an. 10-Tevbe suresinden babı. Tirmizi hadisin hasen ve garib olduğunu söylemiştir. İmam Almed (3/68, 76) İbni Mace (2/263)

(1) Tevbe Suresi: 18

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ؛ مَثَلُ الْجَسَدِ، إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ: تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى».

225- Buhari ve Müslim, Nu'man bin Beşir (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Birbirlerini sevme, merhamet etme ve şefkat gösterme konusunda müminler bir beden gibidirler. O bedenden bir uzuv hastalandığında, bedenin diğer azaları uykusuzluk çekerek ve ateşlenerek birbirlerini çağırır (hasta azanın elemini paylaşırlar.)"

Diğer bir rivayet ise şöyledir:

"Müminler tek bir şahıs gibidirler. Başı ağrıdığında vücudunun diğer kısımları, uykusuzluk ve ateşi ile birbirlerini çağırarak (hasta başın elemini paylaşırlar.)" (1)

Müslim'de yer alan bir rivayette ise şu lafızlar yer almaktadır:

"Müslümanlar tek bir şahıs gibidirler. O şahsın gözü rahatsızlandığında bütün (vücudu) rahatsız olur. Başı rahatsızlandığında bütün (vücudu) rahatsızlanır." (2)

٢٢٦ــ رَوَى أَبُو دَاوُدَ عَنْ أَوْسِ بْنِ أَوْسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «إِنَّ مِنْ أَفْضَلِ أَيَّامِكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ؛ فِيهِ خُلِقَ آدَمُ، وَفِيهِ قُبِضَ، وَفِيهِ النَّفْخَةُ، وَفِيهِ الصَّعْقَةُ، فَأَكْثِرُوا عَلَيَّ مِنَ الصَّلَاةِ فِيهِ فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ مَعْرُوضَةٌ عَلَيَّ»، فَقَالُوا: يَارَسُولَ اللَّهِ؟ وَكَيْفَ تُعْرَضُ صَلَاتُنَا عَلَيْكَ وَقَدْ أَرِمْتَ؟ ــ قَالَ: يَقُولُونَ: بَلِيتَ ــ قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَى الْأَرْضِ أَنْ تَأْكُلَ أَجْسَادَ الْأَنْبِيَاءِ».

226- Ebu Davud, Evs bin Evs (r.a)'den rivayet etmiştir:

225-Buhari ('10/438) 78-Kitabu'l Edeb. 27-İnsanlara ve hayvanlara merhamet babı. Müslim (4/1999, 2000) 45-Kitabu'l Birri ve's Sılati ve'l Adab. 17. bab.

226-Ebu Davud (1/275) Kitabu's Salat. Cumanın bablarının füruu babı. Nesai (3/91) 14-Kitabu'l Cuma. 5-Cuma günü Hz. Peygamber (a.s)'e çokca salavat getirme babı. Bu hadisin isnadı sahihtir.

1) Müslim, A.g.y.

2) Müslim, A.g.y.

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Cuma günü, günlerinizin en hayırlılarındandır. Adem o günde yaratılmış ve o günde ruhu kabzedilmiştir. Nefha ve saike (ölüm ve dirilme) için sura üfleme o günde olacaktır. O halde (cuma günü) bana çokca salavat getiriniz. Zira sizin salavatınız bana sunulmaktadır." Ashabtan bazıları: "Ey Allah'ın Resulü! Senin vücudundan hiçbir şey kalmadığı halde mi?" dediler."

Ravi diyor ki:

"Bu sözleriyle, "Çürüdüğün halde mi?" demek istiyorlardı. Bunun üzerine Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Doğrusu Allah, toprağa peygamberlerin cesetlerini yemelerini menetmiştir."

٢٢٧ــ رَوَى الْإِمَامُ اَحْمَدُ عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : «لاَيَسْتَقِيمُ اِيمَانُ عَبْدٍ حَتَّى يَسْتَقِيمَ قَلْبُهُ وَلاَ يَسْتَقِيمَ قَلْبُهُ حَتَّى يَسْتَقِيمَ لِسَانُهُ وَلاَ يَدْخُلُ رَجُلٌ الْجَنَّةَ لاَيَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقَهُ».

227- İmam Ahmed, Enes bin Malik (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Bir kulun imanı, kalbi dosdoğru oluncaya kadar doğrulmaz. (Kamil olmaz). Kalbinin dosdoğru olması ise dilinin dosdoğru olmasına bağlıdır. Komşusu şerrinden emin olmayan bir kimse cennete giremez."

٢٢٨ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ؛ اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ: «لاَيَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ لاَيَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقَهُ».

228- Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Komşusu şerrinden emin olmayan kimse cennete giremez."

٢٢٩ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ قَالَ: «مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ

227-Müsned, İmam Ahmed (3/198)
228-Müslim (1/68) 1-Kitabu'l İman. 8-Komşuya eza vermenin haramlığı babı.

بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ جَارَهُ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ».

229- Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse, hayrı söylesin ya da sussun. Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse komşusuna ikramda bulunsun. Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse misafirine ikramda bulunsun."

٢٣٠ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ» (أَوْ قَالَ لِجَارِهِ) «مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ».

230- Buhari ve **Müslim,** Enes bin Malik (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Hz. Peygamber (a.s) buyurdu ki:

"Kendi nefsi için istediğini, müslüman kardeşi (ya da komşusu demiştir) için istemeyen (kamil) mümin değildir."

٢٣١ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَيْسَ الْمُؤْمِنُ بِالطَّعَّانِ وَلَا بِاللَّعَّانِ وَلَا الْفَاحِشِ الْبَذِيءِ».

231- Tirmizi, Abdullah bin Mes'ud (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"İnsanların şerefleriyle oynayan, küfürbaz, söz ve davranışlarında düşük kimse (kamil) mümin değildir."

229-Müslim (1/68) 1-Kitabu'l İman. 9-Komşuya ve misafire ikramda bulunma babı.

230-Buhari (1/56) 2-Kitabu'l İman. 7-Kendi nefsi için istediğini müslüman kardeşi için istemek imandandır babı. Müslim (1/67) 1-Kitabu'l İman. 17-Kendi nefsi için istediğini müslüman kardeşi için de istemek, imanın hasletlerindendir babı. Tirmizi (4/667) 38-Kitabu Sıfati'l Kıyame. 59. bab. Nesai (8/114) 47-Kitabu'l İman. 19-İmanın alametleri babı.

231-Tirmizi (4/350) 28-Kitabu'l Birri ve's Sılati. 48-Küfürbazlık hakkında varid olan haberler babı. Tirmizi, hadisin hasen ve garib olduğunu ve bu vecih dışında Abdullah'tan başka rivayetler de bulunduğunu söylemiştir.

٢٣٢ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ، قَالَ: اَوَّلُ مَنْ بَدَأَ بِالْخُطْبَةِ، يَوْمَ الْعِيدِ قَبْلَ الصَّلاَةِ، مَرْوَانُ. فَقَامَ اِلَيْهِ رَجُلٌ. فَقَالَ: اَلصَّلاَةُ قَبْلَ الْخُطْبَةِ، فَقَالَ: قَدْ تُرِكَ مَاهُنَالِكَ. فَقَالَ اَبُو سَعِيدٍ: اَمَّا هٰذَا فَقَدْ قَضَى مَاعَلَيْهِ. سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ، فَاِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ، فَاِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ، وَذٰلِكَ اَضْعَفُ الْاِيمَانِ».

232- Müslim, Tarık bin Şihab (r.a)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Bayram günü hutbeye namazdan önce başlayanların ilki Mervan'dır. (O'nun bu davranışı üzerine) birisi kalkıp: "Namaz hutbeden öncedir" dedi. Mervan: "Namazın önce kılınması burada terk edilmiştir" dedi. Bu söz üzerine Ebu Said: "Bu şahsa gelince, üzerine düşen görevi yapmış bulunuyor. Zira Resulullah (a.s)'ın şöyle dediğini işitmiştim:

"Sizden kim bir münker (kötülük ya da yanlışlık) görürse, onu eliyle değiştirsin (düzeltsin). Eğer eliyle değiştirmeye gücü yetmezse diliyle (uyarıda bulunsun), şayet buna da gücü yetmezse kalbiyle (buğzetsin). Bu sonuncusu imanın en zayıf olanıdır."

٢٣٣ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَا مِنْ نَبِيٍّ بَعَثَهُ اللَّهُ فِي اُمَّةٍ قَبْلِي، اِلاَّ كَانَ لَهُ مِنْ اُمَّتِهِ حَوَارِيُّونَ، وَاَصْحَابٌ يَاْخُذُونَ بِسُنَّتِهِ وَيَقْتَدُونَ بِاَمْرِهِ، ثُمَّ اِنَّهَا تَخْلُفُ مِنْ بَعْدِهِمْ خُلُوفٌ. يَقُولُونَ مَالاَ يَفْعَلُونَ وَيَفْعَلُونَ مَالاَ يُؤْمَرُونَ. فَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِيَدِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِلِسَانِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِقَلْبِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَيْسَ وَرَاءَ ذٰلِكَ مِنَ الْاِيمَانِ حَبَّةُ خَرْدَلٍ».

233- Müslim, Abdullah bin Mes'ud (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Allah'ın benden önceki ümmetlere gönderdiği her peygamberin, ümmetinden sünnetine ittiba eden ve emirlerine uyan havarileri ve sahabileri vardır. Daha sonra onların ardından öyle insanlar gelir ki, yapmayacakları şeyleri

---

232-Müslim (1/69) 1-Kitabu'l İman. 20-Münkerden nehyetme imandandır babı.
233-Müslim (1/70) 1-Kitabu'l İman. 20-Münkerden nehyetme imandandır babı.

söyler ve emrolunmadıkları şeyleri yaparlar. Kim bu kimselere karşı eliyle mücadele ederse, işte o kimse mümindir. Kim onlara karşı diliyle mücadele ederse işte o kimse mümindir. Kim onlara buğzederek kalbiyle mücadele ederse, işte o kimse mümindir. Bu (üç mücahededen) hiçbirini yapmayanlarda ise hardal tanesi kadar bile iman yoktur."

٢٣٤ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ قَالَ: سَمِعْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «لاَيُحِبُّ الْاَنْصَارَ اِلاَّ مُؤْمِنٌ وَلاَ يُبْغِضُهُمْ اِلاَّ مُنَافِقٌ، مَنْ اَحَبَّهُمْ اَحَبَّهُ اللَّهُ وَمَنْ اَبْغَضَهُمْ اَبْغَضَهُ اللَّهُ».

234- Buhari ve Müslim, Adiyy bin Sabit (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Bera bin Azib'in şöyle dediğini işittim:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Ensar, mümin olanlardan başkası sevmez. Münafıklardan başkası da onlara buğzetmez. Onları seveni Allah da sever. Onlara buğzedenlere Allah da buğzeder."

٢٣٥ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ؛ اَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لاَيُبْغِضُ الْاَنْصَارَ رَجُلٌ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ».

235- Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kimse ensara buğzetmez."

٢٣٦ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «لاَتَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا، وَلاَ تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا، اَوَلاَ اَدُلُّكُمْ عَلَى شَيْءٍ اِذَا فَعَلْتُمُوهُ تَحَابَبْتُمْ؟ اَفْشُوا السَّلاَمَ بَيْنَكُمْ».

234-Buhari (7/113) 63-Kitabu Menakibı'l Ensar. 4-Ensar'ı sevmek imandandır babı. Müslim (1/85) 1-Kitabu'l İman. 33-Ensar'ı ve Hz. Ali (r.a)'yi sevmek imandandır babı.

235-Müslim A.g.y.

236- Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"İman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız. Yaptığınız takdirde, aranızdaki sevgiyi artıracak bir şey söyleyeyim mi? Aranızda selamı yayınız."

٢٣٧ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : «اِذَا اَدَّى الْعَبْدُ حَقَّ اللّٰهِ وَحَقَّ مَوَالِيهِ كَانَ لَهُ اَجْرَانِ»، قَالَ: فَحَدَّثْتُهَا كَعْبًا. فَقَالَ كَعْبٌ: لَيْسَ عَلَيْهِ حِسَابٌ، وَلاَ عَلَى مُؤْمِنٍ مُزْهِدٍ.

237- Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Bir kul (Rabbine güzelce ibadet ederek) Allah'ın hakkını, (hayrı tavsiye ve nasihatte bulunarak) efendilerinin hakkını yerine getirirse, ona iki sevap verilir."

Ravi: "Ka'b bize tahdis ederek şöyle bildirdi." demiştir.

"'O hesaba çekilmez. Malı olmayan mümin de öyle."

٢٣٨ــ رَوَى الْبُخَارِىُّ عَنْ اَبِى مُوسَى، عَنِ النَّبِىِّ ﷺ قَالَ: «اَلْمُؤْمِنُ الَّذِى يَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَيَعْمَلُ بِهِ كَالْاُتْرُجَّةِ طَعْمُهَا طَيِّبٌ وَرِيحُهَا طَيِّبٌ، وَالْمُؤْمِنُ الَّذِى لاَيَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَيَعْمَلُ بِهِ كَالتَّمْرَةِ طَعْمُهَا طَيِّبٌ وَلاَ رِيحَ لَهَا، وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ الَّذِى يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَالرَّيحَانَةِ رِيحُهَا طَيِّبٌ وَطَعْمُهَا مُرٌّ وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ الَّذِى لاَيَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَالْحَنْظَلَةِ طَعْمُهَا مُرٌّ اَوْ خَبِيثٌ وَرِيحُهَا مُرٌّ».

238- Buhari, Ebu Musa (r.a)'dan şu şekilde rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (a.s) buyurdu ki:

236-Müslim (1/74) 1-Kitabu'l İman. 22-Cennete yalnız müminlerin girmesi babı.

237-Müslim (3/1285) 27-Kitabu'l Eyman. 11-Efendisine nasihat eden, Rabbine güzelce kulluk eden kimsenin ecri ve sevabı babı.

238-Buhari (9/100) 66-Kitabu Fadaili'l-Kur'an. 26-Kur'an kıraatı ile gösteriş yapan, yiyeceğini onunla tedarik eden ya da onunla fücur eden kimsenin günahı babı.

"Kur'an okuyup (içindekilerle) amel eden mümin portakala benzer. Onun tadı da kokusu da güzeldir. Kur'an okumayan ve amel etmeyen mümin ise hurmaya benzer. Onun tadı olmakla birlikte kokusu yoktur. Kur'an okuyan münafık ise reyhana benzer; kokusu güzel tadı ise acıdır. Kur'an okumayan münafık ise Ebu Cehil karpuzu gibidir. Onun tadı acı, kokusu pistir."

٢٣٩ــ رَوَى أَحْمَدُ وَالْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ يَخْطُبُ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ شَيْءٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى». وَسَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّ الْحَلَالَ بَيِّنٌ وَالْحَرَامَ بَيِّنٌ وَبَيْنَهُمَا مُشْتَبِهَاتٌ لَا يَعْلَمُهَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ فَمَنِ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ اسْتَبْرَأَ فِيهِ لِدِينِهِ وَعِرْضِهِ وَمَنْ وَاقَعَهَا وَاقَعَ الْحَرَامَ كَالرَّاعِي يَرْعَى حَوْلَ الْحِمَى يُوشِكُ أَنْ يُرْتَعَ فِيهِ أَلَا وَإِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمًى وَإِنَّ حِمَى اللَّهِ مَحَارِمُهُ، أَلَا وَإِنَّ فِي الْإِنْسَانِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ».

239- İmam Ahmed, Buhari ve Müslim, Nu'man bin Beşir (r.a)'den şu şekilde rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s)'ın şöyle dediğini duydum:

"Müminler, birbirlerine acımaları, şefkat göstermeleri ve sevmeleri açısından bir vücuda benzerler. Bir uzvu rahatsızlandığında, bedenin diğer kısımları, uykusuzluk ve ateşe çağrıda bulunarak (o uzvun elemini) paylaşır."

Yine Resulullah (a.s)'ın şöyle söylediğini işittim:

"Helal (olan şeyler) apaçık ortadadır. Haram (olan şeyler) de apaçık ortadadır. Ancak bu ikisinin arasında (haram mı, helal mi olduğu kesin olmayan) şüpheli şeyler vardır ki, insanların çoğu bunları bilmezler. Kim şüpheli şeylerden korunursa dinini ve ırzını emniyet altına alır. Kim de şüpheli şeylerin içine dalarsa, harama düşer. (Böyle kimselerin durumu) yasak bölgenin kenarlarında sürüsünü güden çobana benzer. Her an sürülerinin koruluğa girme teh-

239-Müsned, İmam Ahmed (4/270) Zikredilen siyakta yer almaktadır. Buhari ve Müslim'de bu hadis iki kez geçmektedir. Birincisi: Buhari (10/438) 78-Kitabu'l Edeb. 27-İnsanlara ve hayvanlara rahmet babı. Müslim (4/1999) 45-Kitabu'l Birri ve's Sılati Ve'l Adab. 17-Müminlerin birbirlerine şefkat göstermeleri, sevmeleri ve dayanışmaları babı. İkincisi: Buhari (1/126) 2-Kitabu'l İman. 39-Dinini koruyanın fazlı babı. Müslim (3/1219) 22-Kitabu'l Müsakat .20-Helallere sarılıp, şüpheli şeyleri terketme babı.

likesi vardır. İyi bilin ki, her melikin bir sınırı vardır. Allah'ın koymuş olduğu sınır da haram kılmış olduğu şeylerdir. Dikkat edin, insanda bir et parçası vardır ki, o iyi olduğunda bedenin tamamı iyi olur. O bozulduğunda ise bedenin tamamı bozulur. İşte o kalbtir."

٢٤٠ــ رَوَى اَحْمَدُ وَالْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : «لاَيَسْرِقُ سَارِقٌ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلاَ يَزْنِي زَانٍ حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلاَ يَشْرَبُ الشَّارِبُ حِينَ يَشْرَبُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ ــ يَعْنِي الْخَمْرَ ــ وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ وَلاَ يَنْتَهِبُ اَحَدُكُمْ نُهْبَةً ذَاتَ شَرَفٍ وَيَرْفَعُ اِلَيْهِ الْمُؤْمِنُونَ اَعْيُنَهُمْ فِيهَا وَهُوَ حِينَ يَنْتَهِبُهَا مُؤْمِنٌ وَلاَ يَغُلُّ اَحَدُكُمْ حِينَ يَغُلُّ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاِيَّاكُمْ اِيَّاكُمْ».

240- İmam Ahmed, Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Bir hırsız, hırsızlık yaptığı sırada (kamil bir) mümin olarak hırsızlık yapmış olmaz. Zina yapan biri de, zina yaptığı sırada (kamil bir) mümin değildir. İçki içen biri de içki içtiği sırada (kamil bir) mümin olarak içmemektedir. Muhammed'in nefsi kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, mevki sahibi biriniz müminlerin gözü önünde yağmacılık ettiği sırada (kamil bir) mümin olarak yağmacılık edemez. Herhangi biriniz hıyanetlik (dolandırıcılık) yaptığı sırada (kamil bir) mümin olarak hıyanetlik yapamaz. Sizi sakındırıyorum! Sizi sakındırıyorum!"

٢٤١ــ رَوَى الْاِمَامُ اَحْمَدُ عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: كَانَ عَبْدُاللّٰهِ بْنُ رَوَاحَةَ اِذَا لَقِيَ الرَّجُلَ مِنْ اَصْحَابِهِ يَقُولُ: تَعَالَ نُؤْمِنْ بِرَبِّنَا سَاعَةً، فَقَالَ ذَاتَ يَوْمٍ لِرَجُلٍ فَغَضِبَ الرَّجُلُ فَجَاءَ اِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: يَارَسُولَ اللّٰهِ! اَلاَ تَرَى اِبْنَ رَوَاحَةَ يَرْغَبُ عَنْ اِيمَانِكَ اِلَى اِيمَانِ سَاعَةٍ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : «يَرْحَمُ اللّٰهُ لِابْنِ رَوَاحَةَ اِنَّهُ يُحِبُّ الْمَجَالِسَ الَّتِي تُبَاهِي بِهَا الْمَلاَئِكَةُ عَلَيْهِمُ السَّلاَمُ».

241- İmam Ahmed, Enes bin Malik (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Abdullah bin Revaha, arkadaşlarından biriyle karşılaştığında ona: "Gel Rabbimize bir saat iman edelim" derdi. Yine bir gün aynı sözü bir şahsa söylediğinde o şahıs kızarak, Hz Peygamber (a.s)'in yanına gitti ve: "Ey Allah'ın Resulü! İbni Revaha'nın senin imanından vazgeçip saate imana döndüğünü görmüyor musun?" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s): "Allah İbni Revaha'ya rahmet etsin. O melekleri imrendirecek (zikir) meclislerini çok sever" diye buyurdu."

٢٤٢ــ رَوَى الْبَزَّارُ عَنْ اَنَسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالُوا: يَارَسُولَ اللّٰهِ! اِنَّا نَكُونُ عِنْدَكَ عَلَى حَالٍ، حَتَّى اِذَا فَارَقْنَاكَ نَكُونُ عَلَى غَيْرِهِ، قَالَ: «كَيْفَ اَنْتُمْ وَنَبِيُّكُمْ؟»، قَالُوا: اَنْتَ نَبِيُّنَا فِي السِّرِّ وَالْعَلاَنِيَةِ، قَالَ: «لَيْسَ ذَاكَ النِّفَاقُ».

242- Bezzar, Enes (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Enes anlatıyor:

"Ey Allah'ın Resulü! Biz senin yanında (meclisinde) iken bir hal üzerinde oluyoruz. Ancak senden ayrıldığımızda başka bir halde bulunuyoruz. (Durumumuz değişiyor)" dediler. Hz. Peygamber (a.s): "Peygamberinize karşı durumunuz nasıl oluyor?" diye sordu. Onlar: "Sen alaniyette de (dışa vurduğumuz zaman) sırada da (nefsimizle başbaşa kaldığımız gizli hallerde de) bizim peygamberimizsin" dediler. Bunun üzerine Resulullah (a.s): "Bu münafıklık değildir" buyurdu."

٢٤٣ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: «يَقُولُونَ الْكَرْمُ وَاِنَّمَا الْكَرْمُ قَلْبُ الْمُؤْمِنِ».

243- Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

241-Müsned, İmam Ahmed (3/265) İsnadı sahihtir.

242-Kesfu'l Estar (1/34) Mecma'u'z-Zevaid (1/34) Haysemi, hadisi Ebu Ya'la ve Bezzar'ın rivayet ettiğini, ancak Bezzar'ın rivayetinde lafzın: "Sizin Rabbinize karşı durumunuz nedir?" "Dediler ki: "Allah gizlide de, açıkta da Rabbimizdir" şeklinde olduğunu bildirir. Ebu Ya'la'nın ricali sahihtir.

243-Buhari (10/566) 78-Kitabu'l Edeb. 102-Hz. Peygamber (a.s)'in: "Kerm, müminin kalbidir" kavli babı. Müslim (4/1763) 40-Kitabu'l Elfaz mine'l Edebi ve Gayriha. 2-Asmaya "kerm" denilmesinin mekruhluğu babı. Müsned, İmam Ahmed (2/239)

"(Bağa) kerm diyorlar. Kerm müminin kalbidir."

Hadisin anlamı şudur: Kerm ismi verilmeye layık olan yalnız müminin kalbidir. Asma dallarını bu isimle anmak doğru değildir.

٢٤٤ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ سُفْيَانَ عَنْ اَبِيهِ قَالَ: يَارَسُولَ اللّٰهِ! اَخْبِرْنِى اَمْرًا فِى الْاِسْلَامِ لَااَسْاَلُ عَنْهُ اَحَدًا بَعْدَكَ، قَالَ: «قُلْ آمَنْتُ بِاللّٰهِ ثُمَّ اسْتَقِمْ»، قَالَ: يَارَسُولَ اللّٰهِ! فَاَيُّ شَيْءٍ اَتَّقِى؟ قَالَ: فَاَشَارَ بِيَدِهِ اِلَى لِسَانِهِ.

244- Müslim, Abdullah bin Süfyan (r.a)'dan, o da babasından rivayet etmiştir:

"Dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Bana İslam hakkında öyle bir şey söyle ki, senden sonra onun hakkında kimseye bir soru sormayayım." Hz. Peygamber (a.s): "Allah'a inandım," de. Sonra da dosdoğru ol" buyurdu. "Ey Allah'ın Resulü! Hangi şeyden sakınayım?" diye sordu. "

Ravi der ki:

"Hz. Peygamber (a.s) bunun üzerine eliyle dilini işaret etti."

٢٤٥ــ رَوَى الْبُخَارِىُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ، قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: «اِنَّ اللّٰهَ يَغَارُ وَالْمُؤْمِنُ يَغَارُ، وَغَيْرَةُ اللّٰهِ اَنْ يَاْتِىَ الْمُؤْمِنُ مَاحَرَّمَ عَلَيْهِ».

245- Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Doğrusu Allah, gafur ve hamiyyetlidir. Müminler de gayret sahibi ve hamiyyetlidirler. Allah'ın gayret ve hamiyyeti, müminin Allah'ın haram kılmış olduğu şeyleri yapmaması içindir."

٢٤٦ــ رَوَى اَحْمَدُ، عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ «اَلْمُؤْمِنُ يَغَارُ، اَلْمُؤْمِنُ يَغَارُ، اَلْمُؤْمِنُ يَغَارُ وَاللّٰهُ اَشَدُّ غَيْرًا».

244-Müslim (1/65) 1-Kitabu'l İman. 13-İslam'ın vasıflarını toplayan babı. Müsned, İmam Ahmed (3/413)

245-Buhari (9/319) 67-Kitabu'n Nikah. 107-Gayret babı. Müslim (4/2114) 49-Kitabu'l Tevbe. 6-Gayretullah ve kötülükleri haram kılma babı.

246- İmam Ahmed, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Mümin hamiyyetlidir. Mümin hamiyyetlidir. Münin hamiyyet ve gayret gösterir. Allah ise ondan daha hamiyyet ve gayret sahibidir."

٢٤٧ــ رَوَى الْإِمَامُ اَحْمَدُ عَنِ ابْنِ اَبِى الْمُعَلَّى عَنْ اَبِيهِ اَنَّ النَّبِىَّ ﷺ خَطَبَ يَوْمًا فَقَالَ: «اِنَّ رَجُلاً خَيَّرَهُ رَبُّهُ عَزَّ وَجَلَّ بَيْنَ اَنْ يَعِيشَ فِى الدُّنْيَا مَا شَاءَ اَنْ يَعِيشَ فِيهَا وَيَأْكُلَ فِى الدُّنْيَا مَاشَاءَ اَنْ يَأْكُلَ فِيهَا وَبَيْنَ لِقَاءِ رَبِّهِ فَاخْتَارَ لِقَاءَ رَبِّهِ»، قَالَ فَبَكَى اَبُو بَكْرٍ فَقَالَ اَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ اَلاَ تَعْجَبُونَ مِنْ هٰذَا الشَّيْخِ اَنْ ذَكَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَجُلاً صَالِحًا خَيَّرَهُ رَبُّهُ عَزَّ وَجَلَّ بَيْنَ لِقَاءِ رَبِّهِ وَبَيْنَ الدُّنْيَا فَاخْتَارَ لِقَاءَ رَبِّهِ وَكَانَ اَبُو بَكْرٍ اَعْلَمَهُمْ بِمَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ اَبُو بَكْرٍ بَلْ نَفْدِيكَ يَارَسُولَ اللَّهِ بِاَمْوَالِنَا وَاَبْنَائِنَا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «مَا مِنَ النَّاسِ اَحَدٌ اَمَنَّ عَلَيْنَا فِى صُحْبَتِهِ وَذَاتِ يَدِهِ مِنِ ابْنِ اَبِى قُحَافَةَ وَلَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلاً لاَتَّخَذْتُ ابْنَ اَبِى قُحَافَةَ وَلٰكِنْ وُدٌّ وَاِخَاءُ اِيمَانٍ وَلٰكِنْ وُدٌّ وَاِخَاءُ اِيمَانٍ ــ مَرَّتَيْنِ ــ وَاِنَّ صَاحِبَكُمْ خَلِيلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ».

247- İmam Ahmed, İbni Ebi Mualla (r.a)'dan, o da babasından şu şekilde rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (a.s) bir gün şöyle hitab etmişti:

"Bir adamdan, Rabbi Azze ve Celle, dünyada istediği kadar yaşayıp, dünya nimetlerinden istediği kadar yeme ile Rabbine kavuşma arasıda bir tercih yapmasını istemiş, o da Rabbine kavuşmayı tercih etmişti."

Ravi dedi ki:

246-Müsned, İmam Ahmad (2/235) Müslim (4/2114) 49-Kitabu'l Tevbe. 6-Gayretullah ve kötülükleri haram kılma babı.

247-İmam Ahmed (3/478) Lafz kendisine aittir. Buhari (7/227) 63-Kitabu Menakıb el Ensar. 45-Hz. Peygamber (a.s)'in ve ashabının Medine'ye hicreti babı. Müslim (4/1854) 44-Kitabu Fadaili's Sahabe. Hz. Ebu Bekir (r.a)'in faziletleri babı. Lafızlar farklı olmakla birlikte her iki hadis de Ebu Said tarafından rivayet edilmiştir.

"Bu söz üzerine Hz. Ebu Bekir (r.a) ağlamaya başadı. Resulullah (a.s)'ın ashabı: "Resulullah (a.s) Rabbi Azze ve Celle'nin dünya ile kendisine kavuşma arasında tercih yapmasını istediği salih bir adamdan bahsederken bu şeyhin, Hz. Ebu Bekir (r.a)'in sözüne hayret etmiyor musunuz?" dediler. Hz. Ebu Bekir (r.a) içlerinde Resulullah (a.s)'ın bu sözleriyle kasdettiğini en iyi bilendi. (Bu yüzden) Hz. Ebu Bekir (r.a): "Mallarımız ve çocuklarımız sana fada olsun ey Allah'ın Resulü!" demişti. Bunun üzerine Resulullah (a.s):

"Muhakkak ki, arkadaşlığı konusunda da, malı konusunda da bana insanlardan en ihsanlısı Ebu Bekir'dir. Kendime yakın bir dost edinseydim, mutlaka İbni Ebi Kuhafe (Ebu Bekir)'yi dost edinirdim. Fakat İslam kardeşliği ve sevgisi, şahsi dostlukların çok üzerindedir. -Hz. Peygamber (a.s) bu sözünü iki kez tekrarladı- Aziz ve Celil olan Allah da ben sahibinizi (yakın arkadaş ve dostunuzu) kendine halil (dost) edinmiştir."

٢٤٨ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ اَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «ثَلاَثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ بِهِنَّ حَلاَوَةَ الْاِيمَانِ؛ مَنْ كَانَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ اَحَبَّ اِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا، وَاَنْ يُحِبَّ الْمَرْءَ لاَيُحِبُّهُ اِلاَّ لِلّٰهِ، وَاَنْ يَكْرَهُ اَنْ يَعُودَ فِي الْكُفْرِ بَعْدَ اَنْ اَنْقَذَهُ اللّٰهُ مِنْهُ، كَمَا يَكْرَهُ اَنْ يُقْذَفَ فِي النَّارِ».

248- Buhari ve **Müslim,** Enes (r.a)'den şu şekilde rivayet etmişlerdir:

"Hz. Peygamber (a.s) buyurdu ki:

"Üç haslet vardır ki, bunlar kimde bulunursa imanın tadına varmıştır. Bir kimseye Allah ve Resulü'nün başka şeylerden daha sevgili olması. Bir kimsenin sevdiği zaman, yalnız Allah için sevmesi. Bir kimse ateşe atılmayı nasıl istemez ise aynı derecede, Allah kendisini küfürden kurtardıktan sonra tekrar küfre dönmeyi istememesidir."

٢٤٩ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ مَرَّ بِرَجُلٍ مِنَ الْاَنْصَارِ وَهُوَ يَعِظُ اَخَاهُ فِي الْحَيَاءِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : «دَعْهُ فَاِنَّ الْحَيَاءَ مِنَ الْاِيمَانِ».

248-Buhari (1/60) 2-Kitabu'l İman. 9-İmanın tatlılığı babı. Müslim (1/66) 1-Kitabu'l İman. 15-Kimde bu sıfatlar olursa imanın tadına varır babı.

249- Buhari ve Müslim, İbni Ömer (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Ensardan bir adam kardeşine haya hakkında nasihatte bulunurken Resulullah (a.s) yanlarına uğramış, nasihat eden (sahabiye) şöyle buyurmuştu: "Onu bırak! Haya imandandır."

٢٥٠ــ رَوَى اَحْمَدُ وَاَبُو دَاوُدَ وَالتِّرمِذِيُّ عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : «اَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ اِيمَانًا اَحْسَنُهُمْ خُلُقًا وَخِيَارُهُمْ خِيَارُهُمْ لِنِسَائِهِمْ».

250- İmam Ahmed, Ebu Davud ve **Tirmizi,** Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"İmanı en kamil müminler, ahlakı en güzel olanlardır. Onların en hayırlıları, kadınlarına karşı en hayırlı olanlardır."

٢٥١ــ رَوَى اَحْمَدُ وَالتِّرمِذِيُّ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : «اِنَّ مِنْ اَكْمَلِ الْمُؤْمِنِينَ اِيمَانًا اَحْسَنُهُمْ خُلُقًا وَاَلْطَفُهُمْ بِاَهْلِهِ».

251- İmam Ahmed ve Tirmizi, Hz. Aişe (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Ahlakları en iyi olan ve eşlerine en iyi davranan müminler, imanı en kamil olanlardandır."

٢٥٢ــ رَوَى الْبَزَّارُ عَنْ اَنَسٍ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : «اِنَّ اَكْمَلَ النَّاسِ اِيمَانًا اَحْسَنُهُمْ خُلُقًا وَاِنَّ حُسْنَ الْخُلُقِ لَيَبْلُغُ دَرَجَةَ الصَّوْمِ وَالصَّلَاةِ».

252- Bezzar, Enes (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

249-Buhari (1/74) 2-Kitabu'l İman. 16-Haya imandandır babı. Müslim (1/63) 1-Kitabu'l İman. 12-İmanın kaç şube olduğunu beyan babı.

250-İmam Ahmed (2/472) Ebu Davud (4/220) Kitabu's Sünne. İmanın artıp eksilebileceğinin delili.

251-İmam Ahmed (6/47) Tirmizi (5/9) 41-Kitabu'l İman. 6-İmanın kemali, artıp eksilmesi babı. Tirmizi: "Bu, sahih bir hadistir" demiştir.

252-Keşfu'l Estar (1/27) Mecma'u'z-Zevaid (1/58) Haysemi, hadisi Bezzar'ın rivayet ettiğini ve ricalinin sika olduğunu söylemiştir.

"İman bakımından en kamil insanlar, onların en ahlaklılarıdır. Güzel ahlak (nafile) oruç ve namaz derecesine ulaşır (o miktarda sevaba nail olur.)"

٢٥٣ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: «لاَيُلْدَغُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرٍ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ».

253- Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Hz. Peygamber (a.s) buyurdu ki:

"Mümin, bir delikten iki kez sokulmaz (ısırılmaz)."

٢٥٤ــ رَوَى أَحْمَدُ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللَّهَ طَيِّبٌ لاَيَقْبَلُ إِلاَّ طَيِّبًا وَإِنَّ اللَّهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ فَقَالَ: ﴿يَآ أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ﴾، وَقَالَ: ﴿يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَارَزَقْنَاكُمْ﴾.

254- İmam Ahmed ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Ey insanlar! Allah tayyibdir (noksanlardan münezzeh ve temizdir) O, yalnız temiz ve helal olan (amelleri) kabul eder. Allah, Resullere emrettiğini, müminlere de emretmiş ve şöyle buyurmuştur:

"Ey Resuller! Tertemiz ve helal olan şeylerden yiyin, güzel amellerde bulunun. Çünkü ben, ne yaparsanız hakkıyla bilenim."

"Ey iman edenler! Size rızık olarak verdiğimiz şeylerin (maddeten ve manen) temiz olanlarından yiyin! Allah'a şükredin. Eğer yalnız O'na kulluk ediyorsanız."

٢٥٥ــ رَوَى أَحْمَدُ وَمُسْلِمٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ:

253-Buhari (10/5629) 78-Kitabu'l Edeb. 83-Mümin bir delikten iki kez sokulmaz babı. Müslim (4/2295) 53-Kitabu'z Zühd ve'r Rekaik. 12-Mümin bir delikten iki kez sokulmaz babı.

254-İmam Ahmed (22/328) Müslim (2/703) 12-Kitabu'z Zekat .19-Helal kazançtan yapılacak sadakanın kabulü ve kat kat büyümesi babı.

«اَلْمُؤْمِنُ يَأْكُلُ فِي مِعًى وَاحِدٍ وَالْكَافِرُ يَأْكُلُ فِي سَبْعَةِ اَمْعَاءٍ».

255- İmam Ahmed ve Müslim, İbni Ömer (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Hz. Peygamber (a.s) buyurdu ki:

"Mümin tek bağırsağı doldurmak için, kafir ise yedi bağırsağı doldurmak için yemek yer."

٢٥٦ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، فَإِذَا شَهِدَ أَمْرًا فَلْيَتَكَلَّمْ بِخَيْرٍ اَوْ لِيَسْكُتْ، وَاسْتَوْصُوْا بِالنِّسَاءِ، فَإِنَّ الْمَرْأَةَ خُلِقَتْ مِنْ ضِلَعٍ وَإِنَّ اَعْوَجَ شَيْءٍ فِي الضِّلَعِ اَعْلَاهُ إِنْ ذَهَبْتَ تُقِيمُهُ كَسَرْتَهُ وَإِنْ تَرَكْتَهُ لَمْ يَزَلْ اَعْوَجَ، اِسْتَوْصُوْا بِالنِّسَاءِ خَيْرًا».

256- Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (a.s) buyurdu ki:

"Kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa; bir iş karşısında ya hayır söylesin veya sussun.

Kadınlarınız hakkında birbirinize hayrı tavsiye ediniz. Zira kadınlar eğe kemiğinden yaratılmıştır.

Eğe kemiğinin en eğri tarafı üstüdür. Eğer eğe kemiğini doğrultmak isterseniz kırarsınız. Haline bıraktığın zaman ise eğri olarak kalmakta devam eder. O halde kadınlar hakkında birbirinize hayrı tavsiye ediniz."

٢٥٧ــ رَوَى اَحْمَدُ وَمُسْلِمٌ عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ فَارَقَ الْجَمَاعَةَ وَخَرَجَ مِنَ الطَّاعَةِ فَمَاتَ فَمِيْتَتُهُ جَاهِلِيَّةٌ وَمَنْ خَرَجَ عَلَى أُمَّتِي بِسَيْفِهِ يَضْرِبُ بَرَّهَا وَفَاجِرَهَا لَايَحَاشِي مُؤْمِنًا لِإِيمَانِهِ وَلَا يَفِي لِذِي عَهْدٍ بِعَهْدِهِ فَلَيْسَ مِنْ أُمَّتِي».

257- İmam Ahmed ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

255-İmam Ahmed (2/21) Müslim (3/1631) 36-Kitabu'l Eşribe. 34-Mümin tek mideyle yer babı.

256-Müslim (2/1091) 17-Kitabu'r Rada. 18-Kadınlara tavsiye babı.

"Resulullah (a.s)'ın şöyle söylediğini işittim:

"Müminlerin cemaatini terkedip taati terkeden bir kimse (bu hali üzere), öldüğünde cahiliye ölümü ile ölmüş olur. Kim ümmetime kılıç çekip, iyisini kötüsünü ayırmaksızın öldürür, imanından dolayı mümine hürmet etmez, kendileriyle ahid yaptığı kimselerin ahdine riayet etmezse ümmetimden değildir."

٢٥٨ــ رَوَى الْإِمَامُ اَحْمَدُ عَنِ الْحَسَنِ؛ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ اِلَى الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ فَقَالَ: اَقْتُلُ لَكَ عَلِيًّا؟ قَالَ: لاَ، وَكَيْفَ تَقْتُلُهُ وَمَعَهُ الْجُنُودُ؟ قَالَ: اِلْحَقْ بِهِ فَاَفْتِكْ بِهِ، قَالَ: لاَ، اِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ: «اِنَّ الْاِيمَانَ قَيْدُ الْفَتْكِ لاَيَفْتِكُ مُؤْمِنٌ».

258- İmam Ahmed, Hasan (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Bir adam Zübeyr bin Avvam'a gelerek: "Senin için Ali'yi öldüreyim mi?" diye sordu. Zübeyr:

"Hayır. Onun yanında askerler bulunduğu halde nasıl öldürebilirsin" dedi. adam: "Onu yakala öldürürüm" dedi. Zübeyr: "Hayır! Resulullah (a.s) buyurdu ki: (İman öldürmeye engel olan bir bsağdır. Bir mümin öldürülemez)" buyurmuştur." dedi."

٢٥٩ــ رَوَى الْإِمَامُ اَحْمَدُ وَاَبُو دَاوُدَ وَالتِّرمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَةَ عَنِ الْعِرْبَاضِ بْنِ سَارِيَةَ، قَالَ: وَعَظَنَا رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ مَوْعِظَةً ذَرَفَتْ مِنْهَا الْعُيُونُ وَوَجِلَتْ مِنْهَا الْقُلُوبُ، قُلْنَا: يَارَسُولَ اللّٰهِ! اِنَّ هٰذِهِ لَمَوْعِظَةُ مُوَدِّعٍ فَمَاذَا تَعْهَدُ اِلَيْنَا، قَالَ: «قَدْ تَرَكْتُكُمْ عَلَى الْبَيْضَاءِ لَيْلُهَا كَنَهَارِهَا لاَيَزِيغُ عَنْهَا بَعْدِى اِلاَّ هَالِكٌ، وَمَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ فَسَيَرَى اخْتِلاَفًا كَثِيرًا، فَعَلَيْكُمْ بِمَا عَرَفْتُمْ مِنْ سُنَّتِى وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ وَعَلَيْكُمْ بِالطَّاعَةِ وَاِنْ عَبْدًا حَبَشِيًّا عَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ فَاِنَّمَا الْمُؤْمِنُ كَالْجَمَلِ الْاَنِفِ حَيْثُمَا اِنْقِيدَ اِنْقَادَ».

257-İmam Ahmed (2/306) Lafız ona aittir. Müslim (361476) 33-Kitabu'l İmare. 13-Müslümanların cemaatine devam etmenin vacipliği babı. Nesai (7/123) 37-Kitabu Tahrimi'd Dem. 28. bab.

258-İmam Ahmed (1/166) Ebu Davud (3/87) Kitabu'l Cihad. Düşmanın ani hücumu ve onlara benzeme babı. Ebu Davud, hadisi Ebu Hureyre'den rivayet etmiş olup, hadisde yalnız Hz. Peygamber (a.s)'in sözü yer almaktadır.

259- İmam Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi ve İbni Mace, Irbad bin Sariyye (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) bize öyle bir va'zu nasihatta bulundu ki, o vaaz karşısında gözler yaşardı ve kalpler titredi. Dedik ki:

"Ey Allah'ın Resulü! Bu bir veda vaazı. Bize ne öğütlersin?" Buyurdu ki:

"Sizi, gecesi ve gündüzü bir olan beyaz (lekesiz, tertemiz) bir zeminde bıraktım. Bırakmış olduğum (o lekesiz sünnetten) ancak helak olanlar sapar. Sizlerden ömrü olanlar pek çok ihtilafa şahid olacaklar. (Böyle durumlarda) üzerinize düşen benim, hulafa-i raşidinin ve mehdilerin sünnetine uymaktır. Müminlerin emirine itaat edin. Emiriniz Habeşli bir köle bile olsa, ona sımsıkı sarılın. Mümin (emrine itaatte), ehli bir deveye benzer. Ne tarafa götürülürse, oraya gider."

٢٦٠ــ رَوَى الْإِمَامُ اَحْمَدُ وَاَبُو دَاوُدَ وَالتِّرمِذِيُّ عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : «اِنَّ الْمُؤْمِنَ غِرٌّ كَرِيمٌ، وَاِنَّ الْفَاجِرَ خِبٌّ لَئِيمٌ».

260- İmam Ahmed, Ebu Davud ve Tirmizi, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Mümin aldatma bilmeyen, dürüst ve kerem sahibi biridir. Facir ise düzenbaz ve aşağılıktır."

٢٦١ــ رَوَى التِّرمِذِيُّ عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : «لَايَنْبَغِي لِلْمُؤْمِنِ اَنْ يَذِلَّ نَفْسَهُ»، قَالُوا وَكَيْفَ يَذِلُّ نَفْسَهُ؟ قَالَ: «يَتَعَرَّضُ مِنَ الْبَلَاءِ لِمَا لَايُطِيقُ».

261- Tirmizi, Huzeyfe (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

259-İmam Ahmed (4/126) Ebu Davud (4/200) Kitabu's Sünne. Sünnetin lüzumu babı. Tirmizi (5/44) Kitabu'l İlm. 16-Sünnete yapışıp bid'ati terketme babı. İbni Mace (1/15, 16) Mukaddime. 6-Hulefa-i Raşidin'in ve Mehdilerin sünnetine ittiba babı. Bu, hasen ve sahih bir hadistir.

260-İmam Ahmed (3/394) Ebu Davud (4/251) Kitabu'l Edeb. Güzel geçinme babı. Tirmizi (4/344) 28-Kitabu'l Birri Ve's Sılati. 41-Cimrilik babı. Tirmizi hadisin hasen ve garib olduğunu söylemiştir.

261-Tirmizi (4/544) 34-Kitabu'l Füten. 67-Muhammed bin Beşşar'ın bize tahdis ettiğine göre babı. Tirmizi bu hadisin hasen ve garib olduğunu söylemiştir.

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Mümin, nefsini zillet içine düşürmemelidir." Dediler ki: "Nefsini zillet içine düşürmesi nasıl olur?" Buyurdu ki: "Kendini tahammül edip, güç yetiremiyeceği bela ve imtihanlara uğratmasıdır."

Bu bölümde imanın bazı şubelerine işaret eden naslardan bazı örnekler verdik. Kitabın bir çok yerinde bu nevi naslara zaman zaman da yer vereceğiz.

SEKİZİNCİ KISIM

İMANIN VE MÜSLÜMANLIĞIN ÖLÇÜLERİ

AVE MI

İMANIN VE MÜSLÜMANLIĞIN ÖLÇÜLERİ

Müslümanın en büyük isteği, Allah indinde makbul bir müslüman olabilmektir. Bu da müslümanın kendini iyi bir müslüman olup olmadığı konusunda sürekli kontrol altında tutmasını gerektirir. Doğru yolda olup olmadığını kendisine gösterecek tek ölçü ise Kur'an ve Sünnet'te müminlerin sıfatlarını belirleyen naslardır.

Allah Teala şöyle buyuruyor:

"Müminler o kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman yürekleri ürperir, kendilerine Allah'ın ayetleri okunduğu zaman (o ayetler, onların) imanlarını artırır ve (onlar) Rablerine tevekkül ederler.

Namazlarını kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan (Allah rızası için yoksullara) verirler.

İşte gerçek müminler onlardır. Onlara Rablerinin katında dereceler, bağışlanma ve tükenmez rızık vardır." (1)

"Müminler onlardır ki, Allah'a ve Resulü'ne inandılar, sonra şüphe etmediler; Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaştılar. İşte (iman iddiasında) doğru olanlar onlardır." (2)

KONUYLA İLGİLİ RİVAYETLER

٢٦٢ــ رَوَىٰ مُسْلِمٌ عَنْ أَبِي ذَرٍّ الْغِفَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ

---

1) Enfal Suresi: 2, 3, 4
2) Hucurat Suresi: 15

ﷺ : اَرَاَيْتَ الرَّجُلَ يَعْمَلُ مِنَ الْخَيْرِ، وَيَحْمَدُ النَّاسُ عَلَيْهِ؟ قَالَ: «تِلْكَ عَاجِلُ بُشْرَى الْمُؤْمِنِ».

262- Müslim, Ebu Zerr Gıfari (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s)'a: "Bir hayır yapıp da insanlar tarafından şükranla karşılan bir kimse hakkında ne buyurursunuz?" diye sorulmuş, O da: "O, müminin önceden gelen müjdesidir" demişti."

٢٦٣ــ رَوَى ابْنُ مَاجَةَ عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ ﷺ : يَارَسُولَ اللّٰهِ! كَيْفَ لِي اَنْ اَعْلَمَ اِذَا اَحْسَنْتُ وَاِذَا اَسَأْتُ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : «اِذَا سَمِعْتَ جِيرَانَكَ يَقُولُونَ: قَدْ اَحْسَنْتَ فَقَدْ اَحْسَنْتَ، وَاِذَا سَمِعْتَهُمْ يَقُولُونَ: قَدْ اَسَأْتَ فَقَدْ اَسَأْتَ».

263- İbni Mace, Abdullah bin Mesud (r.a)'dan şöyle rivayet etmiştir:

"Bir adam Hz. Peygamber (a.s)'e: "Ey Allah'ın Resulü! Yaptığım iyi mi, kötü mü olduğunu nereden anlayayım?" diye sormuş, Hz. Peygamber (a.s): "Eğer komşuların iyi yaptığını söylüyorlarsa, iyi yapmışsın demektir. Eğer kötü yaptığını söylediklerini işitirsen (bil ki) kötü yapmışsındır" buyurmuştur."

٢٦٤ــ رَوَى اَحْمَدُ عَنْ اَبِي اُمَامَةَ، قَالَ رَجُلٌ: يَارَسُولَ اللّٰهِ! مَا الْاِيمَانُ؟ قَالَ: «اِذَا سَرَّتْكَ حَسَنَتُكَ وَسَاءَتْكَ سَيِّئَتُكَ فَاَنْتَ مُؤْمِنٌ».

264- İmam Ahmed, Ebu Umame (r.a)'den rivayet etmiştir:

262-Müslim (4/2034) 45-Kitabu'l Birri Ve's Sılati ve'l Adab. 51-Hayrı dolayısıyla övülmek müjdedir ve zararı yoktur babı.

263-İbni Mace (2/1412) 37-Kitabu'z Zühd 25-Hayrı övmek babı. İmam Ahmed (1/402) Sahih-i İbni Hibban -Mavaridu'z-Zam'an (503) Komşuların şehadeti babı. Mecma'u'z-Zevaid (10/271) Haysemi, hadisi Taberani'nin rivayet ettiğini ve ricalinin sahih olduğunu söylemiştir.

264-İmam Ahmed, Müsned (5/252) Bu hadisi İbni Hibban, Hakim ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Hakim, bu hadisin Buhari ve Müslim'in şartına göre sahih olduğunu söylemiş, Zehbi de bunu doğrulamıştır. Iraki hadisin sahih olduğunu söylemiştir. Haysemi, Taberani'nin ricalinin Yahya bin Ebi Kesir dışında sahih olduğunu, onun ise müdelles olduğunu söylemiştir. Haysemi, hadisi İmam Ahmed'in Ebu Musa'dan rivayet ettiğini, ricalinin sika olduğunu söylemiş, ancak hadiste inkıta olduğunu zikretmiştir.

"Bir adam: "Ey Allah'ın Resulü! İman nedir?" diye sormuş, O da: "Sevapların seni sevindiriyor, günahların seni üzüyorsa sen müminsin" cevabını vermiştir."

٢٦٥ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ عَنْ اَبِى اُمَامَةَ قَالَ: قَالَ رَجُلٌ: مَا الْاِثْمُ يَارَسُولَ اللّٰهِ؟ قَالَ: «مَا حَاكَ فِى صَدْرِكَ فَدَعْهُ» قَالَ: فَمَا الْاِيمَانُ؟ قَالَ: «مَنْ سَاءَتْهُ سَيِّئَتُهُ وَسَرَّتْهُ حَسَنَتُهُ فَهُوَ مُؤْمِنٌ».

265- Taberani, Ebu Umame (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Bir adam: "Ey Allah'ın Resulü! Günah nedir?" diye sordu. O da: "Kalbinde sıkıntıya sebep olan (fiili) terket!" buyurdu. Adam: "İman nedir?" diye sordu. O da: "Günahı kendisini üzen, sevabı kendisini sevindiren kimse mümindir" buyurdu."

٢٦٦ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ فِى الْاَوْسَطِ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ وَاَبَا مُوسَى اِلَى الْيَمَنِ فَقَالَ: «تَسَانَدَا وَتَطَاوَعَا وَبَشِّرَا وَلَا تُنَفِّرَا»، فَخَطَبَ النَّاسَ مُعَاذٌ فَحَثَّهُمْ عَلَى الْاِسْلَامِ وَالتَّفَقُّهِ وَالْقُرْآنِ وَقَالَ اُخْبِرُكُمْ بِاَهْلِ الْجَنَّةِ، اِذَا ذُكِرَ الرَّجُلُ بِخَيْرٍ فَهُوَ مِنْ اَهْلِ الْجَنَّةِ وَاِذَا ذُكِرَ بِشَرٍّ فَهُوَ مِنْ اَهْلِ النَّارِ».

266- Taberani, Evsat'ta İbni Ömer (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) Muaz bin Cebel (r.a) ve Ebu Musa (r.a)'yı Yemen'e gönderirken şöyle buyurmuştu: "Birbirinizle dayanışma içinde olun ve (Allah'a) taatle örnek oluşturun, müjdeleyin, nefret ettirmeyin!" Muaz da (bu söze binaen Yemen'de) insanlara bir konuşma yapıp, İslam'ı, fıkhı ve Kur'an'ı öğrenmeye teşvik ederek; "Size cennet ve cehennem ehlini bildireyim mi? Şayet bir adam hayırla anılıyorsa, o cennet ehlindendir. Eğer kötülükleri konuşuluyorsa, o cehennem ehlindendir" dedi."

٢٦٨ــ رَوَى الْبَزَّارُ عَنْ اَنَسٍ قَالَ: قِيلَ: يَارَسُولَ اللّٰهِ! مَنْ اَهْلُ الْجَنَّةِ؟ قَالَ: «مَنْ

265-Mu'cemu'l Kebir (8/137) Mecma'u'z-Zevaid (10/294) Hadisi Taberani'nin ve Ahmed'in rivayet ettiğni, Taberani'nin ricalinin sahih olduğunu zikretmişti.r.

266-Mecma'u'z-Zevaid (1(165) Taberani'nin Evsat'ta rivayet ettiğini ve ricalinin güvenilir oldouğunu bildirmiştir.

لاَيَمُوتُ حَتَّى يَمْلأَ اللَّهُ مَسَامِعَهُ مِمَّا يُحِبُّ». قِيلَ فَمَنْ أَهْلُ النَّارِ؟ قَالَ: «مَنْ لاَيَمُوتُ حَتَّى يَمْلأَ اللَّهُ مَسَامِعَهُ مِمَّا يَكْرَهُ».

267- İbni Mace, İbn Abbas (r.a)'dan şu şekilde rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Cennetlik kimse, Allah'ın, iki kulağını insanların kendisini hayırla anıp övgüleriyle doldurduğu ve bunu işiten kimsedir. Cehennemlik kimse ise Allah'ın iki kulağını, insanların kendisinin kötülüklerini anmalarıyla dolduran ve bunu işiten kimsedir."

٢٦٧ــ رَوَى ابْنُ مَاجَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «أَهْلُ الْجَنَّةِ مَنْ مَلأَ اللَّهُ أُذُنَيْهِ مِنْ ثَنَاءِ النَّاسِ خَيْرًا وَهُوَ يَسْمَعُ، وَأَهْلُ النَّارِ مَنْ مَلأَ أُذُنَيْهِ مِنْ ثَنَاءِ النَّاسِ شَرًّا وَهُوَ يَسْمَعُ».

268- Bezzar, Enes (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Ey Allah'ın Resulü! Cennet ehli kimlerdir?" diye soruldu. Hz. Peygamber (a.s):

"Allah, kulaklarını, hoşuna gidecek (hayır) sözleriyle doldurmadan vefat etmeyen kimse" buyurdu. "Peki cehennem ehli kimlerdir?" diye soruldu.

"Allah, kulaklarını hoşuna gitmeyecek (zemm) sözler ile doldurmadan vefat etmeyecek olan kimsedir" buyurdu."

٢٦٩ــ رَوَى الْبَزَّارُ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ، قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِالنَّبَاةِ أَوْ بِالنَّبْأَةِ يَقُولُ: «يُوشِكُ أَنْ تَعْرِفُوا أَهْلَ الْجَنَّةِ مِنْ أَهْلِ النَّارِ»، قَالُوا: بِمَا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «بِالثَّنَاءِ الْحَسَنِ وَالثَّنَاءِ السَّيِّئِ».

269- Bezzar, Sa'd bin Ebi Vakkas (r.a)'dan rivayet etmiştir:

267-İbni Mace (2/1412) Eserin muhakkiki, Mecmau'z-Zevaid'de hadisin isnadının sahih ve ricalinin sika olduğunun yer aldığını söylemiştir.

268-Mecma'u'z-Zevaid (10/272) Haysemi, hadisi Bezzer'ın rivayet ettiğini ve ricalinin sahih olduğunu, Abbas bin Cafer'in de sika olduğunu söylemiştir.

269-Mecma'u'z-Zevaid (10/271) Haysemi hadisi, Bezzar'ın rivayet ettiğini, ricalinin sahih olduğunu söylemiştir. Hasen bin Arafe'nin sika olduğunu söylemiştir.

"Resulullah (a.s)'ın Nebat yahut Nebe'de (*) şöyle dediğini işittim:

"Neredeyse, cennetliklerin ve cehennemliklerin kimler olduğunu bileceksiniz." "Ey Allah'ın Resulü! Onları ne ile bileceğiz?" dediler. "İyiliklerinden söz edilmesi ya da kötülüklerinden bahsedilmesi ile" buyurdu."

٢٧٠ــ رَوَى اَحْمَدُ وَالطَّبَرَانِيُّ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَيَعْجَبُ مِنَ الشَّابِّ لَيْسَتْ لَهُ صَبْوَةٌ».

270- İmam Ahmed ve Taberani, Ukbe bin Amir (r.a)'den şu şekilde rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Allah Azze ve Celle gençlik cahiliyeti (eğlenceye meyli) olmayan gence teaccüb eder."

٢٧١ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «إِذَا اَحَبَّ اللَّهُ الْعَبْدَ نَادَى جِبْرِيلُ: إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ فُلَانًا فَاَحِبُّوهُ، فَيُحِبُّهُ اَهْلُ السَّمَاءِ، ثُمَّ يُوضَعُ لَهُ الْقَبُولُ فِي الْاَرْضِ».

271- Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Hz. Peygamber (a.s) buyurdu ki:

"Allah bir kulu sevdiğinde Cebrail (a.s)'e şöyle nida eder: "Allah falanı seviyor, siz de onu sevin!" Bunun üzerine sema ehli o kulu severler. Akabinde (Allah tarafından) yeryüzündeki insanların gönüllerine onun için kabul ve sevgi konulur."

Müslim'deki bir rivayete göre Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Allah bir kulu sevdiğinde Cebrail (a.s)'i çağırıp şöyle der: "Ben falanı seviyorum, sen de sev!" Böylece Cebrail (a.s) de onu sever. Daha sonra Cebrail

---

270-İmam Ahmed, Müsned (4/151) Mu'cemul Kebir (17/309) Mecma'u'z-Zevaid (10/270) Haysemi, hadisi İmam Ahmed, Ebu Ya'la ve Taberani'nin rivayet ettiğini ve isnadının hasen olduğunu söylemiştir.

271-Buhari (6/303) 59) Kitabu Bedi'l Halk. 6-Meleklerin zikri babı. Müslim (4/2030) 45-Kitabu'l Birri ve's Sılati ve'l Adab. 48-Allah bir kulu severse kullarına da sevdirir babı.

(*) Taif'te bir bölgenin adı.

(a.s) semada nida ederek şöyle der: "Allah fulanı seviyor, siz de sevin!" Bunun üzerine o, sema ehli tarafından da sevilir. Akabinde Allah tarafından yeryüzündeki insanların gönüllerine onun için kabul ve sevgi konulur. Şayet Allah bir kula buğzederse, Cebrail (a.s)'ı çağırıp, şöyle der: "Ben fulana buğzediyorum, sen de buğzet." Böylece Cebrail (a.s) de ona buğzeder. Sonra sema ehline şöyle seslenir: "Allah fulana buğzediyor. Siz de buğzedin!" Sonra da (Allah tarafından) o kul için yeryüzündeki insanların gönlüne buğuz konulur."

Müslim'deki diğer bir rivayet ise şöyledir: (1)

"Süheyl bin Ebi Salih anlatıyor:

"Arafat'ta idik. Hac mevsiminde Ömer bin Abdülaziz gelmişti. İnsanlar ona doğru bakmaya başladılar. Babama: "Babacığım! Ben Allah'ın, Ömer bin Abdülaziz'i sevdiğini sanıyorum" dedim. Babam: "Bunu nereden çakarıyorsun?" dedi. "Onun insanların kalplerinde yer eden sevgisinden" dedim. Babam: "Sana bir şeyi haber vereyim mi? Ben Ebu Hureyre'nin, Resulullah (a.s)'dan şu hadisi naklettiğini işittim" dedim. Sonra hadisi zikretti."

İmam Malik Muvatta'da birinci rivayetin benzerini (2) tahric etmiş ve: *"Buğuz için de bunun benzerini söylediğini tahmin ediyorum"* demiştir.

Tirmizi de Müslim'deki rivayetin benzerini tahric etmiştir. (3) Hadisinde muhabbeti zikrederken;

"İnanıp faydalı işler yapanlar için Rahman, (gönüllerde) bir sevgi yaratacak (onları herkese sevdirecek)tir." (4) ayetini ilave etmiştir.

٢٧٢ــ رَوَى أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَقَفَ عَلَى نَاسٍ جُلُوسٍ، فَقَالَ: «أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بِخَيْرِكُمْ مِنْ شَرِّكُمْ»؟ قَالَ: فَسَكَتُوا، فَقَالَ ذٰلِكَ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ، فَقَالَ رَجُلٌ: بَلَى يَارَسُولَ اللَّهِ، أَخْبِرْنَا بِخَيْرِنَا مِنْ شَرِّنَا، فَقَالَ: «خَيْرُكُمْ مَنْ يُرْجَى خَيْرُهُ، وَيُؤْمَنُ شَرُّهُ، وَشَرُّكُمْ مَنْ لاَيُرْجَى خَيْرُهُ، وَلاَ يُؤْمَنُ شَرُّهُ».

272- İmam Ahmed ve Tirmizi, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

272-Tirmizi (4/258) 34-Kitabu'l Fiten. 76-Kuteybe'nin bize tahdis ettiğine göre babı. Tirmizi, hadisin hasen ve sahih olduğunu söylemiştir. İmam Ahmed, Müsned (2/368) İbni Hibban Sahih'inde, Beyhaki Şuabu'l İman'da rivayet etmiştir.

1) Müslim, A.g.y.

2) Muvatta (2/953) 51-Kitabu's Si'r -Allah için birbirini sevenler babı.

3) Tirmizi (5/317) 48-Kitabu Tefsiri'l Kur'an. 20-Meryem suresinden babı.

4) Meryem Suresi: 96

"Resulullah (a.s) oturan insanların önünde durup: "Hanginizin hayırlı, hanginizin şerli olduğunu haber vereyim mi?" dedi. Oradakiler sustular. Bunun üzerine bu sözü üç kez tekrarladı. Bir adam: "Evet, ey Allah'ın Resulü, hangimizin hayırlı, hangimizin şerli olduğunu bildir" dedi. Hz. Peygamber (a.s): "Hayırlınız, kendisinden hayır umulan ve şerrinden emin olunandır. Şerliniz kendisinden hayır umulmayan ve şerrinden emin olunmayandır" buyurdu."

Bir Açıklama

Burada zikredilen hadislerden, insanların hayırlı olup olmadıklarının, salih kişilerin övgüsünden ve sevgisinden anlaşılabileceğini anlıyoruz. Bu hadisler, Hz. Peygamber efendimizin insanları övmede ihtiyatlı davranılmasını öğütleyen, özellikle de övgü işitildiğinde fitneye sebebiyet verecek durumlardaki ihtarları ile çelişmez.

Şimdi bu tür hadislerden bazı örnekler verelim:

٢٧٣ــ رَوَى الْبُخارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ اَبِي مُوسَى الْاَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ سَمِعَ رَجُلاً يُثْنِي عَلَى رَجُلٍ، وَيُطْرِيهِ فِي الْمِدْحَةِ فَقَالَ: «اَهْلَكْتُمْ ــ اَوْ قَطَعْتُمْ ــ ظَهْرَ الرَّجُلِ».

273- Buhari ve Müslim, Ebu Musa El Eş'ari (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) bir adamın, diğer bir adama övgüde bulunduğunu işittiğinde: "(Bu adamın gurura kapılmasına sebep olarak) helak ettiniz. -yahut, adamın sırtını yardınız" buyurdu."

٢٧٤ــ رَوَى الْبُخارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ اَبِي بَكْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ: اَنَّ رَجُلاً اَثْنَى عَلَى رَجُلٍ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ ، فَقَالَ: «وَيْلَكَ، قَطَعْتَ عُنُقَ صَاحِبِكَ» ــ ثَلاثًا ــ ثُمَّ قَالَ: «مَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَادِحًا اَخَاهُ لاَمَحَالَةَ، فَلْيَقُلْ: اَحْسِبُ فُلاَنًا، وَاللّٰهُ حَسِيبُهُ، وَلاَ يُزَكِّي عَلَى اللّٰهِ اَحَدًا، اَحْسِبُ كَذَا وَكَذَا اِنْ كَانَ يَعْلَمُ ذٰلِكَ مِنْهُ».

274- Buhari ve Müslim, Ebu Bekre (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

273-Buhari (10/476) 78-Kitabu'l Edeb. 54-Mekruh medihler babı. Müslim (4/2297) 53-Kitabu'z Zühd ve'r Rekaik. 14-İfrat derecesindeki medhin nehyi babı.

274-Buhari, A.g.y. Müslim (4/2296) Aynı kitab ve bab. Ebu Davud (4/254) Kitabu'l Edeb. Birbirini övmenin mekruhluğu babı.

"Hz. Peygamber (a.s)'in yanında bir adam diğerine övgüde bulunmuştu. Bunun üzerine Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Yazık sana! Arkadaşının boynunu kestin." (*) -bu sözü üç kez tekrarladı- Daha sonra şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz mutlaka arkadaşını övmek isterse, "Fulanın şöyle olduğunu zannederim. O'nun hesabını Allah görecektir" desin ve Allah'a karşı hiç kimseyi tezkiye etmesin. (Temiz çıkarmasın) Şöyle şöyle olduğunu zannederim demesi de onun gerçekten öyle olduğunu bilmesi durumunda caizdir."

Müslim'deki diğer bir rivayet ise şöyledir: (1)

"Hz. Peygamber (a.s)'in yanında bir adamın bahsi geçmiş, oradaki bir adam: "Ey Allah'ın Resulü! Resulullah (a.s)'dan sonra, şu konuda bu adamdan daha üstün bir kimse yoktur" demişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s): "Yazık sana! Arkadaşının boynunu kestin!" buyurdu. -Bu sözü birçok kez tekrarladı-"

٢٧٥ــ رَوَى اَحْمَدُ وَالطَّبَرَانِيُّ عَنْ اَبِي اُمَامَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «اِنَّ الْبِقَةَ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ــ قَالَ شَرِيكٌ هِيَ الْمَحَبَّةُ ــ وَالصِّيتُ مِنَ السَّمَاءِ فَاِذَا اَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا قَالَ لِجِبْرِيلَ اِنِّي اُحِبُّ فُلَانًا فَاَحِبُّوهُ، قَالَ: فَتُنْزَلُ لَهُ الْمَحَبَّةُ فِي الْاَرْضِ، وَاِذَا اَبْغَضَ عَبْدًا قَالَ لِجِبْرِيلَ: اِنِّي اَبْغِضُ فُلَانًا فَاَبْغِضُوهُ قَالَ: فَيُنَادِي جِبْرِيلُ اِنَّ رَبَّكُمْ يُبْغِضُ فُلَانًا فَاَبْغِضُوهُ، قَالَ فَيُجْرِي لَهُ الْبُغْضُ فِي الْاَرْضِ».

275- İmam Ahmed ve **Taberani,** Ebu Umame (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Mikate "Allah Azze ve Celle katındandır -Şekir, bu kelimenin muhabbet anlamında olduğunu söylemiştir- ve insanlar arasında hayırlı bir şekilde anılma da, semadandır. Eğer Allah bir kulu severse Cebrail (a.s)'e: "Ben fulanı seviyorum. Siz de onu sevin" der. Sonra da yeryüzüne onun için muhabbet indirilir. Eğer Allah bir kula da buğzederse Cebrail (a.s)'e şöyle der: "Ben fulana

---

275-İmam Ahmed, Müsned (5/263) Mucemu'l Kebir (8/141) Mecma'u'z-Zevaid (19/271) Haysemi, hadisi İmam Ahmed ve Taberani'nin Kebir ve Evsat'ta rivayet ettiklerini, ricalini sika bulduklarını söylemiştir. İnsanları sevmedeki salih kimselerin sevgisi veya buğzu iledir.

1) Müslim, A.g.y.

(*) Arkadaşının boynunu kestin: "Aşırı medihle onu öldürdün. Yanında onu övmen nedeni ile kendini beğenme duygusu içerisine girmesini sağladın. Bu ise onun helakine yol açabilir ve sen de sanki onun boğazını kesmiş gibi olursun" anlamındadır.

buğzediyorum, siz de ona buğzedin!" Bunun üzerine Cebrail (a.s) şöyle nida eder: "Rabbiniz fulana buğzediyor. Siz de ona buğzedin!" Böylece onun için yeryüzüne buğuz indirilir."

٢٧٦ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ فِي الْأَوْسَطِ عَنْ ثَوْبَانَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِنَّ الْعَبْدَ لَيَلْتَمِسُ مَرْضَاةَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَلَا يَزَالُ كَذٰلِكَ فَيَقُولُ: يَاجِبْرِيلُ إِنَّ عَبْدِي فُلَانًا يَلْتَمِسُ أَنْ يُرْضِيَنِي بِرِضَائِي عَلَيْهِ. قَالَ: فَيَقُولُ جِبْرِيلُ ﷺ رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَى فُلَانٍ، وَتَقُولُ حَمَلَةُ الْعَرْشِ وَيَقُولُ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ حَتَّى يَقُولَ أَهْلُ السَّمٰوَاتِ السَّبْعِ ثُمَّ يَهْبِطُ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : وَهِيَ الْآيَةُ الَّتِي أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فِي كِتَابِهِ: ﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمٰنُ وُدًّا﴾، وَإِنَّ الْعَبْدَ لَيَلْتَمِسُ سَخَطَ اللَّهِ فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: يَاجِبْرِيلُ إِنَّ فُلَانًا يَسْتَسْخِطُنِي أَلَا وَإِنَّ غَضَبِي عَلَيْهِ. فَيَقُولُ جِبْرِيلُ غَضَبُ اللَّهِ عَلَى فُلَانٍ وَتَقُولُ حَمَلَةُ الْعَرْشِ وَيَقُولُ مَنْ دُونَهُمْ حَتَّى يَقُولَهُ أَهْلُ السَّمٰوَاتِ السَّبْعِ ثُمَّ يَهْبِطُ إِلَى الْأَرْضِ».

276- Taberani, Evsat'ta Sevban (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (a.s) buyurdu ki:

"Kul, Allah Azze ve Celle'nin rızasını kazanmaya çalışır ve bu hali üzere devam ederken (Allah Teala) şöyle buyurur:

"Ey Cebrail! Fulan kulum beni razı edip, rızamı kazanmaya çalışıyor." Bunun üzerine Cebrail (a.s): "Allah'ın rahmeti fulanın üzerine olsun" der. Arşı taşıyan melekler onların altındakiler ve yedi kat göğün sakinleri, hepsi (sırayla) bu sözü söylerler. Daha sonra yeryüzüne iner." Resulullah (a.s) daha sonra buyurdu ki:

"O Allah'ın kitabından üzerinize indirdiği "İnanıp yararlı iş işleyenleri Rahman sevgili kılacaktır" (1) ayetidir. Yine kul, Allah'ın gazabını celbederek işler yapar da Allah Azze ve Celle şöyle buyurur:

"Ey Cebrail! Fulan, gazabımı üzerine çekiyor. Bilin ki, gazabım onun üstün-

---

276-Mecma'u'z-Zevaid (10/27) Haysemi hadisi Taberani'nin Evsat'ta rivayet ettiğini ve ricalinin sika olduğunu bildirmiştir.

1) Meryem Suresi: 96

dedir." Bunun üzerine Cebrail: "Allah'ın gazabı fulan üstüne olsun" der. Arşı taşıyan melekler, onların altındakiler ve yedi kat göğün bütün ehli (sırayla) bu sözü söylerler. Daha sonra da yeryüzüne iner."

٢٧٧ــ رَوَى ابْنُ مَاجَةَ عَنْ اَسْمَاءِ بِنْتِ يَزِيدَ، اَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «اَلاَ اُنَبِّئُكُمْ بِخِيَارِكُمْ؟» قَالُوا: بَلَى يَارَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: «خِيَارُكُمُ الَّذِينَ اِذَا رُؤُوا ذُكِرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ».

277- İbni Mace, Esma bintü Yezid (r.a)'dan şu şekilde rivayet etmiştir:

"(Esma) Resulullah (a.s)'ın şöyle söylediğini işitmiştir:

"En hayırlılarınızın kimler olduğunu bildireyim mi?" "Evet ey Allah'ın Resulü" dediler. Şöyle buyurdu: "Sizin en hayırlılarınız o (mümin) kimselerdir ki, görüldükleri zaman Allah Azze ve Celle hatırlanır."

٢٧٨ــ رَوَى اَبُو دَاوُدَ عَنِ الشَّرِيدِ بْنِ سُوَيْدٍ الثَّقَفِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: اِنَّ اُمَّهُ اَوْصَتْهُ اَنْ يَعْتِقَ عَنْهَا رَقَبَةً مُؤْمِنَةً، فَاَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، فَقَالَ: يَارَسُولَ اللَّهِ، اِنَّ اُمِّي اَوْصَتْ اَنْ أَعْتِقَ عَنْهَا رَقَبَةً مُؤْمِنَةً، وَعِنْدِي جَارِيَةٌ سَوْدَاءُ نُوبِيَّةٌ، اَفَاُعْتِقُهَا؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «اُدْعُ بِهَا»، فَدَعَوْتُهَا، فَجَاءَتْ، فَقَالَ لَهَا النَّبِيُّ ﷺ : «مَنْ رَبُّكِ؟»، قَالَتْ: اَللَّهُ، قَالَ: «فَمَنْ اَنَا؟»، قَالَتْ: رَسُولُ اللَّهِ، قَالَ: «اَعْتِقْهَا، فَاِنَّهَا مُؤْمِنَةٌ».

278- Ebu Davud, Şerid bin Suveyid Sekafi (r.a)'den rivayet etmiştir:

"(Şerid'in) annesi, kendi adına, mümine bir cariyeyi azat etmesini vasiyet etmişti. Bunun üzerine Resulullah (a.s)'ın yanına gelerek: "Ey Allah'ın Resulü Anem kendi yerine mümine bir cariye azat etmemi vasiyet etti. Benim siyah tenli Nubiyye isimli bir cariyem var. Onu azat edeyim mi?" diye sordu. Resulullah (a.s): "Onu buraya çağır" buyurdu. Bunun üzerine onu çağırdım ve geldi. Hz. Peygamber (a.s) ona: "Rabbin kim?" diye sordu. O: "Allah" dedi. "Ben kimim?" diye sordu. O: "Resulullah" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s):

277-İbni Mace (2/1379) 37-Kitabu'z Zühd. 4-Kıymet verilmeyen müminler babı. Kitabın muhakkiki der ki: "Mecma'uz-Zevaid'de isnadı hasendir. Şehr bin Havşeb ve Suveyd bin Said hakkında ihtilaf edilmiştir. Senedin değer ricali ise sikadır."

278-Ebu Davud (3/230) Kitabu'l Eyman ve'n Nuzur. Mümin cariye babı. İsnadı hasendir. Nesai (6/252) 30-Kitabu'l Vasaya. 8-Ölü yerine sadaka vermenin fazlı babı. Hadisin isnadı hasendir.

"Onu azat et! O mümindir" buyurdu."

٢٧٩ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَثَلُ الْمُؤْمِنِ مَثَلُ الزَّرْعِ، لاَتَزَالُ الرِّيحُ تُمِيلُهُ، وَلاَ يَزَالُ الْمُؤْمِنُ يُصِيبُهُ الْبَلاَءُ، وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ كَمَثَلِ شَجَرَةِ الْأَرْزِ لاَتَهْتَزُّ حَتَّى تُسْتَحْصَدَ».

279- Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Mümin ekine benzer. Rüzgar onu eğerek (üzerinden geçer, gider) İşte mümine de bela ve sıkıntı isabet eder durur. Münafık ise çam ağacına benzer. O hasad vaktine kadar rüzgar karşısında (eğilip) titremez."

٢٨٠ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «الْمُؤْمِنُ لاَيُلْسَعُ مِنْ جُحْرٍ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ».

280- Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Mümin bir delikten birden fazla sokulmaz."

Bir Açıklama

Bu söz hakkında Hattabi şunları söylemiştir:

"Yuldoğu" kelimesi gayn harfinin dammeli okunuşuyla rivayet edildiği gibi, kesralı okunuşuyla da rivayet olunmuştur. Dammeli okunuş, haber vechindendir ve anlamı şöyle yapar: *"Mümin, aklı başında ve ferasetli kişidir. Bu yüzden onu aynı konuda birden fazla aldatmak mümkün değildir. O böyle bir gaflete düşmez."* Burada aldatılmaktan kasıt, din meselesindeki aldanıştır. Yoksa kastedilen dünya işleri değildir. Kesralı okunuş, nehiy vechindendir ve anlamı şöyle yapar:

279-Buhari (13/446) 97-Kitabu't Tevhid. 1-Meşiet ve irade babı. Müslim (4/2163) 50-Kitabu Sıfati'l Münafıkin ve Ahkamihim. 14-Mumin ekine benzer babı. Tirmizi (5/150) 44-Kitabu'l Emsal. 4-Müminin misali. babı. Hadis hasen ve sahihtir.

280-Buhari (10/529) 78-Kitabu'l Edeb. 83-Mümin bir deliten iki kez sokulmaz babı. Müslim (4/2295) 53-Kitabu'z Zühd Ve'r Rekaik. 12-Mümin bir delikten iki kez sokulmaz babı. Ebu Davud (4/1266) Kitabu'l Edeb. İnsanlara karşı dikkatli olma babı.

"Mümin sakın aldanmasın. Gaflete düşüp de hoşa gitmeyen veya kötü bir duruma düşmesin. Uyanık ve dikkatli olsun." Bu ikinci tevil, dünyevi işler için de, uhrevi meseleler için de geçerlidir.

٢٨١ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ عَنْ أَبِي أُمَامَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «اتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ».

281- Taberani, Ebu Umame (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (a.s) buyurdu ki:

"Müminin ferasetinden sakının. O Allah'ın nuruyla bakar."

٢٨٢ــ رَوَى الْبَزَّارُ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «إِنَّ لِلَّهِ عِبَادًا يَعْرِفُونَ النَّاسَ بِالتَّوَسُّمِ».

282- Bezzar, Enes (r.a)'in şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Allah'ın öyle kulları vardır ki, insanları alametlerinden tanırlar."

281-Mucemu'l Kebir (8/121) Mecma'u'z-Zevaid (10/268) Haysemi, hadisi Taberani'nin rivayet ettiğini ve isnadının hasen olduğunu söylemiştir.

282-Mecma'u'z-Zevaid (10/268) Haysemi, hadisi Bezzar ve Taberani'nin Evsat'ta rivayet ettiğini ve isnadının hasen olduğunu söylemiştir.

DOKUZUNCU KISIM

KELİME-İ ŞEHADET
KELİME-İ TEVHİD

KELİME-İ ŞEHADET VE KELİME-İ TEVHİD

Tevhid herşeyin başıdır, ortasıdır ve sonudur. Tavhidi bilmeyen İslam'ı bilemez. Müslüman kelime-i tevhidden nasibi kadar İslam'dan nasibini alır.

Tevhidin içine Allah'ın birliğini tanımak girer; Allah zatında, sıfatlarında ve fiillerinde birdir. Tevhidin içine ibadete yalnız Allah'ın layık olduğuna inanmak ve ibadet için O'na yönelmek girer. Tevhidin içine taat gösterilmeye layık olanın ancak Allah Azze ve Celle olduğuna inanmak, bu doğrultuda O'nun koymuş olduğu hükümlerin tamamına uymak girer. Bu yüzden Allah yolunda yürüyen *"hal ehli"* kişiler fiilere, iman ile hükümlere iman kavramlarından söz etmişlerdir. Bunların ilki, Allah'ın tek yaratıcı olduğunun şuurunda olmak, ikincisi şeriatın zahirine ve batınına teslimiyet göstermektir.

Allah'a tevekkül, şükür, kaza ve kaderine teslimiyet tevhidin alametlerindendir. Demek ki tevhid, zahirine olsun, batınına olsun insanın bütün fiilerine hükmetmektedir.

Tevhid, müminin Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet etmesidir. *"La ilahe illallah"*ın ihtiva ettiği anlamları ve bunların gereklerini ise ancak Hz. Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğunu ikrarla bilmek mümkündür. Bütün bunlardan da anlaşılmaktadır ki; İslam'a giriş kapısı bu iki şehadet ile mümkündür. Zira müslüman bu iki şehadeti söylediğinde İslam'ın rükünlerini de kabul etmiş olmaktadır. Bu rükünler; Allah'a ve elçilerine iman, Allah'la elçileri arasındaki bağa iman, Resullerine indirilen vahye imandır.

Ahiret gününe ve kadere iman da bu saydığımız rükünlerin şubeleridir. Vahye inanan, Kur'an ve sünnet'e da inanır. Kur'an ve sünet'e inanan ve İslam'ın tamamına ve imanı dolayısıyla, müslüman olarak yapması gereken şeylere inanır. Bu itibarla, kelime-i şehadet herşeyin başı, ortası ve sonudur diyoruz.

Kur'an ve sünnet'de ısrarla kelime-i şehadet üzerinde durulmasının nedeni de budur.

Kelime-i Tevhid, takva kelimesidir. O hayırlı bir ağaçtır ve yerleşip kalbi aydınlatması nispetinde neticesi alınır. Bütün ibadet ve zikirlerin emrolunuş sebebi kalbin aydınlatılmasıdır. Kur'an'ın tamamında kalb, kelime-i tevhidle aydınlatılır.

Allah Teala şöyle buyuruyor:

"Allah, kullarından dilediğine buyruğunu bildirmek için meleklerini vahiyle indirerek şöyle der: "İnsanları uyarın ki, benden başka tanrı yoktur. Benden sakının." (1)

Vahyin tamamı tevhid ve takva içindir. Tevhid ve takva ise ancak peygamberler aracılığıyla bilinebilir. İşte bu yüzden peygamberlere taat de vacib olmaktadır.

"Allah'a kulluk edin; O'ndan sakının ve bana itaat edin." (2)

KONU İLE İLGİLİ RİVAYETLER

٢٨٣ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ :
«مَنْ شَهِدَ اَنْ لاَاِلٰهَ اِلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ لاَشَرِيكَ لَهُ وَاَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ وَاَنَّ عِيسَى عَبْدُاللَّهِ وَرَسُولُهُ وَكَلِمَتُهُ اَلْقَاهَا اِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ وَالْجَنَّةُ حَقٌّ وَالنَّارُ حَقٌّ اَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ عَلَى مَا كَانَ مِنَ الْعَمَلِ».

283- Buhari ve Müslim, Ubade bin Samit (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Kim, Allah'tan başka ilah olmadığına, O'nun hiçbir ortağı bulunmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna, İsa'nın Allah'ın kulu, elçisi ve Meryem'e ilka etmiş olduğu kelimesi ve kendisinden (kendi tarafından yaratılmış) bir ruh olduğuna şehadet ederse, (o insan için) cennet de cehennem de haktır. Allah (o kulu) ameline göre cennete koyacaktır."

283-Buhari (6/474) 60-Kitabu'l Enbiya. 47-"Ey kitab ehli dininizde aşırılığa kaçmayın" ayeti babı. Müslim (1/57) 1-Kitabu'l İman. 10-Tevhid üzere ölen kişinin kesinlikle cennete gireceğinin delili babı.

Diğer bir rivayet ise şöyledir: (1)

"Allah (onu) cennetin sekiz kapısından hangisini isterse, oradan cennete koyacaktır."

Tirmizi'nin rivayeti ise şöyledir: (2)

"Kim, Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şehadet ederse, Allah ona cehennemi haram kılar."

٢٨٤ــ رَوَى اَحْمَدُ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ الْبَيْضَاءِ رَفَعَهُ: «مَنْ شَهِدَ اَنْ لاَاِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ حَرَّمَهُ اللّٰهُ عَلَى النَّارِ وَاَوْجَبَ لَهُ الْجَنَّةَ».

284- İmam Ahmed, Suheyl bin Beyda (r.a)'dan merfu olarak şu şekilde rivayet etmiştir:

"Kim, Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet ederse, Allah ona cehennemi haram, cenneti vacib kılar."

٢٨٥ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ كُنَّا قُعُودًا حَوْلَ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ وَمَعَنَا اَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ فِى نَفَرٍ، فَقَامَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ مِنْ بَيْنِ اَظْهُرِنَا فَاَبْطَاَ عَلَيْنَا، وَخَشِينَا اَنْ يُقْتَطَعَ دُونَنَا فَفَزِعْنَا فَقُمْنَا، فَكُنْتُ اَوَّلَ مَنْ فَزِعَ فَخَرَجْتُ اَبْتَغِى رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ حَتَّى اَتَيْتُ حَائِطًا لِلاَنْصَارِ لِبَنِى النَّجَّارِ، فَدُرْتُ هَلْ اَجِدُ لَهُ بَابًا فَلَمْ اَجِدْ، فَاِذَا رَبِيعٌ يَدْخُلُ فِى جَوْفِ حَائِطٍ مِنْ بِئْرٍ خَارِجَةٍ فَاحْتَفَزْتُ فَدَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ فَقَالَ: «اَبُو هُرَيْرَةَ؟» فَقُلْتُ: نَعَمْ يَارَسُولَ اللّٰهِ، قَالَ: «مَا شَاْنُكَ؟»، قُلْتُ: كُنْتَ بَيْنَ اَظْهُرِنَا فَقُمْتَ فَاَبْطَاْتَ عَلَيْنَا، فَخَشِينَا اَنْ تُقْتَطَعَ دُونَنَا فَفَزِعْنَا، فَكُنْتُ اَوَّلَ مَنْ فَزِعَ فَاَتَيْتُ هٰذَا الْحَائِطَ فَاحْتَفَزْتُ كَمَا يَحْتَفِزُ الثَّعْلَبُ فَدَخَلْتُ وَهٰؤُلاَءِ النَّاسُ وَرَائِى فَقَالَ: «يَا اَبَا هُرَيْرَةَ» وَاَعْطَانِى نَعْلَيْهِ فَقَالَ: «اِذْهَبْ بِنَعْلَيَّ هَاتَيْنِ فَمَنْ لَقِيتَ مِنْ وَرَاءِ هٰذَا الْحَائِطِ يَشْهَدُ اَنْ

284-*Müsned, İmam Ahmed (3/451) Mecma'u'z-Zevaid (1/10) Haysemi, hadisi Ahmed ve Taberani'nin Kebir'de rivayet ettiğini bildirmektedir. İbni Ebi Hatim ise, hadisi Suheyl bin Beyda'nın mürsel, İbni Abbas'ın muttasıl olarak rivayet ettiğini söylemektedir.*

1) *Müslim a.g.y*

2) *Tirmizi (5/23) 41-Kitabu'l İman. 17-Ölürken şehadet getiren kimse babı. İmam Ahmed (5/318) Müslim (1/58) a. g. y.*

لاَإِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ مُسْتَيْقِنًا بِهَا قَلْبُهُ فَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ»، فَكَانَ اَوَّلُ مَنْ لَقِيَنِى عُمَرُ فَقَالَ: مَا هَاتَانِ النَّعْلاَنِ يَا اَبَا هُرَيْرَةَ؟ قُلْتُ: هَاتَانِ نَعْلاَ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ بَعَثَنِى بِهِمَا، مَنْ لَقِيتُ يَشْهَدُ اَنْ لاَإِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ مُسْتَيْقِنًا بِهَا قَلْبُهُ فَبَشَّرْهُ بِالْجَنَّةِ، فَضَرَبَنِى عُمَرُ بَيْنَ ثَدْيَيَّ فَخَرَرْتُ لاِسْتِي، فَقَالَ: اِرْجِعْ يَا اَبَا هُرَيْرَةَ، فَرَجَعْتُ اِلَى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ فَاَجْهَشْتُ بِالْبُكَاءِ، وَرَكِبَنِى عُمَرُ وَاِذَا هُوَ عَلَى اَثَرِى فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ: «مَالَكَ يَا اَبَا هُرَيْرَةَ؟»، قُلْتُ: لَقِيتُ عُمَرَ فَاَخْبَرْتُهُ بِالَّذِى بَعَثْتَنِى بِهِ، فَضَرَبَ بَيْنَ ثَدْيَيَّ ضَرْبَةً خَرَرْتُ لاِسْتِى، فَقَالَ: اِرْجِعْ، قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : «يَاعُمَرُ! مَاحَمَلَكَ عَلَى مَافَعَلْتَ؟» قَالَ: يَارَسُولَ اللّٰهِ! بِاَبِى اَنْتَ وَاُمِّى اَبَعَثْتَ اَبَا هُرَيْرَةَ بِنَعْلَيْكَ مَنْ لَقِيَ يَشْهَدُ اَنْ لاَإِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ مُسْتَيْقِنًا بِهَا قَلْبُهُ بَشَّرَهُ بِالْجَنَّةِ؟ قَالَ: «نَعَمْ»، قَالَ: فَلاَ تَفْعَلْ فَاِنِّى اَخْشَى اَنْ يَتَّكِلَ النَّاسُ عَلَيْهَا فَخَلِّهِمْ يَعْمَلُونَ، فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : «فَخَلِّهِمْ».

285- Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Hz. Ebu Bekir (r.a) ve Hz. Ömer (r.a)'in de aramızda bulunduğu bir topluluk halinde Resulullah (a.s)'ın etrafında oturuyorduk. (Bir süre sonra) Resulullah (a.s) aramızdan kalkıp gitti. Yanımıza gelmesi geciktiğinden başına bir kötülük gelmesinden korkup endişe ettik. Bunun üzerine kalkıp harekete geçtik. Endişe edenlerin başında ben geliyordum. Resulullah (a.s)'ı aramak üzere yola çıktım. Ensardan Neccaroğullarının bostanına gelip bir kapısını bulabilir miyim diye etrafında gezindim, fakat bulamadım. Bir de baktım ki, dışardaki bir kuyudan küçük bir dere, bostanın içine akıyor. Tilki gibi hızlıca içeri süzülüp Resulullah (a.s)'ın yanına vardım. Hz. Peygamber (a.s):

"Ey Ebu Hureyre sen misin?" dedi. "Evet ey Allah'ın Resulü!" dedim. "Burada ne işin var?" buyurdu. "Aramızdayken kalktın, yanımıza gelmen gecikince, bizden uzakta başına bir kötülük gelmesinden korkup endişelendik. Bu durumdan korkanların başında ben geliyordum. Dosdoğru bu bostana gelip tilki gibi hızlıca içeri süzüldüm. Diğerleri de arkamdalar" dedim. Hz. Peygamber (a.s): "Ey Ebu Hureyre!" diye seslenip bana ayakkabılarını verdi ve: "Bu iki ayakkabımı götür. Bostanın dışında, Allah'tan başka ilah olmadığına kalpten şehadet eden, ilk rastladığın kişiye cenneti müjdele" buyurdu.

İlk karşılaştığım kimse Hz. Ömer (r.a) idi. "Ey Ebu Hureyre! Bu ayak-

285-Müslim (1/59, 60) a. g. y.

kabılar nedir?" diye sordu. "Bu ayakkabılar Resullulah (r.a)'a aittir. Onları benimle gönderip, Allah'tan başka ilah olmadığına kalpten şehadet eden, ilk rastladığım kişiyi cennetle müjdeledi" dedim. Bu sözüm üzerine Hz. Ömer (r.a), iki mememin arasına eliyle vurdu ve oturağımın üstüne düştüm. Hz. Ömer (r.a): "Ey Ebu Hureyre! Geri dön" dedi. Ben de Resulullah (a.s)'ın yanına döndüm. Nerede ise ağlayacaktım. Hz. Ömer (r.a) de beni izliyormuş. Baktım peşim sıra geliyor. Resulullah (a.s): "Ey Ebu Hureyre! Neyin var?" buyurdu. "Ömer (r.a)'e rastladım. Benimle gönderdiğin haberi kendisine söyledim. O ise göğüslerimin arasına vurdu ve oturağım üzerine düştüm. Sonra bana: "Geri dön" dedi" dedim. Resulullah (a.s): "Ey Ömer! Seni böyle davranmaya sevkeden şey nedir?" buyurdu. Hz. Ömer (r.a):

"Ey Allah'ın Resulü! Babam ve anam sana feda olsun! Ayakkabılarını Ebu Hureyre'ye verip, Allah'tan başka ilah olmadığına kalpten şehadet eden kime rastlarsa, onu cennetle müjdelemesini mi istedin?" dedi. Resulullah (a.s): "Evet" buyurdu. Hz. Ömer (r.a): "Böyle yapma, doğrusu insanların (bu müjdeye) güvenip (ameli) terketmelerinden korkarım. O halde onları bırak ki, çalışıp amel etsinler" dedi. Bunun üzerine Resulullah (a.s): "Onları serbest bırak" buyurdu."

٢٨٦ــ رَوَى اَحْمَدُ عَنْ اَبِى مُوسَى قَالَ: اَتَيْتُ النَّبِىَّ ﷺ وَمَعِى نَفَرٌ مِنْ قَوْمِى فَقَالَ: «اَبْشِرُوا وَبَشِّرُوا مَنْ وَرَاءَكُمْ اَنَّهُ مَنْ شَهِدَ اَنْ لاَاِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ صَادِقًا بِهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ». فَخَرَجْنَا مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ نُبَشِّرُ النَّاسَ فَاسْتَقْبَلَنَا عُمَرُ فَرَجَعَ بِنَا اِلَى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ ، فَقَالَ عُمَرُ: يَارَسُولَ اللّٰهِ! اِذًا يَتَّكِلُ النَّاسُ، فَسَكَتَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ

286- **İmam Ahmed,** Ebu Musa (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Yanımda kavmimden bir gurupla beraber Hz. Muhammed (a.s)'in yanına gelmiştim. Buyurdu ki:

"Geride bıraktıklarınıza müjde verip sevindirin. Kim sözünde sadık olarak 'la ilahe illallah' derse cennete girecektir." Daha sonra Resulullah (a.s)'ın yanından çıkıp, insanlara müjde vermeye başladık ki, karşımıza Hz. Ömer (r.a) çıktı. Bizi tekrar Resulullah (a.s)'ın yanına döndüren Hz. Ömer (r.a) şöyle dedi:

"Ey Allah'ın Resulü! O zaman insanlar bu müjdeye güvenip tembellik ederler." Resulullah (a.s) sustu, (cevap vermedi)."

286-Müsned, İmam Ahmed (4/402) Mecma'u'z-Zevaid (1/16) Haysemi, hadisi İmam Ahmed ve Taberani'nin Kebir'de rivayet ettiğini ve ricalinin sika olduğunu söylemiştir. Suyuti de hadisin sıhhatine işaret etmiştir: Feydu'l Kadir (1/77)

٢٨٧ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ: كُنْتُ رِدْفَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَلَى حِمَارٍ يُقَالُ لَهُ عُفَيْرٌ فَقَالَ: «يَا مُعَاذُ! هَلْ تَدْرِي مَا حَقُّ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ وَمَا حَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ؟» قُلْتُ: اَللَّهُ وَرَسُولُهُ اَعْلَمُ. قَالَ: «فَإِنَّ حَقَّ اللَّهِ عَلَى الْعِبَادِ اَنْ يَعْبُدُوهُ وَلاَ يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَحَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ اَنْ لاَيُعَذِّبَ مَنْ لاَيُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا». فَقُلْتُ: يَارَسُولَ اللَّهِ! اَفَلاَ اُبَشِّرُ النَّاسَ؟ قَالَ: «لاَتُبَشِّرْهُمْ فَيَتَّكِلُوا». قَالَ اَنَسٌ: فَاَخْبَرَ بِهَا مُعَاذٌ عِنْدَ مَوْتِهِ تَأَثُّمًا.

287- Buhari ve Müslim, Muaz bin Cebel (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Ukayr denilen bir merkebin üzerinde, Resulullah (a.s)'ın arkasında oturuyordum. "Ey Muaz, Allah'ın kulları, kulların ise Allah üzerinde hakkının ne olduğunu biliyor musun?" diye sordu. "Allah ve Resulü daha iyi bilendir" dedim.

"Allah'ın kulları üzerindeki hakkı kendisine kulluk etmeleri ve hiçbir şeyi O'na ortak koşmamalarıdır. Kulların Allah üzerindeki hakkı ise, kendisine şirk koşmayanlara azab etmemesidir" buyurdu.

Enes (r.a) dedi ki: "Muaz bu hadisi ölüm döşeğinde, (ilmi gizlemekten dolayı) günaha gireceği endişesiyle haber vermiştir."

٢٨٨ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ جَابِرٍ رَفَعَهُ: «اِثْنَتَانِ مُوجِبَتَانِ». قَالَ رَجُلٌ: يَارَسُولَ اللَّهِ! مَا الْمُوجِبَتَانِ؟ قَالَ: «مَنْ مَاتَ يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ النَّارَ، وَمَنْ مَاتَ لاَيُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ».

288- Müslim, Cabir (r.a)'den merfu olarak şöyle rivayet etmiştir:

"Gerekli kılınan iki şey vardır." Bir adam: "Ey Allah'ın Resulü! Gerekli kılınan iki şeyden kasıt nedir?" diye sordu. Hz. Peygamber (a.s): "Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşarak ölen kimse cehenneme girecektir. Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan ölen kimse ise cennete girecektir" buyurdu."

287-Buhari (10/397) 77-Kitabu'l libas. 101-Bir adamın başka bir adamın bineğinin arkasına oturması babı. Müslim (1/58) 1-Kitabu'l İman. 10-Tevhid üzere ölen kişinin kesinlikle cennete girmesi babı.

288-Müslim (1/94) 1-Kitabu'l İman. 40-Şirk koşmadan ölen kimse cennete girecektir, babı.

٢٨٩ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ اَخْبَرَنِي مَحْمُودُ بْنُ الرَّبِيعِ اَنَّهُ عَقَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَعَقَلَ مَجَّةً مَجَّهَا فِي وَجْهِهِ مِنْ بِئْرٍ كَانَتْ فِي دَارِهِمْ، وَزَعَمَ اَنَّهُ سَمِعَ عِتْبَانَ بْنَ مَالِكٍ الْاَنْصَارِيَّ وَكَانَ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْرًا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: كُنْتُ اُصَلِّي لِقَوْمِي بَنِي سَالِمَ وَكَانَ يَحُولُ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ وَادٍ اِذَا جَاءَتِ الْاَمْطَارُ يَشُقُّ عَلَيَّ اِجْتِيَازُهُ قِبَلَ مَسْجِدِهِمْ، فَجِئْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ لَهُ: اِنِّي اَنْكَرْتُ بَصَرِي وَاِنَّ الْوَادِيَ الَّذِي بَيْنِي وَبَيْنَ قَوْمِي يَسِيلُ اِذَا جَاءَتِ الْاَمْطَارُ فَيَشُقُّ عَلَيَّ اِجْتِيَازُهُ فَوَدِدْتُ اَنَّكَ تَاْتِي فَتُصَلِّي فِي بَيْتِي مَكَانًا اَتَّخِذُهُ مُصَلًّى، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «سَاَفْعَلُ»، فَغَدَا عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَاَبُو بَكْرٍ بَعْدَ مَا اشْتَدَّ النَّهَارُ فَاسْتَاْذَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَاَذِنْتُ لَهُ، فَلَمْ يَجْلِسْ حَتَّى قَالَ: «اَيْنَ تُحِبُّ اَنْ اُصَلِّيَ مِنْ بَيْتِكَ؟»، فَاَشَرْتُ اِلَى الْمَكَانِ الَّذِي اُحِبُّ اَنْ يُصَلِّيَ فِيهِ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَكَبَّرَ فَصَفَفْنَا وَرَاءَهُ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ وَسَلَّمْنَا حِينَ سَلَّمَ، فَحَبَسْتُهُ عَلَى خَزِيرٍ يُصْنَعُ لَهُ، فَسَمِعَ اَهْلُ الدَّارِ اَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي بَيْتِي فَثَابَ رِجَالٌ مِنْهُمْ حَتَّى كَثُرَ الرِّجَالُ فِي الْبَيْتِ، فَقَالَ رَجُلٌ: مَا فَعَلَ مَالِكٌ لَاَرَاهُ؟ فَقَالَ رَجُلٌ مِنْهُمْ: ذٰلِكَ مُنَافِقٌ لَايُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «لَاتَقُلْ ذٰلِكَ، اَلَا تَرَاهُ قَالَ لَااِلٰهَ اِلَّا اللَّهُ يَبْتَغِي بِذٰلِكَ وَجْهَ اللَّهِ». فَقَالَ: اَللَّهُ اَعْلَمُ وَرَسُولُهُ، اَمَّا نَحْنُ فَوَاللَّهِ مَانَرَى وُدَّهُ وَلَا حَدِيثَهُ اِلَّا اِلَى الْمُنَافِقِينَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «فَاِنَّ اللَّهَ قَدْ حَرَّمَ عَلَى النَّارِ مَنْ قَالَ لَااِلٰهَ اِلَّا اللَّهُ يَبْتَغِي بِذٰلِكَ وَجْهَ اللَّهِ».

قَالَ مَحْمُودٌ: فَحَدَّثْتُهَا قَوْمًا فِيهِمْ اَبُو اَيُّوبَ صَاحِبُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي غَزْوَتِهِ الَّتِي تُوُفِّيَ فِيهَا، وَيَزِيدُ بْنُ مُعَاوِيَةَ عَلَيْهِمْ بِاَرْضِ الرُّومِ، فَاَنْكَرَهَا عَلَيَّ اَبُو اَيُّوبَ وَقَالَ: وَاللَّهِ مَا اَظُنُّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ مَا قُلْتَ قَطُّ. فَكَبُرَ ذٰلِكَ عَلَيَّ فَجَعَلْتُ لِلَّهِ عَلَيَّ اِنْ سَلَّمَنِي اللَّهُ حَتَّى اَقْفُلَ عَنْ غَزْوَتِي اَنْ اَسْاَلَ عَنْهَا عِتْبَانَ بْنَ مَالِكٍ اِنْ وَجَدْتُهُ حَيًّا فِي مَسْجِدِ قَوْمِهِ. فَقَفَلْتُ فَاَهْلَلْتُ بِحَجَّةٍ اَوْ عُمْرَةٍ ثُمَّ سِرْتُ حَتَّى قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ، فَاَتَيْتُ بَنِي سَالِمٍ فَاِذَا عِتْبَانُ شَيْخٌ اَعْمَى يُصَلِّي لِقَوْمِهِ، فَلَمَّا سَلَّمَ مِنَ الصَّلَاةِ سَلَّمْتُ عَلَيْهِ وَاَخْبَرْتُهُ مَنْ اَنَا، ثُمَّ سَاَلْتُهُ مِنْ ذٰلِكَ الْحَدِيثِ فَحَدَّثَنِيهِ كَمَا حَدَّثَنِيهِ اَوَّلَ مَرَّةٍ.

289- Buhari ve Müslim, İbni Şihab (r.a)'dan rivayet etmişlerdir:

"Mahmud ve Rebi el Ensari bana şöyle bildirdi. O Resulullah (a.s)'ı aklına getirip, kendi beldelerindeki bir kuyudan Resulullah (a.s)'ın ağzına su alıp, yüzüne doğru püskürttüğünü hatırlamıştır. (*)

İşte sözü geçen bu Mahmud, Resulullah (a.s) ile beraber Bedir Savaşı'na katılan Itban bin Malik el Ensari (r.a)'den şöyle dediğini işitmiştir:

"Salimoğulları'nda cemaatime namaz kıldırırdım. Onlarla aramda bir dere vardı. Yağmur yağdığı zaman bu dere (dolarak) onların mescidi tarafına geçmeme engel oluyor ve meşakket veriyordu. Resulullah (a.s)'ın yanına varıp:

"Ben gözümden rahatsızım. Cemaatimle aramda bulunan dere, yağmur yağdığında dolup akıyor ve o dereyi geçmek çok zor oluyor. Senin gelip evimin bir köşesinde namaz kıldırmanı arzu ediyorum. Ben de o zaman orayı namazgah edinirim" dedi. Resulullah (a.s): "(İstediğini) yapacağım" dedi. Ertesi gün, güneşin sıcağı şiddetlendiği (güneşin tepede olduğu) zaman Resulullah (a.s) ile Hz. Ebu Bekir (r.a) bana geldiler. Resulullah (a.s) içeri girmek için izin istedi. Ben de O'na izin verdim. Henüz oturmadan:

"Evinin neresinde namaz kılmamı istersin?" buyurdu. Namaz kılmasını arzu ettiğim yeri gösterdim. Resulullah (a.s) namaza durup tekbir aldı. Biz de arkasında saf tuttuk. İki rekat kıldırdıkan sonra selam verdi. O'nun selamıyla birlikte biz de selam vererek namazdan çıktık. Kendisi için hazırlanmakta olan hazir (*) yemeği için O'nu alıkoydum. Belde halkından birçok kimse Resulullah (a.s)'ın evimde olduğunu işitince gelerek evi doldurdular. Oradakilerden biri: "Malik'i (bin Duhşun) göremiyorum. Acaba ne yapıyor?" dedi. Bir başkası: "O Allah'ı ve Resulünü sevmeyen bir münafıktı" dedi. Resulullah (a.s): "Böyle konuşmamalısın. O'nun 'la ilahe illallah' diyerek Allah rızasını elde etmek istediğini görmüyor musun?" diye buyurdu. O kişi de:

"En iyi bilen Allah ve Resulü'dür. Ancak biz, Allah'a yemin olsun ki, o adamın sevgisinin ve konuşmalarının münafıklardan yana olduğunu görmekteyiz" dedi. Bunun üzerine Resulullah (a.s): "Allah, Allah'ın rızasını elde etmek için 'la ilahe illallah' diyen kimseye ateşi haram kılmıştır" buyurdu."

Mahmud der ki:

289-Buhari (3/60, 61) 19-Kitabu't Tehecud. 36-Nafile namazları cemaatle kılma babı. Müslim (1/455, 456) 5-Kitabu'l Mesacid. 47-Bir özür nedeniyle cemaatle namaz kılmayı terketmenin ruhsatı babı.

(*) Buhari'de yer alan bir başka hadisten, Resulullah (a.s) kendisine su püskürttüğü zaman Mahmud'un beş yaşında olduğunu öğreniyoruz. Resulullah (a.s) çocuklarla şakalaşmayı sevdiğinden böyle yapmıştır.

(*) Hazir: Bol suda kaynatılan etin üzerine un dökülmesiyle yapılan bir cins yemektir.

"Ben bu olayı bir topluluğa aktarmıştım. O topluluğun içinde Resulullah (a.s)'ın dostu Ebu Eyyub de bulunuyordu. Ebu Eyyub'un vefat etmiş olduğu Rum diyarındaki bu savaşta, Muaviye'nin oğlu Yezid, onların komutanlığını yapıyordu. Ebu Eyyub sözümü reddederek: "Allah'a yemin olsun ki, Resulullah (a.s)'ın, söylemiş olduğun sözleri söylediğini sanmıyorum" dedi. Bu söz bana ağır gelmiş ve: "Şayet Allah beni sağ bırakır da, bu savaşımdan ölmeden dönersem, Itban bin Malik de kavminin mescidinde hala sağsa, bu hadisi kendisine bir daha sormak üzerimde Allah'ın hakkıdır" demeye başlamıştım. Sonunda Bizans seferinden döndüm ve akabinde hac ya da umre niyetiyle ihrama girdim. Daha sonra yola koyularak Medine'ye kadar geldim. Salimoğulları beldesine vardım. Bir de ne göreyim; gözleri görmez, çok yaşlı bir ihtiyar olan Itban hala kavmine namaz kıldırıyor. Namazı bitirip selam verdiğinde ben de ona selam verdim. Sonra kim olduğumu ona söyledim ve bu hadisi sordum. Bunun üzerine Itban, daha önce söylemiş olduğu üzere bu hadisi yeniden söyledi."

٢٩٠ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ، قُلْتُ: يَارَسُولَ اللّٰهِ! مَنْ اَسْعَدُ النَّاسِ بِشَفَاعَتِكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ: «لَقَدْ ظَنَنْتُ اَنْ لاَيَسْأَلُنِي عَنْ هٰذَا اَحَدٌ اَوَّلَ مِنْكَ لِمَا رَأَيْتُ مِنْ حِرْصِكَ عَلَى الْحَدِيثِ. اَسْعَدُ النَّاسِ بِشَفَاعَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ قَالَ: لاَاِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ خَالِصًا مُخْلِصًا مِنْ قَلْبِهِ».

290- Buhari, Ebu Hureyre (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Ey Allah'ın Resulü! Kıyamet günü şefaatinle en fazla mesud olacak kimdir?" diye sordum. "Hadis öğrenmeye olan düşkünlüğünü bildiğimden, bu konu hakkında bana ilk soru soracak olanın sen olacağını tahmin etmiştim. Kıyamet günü şefaatimle en fazla mesud olacak kişi halis olarak, samimiyetle ve kalbten 'la ilahe illallah' diyen kimsedir" buyurdu."

٢٩١ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ وَهْبِ بْنِ مُنَبِّهٍ، قِيلَ لَهُ: اَلَيْسَ لاَاِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ مِفْتَاحُ الْجَنَّةِ؟ قَالَ: بَلَى، وَلٰكِنْ لَيْسَ مِفْتَاحٌ اِلاَّ لَهُ اَسْنَانٌ فَاِنْ جِئْتَ بِمِفْتَاحٍ لَهُ اَسْنَانٌ فُتِحَ لَكَ وَاِلاَّ لَمْ يُفْتَحْ لَكَ.

291- Buhari, Vehb bin Münebbih (r.a)'den rivayet etmiştir:

290-Buhari (1/193) 3-Kitabu'l İlm. 33-Hadis öğrenmeye düşkün olma babı.

291-Buhari (3/109) 23-Kitabu'l Cenaiz. 1-Cenazeler babı. Kimin son sözü "la ilahe illallah" olursa..

"O'na: "la ilahe illallah cennetin anahtarı değil mi?" diye sorulduğunda: "Evet, fakat dişleri olmayan anahtar da olmaz. Eğer dişleri olan anahtar getirirsen, sana kapısı açılır. Aksi takdirde açılmaz" dedi."

٢٩٢ــ رَوَى اَحْمَدُ عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «مَفَاتِيحُ الْجَنَّةِ شَهَادَةُ اَنْ لاَاِلٰهَ اِلاَّ اللَّهُ».

292- İmam Ahmed, Muaz bin Cebel (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet etmek, cennetin anahtarlarıdır."

٢٩٣ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ عَنْ جَرِيرٍ رَفَعَهُ: «مَنْ مَاتَ لَمْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَمْ يَتَنَدَّ بِدَمٍ حَرَامٍ اُدْخِلَ مِنْ اَيِّ اَبْوَابِ الْجَنَّةِ شَاءَ».

293- Taberani, Cerir (r.a)'den merfu olarak rivayet etmiştir:

"Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan ve kendisine haram bir kan bulaşmayan (haksız yere adam öldürmeyen) kimse cennetin hangi kapısından içeri girmek isterse, o kapıdan içeri alınacaktır."

٢٩٤ــ رَوَى اَحْمَدُ عَنْ رِفَاعَةَ الْجُهَنِيِّ: اَقْبَلْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَتَّى اِذَا كُنَّا بِالْكَدِيدِ ــ اَوْ قَالَ بِقَدِيدٍ ــ فَجَعَلَ رِجَالٌ يَسْتَأْذِنُونَ اِلَى اَهْلِيهِمْ فَيُؤْذَنُ لَهُمْ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَحَمِدَ اللَّهَ وَاَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ: «مَا بَالُ رِجَالٍ يَكُونُ شِقُّ الشَّجَرَةِ الَّتِي تَلِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اَبْغَضَ اِلَيْهِ مِنَ الشِّقِّ الْآخَرِ». فَلَمْ يَرَ عِنْدَ ذٰلِكَ مِنَ الْقَوْمِ اِلاَّ بَاكِيًا، فَقَالَ رَجُلٌ: اِنَّ الَّذِي يَسْتَأْذِنُ بَعْدَ هٰذَا لَسَفِيهٌ فَحَمِدَ اللَّهَ وَقَالَ خَيْرًا وَقَالَ: «اَشْهَدُ عِنْدَاللَّهِ لاَيَمُوتُ عَبْدٌ يَشْهَدُ اَنْ لاَاِلٰهَ اِلاَّ اللَّهُ وَاَنِّي رَسُولُ اللَّهِ صِدْقًا مِنْ قَلْبِهِ

292-İmam Ahmed (5/242) Keşfu'l Estar (1/9) Mecma'u'z-Zevaid (1/16) Haysemi, hadisi İmam Ahmed ve Bezzar'ın rivayet ettiğini, Şehr ve Muaz arasında inkata bulunduğunu, İsmail bin Ayyaş'ın, hicaz ehlinden yaptığı rivayetlerin zayıf olduğunu, bunun da o rivayetlerden olduğunu söylemiştir. Ancak bundan önceki hadisler, bu hadisi kuvvetlendirmektedirler.

293-Mu'cemu'l Kebir (2/309) Mecma'u'z-Zevaid (1/9) Haysemi, hadis ricalinin sika bulunduğunu söylemiştir

ثُمَّ يُسَدِّدُ اِلاَّ سَلَكَ فِى الْجَنَّةِ». قَالَ: «وَقَدْ وَعَدَنِى رَبِّى عَزَّ وَجَلَّ اَنْ يُدْخِلَ مِنْ اُمَّتِى الْجَنَّةَ سَبْعِينَ اَلْفًا لاَحِسَابَ عَلَيْهِمْ وَلاَ عَذَابَ وَاِنِّى لاَرْجُو اَنْ لاَيَدْخُلُوهَا حَتَّى تَبَوَّؤُا اَنْتُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِكُمْ وَاَزْوَاجِكُمْ وَذُرِّيَّاتِكُمْ مَسَاكِنَ فِى الْجَنَّةِ».

294- İmam Ahmed, Rifaa el Cuheni (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) ile beraber bir seferde idik. Kedid -ya da Kadid- (*) denilen bir yere vardığımızda, bazı kimseler, ailelerine dönmek üzere izin istemeye başladılar ve kendilerine izin verildi. Bunun üzerine Resulullah (a.s) kalkıp Allah'a hamd ve senada bulundu ve:

"Bu adamlara ne oluyor ki, ağacın Resulullah (a.s)'ın önünde kalan kısmı, arkasında kalan kısmına nispetle kendilerine daha sevimsiz geliyor" buyurdu. Bunun üzerine orada bulunanlardan ağlamayan kalmadı. Sonra bir adam: "Bundan sonra izin isteyenler ancak sefih kimselerdir" dedi. Bunun akabinde Resulullah (a.s) Allah'a hamd ederek hayrı söyledi. Sonra da şöyle buyurdu:

"Allah indinde şehadet ederim ki, Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim Allah'ın Resulü olduğuma kalpten ve samimiyetle şehadet edip, sonra da dosdoğru olan kimseler, cennete gideceklerdir." Resulullah (a.s) daha sonra şöyle buyurdu:

"Rabbim Azze ve Celle, bana ümmetimden yetmişbin kişiyi, hesapsız ve azabsız olarak cennete koymayı vaadetti. Siz ve babalarınız, eşleriniz ve züriyetinizden salih kimseler, cennetteki meskenlerinde ikamet edeceksiniz."

٢٩٥ــ رَوَى التِّرمِذِىُّ عَنِ ابْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَفَعَهُ: «اِنَّ اللَّهَ سَيُخَلِّصُ رَجُلاً مِنْ اُمَّتِى عَلَى رُؤُوسِ الْخَلاَئِقِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَنْشُرُ لَهُ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ سِجِلاًّ، كُلُّ سِجِلٍّ مِثْلُ مَدِّ الْبَصَرِ ثُمَّ يَقُولُ: اَتُنْكِرُ مِنْ هٰذَا شَيْئًا؟ اَظَلَمَكَ كَتَبَتِى الْحَافِظُونَ؟ فَيَقُولُ: لاَيَارَبِّ. فَيَقُولُ: اَفَلَكَ عُذْرٌ؟ فَيَقُولُ: لاَ يَارَبِّ. فَيَقُولُ تَعَالَى: بَلَى، اِنَّ لَكَ عِنْدَنَا حَسَنَةً فَاِنَّهُ لاَظُلْمَ عَلَيْكَ الْيَوْمَ. فَيَخْرُجُ لَهُ بِطَاقَةٌ فِيهَا اَشْهَدُ اَنْ لاَاِلٰهَ اِلاَّ اللَّهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ. فَيَقُولُ: احْضِرْ وَزْنَكَ. فَيَقُولُ: يَارَبِّ مَا هٰذِهِ الْبِطَاقَةُ مَعَ هٰذِهِ

294-İmam Ahmed (4/16) İbni Mace (2/1432) 37-Kitabu'z Zühd. 34-Muhammed Ümmetinin sıfatı babı. Mecma'u'z-Zevaid (1/20) Haysemi, hadis ricalinin sika bulunduğunu bildirmiştir.

(*) Kedid ya da Kadid: Mekke ve Medine arasında bulunan bir mıntıka.

السِّجِلاَّتِ؟ قَالَ: فَإِنَّكَ لاَتُظْلَمُ فَتُوضَعُ السِّجِلاَّتُ فِي كَفَّةٍ وَالْبِطَاقَةُ فِي كَفَّةٍ فَطَاشَتِ السِّجِلاَّتُ وَثَقُلَتِ الْبِطَاقَةُ وَلاَ يَثْقُلُ مَعَ اسْمِ اللَّهِ تَعَالَى شَيْءٌ».

295- Tirmizi, İbni Amr bin el As (r.a)'dan merfu olarak rivayet etmiştir:

"Allah, ümmetimden bir adamı, kıyamet günü mahlukatın başları üzerinde (gözleri önünde) kurtaracaktır. O adamın doksandokuz adet büyük sicil defteri açılır. O defterlerden her biri göz alabildiğince büyüktür. Allah Teala:

"Bunlardan (bu günahlardan) inkar ettiğini (yapmadım dediğin) hiçbir şey var mı? Yoksa Kirame'l Katibin meleklerim sana zulüm mü ettiler?" buyurur. Adam: "Hayır ya Rabbi" der. Allah Teala: "Yoksa senin bir özrün mü var?" buyurur. Adam: "Hayır ya Rabbi" der. Bunun üzerine Allah Teala şöyle buyurur:

"Elbette, bizim katımızda senin bir hasenen (sevabın) vardır. Bu yüzden, bu gün sana zulmedilmeyecek. Üzerinde, "Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammedin O'nun kulu ve elçisi oltuğuna şehadet ederim" yazılı bir pusula çıkartılır. "Tartını getir" buyurur. Adam: "Ey Rabbim, bu büyük sicil defterleri yanında, bu pusula nedir ki?" der. Allah Teala: "Sana zulmedilmeyecek" buyurur. Sonra mizanın bir kefesine sicil defterleri, bir kefesine de o pusula konulur. Sicil defterlerinin bulunduğu kefe hafif kalarak yükselir, pusula daha ağır basar. Allah'ın ismine, ağır basacak hiçbir şey yoktur."

٢٩٦ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ يَرْفَعُهُ: «مَنْ قَالَ لاَإِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ لاَشَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، عَشْرًا، كَانَتْ لَهُ عَدْلَ أَرْبَعِ رِقَابٍ مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ».

296- Buhari ve Müslim, Ebu Eyyub (r.a)'dan merfu olarak şu şekilde rivayet etmişlerdir:

"Kim, on defa, "Allah'tan başka ilah yoktur. O, tek ve ortaksızdır. Mülk de,

---

295-Tirmizi (5/24) 41-Kitabu'l İman. 17- La ilahe illallah diyerek ölen kimse babı. Tirmizi bu hadis hasen ve garibdir demiştir. İmam Ahmed (2/213) İbni Mace (2/1437) 37-Kitabu'z Zühd. 35-Kıyamet günü Allah'ın rahmetini umma babı. Mevaridü'z Zam'an (625) 40-Kitabu'z Zühd. 32-Korku ve ümit babı. Müstedrek (1/6) Hakim, hadisin Müslim'in şartı üzere sahih olduğunu söylemiş, Zehebi de onu doğrulamıştır.

296-Buhari (11/201) 80. Kitab, 64-Tehlil getirmenin fazlı babı. Müslim (4/2071) 48-Kitabu'z Zikri Ve'd Dua Ve't Tevbe Ve'l İstiğfar. 10-Tehlil, tesbih ve duanın fazlı babı.

***Ebu Malik'in babası:** Tarık bin Eşyem bin Mes'ud Eşcai olup, çeşitli hadisler rivayet eden bir sahabidir.*

hamd da O'na aittir. O'nun herşeye gücü yeter," derse İsmail (a.s)'in neslinden dört esir azat etmiş kimse gibi (sevap) alır."

٢٩٧ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ وَالِدِ اَبِى مَالِكٍ الْاَشْجَعِىِّ، يَرْفَعُهُ: «مَنْ قَالَ لاَاِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ، وَكَفَرَ بِمَا يُعْبَدُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ، حَرُمَ مَالُهُ وَدَمُهُ، وَحِسَابُهُ عَلَى اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ».

297- Müslim, Ebu Malik Eş'ari (r.a)'nin babasından merfu olarak rivayet etmiştir:

"Kim 'la ilahe illallah' der ve Allah'dan başka tapınılanlara kul olmayı reddederse, onun malı ve kanı (canı) mukeddestir. (Bu vasfı dolayısıyla kendisiyle kıtal yapılmaz) Onun hesabı Allah Azze ve Celle'ye aittir."

٢٩٨ــ رَوَى الْبُخَارِىُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ اَبِى ذَرٍّ الْغِفَارِىِّ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: خَرَجْتُ لَيْلَةً مِنَ اللَّيَالِى، فَاِذَا رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ يَمْشِى وَحْدَهُ، لَيْسَ مَعَهُ اِنْسَانٌ، قَالَ: فَظَنَنْتُ اَنَّهُ يَكْرَهُ اَنْ يَمْشِى مَعَهُ اَحَدٌ. قَالَ: فَجَعَلْتُ اَمْشِى فِى ظِلِّ الْقَمَرِ، فَالْتَفَتَ فَرَآنِى، فَقَالَ: «مَنْ هٰذَا؟»، فَقُلْتُ: اَبُو ذَرٍّ، جَعَلَنِى اللّٰهُ فِدَاكَ. قَالَ: «يَا اَبَا ذَرٍّ، تَعَالَهْ» قَالَ: فَمَشَيْتُ مَعَهُ سَاعَةً، فَقَالَ: «اِنَّ الْمُكْثِرِينَ هُمُ الْمُقِلُّونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ اِلاَّ مَنْ اَعْطَاهُ اللّٰهُ خَيْرًا، فَنَفَحَ فِيهِ عَنْ يَمِينِهِ، وَشِمَالِهِ، وَبَيْنَ يَدَيْهِ، وَوَرَاءَهُ، وَعَمِلَ فِيهِ خَيْرًا». قَالَ: فَمَشَيْتُ مَعَهُ سَاعَةً، فَقَالَ لِى: «اِجْلِسْ هَاهُنَا، حَتَّى اَرْجِعَ اِلَيْكَ». قَالَ: فَاَجْلَسَنِى فِى قَاعٍ حَوْلَهُ حِجَارَةٌ، فَقَالَ لِى: «اِجْلِسْ هَاهُنَا، حَتَّى اَرْجِعَ اِلَيْكَ» قَالَ: فَانْطَلَقَ فِى الْحَرَّةِ حَتَّى لاَاَرَاهُ، فَلَبِثَ عَنِّى، فَاَطَالَ اللُّبْثَ ثُمَّ اِنِّى سَمِعْتُهُ يَقُولُ وَهُوَ مُقْبِلٌ: «وَاِنْ سَرَقَ، وَاِنْ زَنَى؟» قَالَ: فَلَمَّا جَاءَ لَمْ اَصْبِرْ، فَقُلْتُ: يَانَبِىَّ اللّٰهِ جَعَلَنِى اللّٰهُ فِدَاكَ، مَنْ تُكَلِّمُ فِى جَانِبِ الْحَرَّةِ، مَاسَمِعْتُ اَحَدًا يَرْجِعُ اِلَيْكَ شَيْئًا؟ قَالَ: «ذَاكَ جِبْرِيلُ، عَرَضَ لِى فِى جَانِبِ الْحَرَّةِ، فَقَالَ: بَشِّرْ اُمَّتَكَ اَنَّهُ مَنْ مَاتَ لاَيُشْرِكُ بِاللّٰهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ. فَقُلْتُ: يَاجِبْرِيلُ! وَاِنْ سَرَقَ، وَاِنْ زَنَى؟ قَالَ نَعَمْ. قُلْتُ: يَارَسُولَ اللّٰهِ! وَاِنْ سَرَقَ وَاِنْ زَنَى؟ قَالَ: «نَعَمْ». قَالَ: قُلْتُ: وَاِنْ سَرَقَ وَاِنْ زَنَى؟ قَالَ: «نَعَمْ، وَاِنْ شَرِبَ الْخَمْرَ».

297-Müslim (1/53) 1-Kitabu'l İman 8-La ilahe illallah Muhammedun Resulullah deyinceye kadar insanlarla savaşma babı. İmam Ahmed (3/472)

298- Buhari ve Müslim, Ebu Zer Gıfari (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Bir gece dışarı çıkmıştım. Resulullah (a.s)'ın yalnız başına yürüdüğünü gördüm. Yanında hiç kimse yoktu. Yürürken yanında bir kimsenin bulunmasını istemediğini sandım. Ayın gölgesinde (ay ışığının vurmadığı tarafta) yürümeye başladım. Bir ara döndü ve beni gördü. "Oradaki kimdir?" buyurdu. "Ebu Zer! Allah beni sana feda etsin" dedim. "Ey Ebu Zer, gel!" buyurdu. O'nunla beraber bir süre yürüdüm. "Allah'ın kendilerine hayır verdiği ve bu maldan sağına soluna, önüne arkasına bolca infak ederek malını hayır ve ibadet yolunda sarfedenlerin dışında, (dünyada) fazla (mal) toplayanlar, kıyamet günü (sevabı) az olanlardır" buyurdu.

Bir süre daha O'nunla beraber yürüdüm. Bana: "Yanına dönünceye kadar burada otur!" buyurdu. Beni etrafında taşlar bulunan bir düzlüğe oturttu ve: "Yanına dönünceye kadar burada otur!" buyurdu. Taşlık içinde hızla yürüyüp gözden kayboldu. Bir süre beni (orada) yalnız bıraktı. Gittiği yerde kalmayı uzatmıştı. Daha sonra O'nun şöyle diyerek geldiğini duydum: "Hırsızlık ve zina yapsa da mı?" Yanıma geldiğinde dayanamayıp sordum:

"Ey Allah'ın Peygamberi! Allah beni sana feda etsin. Taşlık tarafından gelirken kiminle konuşuyordun? Kimsenin sözüne cevap verdiğini işitmedim."

"O, Cebrail (a.s) idi. Taşlık tarafında bana tebliğde bulundu ve: "Ümmetini müjdele. "Kim Allah'a ortak koşmadan ölürse, cennete girecektir," dedi. Ben de: "Ey Cebrail! Hırsızlık ve zina yapsa da mı?" dedim. O ise, "Evet" dedi" buyurdu.

"Ey Allah'ın Resulü! Hırsızlık ve zina yapsa da mı?" dedim. Hz. Peygamber (a.s): "Evet" dedi. "Hırsızlık ve zina yapsa da mı?" dedim. "Evet, içki içse de" buyurdu."

٢٩٩ــ رَوَى اَحْمَدُ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ يَقُوْلُ: «اِنِّي لَاَعْلَمُ كَلِمَةً لَايَقُوْلُهَا عَبْدٌ حَقًّا مِنْ قَلْبِهِ اِلاَّ حُرِّمَ عَلَى النَّارِ». قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: اَلاَ اُحَدِّثُكَ مَاهِيَ، هِيَ كَلِمَةُ الْاِخْلَاصِ الَّتِي اَلْزَمَهَا اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى مُحَمَّدًا وَاَصْحَابَهُ، وَهِيَ كَلِمَةُ التَّقْوَى الَّتِي اَلْاَصَ عَلَيْهَا نَبِيُّ اللّٰهِ ﷺ عَمَّهُ اَبَا طَالِبٍ عِنْدَ الْمَوْتِ شَهَادَةُ اَنْ لَااِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ

298-Buhari (11/260) 81-Kitabu'r Rikak. 13- Fazla yapanlar az yapanlardır, babı. Müslim (2/688) 12-Kitabu'z Zekat. 9-Sadakayı teşvik babı.

299- **İmam Ahmed,** Hz. Osman bin Affan (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s)'ın şöyle dediğini işittim:

"Ben bir söz biliyorum ki, o sözü kalbinden içtenlikle söyleyen kula cehennem ateşi haram olur." Hz. Ömer (r.a): "O sözün ne olduğunu sana söyleyeyim mi? O, Allah Tebareke ve Teala'nın, Muhammed ve ashabını yerine getirmekle mükellef kıldığı, ihlas sözüdür. O Allah'ın Peygamberi (a.s)'nin ölüm döşeğindeki amcası Ebu Talib'e telkin ettiği, takva sözü olan Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet etmektir," dedi."

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Kelime-i tevhidin önemini kavradığımıza göre bu sözün içerdiği anlamları da bilmemiz gerekiyor:

Kelime-i tevhidin kapsamıdaki ilk mana; Allah'ın, zatında, sıfatlarında ve fiillerinde tek olduğuna inanmamızdır. O'nun ne zatı başka zatlara, ne sıfatları başkalarının sıfatlarına, ne fillleri başkalarının fiillerine benzer. Kulluk edilmeye yalnız O'nun layık olduğuna inanmamız dolayısıyla da, ibadetin her türünü yalnız O'na özgü kılmamız gerekiyor.

Allah Azze ve Celle'nin zatını, sıfatlarını, isimlerini ve fiillerini bilerek tanıyan, üzerinde yerine getirmesi gereken kulluk hakları bulunduğunun bilincinde olan kimse tevhid ehlidir.

İbadet hakkını, O'ndan başkasına veren kimse muvahhid değildir. Kanun koyma ve emir hakkını O'ndan başkasına vererek, kulluğu yalnız Allah'a özgü kılmayan kimseler de muvahhid değildirler. Bu konular ilk bakışta, tevhidin kapsamına giren konulardır. Bazı kimseler bu konuları ele alırlarken değişik haberler kullanmışlardır.

İbadetten sayılan öyle sözler ve davranışlar vardır ki; insan Allah'tan başkasına bu söz ya da fiillerle yönelecek olsa, Allah'a şirk koşmuş olur. Namaz, rüku, secde, tavaf, dua, adak, Allah'tan başkasına yakınlaşmak için kesilen kurban bu tür davranışlardandır.

Allah Teala buyuruyor ki:

"Ey İnsanlar! Siz ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize kulluk edin ki, (Allah'ın azabından) korunasınız.." (1)

299-Müsned, İmam Ahmed (1/63) Mecma'uz-Zevaid (1/15) Haysemi, Hz. Ömer (r.a)'in İbni Mace'de bir başka siyakla bu hadisin benzerini rivayet ettiğini ve ricalinin sika olduğunu, bu hadisi İmam Ahmed'in de rivayet ettiğini söylemiştir.

1) Bakara Suresi: 21

"Andolsun biz, her millet içinde: 'Allah'a kulluk edin, şeytan'a tapmaktan kaçının' diye bir elçi gönderdik." (1)

Öyle davranışlar ve sözler de vardır ki; bir nevi şirktir. *"Allah ve fulan isterse"* tabiri bu cümledendir.

Öyle itikad ve inançlar da vardır ki; insan bu inancı nedeniyle müşrik olur. Uluhiyet ve rububiyet özelliklerinden birinin Allah dışındakilere nisbet edilmesi, buna bir örnektir. Herhangi bir kişi, ya da makamın mutlak teşri (yasa koyma yetkisine) sahip olduğuna inanmak, ya da Allah'ın iradesi dışında, başka bir şeyin işler üzerindeki etkisine iman etmek böyledir.

Selim aklın bedahetle kabul ettiği öyle manalar da vardır ki; bu manaları reddeden kişinin şirke düşmesinden endişe edilir. Öte yandan bir de insanın duygu ve tabiatıyla ilgili konular vardır. Bunların kendilerine has hükümleri bulunmaktadır. Müslüman, tevekkül, muhabbet, korku, ümit, şükür, velayat, takva ve taatın Allah'ın haklarından olduğuna inanmak zorundadır. Sahih bir itikad ile birlikte, kişinin kalben bir yaradılmışa meyli ise bazen mübah, bazen de günah kapsamına girmektedir.

Tevhidi ortadan kaldıran şeylerden biri de ubudiyet makamını ihlal etmektir. Ubudiyet, emir ve nehiy kaderde Allah'a teslimiyeti gerekli kılmaktadır.

Allah Teala buyuruyor ki:

"İyi bilin ki, yaratma ve emir O'nundur." (2)

"Hamd, alemlerin Rabbi olan Allah'adır." (3)

"Hamd, göklerin, yerin ve alemlerin Rabbi olan Allah'adır." (4)

"De ki: "Yol gösterme, ancak Allah'ın yol göstermesidir. Bize, alemlerin Rabbine teslim olmamız emredildi." (5)

"De ki: benim namazım, ibadetim, hayatım ve ölümüm hep alemlerin Rabbi Allah içindir." (6)

"De ki: Allah'tan başka dost mu tutayım?" (7)

---

1) Nahl Suresi: 36
2) A'raf Suresi: 54
3) Fatiha Suresi: 2
4) Casiye Suresi: 36
5) En'am Suresi: 71
6) En'am Suresi: 162
7) En'am Suresi: 14

"Ben İslam olanların ilki olmakla emrolundum," de." (1)

"Allah'tan başka; sana ne fayda, ne de zarar veremeyecek olan şeylere yalvarma! Eğer böyle yaparsan, o takdirde sen muhakkak zalimlerden olursun." (2)

"Haydi, eğer inanıyorsanız Allah'a dayanın." (3)

"Yalnız benden korkun." (4)

Bütün bunların kavranılması halinde kelime-i şehadetin İslam'daki yerini anlamak mümkün olacaktır. İslam'ın tamamı, bu iki şehadetten ışığını almaktadır. İslam'ın ve imanın tamamı bu iki şehadetin kapsamı içindedir. İslam'a girmek için yapılan bu şehadetler, Allah'a ve peygamberlere imanı açık olarak ifade etmektedir. Peygamberlere inanan; vahye, meleklere ve kitaplara da inanır. Kadere iman, Allah'a imanın bir şubesidir. Allah'ı tanıyan O'nun adaletini, peygamberleri, kitapları, yükümlülükleri, insanın sorumluluğunu ve kıyamet gününü de tanır. *"İlah"* kelimesinini ve bu kelimenin içerdiği, ibadetle ilgili mefhumları bilen istiaze, tevekkül, muhabbet, rububiyet, malik oluş gibi hakların Allah Azze ve Celle'ye ait olduğunu da bilir. Bu hakların Allah'a ait olduğu ancak peygamberler kanalıyla öğrenilebilir. İşte bunları bilen kimse, kelime-i şehadetten hangi manaların doğduğunu anlar ve bu şehadetlerin insanı nelerle yükümlü kılıp, nelerden alıkoyacağının şuuruna erer.

"Eşhedü" kelimesinin şehadet ve müşahade kelimesi ile olan ilgisini, *"yemin ederim"* anlamında da kullanıldığını ve bu kelimeler arasındaki anlam bağlarını bilen bir kimse şehadetinin kesin olması gerektiğini de kavrar. Bu da onu Allah'ın birliğine olan akli şehadetten, kalbi şehadete yücelmeye yöneltir. Kalbi şehadet, zikrin, salih amellerin çokluğuyla yakından ilgilidir.

Bu iki şehadetin neden bu kadar üstün olduğunu ve neden İslam'a bu şehedetlerle girildiğini bu zikredilenlerden sonra daha iyi kavramış oluyoruz.

KELİME-İ ŞEHADET VE KELİME-İ TEVHİD HAKKINDA BAZI MESELELER

1- İslam; vahdet, tevhid ve vahdaniyyet dini olarak tarif edilmiştir. Bu sayıca az kelimeler, sayılamayacak kadar çok anlamı içine almaktadır. Bu sözlerle, Allah Azze ve Celle'nin zatında, sıfatlarında ve fiillerindeki birliğini ve vahdaniyetini ilan ediyoruz. Bütün mahlukatın tek olan Allah Azze ve Celle'nin kul-

1) En'am Suresi: 14
2) Yunus Suresi: 106
3) Maide Suresi: 23
4) Nahl Suresi: 51

ları olduğunu, insanların bir olan Allah'a yönelip kulluk etmesi gerektiğini ortaya koyuyoruz. Bu söz aynı zamanda; insanlığın yaratıcısı karşısında aynı istikamete yönelerek birleşmesi gereğini, O'nun önünde hep birlikte eğilerek taâtte bulunmaları, Allah'ın dinine teslim olmaları gereğini ispat ve ilan etmektedir. Eğer bütün insanlık bu yönde birleşememişse, hiç olmazsa İslam davetine icabet edenlerin tek bir ümmet ve tek bir vücut olmaları gerekmektedir.

2- Ehl-i sünnet ve'l cemaate göre yerleşik (doğal) kuvvetler sözü tevhidi zedeler.

Haride'nin müellifi şöyle demiştir:

"Kim yerleşik kuvvetlerden söz ederse o bidatçidir, onunla ilgilenme!

Yerleşik güçlerden söz etmek pek çok nassın ta'tiline (hükmünün uygulanmamasına) yol açar. Zat-ı ilahinin birliği, samediyyeti ve kayyumiyetine dair sahih anlayış ile bu söz çelişmektedir. Zira Kur'an ve Sünnet'te varid olan pek çok nass yerleşik kuvveti reddetmektedir. Yarleşik kuvvetlerin nefyi ise, herşeyin başlangıçta, halihazırda ve gelecekte, Allah'ın ilmi, iradesi, kudreti ve yardımıyla meydana geldiğine, Allah'ın iradesi dışında hiçbir varlığın kendiliğinden bir tesiri olamayacağına inanmamızı gerekli kılmaktadır. Bunun aksini söylemek, herşeyin Allah'a olan ihtiyacını reddetmektir. Yerleşik kuvveti nefyin içine; hiçbir şeyin ilahi kudretin müdahalesi olmaksızın, kendi başına (doğal olarak) bir tesir icra etmeyeceğine inanmak girmektedir. Geçmişte, hali hazırda ve gelecekte herşey Allah'ın yaratmasına ve yardımına muhtaçtır. Ehl-i sünnet ile Mutezile fırkası arasındaki ihtilaflı konuların başında bu önemli konu gelmektedir. Bu, "fiillerin yaratılması" meselesi olarak bilinmektedir. Başlangıçta ve sonda herşeyin Allah'ın dilemesiyle olduğuna dair pek çok nass bulunmaktadır."

Allah Teala buyuruyor ki:

"Herşeyin yaratıcısı Allah'tır." (1)

"O, her gün (her an) yeni bir işteder." (2)

"Oysa sizi de, yaptıklarınızı da Allah yaratmıştır." (3)

"Attığınız meniyi gördünüz mü? Siz mi onu yaratıyorsunuz, yoksa yaratan biz miyiz?" (4)

---

1) Zümer Suresi: 62
2) Rahman Suresi: 29
3) Saffat Suresi: 96
4) Vakıa Suresi: 58-59

"Ektiğinizi gördünüz mü? Siz mi onu bitiriyorsunuz, yoksa bitiren biz miyiz?" (1)

"Attığın zaman sen atmadın, fakat Allah attı." (2)

"Maşaallah (Allah dilemiş de olmuş) kuvvet, yalnız Allah iledir" (3)

"Hastalandığım zaman bana şifa veren O'dur." (4)

"Allah, öldükleri sırada canları alır." (5)

"Bu senin imtihanından başka bir şey değildir. Onunla dilediğini saptırırsın, dilediğine yol gösterirsin." (6)

"Onlarla savaşın ki, Allah, sizin ellerinizle onlara azab etsin." (7)

"Yalnız sana kulluk eder, yalnız senden yardım dileriz." (8)

Bütün bu ayetler, Allah Azze ve Celle'nin kanunlar ve sebepler koymuş olmasını doğrulamaktadır. Ancak, *"Bu kanunlar ve sebepler Zat-ı İlahi'nin doğrudan müdahalesi olmaksızın, doğal kuvvetle harekete geçiyor"* denilmesiyle haşa *"Kainatta olup bitenin Allah'ın iradesi dışında meydana geldiğini, sebeplerin sebeplere yol açtığını"* söylemektedir. Halbuki bu söz, Allah Teala'nın buyrukları ile ters düşmektedir.

Allah Teala buyuruyor ki:

"Rahimlerde size dilediği gibi şekillendiren O'dur." (9)

"Eğer, Allah sizi yardım ederse, artık sizi yenecek (kuvvet) yoktur." (10)

Hakim'in rivayet ettiği bir hadis-i şerifte de Hz. Peygamber (a.s) şöyle buyurmaktadır:

"Şüphesiz Allah, her yapıcıyı ve yaptığı sanatı yaratandır."

Şayet, *"Madem ki, herşey Allah'ın fiili ile gerçekleşiyor, o halde yükümlü-*

1) Vakıa Suresi: 63-64
2) Enfal Suresi: 17
3) Kehf Suresi: 39
4) Şuara Suresi: 80
5) Zümer Suresi: 42
6) A'raf Suresi: 155
7) Tevbe Suresi: 14
8) Fatiha Suresi: 5
9) Ali İmran Suresi: 6
10) Ali İmran Suresi: 16

lük ve hesaba çekilme ile bu durumu nasıl bağdaştırılır?" denilecek olursa, buna şöyle cevap verilir:

"Allah'ın kudreti, iradeyi uygun olarak yaratır. İrade ise ilme uygun olarak tahsis eder. İlim muhbir olmayıp kaşiftir. Allah Teala, kemalinin bir gereği olarak hiçbir şeye bağımsız fiil kudreti vermemiştir. Ancak Cenab-ı Hak, insanın neyi seçeceğini ezeli ilmi ile bildiğinden, kulun amellerini o yönde cereyan ettirir ve bu seçimden dolayı kulu hesaba çeker. Bunda ise bir çelişki yoktur."

Akaid, tefsir ve hadis şerhi ile ilgili kitaplarda bu konu ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Birçok kimse, nasları unutmaları ehl-i sünnet akidesini kendine özgü kitaplarından tahsil etmemeleri yüzünden hislerine kapılıp, bu konuda yanlış görüşlere sahip olabilmektedir. Müslümanların, sapık fırkaların düştüğü durumlara uğramamaları için, ehli sünnetin akaid kitaplarından bu konuları öğrenmeleri gerekmektedir.

3- İslam'a girmek isteyen kişinin, müslüman olma niyetiyle kelime-i şehadeti arapça ya da başka dilde söylemesi, üzerine farz kılınmıştır. Müslüman olarak yetişen ve kelime-i şehadetin manasına inanan bir kimseye ise, İslam'a girme niyeti ile kelime-i şehadet getirmek farz kılınmamıştır. Ancak bu kişinin kelime-i şehadeti namazda söylemesi farz ya da sünettir. Zira namazda tahiyyatın okunmasının farz mı, vacib mi, yoksa sünnet mi olduğu fukaha arasında ihtilaf konusu olmuştur. Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet, bunu lisanla itiraf etmeyi ve Allah'tan başka ilah olmadığına kalben inanmayı kapsar.

Hz. Muhammed (a.s)'in Allah'ın Resulü olduğuna şehadet ise, bunu lisanla dile getirmeyi, Hz. Muhammed (a.s)'in Allah katından bütün insanlara ve cinlere elçi olarak gönderildiğine, O'nun Allah Azze ve Celle tarafından gönderilen risaletin tebliğinde sadık olduğuna kalben inanmayı içermektedir. Bu iki şehadeti biraraya getirip kabul etmeyen bir kimseyi müslüman olarak görmek mümkün değildir. Müslüman olmayan biri ise kafir demektir. Böyle birinin kafir olup olmadığı konusunda şüpheye düşen ya da kararsız kalan kimse de kafirdir.

Daha önceki bölümlerde, kendisine İslam daveti ulaşmayan, aklı olmayan (mecnun), büluğa ermemiş ya da tebliğden önce küçük yaşta duyularını kaybederek hitabı idrakten aciz kalan kimselerin durumları hakkında gerekli bilgileri vermiştik.

Bu iki şehadeti kabul etmeden ne iman, ne de müslümanlık olur. Salih amellerin kabulu de ancak kelime-i şehadetle mümkündür. Bilinmelidir ki, rububiyet haklarından herhangi birinin Allah'tan başka birine nisbet edilerek, ona yönelinmesi tevhid akidesini zedeler. Tevhidi zedeleyen bir başka husus da, zat-ı ilahiye karşı edep dairesinden çıkmaktır ki, bu kelime-i şehadeti nakzeder. Bu konu daha sonraki bölümlerde ele alınacaktır.

ONUNCU KISIM

SATHİ İMAN
GERÇEK İMAN

SATHİ VE GEÇEK İMAN

Allah Teala şöyle buyuruyor:

"Bedeviler 'inandık' dediler. De ki: 'Siz inanmadınız, fakat İslam olduk deyin' fakat iman henüz kalblerinize girmedi." (1)

Ayeti kerimede, imanın henüz kalplere girmediği fakat girmek üzere olduğu bir durumdan söz edilmektedir. Bir de imanın hançereleri geçemeyişi durumu vardır ki, bu durumdan havarileri ele alırken sık sık bahsedeceğiz.

Hadislerde sözü geçen bir başka durum ise inanmaksızın Kur'an'ı uygulamaktır.

Bütün bu durumların belirtileri vardır ve bu belirtiler sayesinde bu durumdaki kişiler tanınmış olur.

Hançereleri geçemeyen imanın alameti beyinsizlik (akıldaki seviyesizlik) ve imanın gereği olan ahlaka sahip olmamaktır.

İman olmaksızın, Kur'an'ı uygulamanın alameti, Kur'an ayetleri üzerinde düşünüp ibret almamak, ondan etkilenmemek, ahlaki gidişatı ona uyduramamaktır.

İşte bu nedenle kalplere ulaşan iman üzerinde durmanın büyük önemi vardır. Sahih-i Buhari'de yer alan Herakl'ın sözü buna örnek oluşturur:

"İman neşesi kalplere karıştığında işte böyledir." (2)

Kalbi imanın belirtilerine gelince; onları şu şekilde sıralayabiliriz:

1- Allah'ın Rububiyetini ve Hz. Peygamber (a.s)'in risaletini kabul etmek,

---

1) Hucurat Suresi: 14

2) Buhari (1/31) 1-Kitabu Bed'i'l Vahy 7. hadis.

2- İslam'ı din olarak kabul etmek,

3- Tevhid,

4- İbadet,

5- Zekat vermek

6- Allah'ı ve Resulü'nü herşeyden fazla sevmek,

7- Allah için kardeş olmak,

9- Küfre tekrar dönmeyi kerih görerek istememek.

Şimdi de bu ve bundan önceki konularla ilgili nasları ele alalım.

KONUYLA İLGİLİ RİVAYETLER

٣٠٠ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنِ الْعَبَّاسِ رَفَعَهُ: «ذَاقَ طَعْمَ الْإِيمَانِ مَنْ رَضِيَ بِاللَّهِ رَبًّا، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا، وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولاً».

300- Müslim, Abbas (r.a)'tan merfu olarak rivayet etmiştir:

"Kim Allah'ı Rab, İslam'ı din ve Muhammed'i Resul olarak kabul ederse, imanın tadına varmıştır."

٣٠١ــ رَوَى أَبُو دَاوُدَ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ مُعَاوِيَةَ الْغَاضِرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «ثَلاَثٌ مَنْ فَعَلَهُنَّ فَقَدْ طَعِمَ طَعْمَ الْإِيمَانِ: مَنْ عَبَدَاللَّهَ وَحْدَهُ، وَعَلِمَ أَنَّهُ لاَإِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ، وَأَعْطَى زَكَاةَ مَالِهِ طَيِّبَةً بِهَا نَفْسُهُ رَافِدَةً عَلَيْهِ كُلَّ عَامٍ، وَلَمْ يُعْطِ الْهَرِمَةَ، وَلاَ الدَّرِنَةَ وَلاَ الْمَرِيضَةَ، وَلاَ الشَّرَطَ اللَّئِيمَةَ وَلٰكِنْ مِنْ وَسَطِ أَمْوَالِكُمْ، فَإِنَّ اللَّهَ لَمْ يَسْأَلْكُمْ خَيْرَهُ، وَلَمْ يَأْمُرْكُمْ بِشَرِّهِ».

301- Ebu Davud, Abdullah bin Muaviye Gadıri (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

300-Müslim (1/62) 1-Kitabu'l İman. 11-Kim Allah'ı Rab, İslam'ı din ve Muhammed'i Resul olarak kabul ederse onun mümin olduğuna delil babı. Tirmizi (5/14) 41-Kitabu'l İman. 10-Kuteybe'nin bize tahsis ettiğine göre babı. İmam Ahmed (1/208)

301-Ebu Davud (2/103) Kitabu'z Zekat. Otlak hayvanlarının zekatı babı.

"Üç şey vardır ki, bunları yapan imanın tadına varmıştır: Yalnız Allah'a kulluk etmek, Allah'tan başka ilah olmadığını bilmek, her yıl malının zekatını gönül hoşluğuyla vermek. (Zekat olarak) hayvanın yaşlısını, kötüsünü, hastasını, ayıplı ve düşüğünü vermemek. Ancak mallarınızın orta hallilerinden (vermek) Allah mallarınızın en iyisini istemediği gibi kötüsünü vermenizi de emretmemiştir."

٣٠٢ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «ثَلاَثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ بِهِنَّ طَعْمَ الْإِيمَانِ؛ مَنْ كَانَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا، وَمَنْ أَحَبَّ عَبْدًا لاَيُحِبُّهُ إِلاَّ لِلَّهِ، وَمَنْ يَكْرَهُ أَنْ يَعُودَ فِي الْكُفْرِ ــ بَعْدَ أَنْ أَنْقَذَهُ اللَّهُ مِنْهُ ــ كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُلْقَى فِي النَّارِ».

302- Buhari ve Müslim, Enes bin Malik (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Üç özellik vardır ki, bunlar kimde bulunursa, o imanın tadına varmıştır: "Allah ve Resulü kendisine başkalarından daha sevgili olan kimse, bir kulu yalnız Allah için seven kimse, Allah kendisini küfürden kurtardıktan sonra, tekrar küfre dönmeyi ateşe atılmayı kerih gördüğü nisbette kerih görüp istemeyen kimse."

Müslim'deki diğer bir rivayet de şöyledir: (1)

"Ateşe atılmayı, yahudiliğe ve hıristiyanlığa dönmekten daha çok seven (tercih eden) kimse..."

Kadı Beydavi diyor ki: *"Buradaki sevgiden maksat, akli sevgi yani nefsi hoşlanmasa da selim bir aklın yapması gereken tercihtir.*

Bünyesi ilaca ihtiyaç duyan bir hasta da böyledir. Nefsi o ilacı kullanmak istemezse de, aklı gereği ilacı kullanmaya meyleder ve kullanır. Şayet insan dikkat edecek olursa, Şari'nin (şeriatı koyan) bütün emir ve yasaklarının ya acil bir ıslaha, ya da gelecekteki bir kurtuluşa yönelik olduğunu görecektir. Aklın gereği, tercihin bu yönde kulanılmasıdır. Allah'ın emirlerine uyan insanın, aklı

302-Buhari (1/72) 2-Kitabu'l İman. 14-Küfre dönmeyi kerih gören kimse babı. Müslim (1/66) 1-Kitabu'l İman. 10-Kim bu sıfatlara sahip olursa, imanın tadına varır babı. Tirmizi (5/15) 41-Kitabu'l İman. 10- Kuteybe'nin bize tahdis ettiğine göre babı. Tirmizi bu hadisin hasen ve sahih olduğunu söylemiştir. Nesai (8/94) 47-Kitabu'l İman ve Şeraiuhu. 2-İmanın tadı babı.

1) Müslim (1/67) a. g. y.

hevasına değil, hevası aklına tabi olur.

Yükümlülüklerini yerine getirmesinden dolayı da akli bir lezzet alır. Akli lezzet, hayırlı ve kamil olanı anlamaktır."

Şimdi de imandan zevk alamayan kişilerle ilgili hadislere bir göz gezdirelim:

٣٠٣ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: لَقَدْ عِشْتُ بُرْهَةً مِنْ دَهْرِي وَإِنَّ أَحَدَنَا يُؤْتَى الْإِيمَانَ قَبْلَ الْقُرْآنِ وَتَنْزِلُ السُّورَةُ عَلَى مُحَمَّدٍ ﷺ فَنَتَعَلَّمُ حَلَالَهَا وَحَرَامَهَا وَمَا يَنْبَغِي أَنْ نَقِفَ عِنْدَهُ مِنْهَا كَمَا تَعَلَّمُونَ أَنْتُمُ الْقُرْآنَ، ثُمَّ لَقَدْ رَأَيْتُ رِجَالاً يُؤْتَى أَحَدُهُمُ الْقُرْآنَ قَبْلَ الْإِيمَانِ فَيَقْرَأُ مَابَيْنَ فَاتِحَةِ الكِتَابِ إِلَى خَاتِمَتِهِ مَايَدْرِي مَا آمِرُهُ وَلاَ زَاجِرُهُ وَمَا يَنْبَغِي أَنْ يَقِفَ عِنْدَهُ، وَيَنْثُرُهُ نَثْرَ الدَّقَلِ (هُوَ أَرْدَأُ أَنْوَاعِ التَّمْرِ).

303- Taberani, İbni Ömer (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Vaktiyle öyle bir hayat yaşadım ki (o sıralar) herbirimize Kur'an'dan önce iman verilirdi. Bir sure Hz. Muhammed (a.s)'in üzerine nazil olur olmaz, o surede yer alan helalleri ve haramları, üzerinde durmamız gereken yerleri öğrenirdik. Aynı sizin Kur'an öğrendiğiniz gibi. Sonraları öyle kimseleri gördüm ki; kendilerine imandan önce Kur'an veriliyor. O da Kitab'ın fatihasından (başından) sonuna kadar okumasına rağmen, emirleri nelerdir, nehiyleri nelerdir, üzerinde durulması gereken yerleri nelerdir bilmeden Dakl'ın (Hurma cinslerinden en kötüsü) dökülüp dağılışı gibi Kur'an'ı sadece parça parça okumakla yetiniyor."

٣٠٤ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ الْجُهَنِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ كَانَ فِي الْجَيْشِ الَّذِينَ كَانُوا مَعَ عَلِيٍّ، الَّذِينَ سَارُوا إِلَى الْخَوَارِجِ، فَقَالَ عَلِيٌّ: أَيُّهَا النَّاسُ! إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «يَخْرُجُ قَوْمٌ مِنْ أُمَّتِي، يَقْرَؤُونَ الْقُرْآنَ، لَيْسَ قِرَاءَتُكُمْ إِلَى قِرَاءَتِهِمْ بِشَيْءٍ، وَلاَ صَلاَتُكُمْ إِلَى صَلاَتِهِمْ بِشَيْءٍ، وَلاَ صِيَامُكُمْ إِلَى صِيَامِهِمْ بِشَيْءٍ،

303-Mecma'uz-Zevaid (1/65) Haysemi, hadisi Taberani'nin Evsat'ta rivayet ettiğini ve ricalinin sahih olduğunu söylemiştir. Müstedrek (1/35) Hakim, hadisin Buhari ve Müslim'in şartına göre sahih olduğunu, sahih oluşunu etkileyecek herhangi bir illeti olmadığını, ancak Buhari ve Müslim'in tahric etmediklerini bildirmiş, Zehebi de onu doğrulamıştır.

يَقْرَؤُونَ الْقُرْآنَ يَحْسَبُونَ أَنَّهُ لَهُمْ وَهُوَ عَلَيْهِمْ، لاَتُجَاوِزُ صَلاَتُهُمْ تَرَاقِيَهُمْ، يَمْرُقُونَ مِنَ الْإِسْلاَمِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ ...».

304- Müslim, Zeyd bin Vehb el Cuheni (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Zeyd Hariciler'in üzerine yürüyen Hz. Ali (r.a) komutasındaki ordudaydı. Hz. Ali (r.a) dedi ki: "Ey insanlar! Ben Resulullah (a.s)'ın şöyle dediğini işittim:

"Ümmetimden bir topluluk çıkacak ki, onların Kur'an tilavetlerinin güzelliği yanında sizin tilavetiniz zayıf kalacaktır. Onların namazlarının usul ve erkanına riayetlerinin güzelliği yanında sizin namazlarınız pek zayıf kalacaktır. Yine onların oruçlarına gösterdikleri titizlik yanında sizin oruçlarınız sönük kalacaktır. Ancak onlar Kur'an'ı okurlar da, hükümlerinin kendilerini destekler mahiyette olduğunu sanırlar, halbuki o hükümler aleyhlerinedir (kendilerini teyid etmez). Onların namazları (duaları) köprücük kemiklerinden öteye geçmez. Onlar okun hızla avı delip fırlaması gibi İslam'dan çıkarlar."

İLMİ AÇIKLAMALAR

İmanın en alt derecesi mukallidlerin imanıdır. Yani herhangi bir delile bakmaksızın başkalarının görüşünü benimseyenlerin imanı. O halde akaid konularında taklidi bir imana sahip olarak benimsediği görüş ile hakka uygun olan kimsenin durumu ve hükmü ne olur?

Bazı akaid alimleri, böyle bir imanın bir şey ifade etmediğini söylemişlerdir. Bazı alimler ise, taklid edilen kişilerin masum insanlar olan peygamberler olması ve taklidin cazim (kesin ve kararlı) olması ya da taklid edilen, görüşünden dönse de taklid edenin o görüşten dönmeyecek kadar sabit ve kesin bir tavır içinde bulunmasını fasıklık olarak görmüşlerdir. Ayrıca delilini bilmeksizin hak olan itikadi görüşü ana hatlarıyla da olsa taklid eden kişilerin fasık olduklarını söylemektedirler. Çünkü bu kişiler, bilinmesi farz-ı ayn olan konuları öğrenmediklerinden ötürü günahkar olmuşlardır.

İman mertebelerinin ikinci basamağı, delil üzerine bina edilmiş olan akli imandır. Muteber olan iman da budur. Ancak eğer iman kalbe ulaşıp onu nuruyla aydınlatmamış ise, bu iman sahibi de günahkar olur ve fasıklık dairesi içine girer. Zira insanın yükümlülüklerinden biri de, kalbini imanla aydınlatıp, hastalıklarından arındırmaya ve onunla ilgili sorumluluklarını yerine getirmeye çalışmaktır.

304-Müslim (2/748) 12-Kitabu'z Zekat. 48-Haricileri öldürmeyi teşvik babı. Ebu Davud (4/244) Kitabu's Sünne, Haricilerle savaş babı.

Bu nedenle imanın üçüncü basamağı, kalbin zevk aldığı imandır. Yani kalbin, imanın tadına varmasıdır. İnsanlar bu tür imanda da aynı seviyede değildirler. Sıddiklerin kalpleri derece bakımından farklılık arzeder. Kalbi imanın da çeşitleri bulunmaktadır. Murakabe ve müşahade imanı buna örnektir. Bütün bunlar, kalbin hayatta oluşunun ve uyanıklığının belirtileridir. Allah Teala:

"Muhakkak ki bunda, kalbi olan yahut şahid olarak kulak veren kimse için bir öğüt vardır." (1) buyurmaktadır.

Kalbini aydınlatıp, ıslah etmeye yönelene Allah Teala'nın lutfetmesi umulur. Gayret gösterdiği halde bunu başaramadan ölen kimselerin de Allah'ın mağfiretine mazhar olması beklenir. Doğrusu kalpler Allah'ın elindedir.

ONBİRİNCİ KISIM

RESULULLAH (A.S)'IN YETİŞTİRDİĞİ ALTIN NESİL

RESULULLAH (A.S)'IN YETİŞTİRDİĞİ ALTIN NESİL

İslam'ın amelleri ve imanın şubelerinden sonra yetiştirilebilecek en yüce ve sevabı en büyük nesilden söz etmek yerinde olacaktır. Bu nesil sahabe neslidir. Allah kendilerinden razı olsun. Siyretün Nebeviyye bölümünde Resulullah (a.s)'ın etrafındaki şeref halkalarından söz ederken sahabilerin fazlından bahsetmiştik. Bundan sonraki bölümlerde de zaman zaman sahabenin fazlıyla ilgili naslara yer veraceğiz. Ancak burada bu konuya ümmetin dalalete düşüş ve bölünüş sebeplerinden birisinin sahabeye bakış açısı ve onlara karşı alınan tavırdan ötürü değiniyoruz.

Allah Azze ve Celle, Resulullah (a.s)'ın ashabını en hayırlı ve en güzel sıfatlarla anmıştır. Enfal suresinin baş kısımlarında Allah Teala şöyle buyurmaktadır:

"Müminler o kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman yürekleri ürperir, kendilerine Allah'ın ayetleri okunduğu zaman (o ayetler, onların) imanlarını artırır ve (onlar) Rablerine tevekkül ederler. Namazlarını kılarlar ve zekatlarını, verdiğimiz rızıktan (Allah rızası için yoksulllara) verirler. İşte gerçek müminler onlardır. Onlara Rablerinin katında dereceler, bağışlanma ve tükenmez rızık vardır." (1) Bu surenin sonlarına doğru da şu ilahi buyruk yer almaktadır:

"Onlar ki, inandılar, hicret ettiler, Allah yolunda savaştılar; onlar ki (göç edip gelen müminleri) barındırdılar ve (onlara) yardım ettiler, işte gerçek müminler onlardır." (2)

Bu ayet-i kerimeler de gösteriyor ki, sahabiler kamil bir imana sahiptiler ve Allah Teala sahabe'nin kamil bir imana sahip olduğuna şehadet etmektedir.

---

1) Enfal Suresi: 2-4
2) Enfal Suresi: 74

"Onları takva kelimesine bağladı. Zaten onlar buna layık ve ehil idiler." (1)

"Muhammed Allah'ın elçisidir. O'nun yanında bulunanlar, kafirlere karşı şiddetli, kendi aralarında merhametlidirler. Onların rüku ve secde ederek Allah'ın lütuf ve rızasını aradıklarını görürsün. Yüzlerinde secdelerin izinden nişanları vardır. Onların Tevrat'taki vasıfları ve İncil'deki vasıfları şudur: Bir ekin gibidirler ki, filizini çıkardı, onu güçlendirdi, kalınlaştı, derken gövdesinin üstüne dikildi, ekincilein hoşuna gider, onlara karşı kafirleri de öfkelendirir (bir duruma geldi). Allah onlardan inanıp iyi işler yapanlara mağfiret ve büyük mükafat vadetmiştir." (2)

"Allah şu müminlerden razı olmuştur ki onlar, ağacın altında sana biat ediyorlardı, Allah onların gönüllerindeki (doğruluk ve vefayı) bildiği için onların üzerine huzur ve güven indirdi ve onlara yakın bir fetih verdi." (3)

"'Müminlerden ve ensar'dan (İslam'a girmekte) ilk önce geçenler ilk bunlara güzelce tabi olanlar... Allah onlardan razı olmuştur, onlar da O'ndan razı olmuşlardır. (Allah) onlara, altlarından ırmakları akan, içinde ebedi kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş budur" (4)

Sahabilerin üstünlüğü ile ilgili daha pek çok ayeti kerime bulunmaktadır. Bütün bu ayetler, onların makamca en yüce nesil olduklarını ortaya koymaktadır. Zira onlar ecri ve sevabı en fazla olan nesildir. Çünkü hayra dikkat eden, o hayrı yapan gibidir. Onlar yükümlülüklerini yerine getirme bakımından da en üstün nesildir. Kabirleri yeryüzünün dört bir yanına dağılmıştır. Çünkü onlar Allah'ın sözünü en yüce kılmak için cihad etmişler ve bu uğurda, vatanlarından uzak diyarlarda şehid olmuşlardır. Cerh ve ta'dil alimleri, sahabilerin tümünün adl sıfatına sahip olduklarını söylemişlerdir. Bu alimler, sahabiler arasındaki çok az sayıdaki münafıkları, sonradan İslam'a girenleri, irtidat edip öldürülen ya da tevbe edenleri genel değerlerdirmeye tabi tutmamışlardır. Zira onlar, sahabilerin büyük çoğunluğu yanında çok küçük bir azınlıktır.

Bununla beraber bu azınlıktan mürted olup sonradan dine dönenlerin durumu hayır olarak telakki edilir. Sahabiler kendi aralarında ihtilaf edip savaşmışlardır, ancak onların bu tavrı da hayra aykırı değildir. Çünkü onların hepsi müctehiddi. İctihadda hatanın bile sevabı vardır. Fakat sahabilere karşı izledikleri tavır nedeniyle pek çok insan helak olmuştur. Onlar bazı sahabileri diğerlerinden üstün tutup bir kısmına karşı tavır alınca hem sapıtmışlar, hem de kendilerinden sonrakileri saptırmışlardır. Böylece birbirlerini tekfir eden sapık fırka-

1) Fetih Suresi: 26
2) Fetih Suresi: 29
3) Fetih Suresi: 18
4) Tevbe Suresi: 100

lar ortaya çıkmış, bu fırkalar sahabilerin bazılarını hatta, büyük sahabilerin kanını mübah saymışlardır. Bu yaptıklarından dolayı vay başlarına geleceklere...

Biz burada, sahabiler hakkında daha fazla derinleşmek istemiyoruz. Zira onlar hakkındaki bilgiler, kitabın bir çok bölümüne dağılmış durumdadır. Bu bab-da onlarla ilgili hadisler ve bazı naslar zikrettik. İleriki bölümlerde sahabilere karşı tavır alan bazı sapık fırkalardan söz edilecektir.

Burada o konulara da bir giriş yapmış oluyoruz. Kitabın telifinde izlediğimiz prensiplerden biri, bazı konulara zaman zaman değinmek, ancak tümüyle ele alıp incelememektedir. Zira o konular kitabın bir çok bölümünde ayrı başlıklar altında incelenmektir.

Şimdi İslam'ın ilk dönemlerindeki nesillerin o devirlerde olup bitene ve aralarında meydana gelen olaylara rağmen üstünlüklerini gösteren bazı hadis-i şerifleri zikredeceğiz.

Evet, herşeye rağmen onların üstünlüğü tartışılmaz. Çünkü İslam'ı tanıyıp bize ulaştıranlar ve Allah'ın üzerlerine yüklediği sorumlulukları yerine getirenler onlardır. Sahabilerden sonra ortaya çıkan bazı sapık ve şaz kişiler, ümmetin çoğunluğu karşısında çok küçük bir azınlığı oluştururlar.

KONUYLA İLGİLİ RİVAYETLER

٣٠٥ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ اَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : «يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ فَيَغْزُو فِئَامٌ مِنَ النَّاسِ، فَيَقُولُونَ: فِيكُمْ مَنْ صَاحَبَ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ ؟ فَيَقُولُونَ لَهُمْ: نَعَمْ، فَيُفْتَحُ لَهُمْ. ثُمَّ يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ فَيَغْزُو فِئَامٌ مِنَ النَّاسِ فَيُقَالُ: فِيكُمْ مَنْ صَاحَبَ اَصْحَابَ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ ؟ فَيَقُولُونَ: نَعَمْ، فَيُفْتَحُ لَهُمْ. ثُمَّ يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ فَيَغْزُو فِئَامٌ مِنَ النَّاسِ فَيُقَالُ: هَلْ فِيكُمْ مَنْ صَاحَبَ مَنْ صَاحَبَ اَصْحَابَ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ ؟ فَيَقُولُونَ نَعَمْ، فَيُفْتَحُ لَهُمْ».

305- Buhari ve Müslim, Ebu Said el Hudri (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"İnsanların üzerine öyle bir zaman gelecek ki; gaza eden bir gurup insana:

305-Buhari (6/88) 56-Kitabu'l Cihad. 76-Harpte zayıflardan ve salihlerden yardım isteme babı. Müslim (4/1962) 44-Kitabu Fedaili's Sahabe. 52-Sahabenin ve sahabileri izleyenlerin sonra da onları izleyenlerin fazileti babı.

"İçinizde Resulullah (a.s)'ın sahabisi olan var mı?" diye sorulacak. Onlar: "Evet" deyince, o kişilere zafer kapıları açılacak. Sonra insanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki, gaza eden bir gurup insana: "İçinizde Resulullah (a.s)'ın ashabını görüp, arkadaşlık etmiş olan var mı?" denilecek, "Evet" dediklerinde onlara zafer kapıları açılacaktır. Sonra insanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki, gaza eden bir gurup insana: "İçinizde Resulullah (a.s)'ın ashabının arkadaşlarıyla (tabiin) arkadaşlık eden var mı?" denilecek, "Evet" dediklerinde kendilerine zafer kapıları açılacaktır."

Diğer bir rivayet ise şöyledir: (1)

"Cabir (r.a)'den rivayet edilmiştir. Ebu Said el Hudri (r.a) zanda bulunarak şöyle dedi:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"İnsanların üzerine öyle bir zaman gelecek ki; onlardan bir ordu gönderilecek. Onlara: "İçinizde Resulullah (a.s)'ın ashabından kimse bulunuyor mu? (var mı?)" denilecek. Sonra o (sahabi) bulunacak ve onun sebebiyle kendilerine fetih kapıları açılacak. Sonra ikinci bir ordu gönderilecek, onlara da: "İçinizde Peygamber (a.s)'ın ashabını gören var mı?" denilecek, sonra onun sebebiyle kendilerine fetih kapıları açılacak. Daha sonra üçüncü bir ordu gönderilecek, onlara da: "Bakınız bu ordu içerisinde, Hz Peygamber (a.s)'in sahabilerini görenleri gören bir kimse görüyor musunuz?" diye sorulacak. Sonra dördüncü ordu ortaya çıkacak. Onlara da: "Bakınız! İçlerinde sahabileri görmüş bir kimseyi görüyor musunuz?" denilecek. Sonunda o kimse bulunacak ve onun yüzünden onlara fetih kapıları açılacak."

٣٠٦ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «خَيْرُ أُمَّتِي قَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ــ قَالَ عِمْرَانُ: فَلاَ أَدْرِي أَذَكَرَ بَعْدَ قَرْنِهِ قَرْنَيْنِ أَوْ ثَلاَثًا ــ ثُمَّ إِنَّ بَعْدَكُمْ قَوْمًا يَشْهَدُونَ وَلاَ يُسْتَشْهَدُونَ وَيَخُونُونَ وَلاَ يُؤْتَمَنُونَ، وَيَنْذُرُونَ وَلاَ يَفُونَ، وَيَظْهَرُ فِيهِمُ السِّمَنُ».

306- Buhari ve Müslim, İmran bin Husayn (r.a)'dan rivayet etmişlerdir:

"Resulullah buyurdu ki:

"Ümmetimin en hayırlıları, benim asrımda yaşayanlardır. Sonra onları takip

306-Buhari (5/258) 52-Kitabu's Şehadet. 9-Şahit tutulduğunda yalancı şahitlik etmeyen kimse babı. Müslim (4/1964) a. g. y.

1) Müslim (4/1962) a. g y.

edenler, sonra da onları izleyenlerdir."

İmran der ki:

"İyi bilemiyorum, kendi asrından iki asır sonrası mı, yoksa üç asır sonrası için mi söyledi. Şöyle buyurdu:

"Sonra onların ardından öyle bir kavim gelecek ki, onlar şahitlik yapacaklar da şahitlikleri kabul olunmayacak, hıyanet edecekler, kendileri emin kimseler olarak görülmediğinden onlara itimat edilmeyecek, adak adayıp adaklarını yerine getirmeyecekler ve (çok yemek yediklerinden) belirgin bir biçimde şişman olacaklardır."

DERSLER VE ÖĞÜTLER

İbni Hacer, Fethu'l Bari'de şunları söylemektedir:

"Ümmetimin en hayırlıları asrımdır" sözüyle Hz. Peygamber (a.s) "yaşadığım zamanın insanları," demek istemiştir. "Karn" birbirine yakın bir zamanda yaşayıp, aynı hedefleri paylaşan insanlara denir. Bazıları "Karn" kelimesinin özel bir mana taşıdığını, bir peygamberin veya bir reisin emri altında, bir millet veya bir mezhep halinde, ya da aynı işi yapmak için toplanan kimselere denildiğini ileri sürmüşlerdir. Bir zaman parçasına da "karn" denmektedir. Bu zaman diliminin süresi hakkında ise ihtilaf edilmiştir. 10 yıl ile 120 yıl arasında çeşitli sürelere "karn" denilmiştir. "Karn" kelimesi ile yüzyılın yastedildiğini teyid eden deliller de bulunmaktadır. Bu hadisde "Hz. Peygamber (a.s)'in karn'ı sözüyle kastedilen sahabilerdir."

Hadisde geçen, *"İhanet ederler ve kendilerine itimat edilmez"* sözü hakkında Nevevi şöyle demektedir:

"Açık bir şekilde ihanet ettiklerinden dolayı kendilerine güvenilmez. Halbuki bazı kimseler ömürlerinde bir kez emanete hıyanette bulunmuş, sonra bir daha bu kötülüğü tekrarlamamış olduğu için, onun hıyanette bulunmuş olabileceğini kimse düşünmez ve insanlar nazarında emin olarak kalmaya devam eder."

"Şişmanlıkları zahirdir" sözü hakkında da Nevevi şunları söylemektedir:

"Alimlerin çoğunluğu "simen" kelimesi ile bol etin kastedildiğini söylemektedirler. Yani bu kimseler etli kimselerdir. Yoksa sütten yağ çıkarırlar anlamında değildir. Denilmiştir ki: "Çok yiyerek şişmanlayan kimseler zammedilmiştir. Yoksa yaradılışça şişman olan kişiler bu kapsama girmez. Burada yeme ve içmede aşırılığa gidenler kınanmıştır."

Diğer bir rivayet ise şöyledir:

"Abdullah (r.a)'dan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (a.s) şöyle buyurmuştur:

"İnsanların en hayırlısı, benim asrımda yaşayanlar ve sonra onları takip edenlerdir. Sonra bir kavim gelir ki, onlardan şehadeti yeminini, yemini de şehadetini geçer." (1)

Ravi İbrahim Nehavi der ki:

"Biz çocukken velilerimiz "Allah'ın ahdi üzerime olsun" veya "Allah adına şehadet ederim ki" gibi tabirleri kullanmaktan menederlerdi ve bu yüzden bizi döverlerdi."

"Onlardan birinin, şehadeti yeminini, yemini de şehadetini geçer" sözü hakkında Nevevi şunları söylemiştir:

"Burada şehadetle yemini bir arada kullananlar zemmedilmektedir. Bazen önce yemin edip sonra şehadette bulunmakta, bazen de önce şehadette bulunup sonra yemin etmektedirler."

İbni Hacer, Fethu'l Bari'de *"İbrahim dedi ki"* sözüyle kastedilenin İbrahim Nehai olduğunu söylemiştir.

"Şehadet ve ahid üzerine (yemin ettiğimizde) bize vururlardı" ibaresi hakında İbni Abdilber şunları söylemektedir:

"Allah adına şehadet ederim ki" ve "Allah'ın ahdi üzerime olsun" gibi sözlerden sakındırılmaktadır. Çocukların ağzı alışıp da olur olmaz bu sözleri söylemeyi adet haline getirmesinler diye, bu sözleri söylediklerinde büyükleri kendilerini cezalandırıyordu."

Bir başka rivayet ise şöyledir (2)

"Hz. Aişe (r.a) anlatıyor:

"Bir adam Hz. Peygamber (a.s)'e: "İnsanların hangileri daha hayırlıdır?" diye sordu. Hz Peygamber (a.s):

"Benim yaşadığım zamanda yaşayan kimseler, sonra ikinciler (benden sonrakiler), sonra üçüncüler (ikincilerden sonrakiler)" buyurdu."

٣٠٧ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ اَبِى بُرْدَةَ، عَنْ اَبِيهِ، قَالَ: صَلَّيْنَا الْمَغْرِبَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ

---

1) Buhari (5/259) 52-Kitabu'ş Şehadet. 9. bab. Müslim (4/1962) 44-Kitabu Fadaili's Sahabe. 52-Sahabillerin, onlardan sonrakilerin ve onlardan sonrakilerin fazileti babı.

2) Müslim (4/195) a. g. y.

ﷺ ، ثُمَّ قُلْنَا: لَوْ جَلَسْنَا حَتَّى نُصَلِّيَ مَعَهُ الْعِشَاءَ! قَالَ فَجَلَسْنَا، فَخَرَجَ عَلَيْنَا، فَقَالَ: «مَازِلْتُمْ هٰهُنَا؟» قُلْنَا: يَارَسُولَ اللّٰهِ! صَلَّيْنَا مَعَكَ الْمَغْرِبَ، ثُمَّ قُلْنَا: نَجْلِسُ حَتَّى نُصَلِّيَ مَعَكَ الْعِشَاءَ. قَالَ: «أَحْسَنْتُمْ» أَوْ «أَصَبْتُمْ». قَالَ: فَرَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ، وَكَانَ كَثِيرًا مِمَّا يَرْفَعُ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ، فَقَالَ: «اَلنُّجُومُ أَمَنَةٌ لِلسَّمَاءِ، فَإِذَا ذَهَبَتِ النُّجُومُ أَتَى السَّمَاءَ مَاتُوعَدُ. وَأَنَا أَمَنَةٌ لِأَصْحَابِي، فَإِذَا ذَهَبْتُ أَتَى أَصْحَابِي مَا يُوعَدُونَ، وَأَصْحَابِي أَمَنَةٌ لِأُمَّتِي، فَإِذَا ذَهَبَ أَصْحَابِي أَتَى أُمَّتِي مَايُوعَدُونَ».

307- Müslim, Ebu Burde (r.a)'den, o da babasından rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) ile birlikte akşam namazını kıldık. Sonra, "keşke oturup yatsı namazını da O'nunla beraber kılsak," dedik. (Bu düşünceyle)oturduk. Bunun ardından Resulullah (a.s) çıkıp geldi ve: "Hala burada musınız?" buyurdu.

"Evet ey Allah'ın Resulü! Seninle akşam namazını kıldık, sonra seninle beraber yatsı namazını kılabilmek için oturmayı düşündük" dedik. "İyi yaptınız" ya da "isabet buyurdunuz" dedi. Sonra başını gökyüzüne kaldırdı. Çoğu zamanlar başını gökyüzüna kaldırırdı.

"Yıldızlar göğün emniyetidir. Zira yıldızlar gittiğinde vaadedilen, gökyüzüne gelecektir. Ben de ashabımın emniyetiyim (koruyucusuyum) Ben de gittiğimde, vaadedilen ashabımın başına gelecektir. Ashabım da ümmetimin emniyetidir. Ashabım gittiğinde de, vaadedilen ümmetimin başına gelecektir" buyurdu."

٣٠٨ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللّٰهِ قَالَ: أَخْبَرَتْنِي أُمُّ مُبَشِّرٍ؛ أَنَّهَا سَمِعَتِ

307-Müslim (4/1961) 44-Kitabu Fadaili's Sahabe. 51-Hz. Peygamber (a.s) hayatta oluşu ashabın, ashabın hayatta oluşu ümmetin emniyetidir babı. Hadisin anlamı şudur: Yıldızlar durdukça sema da duracaktır. Yıldızlar sönüp dağıldığında ise kıyamet kopmuş olacak, dolayısıyla da gökyüzü yarılıp yok olacaktır. "Ben de ümmetimin koruyucusuyum" demekle Hz. Peygamber (a.s) ümmetini fitnelerden, savaşlardan, irtidat eden bedevilerin irtidadından ve kalplerin ihtilafından koruduğu vurgulanmıştır. Gerçekten de sonradan bu sayılanların hepsi ortaya çıkmıştır.

"Ashabım gittiğinde de vaad edilen ümmetimin başına gelecektir" cümlesinin anlamı şudur: Ashabımın gidişinden sonra bidatler, dinin aslında olmayan yeni şeyler zuhur edecek ve fitneler çıkacaktır. Şeytanın boynuzu çıkacak (Necid'ten yalancı peygamber çıkacak) Rumlar müslümanlara musallat olacaktır. Mekke ve Medine'nin haram (mukaddes) bölgeler oluşunun bazı dönemlerde hiçe sayılması gibi pek çok olay da bu hadisin kapsamına girmektedir. Bütün bunlar Hz. Peygamber (a.s)'in mucizelerindendir.

النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ، عِنْدَ حَفْصَةَ: «لاَيَدْخُلُ النَّارَ، إِنْ شَاءَ اللَّهُ، مِنْ اَصْحَابِ الشَّجَرَةِ، اَحَدٌ. الَّذِينَ بَايَعُوا تَحْتَهَا». قَالَتْ: بَلَى يَارَسُولَ اللَّهِ! فَانْتَهَرَهَا فَقَالَتْ حَفْصَةُ: ﴿وَإِنْ مِنكُمْ إِلاَّ وَارِدُهَا﴾، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : «قَدْ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا﴾.

308- Müslim, Cabir bin Abdullah (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Ümmü Mubeşşir'in bana haber verdiğine göre o, Hz. Peygamber (a.s)'in Hafsa'nın yanında şunları söylediğini işitmiştir:

"Ağacın altında beyat eden ashabtan hiçbiri inşaallah cehenneme girmeyecektir." Hafsa: "Evet" ey Allah'ın Resulü" dedi. Hz. Peygamber (a.s) ise onu azarladı. Bunun üzerine Hafsa şu ayeti okudu:

"İçinizden oraya gitmeyceek hiç kimse yoktur." (1) Hz. Peygamber (a.s) ise, "Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur diyerek: "Sonra (günahtan) korunanları kurtarırız ve zalimleri öyle dizüstü çökmüş bırakırız" (2) ayetini okudu."

٣٠٩ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ اَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ : «لاَتَسُبُّوا اَصْحَابِي، فَلَوْ اَنَّ اَحَدَكُمْ اَنْفَقَ مِثْلَ اُحُدٍ ذَهَبًا مَا بَلَغَ مُدَّ اَحَدِهِمْ وَلاَ نَصِيفَهُ».

309- Buhari, Ebu Said el Hudri (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (a.s) buyurdu ki:

"Ashabımıza kötü söz söylemeyin! İçinizden biri Uhud dağı kadar altın infak edecek olsa dahi, onların ne seviyesine, ne de o seviyenin yarısına erişebilir."

٣١٠ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «لاَتَسُبُّوا اَصْحَابِي، فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ! لَوْ اَنَّ اَحَدَكُمْ اَنْفَقَ مِثْلَ اُحُدٍ ذَهَبًا، مَا اَدْرَكَ مُدَّ اَحَدِهِمْ وَلاَ نَصِيفَهُ».

308-Müslim (4/1942) 44-Kitabu Fadaili's Sahabe. 37-Ağacın, altındaki rıdvan biatına katılanların faziletleri babı.
309- Buhari (7/61) 62-Kitabu'l Fedail'il Sahabe. 5. Bab.
1) Meryem Suresi: 71
2) Meryem Suresi: 72

310- Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) buyurdu ki:

"Ashabımıza kötü söz söylemeyin! Nefsim kudret elinde olan Allah'a andolsun ki, sizden biriniz Uhud dağı kadar altın infak edecek olsa, ne onlardan birinin seviyesine, ne de o seviyenin yarısına erişebilir."

Bir Açıklama

İbni Hacer Askalani, Fethu'l Bari'de şöyle demektedir:

"Şayet sizden biriniz" sözünde, hadisin başındaki "Ashabıma" kelimesiyle kastedilenin belirli bir ashab yani sahabe olduğunda bir işaret vardır. "Şayet sizden biriniz harcayacak olsa" sözü, "Elbette içinizden (Mekke'nin) Fethi'nden önce (hak yolunda) harcayan ve savaşan(lar, ötekilerle) bir olmaz." (1) ayetine benzemektedir.

Hz. Peygamber (a.s)'in zamanına erişip O'nun hitabına mazhar olan bazı kişiler, kendilerinden önce yaşamış sahabilere kötü söz söylemekten nehyedildiklerine göre Hz. Peygamber (a.s)'in zamanına erişemeyip, O'nun hitabına mazhar olmamış kimselerin, öncelikle bu yasağa uymaları gerekmektedir. Hz. Peygamber (a.s)'in hitabının sahabilere olmadığını söyleyenler gaflete düşmüşlerdir. Zira bu haberde Hz. Peygamber (a.s)'in nehyine muhatap olan kişinin, Halid bin Velid olduğu görülmektedir. Halid bin Velid'in o sıralar müslüman olduğu ve sahabiler arasında bulunduğu üzerinde ise ittifak edilmiştir."

İbni Hacer, bu hadisin söyleniş nedenini açıklayan başka rivayetler bulunduğunu belirterek bunlardan örnekler vermiştir. Bu rivayetlerden birinin başında şu lafızlar yer almaktadır:

"Halid bin Velid ile Abdurrahman bin Avf arasında bir problem vardı. Halid ona kötü söz söyledi..."

Beydavi der ki:

"Hadisin anlamı şöyledir: Sizden biriniz (Hak yolunda) Uhud dağı kadar altın infak etse de, sahabilerin bir müd ya da yarım müd yemek infakından elde ettikleri sevap ve ecri elde edemez. Sevabın farklılığının sebebi niyetteki sıdk ve ihlasın fazlalığıdır."

İbni Hacer: *"Sahabilerin sevap almadaki efdaliyetleri, şiddetli ihtiyaç sahibi olmalarına rağmen infakta bulunabilmelerinden kaynaklanmaktadır"* demektedir.

310- Müslim (4/1967) 44-Kitabu'l Fedail'il Sahabe. 54. Bab.
1) Hadid Suresi: 10

٣١١ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ عُرْوَةَ، قَالَ: قَالَتْ لِي عَائِشَةَ يَا ابْنَ أُخْتِي، أُمِرُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِأَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، فَسَبُّوهُمْ.

311- Müslim, Hişam bin Urva (r.a)'den, o da babası Urva'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Hz. Aişe (r.a) bana dedi ki: "Ey bacının oğlu! Resulullah (a.s)'ın ashabı için istiğfar etmekle emrolundukları halde, onlara sövüyorlar."

ALİMLERİN SAHABE HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

İbni Vezir 'Ravdu'l Basim' adlı eserinde şöyle demektedir:

"Deliller, hadis alimleri ve diğerlerinin şu görüşlerini doğrulamaktadır: Adaleti ile bilinen ya da mechulu'l hal (durumu hakkında fazla bir bilgiye sahip olunmayan) sahabilerin kavilleri delil olarak kabul edilir. Kur'an'dan olsun, sünnet'ten olsun bu görüşü destekleyen pek çok nass bulunmaktadır."

İmam İbni Hibban 'Kitabu'l Mecruhin'de şunları söylemektedir:

"Eğer birisi çıkar da; "sahabilerden sonraki hadis ravilerini cerhettim, ancak bunu sahabiler için yapmadım, sahabilerden sonraki muhaddislerde sehiv ve hata nasıl bulunabiliyorsa, sahabilerde de bulunamaz mı?" diyecek olursa ona şöyle denilir:

Allah Azze ve Celle, Resulullah (a.s)'ın ashabını, kadirlerini ve itibarlarını düşürecek noksanlardan münezzeh kılmış, onları ışıklarına bakılarak yol bulunan yıldızlar gibi nitelemiştir. Allah Teala buyuruyor ki:

"Doğrusu, insanların İbrahim'e en yakın olanı, ona uyanlar, bu peygamber ve müminlerdir. Allah da müminlerin dostudur." (1)

"Allah'ın peygamberi ve onunla beraber iman edenleri utandırmayacağı günde..." (2) Allah'ın kıyamet günü utandırmayacağını beyan ettiği va hanif İbrahim milletine tabi olduklarına şehadet ettiği kimseleri yalancılıkla cerhetmak caiz olamaz. Allah Teala'nın:

"Allah'ın peygamberi ve O'nunla beraber iman edenleri utandırmayacağı

311-Müslim (4/2317) 54-Kitabu't Tefsir 15. hadis.
1) Ali İmran Suresi: 68
2) Tahrim Suresi: 8

günde..." dediği kimseler için, Hz. Peygamber (a.s)'in: "kim kasıtlı olarak benim söylemediğim bir sözü bana isnad ederek yalan söylerse, cehennemdeki yerini hazırlasın." (1) demesi mümkün değildir. Çünkü o takdirde Allah'ın kıyamet günü utandırmayacağını söylediği kimselerden bazılarının ateşe gireceğini haber vermiş olur. Demek ki, Hz. Peygamber (a.s)'in hadisinde hitab etmiş olduğu kişiler, sahabiler değil, sahabilerden sonraki nesiller arasındadır.

Sahabilerin rütbesini düşürmek helal değildir ve imana ters düşmektedir. Zira herhangi bir sahabenin kadrini düşürmek nifak belirtisidir. Çünkü heva ve nefsinden konuşmayan, söyledikleri vahiy olan Resulullah (a.s) hayatta olduğu zamandan sonraki en hayırlı zamanın ve en hayırlı kişilerin sahabiler ve onların yaşadığı zaman olduğu söylenmiştir.

Allah'ın insanlara açıklamakla Hz. Peygamber (a.s)'i yükümlü kıldığı risaleti Hz. Peygamber (a.s)'den sonra taşımakla görevlendirilen kişiler nasıl cerh olunabilir? Resulullah (a.s)'ı görenlerin ve şahid olanların yani sahabilerin, gaiblere yani onlardan sonraki nesillere tebliğ etmesini emretmiştir. Çünkü onlar Hz. Peygamber (a.s)'in nazarında şahidlikleri caiz olan sadık kişilerdir. Eğer böyle olmasalardı, kendilerinden sonraki nesillere risaleti tebliğ etmekle emrolunmazlardı. Zira o takdirde risaletinde yara alma ve değişikliğe uğrama tehlikesi söz konusu olurdu. Bir kimseyi Resulullah (a.s)'ın adaletli bulması, ona şeref olarak bile yeter.

Sahabilerden sonraki kimselere gelince; onların durumu farklıdır. Çünkü sahabilerin kendilerine tebliğ ettiği kişilerin, münafık, bidatçi ve sapmış biri olup, duymuş olduğu haberi eksiltip artırarak insanları saptırma ihtimali bulunmaktadır. İşte bu yüzden sahabiler ile onları birbirinden ayırmak durumundayız. Zira Allah Teala, sahabileri bid'at ve dalalete düşmekten korumuştu. Allah bizi onlarla rahmet mekanında biraraya getirsin. Amin..."

Hatib Bağdadi de 'Kifaye'de şunları söylemektedir:

"Senedi, ravilerden Hz. Peygamber (a.s)'e kadar kesintisiz uzanan herhangi bir hadisle amel edilebilmesi için hadis ricalinin (ravilerin) adaletinin sabit olması ve özel hallerinin araştırılması gerekir. Bunun tek istisnası sahabilerdir. Onların Hz. Peygamber (a.s)'den doğrudan doğruya rivayet etmiş oldukları, merfu hadisler için böyle bir araştırmaya girmek gereksizdir. Çünkü sahabilerin adaleti sabittir. Allah Teala, Kur'an'da onların adalet sahibi ve temiz kişiler olduklarını beyan etmiştir."

Ebu Zur'a da şöyle demektedir:

---

1) Müslim (1/10) Mukaddime 2-Resulullah (a.s) adına yalan söyleyenin büyük günahı babı.

"Resulullah (a.s)'ın ashabında ayıp arayan bir adam görürsen, bil ki o zındıktır. Çünkü Resulullah (a.s)'ın sözleri haktır. Kur'an da haktır. Kur'an ve Sünnet bize Resulullah (a.s)'ın ashabı hakkında en doğru bilgiyi vermiştir. Ashab'ta ayıp arayanların amacı şahidlerimizi cerhederek Kur'an ve sünnet'i işlemez hale sokmaktır. Asıl o kimseleri cerhetmek gerekir. İşte onlar zındıklardır."

İbni Salih, 'Ulumu'l Hadis'te şöyle demiştir:

"Ümmetin, bütün sahabilerin adil kişiler oldukları üzerinde icmaı bulunmaktadır. Fitne (imtihan) olaylarına karışan sahabiler de bu cümledendir. İcma ehli alimlerinin de bu konuda aynı şekilde icmaı vardır. Çünkü ehl-i imanın onlar hakkında hüsnü zannı bulunmakta, Kur'an ve sünnet'ten naslar da bu zannı teyid etmektedir. Şeriatı nakleden kişiler olmaları dolayısıyla Allah Sübhanehu ve Teala onların adaleti üzerine icma edilmesi için gerekli delilleri ihsan etmiştir."

Ebu Ömer bin Abdilberr de 'İstiab' adlı eserinde şunları söylemektedir:

"Onların (sahabelerin) hallerini araştırmaktan imtina ediyoruz. Çünkü ehl-i hak olan müslümanların yani ehl-i sünnet ve'l cemaatin, sahabilerin tamamının, adalet sahibi oldukları konusunda icmaı bulunmaktadır."

Hatib Bağdadi, 'Kifaye'de: *"Bu, bütün alimlerin ve sözüne itibar edilen fakihlerin görüşüdür"* demiştir.

Muhammed bin Vezir Yemani, bu konuda yalnız ehl-i sünnetin değil, Zeydiyye ve Mutezile fırkalarının da icmaı bulunduğunu söylemiştir. San'ani de 'Tehidu'l Efkar' isimli eserinde aynı görüşü belirtmektedir.

ONİKİNCİ KISIM

VESVESELER
İMANIN AZALMASI
İMANIN ARTMASI VE YENİLENMESİ
İMANIN YİTİRİLMESİ

VESVESELER, İMANIN AZALMASI ARTMASI, YENİLENMESİ VE YİTİRİLMESİ

Bu kısım; insanı meşgul eden vesveseler, iman nurunun gizliliği, imanın artması, yenilenmesi ve alınması hakkındadır.

Hayatın değişik dönemlerinde kalpleri meşgul eden bir takım vesveseler ortaya çıkabilmektedir. Kalp bu gibi vesveselere hoş bakmayıp onlara karşı durduğu sürece, bu vesveselerin hiç bir önemi yoktur. Çünkü bunlar dıştan gelmektedir. Tıpkı bir adamın gelip insanı fenalığa çağırması ve onun da çağrısını kabul etmesine benzemektedir.

Bir de, kalplerin önem verdiği ve etkilendiği bir takım vesveseler bulunmaktadır. Bunlar, yerine göre şüphelere ve tereddütlere yol açabilir. İşte bunlar tehlikeli vesveselerdir. İnsanın zikir ehli ve ilimleriyle amel eden ilim adamları ile bir arada oturması ve onlarla fikir alışverişinde bulunması suretiyle bu tür vesveselere karşı durması gerekir. Yüce Allah:

"İyi bilin ki, kalpler ancak Allah'ın zikri ile mutmain olur" (1) diye buyuruyor.

Bir hadis-i şerifinde Resulullah (a.s) efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Eğer siz, benimle birlikte bulunduğunuz anlardaki halinizi sürekli koruyabilseniz, melekler sizinle musafaha ederler." Bu hadis-i şerifi Müslim rivayet etmiştir. (2)

Bir de, herhangi bir olay ve durum dolayısıyla ortaya çıkan olağandışı ves-

---

1) Ra'd Suresi: 28

2) Müslim (4/2106) 49-Kitabu't Tevbe. 3-Ahiret konuları ile ilgili olarak sürekli zikir ve fikir halinde olmanın ve murakabenin fazileti, böyle yapmanın caiz olduğu babı.

veselerle karşılaşılır. Nitekim Müslim'in Ubeyy bin Ka'b (r.a)'dan rivayet etmiş olduğu aşağıdaki hadiste bu tür vesveseye işaret edilmektedir:

"Kalbime öyle bir tereddüt düştü ki, cahiliye döneminde bile böylesi bir şeyle karşılaşmış değildim." (1)

Yüce Allah da, ayet-i kerimesinde bu konuya işaretle şöyle buyurmuştur:

"Allah için çeşitli zanlarda bulunuyorsunuz." (2)

Bu tür vesveselerden korunmanın yolu sadıklar ve doğru yolda olan insanlarla birarada bulunmaktır.

Bazı durumlarda iman nurunun zayıflaması olmaktadır. Bunun sebebi de insanın işlerine dalıp Allah'ı anma ve O'nun sıfatlarını düşünmeden uzak kalmasıdır. Bütün bu konuların çözüme ihtayacı vardır. Kim kendini zikirlere, ilim adamlarıyla ve salih insanlarla bir arada bulunmaya alıştırır, zikir ve ilim meclislerine devam ederse, imanının sürekli tazeleneceği ve dolayısıyla tereddütlerden uzak kalacağı umulur.

Kesin delillere dayanan akli imanın azalması söz konusu olamaz. Çünkü böyle bir imandaki azalma, şüpheden ileri gelir, şüphe ise küfür ifade eder. Ancak bir de insana hissi bir zevk veren kalbi iman vardır. Bu iman, kalbin nurunun artıp eksilmesine ve yine ihlaslı amellerin artıp eksilmesine göre artıp eksilebilir. İhlaslı amel arttıkça, bu iman da artar. İtaat azalıp günah arttıkça, bu iman da azalır. İmanın artıp artmayacağı konusu ile ilgili yorumlardan çıkardığımız sonuç budur. Ebu Hanife: *"İman artmaz ve eksilmez,"* demiştir. Yüce Allah'ın:

"Kendilerine Allah'ın ayetleri okunduğu zaman, bu ayetler onların imanlarını artırır" (3) ayet-i kerimesinde ve buna benzer ayetlerde imanın artışı ile, iman edilen şeyin artmasının kastedildiği ifade edilmiştir.

Anladığımız kadarıyla Ebu Hanife burada akli imanı kastetmektedir. Çünkü böyle bir imanın kesin olması gerekir. İmanın artacağı görüşünde olan ilim adamları ise, konuyla ilgili ayet ve hadis metinlerine dayanarak kalbi imanın artmasını kasdetmişlerdir. Kalbi iman ise hissedilen bir şeydir. Bu açıklamalar ve anlamlar çerçevesinde konularla ilgili nasslara geçmek istiyoruz.

KONUYLA İLGİLİ RİVAYETLER

---

1) Müslim (1/562) 6-Kitabu Salati'l Musafirin ve Kasriha. 48-Kur'an'ın yedi harf üzere indirilmesi ve bunun anlamı babı.

2) Ahzab Suresi: 10

3) Enfal Suresi: 2

٣١٢ــ رَوَى اَحْمَدُ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا اَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «اِنَّ اَحَدَكُمْ يَأْتِيهِ الشَّيْطَانُ فَيَقُولُ: مَنْ خَلَقَكَ؟ فَيَقُولُ: اَللَّهُ. فَيَقُولُ مَنْ خَلَقَ اللَّهَ؟ فَاِذَا وَجَدَ اَحَدُكُمْ ذٰلِكَ فَلْيَقُلْ: آمَنْتُ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ. فَاِنَّ ذٰلِكَ يُذْهِبُ عَنْهُ».

312- Ahmed, Hz. Aişe (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Sizden birine şeytan gelerek: "Seni kim yarattı?" diye sorar. O kişi: "Allah" diye cevap verir. Bu kez şeytan: "Öyleyse Allah'ı kim yarattı?" diye sorar. Sizden biri böyle bir durumla (vesvese ile) karşılaşırsa "Allah'a ve Resulüne iman ettim" desin. Böyle demesi ondan o vesveseyi uzaklaştırır."

٣١٣ــ رَوَى الْبَزَّارُ عَنْ عَمَارَةَ بْنِ اَبِى الْحَسَنِ اَوِ ابْنِ حَسَنٍ عَنْ عَمِّهِ اَنَّ النَّاسَ سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْوَسْوَسَةِ الَّتِى يَجِدُهَا اَحَدُهُمْ لأَنْ يَسْقُطَ مِنْ عِنْدِ الثُّرَيَّا اَحَبُّ اِلَيْهِ مِنْ اَنْ يَتَكَلَّمَ بِهِ. قَالَ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «ذَاكَ صَرِيحُ الْاِيمَانِ؛ اِنَّ الشَّيْطَانَ يَأْتِى الْعَبْدَ فِيمَا دُونَ ذٰلِكَ فَاِذَا عُصِمَ مِنْهُ وَقَعَ فِيمَا هُنَالِكَ».

313- Bezzar, Umare bin Ebi Hasan -ya da İbni Hassan (r.a)'dan-, o da amcasından rivayet etmiştir:

"İnsanlar Resulullah (a.s)'a kalplerini meşgul eden vesveseler konusunda sorular sordular ve içlerinden birinin Süreyya yıldızından düşmeyi bu vesveselerden söz etmeye tercih edebileceğini ifade ettiler. Bunun üzerine Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Bu imanın açıklığındandır. Şeytan kula bu dereceden öncesinde gelir. Kişi burada onun vesvesesinden kurtulursa, o bir başka yönden yanaşır."

٣١٤ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْوَسْوَسَةِ؟ فَقَالَ: «تِلْكَ مَحْضُ الْاِيمَانِ».

312-Ahmed (6/257) Keşfu'l Estar (1/34) Mecma'uz-Zevaid (1/32) Haysemi: "Bunu Ahmed, Ebu Ya'la ve Bezzar rivayet etmiştir ve ravileri sikadır" demiştir.

313-Keşfu'l Estar (1/33) Mecma'uz-Zevaid (1/34) Haysemi:"Bunu, Bezzar rivayet etmiştir, ravileri hadis ilminde iman (alim) olan sika kişilerdir" demiştir.

314- Müslim, Abdullah bin Mes'ud (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s)'a vesvese hakkında soru soruldu, şöyle buyurdu:

"Bu imanın sadeliğinden (halisliğinden)'dir."

Bir başka rivayette Ebu Hureyre (r.a)'den şöyle nakledilmiştir:

"Resulullah (a.s)'ın ashabından bir takım kimseler yanına gelerek şöyle söylediler:

"Bizim zihinlerimize bazen öyle şeyler geliyor ki, birimizin bunlardan söz etmesi, kendisine oldukça ağır gelir (zor gelir)." Resulullah (a.s):

"Siz gerçekten bu tür düşüncelere maruz oluyor musunuz?" diye sordu. Gelenler: "Evet" dediler. Resulullah (a.s) da: "Bu, imanın açıklığındandır" diye buyurdu." (1)

٣١٥ــ رَوَى أَبُو دَاوُدَ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «يَارَسُولَ اللَّهِ! إِنَّ أَحَدَنَا يَجِدُ فِي نَفْسِهِ ــ يُعَرِّضُ بِالشَّيْءِ ــ لأَنْ يَكُونَ حُمَمَةً أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ أَنْ يَتَكَلَّمَ بِهِ، فَقَالَ: «اَللَّهُ أَكْبَرُ، اَللَّهُ أَكْبَرُ، اَلْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي رَدَّ كَيْدَهُ إِلَى الْوَسْوَسَةِ».

315- Ebu Davud, Abdullah bin Abbas (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Bir adam Resulullah (a.s)'a gelerek:

"Ey Allah'ın Resulü, bizden biri bazen öyle düşüncelere maruz kalıyor ki, kömür halini alması, onun için bu düşüncelerden söz etmesinden daha sevimli olur" diye söyledi. Bunun üzerine Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Allahu ekber, Allahu ekber. İmtihanını vesveseye dönüştüren Allahu Tea-la'ya hamdolsun."

Bir başka rivayette bildirildiğine göre Ebu Zumeyl şöyle demiştir:

"İbni Abbas (r.a)'a: "Kalbime ne.gibi fikirler geliyor biliyor musun?" dedim.

314-Müslim (1/119) 1-Kitabu'l İman. 60-İmanda vesvese ve kendisinde vesvese' bulan kişinin ne demesi gerektiği ile ilgili bab. Bu durum vesveseyi ve vesvese ile kalbe doğan düşünceleri sevmeme şeklinde kendini gösterdiğinden, iman sadeliği olarak kabul edilmiştir.

315-Ebu Davud (4/329) Kitabu'l Edeb. Vesvesenin reddi babı.

1) Müslim (1/119) Bir önceki hadisin geçtiği yer.

"Neler geliyor?" dedi. Ben: "Vallahi, onları söyleyemem" dedim. İbni Abbas (r.a): "Şüphe cinsinden bir şey mi?" diye sordu, sonra güldü ve ardından da şöyle söyledi: "Bu tür düşüncelerden kimse uzak kalamamıştır. Hatta yüce Allah şu ayet-i kerimesini indirdi:

"Sana indirdiğimizden şüphede isen, senden önceki (peygamberlere) indirdiğimiz kitapları okuyanlara sor." (1) Bu ayet-i kerimeyi okuduktan sonra da şöyle söyedi: "Zihnine bu tür düşünceler geldiğinde: "O Allah ilk ve sondur (evvel ve ahirdir), açıktır, gizlidir (zahirdir, batındır), O her şeyi bilendir" diye söyle." (2)

٣١٦ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنْتُ فِي الْمَسْجِدِ، فَدَخَلَ رَجُلٌ يُصَلِّي، فَقَرَأَ قِرَاءَةً أَنْكَرْتُهَا، ثُمَّ دَخَلَ آخَرُ، فَقَرَأَ قِرَاءَةً سِوَى قِرَاءَةِ صَاحِبِهِ، فَلَمَّا قَضَيْنَا الصَّلَاةَ، دَخَلْنَا جَمِيعًا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، فَقُلْتُ: إِنَّ هٰذَا قَرَأَ قِرَاءَةً أَنْكَرْتُهَا عَلَيْهِ، فَدَخَلَ آخَرُ فَقَرَأَ سِوَى قِرَاءَةِ صَاحِبِهِ، فَأَمَرَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَرَأَ، فَحَسَّنَ النَّبِيُّ ﷺ شَأْنَهُمَا، فَسُقِطَ فِي نَفْسِي مِنَ التَّكْذِيبِ، وَلَا إِذْ كُنْتُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، فَلَمَّا رَأَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا قَدْ غَشِيَنِي، ضَرَبَ فِي صَدْرِي، فَفِضْتُ عَرَقًا، وَكَأَنَّمَا أَنْظُرُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَرَقًا، فَقَالَ لِي: «يَا أُبَيُّ، أُرْسِلَ إِلَيَّ، أَنْ اقْرَأْ الْقُرْآنَ عَلَى حَرْفٍ فَرَدَدْتُ إِلَيْهِ: أَنْ هَوِّنْ عَلَى أُمَّتِي، فَرَدَّ إِلَيَّ الثَّانِيَةَ: أَنْ اقْرَأْهُ عَلَى حَرْفَيْنِ، فَرَدَدْتُ إِلَيْهِ: أَنْ هَوِّنْ عَلَى أُمَّتِي، فَرَدَّ إِلَيَّ الثَّالِثَةَ: أَنْ اقْرَأْهُ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرُفٍ، وَلَكَ بِكُلِّ رَدَّةٍ رَدَدْتُكَهَا مَسْأَلَةٌ تَسْأَلُنِيهَا، فَقُلْتُ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِأُمَّتِي، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِأُمَّتِي وَأَخَّرْتُ الثَّالِثَةَ لِيَوْمٍ يَرْغَبُ إِلَيَّ الْخَلْقُ كُلُّهُمْ حَتَّى إِبْرَاهِيمُ».

316- Müslim, Ubeyy bin Ka'b (r.a)'dan rivayet etmiştir:

316-Müslim (1/562) 6-Kitabu'l Musafirin ve Kasriha. 48-Kur'an'ı Kerim'in yedi harf (okunuş) üzere indirildiğinin açıklanması ve bunun anlamı ile ilgili bab. Nesai (2/152) 11-Kitabu'l İftitah. 37-Kur'an-ı Kerim'de bildirilenleri kendinden toplayan (öz itibariyle) kısımla ilgili bab. Tirmizi (5/193) 47-Kitabu'l Kıraat. 11-Kur'an-ı Kerim'in yedi harf üzere indirilmiş olması ile ilgili olarak gelen rivayetler babı. Tirmizi: "Bu hadis hasen sahihtir" demiş, ancak buna yakın bir lafızla Hz. Ömer (r.a)'den rivayet etmiştir.

1) Yunus Suresi: 94

2) Ebu Davud (4/329) Kitabu'l Edeb. Vesveseyi önleme babı. İsnadı hasendir.

"Mescid'de bulunuyordum. Bir adam içeri girip namaz kılmaya başladı ve daha önce duymamış olduğum bir okuyuşla Kur'an okudu. (Yani bildiğim bir ayeti veya ayetleri benim öğrenmiş olduğumdan farklı şekilde okudu. -Çeviren) Sonra bir başkası geldi. Bu, biraz öncekinin okuyuşundan daha farklı okuyuşla okudu. Namazlarımızı bitirince hep birlikte Resulullah (a.s)'ın yanına gittik. Ben Resulullah (a.s)'a:

"Şu kişi daha önce duymamış olduğum bir tarzda Kur'an okudu. Bu ise diğerinden de farklı şekilde okudu" dedim. Resulullah (a.s) her ikisine de okumalarını söyledi, onlar da okudular. Resulullah (a.s) ikisinin de okuyuşlarını doğru buldu. Bu durumda kalbime öyle bir terüddüt düştü ki, cahiliye döneminde bile böylesi bir şeyle karşılaşmış değildim. Resulullah (a.s) benim durumumu görünce göğsüme vurdu. Ben terden sırılsıklam oldum. Kendimi öyle doğrudan (engelsiz) Allahu Teala'ya bakıyormuş gibi hissettim. Bu sırada Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Ey Ubeyy, bana: "Kur'an'ı tek harf üzere oku," diye bildirdi. Ben (Allahu Teala'ya): "Ümmetime biraz kolaylık ihsan eyle," diye niyazda bulundum. İkinci kez: "İki harf üzere (yani kıraat şekli üzere) oku," diye bildirildi. Ben yine: "Ümmetim için biraz daha kolaylaştır," diye niyaz ettim. Üçüncüsünde: "Yedi harf üzere oku, daha önceki niyazlarının her biri için de sana mutlaka kabul edilecek bir dua hakkı tanıdım," diye bildirildi. Ben de: "Ey Allah'ım, ümmetimi bağışla, ey Allah'ım ümmetimi bağışla" dedim. Üçüncü duamı ise, Hz. İbrahim (a.s) de içlerinde olmak üzere bütün yaratıkların bana rağbet edecekleri (şefaat için bana yönelecekleri) güne sakladım."

Bir Açıklama

Hadiste, şüphe sebebiyle kalbe gelen çeşitli vesveseler hakkında bir örnek verilmektedir. Aynı zamanda hadis, kalplerini sürekli kontrol altında tutanların (ehl-i kulub'un) Resulullah (a.s)'tan almış oldukları halet hakkında bir fikir vermektedir.

Resulullah (a.s) Ubeyy (r.a)'in gögsüne bir kez vurarak onu vesvese halinden, yakin derecelerinin en üst derecesine çıkarıyor.

Yedi harf üzere okuma konusuna gelince: Resulullah (a.s) Kur'an-ı Kerim'i okuyuşunda arap lehçeleri arasındaki değişiklikleri göz önünde bulundururdu. Daha sonra İslam ümmeti Hz. Osman (r.a) mushafı ile Kur'an-ı Kerim'in bir tek yazılış şekli ve on ayrı okunuş şekli üzere icma etti. Halen okuyuş şeklinin hepsi, Hz. Osman (r.a) mushafına ve Kureyş şivesine göredir.

Anladığımız kadarıyla, bu değişik okuyuş tarzları arasındaki mevcut ihtilaflar, söz konusu yedi harf üzere okuyuştan geriye kalanlardır. Yoksa bizzat o

yedi harf üzere okuyuşun kendisi değildir. Yani Allah Resulü (a.s), Kur'an-ı Kerim'de geçen ibareleri yer yer arap lehçeleri arasındaki farklılıklara göre telaffuz ederdi. İşte bu, Kur'an-ı Kerim'in yedi harf üzere okunuşuydu. Ancak Resulullah (a.s)'ın Kur'an-ı Kerim'deki bazı ibareleri arap lehçeleri arasındaki farklılıkları göz önünde bulundurarak değişik zemanlarda, değişik şekillerde okumasıyla ilgili rivayetler, mevcut on kıraat -kıraatı aşere- arasındaki ihtilaflara dayanak oluşturmuştur. Bu ihtilaflar ise Resulullah (a.s)'ın Kur'an-ı Kerim'i yedi harf üzere okumasından arta kalan şeylerdir, yoksa bizzat kendi harf üzere okuyuşun aslı değildir.

٣١٧ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ اَبِي رِبْعِي حَنْظَلَةَ بْنِ الرَّبِيعِ الأُسَيِّدِي الْكَاتِبِ، اَحَدُ كُتَّابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: لَقِيَنِي اَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ: كَيْفَ اَنْتَ يَاحَنْظَلَةُ؟ قُلْتُ: نَافَقَ حَنْظَلَةُ. قَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ؟!! مَاتَقُولُ؟ قُلْتُ: نَكُونُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يُذَكِّرُنَا بِالْجَنَّةِ وَالنَّارِ، كَأَنَّا رَأْيَ عَيْنٍ، فَإِذَا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَافَسْنَا الْاَزْوَاجَ وَالْاَوْلَادَ وَالضَّيْعَاتِ نَسِينَا كَثِيرًا. قَالَ اَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: فَوَ اللَّهِ إِنَّا لَنَلْقَى مِثْلَ هٰذَا. فَانْطَلَقْتُ اَنَا وَاَبُو بَكْرٍ حَتَّى دَخَلْنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ: نَافَقَ حَنْظَلَةُ يَارَسُولَ اللَّهِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «وَمَا ذَاكَ؟»، قُلْتُ: يَارَسُولَ اللَّهِ! نَكُونُ عِنْدَكَ تُذَكِّرُنَا بِالنَّارِ وَالْجَنَّةِ كَأَنَّا رَأْيَ الْعَيْنِ، فَإِذَا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِكَ عَافَسْنَا الْاَزْوَاجَ وَالْاَوْلَادَ وَالضَّيْعَاتِ نَسِينَا كَثِيرًا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنْ لَوْ تَدُومُونَ عَلَى مَاتَكُونُونَ عِنْدِي وَفِي الذِّكْرِ لَصَافَحَتْكُمُ الْمَلَائِكَةُ عَلَى فُرُشِكُمْ وَفِي طُرُقِكُمْ، وَلٰكِنْ يَاحَنْظَلَةُ سَاعَةً وَسَاعَةً». ثَلَاثَ مَرَّاتٍ.

317- Müslim, Resulullah (a.s)'ın vahiy katiplerinden biri olan Ebi Rub'i Hanzala bin Rebi' Useyidi el Katib (r.a)'in şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Hz. Ebu Bekir (r.a) ile karşılaştık ve Hz. Ebu Bekir (r.a) bana: "Halin nasıldır, ey Hanzala?" diye sordu. Ben: "Hanzala münafık oldu (nifaka düştü)" dedim. Hz. Ebu Bekir (r.a): "Sübhanallah, sen ne diyorsun?" dedi. Ben:

"Biz Resulullah (a.s)'ın yanında bulunuyoruz. O bize cennetten, cehennemden söz ediyor. Biz bunları adeta gözlerimizle görmüş gibi oluyoruz. Ancak Re-

317-Müslim (4/2106) 49-Kitabu't Tevbe. 3-Ahiret konularını sürekli düşünmenin ve hatırlamanın ve kendi kendini kontrol etmenin fazileti babı.

sulullah (a.s)'ın yanından çıktıktan sonra hanımların, çocukların, mal ve mülkün arasına karışıyor, Resulullah (a.s)'ın söylediklerinin çoğunu unutuyoruz" dedim. Hz. Ebu Bekir (r.a):

"Vallahi, bu durum aynen bizim de başımıza geliyor" dedi. Ben ve Hz. Ebu Bekir (r.a) birlikte çıkıp Resulullah (a.s)'ın yanına gittik. Ben: "Ey Allah'ın Resulü, Hanzala münafık oldu" dedim. Resulullah (a.s): "Bu ne demek oluyor?" diye buyurdu. Ben:

"Ey Allah'ın Resulü, senin yanında bulunuyoruz. Sen bize cennetten, cehennemden söz ediyorsun ve biz buraları aynen gözlerimizle görmüş gibi oluyoruz. Ancak senin yanından çıktıktan sonra hanımlara, çocuklara, mal ve mülke karışıyor, çoğu şeyi unutuyoruz" dedim. Bunun üzerine Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Canım elinde olana yemin ederim ki, eğer siz benim yanımda bulunduğunuz andaki halinizi sürdürseniz ve devamlı zikir üzere olsanız (söylenilenleri sürekli aklınızda tutabilseniz) yataklarınızda ve yollarda melekler sizlerle musafaha ederlerdi. Ancak ey Hanzala! Saat saat (yani bazen bir hal, bazen bir hal) üzere olursunuz?" diye buyurdu. Ve bu sözü üç kez tekrar etti."

Bir Açıklama

Hadis-i şerifte, salihlerle bir arada bulunma ve zikir sebebiyle iman derecelerinin yükseleceğine, imanın ilerleyeceğine işaret edilmiştir. Aynı şekilde hadiste, melekler gibi gayb alemine ait bir şeye muttali olmanın (keşfin) imkan dairesinde olduğuna işaret edilmektedir.

Ayrıca hadis, kalbin bir halden bir hale geçebileceğini de ortaya koymaktadır. Hadiste, sahabilerin Resulullah (a.s) ile bir arada bulunmaları ve O'ndan bilgi almaları sonucunda kendilerine hakim olan nebevi hale de işaret edilmektedir. Bu yüzden sahabiler kendilerinden sonra hiç kimsenin ulaşamayacağı bir üstünlüğe sahiptirler.

٣١٨ــ رَوَى أَحْمَدُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَفَعَهُ: «جَدِّدُوا إِيمَانَكُمْ». قِيلَ: يَارَسُولَ اللَّهِ! كَيْفَ نُجَدِّدُ إِيمَانَنَا؟ قَالَ: «أَكْثِرُوا مِنْ قَوْلِ لَاإِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ».

318- Ahmed, Ebu Hureyre (r.a)'den merfu olarak rivayet etmiştir:

318-Ahmed (2/359) Mecma'uz-Zevaid (1/52) Haysemi şöyle söylemiştir: "Bunu Ahmed rivayet etmiştir. İsnadı ceyyiddir (iyidir) Ravileri arasında Semir bin Nehar bulunmaktadır. İbni Hibban bunun sika olduğunu bildirmiştir." (19/82) de de: "Ravileri sikadır" diye söylemiştir. (2/211)'de ise şu açıklamayı yapmıştır: "Bezzar: "Resulul

"Resulullah (a.s) buyurdu:

"İmanlarınızı tazeleyiniz."

"Ey Allah'ın Resulü, imanlarımızı nasıl tazeleyeceğiz" diye soruldu. Resulullah (a.s) da şöyle buyurdu:

"La ilahe illallah sözünü çokca söyleyin."

٣١٩ــ رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: «إِنَّ الْإِيمَانَ لَيَخْلُقُ فِي جَوْفِ أَحَدِكُمْ كَمَا يَخْلُقُ الثَّوْبُ فَاسْأَلُوا اللّٰهَ أَنْ يُجَدِّدَ الْإِيمَانَ فِي قُلُوبِكُمْ».

319- Hakim, Abdullah bin Amr ben el As (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"İman, sizden birinin, içinde elbisenin eskimesi gibi eskir. Allahu Teala'dan kalplerinizdeki imanlarınızı tazelemesini dileyiniz."

Son iki hadiste, iman nurunun gitmesine, zayıflamasına ve bu nurun zayıflamasına sebep olacak çeşitli durumların ortaya çıkmasına işaret edilmektedir. Hadislerden anladığımıza göre bunun da ilacı, dua ve tevhid kelimesini çokça söylemektir. İleride *"zikirler bölümü"*nde göreceğimiz üzere kelime-i tevhidin, müslümanın günlük virdleri arasında yer alması gerekmektedir.

---

lah (a.s)'tan sadece bu isnad ile rivayet edildiği anlaşılmaktadır," diye söylemiştir. Bu hadisle ilgili tartışmaların merkezini Sadaka bin Musa Dakiki oluşturmaktadır. İbni Mu'in ve daha başkaları bunun zayıf olduğunu ifade etmişlerdir. Müslim bin İbrahim şöyle söylemiştir: "Bize Sadaka Dakiki hadis rivayet etti. Bu kişi saduk (doğru sözlü) idi."

Feyzul'l Kadir'in müellifi (3/345)'de şu açıklamayı yapmıştır: "Hakim bunun sahih olduğunu söylemiş, ancak Zehebi ravileri arasında Daka bin Musa'nın bulunması sebebiyle Hakim'e itiraz etmiştir. Söz konusu raviyi zayıf görmüşlerdir." Munzeri de, 'et Tergib ve't Terhib' (2/415)'te şu açıklamayı yapmıştır: "Bunu Ahmed ve Taberani rivayet etmiştir. Ahmed'in isnadı hasendir." Takrib (1/366)'de müellif şöyle söylemiştir: "Sadaka bin Musa saduktur. Ancak hakkında bazı tereddütler bulunmaktadır." Ta'cilu'l Menfa'a (168)'da Semir bin Nehar'ın Şuteyr olduğu ifade edilmiştir. Onun hakkında da Takrib (1/333)'de "saduk" denilmiştir. Buna göre hadis inşaallah hasen olur. Bir sonraki hadis de bu hadisin anlamına şehadet etmekte ve anlam bakımından desteklemektedir.

319-Müstedrek (1/4) Müellif: "Bu hadisin ravileri sikadır" demiş, Zehebi de onu doğrulamıştır. Mecmau'z-Zevaid (1/52) Haysemi: "Bunu Taberani Kebir'de rivayet etmiştir, isnadı hasendir" demiştir.

٣٢٠ــ رَوَى أَبُو دَاوُدَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِذَا زَنَى الرَّجُلُ خَرَجَ مِنْهُ الْإِيمَانُ، وَكَانَ عَلَيْهِ كَالظُّلَّةِ، فَإِذَا أَقْلَعَ رَجَعَ إِلَيْهِ الْإِيمَانُ».

320- Ebu Davud, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Bir kişi zina ettiği zaman, iman ondan (yani onun kalbinden) çıkar ve tıpkı bir gölgelik gibi üzerinde durur. Zinadan geri çekildiği zaman da iman kendisine geri döner."

Bir rivayette de şöyle bildirilmiştir:

"(Zina ettiğinde) iman kendisinden çıkar ve tıpkı bir gölgelik gibi başının üzerinde durur. Bu işten çıktığı (geri çekildiği) zaman da iman kendisine geri döner." (1)

Muhammed Bakır şöyle söylemiştir:

"Kişi o halde imandan çıkıp İslam'a (teslimiyet haline) girer."

٣٢١ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَشْرَبُ الْخَمْرَ حِينَ يَشْرَبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَسْرِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ».

321- Buhari, Abdullah bin Abbas (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Zina eden kişi, mü'min olduğu halde zina etmez. İçki içen, mü'min olduğu halde (mü'min olarak) içki içmez. Hırsızlık eden, mü'min olarak hırsızlık etmez."

İbni Abbas (r.a) bunun tefsirinin şöyle olduğunu ifade etmiştir:

320-Ebu Davud (4/222) Kitabü's Sünne. İmanın artıp eksileceğine delalet eden rivayetler babı. Müstedrek (1/22) Müellif: "Bu hadis Buhari ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir" demiş. Zehebi de onu doğrulamıştır.

321-Buhari (12/81) 86-Kitabu'l Hudud. 6-Hırsızlık etmesi halinde hırsızla ilgili uygulama babı.

1) Tirmizi (5/15) 41-Kitabu'l İman. 11-Zina edenin mü'min olarak zina etmeyeceğine dair rivayetler babı.

"Söz konusu amelleri işlerken kişiden iman alınır. Çünkü iman temizdir. Kul günah işlediği zaman iman ondan ayrılır. Kötü amellerinden geri durduğunda da imanı kendisine geri döner." İbni Abbas (r.a) bunu söylerken, imanın insandan nasıl ayrıldığını ve sonra nasıl döndüğünü göstermek için parmaklarını birleştirmiş ve sonra ayırmıştır. (1)

Nesai'nin rivayetinde de yukarıda verilen hadise: *"Adam öldürdüğü zaman, mü'min olarak öldürmez"* ifadesi ilave edilmiştir. (2)

٣٢٢ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ: «لاَيَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلاَ يَسْرِقُ السَّارِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلاَ يَشْرَبُ الْخَمْرَ حِينَ يَشْرَبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ». قَالَ ــ يَعْنِي اَبَا بَكْرٍ الرَّاوِي عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ: وَكَانَ اَبُو هُرَيْرَةَ يُلْحِقُ مَعَهُنَّ: «وَلاَ يَنْتَهِبُ نُهْبَةً ذَاتَ شَرَفٍ يَرْفَعُ النَّاسُ اِلَيْهِ فِيهَا اَبْصَارَهُمْ حِينَ يَنْتَهِبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ».

322- Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Zina eden kişi, mü'min olarak zina etmez. Hırsızlık yapan kişi, çalarken mü'min olarak çalmaz. Şarap (içki) içerken, mü'min olarak içmez." Hadisi, Ebu Hureyre (r.a)'den nakleden ravi Ebu Bekir şöyle söylemiştir:

"Ebu Hureyre (r.a) bunlara ilave olarak şunları da bildirdi:

"Yine, insanların yağmalama sırasında kendisinin üzerine göz dikecekleri kıymetli bir şeyi yağmalarken de mü'min olarak yağmalamaz."

Müslim, yukarıdaki metne şöyle bir ilavede bulunmuştur:

"Biriniz hile yaparken de mü'min olarak hile yapmaz. Sakının, sakının." (3)

Tirmizi'nin rivayetinde ise şu şekilde geçmektedir:

322-Buhari (10/30) 74-Kitabu'l Eşribe. 1-Yüce Allah'ın: "Kim bir mü'mini kasıtlı olarak öldürürse, onun cezası, içinde ebedi kalmak üzere cehennemdir" sözü ile ilgili bab. Müslim (1/76) 1-Kitabu-l İman. 24-İşlenen günahlarla imanın azalacağı babı.

1) Buhari (12/114) 86-Kitabul Hudud. 20-Zina edenlerin babı.

2) Nesai (8/63, 64) 45-Kitabu'l Kasame. 48-Yüce Allah'ın: "Her kim bir mü'mini kasıtlı olarak öldürürse, onun cezası ebedi olarak cehennemde kalmaktır" ayet-i kerimesinin te'vili (yorumlanması) ile ilgili bab.

3) Müslim (1/77) Bir önceki hadisin geçtiği yer.

"Zina eden, mü'min olarak zina etmez. Yine mü'min olarak hırsızlık etmez. Ancak tevbe yolu açıktır." (1)

Nesai'nin rivayetine göre ise Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Zina eden, mü'min olarak zina etmez, yine mü'min olarak hırsızlık etmez. Aynı şekilde mü'min olarak şarap (içki) içmez." Ravi: "Resulullah (a.s) burada dördüncü bir şey daha zikretti, ama ben unuttum" diye söylemiştir. Resulullah (a.s) sözüne daha sonra şöyle devam etti:

"Bu fiillerden birini işlediği zaman İslam halkasını boynundan çıkarmış olur. Eğer tevbe ederse, Allahu Teala da onun tevbesini kabul eder." (2)

٣٢٣ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَدِيثَيْنِ، قَدْ رَأَيْتُ اَحَدَهُمَا، وَاَنَا اَنْتَظِرُ الْآخَرَ، حَدَّثَنَا اَنَّ الْاَمَانَةَ نَزَلَتْ فِي جَذْرِ قُلُوبِ الرِّجَالِ. ثُمَّ نَزَلَ الْقُرْآنُ فَعَلِمُوا مِنَ الْقُرْآنِ، وَعَلِمُوا مِنَ السُّنَّةِ. ثُمَّ حَدَّثَنَا عَنْ رَفْعِ الْاَمَانَةِ، فَقَالَ: «يَنَامُ الرَّجُلُ النَّوْمَةَ، فَتُقْبَضُ الْاَمَانَةُ مِنْ قَلْبِهِ، فَيَظَلُّ اَثَرُهَا مِثْلَ اَثَرِ الْوَكْتِ، ثُمَّ يَنَامُ النَّوْمَةَ فَتُقْبَضُ الْاَمَانَةُ مِنْ قَلْبِهِ، فَيَظَلُّ اَثَرُهَا مِثْلَ اَثَرِ الْمَجْلِ، كَجَمْرٍ دَحْرَجْتَهُ عَلَى رِجْلِكَ فَنَفِطَ، فَتَرَاهُ مُنْتَبِرًا، وَلَيْسَ فِيهِ شَيْءٌ» ــ ثُمَّ اَخَذَ حَصًى فَدَحْرَجَهُ عَلَى رِجْلِهِ ــ «فَيُصْبِحُ النَّاسُ يَتَبَايَعُونَ، فَلَا يَكَادُ اَحَدٌ يُؤَدِّي الْاَمَانَةَ، حَتَّى يُقَالُ: اِنَّ فِي بَنِي فُلَانٍ رَجُلًا اَمِينًا. حَتَّى يُقَالُ لِلرَّجُلِ: مَا اَجْلَدَهُ، مَا اَظْرَفَهُ، مَا اَعْقَلَهُ، وَمَا فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةِ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ اِيمَانٍ». وَلَقَدْ اَتَى عَلَيَّ زَمَانٌ وَمَا اُبَالِي اَيُّكُمْ بَايَعْتُ، لَئِنْ كَانَ مُسْلِمًا لَيَرُدَّنَّهُ عَلَيَّ دِينُهُ، وَاِنْ كَانَ نَصْرَانِيًّا اَوْ يَهُودِيًّا لَيَرُدَّنَّهُ عَلَيَّ سَاعِيهِ، وَاَمَّا الْيَوْمَ فَمَا كُنْتُ اُبَايِعُ مِنْكُمْ اِلَّا فُلَانًا وَفُلَانًا.

323- Buhari ve Müslim, Huzeyfe bin Yeman (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

323-Buhari (11/333) 81-Kitabu'r Rikak. 35-Emanetin kaldırılması babı. Müslim (1/126) 1-Kitabu'l İman. 64-Bazı kalplerden emanetin ve imanın kaldırılacağı babı. Tirmizi (4/474) 24-Kitabu'l Fiten. 17-Emanetin kaldırılması ile ilgili rivayetler babı. Hadisin son paragrafında ifade edilmek istenen şey şudur: Kastedilen dönemde müslümanlar doğruluk ve emaneti muhafazaya önem veriyorlardı. Yöneticiler de adaletli kişilerdi. Bu yüzden kiminle muamelede bulunduğuma aldırmazdım. "Eğer müslüman ise, İslam'ın gereğine göre amel etme düşüncesi onun bana haksızlık etmesine engel olur. Eğer müslüman değilse o zaman da yöneticisi bana haksızlık etmesini

"Resulullah (a.s) bize iki şeyden haber verdi. Bunlardan birinin gerçekleştiğini gördüm. Diğerini de bekliyorum. Resulullah (a.s) emanetin kişilerin kalplerinin üzlerine (derinliklerine) yerleştirildiğini, sonra Kur'an-ı Kerim'in indirildiğini ve (kalplerine yerleştirilen şeyi) Kur'an-ı Kerim'den ve sünnetten öğrendiklerini bildirdi. Sonra emanetin kaldırılmasından söz etti ve şöyle buyurdu:

"Kişi bir uykuya dalar, bu sırada kalbinden emanet alınır ve geride bir nokta gibi izi kalır. Sonra yine bir uykuya dalar ve o sırada da kalbinden emanet alınır, geriye pişik izi gibi iz kalır. Tıpkı bir korun bacağın üzerinden yuvarlanmasından sonra geriye bıraktığı izler gibi. Bu kor, bacağının üzerinde ufak tefek şişkinlikler yapar ama bunların içinde bir şey yoktur." Resulullah (a.s) bu sözünü söyledikten sonra yerden çakıl taşı alarak bacağının üzerinde yuvarladı ve sonra şöyle devam etti:

"İnsanlar birbirleri ile alışveriş yaparlar ama nerdeyse hiç kimse emaneti yerine ulaştırmaz. Öyle ki 'Filanca oğullarında güvenilir (emin) bir adam varmış' diye söylenilir. (Yani emin insanların sayısı bu kadar azalır -Çeviren) Hatta bir adam için: "Ne kadar güçlü, ne kadar zarif, ne kadar akıllı bir adam" denilir ama kalbinde bir hardal tanesi ağırlığında bile iman yoktur."

Ebu Huzeyfe (r.a) dedi ki:

"Ben öyle bir zamanda yaşadım ki, kiminle alışveriş yaptığıma bakmazdım. Çünkü alışveriş yaptığım kişinin müslüman olması halinde dininin kendisini (hile yapmaktan) alıkoyacağını, hıristiyan olması halinde ise bana karşı (hile yapmaktan) onu yöneticinin alıkoyacağını düşünürdüm. Ama bugün içinizden filanca ve filanca (yani belli kişiler) dışında kalan kimse ile alışveriş yapamıyorum."

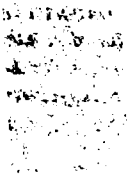
engeller diye düşünürdüm.

1) Tirmizi (5/15) 41-Kitabu'l İman. 11-Zina edenin mü'min olarak zina etmeyeceğine dair rivayetler babı.

2) Nesai (8/65) 46-Kitabu' Kat'i's Sarık. 1-Hırsızlık etmenin büyük günahlığı babı.

"Zina eden mü'min olarak zina etmez" sözü ile ilgili açıklama

Bu söz ile kastedilen zina edenin kamil bir iman sahibi olarak zina etmeyeceğidir. Bu sözün, şehevi arzuların imanı örteceği anlamına geldiği de söylenmiştir. Buna göre, şehevi arzular imanı örtünce, arzuların peşine düşen kişi, bunlardan başka bir şeyi göremez. Kendisini fena işleri işlemekten hehyeden imanına da bakmaz. Artık bu durumda iman tamamen yok olmuş gibi bir hal alır. İbni Abbas da şöyle söylemiştir: "İman temizdir, kul fenalık işlediği zaman ondan ayrılır, fenalıktan geri durduğu zaman iman da geri döner." İslam halkası ile, İslam'ın ahkamı ve koruması kastedilmektedir. Kul İslam'ı kabul ettiği zaman adeta kendisini İslam'ın getirdiği hükümlere göre hareket etmeye zorlayan bir halkaya bağlamaktadır. Kendisini İslam'ın dairesinden uzaklaştıran bir harekette bulunduğuu zaman da bir bakıma o halkayı boynundan çıkarmış olmaktadır.

ONÜÇÜNCÜ KISIM

FITRAT, İMAN VE NİFAK

FITRAT, İMAN VE NİFAK

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Ey Muhammed, Hakk'a yönelerek, kendini Allah'ın insanlara fıtratta kazandırmış olduğu dine ver. İşte dosdoğru din budur. Allah'a yönelerek O'na karşı gelmekten sakınınız. Namaz kılınız. Dinlerinde ayrılığa düşüp fırka fırka olan, her fırkasının da kendisinde bulunanla sevindiği müşriklerden olmayınız." (1)

Fıtrat, yaratılıştaki asıl ve özdür. İnsan, yaratılıştaki aslı nedeniyle Allah'a kul olma fıtratına sahiptir. Dolayısıyla insan Allah'a kulluk anlayışından uzaklaştığı ölçüde kendi fıtratından uzaklaşmaktadır.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Rabb'in insanoğlunun sülbünden soyunu alıp devam ettirmiş, onlara: "Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?" demiş ve buna kendilerini şahid tutmuştu. Onlar da: "Evet şahidiz" demişlerdi." (2)

İnsan, fıtrat üzere olduğu sürece hidayet ve doğruluk çizgisi üzre olur. Fıtratından uzaklaştığı zaman da sapıklığa düşer. Hidayet ise kalpteki bir nurdur. Bunun gerçek mahiyetini ise ancak Allahu Teala bilir. Hidayetin bu özelliğine aşağıdaki hadis-i şerif de işaret etmektedir:

"Allahu Teala insanları karanlıkta yarattı, sonra üzerlerine kendi nurundan bir miktar nur saçtı. İşte bu nuru bulabilenler doğru yolu (hidayeti) bulmuş

---

1) Rum Suresi: 30-32
2) A'raf Suresi: 172

olurlar, bunu şaşıranlar (bu nuru bulamayanlar) ise sapıklıkta kalırlar." (1)

Kim salim bir şekilde iman nuruna kavuşursa, bu onun için hidayet ve doğruluk çizgisi olur. İnsanın fitrat nuru sönmediği sürece onun hidayete ulaşması ümit edilir. Böyle biri için ümit ışığı sönmemiştir. Ama fıtrat nuru söndüğünde, artık kesin olarak da kafir olur. Böyle birinin hidayeti bulabileceği ümit edilemez.

Şeriatın hükümlerine göre amel etmekle fıtrat nuru da artar. Kişinin ihlaslı amelleri arttığı ölçüde nuru da artar ve hatta gün gelir insan bütünüyle nur halini alır. Bundan dolayıdır ki, Resulullah (a.s) bir duasında: *"Ey Rabb'im beni nur eyle"* (2) diye buyurmuştur. İnsanların çoğu, bu gibi şeylerin mecazi anlam taşıdığını sanırlar. Oysa bu düşünce hatalıdır. Bunlar mü'minlerin fiilen tattıkları zevk ve hislerdir.

Bize görünmeyen, ancak kalpte mevcut olan bir şey vardır ki o, fıtrat nurudur. Yine kalbe giren bir takım nurlar bulunmaktadır. Bunlar da halis ilahi lütufların ya da salih amelin izleridir. İşte bunun etkisi ile insan, etrafındaki şeyleri gerçek mahiyeti ile görebilir. Böylelikle zinayı zevk verici bir şey olarak değil, karanlığa itici bir çirkinlik, pislik olarak görür. Dünyaya dalmayı da bir fitne olarak görür. Gelişmeler ve durumlar, başkalarını karanlığın içerisinde bıraksa da, sözü edilen özellikleri kazanan insan, yolunu Allah Azze ve Celle'nin nuru ile görür.

Önemli olan, bu sayılan şeylerin gerçek bir varlığa sahip hakikatler olduğunu bilmemizdir.

Yüce Allah'ın şu ayet-i kerimesi üzerinde iyi düşünmemiz gerekiyor:

"Rabb'inin katından bir belgesi ve onun arkasından da bir şahidi olanlar, önlerinde de Musa'nın kitabı önder ve rahmet olarak bulunanlar ki, işte onlar Kur'an'a inanırlar." (3)

Kurtubi bu ayet-i kerimenin tefsiri konusunda şöyle söylemiştir:

"Ayet-i kerimede geçen (mealinde "belge" dediğimiz) "beyyine" kelimesi kalpleri aydınlatan Allahu Teala'yı bilme ve tanımadır. Onun arkasından gelen şahid ise, beyne yerleşmiş olan ve nurunu da göğse ulaştıran akıldır."

---

1) Ahmed (2/176) Tirmizi (5/26) 41-Kitabu'l İman. 18-İslam ümmetinin ayrılığa düşeceği ile ilgili rivayetler babı. Tirmizi bu hadisin hasen olduğunu söylemiştir. Müstedrek (1/30)

2) Müslim (1/529) 6-Kitabu Salati'l Musafirin . 26-Gece namazı ve ibadeti sırasında dua babı.

3) Hud Suresi: 17

Yine Allahu Teala'nın şu ayet-i kerimesi üzerinde de düşünmemiz gerekiyor:

"Allah göklerin ve yerin nurudur. O'nun nuru, içinde ışık bulunan bir kandil yuvasına benzer." (1)

Kurtubi şöyle söylemiştir:

"Ubeyy (r.a) ve İbni Abbas (r.a) bu ayet-i kerimenin tefsirini yaparken, Allahu Teala'nın mü'min kalbindeki nurunun bir kandil niteliğinde olduğunu ifade etmişlerdir."

İşte mü'minin kalbindeki bu nuru, Allahu Teala'nın şeriatı destekler.

Allahu Teala şöyle buyuruyor:

"O ışık, bir cam içindedir. Cam ise sanki inci gibi parlayan bir yıldızdır. Bu, yalnız doğuda ve yalnız batıda bulunan bereketli zeytin ağacından yakılır." Kurtubi burada bereketli ağaç ile kastedilen şeyin vahiy olduğunu söylemiştir.

Öyleyse iman etmiş kalpte gerçek bir nur bulunmaktadır. Yine salih amelin izi olarak kalbe ulaşan nurani bir destek bulunmaktadır. Bunun etkisi ile insanın hayat çizgisi belirginlik kazanır.

Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'inde şöyle buyuruyor:

"Allah kimin gönlünü İslam'a açmışsa o, Rabb'i katından bir nur üzere olmaz mı?" (2)

"Ölü iken kalbini diriltip, insanlar arasında yürürken önünü aydınlatacak bir nur verdiğimiz kimsenin durumu, karanlıklarda kalıp çıkamayan kimsenin durumu gibi olur mu?" (3)

"Ama bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette yollarımıza eriştireceğiz. Allah şüphesiz iyi davrananlarla beraberdir." (4)

"Ey iman edenler, Allah'tan sakınırsanız, O size iyiyi kötüden ayırmanızı sağlayacak bir anlayış verir." (5)

"Ey iman edenler, Allah'tan sakının, peygamberine inanın ki, Allah size rahmetini iki kat versin, size aydınlığında yürüyeceğiniz bir nur versin." (6)

---

1) Nur Suresi: 35
2) Zümer Suresi: 22
3) En'am Suresi: 122
4) Ankebut Suresi: 69
5) Enfal Suresi: 29
6) Hadid Suresi: 28

Bütün bunlara dayanarak Allah'a yönelmiş kişiler, kalbde oluşan nurani durumu virdlerin ve salih amellerin izi olarak görmüşlerdir. Yüce Allah bir ayet-i kerimesinde şöyle buyuruyor:

"Doğru yolu bulanların ise Allah doğruluklarını artırır. Onlara (fenalıklardan sakınmalarını sağlayan) takva verir." (1)

Kalb halis (has) nur olursa onun sahibi de halis (has) mü'min olur. Ancak kalpte nur ile karanlık birbirine karışmış olursa, bu tür kalbin sahibinde de iman ile nifak birbirine karışmış olur. Öte yandan sahibi her nekadar kendini İslam dairesi içinde göstermeye çalışsa da, bir kalpte şayet hiç nur kalmamış ise onun sahibi halis münafık olur. Böyle bir kalbin sahibi, kendini İslam dairesi içinde göstermeye çalışmıyor ve inkarcılığını açıkca söylüyorsa, o da halis kafirdir.

İmandan dışa yansıyan bir hayat çizgisi vardır. Bunlar daha önce gördüğümüz üzere imanın kolları olarak kendini gösterir. Bunun gibi nifaktan da dışa yansıyan bir hayat çizgisi vardır. Bunda ileride göreceğimiz üzere nifakın kolları kendini gösterir. Aynı şekilde küfrün de kendine göre çizgileri, dışa yansıyan yanları bulunmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'in bize bildirdiğine göre, küfrün dışa yansıyan yönlerinden biri ahiret azabından haber veren korkutmalara aldırmamak, eğlence ve oyuna dalmak, arzulara göre yaşamak ve dünyanın zevklerine kapılmaktır.

Yahudiler ve hıristiyanlar da küfre düştüler. Bunların kendilerine göre bir takım yaşayış şekilleri ortaya koymaları nedeniyle Kur'an-ı Kerim, onlarla ilgili bir takım özel açıklamalara yer vermiştir. Nifakın da pek çok kolu yani görüntüsü bulunmaktadır. Başta gelenleri; yalancılık, aldatmacılık, aşırı kincilik, içi dışı farklı olmak, fenalık ve aldatmacılıkta içinde olanı dışa yansıtmamak, küfre ilgi duymak ve ortalığı karıştırarak fesat çıkarmak için gayret göstermektir. Bir kimsede nifak bulunursa, bu gibi özellikler o insande kendiliğinden oluşur. Dolayısıyla bu gibi özelliklerle karşılaştığımız zaman, bunları tedavi etmek için üzerine gitmeli ve bu özelliklerin asıl kaynağı olan nifak fikrini yok etmeye çalışmalıyız.

Bu gibi konular, çağımızda insanların en çok yanıldıkları konulardır. Kurtubi, yüce Allah'ın: *"Allah kimin gönlünü İslam'a açmışsa; o Rabb'ı katından bir nur üzere olmaz mı?"* ayet-i kerimesi ile ilgili olarak şöyle bir rivayet naklet-miştir:

"Murre, İbni Mes'ud (r.a)'un şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Biz Resulullah (a.s)'a, yüce Allah'ın: "Allah kimin gönlünü İslam'a açmışsa,

---

1) Muhammed Suresi: 17

o Rabb'ı katından bir nur üzere olmaz mı?" diye buyurduğunu hatırlatarak, "İnsanın gönlünün açılması nasıl olur?" diye sorduk. Resulullah (a.s) da:

"Nur kalbe girdiğinde o da açılır, inşirah eder" diye buyurdu. Biz: "Ey Allah'ın Resulü, bunun belirtisi nedir?" diye sorduk. Resulullah (a.s) da şöyle cevap verdi: "Bunun belirtisi sonsuzluk yurduna gönül verip, gurur (aldanma) yurdundan uzak durmak (bu yurdun zevklerine meyletmemek) ve ölüm gelmeden önce, ölüm için hazırlanmaktır." (1)

Yine Tirmizi, Hakim'in Nevadiru'l Usul'de İbni Ömer (r.a)'den rivayetle şöyle bildirdiğini rivayet etmiştir:

"Bir adam Resulullah (a.s)'a gelerek: "Mü'minlerin en akıllısı kimdir?" diye sordu. Resulullah (a.s) da: "Ölümü en çok ananları ve onun için en çok hazırlananlarıdır. Bir de nur, bir kalbe girdiği zaman, o kalp açılır ve genişler" diye cevap verdi. "Ey Allah'ın nebisi, bunun belirtisi nedir?" diye sordular. Resulullah (a.s) da şöyle cevap verdi:

"Bunun belirtisi, sonsuzluk yurduna meyledip aldanma (gurur) yurdundan kendini çekmek ve ölüm gelmeden önce ölüm için hazırlanmaktır." (2)

Bütün bunlardan anlıyoruz ki, insanın dünyadaki gidişatı, kalbinde bulunan şeyin dışa yansıyan yönüdür. Bunun yanısıra insanın kalbinin doğru çizgide olabilmesi için gidişatını düzeltme yönünde nefsini zorlaması, nefsi mücahedede bulunması gerekmektedir. Kalb düzelir ve doğruya yönelirse diğer organlar da düzelir. Nitekim Resulullah (a.s) şöyle buyuruyor:

"İnsan bedeninde bir çiğnemlik bir et parçası vardır ki, bu sağlam olursa bütün beden sağlamı olur. Bu bozulursa bütün beden bozulur. İşte bu şey kalptir." (3)

---

1) Bu hadis değişik tarıklarla İbn Mes'ud ve İbn Abbas (r.a)'tan rivayet edilmiştir. Hasan-ı Basri ve Ebu Cafer Medaini bunu mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Iraki de, İhya'daki rivayeti konusunda herhangi bir açıklamada bulunmamıştır. Suyuti, 'Durrul'l Mensur'da bu hadisle ilgili olarak şu açıklamada bulunmuştur: "Bunu İbni Ebi Şeybe, İbni Ebi'd Dunya, İbni Cerir, Hakim ve Beyhaki Şi'ab'da ve daha başkaları rivayet etmişlerdir." İbni Kesir de şu açıklamayı yapmıştır: "Hadis gerek mürsel, gerek muttasıl bir çok tarıkla rivayet edilmiştir. Bu tarıkların bazıları bazılarını desteklemektedir." İbni Kayyım da buna benzer bir açıklamada bulunmuş, İbni Kesir Şevkani de bunu doğrulamıştır. Alusi de bunu tasdik etmiştir. Bunlara göre hadis hasen derecesine çıkmaktadır. Sayılanların dışında kalan hadisçiler ise bu hadisi zayıf göı müşlerdir.

2) Bunun bir kısmını İbni Mace (2/1423) 37-Kitabu'z Zühd. 31-Ölümü anmak ve onun için hazırlanmak babında rivayet etmiştir.

3) Müslim (3/1219) 22-Kitabu'l Musakat. 20-Helali alıp şüpheli şeylerden kaçınma babı.

Aşağıda gelecek olan metinlerden küfür, nifak, iman ve fıtratın gerçek mahiyetini anlamamız daha kolay olacaktır.

KONU İLE İLGİLİ RİVAYETLER

٣٢٤ــ رَوَى الْإِمَامُ اَحْمَدُ عَنْ اَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : «اَلْقُلُوبُ اَرْبَعَةٌ: قَلْبٌ اَجْرَدُ فِيهِ مِثْلُ السِّرَاجِ يُزْهِرُ، وَقَلْبٌ اَغْلَفُ مَرْبُوطٌ عَلَى غِلَافِهِ، وَقَلْبٌ مَنْكُوسٌ، وَقَلْبٌ مُصَفَّحٌ، فَاَمَّا الْقَلْبُ الْاَجْرَدُ، فَقَلْبُ الْمُؤْمِنِ فَسِرَاجُهُ فِيهِ نُورُهُ، وَاَمَّا الْقَلْبُ الْاَغْلَفُ، فَقَلْبُ الْكَافِرِ، وَاَمَّا الْقَلْبُ الْمَنْكُوسُ فَقَلْبُ الْمُنَافِقِ الْخَالِصِ عَرَفَ ثُمَّ اَنْكَرَ، وَاَمَّا الْقَلْبُ الْمُصَفَّحُ فَقَلْبٌ فِيهِ اِيمَانٌ وَنِفَاقٌ، وَمَثَلُ الْاِيمَانِ فِيهِ كَمَثَلِ الْبَقْلَةِ يَمُدُّهَا الْمَاءُ الطَّيِّبُ، وَمَثَلُ النِّفَاقِ فِيهِ كَمَثَلِ الْقَرْحَةِ يَمُدُّهَا الْقَيْحُ وَالدَّمُ فَاَيُّ الْمُدَّتَيْنِ غَلَبَتْ عَلَى الْاُخْرَى غَلَبَتْ عَلَيْهِ».

324- İmam Ahmed, Ebu Said (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Kalpler dört türlüdür:

1) Sade, arı kalp. Bu kalp kandil gibi parıldar.

2) Üzerinde kılıf bulunan kalp. Bu kalp, kılıfı ile bağlantılıdır.

3) Ters çevrilmiş kalp ve bir halden bir hale dönüşen kalp. Mü'minin kalbinin kandili onun içindeki nurdur. Kılıflı kalp kafirin kalbidir. Ters çevrilmiş kalp tam anlamıyla münafık (halis münafık) olan kişinin kalbidir. Bu kişi hakkı

324-Ahmed, Müsned (3/17) Mecma'uz-Zevaid 1/63) Haysemi, "Bunu Ahmed ve Taberani Sağir'de rivayet etmiştir. Ravileri arasında Leys bin Ebi Selim'in adı geçmektedir" diye söylemiştir. İbni Kesir de şöyle söylemiştrir: "Bunu İmam Ahmed ceyyid, hasen isnad ile rivayet etmiştir.

***Sade, arı kalp:** Hadiste de açıklandığı üzere, içerisinde herhangi bir fitne-fesat düşüncesi olmayan kalptir. Bu kalp, fıtrattaki aslını muhafaza etmektedir.*

***Kalıflı kalp:** Hadiste de açıklandığı üzere, üzerinde bulunan şüphe kılıfı nedeniyle hakkı duymaz ve kabul etmeye yanaşmaz.*

***Ters çevrilmiş kalb:** Bunun mahiyeti de hadiste açıklanmıştır. Burada ters çevrilmekle kastedilen, anlamının değiştirilmesi ve asıl şeklinin bozulmasıdır.*

***Dönüşen kalp:** Bunun hakkında da hadiste bilgi verilmiştir. Bu değişken kalbin, dışa akseden yönlerinden biri küfür ehli ile buluşmasında bir şekilde, iman ehli ile buluşmasında ise başka şekilde görünmektir.*

tanıdıktan sonra inkar eder.

4) Bir halden bir hale dönüşen kalp ise içerisinde hem iman, hem de nifak bulunan kalptir. Böyle bir kalbin içindeki iman, bakla tanesine benzer. Temiz su ile onu destekler (güçlendirir) onun içindeki nifak ise çıbana benzer. Bunu irin ve kan destekler (güçlendirir) Artık bu iki destekten hangisi ağır basarsa, onun beslediği şey üstünlük kazanır, diğerini yener."

Bu hadisin ifade ettiği anlam doğrudur ve doğruluğunu gösteren, Kur'an-ı Kerim'de yirmi kadar ayet-i kerime bulunmaktadır. Bu ayetlerin ilki Bakara suresinde bulunmaktadır. El Esas Fi't Tefsir adlı eserimizde de bahsettiğimiz gibi kalplerin anlaşılması, nasıl bozulduğunun ve düzeltilmesinin nasıl olacağının bilinmesi oldukça önemlidir. Aynı şekilde, hakka yönelenler için salih amellerden ve gayretlerden kalbe doğan izler şeklinde beliren duygular ve kavrayışlar konusunda da delil niteliği taşımaktadır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Bizim yolumuzda cihad edenleri (cehd ve gayet gösterenleri) yollarımıza eriştireceğiz." (1)

Hasen olarak rivayet edilen bir hadis-i şerifte de Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Mücahid Allah'ın zatı hakkında cihad edendir." (2)

٣٢٥ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: «مَا مِنْ مَوْلُودٍ اِلاَّ يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ». ثُمَّ يَقُولُ: اِقْرَؤُوا: ﴿فِطْرَةَ اللّٰهِ الَّتِى فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لاَتَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللّٰهِ ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ﴾.

وَزَادَ الْبُخَارِىُّ: «فَاَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ، اَوْ يُنَصِّرَانِهِ، اَوْ يُمَجِّسَانِهِ، كَمَا تُنْتَجُ الْبَهِيمَةُ بَهِيمَةً جَمْعَاءَ، هَلْ تُحِسُّونَ فِيهَا مِنْ جَدْعَاءَ».

325- Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Fıtrat üzere doğmayan bir çocuk yoktur. (Hangi çocuk doğarsa mutlaka

325-Müslim (2047, 2048) 46-Kitabu'l Kader. 6-Her çocuğun fıtrat üzerine doğmasının anlamı ve kafirlerin çocuklarının küçük yaşta ölenleri hakkındaki hüküm ile ilgili bab.

1) Ankebut Suresi: 69

2) Ahmet (6/20) Tirmizi (4/165) 23-Kitabu Fedaili'l Cihad. 2-Sınır gözcülüğü yaparken (murabıt olarak) vefat eden birinin fazileti babı.

fıtrat üzere doğar.)" Resulullah (a.s) bunu söyledikten sonra şöyle buyurdu:

"Yüce Allah'ın şu ayet-i kerimesini okuyun:

"Ey Muhammed, Hakk'a yönelerek kendini, Allah'ın insanlara fıtratta vermiş olduğu dine var. Zira Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur." (1)

"Buhari, Resulullah (a.s)'ın yukarıdaki sözüne ilaveten şunu da söylediğini bildirmiştir:

"Daha sonra anne ve babası onu yahudi, hıristiyan ya da mecusi yapar. Tıpkı bir hayvanın bütün organları sağlam olarak doğması gibi. Böyle bir hayvanda herhangi bir organ eksikliği görür müsünüz?" (2)

Bir rivayette Resulullah (a.s)'ın şöyle buyurduğu bildirilmiştir:

"Fıtrat üzere doğmayan bir çocuk yoktur. Ancak anne ve babası onu yahudi ya da hıristiyan yapar. Tıpkı sizin develerden yavru almanız gibi. Bu yavrularda daha sonra herhangi bir organını eksik hale getirinceye kadar herhangi bir eksikliği görüyor musunuz?" Orada bulunanlar Resulullah (a.s)'a: "Ey Allah'ın Resulü, eğer küçük yaşta ölürse?" diye sordular. Resulullah (a.s) da: "Onların ne yaptıklarını (veya yapacaklarını) en iyi Allahu Teala bilir" buyurdu." (3)

Bir Açıklama

Resulullah (a.s)'ın *"fıtrat üzere doğmayan çocuk yoktur"* sözü ile ilgili olarak İbni Kesir şu açıklamada bulunmuştur:

"Fıtrat kelimesi sözlükte "yaratılış" anlamına gelir. En yaygın olan görüşe göre bununla kastedilen şey İslam'dır. İbni Abdilberr şöyle söylemiştir:

"Selef alimlerin geneli tarafından fıtrat İslami ıstılahta bu anlamda anlaşılırdı. Yüce Allah'ın: "Allah'ın insanlara fıtratta vermiş olduğu dine yönel" (4) ayet-i kerimesinde kastedilen dinin İslam olduğu konusunda bütün ilim adamları icma etmişlerdir."

İnsan kalbi, has nur olarak doğar. Sonra kendini has iman çevresinde bulursa ve onunla uyum sağlarsa kalbi has nur olarak kalır. Aksi halde çevresinden et-

---

1) Rum Suresi: 30

2) Buhari (3/219) 23-Kitabu'l Cenaiz. 79-Çocuğun müslüman olması halinde üzerine cenaze namazı kılınıp kılınmayacağı babı.

3) Buhari (11/493) 82-Kitabu'l Kader. 3-Onların ne amel üzere olacakları (veya olduklarını) en iyi Allahu Teala bilir, babı. Müslim (4/2048) Bir önceki hadisin geçtiği yer.

kilenir. Artık ya tam kafir olup çıkar, ya tam münafık olup çıkar, ya da kalbinde iman ile nifak birbirine karışır. Çocuk büluğ çağına eriştiği zaman kendi nefsinden sorumlu duruma gelir. Bu çağda sağlam bir imana ulaşması gerekir. Böyle bir imana ulaştığı zaman ancak kalbini fıtrattaki asıl haline kavuşturmuş olur.

Resulullah (a.s)'ın kafirlerin çocuklarından küçük yaşta ölenler hakkında *"Onların ne amel üzere olduklarını en iyi Allahu Teala bilir"* diye buyurması hakkında, daha önce geçmiş olan konularda şerait koyucunun bizi bu konuda işi Allahu Teala'ya havale etmeye teşvik ettiğini öğrenmiştik. Şeriat bize bu gibi konuları Allahu Teala'ya havale etmeyi bir edeb ölçüsü olarak öğretmiştir. Bununla birlikte söz konusu kişilerin ahiretteki durumlarının ne olacağı konusunda da bazı nasslar bırakmıştır. Şeriatın genel kurallarından öğrendiğimize göre söz konusu çocuklar, büluğ çağından yani sorumluluk altına girme çağından önce ölmüş olduklarından dolayı kurtuluşa erecekler ve azaba uğramayacaklardır.

ONDÖRDÜNCÜ KISIM

KÜFÜR
ŞİRK
BÜYÜK GÜNAHLAR

KÜFÜR, ŞİRK VE BÜYÜK GÜNAHLAR

Bütün iyilikler tevhid kelimesinden çıktığı gibi, bütün fenalıklar da şirkin izlerinden çıkmaktadır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Çirkin bir söz de yerden koparılmış kökü olmayan kötü bir ağaca benzer." (1)

Şirk, insan şahsiyetinin derinliklerinde kökleri bulunmayan bir şeydir ve ondan sadece çirkin fenalıklar doğar. İnsanın ibadet mahiyeti taşıyan herhangi bir uygulama ile Allah'tan başkasına yönelmesi, şirkin kavramının içerisine girer. Aynı şekilde yalnız Allah'a has olması gereken bir şeyin, Allah'tan başkasına nisbet edilmesi de şirk kavramının içerisinde bulunur. İnsanın, Allah'tan başkasının yaratma gücüne sahip olduğuna inanması da şirke girmektedir. Kısaca tevhid anlayışına ters düşen her şey şirktir.

Şirk iki türlüdür: Gizli şirk ve açık şirk. İnsanın yalnız Allah rızası için yapılması gereken bir işi, O'ndan başkası için yapması gizli şirktir. İslam, insanın ruhundan, kalbinde, uygulama ve tavırlarından şirkin gizlisini de açığını da tamamen silmek için gelmiştir. Şirk, küfrün türlerinden biridir. Hatta küfrün her türünün aynı zamanda şirk olduğu da söylenebilir. Şirk, küfür ve dinsizliğin kendilerine göre anlayışları vardır. Kur'an-ı Kerim bu konuda ayrıntılı bilgiler içermektedir. Ayet ve hadislerde büyük günahlar ve fuhşiyatlar, çoğu zaman şirkle bir arada ele alınmaktadır. Çünkü insanlar içinde, büyük günahları ve fuhşiyattan sayılan hareketleri işlemeye en çok cür'et edenler kafirler ve müşriklerdir. Bununla birlikte müslümanın da şirke girmeden, büyük günahlardan herhangi birini işlemesi sözkonusu olabilmektedir.

Küfür ile fuhşiyat arasındaki yakınlık dolayısıyla bunları tek bir başlık altında ele almış bulunuyoruz. Fuhşiyattan sayılan hareketlerin başta gelenlerine, *"helake götürücü fiiller (mubikat)"* adı verilmektedir. Bunlara bazen büyük

---

1) İbrahim Suresi: 26

günahlar sayıca çok olmakla birlikte, en tehlikeli olanlarından özellikle söz edilmiş ve bunların üzerinde özellikle durulmuştur. Yerine göre de genel ifade kullanılarak, bu genel ifade ile belli bir bölüm kastedilmiştir.

Küfrün dışında kalan her şeyin bağışlanması mümkündür. Bu bağışlama Allahu Teala'nın ilahi iradesine bağlıdır. Allah dilediğini bağışlayandır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Allah kendisine ortak koşulmasını elbette bağışlamaz. Bundan başkasını dilediği için bağışlar." (1) Ehl-i sünnet mezhebine göre, bir kişi herhangi bir günahı helal saymadığı ve iki şehadet kelimesine ters bir tutum içine girmediği sürece günah işlemekten dolayı kafir olmaz.

Ancak hariciler bazı nassların zahiri anlamlarına dayanarak müslümanın günah işlemekten dolayı küfre düşeceklerini söylemişlerdir. Bizim ilim adamlarımız bu görüşe karşı çıkmışlardır.

Mürcie mezhebine mensup olanlar ise: Küfür ile beraber itaat bir işe yaramadığı gibi iman ile beraber günahın da bir zarar vermeyeceğini söylemişlerdir.

Mu'tezile mezhebi mensupları ise, büyük günah işlemekten dolayı kişinin imanının gideceğine fetva vermişler, ancak böyle birinin iki menzile arasında bir menzilede bulunacağını söylemişlerdir. Yani bunlara göre, büyük günah işleyen kişi imandan çıkar ama küfre düşmez. Mu'tezile mensupları büyük günah işleyenlerin ebedi azapta kalacaklarını söylemişlerdir. Haricilere göre büyük günah işleyen imandan çıkar ve küfre düşer. Ehl-i sünnet alimlerinin ortak görüşlerine göre büyük günah işleyen kimse imandan ve İslam'dan çıkmaz, küfre düşmez ve kafirlerle birlikte abedi azabı da haketmiş olmaz. Kalbinde bir zerre ağırlığında bile iman bulunanın azaptan çıkarılacağına dair bir çok nass nakledilmiştir. Bunlardan bazıları daha önceki kısımlarda geçmişti. (2)

Bunun gibi nasslar, imanın emir ve nehiylerden önce sabit olacağına işaret etmektedir. Aynı şekilde nasslar, iman ile salih amelin birbirinden ayrı ayrı ele alındıklarını göstermektedir. Çünkü salih amel imane atfedilmiştir. Atıf ise farklılığı gerektirir. Asıl olan ise bunların bir arada bulunmalarıdır. Yüce Allah ayet-i kerimesinde:

"Ey iman edenler, üzerinize oruç tutmak farz kılındı." (3) diye buyuruyor. Bu ifade, imanın oruç emrinden önce sabit olduğunu göstermektedir. Bir ayet-i kerimesinde yüce Allah: *"İman edip de salih ameller işleyenler..."* (4) diye bu-

1) Nisa Suresi: 48

2) Tahaviye'nin ta : rrufun ma'naya açıklık kazandırdığı konusunda şerhi.

3) Bakara Suresi: 83

4) Bakara Suresi: 277

yuruyor. Burada atıf ifadesinin kullanılması ikisinin birbirinden farklı olduğuna işaret eder. Bir ayet-i kerimesinde de yüce Allah: *"İman edip de imanlarına zulüm karıştırmayanlar.."* (1) diye buyuruyor. Burada zulüm ile günahın kastedildiği farzedilerek bu ifadeden çıkarılan anlama göre, iman ile günahın bir araya gelmesi mümkündür. Ayette zulüm ile şirkin kastedildiği de söylenmiştir. Rivayete göre bu ayet inince sahabiler oldukça zorluk çektiler ve kendilerini zor bir şeyin karşısında hissettiler ve: *"Bizden kim kendi nefsine zulmetmemiş olabilir?"* diye sordular. Onların bu sorularına karşı Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Bu sizin sandığınız gibi değildir. Bu, Lokman (a.s)'ın oğluna verdiği öğüdünde söylediği gibidir: "Ey oğulcağızım, Allah'a ortak koşma, çünkü şirk (Allah'a ortak koşma) büyük bir zulümdür." (2)

Bu durumda yukarıdaki söz konusu ayetin anlamının şu ayetin anlamına benzediği görülür:

"Onların çoğu ortak koşmadan Allah'a inanmazlar." (3) Burada iman ile mutlak anlamda doğrulama (tasdik) kastedilmiş olmaktadır. Nitekim yüce Allah bir ayet-i kerimesinde de şöyle buyuruyor:

"Ey iman edenler, öldürmelerde sizin üzerinize kısas farz kılındı." (4)

Burada öldüren için iman geçerli sayılmıştır. Bir başka ayet-i kerimede şöyle buyuruluyor:

"Eğer mü'minlerden iki gurup birbirleri ile çarpışırlarsa..." (5)

Bir başka ayet-i kerimede:

"Mü'minler ancak kardeştirler" (6) diye buyurulmaktadır. Burada hem iman, hem kardeşlik iki sıfat şeklinde zikredilmiştir. Kardeşlik ile kastedilen şüphesiz iman kardeşliğidir. Yüce Allah bir ayet-i kerimesinde de:

"Allah, kendisine ortak koşulmasını elbette bağışlamaz. Bunun dışındakilerini dilediği için bağışlayabilir." (7) diye buyuruluyor. Bu ayet, bu konu ile ilgili temel ayettir. Zahiri anlamları itibariyle, bu ayetin hükmüne aykırı gibi görünen diğer nasslar ise bu ayete göre te'vil edilirler.

---

1) Yusuf Suresi: 82

2) Buhari (6/465) 60-Kitabu'l Enbiya. 41-Yüce Allah'ın: "Biz Lokman'a hikmeti verdik" ayet-i kerimesi ile ilgili bab.

3) Yusuf Suresi: 106

4) Bakara Suresi: 178

5) Hucurat Suresi: 9

6) Hucurat Suresi: 10

7) Nisa Suresi: 48

KONU İLE İLGİLİ RİVAYETLER

٣٢٦ــ رَوَى أَبُو دَاوُدَ عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ أَبَا الدَّرْدَاءِ يَقُولُ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «كُلُّ ذَنْبٍ عَسَى أَنْ يَغْفِرَهُ اللَّهُ» ــ أَوْ قَالَ: «عَسَى اللَّهُ أَنْ يَغْفِرَهُ ــ إِلاَّ مَنْ مَاتَ مُشْرِكًا، أَوْ مُؤْمِنٌ قَتَلَ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا».

326- Ebu Davud, Ümmü Derda (r.a)'nın şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Ben Ebu Derda (r.a)'nın şöyle söylediğini duydum:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Allahu Teala'nın bütün günahları bağışlaması mümkündür. Sadece müşrik olarak ölen ve bir mü'mini kasıtlı olarak öldüren bundan müstesnadır."

٣٢٧ــ رَوَى الْبَزَّارُ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «كُلُّ ذَنْبٍ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَغْفِرَهُ إِلاَّ مَنْ مَاتَ مُشْرِكًا أَوْ قَتَلَ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا».

327- Bezzar, Ubade bin Samit (r.a)'ten rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Allahu Teala'nın bütün günahları bağışlaması mümkündür. Sadece müşrik olarak ölen yahut bir mü'mini kasıtlı olarak öldüren bundan müstesnadır."

Bir Açıklama

Bu hadisin zahiri anlamından, bir mü'mini kasıtlı olarak öldürenin bağışlanmayacağı anlaşılmaktadır. Buna şu ayet-i kerimenin zahiri anlamı da işaret eder:

***"Kim bir mü'mini kasten öldürürse cezası, içinde temelli kalacağı cehennemdir."* (1)**

326-Ebu Davud (4/103) Kitabu'l Fiten ve'l Melahim. Mü'mini öldürmenin oldukça büyük bir günah olduğu ile ilgili bab. Buradaki hadisin isnadı hasendir. Ahmed (4/99) Müstedrek (4/351) Müellif: "Bu hadisin isnadı sahihtir, ancak Buhari ve Müslim kitaplarına almamışlardır" demiş, Zehebi de onu dağrulamıştır. Nesai (7/81) 37- Kitabu Tahrimi'd Dem. 1-Harun bin Muhammed'in konuyla ilgili rivayeti babı. Bu ravi, hadisi Muaviye bin Ebi Süfyan'dan nakladen son üç kişinin içerisindedir.

327-Keşfu'l Estar (4/124) Müellif: "Ravileri sikadır" demiştir.

1) Nisa Suresi: 93

İbni Abbas (r.a) bu nassların zahiri anlamlarına dayanarak mü'mini kasten öldürenin bağışlanmayacağını söylemiştir. Ancak selef alimlerinin büyük çoğunluğu ve ehl-i sünnet alimlerinin tamamı, söz konusu hükmün, bir mü'mini öldürmeyi helal sayarak yahut işkence baskı ve aşırı zorlama yollarına baş vurarak öldürme fiilini işleyen için söz konusu olduğunu ifade etmişlerdir. Çünkü şirkin dışında kalan büyük günahların, bu günahları işleyen kimse tevbe etmeden önce bile, Allahu Teala tarafından bağışlanması mümkündür. Ehl-i sünnet alimleri adam öldürenin de tevbesinin kabul edilebileceğini söyleyerek, yüce Allah'ın yukarıda geçen ayet-i kerimesindeki: *"Onun cezası, temelli kalacağı cehennemdir"* ifadesini *"eğer Allah onu işlediği günaha karşılık cezalandırmak isterse"* anlamına almışlardır. Bunu söylerken de yüce Allah'ın:

"Allahu Teala kendisine ortak koşulmasını elbette bağışlamaz, bunun dışındakileri dilediği için bağışlayabilir" (1) ayet-i kerimesine dayanmışlardır. Bu konuda İsrailoğullarından bir kişinin doksandokuz kişiyi öldürdükten sonra, kendisinin bağışlanmayacağını söyleyen bir rahibi de öldürmek suretiyle öldürdüğü kişilerin sayısını yüze tamamladıktan sonra bağışlandığını bildiren hadis-i şerifi de delil göstermişlerdir. Şöyle ki, bu ümmetten öncekiler için böyle bir durumda af mümkün olabildiğine göre, bu ümmet için öncelikle mümkün olur. Çünkü Allahu Teala önceki ümmetlerin üzerinde bulunan bazı yükleri bu ümmetten kaldırarak bu ümmetin yükünü hafifletmiştir. Ayrıca bu konuyla ilgili daha başka pek çok nassın bulunması da dayanak kabul edilmiştir. (2)

İnceleme sonunda, öldüren üzerinde, üç hak bulunduğu anlaşılmaktadır: Allahu Teala'nın hakkı, öldürülenin hakkı, öldürülenin aile ve yakınlarının hakkı. Allah dilerse, tevbe, kısas yahut tevbe ve diyet ile Allahu Teala'nın hakkı düşer. Yani Allahu Teala, öldüren kişiyi işlediği fenalıktan dolayı ahirette cezalandırmayabilir. Bu iki şey ile, öldürülenin yakınlarının hakları da düşmüş olur. Geriye öldürülenin hakkı kalır. Allah dilerse öldürüleni (herhangi bir karışıklıkla) hakkından vazgeçmeye razı eder, dilerse de onu ödüreni belli bir süreye kadar azaba uğratır.

٣٢٨ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ العَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «الْكَبَائِرُ: الإِشْرَاكُ بِاللَّهِ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ، وَقَتْلُ النَّفْسِ، وَالْيَمِينُ الْغَمُوسُ».

328- Buhari, Abdullah bin Amr bin As (r.a)'dan rivayet etmiştir:

328-Buhari (11/555) 83-Kitabu'l İman ve'n Nuzur. 16-Başkasının malını haksızlıkla almak için yalan yere yemin etme (yemin-i gamus) babı. Tirmizi (5/236) 47-Kitabu Tefsiri'l Kur'an. 5-Nisa Suresi ile ilgili bab. Nesai (7/89) 37-Kitabu Tahrimi'd Dem. 3-Büyük günahlarla ilgili bab.

1) Nisa Suresi: 48

2) Bu konuda (4/176)'da "Ma'budun Yardımı" konusuna bakınız.

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Büyük günahlar: Allah'a ortak koşmak, anne babaya isyankarlık etmek, bir canı öldürmek ve yalan yere yemin etmektir."

Bir başka rivayette de şöyle bildirilmiştir:

"Bir bedevi Resulullah (a.s)'a gelerek: "Ey Allah'ın Resulü, büyük günahlar nelerdir?" diye sordu. Resulullah (a.s): "Allah'a ortak koşmaktır" diye buyurdu. Bedevi: "Sonra ne gelir?" diye sordu. Resulullah (a.s): "Günaha batırıcı yemin (el yeminu'l ğamus)" diye buyurdu Ben: "Günaha batırıcı yemin nedir?" diye sordum. Resulullah (a.s): "Kendisiyle bir müslümanın malı haksız yere alınan yemin" diye buyurdu. -yani, içerisinde yalan bulunan bir yeminle müslümanın malının haksız yere alınması-" (1)

٣٢٩ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَبِي بَكْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.قَالَ: كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «أَلاَ أُنَبِّئُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ؟» ــ ثَلاَثًا ــ قُلْنَا: بَلَى يَارَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «الإِشْرَاكُ بِاللَّهِ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ، أَلاَ وَشَهَادَةُ الزُّورِ، وَقَوْلُ الزُّورِ» وَكَانَ مُتَّكِئًا فَجَلَسَ ــ فَمَا زَالَ يُكَرِّرُهَا حَتَّى قُلْنَا: لَيْتَهُ سَكَتَ.

329- Buhari ve Müslim, Ebu Bekre (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Biz Resulullah (a.s)'ın yanında bulunuyorduk. Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Size günahların en büyüğünü bildireyim mi?" Bu sözü üç kez tekrar etti. Biz: "Evet, bildir ey Allah'ın Resulü" dedik. Şöyle buyurdu:

"Allah'a ortak koşmak. Anne babaya isyankarlık etmek. Dikkat edin bir de yalan şahitik yapmak ve yalan söylemek." Resulullah (a.s) daha önce yaslanmış haldeydi. Bu sözü söylemeye başlayınca doğruldu ve bu sözü o kadar tekrar etti ki, biz (kendi kendimize) 'keşke artık bitirse' dedik."

٣٣٠ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَنَسِ بْنُ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: ذَكَرَ رَسُولُ

329-Buhari (5/261) 52-Kitabu'ş Şehadet. 10-Yalan yere şahitlik etmekle ilgili olarak söylenilenler babı. Müslim (1/91) 1-Kitabu'l İman. 38-Büyük günahların ve bunların en büyüklerinin açıklanması babı. Tirmizi (5/235) 48-Kitabu Tefsiri'l Kur'an. 5-Nisa suresi babı.

1) Buhari (12/264) 88-Kitabu'l İstitabeti'l Murteddin ve'l Mucanidin ve Kıtaluhum. 1-Allah'a ortak koşanın günahı babı.

اللَّهِ ﷺ الْكَبَائِرِ، فَقَالَ: «الشِّرْكُ بِاللَّهِ، وَعُقُوقُ الوَالِدَيْنِ، وَقَتْلُ النَّفْسِ ـ وَقَالَ: ـ أَلاَ أُنَبِّئُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ؟ قَوْلُ الزُّورِ ـ أَوْ قَالَ: شَهَادَةُ الزُّورِ».

330- Buhari ve Müslim, Enes bin Malik (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) büyük günahlardan söz etti ve şöyle buyurdu:

"(Bunlar) Allah'a ortak koşmak, anne babaya isyankarlık etmek ve bir can öldürmektir." Bunları saydıktan sonra da şöyle buyurdu:

"Size büyük günahların en büyüğünü söyleyeyim mi? Yalan söz söylemektir." Yahut "yalan yere şahitlik etmektir" diye buyurdu."

Bir başka rivayette bildirildiğine göre Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Şunlar büyük günahlar arasındadır: Allah'a ortak koşmak, ana babaya isyankarlık etmek, bir can öldürmek ve yalan yere şahitlik etmek." (1)

٣٣١ـ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ : أَيُّ الذَّنْبِ أَعْظَمُ عِنْدَاللَّهِ؟ قَالَ: «أَنْ تَجْعَلَ لِلَّهِ نِدًّا وَهُوَ خَلَقَكَ». قُلْتُ: إِنَّ ذٰلِكَ لَعَظِيمٌ، ثُمَّ أَيٌّ؟ قَالَ: «أَنْ تَقْتُلَ وَلَدَكَ مَخَافَةَ أَنْ يَطْعَمَ مَعَكَ». قُلْتُ: ثُمَّ أَيٌّ؟ قَالَ: «أَنْ تُزَانِيَ حَلِيلَةَ جَارِكَ».

331- Buhari ve Müslim, Abdullah bin Mes'ud (r.a)'un şöyle söylediğini rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s)'a: "Allah katında en büyük günah hangisidir?" diye sordum. "Allah seni yaratmışken, senin O'na ortak koşmandır" diye buyurdu.

"Bu gerçekten pek büyük bir günahtır. Bundan sonra gelen günah hangisidir?" diye sordum. "Seninle birlikte yemek yiyecek diye çocuğunu öldürmen-

---

330-Buhari (10/405) 78-Kitabu'l Edeb. 6-Anne babaya isyankarlık etmenin büyük günahlardan olduğu babı. Müslim (1/92) Bir önceki hadisin geçtiği yer.

331-Buhari (8/163) 65-Kitabu't Tefsir. 3-Yüce Allah'ın: "Bile bile Allah'a ortaklar koşmayın" sözü ile ilgili bab. Müslim (1/90) 1-Kitabu'l İman. 37-Şirkin günahların en çirkini olduğu ve ondan sonra gelen günahın açıklanması ile ilgili bab. Tirmizi (5/326) 48-Kitabu Tefsiri'l Kur'an. 26-Furkan suresi ile ilgili bab. Nesai (7/89) 37-Kitabu Tahrimi'd Dem. 4-Günahların en büyüğünün zikri babı.

1) Tirmizi (1/235) bir önceki hadisin geçtiği yer. Nesai (7/89) 37-Kitabu Tahrimi'de Dem. 3-Büyük günahlar babı.

dir" diye buyurdu. Ben: "Bundan sonra hangisidir?" diye sordum. "Komşunun hanımı ile zina etmendir" diye buyurdu."

Bir rivayette bildirildiğine göre Resulullah (a.s) büyük günahlarla ilgili olarak şu ayet-i kerimeyi okudu: (1)

"Onlar, Allah'ın yanında başka tanrı edinip ona yalvarmazlar. Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar. Zina etmezler. Bunları yapan büyük günaha girmiş olur. Kıyamet günü azabı kat kat olur. Orada alçaltılmış halde temelli kalır." (2)

٣٣٢ــ رَوَى النَّسَائِيُّ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الأَنْصَارِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَنْ جَاءَ يَعْبُدُ اللَّهَ وَلاَ يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، وَيُقِيمُ الصَّلاَةَ، وَيُؤْتِي الزَّكَاةَ، وَيَجْتَنِبُ الْكَبَائِرَ: كَانَ لَهُ الجَنَّةُ». فَسَأَلُوهُ عَنِ الْكَبَائِرِ؟ فَقَالَ: «الإِشْرَكُ بِاللَّهِ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الْمُسْلِمَةِ، وَالفَرَارُ يَوْمَ الزَّحْفِ».

332- Nesai, Ebu Eyyub Ensari (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Kim Allah'a kulluk ederek, O'na hiçbir şeyi ortak koşmaz, namazı kılar, zekatını verir ve büyük günahlardan kaçınarak Allah'ın huzuruna çıkarsa, cenneti hakeder." Orada bulunanlar; "Büyük günahlar nelerdir?" diye sordular. Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Allah'a ortak koşmak, müslüman bir canı öldürmek ve düşmanla karşı karşıya gelindiği anda geri kaçmaktır."

٣٣٣ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ». قِيلَ: يَارَسُولَ اللَّهِ! وَمَا هُنَّ؟ قَالَ: «الشِّرْكُ بِاللَّهِ، وَالسِّحْرُ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلاَّ بِالْحَقِّ، وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ، وَأَكْلُ الرِّبَا، وَالتَّوَلِّي يَوْمَ الزَّحْفِ، وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلاَتِ الْمُؤْمِنَاتِ».

332-Nesai (7/88) 37-Kitabu Tahrimi' Dem. 3-Büyük günahların sıralanması ba- bında rivayet edilmiştir ve isnadı hasendir.

1) Tirmizi (5/337) Bir önceki hadisin geçtiği yer. Nesai (7/90) Bir önceki hadisi geçtiği yer.

333- Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Helake götürücü yedi şeyden kaçının." "Ey Allah'ın Resulü, onlar nelerdir?" diye soruldu. Resulullah (a.s) şöyle cevap verdi:

"Allah'a ortak koşmak, sihir (yapmak, yaptırmak), bir hak karşılığı olmadan Allah'ın haram kıldığı canı öldürmek, yetimin malını yemek, faiz yemek, düşmanla karşı karşıya gelindiği günde geri kaçmak, imanlı gafil (yani bir fenalık düşüncesi olmayan -Çeviren) hanımlara iftirada bulunmaktır."

٣٣٤ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ فِي الأَوْسَطِ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لأَصْحَابِهِ: «أُبَايِعُكُمْ عَلَى أَنْ لاَتُشْرِكُوا بِاللَّهِ شَيْئًا وَلاَتَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلاَّ بِالحَقِّ وَلاَ تَزْنُوا وَلاَتَسْرِقُوا وَلاَ تَشْرَبُوا مُسْكِرًا فَمَنْ فَعَلَ مِنْ ذٰلِكَ شَيْئًا فَأُقِيمَ عَلَيْهِ حَدُّهُ فَهُوَ كَفَّارَةٌ وَمَنْ سَتَرَ اللَّهُ عَلَيْهِ فَحِسَابُهُ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَمَنْ لَمْ يَفْعَلْ مِنْ ذٰلِكَ شَيْئًا ضَمِنْتُ لَهُ عَلَى اللَّهِ الجَنَّةَ».

334- Taberani, Evsat'ta Abdullah bin Amr (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) ashabına şöyle buyurdu:

"Sizinle, Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmamanız, bir hak karşılığı olmaksızın Allah'ın haram kıldığı canı öldürmemeniz, zina etmemeniz, hırsızlık etmemeniz ve sarhoşluk verici şey içmemeniz üzere bey'at ediyorum. Kim bunlardan birini işler ve kendisine had cezası uygulanırsa, o, ceza işlediği günaha keffaret olur.

333-Buhari (5/393) 55-Kitabu'l Vesaya. 23-Yüce Allah'ın: "Yetimlerin malarını haksız yere yiyenler var ya..." ayet-i kerimesi ile ilgili bab. Müslim (1/92) 1-Kitabu'l İman. 38-Büyük günahların ve bunların en büyüklerinin açıklanması babı. Ebu Davud (3/115) Kitabu'l Vesaya. Yetim malını yemenin ne derece büyük günah olduğu konusunda gelen rivayetler babı. Nesai (6/257) 30-Kitabu'l Vesaya. 12-Yetim malı yemekten kaçınma babı.

334-Mecma'uz-Zevaid (1/104) Haysemi: "Bunu Taberani, Evsat'ta rivayet etmiştir. Ravileri sika görülmüşlerdir. Ancak hadis, Ömer bin Şu'ayb'ın babasından, onun da kendi babasından (Ömer'in dedesinden) rivayeti ile nakledilmiştir" diye söylemiştir. Ancak tahkikçiler bunu hasen görmüşlerdir.

Muhsene: "İmanlı, gafil hanım" diye türkçeleştirdiğimiz hanımlara iftira atmak: Muhsene, evli ve namuslu bir kadına denilir. Böyle bir kadına iftira atmakla kastedilen anlam, onu zina etmiş olmakla suçlamaktır. Ancak hadis metninde geçen muhsenat kelimesi, evli olsun olmasın namuslu bütün kadınları içine alan genel bir ifadedir.

Kimin günahını Allah örterse, onun hesabı Allah'a kalmıştır. Kim de bunlardan herhangi birini işlemezse, ona, Allah'ın cenneti vereceğine kefil olurum."

٣٣٥ــ رَوَى الْبَزَّارُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «الْكَبَائِرُ أَوَّلُهُنَّ الإِشْرَاكُ بِاللَّهِ وَقَتْلُ النَّفْسِ بِغَيْرِ حَقِّهَا وَأَكْلُ الرِّبَا وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ وَفِرَارُ يَوْمِ الزَّحْفِ وَرَمْيُ الْمُحْصَنَاتِ وَالإِنْتِقَالُ إِلَى الأَعْرَابِ بَعْدَ هِجْرَتِهِ».

335- Bezzar, Ebu Hureyre (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Büyük günahların başta gelenleri, Allah'a ortak koşmak, haksız yere bir canı öldürmek, faiz yemek, yetimin malını yemek, düşmanla karşılaşıldığı günde geri kaçmak, namuslu kadınlara iftira atmak ve hicretten sonra (müşrik) bedevilerin arasına geçmektir."

٣٣٦ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ فِي الأَوْسَطِ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ أُنَيْسٍ الْجُهَنِيِّ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: «مِنْ أَكْبَرِ الْكَبَائِرِ الشِّرْكُ بِاللَّهِ وَالْيَمِينُ الْغَمُوسُ».

336- Taberani, Evsat'ta Abdullah bin Enis Cuheni (ra.)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Allah'a ortak koşmak ve günaha sokucu (yalan yere) yemin etmek büyük günahların en büyüklerindendir."

٣٣٧ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ قَيْسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «إِنَّمَا هِيَ أَرْبَعٌ» فَمَا أَنَا بِأَشَحَّ مِنِّي عَلَيْهِنَّ يَوْمَ سَمِعْتُهُنَّ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ : «لاَتُشْرِكُوا

335-Keşfu'l Estar (1/72) Mecma'uz-Zevaid (1/103) Haysemi: "Bunu Bezzar rivayet etmiştir. Ravileri arasında Ömer bin Ebi Selem vardır. Onu Şu'be ve daha başkaları zayıf görmüş, Ebu Hatem, İbni Hibban ve daha başka bazı alimler ise onun sika olduğunu söylemişlerdir" demiştir. Taberani de bunun bir benzerin Sehl bin Ebi Haseme'nin babasından rivayeti tarıkıyla Mu'cemu'l Kebir (6/)103)'de rivayet etmiştir. Taberani'nin verdiği rivayet senedinde de İbni Lehi'a'nın adı geçmektedir.

336-Mecma'uz-Zevaid (1/105) Haysemi: "Bunu Taberani Evsat'ta rivayet etmiştir, ravileri de sika görülmüşlerdir" demiştir. Bunun bir benzerini de Tirmizi (5/236) ve Buhari (11/555) rivayet etmiştir. Ancak Buhari'nin rivayeti Abdullah bin Amr bin As (r.a)'tandır.

بِاللَّهِ شَيْئًا وَلاَ تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلاَّ بِالْحَقِّ وَلاَتَزْنُوا وَلاَ تَسْرِقُوا».

337- Taberani, Seleme bin Kays (r.a)'tan şöyle rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Bunlar dört tanedir." Ben bunları Resulullah (a.s)'dan duyduğum gün, bunlara karşı son derece temkinli olmaya başladım. Resulullah (a.s) şöyle bildirdi:

"Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayın. Herhangi bir hak karşılığı olmaksızın Allah'ın haram kıldığı canı öldürmeyin. Zina etmeyin ve hırsızlık yapmayın."

٣٣٨ــ رَوَى الْبَزَّارُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَجُلاً قَالَ: يَارَسُولَ اللَّهِ! مَاالْكَبَائِرُ؟ قَالَ: «الشِّرْكُ بِاللَّهِ وَالْإِيَاسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ وَالْقُنُوطُ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ».

338- Bezzar, İbni Abbas (r.a)'tan şu şekilde rivayet etmiştir:

"Bir adam Resulullah (a.s)'a: "Ey Allah'ın Resulü, büyük günahlar nelerdir?" diye sordu. Resulullah (a.s) şöyle cevap verdi:

"Allah'a ortak koşmak. Allah'ın yardımından ve Allah'ın rahmetinden ümit kesmektir."

٣٣٩ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: اَلْكَبَائِرُ اَلْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ وَالْأَمْنُ مِنْ مَكْرِ اللَّهِ وَالْقُنُوطُ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ وَالْيَأْسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ. وَفِي رِوَايَةٍ: أَكْبَرُ الْكَبَائِرِ.

339- Taberani, İbni Mes'ud (r.a)'un şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Büyük günahlar, Allah'a ortak koşmak, Allah'ın azabından emin olmak (kendisine Allah'ın azabının dokunmayacağı kanaati taşımak), Allah'ın rahmetinden ümit kesmek ve Allah'ın yardımının gelmeyeceği zannına kapılmaktır."

Bir rivayette de bu hadiste *"büyük günahlar"* yerine *"büyük günahların en büyükleri"* ifadesinin kullanıldığı bildirilmiştir.

337-Mu'cemu'l Kebir (7/39) Mecma (1/10)'da Haysemi: Bunu Taberani Kebir'de rivayet etmiştir. Ravileri sikadır" demiştir.

338-Keşfu'l Estar (1/71) Mecma (1/104)'da Haysemi: "Bunu Bezzar ve Taberani rivayet etmişlerdir. Taberani'nin rivayetindeki raviler sika görülmüştür" demiştir.

339-Mu'cemu'l Kebir (9/171) Keşfu'l Estar (1/71) Mecma (1/104)'da Haysemi: "Bu hadisin isnadı sahihtir ve hadis hasendir" demiştir.

٣٤٠ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «يَانَعَايَا الْعَرَبِ! يَانَعَايَا الْعَرَبِ! إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمُ الزِّنَا وَالشَّهْوَةُ الْخَفِيَّةُ».

340- Taberani, Abdullah bin Yezid (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Ey arapların taşkınları, ey arapların taşkınları, sizin için en çok korktuğum şey, zina ve gizli şehvettir."

٣٤١ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِنَّ مِنَ الْكَبَائِرِ: شَتْمَ الرَّجُلِ وَالِدَيْهِ». قَالَ: وَهَلْ يَشْتِمُ الرَّجُلُ وَالِدَيْهِ؟ قَالَ: «نَعَمْ، يَسُبُّ الرَّجُلُ أَبَا الرَّجُلِ وَأُمَّهُ، فَيَسُبُّ أَبَاهُ وَأُمَّهُ».

341- Buhari ve Müslim, Abdullah bin Amr bin el As (r.a)'dan rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Bir kimsenin anne babasına küfretmesi büyük günahlardır." (Biri): "Kişi ana ve babasına küfreder mi?" diye sordu. Resulullah (a.s) şöyle cevap verdi:

"Biri bir kimsenin annesine ve babasına küfreder, o da birinci şahsın annesine ve babasına küfreder."

Bir başka rivayette ise şöyle geçmektedir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu: "Kişinin anne ve babasına lanet etmesi büyük günahlardandır..." Hadisin devamı yukarıdaki gibidir." (1)

340-Mecma'uz-Zevaid (6/255) Haysemi: "Taberani, bu hadisi iki ayrı isnadla rivayet etmiştir. Bunlardan birinin Abdullah bin Bedil bin Verka dışında kalan ravileri, Buhari'nin Sahih'inde isimleri bulunan ravilerdir. Söz konusu kişi ise sikadır" demiştir.

341-Buhari (10/403) 78-Kitabu'l Edeb. 4-Kişinin ana babasına sövemeyeceği babı. Müslim (1/92) 1-Kitabu'l İman. 28-Büyük günahların ve bunların en büyüklerinin açıklanması babı. Tirmizi (4/312) 28-Kitabu'l Birr ve's Sıla. 4-Anne babaya isyan etme konusu ile ilgili rivayetler babı. Ancak Tirmizi'nin rivayeti Abdurrahman bin Amr bin As (r.a)'tandır.

1) Ebu Davud (4/336) Kitabu'l Edeb. Ana babaya iyilik babı.

"Ey Arapların taşkınları" sözü, biraz azarlama anlamı taşıyan ve üzerlerine dikkat çekme manası olan bir ifadedir.

"Gizli şehvet" kadınlara karşı duyulan yakınlıktır.

٣٤٢ــ رَوَى الْبَزَّارُ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ يَئِسَ أَنْ يُعْبَدَ فِي جَزِيرَةِ الْعَرَبِ وَلٰكِنْ قَدْ رَضِيَ بِمُحَقَّرَاتٍ».

342- Bezzar, Ebu Derda (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Şeytan artık arap yarımadasında kendisine kulluk edilmesinden ümit kesmiştir. Ancak küçük gibi görünen şeylere razı olmuştur."

٣٤٣ــ رَوَى الْبَزَّارُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ أَيِسَ أَنْ يُعْبَدَ بِأَرْضِكُمْ هٰذِهِ وَلٰكِنْ قَدْ رَضِيَ مِنْكُمْ بِالْمُحَقَّرَاتِ».

343- Bezzar, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Şeytan, sizin şu toprağınızda kendisine kulluk edilmesinden artık ümidini kesmiştir, ancak küçük görünen (basite alınan, önemsenmeyen) bir takım işlere razı olmuştur."

٣٤٤ــ رَوَى أَحْمَدُ عَنْ مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «لاَتَزَالُ أُمَّتِي بِخَيْرٍ مَالَمْ يَفْشُ فِيهِمْ وَلَدُ الزِّنَا فَإِذَا فَشَا فِيهِمْ وَلَدُ الزِّنَا فَأَوْشَكَ أَنْ يَعُمَّهُمُ اللَّهُ بِعَذَابٍ».

344- Ahmed, Resulullah (a.s)'ın hanımı Meymune (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

342-Keşfu'l Estar (3/322) Haysemi, Mecma (10/54)'da: "Bunu Bezzar rivayet etmiştir, isnadı hasendir" demiştir.

343-Keşfu'l Estar, bir önceki geçmiş olduğu yer. Haysemi de, Mecma (10/54)'da: "Bunu Bezzar rivayet etmiştir. Ravileri Buhari'nin Sahih'inde isimleri bulunan ravilerdir" demiştir.

344-Ahmed (6/333) Mu'cemu'l Kebir (24/23) Haysemi, Mecma (6/254)'da şöyle söylemiştir: "Bunu Ahmed, Ebu Ya'la ve Taberani rivayet etmiştir. Bunların rivayetindeki senedle Muhammed bin Abdurrahman bin Lebibe'nin adı geçmektedir. Bu kişiyi İbni Hibban sika kabul etmiş, İbni Mu'in ise zayıf görmüştür. Muhammed bin İshak, hadisi duyduğunu duyma yoluyla anlamış olduğunu ifade etmiştir. Bu itibarla hadis sahih ya da hasendir.

"Ümmetim, içlerinde zina çocukları yayılmadıkça hayır üzeredir. İçlerinde eğer zina çocukları yayılırsa, Allah'ın üzerlerine genel bir azab göndermesi muhtemel olur."

Taberani'nin nakletmiş olduğu metin ise şöyledir:

"İçlerinde zina çocukları ortaya çıkmadıkça, ümmetim hayır üzeredir ve işleri de yolunda gider. Bunlar (zina çocukları) ortaya çıktıkları zaman, Allahu Teala'nın üzerlerine genel bir azab göndereceğinden korkarım."

٣٤٥ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ فِي الصَّغِيرِ وَالأَوْسَطِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: ذُكِرَ فِي زَمَنِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ خَسْفٌ قِبَلَ الْمَشْرِقِ، فَقَالَ رَجُلٌ: يَارَسُولَ! يُخْسَفُ بِأَرْضٍ فِيهَا الْمُسْلِمُونَ؟ فَقَالَ: «نَعَمْ، إِذَا كَانَ أَكْثَرُ أَهْلِهَا الْخَبَثَ».

345- Taberani, Mu'cemu' Sağir ve Mu'cemu'l-Evsat'ında Enes bin Malik (r.a)'ten şöyle rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) zamanında, doğu taraflarında bir yerde bir toplumun yere geçirilmesinden söz edildi. Resulullah (a.s)'a: "Ey Allah'ın Resulü, içerisinde müslümanların da bulunduğu bir yerde insanlar yere geçirilir mi?" diye soruldu. Resulullah (a.s) da şöyle cevap verdi:

"Evet. Eğer halkının çoğu pislik olurlarsa (mümkündür)."

Yukarıda geçen nasslarda büyük günahlardan örnekler sunulmuştur. Bu nasslar aynı zamada, her bir günah için ya hadd cezasının konduğu veya karşılığında cehennem azabı, la'net ve ilahi gadab cezalarının verileceğinin bildirildiğini öğretmektedir. İbni Abbas ve Hasan-ı Basri bu yönde görüş belirtmişlerdir.

BÜYÜK VE KÜÇÜK GÜNAHLAR KONUSUNDA ALİMLERİN GÖRÜŞLERİ

Aşağıda bazı ilim adamlarının *"büyük günahlar"* konusundaki açıklamalarına yer vermek istiyoruz.

İmam Nevevi şöyle söylemiştir:

"Ebu Hamid Gazali 'Basit' adlı kitabında şöyle söylemiştir:

345-Ravdu'd Dani (1/82) Haysemi, Mecma'uz-Zevaid (7/269)'de şöyle söylemiştir: "Bunu Taberani Sağir ve Evsat'ta rivayet etmiştir. Ravileri Buhari'nin Sahih'inde isimleri bulunan ravilerdir."

"Büyük günahın belirlenmesi konusundaki en geniş ve şümullu tanıma göre, kişinin herhangi bir korku ve pişmanlık duygusu hissetmeden işlediği fenalık büyük günahtır. Günahı işlemeyi basit bir şey gibi gören ve sık sık bir fenalığı işlemeye cür'et gösterenin yaptıkları da bu tanıma girer. Bu günahı işlemeyi hafife alma ve basit görme bizzat büyük günahtır. Ancak nefsin yanılmaları ve dil sürçmeleri türünden sayılan ve takva gözetiminden anlık kopmalar şeklinde ortaya çıkan ve bununla birlikte günah işlemekten dolayı haz duyulmayan hareketler bunun dışındadır. Pişmanlık duygusundan kopmayan tutumla işlenen yanlış fiiller kişinin adalet sıfatını bozmaz ve büyük günahlardan sayılmaz."

Şeyh İmam Ebu Amr bin Salah (r.a) da 'Fetavi'sinde şöyle söylemiştir:

"Büyük günah, büyük görülen, kendisine büyük fenalık ismi verilebilecek, günah türündeki her bir harekettir. Bu türdeki günah mutlak anlamda büyüklük özelliği taşımaktadır. Bu, büyük günahın genel bir ölçüsüdür. Bunun yanısıra bir fiilin büyük günah olduğunu gösteren çeşitli emareler bulunmalıdır. Örneğin o fiilden dolayı şeriatta had cezasının konulması, işleyenlerinin, kitap ve sünnette cehenem azabı ile benzer cezalarla korkutulmuş olmaları, yine ayet ve hadis metinlerinde işleyenlerinin fasık olarak adlandırılmaları, "Şanı yüce olan Allah, yerin tabii yapısını bozanı lanetlemiştir" gibi Allah'ın laneti ile tehdid edilmiş olması, bir fiilin büyük günah olduğunu gösterir."

İlim adamları şöyle söylemişlerdir:

"Küçük bir günahı sürekli işlemek de onu büyük günüh yapar."

Hz. Ömer (r.a), İbni Abbas (r.a) ve daha başkalarının: ***"İstiğfarla birlikte bir günah büyük olmaz, sürekli işlendikçe de bir günah küçük olmaz"*** diye söyledikleri rivayet edilmiştir. Bunun anlamı şudur: Büyük günah istiğfarla yani Allah'tan meğfiret ve bağış dilemekle silinir. Sürekli işlendiği takdirde de küçük günah büyük günah haline gelir.

Şeyh Ebu Muhammed bin Abdusselam, 'Haddu'l Israr' adlı kitabında şöyle söylemiştir:

"Kişi bir küçük günahı sık sık işledi mi, bundan ileri gelen 'dinin hükümlerine uymayı pek önemsememe' duygusu onun, büyük günah işleme konusunda da cür'etkarlık göstermesine neden olur. Bunun gibi değişik türdeki küçük günahlar da biraraya geldikleri zaman, bunların tümü bir arada büyük günahların en küçüğünün yol açacağı duruma neden olabilirler." (1)

Alimlerin sultanı Izz bin Abdusselam küçük ve büyük günahların tanınmasını sağlayacak bir ölçü ortaya koymaya çalışmış ve bu konuda şunları söyle-

---

1) Nevevi, Sahih-i Müslim Şerhi.

miştir:

"Küçük günahlar ile büyük günahları tanımak istersek, günahın ortaya çıkardığı bozulma ile haklarında nass bulunan büyük günahların yol açtığı bozulmalar arasında karşılaştırma yaparız. Küçük mü, yoksa büyük mü olduğunu bilmek istediğimiz günüh, haklarında nass bulunan büyük günahların yol açtığı bozulmadan daha az bir bozulmaya yol açıyorsa, o küçük günahlardandır. Eğer söz konusu büyük günahların en küçüğünün dahi yol açtığı bir bozulmaya neden oluyorsa, o zaman da büyük günahtır.

Rabb'e yahut peygambere sövmek, peygamberleri küçümsemek, yahut onlardan harhangi birini inkar etmek, mushafı pisliklerin arasına atmak büyük günahların en büyüklerindendir. Ancak şeriatta bu günahların büyüklüğüne ait bir nass yoktur. Ayrıca namuslu bir kadını, zina yapacak birinin eline teslim etmek yahut bir müslümanı, öldürecek kişinin eline teslim etmek de büyük günahlardandır. Çünkü bu hareketlerin yol açacağı bozulma yetim malını yemekten doğacak bozulmadan daha ileri bir günahtır. Yetim malını yemek büyük günah olduğuna göre, bu fiiller de büyük günahlardandır.

Yine kafirlerin müslümanlara fenalık yapacaklarını, onları topluca öldüreceklerini, eşlerine ve çocuklarına küfredeceklerini, mallarını yağmalayacaklarını, hanımlarına tecavüz edeceklerini ve yurtlarını yıkıp harap edeceklerini bile bile, müslümanların gizliliklerini kafirlere bildirmek de büyük günahlardandır. Kişinin bu gibi durumlara neden olması, düşmanla karşı karşıya gelinen günde özürsüz olarak geri kaçmasından daha kötüdür. Düşmanla karşı karşıya gelinen günde, özürsüz olarak geri kaçmak da büyük günahlardandır.

Şeriatta yalan yere şahitlik yapmanın ve yetim malı yemenin haram olduğu bildirilmiştir. Bunlardan daha kötüsü haram mal yemektir ve bu da büyük günahtır. Ancak tıpkı şarabın bir damlasını bile içmek büyük günah sayıldığı gibi haram mal yemekten tamamamiyle uzak durmak gerektiği prensibinden hareketle basit bir yolla haram elde etmek de büyük günahlar içinde yer almaktadır. Şarabın bir damlasını içmekten dolayı harhangi bir fesat (bozulma) ortaya çıkmıyorsa da, bu fiil büyük günahlardan sayılmıştır... Bozulmaların eşitliğini ve farklılığını anlamak, ancak Allahu Teala'nın kendilerini muvaffak kılacağı kimselerin başarabileceği zor bir iştir. Eşitliği anlamak, farklılığı anlamaktan daha zordur. Yararların ve bozulmaların tesbiti, ancak karşılaştırma ile mümkündür.

Bazı ilim adamları büyük günahların tesbiti konusunda da şu açıklamalarda bulunmuşlardır:

"Hakkında hadd cezası konulan, yahut işleyeni cehennem azabı ile korkutulmuş veya lanetlenmiş olan her günah, büyük günahlardandır. Bir mü'mini öl-

dürmek büyük günahtır. Çünkü bu işi işleyen kimsenin azaplandırılacağı bildirilmiş ve lanetlenmiştir. İslami yönetime karşı savaş, zina, hırsızlık, iftira hep büyük günahlardandır. Çünkü bunların hepsi hakkında hadd cezası konulmuştur. Bunun gibi, hakkında hadd cezası konulmuş veya işleyeni cehennem azabı ile korkutulmuş ya da lenetlenmiş günahlardan birinin yol açacağı bozulma veya daha fazla olan günahlar da büyük günahlardandır." (1)

Gazali, bazı durumlarda küçük günahların da büyük günah özelliği kazanacağını söylemiştir. Ona göre bir günahı önemsemeden işlemek ve herhangi bir rahatsızlık duymadan işlemeye devam etmek, o günahın büyük günah halini almasına neden olur.

Bunun gibi ilim adamları kıyas ve karaşılaştırma metodlarını kullanarak, haklarında nass bulunan büyük günahlara bazı ilavelerde bulunmuşlardır. Bu konuda, bir günahın hakkında nass bulunan günahın yol açtığı bozulmaya denk ya da daha fazla bir bozulmaya yol açmasına bakmışlar ve şer'i nassları yorumlamada geniş çaplı bir tümevarım metoduna başvurmuşlardır.

Büyük günahlar konusu ile ilgili yazılar yazan birçok ilim adamı vardır. Bunlardan İmam Zehebi, 'Kebair' adıyla bu konuda özel bir kitap yazmıştır. Zehebi bu kitabında yetmiş kadar büyük günahtan söz etmiştir. Ayrıca İbni Hacer de konuyla ilgili olarak 'Zevacir İktirafi'l Kebair' isimli bir kitap yazmış ve bu kitabında büyük günahların sayısını 467'ye çıkarmıştır. İbni Hacer'in bu kitabında zikredilenlerden bazıları, ilim adamlarının tümünün büyük günah olduğu üzerinde icma edip görüş birliğine vardıkları türden olmakla birlikte, bazıları ilim adamlarının hakkında değişik görüşler belirttikleri fiillerdir. Bazıları ise mahiyet yönünden günah sayılanlardır.

Müslüman, Allah'a itaat yollarını ve günahları öğrenip farz kılınan fiilleri işler, günahlardan kaçınır, nafile olanlardan da gücünün yettiği kadarını yerine getirirse, Allah'ın izniyle, Allah dostluğu (velayetullah) kapılarına ulaşmış olur.

Büyük günahların sayılarının artırılması ve azaltılması, bir takım farklı değerlendirmelerden ileri gelmektedir. Şeriatte emirler ve nehiyler, diğer bir ifade ile itaatler ve ma'siyetler bulunmaktadır. Emirleri terketmek ve itaatlere uymak ma'siyet sayılmaktadır. Bu türdeki ma'siyetlerin (yani emri terketme türündeki masiyetlerin) bazıları büyük günah derecesine ulaşmaktadır.

Ma'siyetlerin (fenalıklar, günahlar) de, açık ve gizli olanları vardır. İlim adamlarından, günahları, haklarında nass bulunan büyük günahların yol açtığı durumlara ve bozulmalara göre değerlendirip kıyaslarını buna göre yapanlar,

---

1) Kavaidu'l Ahkam, C.1, sh. 23-24

ma'siyet türünden sayılan pek çok fiili *"büyük günahlar"* sınıfına dahil etmişlerdir. Bu kitapta yeri geldikçe, itaatler ve ma'siyetler hakkında bilgilere yer verileceğinden burada daha fazla ayrıntıya girmiyoruz.

Burada yüce Allah'ın mağfireti ile ilgili ayet-i kerimeyi yeniden belirtmek istiyoruz:

"Allah kendisine ortak koşulmasını elbette bağışlamaz. Bunun dışında kalanları dilediği için bağışlayabilir." (1)

Allahu Teala'nın büyük günahlara ait korkutmalarının mutlaka yerini bulacağını, bağışın söz konusu olmadığını, büyük günahı işleyen kimsenin kesinlikle cehenneme gireceğini ve böyle birinin mü'min olmadığı gibi kafir de olmadığının, iki menzile arasında bir menzilede yer aldığını söyleyen mutezile mezhebi mensupları, ehl-i sünnet ve'l cemaat mezhebinin görüşüne ters düşmüşlerdir. Aynı şekilde büyük günahları işleyenlerin kafir olduklarını ileri süren hariciler de ehl-i sünnet ve'l cemaat mezhebinin görüşüne aykırı düşmüşlerdir.

Ehl-i sünnet ve 'l cemaat mensupları şöyle söylemişlerdir:

"Allahu Teala'nın, kendisine ortak koşmayanı bağışlaması mümkündür. Bu, Allahu Teala'nın iradesi dahilindedir. Ancak böyle bir bağışlama Allah için bir gereklilik değildir. Bu O'nun ilahi ihsanındandır. Yüce Allah'ın günah işleyenler hakkındaki korkutmaları, yine O'nun ilahi iradesi içinde bazıları için mutlaka yerini bulacaktır. Bu uygulama da O'nun adalet sıfatının yahut fazlının bir tezahürüdür. Bunun yanı sıra yerine göre Allahu Teala yine kendi ilahi iradesiyle işlemiş oldukları bir takım iyilikler nedeniyle yahut kendilerinde günahlarını bağışlatmaya neden olacak bir takım özelliklerin bulunması sebebiyle bazılarının günahlarını bağışlayacaktır. Takdir O'nundur."

İmam Nevevi, Sahih-i Müslim Şerhi'nde şu açıklamalara yer vermektedir:

"Resulullah (a.s)'ın, Allah'a ortak koşarak (müşrik olarak) ölenin cehenneme gireceğini, Allah'a ortak koşmadan (müşrik olmaksızın) ölenin de cennete gireceğini bildirdiği konusunda bütün ilim adamları icma etmişlerdir. Müşriklerin cehenneme girmesi ile ilgili hüküm geneldir. Müşrik cehenneme girer ve orada ebedi olarak kalır. Cehenneme girme yönünden ehl-i kitap sayılan yahudiler ile hıristiyanlarla, puta tapanlar ve diğer kafirler arasında fark yoktur. Hak ehline göre, inatla kafir olan ve başkaları ile İslam ümmetine muhalefet eden ve İslam ümmetine bağlandıktan sonra herhangi bir hükme karşı çıkmasından dolayı veya başka bir nedenle kafir olduğuna hükmedilen arasında da

fark yoktur.

Allah'a ortak koşmaksızın (müşrik olmayarak) ölenin cennete girmesi kesindir. Ancak bir büyük günahı işlemede ısrarlı olmaksızın yani büyük günah işlemeden veya işlemiş olduğu büyük günahlarına tevbe edip ve pişman olarak ölen, öncelikle cennete girer. Bir büyük günahı işlemede ısrarlı olarak ölürse onun durumu Allah'ın iradesine bağlıdır. Eğer bağışlanırsa doğrudan cennete girer. Yoksa azabını çeker, sonra cehennemden çıkarılır ve ardından cennete girerek orada ebedi hayata kavuşur.

Resulullah (a.s)'ın: "Zina etmiş olsa da, hırsızlık etmiş olsa da..." hadisi, ehl-i sünnet mezhebinin, büyük günah işlemeyenlerin cehennem azabına çarptırılmalarının kesin olmadığı ve bu gibiler cehennem azabına çarptırılsalar bile sonradan oradan çıkarılacakları ve cennette ebedi hayata kavuşturulacakları yolundaki görüşüne delil oluşturmaktadır." (1)

1) Nevevi, Sahih-i Müslim Şerhi, C. 2, sh. 97

ONBEŞİNCİ KISIM

NİFAK ALAMETLERİ
NİFAKIN ŞUBELERİ

NİFAK ALAMETLERİ VE ŞUBELERİ

Nifak, esasta, dıştan müslüman görünme, içten ise kafir olmaktır. Kişi başlangıçta münafık olabileceği gibi, iman ettikten sonra da nifaka düşebilir. Nifaka düşmenin sebebi İslam hakkındaki şüphe ve tereddüt olabilir. Bazıları tümüyle münafık yani halis nifak sahibi olurlar. Bazı kalplerde ise iman ile nifak birbirine karışabilir.

Nifakın insanın yaşantısına yansıyan belirtileri ve görüntüleri bulunmaktadır. Nifakın, tehlikeli bir hastalık olması nedeniyle, Allahu Teala Kur'an-ı Kerim'de, onun insan hayatına yansıyan belirtilerinden ve görüntülerinden sıkça söz etmiştir. Sünnette yani Resulullah (a.s)'ın hadislerinde de bu konu ile ilgili ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir.

Bazı ilim adamları, nifakın iki ayrı türünden söz etmişlerdir. İnançta nifak ve amelde nifak. Bu taksime göre nifakın değişik şekilleri ortaya çıkmaktadır. En çirkin şekli de inançta nifaktır. Bunun dışa yansıyan belirtileri da yalan, verdiği sözde durmamak, anlaşmaya bağlı kalmamak, kin beslemede aşırı gitmek, yeryüzünde bozgunculuk çıkarmak, kafirlere sevgi beslemek ve onlara yakınlık duymak ve buna benzer şeylerdir.

Nifakın bir başka şekli daha vardır ki, bu İslam hakkındaki şüpheden ileri gelmez, bazı kimselerin yaşantı ve gidişatlarında nifak sahiplerinde bulunabilecek tavırlar şeklinde kendini gösterir. Bozuk niyet taşıma, çevreyi bozma, bozgunculuk yapma, kalpte cehalet ve kısmi zulüm (karanlık) bunun görüntüleridir...

Bir diğer şekil daha vardır ki, bu da kalpte tereddüt ve nifakın bulunmasıdır. Ancak bu şüphe ve nifakı kalbinde taşıyan kişi, kendini sıkı tutarak bazı küçük hatalar dışında nifakını yaşantı ve tavırlarına yansıtmaz.

Her ne şekilde olursa olsun, bizim kalplerimizi ve amellerimizi nifaktan ve izlerinden temizlememiz gerekmektedir. Başkalarında nifak hissettiğimiz za-

man da sakınmalı ve o insanları içine düştükleri durumdan kurtarmaya çalışmalıyız. Bir insanın münafık olduğuna hükmetmek ise açık deliller ortaya çıktığında ve durum tamamen açıklık kazandığında mümkün olabilir.

Çağımızda nifakın en çok dışa yansıyan yönü, açık ya da gizli ve gönüllü olarak kafirlere sevgi beslemektir. İşte bu gönüllü sevgi ve yakınlığın en tehlikeli görüntüsü ve küfre hizmet edeni, İslam'a inanmayan ve İslam'ın hükümlerine bağlanmayan, İslami amaçları kendisine amaç edinmeyen partilere bağlanmaktır. Böylelerinin tavırlarına ve sözlerine bakarak münafıklıklarına ya da mürtedliklerine hükmetmemiz mümkündür. Dolayısıyla böyle biri ile ilişkilerimizde iman sahiplerine karşı davrandığımız gibi davranamayız ve öldüğünde de üzerine cenaze namazı kılamayız.

Çağımızda pek çok işler birbirine iyice karışmıştır. Ortada avamdan olan müslümanlar açısından tehlike arzeden bir takım içtihadlar bulunmaktadır. Bu içtihatların sahipleri müslümanların maslahatlarının (çıkarlarının) herhangi bir partide olabileceğini söylüyorlar.

Yine dünyadaki mevcut durumun, bazı tutumları gerekli kıldığını ileri sürüyorlar. Bu gibi konularda ehil kişiler tarafından verilmiş, sağlam ve tutarlı fetvalara dayanmak gerekir.

Özel duruma sahip olan kişi, fetvaya ehil imamlardan herhengi birine, kendisiyle ilgili konuları kimseye söylememesini isteyerek durumunu bütün açıklığı ile anlatır ve ondan fetva alırsa, bu fetvaya göre hareket etmelidir. Ancak bu istisnai bir fetvadır. Normalde ise esas olan, kişinin kalbiyle de bedeniyle de müslümanların safında ve iman sahipleri ile birlikte bulunmasıdır. Bu da doğru inanç ve uygun amel ile birlikte olmalıdır. İşte halis (has) iman budur.

Nifakın ve münafıkların şekilleri ile ilgili tam bilgi elde etmek isteyen kişi, mutlaka Kur'an-ı Kerim'de yer alan nassları incelemelidir. Biz 'Allah Erinin Ahlak ve Kültürü' adlı kitabımızda bu konu ile ilgili geniş açıklamalar ve detaylı bilgilere yer verdik. Bu nedenle burada sadece Resulullah (a.s)'ın konuyla ilgili bazı hadislerini naklatmekle yetineceğiz.

NİFAK İLE İLGİLİ RİVAYETLER

٣٤٦ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقًا خَالِصًا، وَمَنْ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْهُنَّ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنَ النِّفَاقِ، حَتَّى يَدَعَهَا: إِذَا اؤْتُمِنَ خَانَ، وَإِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا عَاهَدَ غَدَرَ، وَإِذَا خَاصَمَ فَجَرَ».

346- Buhari ve Müslim, Abdullah bin Amr bin As (r.a)'tan şu şekilde rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Dört özellik vardır ki, bunlar kimde bulunursa o halis münafıktır. Kimde bu özelliklerden herhangi biri bulunursa bu özelliği bırakıncaya kadar kendisinde münafıklıktan bir özellik bulunur. Bu özellikler: Kendisine güvenildiği (bir şey emanet edildiği) zaman hıyanet eder. Konuştuğu zaman yalan söyler. Anlaşma yaptığı zaman anlaşmaya uymaz. Birisi ile arasında problem çıktığında (hasımlaştığında) taşkınlık eder."

Ivaz'ın rivayetinde ise: *"Kendisine bir şey emanet edildiğinde hıyanet eder, söz verdiği zaman sözünden döner"* şeklinde geçmektedir. (1)

Tirmizi şöyle söylemiştir:

"İlim sahiplerine göre bu, ameli nifak türüne girmektedir. Resulullah (a.s) döneminde özellikle (kalben) yalanlama türündeki nifak bulunuyordu."

Kalben yalanlama nifakı Resulullah (a.s)'dan sonra da bir çok kez ve değişik şekillerde ortaya çıkmıştır. Zındıklar ve Batıniler ile nifak daha da yaygınlaşmıştır. Çağımızda da siyasi alanda çalışma gösterenlerin çoğunda ve daha başkalarında bu tür nifak bulunmaktadır.

٣٤٧ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ» ــ زَادَ مُسْلِمٌ: «وَإِنْ صَامَ، وَصَلَّى، وَزَعَمَ أَنَّهُ مُسْلِمٌ» ــ ثُمَّ اتَّفَقَا ــ «إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ، وَإِذَا عَاهَدَ غَدَرَ» وَفِي رِوَايَةٍ ثَالِثَةٍ: «إِذَا اؤْتُمِنَ خَانَ».

347- Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Münafığın belirtisi üçtür. (Bu arada Müslim: "Oruç tutsa, namaz kılsa ve kendini müslüman sansa da" ifadesini ilave etmiştir): Konuştuğu zaman yalan

---

346-Buhari (1/89) 2-Kitabu'l İman. 24-Münafığın alametleri babı. Müslim (1/78) 1-Kitabu'l İman. 25-Münafığın özelliklerinin sıralanması babı. Ebu Davud (4/221) Kitabu's Sunne. İmanın artıp eksileceğine işaret eden rivayetler babı.Tirmizi (5/19) 41-Kitabu'l İman. 14-Münafığın alametleri ile ilgili rivayetler babı.

347-Buhari, bir önceki hadisin geçtiği yer. Müslim, bir önceki hadisin geçtiği yer.

1) Nesai (8/116) 47-Kitabu'l İman. 20-Münafığın alametleri babı.

söyler. Söz verdiği zaman sözünde durmaz. Anlaşma yaptığı zaman anlaşmaya uymaz."

Üçüncü bir rivayette: *"Kendisine bir şey emanet edildiğinde hıyanet eder"* ifadesi geçmektedir. (1)

٣٤٨ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: اِعْتَبِرُوا الْمُنَافِقِينَ بِثَلاَثٍ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ وَإِذَا عَاهَدَ غَدَرَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ تَصْدِيقَ ذٰلِكَ فِي كِتَابِهِ ﴿وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللَّهَ لَئِنْ آتَانَا مِنْ فَضْلِهِ﴾ إِلَى آخِرِ الآيَةِ.

348- Taberani, İbni Mes'ud (r.a)'un şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Münafıkları üç şeyle tanıyınız: Konuştuğu zaman yalan söyler. Söz verdiği zaman sözünde durmaz. Anlaştığı zaman anlaşmaya uymaz. Allahu Teala bunu bildirmek üzere kitab'ında şunları vahyetmiştir:

"Onların içinde 'eğer Allah bize kendi ihsanından verirse...' diye ahidde bulunanlar vardır."

Hadiste işaret edilen ayet-i kerimelerin tamamı şöyledir:

"Aralarında: 'Allah bize bol nimetinden verecek olursa, and olsun ki sadaka vereceğiz ve iyilerden olacağız' diye O'na ahidde bulunanlar vardır.

Allah onlara bol nimetinden verince cimrilik ettiler ve yüz çevirdiler. Onlar zaten sözlerinden dönücüdürler. Allah'a verdikleri sözlerinden caydıkları ve yalancı oldukları için O'nunla karşılaşacakları güne kadar Allah kalplerine nifak soktu." (2)

٣٤٩ــ رَوَى الْبَزَّارُ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «ثَلاَثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ فَهُوَ مُنَافِقٌ وَإِنْ كَانَ فِيهِ خَصْلَةٌ فَفِيهِ خَصْلَةٌ مِنَ النِّفَاقِ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا اؤْتُمِنَ خَانَ وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ».

349- Bezzar, Abdullah bin Mes'ud (r.a)'dan rivayet etmiştir:

348-Mu'cemu'l Kebir (9/252) Haysemi de, Mecma (1/108)'da şöyle söylemiştir: "Bunu Taberani, Kebir'de rivayet etmiştir, ravileri de Sahih'te isimleri bulunan ravilerdir."

349-Keşfu'l Estar (1/62) Mecma'u'z-Zevaid (1/108) Haysemi: "Bunu Bezzar rivayet etmiştir, ravileri de Sahih'te isimleri bulunan ravilerdir" demiştir.

1) Müslim, bir önceki hadisin geçtiği yer.

2) Tevbe Suresi: 75-78

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Üç özellik vardır ki, bunlar kimde bulunursa o münafıktır. Kimde de bunlardan herhangi biri bulunursa, onda münafıklıktan bir özellik bulunur: Konuştuğu zaman yalan söyler, kendisine güvenildiği (kendisine bir şey emanet edildiği zaman) hıyanet eder, söz verdiği zaman sözünden döner."

٣٥٠ــ رَوَى النَّسَائِيُّ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: ثَلاَثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ، فَهُوَ مُنَافِقٌ: إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا اؤْتُمِنَ خَانَ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ، فَمَنْ كَانَتْ فِيهِ وَاحِدَةٌ مِنْهُنَّ، لَمْ تَزَل فِيهِ خَصْلَةٌ مِنَ النِّفَاقِ حَتَّى يَتْرُكَهَا.

350- Nesai, Abdullah bin Mes'ud (r.a)'un şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Üç özellik kimde bulunursa o münafıktır: Konuştuğu zaman yalan söyler. Kendisine güvenildiği (kendisine bir şey emanet edildiği) zaman hıyanet eder. Söz verdiği zaman sözünde durmaz. Kimde bu sayılanlardan herhangi bir özellik bulunursa, onu bırakıncaya kadar kendisinde münafıklıktan bir haslet vardır demektir."

٣٥١ــ رَوَى التِّرمِذِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «خَصْلَتَانِ لاَتَجْتَمِعَانِ فِي مُنَافِقٍ: حُسْنُ سَمْتٍ، وَلاَ فِقْهٌ فِي الدِّينِ».

351- Tirmizi, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"İki özellik vardır ki, bunlar bir münafıkta bir araya gelmez: Güzel gidişat ve dinde kavrayış (fıkıh)."

٣٥٢ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «تَجِدُونَ مِنْ شَرِّ النَّاسِ عِنْدَاللَّهِ تَعَالَى يَوْمَ القِيَامَةِ ذَا الوَجْهَيْنِ: اَلَّذِي يَأْتِي هَؤُلاَءِ بِوَجْهٍ، وَهَؤُلاَءِ بِوَجْهٍ».

352- Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

350-Nesai (8/117) 47-Kitabu'l İman. 20-Münafığın alameti babı. İsnadı sahihtir.

351-Tirmizi (5/49, 50) 42-Kitabu'l İlm. 19-Fıkh (dini konularda bilgi edinmenin) ibadetten daha üstün olduğuna dair rivayetler babı. İsnadı hasendir.

"Kıyamet günü, Allah nazarında en fena insanların, iki yüzlüler olduklarını göreceksiniz. Bunlar birilerine bir yüzleriyle, birilerine diğer yüzleriyle görünürler."

Bir rivayette de Ebu Hureyre (r.a)'nin şöyle söylediği bildirilmiştir:

"Ben Resulullah (a.s)'ın şöyle söylediğini duydum:

"İnsanların en fenaları iki yüzlülerdir." hadisin devamı yukarıdaki gibidir. (1)

٣٥٣ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «مَثَلُ الْمُنَافِقِ كَالشَّاةِ الْعَائِرَةِ بَيْنَ الْغَنَمَيْنِ، تُعِيرُ إِلَى هَذِهِ مَرَّةً، وَإِلَى هَذِهِ مَرَّةً».

353- Müslim, Abdullah bin Ömer (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Münafığın örneği, iki koyun arasındaki şaşkın koyun örneğidir. Bu koyun bir berikine bir diğerine gider, durur."

Nesai'nin rivayetinde şöyle bir ilave vardır:

"Hangisine uyacağını bilemez." (2)

٣٥٤ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ زَيْدِ بْنِ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ نَاسٌ لِابْنِ عُمَرَ: إِنَّا لَنَدْخُلُ إِلَى سُلْطَانِنَا أَوْ أُمَرَائِنَا، فَنَقُولُ لَهُمْ بِخِلَافِ مَانَتَكَلَّمُ إِذَا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِهِمْ. فَقَالَ: كُنَّا نَعُدُّ هَذَا نِفَاقًا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

354- Buhari, Zeyd bin Abdullah bin Ömer (r.a)'den rivayet etmiştir:

"İnsanlar İbni Ömer (r.a)'e: "Biz yöneticilerimizin yanına giriyor ve onun

---

352-Buhari (10/474) 78-Kitabu'l Edeb. 52-İki yüzlüler hakkında söylenilenler babı. Müslim (4/2011) 45-Kitabu'l Birr ve's Sıla ve'l Adab. 26-İki yüzlünün yerilmesi ve böyle bir günahı işlemenin haram olduğuna ait bab. Muvatta (2/991) 56-Kitabu'l Kelam. 8-Malın zayi edilmesi ve iki yüzlü hakkında gelen rivayetler babı.

353-Müslim (4/2146) 50-Kitabu Sıfati'l Münafikin ve Ahkamihim. Onyedinci hadis.

354-Buhari (13/170) 93-Kitabu'l Ahkam. 27-Bir yöneticiyi yanında övüp de yanından çıktıktan sonra bundan farklı şeyler söylemenin hoş karşılanmadığı babı.

1) Müslim, bir öncki hadisin geçtiği yer.

2) Nesai (8/124) 47-Kitabu'l İman. 31-Münafığın örneği babı.

yanından dışarı çıktığımızda konuştuklarımızdan farklı şeyler söylüyoruz" dediler. İbni Ömer (r.a) de şöyle söyledi: "Biz bunu Resulullah (a.s) zamanında nifak olarak görürdük."

٣٥٥ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: إِنَّمَا كَانَ النِّفَاقُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَأَمَّا الْيَوْمَ، فَإِنَّهُ هُوَ الْكُفْرُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَفِي أُخْرَى: [فَإِنَّمَا هُوَ] الْكُفْرُ أَوِ الْإِيمَانُ.

355- Buhari, Huzeyfe bin Yeman (r.a)'ın şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) zamanında münafıklık vardı. Bugün ise o, imandan sonra küfürdür."

Bir rivayette de şu ifade geçmektedir:

"O küfür veya imandır." (1)

Bir başka rivayette ise Huzeyfe bin Yeman (r.a)'ın şöyle söylediği bildirilmiştir:

"Bugünkü münafıklar Resulullah (a.s)'ın döneminde yaşamış olan münafıklardan daha fenadırlar. O zamanda münafıklar, münafıklıklarını gizliyorlardı, bugünküler ise açığa vuruyorlar." (2)

٣٥٦ــ رَوَى أَحْمَدُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ جَالِسًا فِي ظِلِّ حُجْرَتِهِ قَدْ كَانَ يَقْلِصُ مِنْهُ الظِّلُّ فَقَالَ لِأَصْحَابِهِ: «يَجِيئُكُمْ رَجُلٌ يَنْظُرُ إِلَيْكُمْ بِعَيْنَيْ شَيْطَانٍ فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَلَا تُكَلِّمُوهُ». قَالَ: فَجَاءَ رَجُلٌ أَزْرَقُ فَلَمَّا رَآهُ النَّبِيُّ ﷺ دَعَاهُ قَالَ: «عَلَامَ تَشْتِمُنِي أَنْتَ وَأَصْحَابُكَ» ؟ قَالَ: كَمَا أَنْتَ حَتَّى آتِيَكَ بِهِمْ. فَذَهَبَ فَجَاءَ بِهِمْ يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا وَلَا فَعَلُوا، وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ﴾ إِلَى آخر الآية.

356- Ahmed, İbni Abbas (r.a)'ın şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

355-Buhari (13/68) 92-Kitabu'l Fiten. 21-Bir topluluğun yanında bir şey söyleyip çıktıktan sonra, içerde söylediğinden farklı şeyler söylemekle ilgili bab.
356-Ahmed (1/350) Keşfu'l Estar (3/74)
1) Buhari, bir önceki hadisin geçtiği yer.
2) Buhari, bir önceki hadisin geçtiği yer.

"Resulullah (a.s), odasının gölgesinde oturuyordu. Gölge üzerinden çekilmek üzereydi. Ashabına şöyle söyledi:

"Yanınıza bir adam geliyor, o size şeytanın gözleri ile bakacak. Onu gördüğünüzde kendisiyle konuşmayın." Biraz sora, mavi (giyimli) bir adam geldi. Hz. Peygamber (a.s) onu görünce yanına çağırdı ve: "Sen ve arkadaşların neden dolayı benim hakkımda ileri geri konuşuyorsunuz?" diye sordu. Adam: "Sen olduğun yerde dur, arkadaşlarımı yanına getireyim" dedi. Adam gitti ve arkadaşlarını getirdi. Bunlar, iddia edilenleri söylemedikleri ve yapmadıkları üzere yemin ettiler. Bunun üzerine yüce Allah şu ayet-i kerimesini indirdi:

"Allah onların hepsini tekrar dirilttiği gün, size yemin ettikleri gibi O'na da yemin ederler. Bu yeminin kendilerine bir yarar sağlayacağını sanırlar. Dikkat edin onlar şüphesiz yalancıdırlar." (1)

Taberani'nin rivayetinde ise şu ifade geçmektedir:

"Adamlar geldiklerinde iddia edilenleri söylemedikleri ve yapmadıkları konusunda yemin etmeye başladılar. Bunun üzerine Resulullah (a.s) kendilerini bıraktı." (2)

Bir başka rivayet de şöyledir:

"Resulullah (a.s): "Birazdan yanınıza şeytanın gözleri ile bakan bir adam gelecek" diye buyurdu. Az sonra mavi (giyimli) bir adam geldi ve: "Ey Muhammed, bana neden dolayı kötü söz söylüyorsun?" ya da "kızıyorsun?" diye söyledi. Yahut buna benzer bir söz söyledi. Sonra da yemin etmeye başladı. Bu olayın ardından Mücadele suresindeki "Bile bile yalan üzere yemin ediyorlar" (3) ayeti ile diğer ayet-i kerime indi." (4)

٣٥٧ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ : «مَا أَظُنُّ فُلَانًا وَفُلَانًا يَعْرِفَانِ مِنْ دِينِنَا شَيْئًا».

357- Buhari, Hz. Aişe (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

357-Buhari (10/485) 78-Kitabu'l Edeb. 59-Zan konusunda neyin caiz olacağı babı.

1) Mücadele Suresi: 18

2) Mu'cemu'l Kebir (12/7) Taberaninin rivayetinin kalan kısmı Ahmed'in rivayetindeki gibidir. Mecma (7/122)'da bütün bu rivayetlerde geçen ravileri, Sahih'te isimleri bulunan ravilerdir" diye söylenmektedir.

3) Mücadele Suresi: 14

4) Mecma'uz-Zeavid, yukarıda zikredilen yer.

"Filancanın ve filancanın bizim dinimizden bir şey bildiklerini sanmıyorum."

Leys şöyle söylemiştir:

"Söz konusu iki kişi münafıklardandı."

Bir başka rivayette ise Hz. Aişe (r.a)'nin şöyle söylediği bildirilmiştir:

"Bir gün Resulullah (a.s) yanıma girdi ve şöyle buyurdu:

"Ey Aişe! Filanca ile filancanın bizim üzerinde olduğumuz dinimizi bildiklerini sanmıyorum." (1)

Söz konusu iki kişi Allahu Teala'nın haklarında şöyle buyurduğu kimselerdendi.

"Ey Muhammed! Putperestlerin içinde seni dinleyenler vardır. Sonra senin yanından çıkınca bilgili kimselere "Az önce ne demişti?" diye sorarlar. İşte bunlar, Allah'ın kalplerini mühürlemiş olduğu, kendi heveslerine uyan kimselerdir." (2)

٣٥٨ـ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الأَكْوَعِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: عُدْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ رَجُلاً مَوْعُوكًا. قَالَ: فَوَضَعْتُ يَدَيَّ عَلَيْهِ، فَقُلْتُ: وَاللَّهِ مَا رَأَيْتُ كَالْيَوْمِ رَجُلاً أَشَدَّ حَرًّا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بِأَشَدَّ حَرًّا مِنْهُ يَوْمَ القِيَامَةِ؟ هَذَيْنِكَ الرَّجُلَيْنِ الرَّاكِبَيْنِ المُقَفِّيَيْنِ». لِرَجُلَيْنِ حِينَئِذٍ مِنْ أَصْحَابِهِ.

358- Müslim, Seleme bin Ekva (r.a)'nın şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) ile ateşli bir hastalığa tutulmuş bir adamı ziyaret ettik. Ellerimi hastanın üzerine koydum ve:"Vallahi, bugün gördüğüm kadar, yüksek ateşi olan bir adam görmüş değilim" dedim. Bunun üzerine Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Kıyamet gününde bundan daha şiddetli ateşe tutulacak olanları sana bildi-

---

358-Müslim (4/2146) 50-Kitabu Sıfati'l Münafıkin ve Ahkamihim. Onyedinci hadis. Nevevi, Müslim'in şerhinde şöyle söylemiştir: "Hadiste söz konusu edilen iki kişinin, kendilerini müslüman olarak göstermeleri ve sahabeden saymaları sebebiyle Resulullah (a.s) onları ashabı arasında zikretmiştir. Gerçekte ise onlar sahabiliğin faziletine ve üstünlüğüne ermiş kimseler değillerdi.

1) Buhari, bir önceki hadisin geçtiği yer.

2) Muhammed Suresi: 16

reyim mi?" Şu arkalarını sana dönmüş ve binek üzerinde giden iki adam."

Kasdettiği kimseler o zaman ashabı içinde yer alan iki kişiydi.

٣٥٩ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنِ الأَسْوَدِ يَزِيدِ النَّخَعِيِّ قَالَ: كُنَّا فِي حَلْقَةِ عَبْدِاللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، فَجَاءَ حُذَيْفَةُ، حَتَّى قَامَ عَلَيْنَا، فَسَلَّمَ، ثُمَّ قَالَ: لَقَدْ أُنْزِلَ النِّفَاقُ عَلَى قَوْمٍ خَيْرٍ مِنْكُمْ. فَقُلْنَا: سُبْحَانَ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: ﴿إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ﴾ فَتَبَسَّمَ عَبْدُاللَّهِ، وَجَلَسَ حُذَيْفَةُ فِي نَاحِيَةِ الْمَسْجِدِ، فَقَامَ عَبْدُاللَّهِ وَتَفَرَّقَ أَصْحَابُهُ، فَرَمَانِي بِالْحَصْبَاءِ، فَأَتَيْتُهُ، فَقَالَ حُذَيْفَةُ: عَجِبْتُ مِنْ ضَحِكِهِ، وَقَدْ عَلِمَ مَا قُلْتُ، لَقَدْ أُنْزِلَ النِّفَاقُ عَلَى قَوْمٍ كَانُوا خَيْرًا مِنْكُمْ، ثُمَّ تَابُوا فَتَابَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ.

359- Buhari, Esved bin Yezid Nehai (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Abdullah bin Mes'ud (r.a)'un sohbet halkasında bulunuyorduk. O sırada Huzeyfe (r.a) geldi, bizim yanımıza yanaştı, selam verdi ve: "Nifak (hükmü) sizden daha üstün (hayırlı) bir topluluğa indi" diye söyledi. Biz: "Subhanallah, nasıl olur? Yüce Allah: "Şüphesiz ki, münafıklar cehennemin en alt tabakasındadırlar" (1) diye buyuruyor" dedik. Abdullah (r.a) gülümsedi. Huzeyfe (r.a) de mescidin bir tarafına oturdu. Sonra Abdullah (r.a) kalktı, sohbet halkasına toplanmış olanlar da dağıldılar. Abdullah (r.a) bana küçük bir çakıl taşı attı. Ben yanına gittim. Huzeyfe (r.a) şöyle söyledi: "Ben onun (Abdullah (r.a)'ın) gülmesine hayret ettim. O benim ne kasdettiğimi anlamıştır. Nifak (hükmü) sizden daha üstün (hayırlı) olanlara indi, onlar sonra tevbe ettiler, Allahu Teala da tevbelerini kabul etti."

Bir Açıklama

İbni Esir şöyle söylemiştir:

"Ayette geçen "edderku'l-esfel" ibaresi, "cehenemin en alt tabakası" anlamınadır. Cehennem tabakalar halindedir ve bu tabakalar üstüste sıralanmış durumdadır."

"Nifak (hükmü) sizden daha üstün (hayırlı) olanlara indi, onlar sonra tevbe ettiler, Allahu Teala da tevbelerini kabul etti" sözü ile kastedilen anlam şudur:

Münafıklardan bir gurup durumlarını düzelttiler, doğruluk üzere hareket et-

---

359-Buhari (8/266) 65-Kitabu't Tefsir. 4-Nisa suresi. 25-"Münafıklar cehennemin en alt tabakasındadırlar" ayet-i kerimesi ile ilgili bab.

1) Nisa Suresi: 145

meye başladılar. Böylelikle (Abdullah (a.s)'ın) kendilerine sohbet ettiği tabiilerin seviyesinden daha üstün bir seviyeye ulaştılar. Çünkü onlar Resulullah (a.s)'ın sohbetinde bulunmuş kişilerdi ve doğrulukta da o derece bir seviye kazanabilmişlerdi. Mucemmi, Yezid ve Cariye bin Amir 'in iki oğlu önce münafıkların arasında bulunuyorlardı. Daha sonra durumlarını düzelterek doğruluk üzere hayatlarını düzenlemişlerdi."

Yukarıdaki hadiste yüce Allah'ın kalpleri değiştireceğine, kalplerin bir halden bir hale dönüşebileceğine dikkat çekildiği anlaşılmaktadır.

٣٦٠ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَهُمْ: «مَنْ يَصْعَدُ الثَّنِيَّةَ ثَنِيَّةَ الْمُرَارِ، فَإِنَّهُ يُحَطُّ عَنْهُ مَا حُطَّ عَنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ». قَالَ: فَكَانَ أَوَّلُ مَنْ صَعِدَهَا خَيْلُنَا، خَيْلُ بَنِي الْخَزْرَجِ، ثُمَّ تَتَامَّ النَّاسُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «وَكُلُّكُمْ مَغْفُورٌ لَهُ، إِلاَّ صَاحِبَ الْجَمَلِ الأَحْمَرِ». فَأَتَيْنَاهُ، فَقُلْنَا: تَعَالَ، يَسْتَغْفِرْ لَكَ رَسُولُ اللَّهِ. فَقَالَ: وَاللَّهِ، لأَنْ أَجِدَ ضَالَّتِي أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَسْتَغْفِرَ لِي صَاحِبُكُمْ. قَالَ: وَإِذَا هُوَ يَنْشُدُ ضَالَّةً لَهُ.

360- Müslim, Cabir bin Abdullah (r.a)'tan rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Kim Seniyyetu'l Murar yoluna tırmanırsa, onun üzerinden İsrailoğullarının üzerinden kaldırılan şey kaldırılır (veya giderilir -yani günahları bağışlanır)."

Bu yola ilk tırmanan bizim atlarımız, yeni Hazrecoğullarının atları oldu. Sonra insanlar birbirlerini takib ederek birbirleri peşinden bu yola tırmandılar. Bunun üzerine Resulullah (a.s):

"Kırmızı deve sahibi dışında hepiniz bağışlandınız" diye buyurdu. Biz onun (kırmızı deve sahibinin) yanına gittik: "Gel, Resulullah (a.s) senin için mağfiret dilesin" dedik. Adam: "Vallahi, kaybettiğimi bulmam, arkadaşınızın bana mağfiret dilemesinden daha sevimlidir" diye söyledi. Baktık adam kaybettiği şeyi soruşturup duruyor."

٣٦١ــ رَوَى أَبُو دَاوُدَ عَنْ بُرَيْدَةَ بْنِ الْحُصَيْبِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لاَتَقُولُوا لِلْمُنَافِقِ سَيِّدٌ، فَإِنَّهُ إِنْ يَكُ سَيِّدًا فَقَدْ أَسْخَطْتُمُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ».

360-Müslim (4/2144) 50-Kitabu Sıfati'l Münafıkin ve ahkamihim. Onikinci hadis.

361- Ebu Davud, Bureyde bin Hüseyb (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Münafığa seyyid (efendi) demeyin. Eğer o seyyid (efendi) olursa, Allahu Teala'yı kızdırmış olur."

٣٦٢ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ فِي الْأَوْسَطِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: قَالَ: مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى عَبْدِاللَّهِ بْنِ أُبَيِّ بْنِ سَلُولٍ وَهُوَ فِي ظِلٍّ فَقَالَ: قَدْ غَيَّرَ عَلَيْنَا ابْنُ أَبِي كَبْشَةَ. فَقَالَ ابْنُهُ عَبْدُاللَّهِ [أَيْ لِرَسُولِ اللَّهِ] : وَالَّذِي أَكْرَمَكَ وَأَنْزَلَ عَلَيْكَ الكِتَابَ لَئِنْ شِئْتَ لَأَتَيْتُكَ بِرَأْسِهِ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : «لَا، وَلَكِنْ بِرَّ أَبَاكَ وَأَحْسِنْ صُحْبَتَهُ».

362- Taberani, Evsat'ta Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Abdullah bin Ubeyy bin Selul gölgede dururken, Resulullah (a.s) yanından geçti. İbni Ubeyy: "Ebu Kebşe'nin oğlu üzerimizi tozlattı." dedi. Bunun üzerine oğlu Abdullah (İbni Ubeyy'in oğlu) Resulullah (a.s)'a: "İstersen sana kafasını getireyim" dedi. Resulullah (a.s) ise şöyle buyurdu:

"Hayır. Ancak sen babana iyilik et ve onunla iyi geçinmeye bak."

٣٦٣ــ رَوَى أَحْمَدُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ: عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِنَّ لِلْمُنَافِقِينَ عَلَامَاتٌ يُعْرَفُونَ بِهَا: تَحِيَّتُهُمْ لَعْنَةٌ وَطَعَامُهُمْ نُهْبَةٌ وَغَنِيمَتُهُمْ غُلُولٌ، لَا يَقْرَبُونَ الْمَسَاجِدَ إِلَّا هَجْرًا

361-Ebu Davud (4/295) Kitabu'l Edeb. Kölenin sahibine "rabbim" ("rabbi" ya da "rabbeti") demesinin gerektiği ile ilgili bab. İsnadı sahihtir.

362-Mecma'uz-Zevaid (1/109) Haysemi şu açıklamayı yapmıştır: "Bunu Taberani rivayet etmiş ve şöyle söylemiştir: "Bunu Zeyd bin Bişr el-Hadrami ferd olarak rivayet etmiştir (yani bir önceki raviden nakleden bir tek o vardır, ondan başka bu hadisi nakleden biri olmamıştır)" demiştir. Söz konusu kişiyi İbni Hibban sika görmüştür. Hadisin kalan ravileri ise sikadırlar."

"Eğer o seyyid olursa Allahu Teala'yı kızdırmış olursunuz" sözü hakkında: Yani o, kabilesinin yahut halkının efendisi, başkanı ve lideri olursa, münafığı böyle bir makama getirmekten dolayı Allahu Teala'yı kızdırmış olursunuz. Çünkü münafığın böyle bir göreve getirilmesi, onun büyütülmesi ve kendisine hürmet ve itibar gösterilmesi anlamı taşır. Münafık ise böyle bir hürmet ve tazime layık değildir. Eğer kelimenin ifade ettiği anlamda "seyyid" (yani efendi, lider, başkan) değilse o zaman ona "seyyyid" denilmesi nasıl hoş karşılanır? Bu kez yalan söylenilmiş ve ikiyüzlülük edilmiş olur. Bu konuda şöyle bir açıklama da yapılmıştır: Eğer münafık seyyid (başkan) olursa, bu sefer ona itaat etmeniz gerekecektir. Ona itaat etmeniz halinde ise Allahu Teala'yı kızdırmış olursunuz." (Avnu'l Ma'bud, 4/453)

وَلاَ يَأْتُونَ الصَّلاَةَ إِلاَّ دُبُرًا مُسْتَكْبِرِينَ لاَيَأْلَفُونَ وَلاَ يُؤْلَفُونَ خُشُبٌ بِاللَّيْلِ صُخُبٌ بِالنَّهَارِ» وَقَالَ يَزِيدُ مَرَّةً: «سُخُبٌ بِالنَّهَارِ».

363- Ahmed, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Münafıkların, tanınmalarını sağlayan bir takım belirtileri vardır. Selamları lanetlidir. Yedikleri yağmadır, ganimetleri aşırmaktır. Mescidlere ancak isteksizce ve zoraki yaklaşırlar. Namazı ancak kibirle ve arkada kılarlar. Kendileri ile yakınlık kurulamaz ve kendileri de başkaları ile yakınlık kurmazlar. Geceleri odun halindedir ve geceleri de çığırtkandırlar."

٣٦٤ــ رَوَى الْبَزَّارُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: يَقُولُ أَحَدُهُمْ: أَبِي صَحِبَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَكَانَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، وَلَنَعْلٌ خَلِقٌ خَيْرٌ مِنْ أَبِيهِ.

364- Bezzar, İbni Abbas (r.a)'ın şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Onlardan biri "Babam, Resulullah (a.s)'ın sohbetine katılmış, O'nunla bir arada bulunmuştur" diyor. Eskimiş bir çarık, onun babasından daha hayırlıdır."

Bir Açıklama

Bu söz münafıklar hakkında söylenmiştir. Onlar dıştan Resulullah (a.s) ile birlikte, içlerinde bulunup sahabileri arasına girmiş olmakla birlikte, içlerinde küfür inancı taşıyorlardı. Böyleleri azınlıktaydı. Resulullah (a.s), onların İslam açısından tehlike arzedecek bir noktaya gelmeleri halinde durumlarının açığa çıkması için Hz. Huzeyfe (r.a)'ye kendilerini tanıtmıştı. Bundan dolayı sahabilerin tümünün adil oldukları hükmü, içlerinde böyle kimselerin bulunmasından

---

363-Ahmed (2/293) Keşfu'l Estar (1/61) Haysemi de Mecma (1/102)'da şöyle söylemiştir: "Bunu Ahmed ve Bezzar rivayet etmiştir. Ravileri arasında Abdulmelik bin Kudame Cumhi'nin adı geçmektedir. Bu kişiyi Yahya bin Mu'in ve onun dışında bazı ilim adamları sika görmüşlerdir. Darekutni ve daha başka bazı ilim adamları ise zayıf görmüşlerdir." Buna göre Yahya'nın metodu itibarıyla hadis hasen derecesi kazanmaktadır.

364-Keşfu'l Estar. Bir önceki hadisin geçtiği yer. Haysemi de, Mecma (1/113)'da şu açıklamayı yapmıştır: "Bunu Bezzar rivayet etmiştir. Ravileri Sahih'te isimleri bulunan ravilerdir"

"Gündüzleri çığırtkandırlar": Yani gündüzleri ötede beride bağırıp çağırırlar, onunla bununla münakaşa ederler.

dolayı bozulmaz. Çünkü Resulullah (a.s) onlar hakkında gerekli tedbirini almış, Hz. Huzeyfe (r.a)'ye kendilerini tanıtmıştı.

٣٦٥ــ رَوَى أَبُو يَعْلَى عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: غَدَا أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! هَلَكْنَا وَرَبِّ الكَعْبَةِ. قَالَ: «وَمَا ذَاكَ؟» قَالُوا: اَلنِّفَاقُ، اَلنِّفَاقُ. قَالَ: «أَلَسْتُمْ تَشْهَدُونَ أَنْ لاَإِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ لاَشَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ؟». قَالُوا: بَلَى. قَالَ: «لَيْسَ ذٰلِكَ النِّفَاقَ» قَالَ: ثُمَّ عَادُوا الثَّانِيَةَ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! هَلَكْنَا وَرَبِّ الكَعْبَةِ. قَالَ: «وَمَا ذَاكَ؟» . قَالُوا: اَلنِّفَاقُ، اَلنِّفَاقُ. قَالَ: «أَلَسْتُمْ تَشْهَدُونَ أَنْ لاَإِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ لاَشَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ؟». قَالُوا: بَلَى. قَالَ، «لَيْسَ ذَاكَ النِّفَاقَ». قَالَ: ثُمَّ عَادُوا الثَّالِثَةَ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! هَلَكْنَا وَرَبِّ الكَعْبَةِ. قَالَ: «وَمَا ذَاكَ؟». قَالُوا: اَلنِّفَاقُ. قَالُوا: إِنَّا إِذَا كُنَّا عِنْدَكَ كُنَّا عَلَى حَالٍ وَإِذَا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِكَ هَمَّتْنَا الدُّنْيَا وَأَهْلُونَا. قَالَ: «لَوْ أَنَّكُمْ إِذَا خَرَجْتُمْ مِنْ عِنْدِى تَكُونُونَ عَلَى مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ لَصَافَحَتْكُمُ الْمَلاَئِكَةُ بِطُرُقِ المَدِيْنَةِ».

365- Ebu Ya'la, Enes bin Malik (r.a)'in şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s)'ın ashabı yanına toplanarak: "Ey Allah'ın Resulü, Kabe'nin Rabb'ine yemin olsun ki, biz helak olduk" dediler. Resulullah (a.s): "Bu da ne demek oluyor?" diye sordu. Sahabiler: "Nifak, nifak" dediler. Resulullah (a.s):

"Siz Allah'tan başka ilah olmadığına, O'nun tek olduğuna ve ortağı olmadığına, Muhammed'in de O'nun kulu ve peygamberi olduğuna şehadet etmiyor musunuz?" diye buyurdu. Sahabiler: "Evet, ediyoruz" dediler. Resulullah (a.s): "Artık bunda bir nifak yoktur" diye buyurdu.

Sonra sahabiler ikinci kez Resulullah (a.s)'ın yanına giderek: "Ey Allah'ın Resulü, Kabe'nin Rabbi'ne yemin olsun, biz helak olduk" dediler. Resulullah (a.s) yine: "Bu da ne demek oluyor?" diye sordu. Sahabiler: "Nifak, nifak" dediler. Resulullah (a.s) tekrar:

"Siz Allah'tan başka ilah bulunmadığına, O'nun tek olduğuna ve ortağı bu-

---

365-Mecma'u'z-Zevaid (10/310) Haysemi burada şu açıklamayı yapmıştır: "Bunu Ebu Ya'la rivayet etmiştir. Gassan bin Berzin dışında kalan ravileri, Sahih'te isimleri bulunan ravilerdir. Bu kişi ise sikadır" Takrib (2/105)'te de müellif Gassan bin Berzin hakkında: "Saduktur, ancak hata etmiş olabilir" demiştir.

lunmadığına, Muhammed'in de O'nun kulu ve peygamberi olduğuna şehadet etmiyor musunuz?" diye buyurdu. Sahabiler: "Evet, ediyoruz" dediler. Resulullah (a.s): "Artık bunda bir nifak yoktur" diye buyurdu. Sahabiler üçüncü kez yeniden Resulullah (a.s)'ın yanına giderek: "Ey Allah'ın Resulü, Kabe'nin Rabbi'ine yemin olsun, biz helak olduk" dediler. Resulullah (a.s): "Bu da ne demek oluyor?" diye sordu. "Nifak" dediler ve sonra da sözlerine şöyle devam ettiler:

"Biz senin yanında bulunduğumuz zaman bir hal üzere oluyoruz. Sonra senin yanından çıktığımızda, dünya ve ailemizin düşüncesi bizi kaplıyor." Bunun üzerine Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Eğer ki, siz benim yanımdan çıktığınız zaman, benim yanımda iken bulunduğunuz hali koruyabilseniz, Medine'nin sokaklarında melekler sizinle musafaha ederler."

٣٦٦ــ رَوَى الْبَزَّارُ عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «إِنَّمَا أَتَخَوَّفُ عَلَيْكُمْ رَجُلاً قَرَأَ الْقُرْآنَ حَتَّى إِذَا رُئِيَ عَلَيْهِ بَهْجَتُهُ وَكَانَ رِدْءًا لِلإِسْلاَمِ اِعْتَزَلَ إِلَى مَاشَاءَ اللَّهُ وَخَرَجَ عَلَى جَارِهِ بِسَيْفِهِ وَرَمَاهُ بِالشِّرْكِ».

366- Bezzar, Huzeyfe (ra.)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Sizin için şöyle birinden korkarım ki, Kur'an-ı Kerim'i okur, Kur'an'ın güzelliği kendisine gösterilinceye kadar devam eder. Bundan önce ise müslümanlığı zayıf biridir. Söz konusu durumdan sonra Allah'ın dilediği kadar bir süre uzlete çekilir. Ardından da kılıcını alıp komşusunun karşısına çıkar ve onu müşriklikle suçlar."

٣٦٧ــ رَوَى أَحْمَدُ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «أَكْثَرُ مُنَافِقِي أُمَّتِي قُرَّاؤُهَا».

367- Ahmed, Abdullah bin Amr (r.a)'dan rivayet etmiştir:

366-Keşfu'l Estar (1/99) Mecma'u'z-Zavaid (1/187) Haysemi: "Bu hadisin isnadı hasendir" demiştir.

367-Ahmed (2/175) Mecma'u'z-Zevaid (6/229) Haysemi: "Bunu Ahmed ve Taberani rivayet etmiştir. Taberani'nin ravileri sikadır. Ahmed'in iki isnadından birinin ravileri de sikadır. Ahmed bu hadisi, ravileri sika ve sağlam olan bir senetle Akabe bin Amir'den de rivayet etmiştir.

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Benim ümmetimin münafıklarının çoğu Kur'an okuyucular arasındadır."

Bir Açıklama

Bu hadis-i şerif, Allah'ın ayetleri ile dünyalıktan az bir mal satın alan ve hak ile batılı birbirine karıştırarak hakkı gizleyen kimseler hakkında söylenmiştir. Böyleleri zalimlere ve kafirlere yakınlık gösterirler. Dıştan ilim sahibi görünseler de içten münafıktırlar.

٣٦٨ــ رَوَى أَحْمَدُ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «خَلْفٌ بَعْدَ السِّتِّينَ أَضَاعُوا الصَّلَوَاتِ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا ثُمَّ يَكُونُ خَلْفٌ يَقْرَؤُونَ الْقُرْآنَ لَا يَعْدُو تَرَاقِيَهُمْ وَيَقْرَأُ الْقُرْآنَ ثَلَاثَةٌ: مُؤْمِنٌ وَمُنَافِقٌ وَفَاجِرٌ». قَالَ بَشِيرٌ: فَقُلْتُ لِلْوَلِيدِ مَاهَؤُلَاءِ الثَّلَاثَةُ؟ قَالَ: الْمُنَافِقُ كَافِرٌ بِهِ وَالْفَاجِرُ يَتَأَكَّلُ بِهِ وَالْمُؤْمِنُ يُؤْمِنُ بِهِ.

368- Ahmed, Ebu Sa'id el Hudri (r.a)'nin şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Ben Resulullah (a.s)'ın şöyle söylediğini duydum:

"Altmış yıl sonra namazları yitiren, heveslerine uyan bir topluluk gelecek. Onlardan sonra bir topluluk gelir ki, Kur'an-ı Kerim'i okurlar ama, Kur'an-ı Kerim onların derecelerini artırmaz. Kur'an-ı Kerim'i üç kişi okur: Mü'min, münafık ve facir."

(Hadisin ravilerinden olan) Beşir şöyle söylemiştir: "Ben Ebu Sa'id (r.a)'e "Bu üç kişinin durumları nedir?" diye sordum. Şöyle cevap verdi: "Münafık onu (yani Kur'an-ı Kerim'i) inkar eder, facir zoraki kabullenmeye çalışır (veya hazmetmeye çalışır), mü'min ise gönülden inanır."

٣٦٩ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ بَعْدِي كُلُّ مُنَافِقٍ عَلِيمِ اللِّسَانِ».

369- Taberani, İmran bin Husayn (r.a)'dan rivayet etmiştir:

68-Ahmed (3/38) Mecma'u'z-Zevaid (6/231) Haysemi: "Bunu Ahmed rivayet etmiştir, ravileri sikadır. Bunu aynı şekilde Taberani de Evsat'ta rivayet etmiştir" demiştir.

69-Mu'cemu'l Kebir (18/237) Keşfu'l Estar (1/97) Haysemi de, Mecma (1/187)'da şöyle söylemiştir: "Bunu Taberani Kebir'de ve Bezzar rivayet etmiştir. Bezzar'ın rivayetinde geçen raviler, Sahih'te isimleri bulunan ravilerdir.

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Benden sonra sizin için en çok korktuğum şey, ilim sahibi dili ile konuşan her bir münafıktır."

٣٧٠ــ رَوَى أَحْمَدُ عَنْ عُمَرَ بْنِ الخَطَّابِ قَالَ: حَذَّرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كُلَّ مُنَافِقٍ عَلِيمِ اللِّسَانِ.

370- Ahmed, Hz. Ömer (r.a)'in şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) bizi, ilim sahibi dili ile konuşan her bir münafıktan sakındırdı."

Bir Açıklama

Son beş hadis, İslami kisve taşıyan, Kur'an okuyan ama münafıklardan olan ve böyle olduğunun da farkında olmayan kimselerden sakındırmaktadır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Onlara: "Yeryüzünde bozgunculuk yapmayın," denildiği zaman "Biz ancak ıslah edicileriz" derler. Dikkat edin, onlar bozguncuların ta kendileridir, ama bunun farkında değildirler." (1)

Yukarıdaki beş hadisin üçüncüsü, söz konusu kişilerin özelliklerini bize bildirmektedir: *"Kur'an-ı Kerim'i okurlar ama, okudukları Kur'an-ı Kerim onların derecelerini artırmaz."* Çünkü okudukları Kur'an-ı Kerim kalplerine ulaşmıyor ki, üzerinde düşünsünler ve etkilensinler. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Onlar, Kur'an üzerinde düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpleri üzerinde kilitler mi var?" (2)

٣٧١ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ قَيْسِ بْنِ عُبَادٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قُلْتُ لِعَمَّارٍ: أَرَأَيْتُمْ صَنِيعَكُمْ هٰذَا الَّذِي صَنَعْتُمْ فِي أَمْرِ عَلِيٍّ، أَرَأْيًا رَأَيْتُمُوهُ، أَمْ شَيْئًا عَهِدَهُ إِلَيْكُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ؟ فَقَالَ: مَاعَهِدَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ شَيْئًا لَمْ يَعْهَدْهُ إِلَى النَّاسِ كَافَّةً، وَلٰكِنْ أَخْبَرَنِي حُذَيْفَةُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَعْلَمَهُ اثْنَى عَشَرَ مُنَافِقًا، مِنْهُمْ ثَمَانِيَةٌ لَايَدْخُلُونَ

370-Ahmed (2/22) Kesfu'l Estar (1/97) Haysemi de, Mecma (1/187)'da şöyle söylemiştir: "Bunu Taberani Kebir'de ve Bezzar rivayet etmiştir: Bezzar'ın rivayetinde geçen raviler, Sahih'te isimleri bulunan ravilerdir.

1) Bakara Suresi: 11-12

2) Muhammed Suresi: 24

الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ. وَأَرْبَعَةٌ لَمْ أَحْفَظْ مَا قَالَ [شُعْبَةُ] فِيهِمْ.

371- Müslim, Kays bin Ubbad (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Ammar (r.a)'a: "Hz. Ali (r.a)'ye karşı yaptığınız bu hareketinizin sebebi nedir? Kendi tesbitiniz olan görüşten mi, yoksa Resulullah (a.s)'ın sizden aldığı bir ahidden mi ileri gelmektedir?" diye sordum. Ammar (r.a) şöyle cevap verdi:

"Resulullah (a.s) (bu konuda) bizden herhangi bir ahid almış değildir. Diğer insanların hiçbiri ile de bu konuda bir ahidde bulunmuş değildir. Ancak Huzeyfe (r.a), Resulullah (a.s)'ın kendisine oniki münafığı tanıttığını ve bunlardan sekiz tanesinin, deve, iğnenin deliğinden geçmedikçe cennete giremiyeceklerini bildirdiğini söyledi."

Hadisin ravilerinden Esved bin Amir: ***"Şu'be'nin diğer dördü hakkında ne söylediğini aklımda tutamadım"*** diye söylemiştir. (1)

Bir başka rivayette de şu ifade geçmektedir:

"Onlardan sekiz tanesine, arkadan, kürek kemiklerinin arasından girip göğüslerinden çıkacak olan ateş korları (çıralar) yetecektir." (2)

٣٧٢ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ بَيْنَ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْعَقَبَةِ وَبَيْنَ حُذَيْفَةَ بَعْضَ مَايَكُونُ بَيْنَ النَّاسِ، فَقَالَ: أَنْشُدُكَ اللَّهَ، كَمْ كَانَ أَصْحَابُ الْعَقَبَةِ؟ قَالَ: فَقَالَ لَهُ الْقَوْمُ: أَخْبِرْهُ إِذْ سَأَلَكَ. فَقَالَ: كُنَّا نُخْبَرُ أَنَّهُمْ أَرْبَعَةَ عَشَرَ، فَإِنْ كُنْتَ مِنْهُمْ فَقَدْ كَانَ الْقَوْمُ خَمْسَةَ عَشَرَ، وَأَشْهَدُ بِاللَّهِ أَنَّ اثْنَيْ عَشَرَ مِنْهُمْ حَرْبٌ لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا، وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ، وَعَذَرَ ثَلَاثَةٌ، قَالُوا: مَاسَمِعْنَا مُنَادِيَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَلَا عَلِمْنَا بِمَا أَرَادَ الْقَوْمُ، وَقَدْ كَانَ فِي حَرَّةٍ، فَمَشَى، فَقَالَ: «إِنَّ الْمَاءَ قَلِيلٌ، فَلَا يَسْبِقْنِي إِلَيْهِ أَحَدٌ». فَوَجَدَ قَوْمًا قَدْ سَبَقُوهُ، فَلَعَنَهُمْ يَوْمَئِذٍ.

371-Müslim (4/2143) 50-Kitabu Sıfati'l Münafıkin ve Ahkamihim. Dokuzuncu hadis.

1) Esved bin Amir, bu hadisi Şu'be bin Haccac'dan rivayet eden ravidir. Hadisi Esved bin Amir'den de Ebu Bekir bin Ebi Şeybe rivayet etmiştir ve Müslim bu hadisi ondan almıştır. Esas'taki metinde Esved bin Amir'in adı geçmemektedir ancak "Şu'be'nin diğer dördü hakkında ne söylediğini aklımda tutamadım" sözünü Esved bin Amir'e aittir. (Çeviren)

2) Müslim (4/2144) Bir önceki hadisin geçtiği yer. Onuncu hadis.

372- Müslim, Ebu Tufeyl (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Akabe ehlinden olan bir adam ile Huzeyfe (r.a) arasında, insanlar arasında zaman zaman ortaya çıkabilen bir durum (kırgınlık) vardı. Adam, Huzeyfe (r.a)'ye:

"Allah için konuşmanı istiyorum, Akabe ashabı kaç kişi idi?" diye sordu. İnsanlar, Huzeyfe (r.a)'ye: "Adama sorduğu sorunun cevabını ver" diye söylediler. Huzeyfe (r.a) de şöyle cevap verdi:

"Bize onların ondört kişi oldukları bildiriliyordu. Eğer sen de onlardan idiysen o zaman onbeş kişiydiler demekki! Allah önünde şehadet ederim ki, onlardan onikisi dünya hayatında Allah ve Resulü ile savaş halinde idiler, şahidlerin şahitlik edecekleri günde de (yevmu'l eşhad'da, yani kıyamet gününde) öyle olurlar. Üç tanesi ise mazur sayılmıştır. Onlar :"Biz Resulullah (a.s)'ın münadisinin (çağırıcısının) sesini duymadık, etrafımızdaki insanların da neyi kasteddiklerini anlayamadık" diye mazeret beyan etmişlerdi. O zaman Resulullah (a.s) siyah kayalık bir yerde bulunuyordu ve: "Su azdır, kimse benden önce suyu kullanmaya kalkışmasın" diye buyurmuştu. Ancak bazı kimselerin kendinden önce suyu kullanmaya gittiklerini görmüş ve onları o zaman lanetlemişti."

Bir Açıklama

İbnül Esir şöyle söylemiştir:

"Bilgi yönünden zayıf olan bazı kimseler, yukarıdaki hadiste geçen Akabe ashabı ile kastedilenlerin, İslam'ın ilk dönemlerinde Resulullah (a..s)'a beyat etmiş olan Akabe ashabı olduklarını sanmaktadırlar. Onlar böyle bir şeyden uzaktırlar. Burada kestedilen kişiler, Resulullah (a.s), Tebük savaşından dönerken tırmanmış olduğu bir gedikte (Akabe'de) karşısına çıkmış olan kimselerdir. Resulullah (a.s) orada münadisine: "Kimse gediğe (Akabeye) çıkmasın" diye seslenmesini emretmiş, o da seslenmişti. Daha sonra Resulullah (a.s) oraya çıktığında söz konusu kişiler ağızlarını (yüzlerinin alt kısımlarını) bağlamış halde karşısına çıktılar. Böyle yapmakla tanınmamak istemişlerdi. Resulullah (a.s)'a bir fenalık niyetinde idiler, ancak Allahu Teala kendilerini bu niyetlerinde başarılı kılmamıştı." (1)

372-Müslim (4/2144) 50-Kitabu Sıfati'l Münafikin ve Ahkamihim. Onbirinci hadis. Bu hadiste kendilerinden söz edilen Akabe ehli ile ilgili olayın hikayesini Haysemi daha detaylı bir şekilde vermiştir.

1) Burada sözü edilen gedik (Akabe), Tebük yolu üzerinde bulunmaktaydı. Orada münafıklar Resulullah (a.s)'a karşı bir suikastte bulunmak istemişler, ancak başarılı olamamışlardı. Yoksa buradaki Akabe'nin ensar ile Resulullah (a.s) arasında bey'at'ın yapıldığı Mina'daki Akabe ile ilgisi yoktur. Olay bir sonraki hadiste biraz daha ayrıntılı anlatılmıştır. (Çeviren)

٣٧٣ــ رَوَى أَحْمَدُ عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ، قَالَ: لَمَّا أَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ غَزْوَةِ تَبُوكٍ أَمَرَ مُنَادِيًا فَنَادَى أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ آخِذٌ الْعَقَبَةَ فَلاَ يَأْخُذْهَا أَحَدٌ، فَبَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُودُهُ عَمَّارٌ وَيَسُوقُهُ حُذَيْفَةُ إِذْ أَقْبَلَ رَهْطٌ مُتَلَثِّمُونَ عَلَى الرَّوَاحِلِ، حَتَّى غَشُوا عَمَّارًا وَهُوَ يَسُوقُ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، وَأَقْبَلَ عَمَّارٌ يَضْرِبُ وُجُوهَ الرَّوَاحِلِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «قُدْ قُدْ». حَتَّى هَبَطَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَلَمَّا هَبَطَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَزَلَ، وَرَجَعَ عَمَّارٌ، فَقَالَ: «يَاعَمَّارُ هَلْ عَرَفْتَ الْقَوْمَ؟». قَالَ: قَدْ عَرَفْتُ عَامَّةَ الرَّوَاحِلِ، وَالْقَوْمُ مُتَلَثِّمُونَ. قَالَ: «هَلْ تَدْرِي مَا أَرَادُوا». قَالَ: اَللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: «أَرَادُوا أَنْ يَنْفِرُوا بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَيَطْرَحُوهُ». قَالَ: فَسَابَ عَمَّارٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ رَجُلاً مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: نَشَدْتُكَ بِاللَّهِ مَا كَانَ أَصْحَابُ الْعَقَبَةِ؟ قَالَ: أَرْبَعَةَ عَشَرَ. فَقَالَ: إِنْ كُنْتَ فِيهِمْ فَقَدْ كَانُوا خَمْسَةَ عَشَرَ فَعَدَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْهُمْ ثَلاَثَةً قَالُوا: وَاللَّهِ مَا سَمِعْنَا مُنَادِيَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَمَا عَلِمْنَا مَا أَرَادَ الْقَوْمُ. فَقَالَ عَمَّارٌ: أَشْهَدُ أَنَّ الاثْنَيْ عَشَرَ الْبَاقِينَ مِنْهُمْ حَرْبٌ لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الأَشْهَادُ. قَالَ أَبُو الْوَلِيدِ: وَذَكَرَ أَبُو الطُّفَيْلِ فِي تِلْكَ الْغَزْوَةِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لِلنَّاسِ، وَذَكَرَ لَهُ أَنَّ فِي الْمَاءِ قِلَّةً فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مُنَادِيًا لاَيَرِدُ الْمَاءَ قَبْلَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، فَوَرَدَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَوَجَدَ رَهْطًا قَدْ وَرَدُوهُ قَبْلَهُ، فَلَعَنَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَئِذٍ.

373- Ahmed, Ebu Tufeyl (r.a)'in şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) Tebük Gazvesi'nden döndüğü sırada, münadisine emretti. O da: "Resulullah (a.s) gediğe çıkacak, O'ndan önce kimse çıkmasın" diye seslendi. Resulullah (a.s), önünde Ammar (r.a), arkasında da Huzeyfe (r.a) olarak gediğe doğru tırmanırken, ağızlarına (yüzlerine) bağlar bağlamış bir takım kimseler karşısına çıktılar. Bu kişiler Ammar (r.a)'ın üzerine yüklendiler. Ammar (r.a) Resulullah (a.s)'ın önünden gitmekte idi. Ammar (r.a) karşılarına çıkanların yüzlerine vurmaya başladı. Resulullah (a.s) Huzeyfa (r.a)'ye: "Öne geç, öne geç" diye buyurdu. Daha sonra Resulullah (a.s) geri çekildi. Geri çekilince de aşağı indi. Arkasından Ammar (r.a) da geri döndü. Resulullah (a.s)

373-Ahmed (5/453) Heysemi de, Mecma (6/195)'da şöyle söylemiştir: "Bunu Ahmed rivayet etmiştir. Ravileri Sahih'te isimleri bulunan ravilerdir."

Ammar (r.a)'a: "Ey Ammar, karşımıza çıkan insanları tanıdın mı?" diye sordu. Ammar (r.a): "Karşımıza çıkan insanlar ağızlarını (yüzlerini) bağladıkları halde ben onların tümünü tanıdım" diye cevap verdi. Resulullah (a.s): "Sen onların neyi amaçladıklarını biliyor musun?" diye sordu. Ammar (r.a): "Allah ve Resulü daha iyi bilir" diye cevap verdi. Resulullah (a.s):

"Onlar, Allah'ın peygamberini bir yere kaçırıp yok etmeyi amaçlamışlardı" diye buyurdu. Daha sonra Ammar (r.a), Resulullah (a.s)'ın ashabından birini kenara çekerek:

"Allah için konuşmanı istiyorum, Akabe ashabı (yani söz konusu gedikte Resulullah (a..s)'ın karşısına çıkan kişiler -Çeviren) kaç kişiydiler?" diye sordu O şahıs; "Ondört kişiydiler" diye cevap verdi. Bunun üzerine Ammar (r.a): "Eğer sen de içlerinde idiysen onbeş kişiydiler. Resulullah (a.s) onlardan:

"Vallahi, biz Resulullah (a.s)'ın münadisinin sesini duymadık, yanımızdaki insanların da ne yapmak istediklerini bilmiyorduk" diye söylemiş olan üç kişinin adını saydı. Yemin ederim ki, geriye kalan oniki kişi, dünya hayatında da, şahitlerin şahitlik edecekleri günde de Allah ve Resulullah (a.s) ile savaş halindedirler" diye söyledi."

Ebu Velid şöyle söylemiştir:

"Ebu Tufeyl bu gazve ile ilgili olarak şunları söylemiştir:

"Resulullah (a.s)'a suyun az olduğu hatırlatıldı. Resulullah (a.s) da durumu çevresindekilere bildirmek üzere münadisine seslenmesini emretti. Münadi de: "Kimse Resulullah (a.s)'tan önce suyun yanına gitmesin" diye seslendi. Resulullah (a.s) suyun yanına gitti, bir takım kimselerin kendisinden önce oraya gitmiş olduklarını gördü. Bunun üzerine Resulullah (a.s) o gün onları lanetledi."

٣٧٤ــ رَوَى اَحْمَدُ عَنْ اَبِي سَعِيدٍ رَفَعَهُ: «لَوْ اَنَّ اَحَدَكُمْ يَعْمَلُ فِي صَخْرَةٍ صَمَّاءَ، لَيْسَ لَهَا بَابٌ وَلاَ كُوَّةٌ، يَخْرُجُ عَمَلُهُ لِلنَّاسِ كَائِنًا مَا كَانَ».

374- Ahmed, Ebu Sa'id (r.a)'den merfu olarak rivayet etmiştir:

"Biriniz her tarafı kapalı, bir kapısı ve de bir yarığı bulunmayan taşın içinde bir iş işlese, işlediği iş her ne olursa olsun, öylece insanların karşısına çıkar."

374-Ahmed (3/28) Müstedrek (4/314) Müellif burada: "Bu hadisin isnadı sahihtir" demiş, Zehebi de onu doğrulamıştır. Haysemi de Mecma'u'z-Zeavid (10/25)'de şu açıklamayı yapmıştır: "Bunu Ahmed ve Ebu Ya'la rivayet etmiştir, her ikisinin de isnadları hasendir."

٣٧٥ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ تَعْلِيقًا: قَالَ إِبْرَاهِيمُ التَّيْمِيُّ: مَا عَرَضْتُ قَوْلِي عَلَى عَمَلِي إِلاَّ خَشِيتُ اَنْ اَكُونَ مُكَذِّبًا. وَقَالَ ابْنُ اَبِي مُلَيْكَةَ: اَدْرَكْتُ ثَلاَثِينَ مِنْ اَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ كُلُّهُمْ يَخَافُ النِّفَاقَ عَلَى نَفْسِهِ [وَلاَ يَأْمَنُ الْمَكْرَ عَلَى دِينِهِ] مَا مِنْهُمْ اَحَدٌ يَقُولُ إِنَّهُ عَلَى إِيمَانِ جِبْرِيلَ وَمِيكَائِيلَ، وَيُذْكَرُ عَنِ الْحَسَنِ: مَا خَافَهُ إِلاَّ مُؤْمِنٌ، وَلاَ اَمِنَهُ إِلاَّ مُنَافِقٌ. وَمَا يُحْذَرُ مِنَ الْإِصْرَارِ عَلَى النِّفَاقِ وَالْعِصْيَانِ مِنْ غَيْرِ تَوْبَةٍ، لِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَى مَافَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾.

375- Buhari, muallak olarak şöyle rivayette bulunmuştur:

"İbrahim Teyyimi şöyle söylemiştir:

"Her ne zaman sözünü amelime arzetti isem, yalancı olmaktan korkmuşumdur." İbni Ebi Muleyke dedi ki:

"Resulullah (a.s)'ın ashasından otuz kadar kişiyle görüşmüşlüğüm var. Bunların hepsi de kendi nefsi hakkında nifaktan korkuyordu (ve dini hakkında bir oyuna düşürülemeyeceğinden emin olamıyordu). Onlardan hiçbiri Cibril (a.s) ya da Mikail (a.s)'in imanı üzere olduğunu söyleyemiyordu."

Hasan-ı Basri (r.a)'nin şöyle söylediği bildirilmiştir:

"Nifaka düşmekten, ancak mü'min olan korkar. Nifaktan emin olabilen de sadece münafık olandır. Nifakta ve tevbe etmeksizin isyanda ısrarlı olmaktan kaçınan da ancak mü'min olandır. Çünkü yüce Allah, onların hakkında: "Bile bile işledikleri bir hatada ısrar etmezler" (1) diye buyuruyor."

Hasan-ı Basri (r.a) yukarıdaki sözü ile, mü'minin hem nifaktan korktuğunu ve hem de nifaka düşmekten ve tevbe etmeksizin günahta ısrarlı olmaktan kaçındığını anlatmaktadır.

٣٧٦ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ شُعْبَةَ قَالَ اَخْبَرَنِي عَبْدُاللَّهِ بْنُ عَبْدِاللَّهِ بْنُ جَبْرٍ قَالَ: سَمِعْتُ اَنَسًا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «آيَةُ الْإِيمَانِ حُبُّ الْاَنْصَارِ، وَآيَةُ النِّفَاقِ بُغْضُ الْاَنْصَارِ».

375-Buhari (1/109) 2-Kitabu'l İman. 36-Mü'minin kendisi farkında olmadan amelinin boşa gidebileceğinden korkması ile ilgili bab.

1) Ali İman Suresi: 135

376- Buhari, Şu'be (r.a)'den, o Abdullah bin Abdullah bin Cabir (r.a)'den, o da Enes (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"İmanın belirtisi ensarı sevmektir, nifakın belirtisi ensara kin beslemektir."

٣٧٧ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «مَثَلُ الْمُؤْمِنِ؛ كَمَثَلِ الْخَامَةِ مِنَ الزَّرْعِ، تُفَيِّئُهَا الرِّيحُ، تَصْرَعُهَا مَرَّةً وَتَعْدِلُهَا أُخْرَى، حَتَّى تَهِيجَ».

377- Buhari ve **Müslim,** Ka'b bin Malik (r.a)'ten rivayet etmişlerdir.

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

Mü'minin örneği, ekin başağının örneğidir. Rüzgar bazen onu yana yatırır, ama daha sonra doğrultur. Hasat zamanı gelinceye kadar bu hali devam eder."

Bir başka rivayette ise şu şekilde bildirilmiştir:

"Eceli gelinceye kadar bu hali devam eder. Münafığın örneği ise, kökü üzere sabit duran pirinç örneğidir. Kökünden sökülüp çıkarılıncaya kadar hiç bir şey onu bir tarafa yatırmaz ve bir defada sökülüp çıkarılır." (1)

٣٧٨ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَفَعَهُ: «مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَغْزُ وَلَمْ يُحَدِّثْ بِهِ نَفْسَهُ مَاتَ عَلَى شُعْبَةٍ مِنَ النِّفَاقِ».

378- Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den merfu olarak rivayet etmiştir:

"Kim savaşa çıkmadan ve gönlünden savaşa çıkma arzusu geçirmeden ölür-

---

376-Buhari (1/62) 2-Kitabu'l İman. 10-Ensarı sevmenin, imanın alametlerinden olduğu babı

377-Buhari (10/103) 75-Kitabu'l Merda. 1-Hastanın (yerine getiremediği görevlerinin) keffareti ile ilgili olarak gelen rivayetler babı. Müslim (4/2163) 50-Kitabu Sıfati'l Münafıkin ve ahkamihim, 14-Mü'minin örneğinin buğday, münafığın örneğinin ise pirinç sapı olduğu ile ilgili bab.

378-Müslim (3/1517) 33-Kitabu'l İmare. 47-Savaş (gaza) etmeden ve kalbinden gaza etme arzusu geçirmeden ölenin kınanması babı. Ebu Davud (3/10) Kitabu'l Cihad. Savaşı tamamen terketmenin (savaş konusu ile ilgilenmemenin) mekruh olduğu babı. Nesai (6/8) 25-Kitabu'l Cihad. 2-Cihadı terketmenin fenalığı ile ilgili bab.

1) Müslim (4/2164) Bir önceki hadisin geçtiği yer.

se, nifakın bir çeşidi üzere ölmüş olur."

٣٧٩ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ إِذْ جَاءَ حَرْمَلَةَ ابْنُ زَيْدٍ فَجَلَسَ بَيْنَ يَدَيِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، فَقَالَ: يَارَسُولَ اللَّهِ! اَلْإِيمَانُ هٰهُنَا ــ وَأَشَارَ إِلَى لِسَانِهِ ــ وَالنِّفَاقُ هٰهُنَا ــ وَأَشَارَ إِلَى صَدْرِهِ ــ وَلاَ يَذْكُرُ اللَّهَ إِلاَّ قَلِيلاً. فَسَكَتَ عَنْهُ النَّبِيُّ ﷺ فَرَدَّدَ ذٰلِكَ عَلَيْهِ حَرْمَلَةُ، فَأَخَذَ النَّبِيُّ ﷺ بِطَرَفِ لِسَانِ حَرْمَلَةَ فَقَالَ: «اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ لَهُ لِسَانًا صَادِقًا وَقَلْبًا شَاكِرًا وَارْزُقْهُ حُبِّي وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّنِي وَصَيِّرْ أَمْرَهُ إِلَى الْخَيْرِ». فَقَالَ حَرْمَلَةُ: يَارَسُولَ اللَّهِ! إِنَّ لِي إِخْوَانًا مُنَافِقِينَ كُنْتُ فِيهِمْ رَأْسًا أَلاَ أَدُلُّكَ عَلَيْهِم؟ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : «مَنْ جَاءَنَا كَمَا جِئْتَنَا اسْتَغْفَرْنَا لَهُ كَمَا اسْتَغْفَرْنَا لَكَ وَمَنْ أَصَرَّ عَلَى ذَنْبِهِ فَاللَّهُ أَوْلَى بِهِ، وَلاَ نَخْرِقُ عَلَى أَحَدٍ سِتْرًا».

379- Taberani, İbni Ömer (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s)'ın yanında bulunuyordum, Harmele bin Zeyd gelerek Resulullah (a.s)'ın önüne oturdu. Eliyle diline işaret ederek: "Ey Allah'ın Resulü, iman buradadır" diye söyledi. Sonra göğsüne işaret ederek: "Nifak da buradadır, Allah'ı çok az zikreder" dedi. Resulullah (a.s) onun bu sözü karşısında sustu. Harmele aynı sözü tekrar söyledi. Bu kez Resulullah (a.s), Harmele'nin dilinin bir yanından tutarak:

"Ey Allah'ım, ona doğru söyleyen dil ve şükreden kalp ver. Ona benim sevgimi ve beni sevenlerin sevgisini kazandır. İşini de hayra çevir" diye buyurdu. Bunu üzerine Harmele:

"Ey Allah'ın Resulü, benim münafık kardeşlerim (yani arkadaşlarım) var. Ben onlara başlık ediyordum. Onların kimler olduklarını sana bildireyim mi?" diye sordu. Resulullah (a.s): "Kim senin geldiğin gibi bize gelirse, senin için mağfiret dilediğimiz gibi onun için de mağfiret dileriz. Kim de günahında ısrar ederse onun işi Allah'ladır. Biz kimsenin örtüsünü yırtmayız" diye buyurdu."

379-Mu'cemu'l Kebir (4/5) Haysemi (9/410)'de: "Ravileri, Sahih'te isimleri bulunan ravilerdir" demiştir.

ONALTINCI KISIM

ŞEHADETİ BOZAN HALLER

ŞEHADETİ BOZAN HALLER

Yüce Allah: *"Biz seni insanların tümü için müjdeleyici ve korkutucu olarak gönderdik"* (1) diye buyuruyor. Değişik dinlerin mensuplarına veya başkalarına İslam hakkında bilgi ulaştığında, bu dinin içine girmeleri gerekir. Bu dine girmeyi kabul etmeyen temelde kafirdir. Her kim de görünüş olarak İslam'a girer ama kalbi ile kabul etmezse o da münafiktır. Böylesi, kafirler gurubunun en fenalarındandır. Yüce Allah:

"Şüphesiz ki, münafıklar cehennemin en alt tabakasındadırlar. Onlar için bir yardımcı da bulamazsın" (2) diye buyuruyor. Ancak kim İslam'a girer, sonra da şehadetini bozacak bir harekette bulunur veya bu bağlamda bir söz söylerse, o da mürted olur ve dinden çıkar. Böyle birinin üzerine düşen, yaptığı hareketinden veya sözünden dolayı tevbe etmektir. Eğer tevbe etmezse, öldürülmesi hak olur.

Şehadeti bozan şeylerin bazıları söz, bazıları düşünce ve görüş, bazıları da hareket olur. Kişinin kendisinin İslam'dan çıktığını yahut kafir olduğunu söylemesi ya da İslam'a veya Kur'an'a küfretmesi, söz türünden olanlara örnektir. Dinin kesinlikle haram kıldığı bir şeyi helal kabul etmek, yahut dinin temel kaynaklarından zorunlu olarak bilinen bir bilgiyi kabul etmemek de düşünce ve görüş türünde olanlara örnektir. Bir put için secde etmek, yahut kafirlerin yaptıkları gibi ibadet yapmak veya Kur'an-ı Kerim'i pisliklerin içine atmak ise, hareket tarzında olanlara örnektir.

Dinden dönen bazı kimselere, aleyhlerine kesin delil sayılabilecek bir durumun ortaya çıkabilmesi için, yaptıkları hatalarını tartışmak üzere belli bir fırsat tanınır. Bundan sonra da tevbe ve yeniden dine dönmek üzere fırsat verilir. Tevbe edip dine dönmeleri halinde bağışlanırlar. Ancak veliyyül emr yani

---

1) Sebe Suresi: 28
2) Nisa Suresi: 145

yönetici isterse böyle birini azarlayabilir. Fakat bazı durumlar vardır ki, onlarla ilgili özel hükümler bulunmaktadır. Dinden dönme hareketinin tekrar etmesi, dinden dönme hareketinin özel bir şekilde meydana gelmesi, yaptığı hareketinden ötürü dönden dönmenin yanısıra başka bir hareketin de ortaya çıkması - Resulullah (a.s)'a sövmek gibi - halleri böyledir. Bunlar için tek seçenek vardır, o da ölüm cezasıdır.

Bütün durumlarda İslam şeriatı, temelden kafir olanlar, münafıklar ve dinden dönenler için belirli hükümler koymuştur. Dinden dönen (mürted) tevbe etmediği takdirde, ölüm cezasını hakeder. Böyle biri eşinden ayırdedilir, kestiği yenmez ve kendisi ile evlenmek caiz olmaz.

Konuyla ilgili olarak üzerinde bütün ilim adamlarının görüş birliğine varıp icma ettikleri konular bulunduğu gibi, ihtilaflı meseleleler de bulunmaktadır.

Dinden dönme (riddet) konusu çağımızın en karışık konularından biridir. Bugün babaları dinden dönen ve bundan ötürü de kendileri de babalarının çizgileri üzere giden bir çok mürted bulunmaktadır. Bu gibilerle ilgili, özel hükümler söz konusudur. Yine ortalıkta, benimsemiş oldukları siyasi görüşlerinden ötürü mürted olan bir sürü insan vardır. Aynı şekilde felsefi düşünceleri nedeniyle mürted olanlar bulunmaktadır.

Bugün İslam zayıf durumdadır. İslami tebliğ hareketinin bütün bu insanlar hakkında nasıl muamelede bulunacağı kunusu zihinleri çok fazla meşgul etmiyor. Ancak yönetimde siyasi bir güce sahip olduğumuzda yahut yönetim dışında siyasi bir gücümüz olduğunda bu konu iyice karmaşık bir hal alacaktır. Dolayısıyla çeşitli meselelerle ilgili fetvaların, buna tam anlamıyla ehil olan kişilerden alınması gerekmektedir.

Kitab ve sünnetin incelenmesi halinde, şehadeti bozan şeylerle ilgisi bulunan birçok nassla kaşılaşılır. Yine ilim adamlarının kitaplarındaki dinden dönme (riddet) konusu ile ilgili araştırmalarının ve bu konuda özel olarak yazılmış kitapları inceleyen kişiler, konuyla ilgisi bulunan yüzlerce mesele ile karşılacaktır. Çünkü her zaman ve zeminde cahiller, riddet (dinden dönme) ile ilgisi bulunan, şehadeti bozan çeşitli anlayış, uygulama, söz ve fiillere yenik düşmüşlerdir. Her neslin kendi dönemi ile ilgili meseleleri olmuştur. Yine her çağda, farklı bölgelerde farklı meseleler ortaya çıkmıştır. Bütün bölge, nesil ve zamanların meseleleri bir araya getirilince, şehadete ters pek çok şey karşımıza çıkar.

Çağımızın, geçmiş çağlardan tamamen farklı, kendine has özellikleri bulunmaktadır. Günümüzde ortaya çıkan durumlar son derece tehlikelidir. Artık her müslümana düşen, kendini dış baskıların etkisinden kurtararak bütün sözleri, uygulama ve hareketleri konusunda nefsini hesaba çekmektir. Bazı büyüklerimiz, insanların, tehlikesinin farkında olmadan işlediği herhangi bir iş ya da

söylediği bir söz dolayısıyla dinden çıkmış olabileceği korkusuyla, hanımlardan vekalet alarak nikah ve iman tazeleme işini sıkça yaptırırlardı. Nefislerimizi sürekli gözetim ve denetleme altında tutmamızın ne derece önemli olduğuna işareti açısından şu sahih hadis-i şerifi aktarmamız yeterli olacaktır:

"Kul, hiç önemsemeden Allahu Teala'yı kızdıracak bir söz söyler, ancak bu yüzden yetmiş güz cehennemde kalır." (1)

Bu hadisi şerifin anlamı içerisine giren ilk şeyler, bizim burada üzerinde durduğumuz meselelerdir. Yani bizim burada dikkat çektiğimiz şekilde, insanların dinden çıkmaları konusu, bu hadisin işaret ettiği konuların başında gelmektedir.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"İman ettikten sonra küfre düşüp sonra küfürlerinde ileri gidenlerin tevbeleri kabul edilmez." (2)

"Onlar yoldan sapınca, Allah da onların kalplerini saptırmıştı." (3)

"Onunla saptırdığı yalnız fasıklardır ki, onlar Allah'la yapılan sözleşmeyi (ahdi), kabulden sonra bozarlar. Allah'ın birleştirilmesini buyurduğu şeyi ayırırlar ve yeryüzünde bozgunculuk yaparlar. Zarara uğrayanlar işte onlardır." (4)

Biz bu bölümde konuyla ilgili temel ölçüleri belirleyen, yani şehadeti bozan şeyler hakkında temel ölçüler veren hadis metinlerini aktaracağız. Daha sonra şehadeti bozan şeylerden özet halinde söz edeceğiz.

KONUYLA İLGİLİ RİVAYETLER

٣٨٠ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَتَى الْمَقْبَرَةَ، فَقَالَ: «اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ، وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لَاحِقُونَ، وَدِدْتُ أَنَّا قَدْ رَأَيْنَا إِخْوَانَنَا». قَالُوا: أَوَلَسْنَا إِخْوَانَكَ يَارَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «أَنْتُمْ أَصْحَابِي، وَإِخْوَانُنَا

---

1) Buhari (11/308) 81-Kitabu'r Rikak. 23-Dilin korunması ve "Kim Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsa ya hayır söylesin ya da sussun" hadisi ile ilgili bab. Müslim (4/2290) 53-Kitabu'z Zühd ve'r Rekaik. 6-Kişinin cehenneme gitmesine sebep olabilecek söz söylemekle ilgili bab. Tirmizi (4/557) 37-Kitabu'z Zühd. 10-İnsanları güldürecek bir söz söyleyen kişi ile ilgili bab.

2) Ali İmran Suresi: 90

3) Saff Suresi: 5

4) Bakara Suresi: 26-27

الَّذِينَ لَمْ يَأْتُوا بَعْدُ». قَالُوا: كَيْفَ تَعْرِفُ مَنْ لَمْ يَأْتِ بَعْدُ مِنْ أُمَّتِكَ يَارَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «أَرَأَيْتَ لَوْ أَنَّ رَجُلاً لَهُ خَيْلٌ غُرٌّ مُحَجَّلَةٌ بَيْنَ ظَهْرَيْ خَيْلٍ دُهْمٍ بُهْمٍ، أَلاَ يَعْرِفُ خَيْلَهُ؟». قَالُوا: بَلَى يَارَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «فَإِنَّهُمْ يَأْتُونَ غُرًّا مُحَجَّلِينَ مِنَ الْوُضُوءِ، وَأَنَا فَرَطُهُمْ عَلَى الْحَوْضِ، فَلَيُذَادَنَّ رِجَالٌ عَنْ حَوْضِي، كَمَا يُذَادُ الْبَعِيرُ الضَّالُّ، أُنَادِيهِمْ: أَلاَ هَلُمَّ. فَيُقَالُ: إِنَّهُمْ قَدْ بَدَّلُوا بَعْدَكَ؟ فَأَقُولُ: سُحْقًا، سُحْقًا».

380- Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) bir mezarlığın yanına gitti ve şöyle buyurdu:

"Ey mü'min insanlar yurdundaki topluluk, size selam olsun (es selamu aleykum). İnşallah biz de size kavuşacağız. İsterdim ki, biz de kardeşlerimizi görmüş olsaydık." Yanındakiler, Resulullah (a.s)'a: "Biz senin kardeşleriniz değil miyiz, ey Allah'ın Resulü?" diye sordular. Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Siz benim ashabımsınız. Kardeşlerimiz ise henüz gelmemiş olanlardır." Sahabiler: "Senin ümmetinden henüz gelmemiş olanları nasıl tanıyorsun, ey Allah'ın Resulü?" diye sordular.

"Şimdi bakın, bir adamın, başka hiç bir renk karışmamış şekilde tamamen siyah atların arasında, alınları ak ve ayaklarında beyazlık bulunan atları olsa, bunları tanımaz mı?" diye sordu. Sahabiler: "Evet, tanır ey Allah'ın Resulü" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Resulullah (a.s) da şöyle buyurdu:

"İşte onlar da, aldıkları abdest dolayısıyla alınları ak ve ayakları beyaz olarak (kıyamet gününde) gelirler. Ben onlardan önce Havz'ın ('Havz-ı Kevser'in) başına giderim. Bazı kimseler yolunu kaybetmiş hayvanların uzaklaştırılmaları gibi, Havz'ın başından uzaklaştırılırlar. Ben: "Nereye, gelin" derim. Bunun üzerine: "Onlar senden sonra (dini) değiştirdiler" denilir. Bu kez ben de: "Uzaklaşın, uzaklaşın" derim."

Buradaki*"değiştirme,"* sonradan dinde bid'at çıkarma anlamına olabileceği gibi, amelde fıska düşme ya da dinden dönme (riddet) anlamında da olabilir. Buradaki nass bütün ümmet için söylenmiştir.

Muhammed (a.s) ümmetinin geneli içerisinde bit'adçiler de, fasıklar da, mürtedler (dinden dönenler) de ortaya çıkmıştır.

380-Müslim (1/218) 3-Kitabu't Tahare. 12-Abdest esnasında yüzü ve ayakları yıkamada özen göstermenin müstehab olduğuyla ilgili bab.

٣٨١ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ اَسْمَاءِ بِنْتِ اَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : «اِنِّي عَلَى الْحَوْضِ اَنْظُرُ مَنْ يَرِدُ عَلَيَّ مِنْكُمْ، وَسَيُؤْخَذُ نَاسٌ دُونِي، فَاَقُولُ: يَارَبِّ، مِنِّي وَمِنْ اُمَّتِي».

381- Buhari ve Müslim, Esma bintü Ebu Bekir (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Ben Havz'ın (Havz-ı Kevser'in) başında durarak sizlerden kimlerin yanıma geldiklerine bakarım. Bazı kimseler önümden alınırlar. Ben: "Ey Rabb'im onlar benden, benim ümmetimdendir" derim."

Bir rivayette de şöyle bildirilmiştir:

"Ben: "Onlar benim ashabımdır," derim. "Sen onların senden sonra neler işlediklerini biliyor musun? Vallahi, onlar ökçeleri üzere geri dönmekten geri kalmadılar" denilir." **(1)**

Bir Açıklama

Resulullah (a.s)'ın vefatından sonra, bazı kimseler dinden dönerek bu hal üzere öldürüldü veya öldüler. Nassda kastedilenler işte bunlardır. En doğrusunu ancak Allahu Teala bilir. Gerçek sahabilerden hiç kimse dinden dönmüş değildir. Sadece bedevilerin cahil kesiminden bazı kimseler dinden dönmüşlerdi. Bununla birlikte dinden dönenlerin çoğu, sonradan tekrar İslam'a girmişlerdi. Bazı ilim adamları ise *"ayakları üstüne geri gitme"*yle kastedilen anlamın şu olduğunu söylemişlerdir:

Bazı kimseler, Resulullah (a.s) zamanında ulaşmış olduğu dereceden daha aşağılara indiler. Böylelikle bir takım insanlar, Havz-ı Kevser'in başına ulaşmalarına engel olacak bir durumun içine düşmüş oldular.

٣٨٢ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ يَقُولُ وَهُوَ بَيْنَ ظَهْرَانَيْ اَصْحَابِهِ: «اِنِّي عَلَى الْحَوْضِ اَنْتَظِرُ مَنْ يَرِدُ عَلَيَّ مِنْكُمْ، فَوَاللّٰهِ لَيُقْطَعَنَّ دُونِي رِجَالٌ، فَلَاَقُولَنَّ: اَيْ رَبِّ، مِنِّي وَمِنْ اُمَّتِي. فَيَقُولُ: اِنَّكَ لَاتَدْرِي مَاعَمِلُوا

381-Buhari (11/466) 81-Kitau'r Rikak. 53-(Havz-ı Kevser) ve Allahu Teala'nın: "Biz sana Kevser'i verdik" ayet-i kerimesi ile ilgili bab. Müslim (4/1894) 43-Kitabu'l Fedail. 9-Hz. Peygamber (a.s)'in Havz'ının hak olduğu ve bu Havz'ın özellikleri ile ilgili bab.

1) Buhari v e Müslim , bir öncki hadisin geçtiği yer.

بَعْدَكَ، مَازَالُوا يَرْجِعُونَ عَلَى أَعْقَابِهِمْ».

382- Müslim, Hz. Aişe (r.a)'nin şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s)'ın, ashabının arasında iken şöyle söylediğini duydum:

"Ben Havz'ın başında durarak sizden yanıma gelecek kimseleri beklerim. Vallahi, bazı kimselerin bana kadar ulaşmalarına engel olunacaktır. Ben de: "Ey Rabb'im, onlar benden ve benim ümmetimdendirler" diyeceğim. Hak Teala da: "Sen onların senden sonre neler işlediklerini bilmiyorsun. Onlar hemencecik ökçeleri üzerine geri döndüler" diye buyuracak."

٣٨٣ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «يَرِدُ عَلَيَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَهْطٌ مِنْ أَصْحَابِي» ــ أَوْ قَالَ: «مِنْ أُمَّتِي ــ فَيُحَلَّؤُونَ عَنِ الْحَوْضِ، فَأَقُولُ: يَارَبِّ، أَصْحَابِي. فَيَقُولُ: إِنَّهُ لَاعِلْمَ لَكَ بِمَا أَحْدَثُوا بَعْدَكَ، إِنَّهُمْ ارْتَدُّوا عَلَى أَدْبَارِهِمْ الْقَهْقَرَى».

383- Buhari, Ebu Hureyre (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Kıyamet gününde ashabımdan -veya 'ümmetimden' diye söyledi- bir topluluk bana gelir. Bunlar Havz'dan uzaklaştırılırlar. Ben: "Ey Rabb'im, onlar benim ashabımdır" derim. Hakk Teala: "Onların senden sonra neler çıkardıklarından haberin yok. Onlar arkalarını dönüp irtidat ettiler" diye buyurur."

Bir Açıklama

Bu nasstan anlaşıldığına göre Havz'dan uzaklaştırılacak kimselerle ilgili rivayetlerin bazıları mana itibariyle nakledilmiştir. Bu rivayetlerin bazılarında *"ümmet,"* bazılarında ise *"ashab"* kelimesi geçmektedir. Bazı ilim adamları tümevarım metodu ile, bu konu ile ilgili nasslarda tüm ümmetin yani kıyamete kadar bütün ümmetin içinden çıkabilecek mürtedlerin kastedildikleri neticesini çıkarmışlardır. Ancak kalplerinde tereddüt bulunan bir takım kimseler, nasslarda geçen *"ashab"* kelimesine dayanarak, Resulullah (a.s)'ın ashabını -Allah kendilerinden razı olsun- kötülemeye kalkışmışlardır. Biz sahabenin tümünün adil olduğuna inanırız. Yukarıda geçen nasslarda sahabeden de bazı kimselerin kas-

---

382-Müslim, bir önceki hadisin geçtiği yer.
383-Buhari (11(465) Bir önceki hadisin geçtiği yer.

tedilmiş olabileceğini farzetsek bile, onlar ıstılahi anlamda sahabilik şartlarını tam olarak taşımayan kimselerdir. Çünkü sahabeden sayılmak için Resulullah (a.s) ile mü'min olarak görüşmüş olmak ve iman üzere ölmek şartı aranmıştır. Dinden dönüp de küfür üzere ölen kimse sahabeden sayılamaz. Ancak Resulullah (a.s) onların dünyadaki durumları ile ilgili bilgisine binaen, duruma göre kendilerini sahabiler olarak adlandırmıştır.

Biz bazı kimselerin İslam'a girdikten sonra şehadeti bozan bir hata işleyebildiklerini anlatmak amacıyla söz konusu nassları *"şehadeti bozan şeyler"* konusu arasında zikretmeyi uygun gördük.

Buhari'nin rivayetine göre Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Ben Havz'ın başında dururken, bir topluluk gelir. Ben onları tanırım. O arada benimle onların arasından bir adam çıkıp: "Geliniz" diye seslenir. Ben: "Nereye?" diye sorarım. Adam: "Vallahi, cehenneme" der. Ben: "Kabahatleri nedir?" derim. Adam: "Onlar arkalarını dönüp irtidat ettiler (dinden çıktılar)" der. Daha sonra çobansız develerden kurtulan deve sayısından fazla kimsenin kurtulduğunu göremem." (1)

Müslim'in rivayetine göre de Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Ümmetim, Havz'a yanıma gelirler. Ben de bir adamın, başkasına ait develeri kendi deve sürüsünden uzaklaştırması gibi onları uzaklaştırırım." Sahabiler: "Ey Allah'ın Rasuulü, sen bizi tanır mısın?" diye sorarlar. Ben: "Evet sizin, sizden başka kimsede olmayacak bir simanız olacak. Abdest izleri ile alınlarınız ve ayaklarınız beyaz olarak gelirsiniz. Sizden bir gurup benden uzaklaştırılır ve bana ulaşamazlar. Ben: "Ey Rabb'im, onlar benim ashabımdandırlar" derim. Bir melek bana cevap verir ve: "Sen, onların senden sonra neler çıkardıklarını biliyor musun?" diye söyler." (2)

Bir başka rivayette ise Resulullah (a.s)'ın şöyle söylediği bildirilmiştir:

"Benim Havz'ım, Eyle ve Aden arasındaki uzaklıktan daha geniştir. Kardan daha beyaz (suyu) sütlü ve baldan daha tatlıdır. Kaplarının sayısı, yıldızların sayısından fazladır. Ben, bir adamın, develeri kendi havuzundan uzaklaştırması gibi insanları ondan uzaklaştırırım." Sahabiler: "Ey Allah'ın Resulü, sen o gün bi- zi tanıyacak mısın?" diye sordular. Resulullah (a.s) şöyle cevap verdi:

"Evet, sizin başka ümmetlerden hiçbirinde olmayacak bir simanız olacak. Abdest izleri dolayısıyla alınlarınız ve ayaklarınız beyaz bir şekilde benim

---

1) Buhari, (112/465) Yukarıdaki hadisin geçtiği yer.

2) Müslim (217) 2-Kitabu'l Tahare. 12-Abdestte yüzü ve ayakları yıkamaya özen gösterilmesinin müstehablığı babı.

yanıma geleceksiniz." (1)

٣٨٤ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ اَبِي قِلاَبَةَ اَنَّ ثَابِتَ بْنَ الضَّحَّاكِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ اَخْبَرَهُ اَنَّهُ بَايَعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ تَحْتَ الشَّجَرَةِ، وَاَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ بِمِلَّةٍ غَيْرِ الْاِسْلاَمِ كَاذِبًا مُتَعَمِّدًا، فَهُوَ كَمَا قَالَ، وَمَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِشَيْءٍ عُذِّبَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَلَيْسَ عَلَى الرَّجُلِ نَذْرٌ فِيمَا لاَيَمْلِكُ».

384- Buhari ve Müslim, Ebu Kılabe (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Sabit bin Dehhak'ın bildirdiğine göre Samit (r.a), ağacın altında Resulullah (a.s)'a bey'at etti. Resulullah (a.s) da şöyle buyurdu:

"Kim, İslam'dan başka bir din için, kasıtlı ve yalan üzere yemin ederse, o aynen söylediği gibidir. Kim de kendini bir şeyle öldürürse, kıyamet gününde o öldürdüğü şeyle azab edilir. İnsanın güç yetiremeyeceği bir şeyde nezir borcu olmaz (yani güç yetiremeyeceği bir şeyi yapmak üzere adakta bulunursa bunu yerine getirmek, üzerinde vacib olmaz.)"

Bir rivayette şöyle bir fazlalığa yer verilmiştir:

"Bir mü'mini lanetlemek, onu öldürmek gibidir. Kim bir mü'mini kafirlikle suçlarsa, onu öldürmüş gibi olur. Kim kendini bir şeyle keserse, kıyamet gününde onunla kesilir." (2)

Bir başka rivayette de şöyle bir fazlalık vardır:

"Kim dünyalığını artırmak amacıyla yalan bir iddiada bulunursa, Allahu Teala ona darlık verir." (3)

Tirmizi'nin rivayetine göre ise Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Kişinin güç yetiremeyeceği bir şeyden dolayı nezir borcu olmaz. Mü'mini lanetleyen, onu öldüren gibidir. Kim bir mü'mini küfürle itham ederse, onu öldürmüş gibi olur. Kim kendini bir şeyle öldürürse, Allahu Teala kıyamet günü

384-Buhari (10/464) 78-Kitabu'l Edeb. 44-Sövmenin ve lanetlemenin yasaklanmış olanı Müslim (1/104) 1-Kitabu'l İman. 47-Bir insanın kendi kendini öldürmesinin kesinlikle haram olduğuna ait bab.

1) Müslim, aynı yer.

2) Buhari (10/514) 78-Kitabu'l Edeb. 73-Bir dayanağı olmadan kardeşini küfürle itham edenin kendisinin öyle olacağı babı..

3) Müslim, aynı yer.

ona, kendini öldürdüğü şeyle azab eder." (1)

٣٨٥ــ رَوَى الْبَزَّارُ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : «إِذَا قَالَ الرَّجُلُ لأَخِيهِ يَاكَافِرُ فَهُوَ كَقَتْلِهِ».

385- Bezzar, İmran bin Husayn (ra.)'dan rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Bir adam kardeşine 'ey kafir' diye hitab ederse, onu öldürmüş gibi olur."

٣٨٦ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ أَبِي ذَرٍّ الْغِفَارِيِّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ يَقُولُ: «لاَيَرْمِي رَجُلٌ رَجُلاً بِالْفُسُوقِ أَوْ بِالْكُفْرِ، إِلاَّ ارْتَدَّتْ عَلَيْهِ إِنْ لَمْ يَكُنْ صَاحِبُهُ كَذٰلِكَ».

386- Buhari, Ebu Zerr Gıfari (ra.)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Bir adam, bir adamı kafirlikle ya da fasıklıkla itham ederse, eğer itham edilen kişi öyle değilse, söyleyen kişi o sıfatı kazanmış olur."

٣٨٧ــ رَوَى أَحْمَدُ عَنْ أَبِي ذَرٍّ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ يَقُولُ: «لاَيَرْمِي رَجُلٌ رَجُلاً بِالْفُسُوقِ وَلاَ يَرْمِيهِ بِالْكُفْرِ إِلاَّ ارْتَدَّتْ عَلَيْهِ إِنْ لَمْ يَكُنْ صَاحِبُهُ كَذٰلِكَ».

387- Ahmed, Ebu Zer (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Bir adam, bir adamı fasık olarak suçlarsa, yahut kafirlikle itham ederse, eğer o kişi öyle değilse, söyleyen adam kendi söylediği duruma düşer."

385-Keşfu'l Estar (2/431) Haysemi de, Mecma (8/73)'da şöyle söylemiştir: "Bunu Bezzar rivayet etmiştir, ravileri sikadır."

386-Buhari (10/464) 78-Kitabu'l Edeb. 44-Sövmenin ve lanetlemenin yasaklanmış olanları babı.

387-Ahmed ((5/181) Keşfu'l Estar (2/431) Haysemi de, Mecma (8/73)'da: "Bunu Ahmed ve Bezzar rivayet etmiştir, (Bezzar'ın) ravileri, Sahih'te isimleri bulunan ravilerdir" diye söylemiştir.

1) Tirmizi (5/22) 41-Kitabu'l İman. 16-Kardeşini küfürle itham eden kişi hakkındaki rivayetler babı. Tirmizi: "Bu hadis hasen, sahihtir" demiştir.

٣٨٨ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «مَنْ بَدَّلَ دِينَهُ فَاقْتُلُوهُ».

388- Buhari, İbni Abbas (r.a)'dan şu şekilde rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Kim dinini değiştirirse, onu (müslüman iken başka dine geçerse) öldürünüz."

٣٨٩ــ رَوَى أَبُو دَاوُدَ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «مَنْ قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنَ الْإِسْلَامِ فَإِنْ كَانَ كَاذِبًا فَهُوَ كَمَا قَالَ، وَإِنْ كَانَ صَادِقًا لَمْ يَعُدْ إِلَيْهِ الْإِسْلَامُ سَالِمًا».

389- Ebu Davud, Abdullah bin Bureyde (r.a)'den, o da babasından rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Kim, "ben İslamiyet'ten uzağım" derse, eğer bu sözünde yalan ise (yani öyle olmamakla birlikte iş olsun diye söylemiş ise -Çeviren) aynen söylediği gibi olur. Eğer sözünde doğru ise, o zaman da müslümanlık ona salim sade bir şekilde dönmez."

٣٩٠ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «مَنْ حَمَلَ عَلَيْنَا السِّلَاحَ فَلَيْسَ مِنَّا».

390- Buhari ve Müslim, Ebu Musa Eş'ari (r.a)"den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

388-Buhari (6/149) 56-Kitabu'l Cihad. 49-Allah'ın azabı ile azab etmenin caiz olmadığına dair bab. Ahmed (1/217) İbni Mace (2/848) 20-Kitabu'l Hudud. 2-Dininden dönenle ilgili bab.

389-Ebu Davud (3/224, 225) Kitabu'l Eyman ve'n Nuzur. Kişinin İslam'dan uzak olmak üzere yahut İslam dışındaki bir dine göre yemin etmesi konusunda gelen rivayetler babı. İbni Mace (1/679) 11-Kitabu'l Keffaret. 3-İslam'dan başka bir din üzere yemin edenle ilgili bab. Müstedrek (4/298) İsnadı pek fena değildir.

"Kim bize karşı silaha sarılırsa, o bizden değildir."

İleride beşinci kısımda, *"dinden dönmenin cezası (haddu'r ridde)"* başlıklı bölümde, riddet (dinden dönme) ve onunla ilgili hükümler hakkındaki nasslara yer verilecektir.

ŞEHADETİ BOZAN ŞEYLER VE BUNLARIN SIRALANIŞI

1- İnsanı küfre ve riddete (dinden dönmeye) götüren şeylerle ilgili olarak çok sayıda kitap yazılmıştır. Derli toplu herhangi fıkıh kitabı ele alınsa, içerisinde (riddet) dönden dönme ve hükümleri ile insanı riddete götüren şeyler üzerinde uzunca durulduğu görülür. Biz *"İslam"* adlı kitabımızda şehadeti bozan yaklaşık yirmi unsuru sıralamıştık. İnsanlar tekfir (başkalarını küfürle itham etme) konusunda o kadar ileri gittiler ki, bu konuyla ilgili ilmi ve fıkhi sınırları çok aştılar. Bu durum insanların bu konuda uyarılmasını gerektirmektedir. Çünkü başkalarını küfürle itham etme konusunda acelecilik, ehl-i sünnet ve'l cemaat mezhebinin metoduna uygun değildir. Ehl-i sünnet ve'l cemaat mensupları, bir kimsenin küfürle itham edilmesini gerektirecek kesin delil ortaya çıkmadıkça, tekfirde bulunmazlar. Tekfir konusunda ileri gitmek çok tehlikelidir. Sadece, hiçbir yoruma yol bırakmayacak şekilde gün gibi ortaya çıkan bir durum olduğunda, yahut fetvaya ehil kimselerin riddet (dinden dönme) olduğunda hükmettikleri konularda tekfir yoluna başvurulur.

Tasdik (hakkı doğrulama, iman), Resulullah (a.s) tarafından bildirildiği kesin delil ile sabit olan her şeye inanmaktır. Küfür ise bunun tersidir. Buna göre Resulullah (a.s) tarafından bildirilmiş olan ve bize de yakını (kesin) bilgi ile ulaşmış olan tek bir şeyi dahi kabul etmemek küfürdür.

Razi, Tefsiri'inde şöyle söylemiştir:

"Küfür, Resulullah (a.s)'dan bize kesin bilgi ile ulaşmış olan herhangi bir şeyi tasdik etmemek ve kabul etmemektir."

2- Şehadeti bozan şeyler çeşit çeşittir. Bunlardan bazıları inançla, bazıları hareket ve işle, bazıları da sözle ilgilidir.

Şehadeti bozan şeylerden inançla ilgili olanların, Allah inancına girenleri şu

---

390-Buhari (13/23) 92-Kitabu'l Fiten. 7-Resulullah (a.s)'ın: "Kim, bize karşı silaha sarılırsa bizden değildir" diye buyurması ile ilgili bab. Müslim (1/98) 1-Kitabu'l İman. 42-Resulullah (a.s)'ın: "Kim, bize karşı silaha sarılırsa bizden değildir" diye buyurması ile ilgili bab. Tirmizi (4/59, 60) 15-Kitabu'l Hudud. 26-Kitabul'l Hudud. 19-Silaha sarılanlarla ilgili bab. İbni Mace'nin rivayetinde, yukarıdaki hasidin metninde geçen "men hamele" ibaresinin yerine "men şehere" ibaresi geçmektedir.

şekilde sıralayabiliriz:

Şanı yüce olan yaratıcıyı inkar etmek; O'nun kemal sıfatlarından herhangi birini kabul etmemek; uzak olduğu bir şeyle O'nu vasfetmek, Allah'ın 'üçün üçüncüsü' olduğunu, yahut O'nun maddi bir bedeni olduğunu veya ilmi ile her şeyi kuşatamadığını, ya da çocuğunun, eşinin, ortağının ve yardımcısının bulunduğunu ileri sürmek; Hakk Teala'yı cehalet, acizlik, yorulma gibi şanına yakışmayacak herhengi bir sıfatla vasfetmek gibi. Hak Teala bütün bu iddialardan uzak ve pek uludur.

Şehadeti bozan şeylerden inançla ilgili olanların, peygamber inancına ait olanları arasında da şunları zikredebiliriz:

Haklarında, peygamberlikleri konusunda kesin bilgi ulaşmış olan peygamberleri veya bunlardan sadece birini inkar etmek. Hz. Muhammed (a.s)'in insanların tümüne gönderilmiş bir peygamber veya peygamberlerin sonuncusu olduğuna inanmamak...

Şehadeti bozan şeylerden inançla ilgili olanların, vahiyle bildirilenlere inanma konusuna ait olanlar arasında da şunları sıralayabiliriz:

Kıyamet gününde yeniden dirilme olacağını, bu dirilmenin hem ruh, hem beden ile olacağını inkar etmek. Ahiretteki nimetlerin de, azabın da ruha ait olduğunu, bunların bedenle bir ilgisinin olmayacağını ileri sürmek. Melekleri, cinleri ve vahiy yoluyla bildirilmiş semavi kitapları, Kur'an-ı Kerim'in tamamını veya Kur'an-ı Kerim'den sadece bir ayeti inkar etmek...

Namaz ve oruç gibi, İslam'ın beş farzı arasında yer alan şeylerden birini inkar etmek de şehadeti bozan şeylerin inançla ilgili olanları arasındadır.

3- Dinimizden zorunlu olarak bilinen, yani seçkin tabakanın da, ümmetin genelinin de bilebildiği dine ait olduğu kesin olan herhangi bir şeye karşı çıkmak da şehadeti bozan unsurlar arasındadır. Bu tür bilgiler de, Kur'an-ı Kerim'de yer alıp nasıl bir anlam taşıdığı, neyin kastedildiği açık seçik bir şekilde anlaşılan, anlamı ve delaleti hakkında bir ihtilaf bulunmayan nasslardır. Delaleti kesin olan hadisler yoluyla elde edilen bilgiler ya da bütün sahabenin sukuti olarak değil de kavli olarak (yani bir konuda susmak bir görüş beyan etmemek şeklinde değil de görüş bildirmek şeklinde) üzerinde icma ettikleri, bu icmaları da mütevatir rivayetlerle bildirilmiş olan hükümlerle ilgili olan bilgiler de bunlardandır. Buna göre, icma ile haramlığına hükmedilmiş olan bir şey, dinden zorunlu olarak bilinenler arasına girer ve böyle bir şeyi helal saymak da şahedeti bozar.

İmam Nevevi şöyle söylemiştir:

"Bütün ümmetin, üzerinde icma ettiği ve yaygın olarak bilinen hükümleri kabul etmemek de şehadeti bozan unsurlar arasındadır. Beş vakit namazın, ramazan orucunun, cünüblükten dolayı gusletmenin farzlığı, zinanın ve içki içmenin, muharremattan biri ile evlenmenin haramlığı ve benzeri hükümlerden birinin inkarı da böyledir. Ancak kişi İslam'a yeni girmiş ve İslam'ın hükümlerini henüz tam olarak öğrenmemiş olursa mazur sayılır. Böyle biri, İslam'ın hükümlerinden henüz öğrenmemiş olduğu bir şeyi inkar ettiğinden dolayı tekfir edilmez. Ancak bir kadınla teyzesini ya da halasını aynı nikah altında birleştirmenin haramlığı, birini kasıtlı olarak öldürenin öldürdüğüne mirasçı olamayacağı, dedenin mirasta altıda bir hisse (babanın bulunmaması durumunda -Çeviren) alacağı ve buna benzer hükümler gibi üzerinde icma vuku bulmuş olmakla birlikte, yaygın olarak bilinmeyen, sadece ilimle ilgilenenler tarafından bilinen hükümlerden birini inkar eden tekfir edilemez. Bu gibi hükümleri inkar eden kişi, bu hükümler hakkındaki bilgilerin pek yaygın olmaması sebebi ile mazur sayılır."

4- İnsanı küfre götüren sözlerin başında Allahu Teala hakkında düşünülmesi mümkün olmayan bir şey söylemek gelir. Örneğin Allahu Teala'nın bilgisiz olduğunu ileri sürmek veya bu türde sözler safretmek. Yine imanın ve İslam'ın esaslarından biri ile alay etmek de küfür sözlerindendir. Aynı şekilde örneğin zekata pek anlam veremediğini veya İslam'ın insanlığa mutluluk getireceğine inanmadığını ve İslam'ın bir hayat nizamı ortaya koyamayacağı düşüncesi taşıdığını söylemek de küfür sözlerindendir. Küfür inançlarını kabul ettiğini söylemek de insanı küfre götürür. Allahu Teala'nın adaletine, hükmüne, gücünün her şeyi kapladığına itiraz etmek ve Allahu Teala'nın zulmettiği iddiasında bulunmak da küfürdür.

5- İnsanı küfre götüren hareketlere örnek olarak şunları söyleyebiliriz:

Herhangi bir zorlanmaya uğramadan ve benimseyerek küfre işaret eden bir sembolü üzerine takmak. Mushafı küçümseyerek parçalamak ve pisliklerin içine atmak. Yahut bir puta secde etmek...

6- Şehadet davasına ters düşen konular:

a) İtikadi anlamda, Allahu Teala'dan başkasına tevekkül edip güvenmek.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Eğer mü'minler iseniz, yalnızca Allahu Teala'ya tevekkül ediniz." (1)

b) Kişinin görünen ve görünmeyen, hissedilen ve edilmeyen, üzerindeki tüm nimetlerin Allahu Teala'nın bir ihsanı olduğunu, başımıza gelen şeylerin

1) Maide Suresi: 23

Allah'tan olduğunu ve Allahu Teala'nın dilediğine verme, dilediğine vermeme gücüne sahip olduğunu kabul etmemesi.

c) Allah'tan başkasının, mutlak anlamda emir ve yasak koyma, helal ve haram kılma, mutlak manada bir şeriat (hayat düzeni) belirleme hakkının olduğunu ileri sürmek.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"İyi bilin ki, yaratma ve emir yalnız Allah'ındır." (1)

"Hüküm ancak Allah'ındır." (2)

d) Dünya hayatını ahirete tercih etmek, ahireti inkar anlamında tek gaye olarak dünyayı seçmek. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Uğrayacakları çetin azaptan dolayı vay kafirlerin haline. Onlar dünya hayatını ahirete tercih ederler." (3)

e) Allah'ın haram kıldığı bir şeyi helal saymak, helal olmasını istemek veya müctehid imamlar arasında helal olduğu konusunda herhangi bir ihtilaf bulunmayan bir şeyi haram saymak.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Dilinizin yalan üzere vasfetmesiyle, "şu haram, bu helaldir" demeyin. Çünkü Allah'a karşı yalan uydurmuş olursunuz." (4)

f- Küfür ve nifak ehline sevgi besleyip iman ve tevhid ehlinden hoşlanmamak.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Ey iman edenler, yahudileri ve hırıstiyanları kendinize dost edinmeyin. Onlar ancak birbirlerinin dostudurlar..." (5)

7- Fıkıhçıların konu ile ilgili açıklamalarına göre, Allahu Teala'nın indirdiğinden başka bir şey ile hükmetmek de şehadete ters düşen şeylerdendir. Hanefi alimlerinden olan İbni Ebi'l Izz, Tahavi'nin yazmış olduğu akaid kitabına yazdığı şerhde konuyla ilgili olarak şöyle demektedir:

"Kişinin Allah'ın indirdiği ile hükmetmesi meselesi, hakimin (hükmü vere-

---

1) Araf Suresi: 54
2) Yusuf Suresi: 67
3) İbrahim Suresi: 2-3
4) Nahl Suresi: 116
5) Maide Suresi: 51

nin) inancı ile bağlantılıdır. Eğer Allah'ın indirdiği ile hükmetmenin üzerine farz olmadığı ve kendinin istediği şekilde hükmetmekte muhayyer olduğu inancı ile yahut Allah tarafından bildirilmiş bir hüküm olduğunu bile bile basite alarak hükmünü verirse, bu en büyük küfürdür."

İbni Kesir de yüce Allah'ın:

"Yoksa onlar cahiliye hükmüne mi meylediyor." (1) ayet-i kerimesinin tefsirini yaparken şöyle söylemektedir:

"Yüce Allah, kesin ifadeli (muhkem), bütün hayırları içinde toplamış olan ilahi hükmünü terkederek, insanların Allahu Teala'nın şeriatından bir dayanak aramaksızın kendi kafalarına göre uydurmuş oldukları görüşlere, ibarelere ve arzulara yönelenin bu işinin meşru olmadığını bildirmektedir. Nitekim cahiliye dönemi insanları da kendi görüşlerine ve arzularına göre uydurmuş oldukları bir takım sapık ve dayanaksız hükümlerle hükmetmekte idiler.

Tatarlar (Moğollar) da benzer şekilde, kralları Cengiz Han'ın kafasına göre uydurmuş hükümleri ihtiva eden Yasik prensiplerine göre hüküm vermekte ve bu çerçevede kraliyet politikaları gütmekte idiler. Söz konusu Yasik adlı kitapta yer alan hükümler, çok değişik dinlerin hükümlerinden iktibaslar içermektedir. İçerisinde yahudilikten, hıristiyanlıktan, müslümanlıktan ve daha başka din ve inançlardan alınmış hükümler bulunmaktaydı. Bunun yanısıra bu kitabın içindeki pek çok hükmü de Cengiz Han kendi kafasından uydurmuştur. Bu kitap daha sonra Cengiz Han'ın oğulları tarafından uygulanması gerekli sayılan ve Allah'ın kitabı ile Resulullah (a.s)'ın sünnetine tercih edilen bir şeriat (hayat nizamı) haline getirilmişti. İşte bu anlayış ile hüküm veren kaşi, kafirdir ve böyle düşünenlerle, Allah'ın kitabına, Resulullah (a.s)'ın sünnetine dönünceye kadar savaşmak gerekir. Resulullah (a.s)'ın sünnetine dönünceye kadar savaşmak gerekir. Azda da, çokta da Allah'ın hükmü dışında bir şeyle hükmedilemez."

Şehadetin bozulması konusu oldukça geniştir. Biz bu konuyu bütün incelikleri ile ele almaya kalkışırsak, kalın bir cilt kitap yazmamız gerekir. Bu yüzden yukarıda vermiş olduğumuz örneklerle yetiniyoruz. İlim öğrenmek isteyenin bu konuyu inceyerek, iş ve inançlarındaki yanlışlıkları düzeltebilmek için konuyla ilgili ayrıntılı bilgileri elde etmeye çalışması gerekir. Çağımızda, inanç, uygulama ve sözlerinde, ilmi dikkati gösterebilen insanların sayısı oldukça azdır. Hatta, değişik hatalar içinde olan hatiplere, konferansçılara, öğretim görevlilerine ve davetçilere rastlamaktayız. Bazen de bu inançların hataları inançla ilgili olmaktadır. Yüce Allah'tan bizleri korumasını ve selamet üzere kılmasını diliyoruz. Ehl-i sünnet ve'l cemaat mezhebinin ölçülerini gözeterek yazılmış olan akaid kitaplarını okuyup incelemek mutlak surette gerekli ve şarttır.

---

1) Maide Suresi: 50

ONYEDİNCİ KISIM

KUR'AN VE SÜNNETE YAPIŞMAK
BİD'AT VE BİD'AT EHLİ

KUR'AN VE SÜNNETE YAPIŞMAK

Kitap ve sünnet, esasta İslam ve imanın kendisidir. Bu ikisi imanın temel ölçülerinden (erkanından) iki ölçü (rüku)'dür. Kim kitabı ya da sünneti inkar ederse, İslamiyeti tümüyle inkar etmiş olur. Her müslümana düşen, kitap ve sünnete inanmak, bu ikisini yüceltmek ve bunlara hürmet etmektir.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Bu böyledir; kişinin Allah'ın nişanelerine hürmet göstermesi, kalplerin takvasından (Allah'a karşı gelmekten sakınmasından)'dır." (1) Allah'ın nişanelerine hürmet göstermek böyle olunca, Allah'ın kelamına (sözüne) hürmet göstermenin yerinin ne olacağını anlamamız gerekir. Artık Allah'ın vahyinin yerinin ne olacağını da buradan çıkarabiliriz.

Her müslümanın kitap ve sünnete bağlanmanın gerekliliğine inanması esas alınır. Bu inançta olmayanın, kafir olacağına hükmedilir. Ancak sünnetin mütevatir olanı ve bu dereceye ulaşmamış olanı vardır. Yine kesin (kuvvetli) bir rivayet ile gelmiş olanı, zayıf rivayetle gelmiş olanı vardır. Yine kesin anlam ortaya koymakla birlikte (delaleti kati) rivayeti şüpheli (zanni, kati olmayan) olanlar vardır. Bunun tersi şekilde rivayeti kesin olmakla birlikte, delaleti zanni, kesin bir anlam ortaya koymayan, değişik anlamlar çıkarılmasına uygun olanlar vardır. Bunun yanısıra hem delaleti, hem de rivayati zanni olanlar vardır. Yani hem anlamı itibariyle kesin bir hüküm ortaya koymayan, hem de rivayeti sahih olmayıp zayıf ya da hasen olanlar vardır.

Kur'an-ı Kerim'in tümünün rivayeti kesindir. Ancak içerisinde anlam yönünden kesin bir hüküm ortaya koyanlar, delaleti kati olanlar bulunduğu gibi, kesin bir hüküm ortaya koymayanlar, delaleti zanni olanlar da bulunmaktadır. Bir kişinin kafirliğine hükmedilmesi, temelde Kur'an ve sünnete bağlanmanın ge-

---

1) Hacc Suresi: 32

rekli olmadığını ileri sürmesi halindedir. Yine hem rivayeti kesin, hem de delaleti kesin olan bir şeyi inkar edenin de küfrüne hükmedilir. Bunun ötesindeki konular tafsilata dayanır. Bu yüzden diyoruz ki: Kur'an'a ve sünnete bağlanmanın gerekliliği hükmü, her bir nass hakkında tefsir, hadis ve akaid alimlerinden içtihad derecesinde olanların yaptıkları tefsirlere göre değerlendirilir. Bu ilim adamları, nasslardaki anlamın, ayrıntılı olarak nelere işaret ettiğini ortaya koymuşlardır. Bunların dışında bu mesele ile ilgili olarak söz söyleyenler, yahut o ilim adamlarının içtihadlarına aykırı iddialarda bulunanlar, sözleri derecesinde ya yanılgıya düşerler, ya doğrudan uzak kalırlar, ya da tamamen sapıklığa düşebilirler.

Akaid, fıkıh, fıkıh usulü tefsir usulü ve hadis usulü kitaplarında ilim adamlarının kitap ve sünnete bağlanmanın gerekliliği konusu ile ilgili açıklamalarına geniş yer verilmiştir. Sayılan tüm ilimleri, bütün incelikleri ile bilen bir ilim adamı, *"kitap ve sünnete bağlanma"* ile kastedilenlerin inceliklerini de bilir. Kitap ve sünnete bağlanma, icma, kıyas, uygun örf ve ümmetin maslahatına imkan verebilecek durumlar, istihsan ve ıstıshab esaslarına göre belirlenmiş hükümlere uymayı da gerektirir. Bazı kurallar vardır ki, konulmuş olan hükümlerin anlaşılması ile ilgili ölçüleri ortaya koyar. Bazı kurallar da vardır ki, hüküm çıkarmanın ölçülerini verir. Bunların yanısıra bazı kurallar da, değişik deliller arasında nasıl tercih yapılabileceğine dair ölçüleri bildirir. İşte bütün bu kurallarla ilgili açıklamalar, ilim adamlarının, *"Kur'an ve sünnete bağlanma"* ile ne kastedildiği konusu üzerindeki inceliği açıklamaktadır.

Hariciler, *"Hüküm ancak Allah'a aittir"* esasına dayanarak bazı iddialarda bulunmuşlardır. Bu esas doğrudur ve yerindedir. Ancak onar bu esastan yola çıkarak sapıklığa düşmüşlerdir. Bunun gibi, *"kitap ve sünnete dönme"* esasını öne çıkaran bir takım insanlar vardır. Ancak bunlar, bu iddiaları ile ilmin ve fıkhi birikimin üzerine bir çizgi çekme gibi bir taşkınlığa düşmektedirler. Onların bu tutumları, ümmet ve ilim adamları hakkında şüphe uyandırmaktadır. Bu konuya özellikle dikkat çekmek istiyoruz.

Kur'an ve sünnette, bu ikisine uymanın gerekliliği ile ilgili pek çok nass bulunmaktadır. Konuyla ilgili Kur'an-ı Kerim ayetlerinin bazıları şöyledir:

"Allah'a itaat edin, Resulullah (a.s)'a ve içinizden emir sahiplerine itaat edin." (1)

"De ki: Allah'a ve Resulullah'a itaat edin." (2)

"Size peygamber neyi verirse onu alın, sizi neden alıkoyarsa ondan da geri

---

1) Nisa Suresi: 59
2) Ali İmran Suresi: 32

durun." (1)

"Hep birlikte Allah'ın ipine sarılın ve dağılmayın." (2)

"Size Allah'tan bir nur ve apaçık bir kitap gelmiştir. Allah, rızasını gözetenleri onunla selamet yollarına eriştirir." (3)

"Size ansızın, farkına varmadan, azab gelmeden önce Rabbinizden size indirilen en güzel söze, Kur'an'a uyun." (4)

"Sana indirdiğimiz bu Kitap mübarektir. Ayetlerini düşünsünler, aklı olanlar da öğüt alsınlar." (5)

Hasan-ı Basri bu ayetle ilgili olarak şöyle söylemiştir:

"Kur'an-ı Kerim'in ayetlerinin düşünülmesi ile kastedilen, onlara uymak, getirdiği ilme göre amel etmektir."

Mücahid de, yüce Allah'ın: *"kitabı gereğince okuyanlar var ya.."* (6) ayet-i kerimesi ile ilgili olarak şöyle söylemiştir:

"Bunlar, o ayetlerin hükümlerine gerektiği şekilde amel ederler."

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Rahman olan Allah'ı zikirden yüz çevirene, yanından ayrılmayacak bir şeytanı musallat ederiz." (7)

Bu ayet ile kastedilen anlamın şu olduğu söylenmiştir:

Kim Allah'ın kitabı olan Kur'an'dan ve onun içindeki hükümlerden yüz çevirerek saptırıcıların bozuk ve saçma sözlerine itibar ederse, ceza olarak onun başına bir şeytanı musallat ederiz ve bu şeytan onu iyice yoldan çıkarır, üstelik sürekli beraberinde bulunarak yanından hiç ayrılmaz.

Yüce Allah bir ayet-i kerimesinde de şöyle buyuruyor:

"Allah ve peygamberi bir şeye hükmettiği zaman, iman sahibi erkek ve kadına artık işlerinde başka yolu seçmek yaraşmaz." (8)

---

1) Haşr Suresi: 7
2) Ali İmran Suresi: 103
3) Maide Suresi: 15-16
4) Zümer Suresi: 55
5) Sad Suresi: 29
6) Bakara Suresi: 121
7) Zuhruf Suresi: 36
8) Ahzab Suresi: 36

İslamiyet, başlangıç ve sonuç itibariyle kitaba ve sünnete teslim olmaktır. Kitab ve sünnet, yükümlülük altındaki insanın ihtiyaç duyacağı her şeyi içine almaktadır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Sana her şeyi açıklayan ve müslümanlara doğruyu gösteren bir rehber, rahmet ve müjde olarak Kur'an'ı indirdik" (1)

"Kur'an, kendinden önceki kitapları tasdik eden, iman sahibi millete her şeyi açıklayan, doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmettir." (2)

Kitap ve sünnet ve bu ikisinden doğru bir şekilde çıkarılan anlamlar, sıhhatli yollarla bu ikisinden çıkarılmış olan hükümlerin tümü İslam'dır. İslam oldukça geniş çaplıdır. Çünkü insan hayatı ile ilgili hangi mesele varsa, Allahu Teala onun hakkında bir hüküm koymuştur. İslam, bütün yönleri ile hayatın kendisidir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Ey iman edenler, Allah ve peygamber sizi, hayat verecek şeye çağırdığı zaman icabet edin." (3)

İslam'a girmenin anahtarı geçmişte olduğu gibi şimdi de şehadettir. Resulullah (a.s) İslam'a girenlere temel ölçüler üzerinde rehberlik ediyor ve onların İslam içindeki hayatlarının başlaması, sonra da kitap ve sünnet prensipleri doğrultusunda ilerlemeleri için yol gösteriyordu. Dinin tümünün bu gibi nasslar olduğunu sananlar hata etmektedirler. Bir yerde, özel bir meseleden söz edilir ama onunla genel anlam kastedilir, bir başka yerde genel bir konu üzerinde durulur ama özel anlam kastedilir. Yine cüz'i bir ifade ile külli anlamın, külli ifade ile de cüz'i anlamın kastedildiği durumlar olmaktadır. Bu gibi şeylar arapların belli bir yetişme süresi sonucunda edindikleri kabiliyete göre, anlayabilecekleri hitabet usulleridir. İlimde rüsuh sahibi olan yani meseleleri incelikleri ile kavrayabilen ilim sahipleri ise, her şeyi yerli yerine koyarlar. Aşağıda kitap ve sünnete bağlanmanın gerekliliğinden söz eden bazı nasslar veriyoruz:

KONUYLA İLGİLİ RİVAYETLER

٣٩١ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: اَحْسَنُ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللّٰهِ، وَاَحْسَنُ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ ﷺ وَشَرُّ الْاُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا وَاِنَّ مَاتُوعَدُونَ لَآتٍ وَمَا اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ.

391- Buhari, İbni Mes'ud (r.a) 'un şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Sözlerin en güzeli, Allah'ın kitabıdır. Hidayetlerin (doğru yola eriştiren şeylerin) en güzeli Muhammed (a.s)'in hidayetidir. İşlerin en fenaları dine sonradan sokulan şeylerdir. Size bildirilen şeyler mutlaka gelecektir, siz buna engel olamazsınız."

٣٩٢ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنِ الْمِقْدَامِ بْنِ مَعْدِ يَكْرِبَ رَفَعَهُ: «أَلاَ هَلْ عَسَى رَجُلٌ يَبْلُغُهُ الْحَدِيثُ عَنِّي وَهُوَ مُتَّكِيءٌ عَلَى أَرِيكَتِهِ فَيَقُولُ: بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ كِتَابُ اللَّهِ، فَمَا وَجَدْنَا فِيهِ حَلاَلاً اسْتَحْلَلْنَاهُ، وَمَا وَجَدْنَا فِيهِ حَرَامًا حَرَّمْنَاهُ. وَإِنَّ مَا حَرَّمَ رَسُولُ اللَّهِ كَمَا حَرَّمَ اللَّهُ».

392- Tirmizi, Mukdam bin Ma'd Yekris (r.a)'in merfu olarak şöyle söylediğini bildirmiştir:

"Dikkat edin bir adama benden bir hadis ulaşır, o da koltuğuna dayanmış şekilde: "Sizinle bizim aramızda Allah'ın kitabı vardır. Onda neyi helal kılındığını görürsek, onu helal sayarız" diye söyler mi? Şunu bilin ki, Allah Resulü'nün haram kıldığı da, Allah'ın haram kıldığı gibidir."

Ebu Davut'un rivayetinde de şu ifade geçmektedir:

"Dikkat edin, bana kitap ve onunla birlikte bir benzeri verildi. Bakın, olur ki, bir adam karnı tok, koltuğa yaslanmış halde..." (1)

٣٩٣ــ رَوَى ابْنُ مَاجَةَ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ رَفَعَهُ: «وَايْمُ اللَّهِ لَقَدْ تَرَكْتُكُمْ عَلَى مَثَلِ الْبَيْضَاءِ لَيْلُهَا وَنَهَارُهَا سَوَاءٌ».

391-Buhari (13/249) 96-Kitabu'l İ'tisam bi'l Kitabu ve's Sünne. 2-Resulullah (a.s)'ın sünnetlerine yapışmak ve Allahu Teala'nın: "Ey Allah'ım, bizi takva sahiplerine imam (önder) eyle" ayet-i kerimesi ile ilgili bab.

392-Tirmizi (5/38) 42-Kitabu'l İlm. 2-Resulullah (a.s)'ın hadislerine karşı söylenilmesi yasak olanlarla ilgili bab. Tirmizi: "Bu hadis, bu rivayeti ile hasen, garibdir" demiştir.

1) Ebu Davud (4/200) Kitabu's Sünne. Sünnete bağlanma babı. Tirmizi'de de bu rivayetin benzeri bir rivayet nakletmiştir. İbni Mace (1/6) Mukaddime. 2-Resulullah (a.s)'ın hadisini yüceltme ve ona karşı duranın hatalığı babı. Ebu Davud'un rivayeti, Tirmizi ve İbni Mace'nin rivayetinden daha ayrıntılıdır.

393- İbni Mace, Ebu Derda (r.a)'den merfu olarak rivayet etmiştir:

"Allah'a yemin ederim ki, sizi gecesi ve gündüzü de bir olan beyaz gibi bir şey üzere bıraktım."

٣٩٤ــ رَوَى مَالِكُ بْنُ اَنَسٍ رَحِمَهُ اللّٰهُ اَنَّهُ بَلَغَهُ، اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ: «تَرَكْتُ فِيكُمْ اَمْرَيْنِ لَنْ تَضِلُّوا مَا تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا: كِتَابَ اللّٰهِ، وَسُنَّةَ رَسُولِهِ».

394- İmam Malik, Enes (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Size iki şey bırakıyorum. Bunlara sarıldığınız sürece sapıklığa düşmezsiniz: Allah'ın kitabı ve Resulünün sünneti."

٣٩٥ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ زَيْدِ بْنِ اَرْقَمَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: «اِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ مَا اِنْ تَمَسَّكْتُمْ بِهِ لَنْ تَضِلُّوا بَعْدِي، اَحَدُهُمَا اَعْظَمُ مِنَ الْآخَرِ، وَهُوَ كِتَابُ اللّٰهِ، حَبْلٌ مَمْدُودٌ مِنَ السَّمَاءِ اِلَى الْاَرْضِ، وَعِتْرَتِي اَهْلُ بَيْتِي، لَنْ يَفْتَرِقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ، فَانْظُرُوا كَيْفَ تَخْلُفُونِي فِيهِمَا؟».

395- Tirmizi, Zeyd bin Erkam (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Size kendilerine yapıştığınız sürece sapıtmayacağınız şeyler bırakıyorum. Bunlardan birisi diğerinden daha üstündür. O da Allah'ın kitabıdır. Bu, gökten yere uzatılmış bir iptir. Benim soyumdan olan ehl-i beytim. Bunlar benim Havz-'ın (Havz-ı Kevser'in) başına gelinceye kadar birbirlerinden ayrılmazlar. Artık bunların haklarını ne şekilde gözettiğime bakın."

٣٩٦ــ رَوَى اَبُو دَاوُدَ عَنْ عَبْدِالرَّحْمٰنِ بْنِ عَمْرٍو السُّلَمِي وَحُجْرِ بْنِ حُجْرٍ؛ اَتَيَا

393-İbni Mace (1/4) Mukaddime. 1-Resulullah (a.s)'ın sünnetine uymanın önemi babı. Ravileri sikadır.

394-Muvatta (2/899) 46-Kitabu'l Kader. 1-Kader konusunda konuşmanın yasak olduğu ile ilgili bab. Hakim'in (1/93)'de İbni Abbas (r.a)'tan rivayet etmiş olduğu hadis bu hadise şehadet etmekte, dolayısıyla bu hadis onunla kuvvetlenmektedir.

395-Tirmizi (5/663) 50-Kitabu'l Menakıb. 32-Resulullah (a.s)'ın ehl-i beytinin menkıbeleri babı. Tirmizi: "Bu hadis hasen, garibdir" demiştir.

الْعِرْبَاضَ بْنَ سَارِيَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَهُوَ مِمَّنْ نَزَلَ فِيهِ: ﴿وَلاَ عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لاَ أَجِدُ مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ﴾ فَسَلَّمْنَا، وَقُلْنَا: أَتَيْنَاكَ زَائِرِينَ، وَعَائِدِينَ، وَمُقْتَبِسِينَ، فَقَالَ الْعِرْبَاضُ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ، فَوَعَظَنَا مَوْعِظَةً بَلِيغَةً، ذَرَفَتْ مِنْهَا الْعُيُونُ، وَوَجِلَتْ مِنْهَا الْقُلُوبُ، فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! كَأَنَّ هَذِهِ مَوْعِظَةُ مُوَدِّعٍ، فَمَاذَا تَعْهَدُ إِلَيْنَا؟ قَالَ: «أُوصِيكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ، وَالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ، وَإِنْ عَبْدًا حَبَشِيًّا، فَإِنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ فَسَيَرَى اخْتِلاَفًا كَثِيرًا، فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ، تَمَسَّكُوا بِهَا، وَعَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ، وَإِيَّاكُمْ وَمُحْدَثَاتِ الْأُمُورِ، فَإِنَّ كُلَّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ، وَكُلَّ بِدْعَةٍ ضَلاَلَةٌ».

396- Ebu Davud, Abdurrahman bin Amr Sulemi ile Hucr bin Hucr (r.a)'un şöyle söylediklerini rivayet etmiştir:

"Irbad bin Sariye (r.a)'nin yanına gittik. Bu kişi yüce Allah'ın haklarında:

"Binek vermen için sana geldiklerinde, "size binek bulamıyorum" dediğin zaman, sarfedecek birşey bulamadıkları için üzüntüden gözyaşı dökerek geri dönenlere de sorumluluk yoktur" (1) ayet-i kerimesini indirdiği kimselerdir. Yanına girince selam verdik ve: "Biz seni ziyaret etmek ve senden ilim almak için geldik," dedik. Irbad (r.a) şöyle söyledi:

"Bir gün Resulullah (a.s) bize namaz kıldırdı. Sonra bize yüzünü döndü ve açık beliğ (edebi) bir şekilde vaaz etti. Bu vaaz nedeniyle gözler, hep yaşlar akıttı, kalpler huşu doldu. Bir adam: "Ey Allah'ın Resulü, bu vaazın tehlikeli bir geleceğe karşı hazırlıklı olmayı öğütlediği anlaşılıyor. Peki bize ne tavsiye ediyorsun?" diye sordu. Resulullah (a.s) da:

"Size Allah'tan korkmayı, hakkı dinlemeyi ve itaat etmeyi tavsiye ediyorum. Başındaki habeşi bir köle olsa itaat et. Sizden yaşayacak olanlar pek çok ihtilaf ile karşılaşacaklardır. Size düşen benim sünnetime ve insanları doğru yola ileten raşid halifelerin sünnetine uymaktır. Buna sımsıkı bir şekilde, ısırırcasına

---

396-Ebu Davud (4/201) Kitabu's Sünne. Sünnete bağlanmanın gereği babı. Tirmizi, (5/44) 42-Kitabu'l İlm. 16-Sünnete yapışmak ve bid'atlerden kaçınmakla ilgili olarak gelen rivayetler babı. Buradaki rivayette hadisin sonunda takdim te'hir vardır. (yani hadisin son cümlelerinin bazıları öne alınmış, bazıları arkaya bırakılmıştır) Bunu aynı şekilde, Ahmed (4/126, 127)'de rivayet etmiştir ve isnadı sahihtir.

1) Tevbe Suresi: 92

yapı- şın. Dine sonradan sokulan şeylerden de kaçının. Sonradan sokulan her şey bid'attir, her bidat da sapıklıktır."

٣٩٧ــ رَوَى الْبَزَّارُ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: عَلَيْكُمْ بِهٰذَا الْقُرْآنِ فَإِنَّهُ مَأْدُبَةُ اللّٰهِ فَمَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ اَنْ يَأْخُذَ مَأْدُبَةَ اللّٰهِ فَلْيَفْعَلْ فَإِنَّمَا الْعِلْمُ بِالتَّعَلُّمِ.

397- Bezzar, İbni Mes'ud (r.a)'un şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Siz bu Kur'an'a sarılın. Bu, Allahu Teala'nın ziyafet sofrasıdır. Kim Allah'ın ziyafet sofrasından alabiliyorsa alsın. İlim ancak öğrenmekle olur."

٣٩٨ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ عَنْ مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ رَفَعَهُ: «اِعْمَلُوا بِالْقُرْآنِ، وَاَحِلُّوا حَلَالَهُ وَحَرِّمُوا حَرَامَهُ، وَاقْتَدُوا بِهِ وَلَا تَكْفُرُوا بِشَيْءٍ مِنْهُ، وَمَا تَشَابَهَ عَلَيْكُمْ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّٰهِ وَإِلَى وَلِيِّ الْاَمْرِ مِنْ بَعْدِي كَيْمَا يُخْبِرَكُمْ، وَآمِنُوا بِالتَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالزَّبُورِ وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ، وَلْيَشْفِيكُمُ الْقُرْآنُ وَمَا فِيهِ مِنَ الْبَيَانِ فَإِنَّهُ شَافِعٌ مُشَفَّعٌ وَمَاحِلٌ مُصَدَّقٌ وَلِكُلِّ آيَةٍ مِنْهُ نُورٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، اَمَّا إِنِّي أُعْطِيتُ سُورَةَ الْبَقَرَةِ مِنَ الذِّكْرِ، وَأُعْطِيتُ طٰهٰ وَالطُّوَرِ مِنْ اَلْوَاحِ مُوسَى، وَأُعْطِيتُ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ وَخَوَاتِيمَ سُورَةِ الْبَقَرَةِ مِنْ كَنْزٍ تَحْتَ الْعَرْشِ، وَأُعْطِيتُ الْمُفَصَّلَ نَافِلَةً».

398- Taberani, Ma'kıl bir Yesar (r.a)'in merfu olarak şöyle söylediğini bildirmiştir:

"Kur'an'a göre amel edin. Onun helal olarak bildirdiğini helal görün, haram olarak bildirdiğini de haram görün. Ona uyun, ondan hiç bir şeyi inkar etmeyin. Üzerinde şüpheye düştüğünüz bir şeyi Allah'a ve benden sonra veliyyül emre (ümmetin işlerini üstüne almış olan müslüman yöneticiye) havale edin. Veliyyul emrin, sizi şüphelendiğiniz konuda aydınlatmasını isteyin. Tevrat'a, İncil'e, Zebur'a ve bütün paygemberlere Rabbleri tarafından verilmiş olan kitaplara inanın. Kur'an-ı Kerim ve içerisinde bulunan açıklamalar sizin için şifadır. O şefaat edicidir ve kendisinden şefaat istenilir. Doğrulanmış bir nizamdır. Onun her bir ayetinin kıyamet gününe kadar uzanan nuru bulunmaktadır. Bana Zikir'den Bakara suresi, Musa (r.a)'nın levhalarından Taha ve Tur sureleri,

397-Keşfu'l Estar (1/92) Haysemi de Mecma (1/129)'da: "Ravileri sika görülmüştür" demiştir.

398-Mu'cemu'l Kebir (20/255)

Arş'ın altındaki hazineden Fatiha suresi ile Bakara suresinin sonları verildi. Fazlalık olarak da açıklayıcı şeyler verildi."

Bir rivayette de şu ifade yer almaktadır:

"Bir konuda şüpheye düşerseniz, onu ilim sahiplerine sorun, onlar size gerekli bilgiyi verirler." (1)

٣٩٩ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ اَبِي مُوسَى الْاَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «اِنَّمَا مَثَلِي وَمَثَلُ مَابَعَثَنِي اللّٰهُ بِهِ كَمَثَلِ رَجُلٍ اَتَى قَوْمًا، فَقَالَ: يَاقَوْمِ! اِنِّي رَأَيْتُ الْجَيْشَ بِعَيْنِي، وَاِنِّي اَنَا النَّذِيرُ الْعُرْيَانُ، فَالنَّجَاءَ، فَاَطَاعَهُ طَائِفَةٌ مِنْ قَوْمِهِ، فَاَدْلَجُوا، فَانْطَلَقُوا عَلَى مَهْلِهِمْ، فَنَجَوْا، وَكَذَّبَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ، فَاَصْبَحُوا مَكَانَهُمْ، فَصَبَّحَهُمُ الْجَيْشُ، فَاَهْلَكَهُمْ وَاجْتَاحَهُمْ، فَذٰلِكَ مَثَلُ مَنْ اَطَاعَنِي، فَاتَّبَعَ مَاجِئْتُ بِهِ، وَمَثَلُ مَنْ عَصَانِي، وَكَذَّبَ بِمَا جِئْتُ بِهِ مِنَ الْحَقِّ».

399- Buhari ve Müslim, Ebu Musa Eş'ari (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Benim ve Allahu Teala'nın benimle birlikte göndermiş olduğu şeyin durumu şöyle bir kişinin durumuna benzer: Bu kişi bir topluluğun yanına giderek:

"Ey insanlar ben orduyu gözlerimle gördüm. Ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım. Artık kurtuluşa gelin." Bu kişinin kendilerini uyardığı topluluktan bir gurup, onun sözlerine uyar. Sabaha doğru yola çıkarak mümkün oldukça yol alırlar ve kurtuluşa ererler. İçlerinden bazıları da bu kişinin söylediklerini yalanlarlar, oldukları yerde sabahlarlar. Sabah vakti ordu baskın yapar. Burada kalanları helak eder, yurtlarından çıkarır. İşte bana itaat ederek getirdiğime uyan ile bana isyan edip hak olarak bildirdiklerimi yalanlayanın durumu da böyledir."

399-Buhari (13/250) 96-Kitabu'l İ'tisam bi'l Kitabu ve's Sünne. 2-Resulullah (a.s)'ın sünnetlerine yapışmak ve Allahu Teala'nın: "Ey Allah'ım, bizi takva sahiplerine imam (önder) eyle" ayet-i kerimesi ile ilgili bab. Müslim (4/1788) 43-Kitabu'l Fedail. 6-Resulullah (a.s)'ın ümmetine şefkati ve onlara zarar verecek şeylerden kendilerini sakındırma konusunda son derece gayretli olması ile ilgili bab.

1) Mecma'u'z-Zevaid (1/170) Haysemi: "Bunu Taberani Kebir'de rivayet etmiştir. Ravileri arasında Ubeydullah bin Ebi Hamid bulunmaktadır ki, bu kişinin zayıf olduğu konusunda icma vardır" demiştir. Ancak hadisin birden fazle rivayeti olması dolayısıyla bu hadis hasen derecesinde sayılmaktadır.

٤٠٠ــ رَوَى اَحْمَدُ عَنْ يَحْيَى بْنِ مَيْمُونَ لْحَضْرَمِيِّ اَنَّ اَبَا مُوسَى الْغَافِقِيَّ سَمِعَ عُقْبَةَ بْنَ عَامِرٍ الْجَهَنِيَّ يُحَدِّثُ عَلَى الْمِنْبَرِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ اَحَادِيثَ، فَقَالَ اَبُو مُوسَى: اِنَّ صَاحِبَكُمْ هٰذَا لَحَافِظٌ اَوْ هَالِكٌ اِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ آخِرَ مَا عَهِدَ اِلَيْنَا اَنْ قَالَ: «عَلَيْكُمْ بِكِتَابِ اللَّهِ، وَسَتَرْجِعُونَ اِلَى قَوْمٍ يُحِبُّونَ الْحَدِيثَ عَنِّي، فَمَنْ قَالَ عَلَيَّ مَالَمْ اَقُلْ فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ وَمَنْ حَفِظَ شَيْئًا فَلْيُحَدِّثْ بِهِ».

400- Ahmed, Yahya bin Meymun Hadrami (r.a)'den rivayet etmiş, o da Ebu Musa Ğafiki'den nekletmiştir. Ebu Musa Ğafiki kendisinin, Akabe bin Amir Cuheni'nin, minberden Resulullah (a.s)'tan bazı hadisler naklettiğini duyduğunu ifade ederek şöyle söylemiştir:

"Sizin şu arkadaşınız, ya hakkı hıfzeder, ya da helake gider. Resulullah (a.s)'ın bize en son ahdi (bizimle yaptığı en son ahid) şöyle buyurması olmuştur:

"Allah'ın kitabına iyi sarılın. Siz benim hadislerimi öğrenmeyi seven topluluğa ulaşacaksınız. Kim benim söylemediğim bir şeyi bana nisbet ederse, cehennemdeki yerini hazırlasın. Kim de bir şeyi hıfzederse onu bildirsin."

٤٠١ــ رَوَى الْبَزَّارُ عَنْ اَبِي الدَّرْدَاءِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «مَا اَحَلَّ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ فَهُوَ حَلاَلٌ، وَمَا حَرَّمَ فَهُوَ حَرَامٌ، وَمَا سَكَتَ عَنْهُ فَهُوَ عَفْوٌ، فَاقْبَلُوا مِنَ اللَّهِ عَافِيَتَهُ، فَاِنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُنْ لِيَنْسَىَ شَيْئًا». ثُمَّ تَلاَ: ﴿وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا﴾.

401- Bezzar, Ebu Derda (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Allahu Teala'nın kitabında helal kıldığı şey helaldir. Haram kıldığı da haramdır. Herhangi bir şey hakkında bir şey bildirmemişse, o da O'nun bir affıdır. Allah Teala'nın ihsanını kabul edin. Allahu Teala herhangi bir şeyi unutmuş değildir." Resulullah (a.s) böyle söyledikten sonra şu ayet-i kerimeyi oku-

400-Ahmed (4/334) Kesfu'l Estar (1/118) Haysemi de Mecma (1/143, 144)'da şöyle söylemiştir: "Bunu Ahmed, Bezzar ve Taberani Kebir'de rivayet etmiştir. Taberani'nin ravileri sikadır."

401-Kesfu'l Estar (3/58) Haysemi, Mecma (1/181)'da şöyle söylemiştir: "Bunu Bezzar ve Taberani Kebir'de rivayet etmiştir, (Taberani'nin) isnadı hasendir, ravileri de sika görülmüşlerdir."

du:" Senin Rabb'in unutkan değildir." (1)

٤٠٢ــ رَوَى مَالِكٌ عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ: اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ: «اِنَّ اللّٰهَ يَرْضَى لَكُمْ ثَلاثًا وَيَسْخَطُ لَكُمْ ثَلاثًا، يَرْضَى لَكُمْ اَنْ تَعْبُدُوهُ وَلاَ تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا، وَاَنْ تَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا، وَاَنْ تُنَاصِحُوا مَنْ وَلَّى اللّٰهُ اَمْرَكُمْ. وَيَسْخَطُ لَكُمْ قِيلَ وَقَالَ، وَاِضَاعَةَ الْمَالِ، وَكَثْرَةَ السُّؤَالِ».

402- Malik, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Allahu Teala sizin için üç şeye razı olur, üç şeye da kızar (ğadab eder) Sizin için: Kedine hiç bir şeyi ortak koşmadan kulluk etmenize, hep birlikte Allah'ın ipine sarılmanıza ve Allahu Teala'nın işlerinizi kendisine verdiği (veliyyül emr kıldığı) kimse ile uyuşmanıza razı olur. Dedikodu ile uğraşmanıza, malı zayi etmenize ve çok soru sormanıza da kızar."

٤٠٣ــ رَوَى الطَّبَرَانِىُّ عَنْ اَبِى اَيُّوبَ الْاَنْصَارِىِّ، قَالَ: خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ وَهُوَ مَرْعُوبٌ فَقَالَ: «اَطِيعُونِى مَا كُنْتُ بَيْنَ اَظْهُرِكُمْ وَعَلَيْكُمْ بِكِتَابِ اللّٰهِ اَحِلُّوا حَلاَلَهُ وَحَرِّمُوا حَرَامَهُ».

403- Taberani, Ebu Eyyub Ensari (r.a)'nin şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) korkuya kapılmış bir halde yanımıza çıktı ve şöyle buyurdu:

"Aranızda bulunduğum sürece bana itaat edin. Bir de Allah'ın kitabına sımsıkı sarılın. Onun helal kıldığını helal, haram kıldığını da haram sayın."

٤٠٤ــ رَوَى الطَّبَرَانِىُّ عَنِ ابْنِ شَرِيحٍ الْخُزَاعِىِّ قَالَ: خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ

402-Muvatta (2/990) 56-Kitabu'l Kelam. 8-Malı zayi etme ve iki yüzlü hakkında gelen rivayetler babı. Müslim de bunun bir benzerini (3/1340) 30-Kitabu'l Akdiye. 5-Gereksiz yere çok soru sormaktan nehiy babında rivayet etmiştir.

403-Mecma'u'z-Zevaid (1/170) Haysemi: "Bunu Taberani, Kebir'de rivayet etmiştir, ravileri sika görülmüşlerdir" demiştir.

1) Meryem Suresi: 64

فَقَالَ: «أَلَيْسَ تَشْهَدُونَ أَنْ لاَإِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللّٰهِ؟»، قَالُوا: بَلَى. قَالَ: «إِنَّ هٰذَا الْقُرْآنَ طَرَفُهُ بِيَدِاللّٰهِ فَتَمَسَّكُوا بِهِ فَإِنَّكُمْ لَنْ تَضِلُّوا وَلَنْ تَهْلِكُوا بَعْدَهُ أَبَدًا».

404- Taberani, İbni Şerih Huzai (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) yanımıza çıktı ve şöyle buyurdu:

"Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim de O'nun peygamberi olduğuma şehadet etmiyor musunuz?" Orada bulunanlar "Evet, şehadet ediyoruz," dediler. Bunun üzerine Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Şu Kur'an'ı Kerim bir yanı Allahu Teala'nın elinde, bir yanı da sizin ellerinizdedir. Ona iyi sarılın. Böyle yaptığınız sürece artık katiyyen sapıklığa düşmezsiniz ve halaka gitmezsiniz."

SÜNNETE YAPIŞMAK İLE İLGİLİ RİVAYETLER

٤٠٥ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ عَائِشَةَ، رَفَعَتْهُ: «مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هٰذَا مَالَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ».

405- Buhari ve **Müslim,** Hz. Aişe (r.a)'den merfu olarak rivayet etmişlerdir:

"Kim bizim bu işimizde (din konusunda) ondan olmayan bir yenilik çıkarırsa, o kabul edilmez."

٤٠٦ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: اِتَّبِعُوا وَلاَ تَبْتَدِعُوا فَقَدْ كُفِيتُمْ.

406-Taberani, Abdullah bin Mes'ud (r.a)'un şöyle söylediğini rivayet et-

---

404-Mecma'uz-Zevaid (1/169) Haysemi: "Bunu Taberani, Kebir'de rivayet etmiştir, ravileri Sahih'te isimleri geçen ravilerdir" demiştir.

405-Buhari (5/301) 53-Kitabu's Sahih. 5-Tarafların haksızlık getiren bir barış yapmaları halinde bu barışın geçersiz olacağına dair bab. Müslim (3/1343) 30-Kitabu'l Akdiye. 8-Batıl hükümlerin bozulması ve sonradan çıkarılan işlerin reddedilmesi ile ilgili bab. Ebu Davud (4/200) Kitabu's Sünne. Sünnete bağlanmanın gerekliliği babı. Müçtehid imamların, yahut onlardan birinin caiz gördüğü bir şey, bid'at sayılmaz. Aynı şekilde ilimle rusuh sahibi (meseleleri derinlikleri ile bilebilen) ilim adamlarının kitap ve sünnet nasslarından çıkardıkları anlamlara dayanan uygulamalar da bid'at olarak değerlendirilemez.

406-Mu'cemu'l Kebir (9/168) Haysemi, Mecma (1/181)'da şöyle söylemiştir "Bunu Taberani, Kebir'de rivayet etmiştir, ravileri Sahih'te isimleri bulunan ravilerdir."

miştir:

"Size bildirilene uyun, yeni bir şey (bid'at) çıkarmayın. Size yetecek kadarı verilmiştir."

٤٠٧ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: مَا أَتَى عَلَى النَّاسِ عَامٌ إِلاَّ أَحْدَثُوا فِيهِ بِدْعَةً وَأَمَاتُوا فِيهِ سُنَّةً، حَتَّى تَحْيَا الْبِدَعُ وَتَمُوتُ السُّنَنُ.

407- Taberani, İbni Abbas (r.a)'ın şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"İnsanlar her yıl geçirdikçe mutlaka bir bid'at uydurur ve bir sünneti öldürürler. Sonuçta tamamiyle bid'atler hayatiyet kazanır ve sünnetler ölür."

٤٠٨ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ فِي الْأَوْسَطِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّ اللَّهَ حَجَبَ التَّوْبَةَ عَنْ كُلِّ صَاحِبِ بِدْعَةٍ».

408- Taberani, Mu'cemu'l-Evsat'ta, Enes bin Malik (r.a)'ten rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Allahu Teala, bid'at sahibi her kişiye tevbenin önünü kapamıştır."

Bid'at sahibi kişi, öncelikle bid'atinden tevbe ederek onu bırakmadıkça diğer günahlarından dolayı olan tevbesi kabul edilmez.

٤٠٩ــ رَوَى أَحْمَدُ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: خَطَّ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا خَطًّا، ثُمَّ قَالَ: «هٰذَا سَبِيلُ اللَّهِ». ثُمَّ خَطَّ خُطُوطًا عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ، ثُمَّ قَالَ: «هٰذِهِ سُبُلٌ عَلَى كُلِّ سَبِيلٍ مِنْهَا شَيْطَانٌ يَدْعُو إِلَيْهِ». ثُمَّ تَلاَ: ﴿وَأَنَّ هٰذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلاَ تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ﴾.

409- Ahmed, İbni Mes'ud (r.a)'un şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

407-Mu'cemu'l Kebir (10319) Haysemi de Mecma (1/188)'da şu açıklamayı yapmıştır: "Bunu Taberani, Kebir'de rivayet etmiştir, ravileri sika görülmüşlerdir."

408-Mecma'uz-Zevaid (10/198) Haysemi burada şu açıklamayı yapmıştır: "Bunu Taberani, Evsat'ta rivayet etmiştir. Ravilerinin de Harun bin Musa Ferevi dışında kalanları, Sahih'te isimleri bulunan ravilerdendir. Bu kişi de sikadır."

"Resulullah (a.s) bir gün bizim önümüzde bir çizgi çizdi ve sonra: "Bu Allah'ın yoludur" diye buyurdu. Sonra bu çizginin sağında ve solunda değişik çizgiler çizdi ve şöyle buyurdu:

"Bunlar da farklı yollardır. Bu yollardan her birinin başında, kendisine çağıran (insanları kendisine davet eden) bir şeytan bulunmaktadır." Resulullah (a.s) böyle söyledikten sonra şu ayeti kerimeyi okudu:

"Benim dosdoğru olan yolum budur. Siz bu yola uyun. Farklı yollara uyarsanız, Allahu Teala sizi kendi yolundan uzaklaştırır."

٤١٠ــ رَوَى اَحْمَدُ عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ: كُنَّا مَعَ ابْنِ عُمَرَ فِى سَفَرٍ فَمَرَّ بِمَكَانٍ فَحَادَ عَنْهُ فَسُئِلَ: لِمَ فَعَلْتَ؟ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَعَلَ هٰذَا فَفَعَلْتُهُ.

410- Ahmed, Mücahid (r.a)'in şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Bir yolculukta İbni Ömer (r.a) ile birlikte bulunuyorduk. Bir yere uğradı ve oranın kenarından geçti. Kendisine: "Niçin böyle yaptın?" diye soruldu. O da şöyle cevap verdi:

"Ben Resulullah (a.s)'ın böyle yaptığını gördüm, onun için böyle yaptım."

٤١١ــ رَوَى الْبَزَّارُ عَنْ مُجَاهِدٍ اَنَّ ابْنَ عُمَرَ رَضِىَ اللَّهُ عَنْهُ كَانَ يَأْتِى شَجَرَةً بَيْنَ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةَ فَيَقِيلُ تَحْتَهَا، وَيُخْبِرُ اَنَّ النَّبِىَّ ﷺ كَانَ يَفْعَلُ ذٰلِكَ.

411- Bezzar, Mücahid (r.a)'den rivayet etmiştir:

"İbni Ömer (r.a) Mekke ile Medine arasında bir ağacın altına geldiğinde kaylule uykusu uyurdu ve Resulullah (a.s)'ın da böyle yaptığını bildirirdi."

409-Ahmed (1/465) Mecma'uz-Zevaid (7/22) Haysemi burada şu açıklamayı yapmıştır: "Bunu Ahmed ve Bezzar rivayet etmiştir. Ravileri arasında Asım bin Behdele bulunmaktadır Bu kişi sikadır, ancak za'fiyeti de yani zayıf olduğu kanaati de vardır." Müstedrek (2/318) Hakim, bunu sahih olarak kabul etmiş, Zehebi de kendisini doğrulamıştır.

410-Ahmed (2/22) Keşfu'l Estar (1/81) İsnadı ceyyid (iyi)'dir. Haysemi Mecma'uz-Zevaid (1/174)'de: "Bunu Ahmed ve Bezzar rivayet etmişlerdir. Bezzar'ın ravileri sika görülmüşlerdir" demiştir.

411-Keşfu'l Estar. Bir önceki hadisin geçtiği yer. İsnadı pek fena değildir. Haysemi Mecma (1/175)'da: "Bunu Bezzar rivayet etmiştir, ravileri sika görülmüşlerdir" demiştir.

٤١٢ــ رَوَى أَبُو دَاوُدَ عَنْ مُعَاذٍ: إِنَّ وَرَاءَكُمْ فِتَنًا يَكْثُرُ فِيهَا الْمَالُ، وَيُفْتَحُ فِيهَا الْقُرْآنُ حَتَّى يَأْخُذَهُ الْمُؤْمِنُ وَالْمُنَافِقُ، وَالرَّجُلُ وَالْمَرْأَةُ، وَالْعَبْدُ وَالْحُرُّ، وَالصَّغِيرُ وَالْكَبِيرُ، فَيُوشِكُ قَائِلٌ اَنْ يَقُولَ: مَا لِلنَّاسِ لاَيَتَّبِعُونِى وَقَدْ قَرَأْتُ الْقُرْآنَ؟ وَمَا هُمْ بِمُتَّبِعِىَّ حَتَّى أَبْتَدِعَ لَهُمْ غَيْرَهُ، فَإِيَّاكُمْ وَمَا ابْتَدَعَ، فَإِنَّمَا ابْتَدَعَ ضَلاَلَةً، وَأُحَذِّرُكُمْ زَيْغَهُ الْحَكِيمَ، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ يَقُولُ كَلِمَةَ الضَّلاَلَةِ عَلَى لِسَانِ الْحَكِيمِ، وَقَدْ يَقُولُ الْمُنَافِقُ كَلِمَةَ الْحَقِّ، قَالَ: قُلْتُ لِمُعَاذٍ: وَمَا تَدْرِى رَحِمَكَ اللَّهُ اَنَّ الْحَكِيمَ قَدْ يَقُولُ كَلِمَةَ الضَّلاَلَةِ، وَاَنَّ الْمُنَافِقَ يَقُولُ كَلِمَةَ الْحَقِّ؟ قَالَ: بَلَى، اِجْتَنِبْ مِنْ كَلاَمِ الْحَكِيمِ الْمُشْتَهِرَاتِ الَّتِى يُقَالُ: مَا هٰذِهِ؟ وَلاَ يَثْنِيَنَّكَ ذٰلِكَ عَنْهُ، فَإِنَّهُ لَعَلَّهُ يُرَاجِعُ، وَتَلَقَّ الْحَقَّ اِذَا سَمِعْتَهُ، فَإِنَّ عَلَى الْحَقِّ نُورًا.

412- Ebu Davud, Muaz (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Sizin arkanızda (yani gelecek zaman içerisindel) çeşitli fitneler bulunmaktadır. O zaman mallar çoğalır. Kur'an-ı Kerim, mü'minin de münafığın da, kadının da erkeğin de, hürün de kölenin de alacağı şekilde açılır. Olur ki, o zamanda biri çıkar:

"İnsanlara ne oluyor da, ben Kur'an okuduğum halde bana uymuyorlar? Ben onlar için bundan ayrı olarak bid'atler uydurmadıkça, onlar bana uymazlar" diye söyler. Onun ortaya atacağı bid'atten mutlaka sakının. O bid'at sapıklıktır. Bir ilim sahibinin yanılgıya düşmesi konusunda da sizi uyarırım. Şeytanın bazen sapıklığa götüren bir sözü, hikmet ehli (ilim sahibi) kişinin dili ile söylemesi mümkün olabilir. Bazen bir münafık da hak sözü söyleyebilir."

Ravi şöyle söylemiştir:

"Ben Muaz (r.a)'a: "Allah sana rahmet eylesin, hakimin (ilim sahibinin) sapıklığa götürücü sözü söyleyebileceğini, münafığın da hakkı söyleyebileceğini düşünmüyor musun?" diye sordu. O da şöyle cevap verdi:

"Aksine düşünüyorum. Hakim'in, hakında "bu da neyin nesi?" diye söylenilen ünlü sözlerinden kaçın. Ancak bu seni ondan uzaklaştırmasın. Olur ki, bu

---

412-Ebu Davud (4/202) Kitabu's Sunne. Sünnete bağlanmanın gerekliliği babı. İsnadı sahihtir. Hadiste, ilim sahibinin yanılgıya düşmesi, (zeyğatu'l hakim) ile irfan sahibi bir ilim adamının hataya düşmesi, yanılması yahut dini hamasetinin azlığı nedeniyle kasten bir hata işlemesi kastedilmiş olabilir.

sözünden dönebilir. Hakkı duyduğun zaman da onu al. Çünkü hakda nur vardır."

٤١٣ــ رَوَى اَحْمَدُ عَنْ ثَوْبَانَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : «اِنَّمَا اَخَافُ عَلَى اُمَّتِى اَلْاَئِمَّةَ الْمُضِلِّينَ».

413- Ahmed, Sevban (r.a)'dan şu şekilde rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Ben ümmetim için sapıklığa götürücü önderlerden korkuyorum."

٤١٤ــ رَوَى الطَّبَرَانِىُّ فِى الصَّغِيرِ عَنْ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ لِعَائِشَةَ: «يَا عَائِشَةُ! ﴿اِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا﴾ هُمْ اَصْحَابُ الْبِدَعِ وَاَصْحَابُ اَلْاَهْوَاءِ لَيْسَ لَهُمْ تَوْبَةٌ اَنَا مِنْهُمْ بَرِىءٌ وَهُمْ مِنِّى بُرَآءُ».

414- Taberani, Mu'cemu's Sağir'inde Hz. Ömer (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) Hz. Aişe (r.a)'ye şöyle buyurdu:

"Ey Aişe! "Bölük bölük olup dinlerini parçalayanlarla senin hiçbir ilişiğin olamaz" (1) ayet-i kerimesinde kastedilenler, bid'atlerin peşinden gidenler (ashab-ı bid'at) ve arzuların peşine takılanlardır. Onlar için tevbe yoktur. Ben onlardan uzağım, onlar da benden uzaktırlar."

٤١٥ــ رَوَى الدَّارَمِىُّ عَنِ الْحَسَنِ وَابْنُ سِيرِينَ اَنَّهُمَا قَالاَ: لاَتُجَالِسُوا اَصْحَابَ اَلْاَهْوَاءِ وَلاَ تُجَادِلُوهُمْ وَلاَ تَسْمَعُوا مِنْهُمْ.

415- Darimi, Hasan (Hasan-ı Basri) ve İbni Sirin (r.a)'in şöyle söylediklerini

---

413-Ahmed (5/278) Haysemi Mecma (5/239)'da: "Bunu Ahmed rivayet etmiştir, ravileri de sikadır" demiştir. Tirmizi (4/504) 34-Kitabu'l Fiten. 51-Sapıklığa götürücü önderlerle ilgili olarak gelen rivayetler babı. Tirmizi: "Bu hadis hasen, sahihtir" demiştir. Suyuti de bu hadisin hasen olduğunu söylemiştir.

414-Ravdu'd Dani (1/338) İsnadı ceyyid (iyi)'dir. Haysemi Mecma (1/188)'da şu açıklamayı yapmıştır: "Bunu Taberani Sağir'de rivayet etmiştir. Ravileri arasında Bakiyye ve Mücalid bin Sa'id vardır. Bunların her ikisi de zayıftırlar."

415-Darimi (1/110) Mukaddime. Arzularına uyanlardan (ehl-i heva'da) bid'atçilerden ve husumetçilerden uzak durma babı. İsnadı hasendir.

rivayet etmiştir:

"Arzularının peşine takılanlarla oturmayın, onlarla münakaşa etmeyin ve onların sözlerini dinlemeyin."

٤١٦ــ رَوَى الدَّارِمِيُّ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِالْعَزِيزِ قَالَ: سَأَلَهُ رَجُلٌ عَنْ شَيْءٍ مِنَ الْأَهْوَاءِ، فَقَالَ: عَلَيْكَ بِدِينِ الْأَعْرَابِيِّ وَالْغُلَامِ فِي الْكُتَّابِ وَإِلَّا سِوَى ذٰلِكَ. قَالَ أَبُو مُحَمَّدٍ: كَثُرَ تَنَقُّلُهُ أَيْ يَنْتَقِلُ مِنْ رَأْيٍ إِلَى رَأْيٍ.

416- Darimi, Ömer bin Abdulaziz (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Bir adam ona, hevai (bid'at türü) şeylerden biri ile ilgili soru sordu. O da şöyle cevap verdi: "Sana düşen bedevinin ve Kuttab'daki kölenin dini üzere olmaktır. Bunun dışındakilere gidene yazık."

Ebu Muhammed şöyle söylemiştir:

"İnsanların bid'atler arasında dolaşmaları iyice çoğaldı. Bir görüşten diğer görüşe geçip durur oldular."

٤١٧ــ رَوَى الدَّارِمِي عَنْ أَبِي صَادِقٍ الْأَزْدِيِّ عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ نَاجِذٍ قَالَ: قَالَ عَلِيٌّ: كُنُوا فِي النَّاسِ كَالنَّحْلَةِ فِي طَيْرَانِهَا لَيْسَ مِنَ الطَّيْرِ شَيْءٌ إِلَّا وَهُوَ يَسْتَضْعِفُهَا وَلَوْ يَعْلَمُ الطَّيْرُ مَا فِي أَجْوَافِهَا مِنَ الْبَرَكَةِ لَمْ يَفْعَلُوا ذٰلِكَ بِهَا. خَالِطُوا النَّاسَ بِأَلْسِنَتِكُمْ وَأَجْسَادِكُمْ وَزَايِلُوهُمْ بِأَعْمَالِكُمْ وَقُلُوبِكُمْ فَإِنَّ لِلْمَرْءِ مَا اكْتَسَبَ وَهُوَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ مَنْ أَحَبَّ.

417- Darimi, Ebu Sadık Ezdi (r.a)'den, o da Rabi'a bin Naciz'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Hz. Ali (r.a) şöyle söyledi:

"İnsanların arasında, kuşların arasındaki arı gibi olun. Kuşlardan, bu arıyı küçümsemeyen yoktur. Ama, eğer kuşlar, o arının içinde taşıdığı bereketi bilse-

---

416-Darimi (1/91) Mukaddime. "İlim, haşyet ve Allah'tan korkmaktır (takvadır)" diyenle ilgili bab. İsnadı hasendir.

417-Darimi (1/92) Mukaddime. Arzularına takılan sapık görüşlülerden uzak durma babı. İsnadı fena değildir.

***Bir görüşten diğer bir görüşe geçip dururlar:** Arzularının peşine takılan sapık bid'atçilerin sözlerine kulak asanlar, bir batıl mezhepten başka bir batıl mezhebe geçip durmaktan kendini kurtaramaz. Belli bir görüş üzere istikrar sağlayamazlar.*

lerdi böyle yapmazlardı. Dillerinizle ve bedenlerinizle insanlara karışın. Çalışmalarınızla ve kalplerinizle onlarla ilişkiler kurun. Kişi için ancak kazandığı vardır. Kıyamet gününde de sevdiği ile birlikte olacaktır."

BİD'AT VE BİD'AT EHLİ

Sünnete uymanın gerekliliği, İslam'ın en açık prensiplerindendir. Nasıl böyle olmasın? Yüce Allah ayet-i kerimesinde:

"Allahu Teala'yı ve ahiret gününü arzulayan ve Allah'ı çokca zikredenler açısından sizin için Allah'ın Resulünde, güzel bir örnek (ölçü) vardı." (1) diye buyuruyor.

Bid'atlerden kaçınmak ve onları hoş karşılamamak İslam'ın apaçık prensipleri arasındadır. Ancak cahiller topluluğu bu konuda müslümanların kafalarına şüpheler sokmaktadırlar. Bu yüzden bu konuların tam bir açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

Külli ve cüz'i (genel ve özel) konularda Resulullah (a.s)'ı örnek almak, sünnete uymakla ilgili bir konudur. Resulullah (a.s)'ı örnek almak, O'nun siretini ve sünnetini bilmeyi gerektirir. Ancak buradaki bağlanmanın derecelerini içtihad ehli ve fetva vermeye yetkili ilim adamları belirlemektedirler. Şimdi, adetten olan sünnetler var, ibadetler arasına giren sünnetler var, sürekli uygulanması gereken veya geçici bir süre için konulmuş olan sünnetler ve hükümler var. Bir müslüman, içtihad ehli ile imama ve güvenilir bir ilim adamına uyduğu sürece, İslam üzere sayılır ve sünnet çizgisinde olur. Böylesi bir müslüman en alt derecede veya en üst derecede Resulullah (a.s)'ı kendisine örnek almış olur. Müslüman, kitab ve sünnette açık şekilde bildirilen akaid prensiplerini kabul ettiği, şüpheli konularda da ilimde rusuh sahibi yani meselelerin inceliklerini iyi bilen ilim adamlarının açıklamalarına dayandığı sürece, sünnet üzeredir. Kesin olarak bildirilen hükümlerde kitap ve sünnetin ölçülerine uyan, anlaşılması zor müteşabih ya da şüpheli meselelerde de ehl-i sünnet ve'l cemaat mezhebi üzere olan ilimde rusuh sahibi imamların mezheblerini esas alan kimse, bid'at ehli sayılamaz. Bu iki durumda, söz konusu müçtehid imamlara uyanları sapıklıkla

---

1) Ahzab Suresi: 21

itham eden kişi, kendisi sapıklığa düşmüş olur. Çünkü o, ümmeti, cahiliyenin kucağına itmek ve imamları da itham etmek istemektedir. Bu imamlar ise onun iddialarından uzaktırlar.

Bid'atlerin en tehlikelisi, kişiyi kurtuluşa eren gurup (fırkay-ı naciye) mensubu olmaktan çıkararak, Resulullah (a.s)'ın cehennem azabını hakedeceklerini bildirdiği yetmişiki fırkadan biri içerisine sokan itikadi bid'attir. Ameli yönden uydurulmuş şeyler de bid'atlerin arasına girer. Ancak, müteşabih yani anlaşılması zor olan konularda, ilimde rüsuh sahibi olan ilim adamlarının yaptığı açıklamaları esas alan kimseyi itikadi yönden bid'at ehli sayamayız. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Oysa onların yorumunu (yani müteşabih meselelerin yorumunu) ancak Allah Teala ve ilimde rusuh sahibi olanlar bilir." (1) Bu ayet-i kerimenin okunuşunda *"ve'r-rasihune fi'l ilm"* ibaresinden sonra vakfe (duruş) yapan kıraatlara göre ayet-i kerime açıkca yukarıda üzerinde durduğumuz anlamı vermektedir. Bir amelin bid'at olduğu konusunda içtihad ehli ilim adamları ya da fetvaya ehil ilim adamları icma etmedikçe, o amelin haram bid'atlerden olduğuna hükmedemeyiz. Eğer bu özelliğe sahip ilim adamları arasında bid'at ve haram olup olmadığı konusunda ihtilaf çıkarsa, mesele avamdan olan kişi açısından daha geniş çerçevede ele alınır. Ancak meselelerle ilgili delilleri değerlendirebilecek derecede bilgi sahibi olanlar açısından çerçeve daha da daralır. Böyle biri kuvvetli olan delilin, ihtilaf konusu amelin bid'at olduğuna işaret ettiği sonucuna varırsa, bu amelden kaçınması gerekir. Ancak bu kişinin, içtihad sahibi ya da fetva vermeye ehil imamlardan birinin görüşünü esas alarak bid'at olmadığı iddiasında bulunanlara karşı durmada katı davranmaması gerekir. İçtihad sahibi imamlardan yahut kendilerine güvenilebilecek, fetva vermeye ehil ilim adamlarından birinin fetvasına göre hareket etmek, haram ya da mekruh sayılabilecek herhangi bir bid'atın günahından insanı kurtarır. Ancak delilleri ele alıp değerlendirebilecek seviyede bilgi sahibi olanlar için durum biraz farklıdır. Bunlar hakkında mesele daha sıkı tutulmuştur. Ama belirtildiği üzere, böyle birinin de, güvenilir ilim adamlarından birinin fetvasına göre hareket ettiği sürece kendisine muhalefet edenlere karşı katı bir tutum sergilemesi doğru olmaz.

KONU İLE İLGİLİ RİVAYETLER

٤١٨ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَبِي عَبْدِاللَّهِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّ الْحَلَالَ بَيِّنٌ، وَإِنَّ الْحَرَامَ بَيِّنٌ، وَبَيْنَهُمَا أُمُورٌ

1) *Ali İmran Suresi: 7*

مُشْتَبِهَاتٌ لاَيَعْلَمُهُنَّ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ، فَمَنِ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ فَقَدِ اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَعِرْضِهِ، وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ وَقَعَ فِي الْحَرَامِ، كَالرَّاعِي يَرْعَى حَوْلَ الْحِمَى يُوشِكُ اَنْ يَرْتَعَ فِيهِ. اَلاَ وَاِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمًى، اَلاَ وَاِنَّ حِمَى اللَّهِ مَحَارِمُهُ. اَلاَ وَاِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً اِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، وَاِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ: اَلاَ وَهِيَ الْقَلْبُ».

418- Buhari ve **Müslim,** Ebu Abdullah Nu'man bin Beşir (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Helal açıktır. Haram da açıktır. (Yani açık olarak bildirilmiştir.) Bunların arasında bazı şüpheli meseleler vardır ki, insanların çoğu bunları bilmezler. Kim şüphelilerden kaçınırsa, dinini ve namusunu korunuş olur. Şüphelilerin içine düşen, haramın içine düşer. Tıpkı bir koruluğun çevresinde hayvanlarını otlatan çoban gibi, her an için hayvanlarını koruluğun içerisine düşürmesi ihtimali vardır. Şunu bilin ki, her melikin (padişahın) bir koruluğu olur. Dikkat edin, Allah'ın koruluğu da haram kıldığı şeylerdir. Bakın bedenin içinde bir çiğnemlik et parçası vardır. O sağlıklı olduğunda , bütün beden sağlıklı olur. O bozulduğunda da bütün beden bozulur. Dikkat edin, işte o kalptir."

418-Buhari (1/126) 2-Kitabu'l İman. 39-Dinini dış etkilerden koruyanın üstünlüğü babı. Müslim (3/1219) 22-Kitabu'l Musakat. 20-Helali alıp şüphelileri bırakma babı.

***Açık (beyyin):** Ayni helal ya da haram olduğu hususunda Kur'an-ı Kerim'de yahut sünnette açık ve kesin nass bulunan, ya da müslümanların üzerinde icma ettikleri şey.*

***Şüpheliler:** Helal mi, yoksa haram mı olduğu hususunda açık bir ifade bulunmaması yahut hakkındaki delillerin birbirlerinden farklı manalar içermesi dolayısıyla yerine göre helal, yerine göre de haram olduğuna dair hüküm çıkarılanlar.*

***Dinini ve namusunu korumuş olur:** Dinini (dini yaşantısını) koruyan, şer'i açıdan kınanmaktan, namusunu da insanların hakkında ileri geri söz söylemelerinden korumuş olur.*

***Şüphelilerin içine düşmek:** Bu gibi hareketleri işlemeye cür'et etmek. Böyle bir tutum, yerine göre açıkca haram kılınmış bir şeyi işlemeyi de basit görme anlayışına ve dolayısıyla haramları işleme cür'etkarlığına götürebilir.*

***Koruluk:** Sahipleri ya da ilgilileri dışında girilmesi yasak kılınmış olan bölge. Koruluğun, yönetici tarafından korunan ve içine giren kişi cezalandırılan otlak olduğu da söylenmiştir.*

***Haram kıldığı şeyler (meharim):** Allahu Teala tarafından işlenilmesi haram edilmiş olan fenalıklar (ma'siyetler). Kişinin bunları işlemesi, şahsına, namusuna ve malına karşı suç işlemesi anlamına gelir. Adam öldürme, hırsızlık, zina ve benzeri fenalıkların işlenmesi böyledir.*

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Bu hadis ortaya koyuyor ki, helaller ve haramlarla ilgili bazı meseleler şüphelidir ve insanların çoğu onu bilmezler. Öyleyse bu konuları bilenler azınlıktadır ve onlar da kitap ve sünnet nasslarını iyi kavrayabilen, bu kaynaklardan hüküm çıkarma kabiliyetine sahip müçtehid imamlardır. Buna göre, içtihad derecesinde olduğu düşünülen ilim adamlarından biri, sübutu ve delaleti kesin yani hem sahih bir rivayetle gelmiş, hem de kasdettiği anlam, ortaya koyduğu hüküm açık şekilde anlaşılan kitap ve sünnet nasslarından birine ters düşmeyen bir görüş ortaya koyduğunda, müslüman bu görüşe göre hareket edebilir. Bunda herhangi bir mahzur yoktur. Bu görüşe uymaktan dolayı da bid'at sahibi olmaz. Bid'at sahipleri, itikadi meselelerde ilimde derinleşmiş rusuh sahibi ilim adamlarının görüşlerine ters görüşleri tercih edenlerdir. Furuata yani ayrıntıya ait konularda da müçtehid imamların görüşlerine aykırı hareket edenler bid'at sahibi sayılırlar. Bunu helaller ve haramlarla ilgili yukarıdaki hadis-i şeriften ve şu ayet-i kerimeden anlıyoruz:

"Sana kitabı indiren O'dur. Onda kitab'ın temeli olan kesin anlamlı (muhkem) ayetler vardır. Diğerleri de çeşitli anlamlıdırlar. (müteşabih ayetlerdir) Kalplerinde eğrilik olan kimseler fitne çıkarmak, kendilerine göre yorumlamak için bu ayetlerin müteşabih olanlarına uyarlar. Oysa onların anlamlarını ancak Allah ve ilimde rusuh sahibi olanlar bilir. İlimde rusuh sahibi olanlar: "O'na inandık, hepsi Rabb'imizin katındadır" derler. Bunu ancak akıl sahipleri düşünebilirler." (1)

İmam Ahmed, Hz. Aişe (r.a)'nin şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s): "Sana kitab'ı indiren O'dur. Onda kitabın temeli olan (muhkem) ayetler vardır, diğerleri ise müteşabihtirler" ayet-i kerimesini sonuna kadar okudu. Sonra şöyle buyurdu:

"Bu ayetlerle ilgili münakaşaya dalanları görürseniz bilin ki, onlar Allahu Teala'nın kasdettiği kimselerdir, onlardan sakınınız." (2)

Yine Buhari, Müslim ve Ebu davud, Hz. Aişe (r.a)'den şöyle bir rivayet nakletmişlerdir:

"Resulullah (a.s): "Sana kitabı indiren O'dur. Onda muhkem ayetler vardır" ayet-i kerimesini; *"Bunu ancak akıl sahipleri düşünebilirler"* sözünün sonuna kadar okudu ve sonra şöyle buyurdu:

"Kur'an-ı Kerim'deki müteşabih ayetlere takılanları görürseniz bilin ki, on-

---

1) Ali İmran Suresi: 7
2) Ahmed (6/48)

lar Allahu Teala'nın söz ettiği kimselerdir. Onlardan sakınınız." (1)

Muhkem ayeti bırakarak, müteşabihlerin peşine düşenlerin tümü bu hükme girmektedir.

Yine ilerideki bölümlerde göreceğimiz üzere, sapık fırka ve mezheplerin tümü bu hükmün içindedirler.

Müteşabih ayetleri, muhkem ayetlere göre açıklayan ve ilimde rusuh sahibi olan ehl-i sünnet ve'l cemaat alimlerinin peşinden gidenler ise, kesinlikle bid'at ehli olmaktan uzaktırlar.

Bazıları, bir takım yanlış anlamlar sonucu, bid'at konusunda çok katı bir tutum ortaya koymuşlardır. Bundan dolayı müçtehid imamların tamamının ya da bazılarının caiz gördükleri bir takım fiilleri, yoldan çıkarıcı bid'atler olarak görmüş ve bunları işleyenleri de sapık olarak telakki etmişlerdir. Oysa böyle iddiada bulunmaları uygun değildir. Onlar Resulullah (a.s)'ın:

"Bizim emrimiz (koyduğumuz ölçüler) üzere olmayan her şey reddedilir" (2) hadis-i şerifini bu konuda yanlış değerlendirerek yanlış anlamaktadırlar. Resulullah (a.s)'ın emri, kitab ve sünnete uygun düşendir. Kitab ve sünnetin meşru saydığı kıyas, icma, -bir metod olarak kabul edenler nazarında- istihsan, yine bir metod olarak görenler nazarında, şer'i nassın üzerinde hüküm koymadığı konularda örfe göre hüküm verilmesi, hep Resulullah (a.s)'ın emrine yani belirlemiş olduğu meşruiyyet dairesine girmektedir. Ancak içtihad derecesine yahut fetvaya ehil imamlık derecesine ulaşmamış olanın, Resulullah (a.s)'ın emrine uygun diye hüküm çıkarma yoluna gitmesi uygun değildir. Ancak içtihad ve fetva ehli olanlar, gerek itikadi konularda, gerekse ameli konularda neyin Resulullah (a.s)'ın ve ashabının emrine ve ölçülerine uyduğunu, neyin uymadığını belirleyebilirler. Dolayısıyla böylelerinin yahut böyle olanlardan bir kişinin, bir şeyin Resulullah (a.s)'ın emrine uygun düştüğüne dair fetvası, o fetvaya göre amel edenleri bid'at ehli olmaktan çıkarır. Bizim bu söylediğimizin doğruluğuna sahabilerin amelleri de işaret etmektedir. Herhangi bir sahabinin, Allahu Teala'nın şariatından anladığına göre amel ettiğine yahut görüş belirttiğine ait

1) Buhari (8/209) 65-Kitabu't Tefsir 1-"Onda muhkem ayetler vardır..." ayet-i kerimesi ile ilgili bab. Müslim (4/2053) 47-Kitabu'l İlm. 1-Kur'an-ı Kerim'in müteşabih ayetlerine takılmaktan nehiy ve bunlara takılanlardan sakındırma babı. Ebu Davud (4/198) Kitabu's Sunne. Arzularının peşine takılanlar (ehli hevadan, yani bid'at ehlinden) uzak durma babı.

2) Buhari (5/301) 53-Kitabu's Sulh. 5-Zulüm üzere sulh anlaşması yapılması halinde bu anlaşmanın geçirli olmayacağı babı. Müslim (3/1343) 30-Kitabu'l Akdiye. 8-Batıl hükümlerin kaldırılması ve sonradan çıkarılan işlere karşı durulması babı. Ebu Davud (4/200) Kitebu's Sünne. Sünnete bağlanmanın gerekliliği babı. İbni Mace (1/7) Mukaddime. 2-Resulullah (a.s)'ın hadisinin yüceltilmesi ve ona karşı çıkanlara karşı sert davranılması babı.

çok sayıda rivayet bulunmaktadır. Sahabiler, yaptıkları işler ve ortaya koydukları görüşlerle ilgili özel bir nass olmadığı halde, diğer nasslardan çıkardıkları anlamlara göre vardıkları neticeler sonucunda amel ederlerdi. Resulullah (a.s) bir kimsenin bu tarzda, içtihad yoluyla çıkardığı hükme göre ameli kendi emir ve ölçüleri dairesine uygun düştüğünde hoşlanırdı, aksi halde düzeltir ve doğrusunun ne olduğunu beyan ederdi. İşte sahabiler, nasslardan anladıklarına göre bu şekilde hareket ediyorlardı. Resulullah (a.s) da böyle davranmalarını kabul ediyor ve hoşlanıyordu.

İşte bu durum, bizi şöyle söylemeye yöneltmektedir: Resulullah (a.s)'dan sonra yapılmış içtihadların içinde, O'nun ölçüler dairesine uygun düşenler olduğu gibi, uygun düşmeyenler de olabilir. Ancak bunlardan hangisinin uygun düşüp hangisinin uygun düşmediği konusunda hükmü kim verecektir? Şüphesiz ki, Resulullah (a.s)'ın emrine uygun düşen ile düşmeyeni ayırmaya ehil olan içtihad ve fetva ehli imamlar karar verebilirler. Bu imamlar, bir şey üzerinde icma ettikleri zaman, artık müslümanın böyle bir icmaya muhalefet etmesi söz konusu olamaz. Ama ihtilafa düştükleri zaman durum genişlik kazanmaktadır. (Yani amel ve tercih alanı genişlemektedir.) Bazen ilim adamları arasında bir konuda tartışma çıkmakta ama daha sonra ümmet arasında belli bir konuda ittifak sağlanarak görüş birliğine varılmaktadır. Böyle bir birliğin sağlanması ve ümmetin işinin istikrar kazanmasından sonra muhalefette bulunulması uygun değildir. Böyle bir muhalefette bulunan kimse bid'at sahibi olur.

Bazıları, özel bir durum olmaksızın, sahabilerin başlangıç itibariyle işledikleri ve Resulullah (a.s)'ın da kabul etmiş olduğ fiillere uyabilirler. Bunların tümü bizim söylediklerimizin doğruluğuna işaret eder. Aşağıda bu konu ile ilgili meselelere yer vereceğiz:

٤١٩ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ اَنَّ نَبِيَّ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِبِلاَلٍ عِنْدَ صَلاَةِ الْفَجْرِ: «يَابِلاَلُ حَدِّثْنِي بِاَرْجَى عَمَلٍ عَمِلْتَهُ فِي الْاِسْلاَمِ فَاِنِّي سَمِعْتُ دَفَّ نَعْلَيْكَ فِي الْجَنَّةِ». قَالَ: مَا عَمِلْتُ عَمَلاً اَرْجَى عِنْدِي اَنِّي لَمْ اَتَطَهَّرْ طَهُورًا فِي سَاعَةٍ مِنْ لَيْلٍ اَوْ نَهَارٍ اِلاَّ صَلَّيْتُ بِذٰلِكَ الطَّهُورِ مَا كُتِبَ لِي.

419- Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmişlerdir:

419-Buhari (3/333, 34) 19-Kitabu't Teheccüd. 17-Gece ve gündüz temizlenmenin (taharetin) ve gerek gece, gerek gündüz abdest aldıktan sonra namaz kılmanın fazileti babı. Müslim ('4/1910) 44-Kitabu Fedaili's Sahabe. 21-Bilal (r.a)'in faziletleri babı. Ahmed (2/333)

"Resulullah (a.s) Bilal (r.a)'e sabah namazı sırasında şöyle buyurdu:

"Ey Bilal, senin İslamiyet'te (müslüman olduktan sonra) işlemiş olduğun en çok ümit verici amelden söz et. Ben cennette senin nalinlerinin şakırtılarını duydum." Bilal (r.a) de şöyle cevap verdi:

"Ben şu amelden daha çok ümit verici bir amel işlemiş değilim. Gece ya da gündüzde herhangi zamanda temizlendi isem (gusül ya da abdest aldı isem) bu temizlenme ile benim için mukadder kılınan namazı eda ettim."

Tirmizi'nin rivayetine göre ise Resulullah (a.s) Bilal (r.a)'e şöyle buyurdu:

"Sen ne ile benden önce cennete girdin?" Bilal (r.a) de şöyle cevap verdi:

"Her ne vakit ezan okudu isem, mutlaka iki ker'at namaz kılmışımdır. Her ne zaman abdestim bozuldu ise, ardından hemen abdest almışımdır ve bunun ardından Allahu Teala'nın üzerimde iki rak'at namaz hakkının olduğunu düşünmüşümdür." Bunun üzerine Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"İşte sen bununla o dereceye kavuştun." (1)

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Hafız İbni Hacer, Feth'de bu hadisle ilgili olarak şu açıklamada bulunmuştur:

"Bu hadisten, nafile ibadetlerin vakitleri konusunda içtihadda bulunmanın caiz olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Hz. Bilal (r.a) sözünü ettiği konuyu istinbat yani hüküm çıkarma ve içtihad yoluyla belirlemiş ve Resulullah (a.s) da doğru olduğunu ifade temiştir. (2) Buhari'nin rivayet etmiş olduğu Hubeyb hadisi de bunun gibidir. Orada şöyle deniliyor:

"O (Hubeyb) öldürülen bir kişi için iki rek'at sabır namazı kılmayı başlatan ilk kişidir (yani öldürülmesine hüküm verilenin bu hükmün infazından önce iki rek'at namaz kılmasını ilk başlatan kişidir. -Çeviren)" (3)

Bu hadisler, Hz. Bilal (r.a) ile Hz. Hubeyb (r.a)'in nafile ibadetlerin vakitleri konusunda içtihadda bulunmuş olduklarını açıkça göstermektedir. Resulullah (a.s) genel bir istek dışında bu konuda özel olarak bir söz söylemiş ya da iş yapmış değildir. Hadiste bildirildiği üzere namaz hayır getiren bir temel olarak konulmuştur. İsteyen nafile olarak az kılar, isteyen de çok kılar. Ancak bir kim-

---

1) Tirmizi (5/620) 50-Kitabu'l Menakıb. 18-Hz. Ömer (r.a)'in menkıbeleri babı. Tirmizi: "Bu hadis sahih, garibdir" demiştir. Müstedrek (3/285) Hakim: "Bu hadis, Buhari ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir" demiş, Zehebi de bu açıklamayı doğrulamıştır.

2) Fethu'l Bari, C. 3, s. 34

3) Fethu'l Bari, C. 7, s. 379

se, namaz kılmanın yasaklandığı vakitlerden birinde namaz kılma işi başlatırsa, söz konusu yasağın genel olduğu görüşünde olanlara göre bir bid'at başlatmış olur. Ancak yasağın mutlak anlamda nafile ibadetlere özel olarak konulmuş olduğu görüşünde olanlara göre ise bid'at başlatmış olmaz. Şafii alimleri (Allah kendilerine rahmet eylesin) herhangi bir sebebe dayanmayan vakitsiz nafilelerin özel olduğu görüşündedirler. Şafii alimleri abdest almak dolayısıyla kılınan sünnet konusunda ihtilafa düşmüşlerdir. İmam Gazali bu sünnetin söz konusu vakitlerde yerine getirilmesine karşı çıkmakta ve şöyle söylemektedir:

"Kişi namaz kılmak için abdest alır, yoksa abdest aldığından dolayı namaz kılmaz. Dolayısıyla bu namaz herhangi bir sebebe dayanan namaz değildir." Her bir ilim adamının kendine göre bir metodu, anlayış biçimi ve kavrayış şekli vardır. Allah Teala hepsinden razı olsun."

٤٢٠ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ رِفَاعَةَ بْنِ رَافِعٍ قَالَ: كُنَّا نُصَلِّي وَرَاءَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرَّكْعَةِ قَالَ: «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ». قَالَ رَجُلٌ وَرَاءَهُ: رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ. فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ: «مَنِ الْمُتَكَلِّمُ؟» قَالَ: أَنَا، قَالَ: «رَأَيْتُ بِضْعَةً وَثَلَاثِينَ مَلَكًا يَبْتَدِرُونَهَا أَيُّهُمْ يَكْتُبُهَا».

420- Buhari, Rifa'a bin Rafi (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Rifa'a bin Rafi' (r.a) şöyle söylemiştir:

"Resulullah (a.s)'ın arkasında namaz kılıyorduk. Resulullah (a.s) rükudan başını kaldırınca "Semi'allahu limen hamideh" dedi. Bu sırada arkasındaki bir adam: "Rabbena ve leke'l hamd hamden kesiran tayyiben mubareken" dedi. Resullah (a.s) namazı bitirince, "O sözü söyleyen kimdi?" diye sordu. Adam: "Ben" dedi. Resulullah (a.s) da şöyle buyurdu:

"Otuz küsur melek, bu sözün sevabını hangisinin yazacağı üzerinde aralarında münakaşa ettiklerini gördüm."

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Hafız İbni Hacer, Feth'de bu hadisle ilgili şu açıklamada bulunmuştur:

"Bu hadis, namazda, rivayetlerde gelmiş olan zikirlerden birini söylemenin, rivayetlerdeki uygulamalara ters olmaması halinde caiz olacağını göstermektedir. Yine bu hadis, insanların namazlarını karıştırma ihtimali olmaması halinde

---

420-Buhari (2/284) 10-Kitabu'l Ezan. 126-Muaz bin Fedale'nin rivayeti babı.

namazda zikir esnasında sesi yükseltmenin caiz olduğunu göstermektedir.

San'ani Abdurrezzak'ın, Musannet'te İbni Ömer (r.a)'den rivayet etmiş olduğu hadis de bunun benzeri bir özellik taşımaktadır. Orada rivayet edildiğine göre İbni Ömer (r.a) şöyle söylemiştir:

"İnsanlar namazda iken bir kişi gelip safa durdu ve: "Allahu ekber kebiran ve'l hamdu lillahi kesiran ve subhanellahi bukreten ve esila (Allah'ın şanı pek yücedir, Allahu Teala'ya pek çok hamdolsun, sabah ve akşam Allah'ın şanının yüceliğini anarım)" diye söyledi. Resulullah (a.s) namazını tamamlayınca: "O sözleri söyleyen kişi kimdi?" diye sordu. Adam: "Bendim, ey Allah'ın Resulü" dedi. Resulullah (a.s) da: "Ben göklerin kapılarının o söz için açıldığını gördüm" diye buyurdu. İbni Ömer şöyle söyledi: "Ben bunu duyduktan sonra o sözleri söylemeyi hiç bırakmadım." (1)

Bu hadisi Nesai de rivayet etmiş, ancak o, rivayetinde şöyle bir ifadeye yer vermiştir:

"Oniki melek bu sözler için (yani bu sözlerin sevabını yazmak için) münakaşaya girdi." (2)

Bir başka rivayette ise: *"Bu sözler pek hoşuma gitti"* ifadesi ile *"onun için göğün kapıları açıldı"* anlamına gelen ifadeler yer almıştır. Yine bu rivayette İbni Ömer (r.a)'in şöyle söylediği bildirilmiştir:

"Resulullah (a.s)'ın böyle söylediğini duyduktan sonra, o sözleri tekrarlamayı bırakmadım" (3)

Allah bizi hakka ulaşmaya muvaffak kılsın. Namaza başlama konusunda daha önce kendisi tarafından söylenmemiş bir zikir ilavesini Resulullah (a.s) nasıl geçerli saymış ve bunu yapan için de en yüksek derecelerden ve rızadan söz etmiştir. Bu, yukarıdaki iki olayın gerçekleştiği yerin, namazda Allahu Teala için hamd ve senada bulunulacağı yer olması dolayısıyladır.

---

1) Musannef (2/76)

2) Nesai (2/125) 11-Kitabu'l İftitah. 8-Namaza girilirken söylenecek sözle ilgili bab.

3) Nesai, yukarıda belirtilen yer. Bu hadis, Müslim, Nesai ve Ebu Davud tarafından Enes (r.a)'ten rivayet edilmiştir. Rifa'a bin Rafi Zerki'nin hadisi de yine Ebu Davud tarafından rivayet edilmiştir. Yine Ebu Davud'un rivayetine göre Abdullah bin Amir, babasının şöyle söylediğini bildirmiştir: "Ensardan bir genç Resulullah (a.s)'ın arkasında namaz kılarken susadı ve: "elhamdu lillahi hamden kesiren, tayyiben, mubareken fihi, hatta yurdiye rabbena min emri'd dünye ve'l ahire (Allah'a çokca, güzel şekilde ve mübarek ve Hakk Teala'yı gerek dünya işinde, gerek ahiret işinde razı edecek hamdler olsun" diye söyledi. Resulullah (a.s) namazını bitirince: "O sözü kim söyledi?" diye sordu." Bu rivayette Resulullah (a.s)'ın bir de şöyle buyurduğu bildirilmiştir: "Rahman Tebareke ve Teala'nın arşının altında durmadı (yani bu sözler oraya kadar ulaşmadan durmadı.")

Burada üzerinde durulması gereken Resulullah (a.s)'ın, iki sahabinin, namazda kendisinden nakledilmemiş olan zikir sözleri ilavesinde bulunmalarını yerinde bulmasıdır. Daha önce geçtiği üzere buradaki uygulama bir istidlal (bir delile dayanarak hüküm çıkarma) hadisesidir. Söz konusu iki sahabi, kendi içinde içtihad ve istinbatları ile bu uygulamayı yapmışlardır.

٤٢١ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ اَنَسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَجُلٌ مِنَ الْاَنْصَارِ يَؤُمُّهُمْ فِي مَسْجِدِ قُبَاءٍ كُلَّمَا قَرَأَ افْتَتَحَ سُورَةً يَقْرَأُ بِهَا لَهُمْ فِي الصَّلَاةِ مِمَّا يَقْرَأُ بِهِ ثُمَّ افْتَتَحَ بِقُلْ هُوَ اللّٰهِ اَحَدٌ حَتّٰى يَفْرَغَ مِنْهَا، ثُمَّ يَقْرَأُ سُورَةً اُخْرٰى مَعَهَا، وَكَانَ يَصْنَعُ ذٰلِكَ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ، فَكَلَّمَهُ اَصْحَابُهُ فَقَالُوا: اِنَّكَ تَفْتَتِحُ بِهٰذِهِ السُّورَةِ ثُمَّ لَاتَرٰى اَنَّهَا تُجْزِئُكَ حَتّٰى تَقْرَأَ بِاُخْرٰى، فَاِمَّا اَنْ تَقْرَأَ بِهَا، وَاِمَّا اَنْ تَدَعَهَا وَتَقْرَأَ بِاُخْرٰى. فَقَالَ: مَا اَنَا بِتَارِكِهَا، وَاِنْ اَحْبَبْتُمْ اَنْ اَؤُمَّكُمْ فَعَلْتُ، وَاِنْ كَرِهْتُمْ تَرَكْتُكُمْ. وَكَانُوا يَرَوْنَ اَنَّهُ مِنْ اَفْضَلِهِمْ، وَكَرِهُوا اَنْ يَؤُمَّهُمْ غَيْرُهُ، فَلَمَّا اَتَاهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ وَسَلَّمَ اَخْبَرُوهُ فَقَالَ: «يَافُلَانُ! مَايَمْنَعُكَ اَنْ تَفْعَلَ مَا يَأْمُرُكَ بِهِ اَصْحَابُكَ، وَمَا يَحْمِلُكَ عَلٰى لُزُومِ هٰذِهِ السُّورَةِ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ» فَقَالَ: اِنِّي اُحِبُّهَا. فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ وَسَلَّمَ: «حُبُّكَ اِيَّاهَا اَدْخَلَكَ الْجَنَّةَ».

421- Buhari, Enes (r.a)'inşöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Rivayete göre Enes (r.a) şöyle bildirmiştir:

"Ensardan bir adam, kendilerine Kuba Mescidi'nde imamlık yapıyordu. Her rek'atta kıraatta bulunurken önce bir sure okuyor, onu okuduktan sonra "kul huvellahu ehad" suresini baştan alıp sonuna kadar okuyordu. Ardından da bir başka sureyi okuyordu. Bu hareketi her rek'atta tekrarlıyordu. Arkadaşları kendisine: "Sen başlangıçta bu sureyi okuyorsun, sonra onu yeterli görmeyip bir başka sureyi okuyorsun. Ya şu sureyi oku, ya da onu bırakıp diğerini oku" dediler Adam: "Ben bu uygulamayı bırakmam. Ama böyle isterseniz size imamlık ederim, istemezseniz sizi kendi halinize bırakırım" dedi. Arkadaşları bu kişinin, en faziletlileri (üstünleri) olduğuna inanıyorlardı. Bunun için başkasının imamete geçmesini uygun görmediler. Resulullah (a.s) gelince durumu kendisine bildirdiler. Resulullah (a.s):

"Ey filanca, seni arkadaşlarının söylediklerini yapmaktan alıkoyan nedir?

421-Buhari (2/255) 10-Kitabu'l Ezan. 106-Bir rek'atta iki sureyi birlikte okuma babı.

Seni her rekatta şu sureyi okumaya yönelten sebep nedir?" diye sordu. Adam: "Ben onu seviyorum" dedi. Resulullah (a.s) da: "Senin ona olan sevgin, seni cennete sokar" diye buyurdu."

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Hafız, Feth'de şu açıklamayı yapmıştır:

"Resulullah (a.s): "... seni alıkoyan ve seni yönelten nedir" sözleri ile iki şeyi sormuş, adam da "Ben onu seviyorum" diye cevap vermiştir. Bu, iki sorunun cevabıdır, ancak içine aldığı bir başka şey ile birinci soruyu da bağlamaktadır. İçine aldığı şey ise namazda, önceden belirlemiş (ma'hude) sünneti yerine getirmektir. Buna göre orada imamı, arkadaşlarının söylediklerini yerine getirmekten alıkoyan şey, sevgi ile bağlantılıdır ve kabul edilmiş bir şeydir. Söz konusu uygulamaya sevkeden ise yalnız başına sevgidir. Rivayetten çıkarılan anlama göre söz konusu imamın hareketinde, Resulullah (a.s)'ın yaptığına ilave uygulamalar bulunmaktadır. Bununla birlikte Resulullah (a.s) onun hareketinden memnun olduğunu ifade ederek cennetle müjdelendiğini açıklamıştır:"

Nasıruddin bin Münir ise bu hadis ile ilgili olarak şu açıklamayı yapmıştır:

"Amaçlar fiillerle ilgili hükümleri değiştirir. Çünkü hadiste kendisinden söz edilen imam, mesela eğer "O sureden başka sureyi ezbere bilmediğini" söylemiş olsaydı, Resulullah (a.s) daha başka sureleri de ezberlemesini emredebilirdi. Ancak o, bu sureye olan sevgisini sebep olarak göstermiş, böylelikle amacının doğruluğu ortaya çıkmıştır. Ve Resulullah (a.s) da bunu tasvib etmiştir."

Bu hadis, aynı zamanda, kişinin gönlünün meyletmesi nedeniyle Kur'an-ı Kerim'in herhangi bir bölümünü özellikle okumanın ve çokca tekrar etmenin caiz olduğuna, böyle bir şeyin diğer sureleri tamamen terketme anlamına gelmeyeceğine işaret etmektedir. Bununla birlikte Resulullah (a.s)'ın, söz konusu imamın hareketini yerinde bulmasına ve kendisini cennetle müjdelemesine rağmen, ilim adamlarından veya sahabilerden herhangi biri bu hareketin sabit bir sünnet olduğunu söylememişlerdir. Çünkü Resulullah (a.s)'ın devam ettirdiği uygulamayı esas alıp ona göre hareket etmek daha uygundur. Ancak bu olay bize şu konuda bir delil teşkil etmektedir:

Görünüş itibariyle bütün halinde Resulullah (a.s)'ın uygulamasına ters gibi görünse de mesele oldukça geniş kapsamlıdır ve yapılan uygulama meşruiyyet sınırları içinde olduğu sürece geçerlidir. Olay bazılarının zannettiği gibi değildir ve konu şeriatın genel ölçüleri içinde değerlendirilir.

٤٢٢ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا اَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ

وَسَلَّمَ بَعَثَ رَجُلاً عَلَى سَرِيَّةٍ، وَكَانَ يَقْرَأُ لأَصْحَابِهِ فِي صَلاَتِهِ فَيَخْتِمُ بِقُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ، فَلَمَّا رَجَعُوا ذَكَرُوا ذٰلِكَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: «سَلُوهُ لأَيِّ شَيْءٍ يَصْنَعُ ذٰلِكَ؟». فَسَأَلُوهُ، فَقَالَ: لأَنَّهَا صِفَةُ الرَّحْمٰنِ وَأَنَا أُحِبُّ أَنْ أَقْرَأَ بِهَا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: «أَخْبِرُوهُ أَنَّ اللَّهَ يُحِبُّهُ».

422- Buhari, Hz. Aişe (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) bir adamı bir seriyyenin başında gönderdi. Bu kişi arkadaşlarına namaz kıldırır, namazda kıraatlarını hep "kul huvallahu ehad" suresi ile bitirirdi. Seriyyede bulunanlar döndüklerinde, durumu Resulullah (a.s)'a bildirdiler. Resulullah (a.s): "Kendisine niçin böyle yaptığını sorun" diye buyurdu. Sordular. "Çünkü bu surede Rahman'ın sıfatından söz ediliyor. Ben de onu okumayı seviyorum" diye cevap verdi. Bunun üzerine Resulullah (a.s) şöyle buyurdu: "Ona, kendisini Allahu Teala'nın sevdiğini bildirin."

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Hafız Feth'de şöyle söylemiştir:

"İbni Dakik el Iyad şöyle bildirmiştir:

"Hadisin metninden anlaşıldığına göre söz konusu kişi, her rek'atta, önce başka bir sureyi okuyor, daha sonra bu sureyi (ihlas suresini) okuyordu. Bu anlam metnin zahirinden anlaşılmaktadır. Ancak buradaki ifade ile, onun kıraatını bu sure ile tamamladığı, yani en son rek'atta bu sureyi okuduğu anlamı kastedilmiş de olabilir. (1) Yani bu iki uygulamanın hiç biri, daha önce Resulullah (a.s)'ın yapmış olduğu uygulamalardan değildir. Buna rağmen Resulullah (a.s), söz konusu sahabinin uygulamasını, en yüksek derece ile müjdeleyerek, kendisini Allah'ın sevdiğini bildirmiş ve bu uygulamayı yerinde bulmuştur."

Bununla birlikte ilim adamlarından, bu uygulamanın müstehab olduğunu söyleyen olmamıştır. İlim adamlarından herhangi biri, daha önceki hadiste geçen olaydaki gibi, ihlas suresini namazın başlangıcında okumanın, yahut bu ikinci hadiste geçen olaydaki gibi sonunda okumanın müstehab olduğunu söyleyen olmamıştır. Çünkü Resulullah (a.s)'ın devam ettirdiği uygulamayı esas almak daha efdaldir. Ancak Resulullah (a.s)'ın bu uygulamayı yerinde bulması,

---

422-Buhari (13/347) 97-Kitabu't Tevhid. 1-Resulullah (a.s)'ın Allah Tebareke ve Teala'yı birlemeleri (tevhid üzere olmaları) için ümmetine dua etmesi. Müslim (1/557) 6-Kitabu Salati'l Musafirin ve Kasriha. 45-İhlas suresini okumanın fazileti babı.

1) Fethul Bari (13/356)

itaat ve ibadet konusunda bu tür uygulamaları kabulle ilgili sünnetine açıklık kazandırmaktadır. Bu gibi fiilleri işleyenleri bid'atçilikle ve sapıklıkla suçlamak konusunda birbirleriyle yarışanlar olmuştur. Fakat bu gibi fiiller zemmedilmiş bid'atlerden değildir.

Yukarıdaki iki hadisin zahiri anlamından anlaşıldığına göre ortada iki mesele vardır. Enes (r.a)'ten rivayet edilen birinci hadiste bildirildiğine göre zammi sure olarak sürekli aynı sureyi okuyan kişi, Kuba mescidinde bulunan topluluğun imamıdır. Hz. Aişe (r.a)'den rivayet edilen ikinci hadiste kendisinden söz edilen kişi ise, bir seriyyenin emiridir. Bu ikinci kişi her rek'atta veya en son rek'atta zammı sureleri "kul huvellahu ehad" suresi ile tamamlıyordu. Birincisi ise başlangıcında bu sureyi okuyordu. Bunlardan birini Resulullah (a.s), Allah'ın kendisini sevdiği haberi ile, diğerini de cennet ile müjdelemiştir. Burada birbirinden farklı çok sayıda uygulamanın gerçekleşmiş olduğu görülmektedir. Bunların aralarını bulma veya bir te'vil yoluna gitme söz konusu değildir. Görüldüğü üzere yukarıda geçen hadislerin tamamı, namazla ilgilidir. Bu ise bedeni ibadetlerin en önemlisidir. Üstelik Resulullah (a.s) bununla ilgili olarak: "Beni namaz kılarken nasıl gördü iseniz öyle namaz kılınız." (1) diye buyurmuştur. Bununla birlikte Resulullah (a.s) söz konusu içtihadları kabul etmiştir. Çünkü bu içtihadlar, şeriatın belirlemiş olduğu sınırların dışına çıkmış değildi. Ayrıca bu içtihadlar şeriatın asıl itibarıyla güzel göstermiş olduğu ve teşvikte bulunduğu genel ölçülere de uymaktadır.

Belirlenmiş olan her sınıra mutlaka uyulması gerekir. Bu sınır aşılmadıkça, aslen kabul edilmiş ölçüler dahilinde kalındığı sürece uygulama alanı geniştir. İşte Resulullah (a.s)'ın sünneti ve yolu budur. Bunun böyle olduğu gayet açıktır. İlim adamlarının, şeriatın kabul etmiş olduğu bir temele dayanan, herhangi bir nassa açıkça ters düşmeyen ve herhangi bir bozulmaya yol açmayan uygulamaların bid'at sınırları içine girmeyeceği şeklinde ifade edilen temel prensipleri de işte buraya dayanmaktadır. Aksine daha başkası ondan daha üstün olsa da, bu kurala uygun hareket etmek sünnettir. İbadetlerin içerisinde mefdil ve fadıl olan, yani en faziletli ve faziletli olmakla birlikte en faziletlinin altında ola uygulamalar vardır. Bir uygulama, aslen ibadet kavramı içerisine girdiği sürece, bir kimse mefduk ya da fadıl olandan herhangi birini seçmesi nedeniyle kınanmaz ve bid'atçilikle suçlanamaz."

Şimdi, Resulullah (a.s)'ın içtihadları nasıl kabul ettiğini görmemiz için, namaz dışındaki bazı içtihadları yerinde bulması ile ilgili bir takım rivayetleri veriyoruz:

---

1) Buhari (2/111) 10-Kitabu'l Ezan. 18-Yolcuların cemaat olmaları halinde ezan ve kamet okumaları babı. Ahmed (5/53) Darimi (1/286) Kitabu's Salat. Kimin kamet okumaya daha layık olduğu babı.

٤٢٣ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ اَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ اَنَّ رَهْطًا مِنْ اَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ وَسَلَّمَ انْطَلَقُوا فِي سَفْرَةٍ سَافَرُوهَا حَتّٰى نَزَلُوا عَلَى حَيٍّ مِنْ اَحْيَاءِ الْعَرَبِ فَاسْتَضَافُوهُمْ، فَاَبَوْا اَنْ يُضَيِّفُوهُمْ، فَلُدِغَ سَيِّدُ ذٰلِكَ الْحَيِّ فَسَعَوْا لَهُ بِكُلِّ شَيْءٍ، لَايَنْفَعُهُ شَيْءٌ. فَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَوْ اَتَيْتُمْ هٰؤُلَاءِ الرَّهْطَ الَّذِي نَزَلَ بِكُمْ لَعَلَّهُ اَنْ يَكُونَ عِنْدَ بَعْضِهِمْ شَيْءٌ فَاَتَوْهُمْ فَقَالُوا: يَا اَيُّهَا الرَّهْطُ! اِنَّ سَيِّدَنَا لُدِغَ فَسَعَيْنَا لَهُ بِكُلِّ شَيْءٍ فَهَلْ عِنْدَ اَحَدٍ مِنْكُمْ شَيْءٌ؟ فَقَالَ بَعْضُهُمْ: نَعَمْ، وَاللّٰهِ اِنِّي لَرَاقٍ وَلٰكِنْ وَاللّٰهِ لَقَدْ اسْتَضَفْنَاكُمْ فَلَمْ تُضَيِّفُونَا فَمَا اَنَا بِرَاقٍ لَكُمْ حَتّٰى تَجْعَلُوا لَنَا جُعْلاً فَصَالَحُوهُمْ عَلَى قَطِيعٍ مِنَ الْغَنَمِ، فَانْطَلَقَ فَجَعَلَ يَتْفُلُ وَيَقْرَأُ: ﴿اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾. حَتّٰى لَكَاَنَّمَا نَشِطَ مِنْ عِقَالٍ فَانْطَلَقَ يَمْشِي مَا بِهِ قَلَبَةٌ. فَاَوْفَوْهُمْ جُعْلَهُمُ الَّذِي صَالَحُوهُمْ عَلَيْهِ. فَقَالَ بَعْضُهُمْ: اقْسِمُوا. وَقَالَ الَّذِي رَقَى: لَاتَفْعَلُوا حَتّٰى نَاْتِيَ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ وَسَلَّمَ فَنَذْكُرَ لَهُ الَّذِي كَانَ فَنَنْظُرَ مَا يَاْمُرُنَا. فَقَدِمُوا عَلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرُوا لَهُ فَقَالَ: «وَمَا يُدْرِيكَ اَنَّهَا رُقْيَةٌ. اَصَبْتُمْ اقْسِمُوا وَاضْرِبُوا لِي مَعَكُمْ بِسَهْمٍ».

423- Buhari, Ebu Sa'id el Hudri (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s)'ın ashabından bir gurup yolculuğa çıktı. Bedevi mahallelerinden bir mahalleye verip buranın halkından kendilerinin misafir etmelerini istediler. Ancak onlar, bunları misafir etmek istemediler. Sonra bu mahallenin seyyidini (başkanını) yılan ısırdı. Adamı tedavi etmek için ellerinden gelen her şeyi yaptılar ama fayda vermedi. Bazıları: "Şu yakına konaklayan adamlara bir başvursanız belki içlerinde bu konuda bir şeyler bilen biri bulunabilir" dediler. Sonra bu sahabilerin yanına geldiler ve:

"Ey topluluk, bizim seyyidimizi yılan ısırdı, biz elimizden geleni yaptık (ama fayda vermedi), içinizden bu konuda fayda sağlayacak biri var mı?" diye sordular. Orada konaklamış olan sahabilerden birisi: "Evet ben rukye (1) yaparım.

423-Buhari (10/209) 76-Kitabu't Tıbb. 39-Rukye yapma (okuyarak tedavi etme) esnasında üflemekle ilgili bab.

1) Hadiste geçen olaydan da anlaşıldığı gibi okuyarak tükürük vs. ile tedavi etmeye rukye denilir. (Çeviren)

Ancak vallahi, biz sizin bizi misafir etmenizi istedik, siz kabul etmediniz. Şimdi bir karşılık vermeden bu rukyeyi yapmam" dedi. Sonra bir koyun sürüsü karşılığında anlaştılar. Sonra o rukye yapacağını söyleyen kişi gitti, ağzından tükürüğünü çıkarıp sürmeye ve bu arada "elhamdülillahi rabbi'l alemin"i okumaya başladı. Bu okumalar sonunda adam kendine gelmeye başladı ve bilahare üzerinde hiçbir şey yokmuşçasına kalkıp yürüdü. Mahalleli de, daha önce üzerinde anlaşmış oldukları karşılığı verdiler. Bazıları: "Bunu aranızda paylaştırınız" diye söylediler. Rukyeyi yapan kişi ise:

"Resulullah (a.s)'ın yanına gidip olanları kedisine anlatıncaya ve bize ne buyuracağını öğreninceye kadar herhangi bir şey yapmayın" dedi. Daha sonra Resulullah (a.s)'ın yanına gelerek durumu kendisine bildirdiler. Resulullah (a.s) da şöyle buyurdu:

"Sen onun rukye olduğunu nereden biliyordun? Yerinde bir iş yapmışsınız. Aldığınız karşılığı paylaştırın ve bana da bir hisse ayırın."

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Hafız İbni Hacer, Feth'de ve Kitabul İcare'de şu açıklamalarda bulunmuştur:

"... nereden biliyorsun?" sözü, herhangi bir şeye hayret etme yahut bir şeyi gözünde büyütme halinde kullanılır. Hadiste geçen uygulama gerçekten böyle bir soruya layık uygulamadır. Şu'be, bu hadisi rivayetinde: "Resulullah (a.s)'ın bu uygulamayı (rukyeyi) nehyettiğine dair bir şey söylemedi" ibaresini ilave etmiştir. Süleyman bin Katte de bu hadisi rivayetinde, Resulullah (a.s)'ın: "Sen onun rukye olduğunu nereden biliyordun?" sorusuna karşılık, rukyeyi yapan kişinin "kalbime doğdu" cevabını verdiğini bildirmiştir." (1)

Bu hadis açıkca gösteriyor ki, söz konusu sahabi fatiha suresi ile rukye yapmanın meşru olduğuna dair önceden herhangi bir şey bilmiyordu. Ancak bunu kendi içtihadı ile tesbit etti. Bu uygulamada şeriata aykırı bir şey bulunmadığından dolayı da Resulullah (a.s) kabul ederek yerinde buldu. Çünkü hayır ihtiva eden ve herhangi bir şerre yol açmayacak olan uygulamaları kabul etmek, O'nun sünneti ile yolu idi. Kendisinin bu konuda herhangi bir şey yaptığına dair nass bulunmasa dahi, belirttiğimiz sıfatı taşıyan hareketleri Resulullah (a.s) uygun görür, kabul ederdi. Hafiz'ın da işaret ettiği üzere, Resulullah (a.s)'ın: *"Yerinde bir iş yapmışsınız. Aldığınız karşılığı paylaştırın ve bana da bir hisse ayırın"* diye buyurması, konuya çok ilgi göstermesinin ve oldukça samimi davranmasının bir işaretidir.

Akli dengesizlik içinde olan bir adama sahabilerin fatiha suresini okumaları

---

1) Fethul Bari (4/457)

ve bunun üzerine adamın iyileşmesi ile ilgili de bir rivayet vardır. Bu rivayet şöyledir:

٤٢٤ــ رَوَى أَبُو دَاوُدَ مِنْ طَرِيقِ خَارِجَةَ بْنِ الصَّلْتِ عَنْ عَمِّهِ: أَنَّهُ مَرَّ بِقَوْمٍ وَعِنْدَهُمْ رَجُلٌ مَجْنُونٌ مُوثَقٌ فِي الْحَدِيدِ، فَقَالُوا: إِنَّكَ جِئْتَ مِنْ عِنْدِ هٰذَا بِخَيْرٍ، فَارْقِ لَنَا هٰذَا الرَّجُلَ، فَرَقَاهُ بِهَا.

424- Ebu Davud, Harice bin Salt (r.a)'ın amcasından rivayeti tarıkıyla şu şekilde bildirmiştir:

"Bu kişi (Harice'nin amcası) bir topluluğa uğradı: Orada demir bağlanmış deli bir adam vardı. Etrafındakiler: "Sen şu kişinin (yani Resulullah (a.s)'ın) yanından hayırla geldin. Şu adamı bizim için bulunduğu halden kurtar" dediler. O da, söz konusu sure (fatiha suresi) ile rukye yaptı."

٤٢٥ــ رَوَى أَبُو يَعْلَى عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَرَأَ عَلَى مُبْتَلًى فِي أُذُنِهِ فَأَفَاقَ، فَقَالَ لَهُ الرَّسُولُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: «مَا قَرَأْتَ؟» قَالَ:: ﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا﴾، إِلَى آخِرِ السُّورَةِ. فَقَالَ الرَّسُولُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: «لَوْ أَنَّ رَجُلاً مُوَفَّقًا قَرَأَ بِهَا عَلَى جَبَلٍ لَزَالَ».

425- Ebu Ya'la, İbni Mes'ud (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"İbni Mes'ud (r.s), rahatsızlığı olan birinin kulağına bir şeyler okudu, adam iyileşti. Resulullah (a.s) kendisine: "Ne okudun?" diye sordu. İbni Mes'ud (r.a) da: "Bizim sizi boşuna mı yarattığımızı sanıyorsunuz?" ayetini başından, surenin sonuna kadar okudum" diye cevap verdi. Bunun üzerine Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Eğer ki, bunu muvaffak (başarılı, gereken şartları üzerinde taşıyan) biri dağa okusaydı, dağ yerinden kaybolurdu."

424-Ebu Davud (4/14) Kitabu't Tıbb. Rukyenin nasıl yapılacağına dair bab. Bkz. Fethu'l Bari (4/455)

425-Mecma'uz-Zevaid (5/115) Haysemi burada şu açıklamayı yapmıştır: "Bunu Ebu Ya'la rivayet etmiştir. Ravileri arasında İbni Lukey'a vardır ki, bu kişi biraz zayıftır. Onun rivayet ettiği hadisler hasen görülmüştür. Hadisin geriye kalan ravileri, Sahih'te isimleri bulunan ravilerdir." Bunun bir benzerini Hafız İbni Hacer, 'Metalibu'l Aliye'de rivayet etmiştir.

Bir Açıklama

Hadiste, Resulullah (a.s)'ın, İbni Mes'ud (r.a)'un: Mü'minun suresinin son kısmını rahatsızlığı olan kişiye okumasını yerinde bir hareket olarak gördüğü (ikrar ettiği) bildirilmektedir. Oysa İbni Mes'ud (r.a) bu konuda Resulullah (a.s)'tan herhangi bir şey duymuş değildi. Aksine bunu kendi içtihadıyla (istinbat yoluyla) çıkarmıştır. Resulullah (a.s), şeriat ölçülerine aykırı düşmeyen ve hayır getiren her şeyi kebul ederdi. Nitekim Buhari'nin Sahih'inde ve sünen sahiplerinin kitaplarında, kendilerinden söz edilen rukyecilerin uygulamalarını da kabul etmişti. Rukye olaylarının biri Ebu Sa'id el Hudri' (r.a)'nin, diğeri de Harice bin Salt (r.a)'ın amcasının başından geçmişti. Bu üçüncü rivayette rukye yaptığı bildirilen kişi ise İbni Mes'ud (r.a)'tur. Rukye ile ilgili dördüncü bir rivayet daha bulunmaktadır ki, bunu da İbni Hibban, Ilaka bin Suhar'dan rivayet etmiştir: Biz bu rivayeti de aşağıda veriyoruz.:

٤٢٦ــ رَوَى ابْنُ حبَّانٍ عَنْ عِلاَقَةَ بْنِ صُحَارٍ السُّلَيْطِيِّ التَّمِيمِيِّ اَنَّهُ اَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ اَقْبَلَ رَاجِعًا مِنْ عِنْدِهِ فَمَرَّ عَلَى قَوْمٍ عِنْدَهُمْ رَجُلٌ مُوثَقٌ بِالْحَدِيدِ، فَقَالَ اَهْلُهُ: اِنَّهُ قَدْ حُدِّثْنَا اَنَّ صَاحِبَكُمْ قَدْ جَاءَ بِخَيْرٍ. فَهَلْ عِنْدَكَ شَيْءٌ تَرْقِيهِ؟ فَرَقَيْتُهُ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ فَبَرَأَ فَاَعْطُونِى مِائَةَ شَاةٍ فَاَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «خُذْهَا فَلَعَمْرِى لَمَنْ اَكَلَ بِرُقْيَةِ بَاطِلٍ فَقَدْ اَكَلْتَهُ بِرُقْيَةِ حَقٍّ».

426- İbni Hibban, Ilaka bin Suhar Suleyti Temimi (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Rivayete göre Ilaka (r.a) Resulullah (a.s)'ın yanına gitti. Sonra yanından ayrılarak geriye döndü. Dönüşünde bir topluluğa uğradı. Bunların aralarında demire bağlanmış bir adam vardı. Ailesi kendisine: "Bize, arkadaşınızın (Resulullah (a.s)'ın) hayır getirdiği bildirildi. Sen şu adamı tedavi etme konusunda bir şey biliyor musun?" diye sordu. Ilaka şöyle bildirdi:

"Ben bu kişiye Fatiha suresi ile rukye yaptım. Adam iyileşti. Ailesi bana yüz koyun verdi. Daha sonra Resulullah (a.s)'ın yanına gittim. Resulullah (a.s) bana şöyle buyurdu:

"Sen onu al. Ömrüm için, bir çokları batıl rukye ile mal alıp yiyor. Sense bunları hak rukye ile yemiş olacaksın."

426-İbni Hibban tertibi (düzenlemesi) ile İhsan (7/636) Kitabu'r Rika ve't Temaim Sözünü ettiğimiz şekilde rukye yapanın, yaptığı rukyeye karşı ücret alabileceğine a bab.

٤٢٧ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ اَبِى سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ اَنَّ رَجُلاً سَمِعَ رَجُلاً يَقْرَأُ يَقُلْ هُوَ اللَّهُ اَحَدٌ يُرَدِّدُهَا، فَلَمَّا اَصْبَحَ جَاءَ اِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ لَهُ ذٰلِكَ وَكَاَنَّ الرَّجُلَ يَتَقَالُّهَا، فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ وَسَلَّمَ: «وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ اِنَّهَا لَتَعْدِلُ ثُلُثَ الْقُرْاٰنِ».

427- **Buhari,** Ebu Sa'id el Hudri (r.a)'den şu şekilde rivayet etmiştir:

"Bir adam, bir adamın yanında "kul huvallahu ehad"ı sürekli tekrar ettiğini duydu. Sabah olunca Resulullah (a.s)'ın yanına giderek, durumu söyledi. Adam sadece bu surenin okunulmasını az bir şey olarak görüyor gibiydi. Resulullah (a.s) da:

"Canım elinde olana yemin ederim ki bu sure, Kur'an-ı Kerim'in üçte birine denktir" diye buyurdu."

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Hafız, Feth'de şu açıklamalarda bulunmuştur:

"Burada kendisinden söz edilen "kul huvallahu ehad" suresini okuyan kişi, Katada bin Nu'man (r.a)'dır. Okuyanın o olduğuna dair rivayeti Ahmed bin Tarif bin Heysem, Ebu Said (r.a)'den rivayet etmiştir. Onun rivayetine göre Ebu Sa'id (r.a) şöyle söylemiştir:

"Katade bin Nu'man bir gece, bütün gece boyunca "kul huvallahu edah"ı okudu. Buna ilaveten herhangi bir şey okumadı. Onu duyan kişi ise muhtemelen, onun anadan kardeşi olan Ebu Sa'id'di. Bu ikisi komşu idiler." İbni Abdilberr duyan kişinin Ebu Sa'id olduğunu bildirmiştir. Darekutni de, İshak bin Tıba'ın Malik'ten rivayeti tarıkıyla bu hadisi rivayetinde şu ifadeye yer vermiştir:

"(Duyan kişi) "Benim bir komşum var, geceleri ibadete kalkıyor. Ancak "kul huvallahu ehad"dan başka bir şey okumuyor" diye söyledi."

Hadiste Resulullah (a.s)'ın, söz konusu kişinin gece ibadetlerinde sadece bu sureyi okumasını ve (zammi sureyi) böyle kısa tutmasını kabul ettiği bildiriliyor. Oysa Resulullah (a.s) zammi sure olarak sürekli aynı sureyi okuduğu olmamıştı. Bu hadis ayrıca, daha önce üçüncü ve dördüncü hadiste de geçtiği üzere, kişinin gönlünün arzulaması sebebiyle sürekli Kur'an-ı Kerim'in aynı

427-Buhari (9/58, 59) 66-Kitabu'l Fedaili'l Kur'an. 13-"Kul huvellahu ehad"ın faziletleri babı.

bölümünü okumasının ve bu bölümü çokca tekrar etmesinin caiz olacağına işaret etmektedir.

Bu uygulama Kur'an-ı Kerim'in diğer bölümlerini tamamen bırakma anlamına gelmez. Bütün bunlara rağmen, ilim adamlarından gece ibadetinde (zammı sure) olarak yalnızca ihlas suresini okumanın daha efdal olduğunu söyleyen olmamıştır. Ancak bu ve benzeri uygulamalar, sünnet dairesi içerisindedir. Bunun içerisinde zammedilen bir şey yoktur, aksine övgüye layık bir uygulamadır. Bu rivayet de, daha önceki hadisler gibi bir takım fiilleri bilgisizce bid'at dairesine sokarak batıl sayanlara bir cevaptır. Bundan sonra da bu konuda delil teşkil eden hadisler gelecektir.

٤٢٨ــ رَوَى ابْنُ حِبَّانَ عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ اَبِيهِ قَالَ دَخَلْتُ مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ وَسَلَّمَ الْمَسْجِدَ فَاِذَا رَجُلٌ يُصَلِّى يَدْعُو: اَللّٰهُمَّ اِنِّى اَسْاَلُكَ بِاَنِّى اَشْهَدُ اَنَّكَ اَنْتَ اللّٰهُ لاَاِلٰهَ اِلاَّ اَنْتَ الْاَحَدُ الصَّمَدُ الَّذِى لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ. فَقَالَ النَّبِىُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ وَسَلَّمَ: «وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَقَدْ سَاَلَ اللّٰهَ بِاسْمِهِ الْاَعْظَمِ الَّذِى اِذَا سُئِلَ بِهِ اَعْطَى وَاِذَا دُعِىَ بِهِ اَجَابَ».

428- **İbni Hibban**, İbni Bureyde (r.a)'den rivayet etmiştir:

"İbni Bureyde babasının şöyle söylediğini bildirmiştir:

"Resulullah (a.s) ile birlikte Mescid'e girdim. İçerde bir adam namaz kılıyor ve şöyle dua ediyordu:

"Ey Allah'ım! Tek ve samed olan, doğurmamış ve doğurulmamış olan, bir dengi de bulunmayan senden başka ilahın bulunmadığına şehadet ederek senden diliyorum." Resulullah (a.s) bunu duyunca şöyle buyurdu:

"Canım elinde olana yemin ederim ki, bu kişi Allahu Teala'ya O'nun ismi azamı (en büyük ismi) ile dua etmiştir. O isimle kim isterse verir, kim dua ederse kabul eder."

DERSLER VE ÖĞÜTLER

428-İbni Hibban (2/1125) Kitabu'r Rekaik. Anlatılan şekilde yapılan duanın ism-i a'zam ile yapılmış dua olduğuna ait bab. Ahmed (5/349) Ebu Davud (2/79) Kitabu's Salat. Dua babı. Tirmizi (5/515) 49-Kitabu'd Da'avat. 64-Hz. Peygamber (a.s)'den nakledilen dualar babı. İbni Mace (2/1267) 34-Kitabu'd Düa. 9-İsmi A'zam babı. Bunu Nesai de Kubra'da Kitabu't Tefsir'de rivayet etmiştir.

Metinden anlaşıldığına göre bu duayı, söz konusu sahabi kendisi tesbit etmiştir. Dua, makbul olan ve hoş karşılanan şekle uygun olduğundan dolayı Resulullah (a.s) en güzel şekilde ve memnuniyetle (rıza ile) bunu kabul etmiş, uygun görmüştür. Resulullah (a.s)'ın bu kişiye öyle bir dua öğrettiği konusunda herhangi bir bilgi mevcut değildir.

Şeriatın nassları içinde özele tahsis edilmiş genel hükümler içerenleri olduğu gibi, genel anlam taşımakla birlikte kendisi ile özel nass kastedilmiş olanlar da bulunmaktadır. Yine hakiki anlamda ve mecazi anlamda olanları da vardır. Nasslar arasında bir anlam uyuşmazlığı olduğunda, mecaz konusuna başvurulması gerekmektedir. Hükümlerin çıkarılması konusunda nassların değerlendirilmesi ile ilgili buna benzer çeşitli kurallar konulmuştur. Bu çerçevede ilim adamları: *"Herhangi genel esas varsa, mutlaka tahsis edilmiştir"* demişlerdir. Kur'an-ı Kerim ayetlerinde de geçtiği üzere *"tüm"* kelimesinin bulunması hükmün tahsisi için engellik oluşturmaz.

Yukarıda geçen bütün rivayetler gösteriyor ki, şeriatın genel hükümleri içine girebilen, yahut temel ilkelerinden herhangi bir ilkeye dayanan, yahut böyle bir ilkeden hareketle belirlenmiş olan, yahut kitap ve sünnetten benzerliklerin tesbiti yolu ile hüküm çıkarma yani kıyas metodu ile çıkarılmış olan hükümlere göre yapılan uygulamalar bid'at değildir. Ancak uygulamayı, şeriatın genel hükümlerinden birine dayandırmadaki metod hatalı olabilir, yahut temel ilkelere dayanarak hüküm çıkarmada sağlıklı bir yol izlenilmiş olabilir. Ve özelin, genele uygulanmasında hatalı davranılmış olunabilir. İşte bu yüzden içtihad ehlinin yahut içtihad ehli olanların bir kısmının uygun görmesi mutlaka gereklidir. Onların muvafakati olmalıdır ki, yapılan uygulama zemmedilen bid'at çerçevesi dışına çıkarak sünnet çerçevesi içine girebilsin.

Pek çok kimse bidi'at konusunda yanılgıya düşmüşlerdir. Bunlardan bazılarının niyetleri iyi ise, bu niyetlerinden dolayı sevap kazanabilirler. Ama çoğunun helake götürücü dairenin içine girmiş olmalarından korkuyoruz. Hatta bazılarının sapıklık dairesi içine gimiş olmalarından endişe ediyoruz.

Ortada itikadi yönden bid'at üzere olanlar vardır. Bunların bid'at üzere oldukları konusunda ilimde rüsuh sahibi olanlar (meseleleri bütün incelikleri ile bilen ilim adamları) icma etmişlerdir. Böylelerinin bid'at üzere oldukları konusunda herhangi bir şüphe de söz konusu değildir.

Bazı kimseler vardır ki, ilimde rüsuh sahibi olanların caiz gördükleri bazı şeyleri sapıklığa götürücü bid'at olarak değerlendirmektedirler.

Ayrıca bazı müçtehid imamların yahut fetva ehli alimlerin caiz görmelerine rağmen, bazı uygulamaları sapıklığa götürücü bid'at olarak değerlendiren ve bunları işleyenlere karşı oldukça katı davrananlar bulunmaktadır. Bunların

tümü büyük hatadır. Sadece ikinci duruma yani müçtehid alimlerden bazılarının fetva verdikleri uygulamalar konusunda karşı çıkmanın bir mahzuru yoktur. Ancak kabul edilmeyen bu tür uygulamaları yapanlara karşı sert ve katı davranılmaması gerekir. Bunun yerine güzelce açıklamada bulunulmalı, deliller ortaya konulmalı ve fatva ehli imamlardan hangilerinin buna cevaz verdikleri belirtilmelidir.

Bizim burada serdettiğimiz fikirler ve temel ölçüler, bir araya getirici niteliktedir. Nasslara, sahabilerin tutumlarına ve kendilerine itibar edilen fetva ehli ilim adamlarının, üzerinde icma etmiş oldukları esaslara uymaktadır. Hz. Ömer (r.a)'in insanları teravih namazı için bir imamın arkasında toplaması yani teravih namazının cemaatle kılınması uygulamasını başlatması ve bu namazı yirmi rekat olarak kıldırmasının yerinde olduğu konusunda sahabiler icma etmişlerdir. Hz. Ömer (r.a)'in: *"Bu uygulama (teravih namazı) ne güzel bir bid'attir (yeniliktir)"* diye söylemiş olmasına dikkat etmek gerekiyor. Bu konu ile ilgili bütün rivayetler Hz. Ömer (r.a)'den ve diğer sahabilerden sahih olarak rivayet edilmiştir. (1) Hz. Ömer (r.a)'i bu uygulamasından dolayı sapıklıkla itham edenlerin bizzat kendileri sapıklığa düşmüşlerdir. Hz. Ömer (r.a), doğru yola yöneltici ve bizim kendisine uymakla, gösterdiği yolu takib etmekle emrolunduğumuz raşid halifelerden birisidir. Resulullah (a.s)'ın ashabının tümü de adildir. Onlar, insanların içinde Allah'ın kitabını en iyi şekilde ve incelikleri ile anlayabilmiş olanlardır. Taşkınlık dairesi içine düşüp de oradan çıkamamış olanların dışındaki bütün ümmet de, sahabilerin yapmış olduklarına, itiraz etmeden yapmaya devam etmektedir.

Aşağıda ilim adamlarından, bizim yaptığımız açıklamaları açıklığa kavuşturan ve destekleyen bir takım nakiller yapacağız:

İmam Şafii şöyle demiştir:

"Bid'at iki türlüdür. Övülen ve zemmedilen bid'at. Sünnete uygun düşeni övülen (mahmude), sünnete ters düşeni ise zemmedilen (mezmune) bid'attir."

Müslim'in Sahih'inde yer alan ve Cerir (r.a)'den rivayet edilen hadis-i şerif de sözün doğruluğuna işaret etmektedir. Söz konusu hadis şöyledir:

"Kim İslam'da güzel bir uygulama başlatırsa, bu uygulamanın ve kendinden sonra bu uygulamayı devam ettirenlerin sevabını kazanır. Üstelik uygulamayı devam ettirenlerin sevabından herhangi bir şey eksilmez. Kim de İslam'da fena bir uygulama başlatırsa, bu uygulamanın ve kendinden sonra bu uygulamayı sürdürenlerin günahı verilir. Üstelik uygulamayı sürdürenlerin günahlarından

1) Bkz. Şerhu's Sunne (4/116-125) Üstad Şu'ayb Arnavut'un gerçekleştirmiş olduğu inceleme ve tedkik ile birlikte.

da bir şey eksilmez." (1) Aynı konu üzerinde duran bundan başka da çeşitli hadisler bulunmaktadır. Müslim'in Sahih'inde, İbni Mes'ud (r.a)'dan rivayet edilmiş olan şu hadis bunlardandır:

"Kim bir iyiliğe öncülük ederse, kendisine o iyiliği yapanın sevabı kadar sevap yazılır." (2)

Yine Müslim'in Sahihinde Ebu Hureyre (r.a)'den şöyle bir hadis rivayet edilmiştir:

"Kim doğruluğa öncülük ederse, ona kendisine uyanların sevabı yazılır. Bununla birlikte uyanların sevaplarından da herhangi bir şey eksilmez. Yine kim de sapıklığa öncülük ederse, ona da peşinden gidenlerin günahı yazılır.." (3)

Ortaya çıkarılan yenilik, şeriat ölçüleri ve nassların ışığında değerlendirmeye tabi tutulur. Şeriatın güzelliğe şahitlik ettiği şey, güzel ve makbuldur. Şeriatın kendi ölçülerine aykırı olduğuna şehadet ettiği ise çirkin ve merduddur. Bu nedenle böylesi, zammedilmiş bid'atlerden olur. Birinci türdeki uygulamaları, yenilik olması itibariyle dil yönünden bid'at-ı hasene (güzel bid'at) olarak adlandırılır. Ancak esasında bu, şer'i anlamda bir bid'at değildir. Bilakis ölçüleri makul olduğuna delalet ettiği sürece bu, kıyas yolu ile tesbit edilmiş bir sünnettir. Burada bid'at kelimesinin sözlük anlamı ile kullanılması, Hz. Ömer (r.a)'in teravih namazı ile ilgili olarak *"Bu ne güzel bir bid'attir"* sözüne dayandığındandır.

Resulullah (a.s)'ın özellikle işlemiş veya hakkında özellikle emirde bulunmuş olmasa da, şeriatın özel ya da genel hükümleri içinde doğru olduğuna ait bir delil bulunan uygulamalar bid'at değildir.

İmam Nevevi, Resulullah (a.s)'ın *"her bid'at sapıklıktır"* (4) sözü ile ilgili olarak şu açıklamayı yapmıştır:

"Bu genel bir ifadedir. Ancak bununla kestedilen anlam özeldir. O da şeriatta doğruluğuna delalet eden bir şey bulunmayan yeniliklerdir. Bu gibi yenilik-

---

1) Müslim (4/2059) 47-Kitabu'l İlm. 6-Güzel ya da çirkin bir uygulama başlatanın yahut doğruluğa ya da sapıklığa çağıranın durumları ile ilgili bab.

2) Müslim (3/1506) 33-Kitabu'l İmare. 38-Allah yolunda savaşa çıkan kimseye binek temin etmek yoluyla yardımda bulunmanın ve onun yokluğunda ailesine iyilikle bakıp ilgilenmenin fazileti babı.

3) Müslim (4/2059) 47-Kitabu'l İlm. 6-Güzel ya da çirkin bir uygulama başlatanın doğruluğa ya da sapıklığa çağıranın durumları ile ilgili bab.

4) Ahmed (4/126) Müslim 52/592) 7-Kitabu'l Cuma. 13-Namaz ve hutbenin kısa tutulması babı. Ebu Davud (4/201) Kitabu's Sünne. Sünnete bağlanmanın gerekliliği babı. Tirmizi (5/44) Kitabu'l İlm. 16-Sünnete bağlanmak ve bid'atlerden sakınmak konusunda gelen rivayetler babı. Tirmizi: "Bu hadis hasen sahihtir" demiştir.

ler bid'atlerden sayılmaktadır." (1)

Hafız Ebu Bekir bin Arabi de, Sünen-i Tirmizi'ye yazdığı şerhte şöyle söylemiştir:

"Sonradan çıkarılmış işlerden kaçınınız. Bilin ki, Allahu Teala size, sonradan çıkarılan işlerin iki türlü olduğunu öğretmiştir. Arzudan başka dayanağı olmayan ve sırf isteğe dayalı olarak çıkarılan yenilikler kesinlikle batıldır ve sapıklığa götürücü bid'attır. Bir de iki şey arasında benzerlik kurulmak suretiyle ortaya çıraklmış olan yenilikler vardır. Bu tür yeniliklerin çıkarılması, fazilet sahibi halifelerin ve imamların yoludur. Her yenilik mutlaka zemmedilmiş bid'atlerden değildir. Yenilik ve bid'at, mutlak anlamı ile ele alınmaz. Yüce Allah ayet-i kerimesinde şöyle buyurmuştur:

"Rabblerinden kendilerine gelen her yeni ihtarı mutlaka gönülleri gaflet içinde eğlenerek dinlerler." (2) *Hz. Ömer (r.a) de: "Bu uygulama ne güzel bir bid'attir"* (3) *diye söylemiştir. Bid'atlerin (yani yeniliklerin) sünnete aykırı olanları ve sapıklığa götürenleri zemmedilir."* (4)

Şafii'den sonra yine Şafii ilim adamlarından, alimlerin sultanı İzz bin Abdusselam, İmam Nevevi, İbni Esir, Maliki ilim adamlarından İbni Arabi, Karrafi ve daha başkaları, Hafız İbni Hacer Askalani ve daha pek çok ilim adamı, sonradan icad edilen şeylerin iyi ve kötü diye ikiye ayrıldığını söylemişlerdir. Bu ilim adamlarına göre sonradan icad edilen şeyler dayanak olarak kabul edilen beş temel esasa, gerek lehlerine, gerek aleyhlerine delil olan nasslara, insanlar için bir maslahat mı, yoksa fesat mı getirdiğine ve şeriat hükümleri ile çatışıp çatışmadığına bakılarak değerlendirilir.

Bütün bunların yanı sıra bid'atlerin bir başka taksimi daha bulunmaktadır. O da şöyledir: Sahibini küfre götüren bid'at, haram olan bid'at, tahrimen mekruh olan bid'at ve tenzihen mekruh olan bid'at.

İlim adamlarının çoğunluğu bid'atlerin bu şekilde sınıflandırılmasını kabul etmişlerdir. İmam Nevevi, İbni Arabi ve hafızların sonuncusu İbni Hacer bu sınıflandırmayı yapanlar arasındadır.

Hadisi şerifte üzerinde durulan, insanı sapıklığa götüren bid'at; şeriat ilkelerinden birine tümüyle ters düşen ya da şeriatın gerçekleştirilmesini istediği şeylerden olmayan genel, ya da özel delille tesbit edilen bit'attır. Şeriattan olan

---

1) Bkz. Suyuti'nin Sunen-i Nesai'ye yazmış olduğu haşiye. C.2, sh. 234.

2) Enbiya Suresi: 2

3) Buhari (4/250) 31-Kitabu Salati't Teravih. 1-Ramazanı ibadetle geçirenle ilgili bab.

4) 2 nolu dipnotta geçen yer.

genel, ya da özel delille şeriatın gerçekleştirilmesini istediği uygulamalardan olduğu belirlenen yenilik, hadiste kastedilen şer'i anlamdaki bid'at değildir. Kelimenin sözlük anlamından hareketle, bid'atlerin *"güzel"* ve *"çirkin"* olarak ikiye ayrılması esasına dayanılan söz konusu uygulamalar, bid'at olarak adlandırılsa bile, hüküm açısından bid'at sayılmazlar.

Abdullah bin Mes'ud (r.a)'un şöyle söylediği rivayet edilmiştir:

"Allahu Teala kulların kalplerine baktı. Hz. Muhammed (a.s)'in kalbini, kulların kalplerinin en üstünü olarak gördü. Bundan dolayı O'nu, kendi zatı için seçti. Onu peygamberlikle görevlendirdi. Daha sonra Hz. Muhammed (a.s)'in dışındaki kullarının kalplerine baktı. O'nun ashabının kalplerinin, diğer insanların kalpleri içinde en üstün özelliğe sahip olduklarını gördü. Dolayısıyla onları da peygamberinin yardımcıları kıldı. Onlar, Allah'ın dini için çarpışırlar. Müslümanların güzel gördükleri, Allah katında da güzeldir. Müslümanların fena gördükleri, Allah katında da fenadır." (1)

İbni Teymiyye'nin de Cevabu ehli'l İlm' adlı eserinde konuyla ilgili açıklaması yer almaktadır. Bu açıklamadan İbni Teymiyye'nin, sahabe ve tabiinden olan selefin ve müslümanların, müçtehid imamların bir konu ile ilgili olarak söylemiş oldukları sözlerin delil sayılabileceği ve bu tür sözlerden herhangi birini işleyenleri bid'at ehli olmaktan çıkaracağı görüşünde olduğunu göstermektedir. İbni Teymiyye -Allah kendisine rahmet eylesin- şöyle söylemiştir:

"Kastedilen şudur: Bir kimse, bu iki sözden birini seleften olan herhangi bir kimseden nakledemez. Selef derken sahabileri, onlara iyilikle uymuş olan tabiileri, ilim ve dinde vera hasibi olmaları, ümmet içinde de hakkı söylemeleri ile bilinen imamları kastediyorum. Bu imamlarla kastedilenler, Ahmed bin Hanbel, Şafii, Ebu Henife ve onlardan önce yaşamış olanlardır." (2)

İmam İzz bin Abdusselam, regaib namazı ile ilgili olarak İbni Salah'ın görüşlerine cevap niteliğinde yazmış olduğu eserinin takdiminde bid'atten ve kısımlarından söz etmiş ve şöyle demiştir:

"Bid'at üç çeşittir:

1- Mübah olanları: Yiyecek, içecek ve giyecek maddelerini artırma, nikah konularında rahatlığı sağlayacak imkanları elde etme gibi.

2- Güzel olanları: Teravih namazı gibi, şeriatın herhangi bir hükmüna ters düşmeyen ve temel ilkelerine uyan yenilikler. Sınır gözetim merkezleri, hanlar

---

1) Ahmed (1/379) Mecma (1/177)'da da şöyle denilmektedir: "Bu hadisi Ahmed ve Mu'cemu'l Kebir'inde Taberani rivayet etmiştir, ravileri sikadırlar."

2) Bkz. Cevabu ehl-i'l İlm, sh. 23

ve medreseler inşa edilmesi gibi. İslam'ın ilk döneminde ortaya çıkmamış olan iyilik türündeki bütün uygulamaları, bu sınıf içinde sayabiliriz. Bu uygulamalar, şeriatın ve iyiliğin öne çıkarılmasını ve iyilik ile takva üzerinde yardımlaşılmasını öngören ilkelerine uymaktadır. Arap dili ile ilgilenmek de sonradan ortaya çıkmış bir şeydir. Kur'an-ı Kerim üzerinde düşünebilmek ve manalarındaki incelikleri kavrayabilmek için, bu dil ile ilgilenmek gerekiyor. Dolayısıyla bu yöndeki yenilik, bize Kur'an-ı Kerim üzerinde düşünebilmeyi ve anlamlarını anlamayı emreden hükümlere uymaktadır. Hadislerin tesbiti, kitaplar içerisinde derlenmesi, hasen, sahih, mevzu, zayıf gibi sınıflara ayrılması da sonradan ortaya çıkmış bir uygulamadır. Ancak bu güzel bir yeniliktir. Çünkü bu yöndeki çalışmalar, Resulullah (a.s)'dan rivayet edilen sözlerin arasına O'nun söylememiş olduğu sözlerin birbirine karışmasını ve Resulullah (a.s)'a ait olan bir sözün kaybolmasını önlemektedir. Fıkıh ve usulü ile ilgili kuralların belirlenmesi de güzel yeniliklerdendir. Bunlar şeriat temellerine uymakta ve ondan herhangi bir esasa aykırı düşmemektedir.

3- Şeriata aykırı olanları: Bunlar şeriata muhalefeti gerektirenlerdir. (1)

Şehid İmam Hasan el-Benna (r.a) bağlılarını izafi anlamdaki bid'atlere karşı mücadeleye girişmekten sakındırdı. Çünkü gerçek bid'atlerle uğraşmak bir meşguliyet gerektirir. İmam Hasan el Benna'nın gerçek bid'atle kasteddikleri fena, dine zararlı ve müslümanlar açısından da tehlikeli olduğu konusunda ilim adamları arasında herhangi bir ihtilaf bulunmayan dine aykırı şeylerdi. İzafi anlamdaki bid'atlerle kasteddikleri ise, dinin genel mahiyetteki teşviklerinin içerisinde sokulabilecek türden olan, ancak istinbat yolu ile çıkarılmış diğer uygulamalar gibi alışılmış şekilde olmayan yeniliklerdi. Bu anlamda bid'at olup olmadığı konusunda fıkıhçılar arasında ihtilaf bulunan yenilikleri de izafi bid'atlerden saymaktaydı. Onun bu konu ile ilgili açıklamaları, gerçek bid'atlerin ve onlar karşısında susup diğerleri ile uğraşmanın ne derece tehlikeli olduğunu ortaya koymaktadır.

Mezhepler arasındaki görüş ayrılıkları, kaçınılmaz bir durumdur. Zaten fer'i meseleler üzerinde bütün ilim adamlarının icma etmesi oldukça zordur. Buna göre üzerimize düşen, bize ulaşan gerçeklere aynen inanmak ve bir takım fer'i meselelerde bizim gibi düşünmeyenleri mazur görebilmektir.

Bu tür görüş ayrılıkları, kalplerin birbirine bağlanması, karşılıklı sevgi beslenilmesi ve hayır üzere yardımlaşılması için bir engel değildir. (2)

Aşağıda, ilim adamlarımızın bu konuyu doğrulayan ve onların neyi bid'at

1) Dr. Ali Fakir'in "el 'zz bin Abdusselam ve İslam Fıkhındaki Yeri" adlı kitabından.

2) Bu konu ile ilgili kaynaklar arasında, eski Hadramevt şer'i mahkeme başkanı Seyyid Abdullah bin Malıfuz ile Huseyni Hadrami'nin kitabı zikredilebilir.

saydıkları konusunda daha net bir şekil ortaya koyan iktibaslar yapacağız:

Sözük anlamı ile bid'at: İster güzel, ister çirkin olsun, daha önce benzeri bulunmayan ve sonradan ortaya çıkarılan her yeniliğe bid'at denilir.

Bid'u (el Bid'u) : Bir konuda ve bir alanda ilk olan şey. Aşağıdaki ayet-i kerimede bid'u kelimesi o anlamda geçmektedir:

"De ki: "Ben pegamberlerin ilki değilim." (1) Yani vahye muhatap olan ilk kişi değilim. Yahut: Ben söyledikle- rimi ilk kez ortaya atan bir kişi değilim."

Allahu Teala'nın ilahi isimlerinden birisi de Bedi'dir. Allahu Teala, yarattıklarını herhangi bir örneğe dayanmaksızın ve ilk olarak ortaya çıkardığından dolayı zatını bu isimle isimlendirmiştir. Hakk Teala bu sıfatı ile mubdi yanı her şeyi yoktan veren olmaktadır. Allah Teala, yaratmayı da bir örneğe dayanmaksızın ve ilk olarak ortaya çıkardığından dolayı zatını bu isimle isimlendirmiştir. Hakk Teala bu sıfatı ile mubdi yanı her şeyi yoktan var eden olmaktadır. Allah Teala, yaratmayı da bir örneğe dayanmaksızın.

Bede'a kökünden türetilen kelimeler ilk olarak ortaya çıkarma, icad etme anlamlarına gelmektedir.

Istılahi anlamda bid'at: .İlim adamları, bid'atın ıstılahi anlamı üzerinde değişik görüşler belirtmişlerdir. Bazıları bid'atın sınırlarını oldukça geniş tutarken bazıları da dar tutmuştur.

1. İmam Şafii (r.a):

İmam Şafii, bid'atı iyi ve kötü ya da yerilen ve övülen diye ikiye ayırır. Bu niteliği ile kelime Resulullah (a.s) ve raşid halifelerin çağlarından sonra ortaya çıkmış olan bütün yenilikleri içine alır.

Harmele bin Yahya'nın şöyle söylediği bildirilmiştir:

"Ben Şafii'nin şöyle söylediğini duydum:

"Bid'at iki kısımdır. Övülen bid'at ve yerilen bid'at. Sünnete uygun düşeni övülen, sünnete aykırı düzeni de yerilendir." (2)

Rebi de Şafii (r.a)'nin şöyle söylediğini bildirmiştir:

"Sonradan ortaya çıkarılan işler iki türlüdür. Birincisi, kitab'a, sünnete icmaya ve rivayetlere aykırı olarak çıkarılan işlerdir. İşte bu sapıklığa götüren

1) Ahkaf Suresi: 9

2) Ebu Şa'me'nin Bais adlı eseri, s. 13. Fethu'l Bari, C. 17, s. 10 İbni Hacer: "Bu rivayeti Ebu Nu'aym anlam itibariyle İbrahim bin Cuneyd'in belirtilen raviden rivayeti tarıkıyla nakletmiştir" demiştir.

bid'attir. İkincisi, hayır olarak ortaya çıkarılmış olan ve hayır olduğu konusunda herhangi bir ihtilaf bulunmayan yeniliklerdir. Bunlar da yerilmeyen yeniliklerdir." (1)

İmam Şafii (r.a) yukarıda nakledilen her iki sözünde de Hz. Ömer (r.a)'in: *"Bu ne güzel bir bid'attir"* (2) sözüne dayanmıştır.

2- İbni Hazm (r.a):

İbni Hazm'a göre bid'at, Kur'an'da bulunmayan ve Resulullah (a.s)'tan da hakkında bir rivayet gelmeyen tüm işlerdir.

İbni Hazm şöyle der:

"Ancak bunların içinde sahibinin sevab alacağı türden olanları bulunduğu gibi, sahibinin hayır niyet taşıması sebebiyle mazur görüleceği türden olanları da bulunmaktadır. Sahibinin sevap kazanacağı türden olanları hasen (iyi) bid'attir. Bu bid'at aslı itibariyle mübahtır. Nitekim Hz. Ömer (r.a)'in de: "Bu ne güzel bir bid'attir" (3) diye söylediği rivayet edilmiştir. Bu sınıra giren uygulamalar hakkında herhangi bir özel nass bulunmasa da şeriatın genel anlamda mübahlık ifade eden bir nassı bulunmaktadır. Bid'atlerin bir de yerilen ve mazur görülmeyecek türden olanları vardır. Bunlar bozgunluğa neden olan ve hakkında delil bulunan uygulamalardır. Bu türden uygulamaların, yerinde olduğunu söyleyenler hataya düşmüşlerdir."

3- İmam Gazali (r.a):

İmam Gazali İhya adlı eserinde sofra üzerinde yemek yemek konusu ile ilgili olarak şunları söylemektedir:

"Bir şeyin Resulullah (a.s)'dan sonra icad edildiği söyleniyorsa, bunların tümü yasak türden değildir. Yasak olan uygulamalar, sabit bir sünnete ters düşen, yahut şeriatın illeti (yani meşru kılınış sebebi) devam eden bir hükmü ortadan kaldıran bid'atlerdir. Zira şartların değişmesi bazı yenilikler yapılmasını zorunlu kılmaktadır." (4)

4- İbni Esir (r.a):

İbni Esir şöyle der:

"Bid'at iki kısımdır: Doğruya yönelten bid'at, sapıklığa yönelten bid'at. Alla-

---

1) Yukarıda belirtilen iki kaynak. Bunu ayrıca Suyuti. Havi, C. 1, s. 539'da nakletmiştir.

2) Buhari (4/250) 31-Kitabu Salati't Teravih. 1-Ramazan'ı ibadetle geçirmenin fazileti babı.

3) Yukarıda geçen yerler.

4) İhya, C. 2, sh. 3, T. İsa Halebi.

hu Teala'nın ve Resulullah (a.s)'ın emrine aykırı düşen bid'at, yerilen ve kabul edilmemesi mümkün olmayan bid'attir. Diğer yanda Allahu Teala'nın yahut Resulullah (a.s)'ın hoş gösterdiği ve teşvik ettiği genel konuların içine girebilecek türden olan yenilikler ise övülenlerdir. Daha önce benzeri görülmemiş türdeki bir cömertlik, eli açıklık yahut bir iyilik övülen hareketler arasına girer. Ancak bu tür uygulamaların da şeriata herhangi bir rivayete ve nassa ters olmaması gerekir. Çünkü Hz. Peygamber (a.s) bir iyiliği ilk başlatanın sevap kazanacağını bildirmiş ve şöyle buyurmuştur:

"Kim güzel bir sünnet (bid'at) başlatırsa, ona kendi sevabı ile birlikte bu işi devam ettirenlerin de sevabı verilir." (1) Bunun tersi hakkında da şöyle buyurmuştur:

"Kim fena bir adet başlatırsa, ona kendi günahı ve bu adeti sürdürenlerin günahı vardı." (2) Bu durum, başlatılan adetin Allahu Teala'nın ve Resulullah (a.s)'ın emrettiğine aykırı düşmesi halinde olur. Bid'at-i hasene (güzel bid'at) örneği üzerinde Hz. Ömer (r.a) "ne güzel bid'at" diye söylemiştir. Bu uygulama, gerçekte Resulullah (a.s)'ın: "Benim ve raşid halifelerin sünnetine yapışın." (3) ve "Benden sonra gelen iki kişiye: Ebu Bekir ve Ömer'e uyun." (4) hadisleri gereğince sünnet sayılabilecek türden bir uygulamadır.

Bu yorumlamaya (tevile) göre: "Her yenilik bid'attir" (5) anlamındaki hadis, şeriatın temel ilkelerine aykırı düşen ve sünnete uymayan uygulamalara hamledilebilir." (6)

5- Şeyh Abdullah Dihlevi (r.a):

Şeyh Abdullah Dihlevi 'Şehru'l Mişkat'ta şöyle söylemiştir:

"Bil ki, Resulullah (a.s)'tan sonra ortaya çıkmış olan her şey bid'attir. Ancak O'nun sünnetinin ilkelerine ve kurallarına uygun düşen, yahut sünnetinden herhangi bir şeye kıyas edilebilecek olan bid'at-i hasene (güzel bid'at)dir. Sünne-

---

1) Müslim (4/2059) 47-Kitabu'l İlm. 6-İyi ya da güzel bir adet başlatan veya iyiliğe ve fenalığa çağıranla ilgili bab.

2) Müslim, aynı yer.

3) Ebu Davud (4/201) Kitabu's Sunne. Sünnete bağlanmanın gerekliliği babı.

4) Ahmed (5/385) Tirmizi (5/609) 50-Kitabu'l Menakıb. 16-Hz. Ebu Bekir (r.a) ve Hz. Ömer (r.a)'in menkıbeleri babı. Tirmizi bu hadisin hasen olduğunu söylemiştir.

5) Ahmed (4/126) Müslim (2/592) 7-Kitabu'l Cum'a. 13-Namazı ve hutbeyı kısa (hafif) tutmakla ilgili bab. Ebu Davud (4/201) Kitabu's Sünne. Sünnete bağlanmanın gerekliliği babı. Tirmizi (5/44) 42-Kitabu'l İlm. 16-Sünnete bağlanmak ve bid'atlerden uzak durmakla ilgili olarak gelen rivayetler babı. Tirmizi: "Bu hadis hasen, sahihtir" demiştir.

6) Nihaye, C. 1, s. 79

tine aykırı düşen ise fena bid'at ve sapıklıktır. Şeyh İzzeddin Abdusselam, Nevevi ve Ebu Şame de bu görüştedirler." (1)

6- İbni Receb Hanbeli (r.a):

İbni Recep Hanbeli de şöyle söylemiştir:

"Bid'at ile kastedilen, şeriatın temel kaynakları içinde, hakkında delil bulunmayan yeniliktir. Şeriatın temel kaynaklarında hakkında delil bulunan bir yenilik, sözlük anlamı itibariyle bid'at olarak adlandırılsa da şer'i anlamda bid'at değildir." (2)

7- İbni Hacer Askalani (r.a):

İbni Hacer Askalani de şöyle söylemiştir:

"Bid'at, kelime anlamı itibariyle önceden bir örneği bulunmayan ve sonradan ortaya çıkarılan şeydir. Şeriatta ise sünnete karşıt anlamda kullanılır. Bu anlamıyla yerilen bir uygulama sayılmaktadır."

İbni Hacer bir başka yerde de şöyle söylemiştir:

"Sonradan çıkarılan işler ile ne kastedildiği konusunda hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

"Bizim bu işimiz (dinimiz) konusunda kim ondan olmayan bir yenilik çıkarırsa kabul edilmez." (3) Şeriatta dayanağı bulunmayan bir yenilik ortaya çıkarılırsa, buna şeriat ıstılahına göre bid'at denilir. Ancak herhangi bir şer'i dayanağı bulunan yenilik bid'at değildir."

8- İbni Hacer Haysemi (r.a):

Haysemi de şöyle söylemiştir:

"Bid'at, sözlük anlamı itibariyle icad edilen, benzeri olmaksızın ortaya çıkarılan şeye denilir.

Şeriatta ise: Şeriat hükmüne, genel ve özel nitelikteki delillerine aykırı olarak sonradan ortaya çıkarılan uygulamaya denilir." (4)

---

1) Keşşaf, Istılahatu'l Funun. C.1

2) Cami'u'l Ulum ve'l Hikem.

3) Buhari (5/301) 53-Kitabu's Sulh. 5-Tarafların haksızlığa götüren bir barışı kabul etmeleri halinde bu barışın geçerli olamayacağı babı. Müslim (3/1343) 30-Kitabu'l Akdiye. 8-Batıl hükümlerin bozulması ve sonradan çıkarılan işlerin kabul edilmemesi babı. Ebu Davud (4/200) Kitabu's Sunne. Sünnete bağlanmanın gerekliliği babı.

4) Tebyin bi Şerhi'l Erba'in, s. 221

9- Zerkeşi (r.a):

Zerkeşi ise şöyle söylemiştir:

"Şer'i anlamda bid'at, yerilen nitelikteki yeniliktir." (1)

10- Şeyh Muhammed Bahit (r.a):

Muhammed Bahit bid'at ile ilgili risalesinde şu açıklamaları yapmıştır:

"Bid'at, şer'i ıstılahtaki anlamı itibariyle sapıklıktır ve yerilen bir şeydir. İlim adamlarının vacib, haram vs. gibi kısımlara ayırdıkları bid'at ise, kelimenin sözlük anlamıdır. Bu anlam, şer'i ıstılahtaki anlamından daha geniştir. Çünkü şer'i anlamdaki bid'at bunun sadece bir sınıfıdır."

11. Dr. Abdullah Draz (r.a):

Abdullah Draz konuyla ilgili olarak şöyle söylemiştir:

"Bi'dat kelimesi, şer'i ıstılahta, sözlük anlamı ile kullanılışından daha özel bir anlam kazanmıştır. Bu itibarla İslam'ın ilk döneminde bid'atın şer'i mahiyeti ile ele alınışında daima batıl olarak anlaşıldığını görürüz. Bu yönü ile bid'at, kitap'ta sünnette ve bu ikisinden çıkarılan delillerde kendisine dayanak bulunmayan yenilikler ve yeni uygulamalardır." (2)

BİD'ATIN KISIMLARI

Bid'at, değişik yönlerden kısımlara ayrılmıştır:

1. BİD'ATIN NORMAL İŞLERLE VE İBADETLERLE İLGİLİ OLMASI

Şeriatta normal iş (el emru'l adi) ile, dünya çıkarlarının sağlanmasına ve dünyadaki varlıkların değerlendirilmesine imkan veren karşılıklı ilişkiler, insanlar arasındaki çeşitli uygulamalar kastedilir. Tarım ve sanayi işlerinin düzenlenmesi ve buna benzer çeşitli dünya ilişkilerinin düzene konulması, normal işlerdendir. Bütün bu işlerde ve ilişkilerde iyi niyet beslenirse, bunlar da ibadet niteliği kazanır ve karşılığında sevap alınır.

İbadet ve kullukla ilgili işlere gelince: Esasta kişinin Allah'a yaklaşması için vesile edinilmesi amacıyla konulmuş uygulamalar, bu sınıftandır. Bu sınıfa giren uygulamaların belirlenmesinde ilk bakışta, kişiyi asıl konuluş amacından uzaklaştıran bir takım arizi durumlar göz önünde bulundurulmaz. Zikir, namaz, hac gibi uygulamalar bu sınıfa girmektedir.

---

1) İbda', s.22

2) Mizan beyne's Sunne ve'l Bid'a, s. 5

İster inançla ilgili olsun, ister kalbin amelleri ile ilgili olsun ve isterse bedeni amellerle ilgili olsun, ibadetle ilgili uygulamalarda bid'at çıkarmanın meşru olmayacağı konusunda ilim adamları ittifak etmişlerdir. Bid'atlerin normal işlerle ilgili olması konusunda bir takım görüş ayrılıkları bulunmaktadır.

2. BİD'ATİN GERÇEK VE İZAFİ OLMASI

Şatibi, bid'ati *"gerçek ve izafi"* diye iki sınıfa ayırmıştır:

Gerçek bid'ati, *"hakkında gerek kitaptan, gerek sünnetten, gerek ümmetin icma'ından ve gerekse ilim adamları nazarında geçerli sayılabilecek temel kaynaklardan delil çıkarılması, genel ya da özel nitelikte bir delil bulunmayan uygulama"* diye tarif etmiştir. Böyle bir delili ortaya çıkaran, ya da onun peşinden giden kişiler, bunun istinbat (delil çıkarma) yoluyla belirlenen hükümlere uyduğunu ileri sürseler bile, ilim adamları nazarında geçerli bir dayanağı olmadıkça meşru sayılamaz. Çünkü söz konusu bid'ati ortaya çıkaranların ileri sürdükleri delil, herhangi bir değeri olmayan şüpheli ve zayıf bir delildir. İşte bu nitelikteki bid'at, gerçek bid'attir. Bu sıfatta olmayanlar ise mecazi (izafi)'dir. Gerçek bid'ate örnek olarak şunları sayabiliriz:

1- Herhangi bir zayıf delile dayanılarak ve şer'i bir mazeret ve geçerli bir amaç olmaksızın helalin haram, haramın da helal sayılması.

2- Şer'i dayanağı olmayan yeni ibadetler ortaya çıkarılması.

3- Sünnetin geçerli delil olduğunun inkar edilmesi.

Şatibi, izafi bid'ati açıklarken de iki yönünün olabileceğini ifade etmiştir:

1. Şer'i deliller arasında bağlantılı bir delil bulunan uygulama. Bu uygulama bu yönden bid'at sayılamaz.

2. Hakkında gerçek bid'at için ileri sürülen zayıf delile benzer bir delil bulunan uygulama.

Buna göre izafi bid'at, birinci yönü, herhangi bir delile dayanması itibariyle sünnet telakki edilebilir. İkinci yönü itibariyle ise bid'attir. Çünkü bu ikincisi gerçek anlamda bir delile değil de bir tereddüte ve şüpheye dayanmaktadır. Bu bakımdan esasta herhangi bir dayanağı yok demektir.

Bu sınıfa giren uygulamalar, yukarıda belirtilen iki yönden biri ile *"açık muhalefet (aykırılık)"* ya da *"açık muvafakat (uyumluluk)"*tan birine girmediğinden dolayı *"izafi bid'at"* olarak adlandırılmıştır.

Şatibi, izafi bid'ati de ikiye ayırmıştır:

1. Neredeyse gerçek bid'at sayılabilecek kadar gerçek bid'ata yakın olan.

2. Tam bir sünet sayılabilecek kadar gerçek bid'atten uzak olan. (1)

3. BİİD'ATİN GÜZEL VE ÇİRKİN OLMASI

Yukarıda da işaret ettiğimiz üzere bid'at kelimesinin iki anlamı bulunmaktadır. Sözlük ve şer'i anlamı.

Sözlük anlamı yönünden, ister övülen türden olsun, ister yerilen türden olsun, ister Resulullah (a.s)'ın çağından önce, isterse sonra ortaya çıkarılmış olsun, bütün yenilik ve icatları içine alır.

Şer'i anlamı konusunda, yukarıda da belirttiğimiz üzere, ilim adamları arasında görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır.

Şafi'i'nin ve ona uyanların görüşlerine göre bid'at, güzel olsun çirkin olsun Resulullah (a.s)'tan sonra ortaya çıkmış olan bütün yenilikleri içine alır.

Bazı ilim adamları ise bir uygulamanın bid'at olmasını, Resulullah (a.s)'tan sonra ortaya çıkarılmış ve sünnetine de aykırı olması şartına bağlamışlardır.

Şatibi ise, şeriatın, hüküm koyarken birbirine benzer fiillerin tümümü kasdetmesine dayanarak, bir şeyin bid'at olmasını , sonradan ortaya çıkarılmış olmasına ilaveten şeriata aykırı düşmesi şartına bağlamıştır.

Bütün bu görüş ve düşüncelerden, bid'atın güzel ve fena olarak sınıflandırılmasının, kelimenin sözlük anlamı itibariyle olduğunu anlıyoruz.

Kelimenin belirtilen sözlük anlamından hareketle bid'at beş kısma ayrılmıştır:

1- Vacib olan bid'at: Bir şeyin vacib olması ile ilgili kurallara uyan ve hakkında, konu ile ilgili şer'i delillerin ortaya çıktığı uygulamalar. Dinin korunması, hükümlerinin açıklanması ve benzeri konularla ilgili tüm aygulamalar bu türdendir.

Örnekler:

Kur'an ayetlerinin bir mushafta toplanması ve insanların bu mushaf etrafında birleştirilmeleri. Din düşmanlarının Kur'an-ı Kerim'i tahrif etme amacı taşıyan tüm faaliyetlerine karşı durulması ve bu tür faaliyetlerin birbiri ardından ortadan kaldırılması.

2- Haram olan bid'at: Haramlık kurallarına uyan ve hakkında, bu konu ile ilgili şer'i delillerin ortaya çıktığı uygulamalar. Bu türden olan bid'atlerin pek çok örneği bulunmaktadır. Bunlar bid'atı çirkin gösteren delillerce kastedilen

---

1) Şatibi, el 'Itisam. C. 1, s. 179

uygulamalar olduğu konusunda ilim adamlarının görüş birliğine vardıkları gerçek bid'atlerdir.

Örnekleri:

Haricilik mezhebi gibi Kur'an ve sünnete aykırı bozguncu mezhepler ile Mu'tezile mezhebinin bazı görüşleri de bu türdendir. Allahu Teala'nın maddi bir varlık olduğunun ileri sürülmesi ve Allahu Teala'nın yaratılmışlara benzetilmesi ve buna benzer iddialar.

3- Mendub olan bid'atler: Mendubluk kurallarına uyan ve hakında, bu konu ile ilgili delillerin oluştuğu uygulamalar.

Örnekleri:

a) Ramazanda teravih namazının camide cemaatle kılınması.

b) Yolların planlı bir şekilde yapılması, sağlam ve geniş binalar inşa edilmesi, buralare elektrik, su verilmesi suretiyle refahın sağlanması ve buna benzer kolaylıklar gibi, İslam'ın ilk döneminde ortaya çıkmamış olmakla birlikte şeriat hükümlerine de aykırı olmayan iyilik türünden bütün yenilikler.

c) Din eğitiminin düzene konulması, en iyinin seçilmesi için uygun sistemlerin uygulamaya konulması: İmtihan sistemi ve benzeri gibi.

4- Mekruh olan bid'at: Mekruhluk kurallarına uyan ve hakkında, konu ile ilgili deliller tahakkuk eden uygulamalar.

Örnekleri:

"Sınırları şeriat tarafından belirlenmiş olan mendub (güzel) amellerin artırılması. Namazlardan sonra otuz üçer kere söylenilmesi gereken *"subhanallah, elhamdülillah ve Allahu ekber"* zikirlerinin, şeriatın ölçüsünü önemsememe ve sünnete uymama niyeti olmaksızın sayılarının artırılması. Çünkü bu hareketle kişi niyeti iyi olsa da Resulullah (a.s)'ın belirlemiş olduğu sınırı aşmaktadır. Böyle yapılması ise mekruhtur. Büyükler bir sınır belirledikleri zaman, bu sınıra gelindiğinde durulması gerekir ve bu sınırın aşılması uygun değildir.

5- Mübah olan bid'at: Mübahlık kurallarına uyan ve hakkında, konu ile ilgili şer'i deliller oluşan uygulamalar.

Örnekleri:

Haram ve mekruh sınırları içine girmemek şartıyla insan nefsine hoş gelecek yiyecek vs. türü şeylerin artırılması. Yine insanın, arzuladığı giyecek ve mesken türü dünyalıklar edinmesi. Karrafi'nin de söylediği gibi bundaki kural: Sonradan ortaya çıkarılan şeylerin şeriatın temel ilkeleri ve delilleri açısından bir

değerlendirmeye tabi tutulmasıdır. Eğer sonradan ortaya çıkarılan şey, (bid'at) vaciblik kurallarına uyuyorsa vacib, haramlık kurallarına uyuyorsa haramdır. Diğer hükümlerden herhangi birinin kurallarına uyuyorsa, o da böyledir. (1)

4. BİD'ATİN İŞİ YAPMAK YA DA BIRAKMAKLA İLGİLİ OLMASI

Bid'at kavramı, sünnete aykırı bir şeyin işlenmesi anlamını içerdiği gibi, sünnete aykırı şekilde herhangi bir uygulamayı bırakma anlamını da içermektedir. Bir müslüman, hastalığın daha da artması ya da herhangi bir zararın ortaya çıkması gibi geçerli bir sebebe dayanmaksızın, mübah kılınan nimetlerden birini terkederse, haram bir şey işlemiş olmaz. Çünkü bu nimetlerden birini alması halinde de herhangi bir vebal altına girmiş olamaz. Zira mübahları, almakla bırakmak bir tutulmuştur.

Ama kişi mübah bir şeyi nefsine haram kılarsa, yahut belli bir süre için mübah olan bir nimati almamak üzere adakta bulunursa, bu hareketi ile bid'ate düşer ve Resulullah (a.s)'ın sünnetine uymayanların arasına girer. Nitekim Resulullah (a.s) hiç bir gününü oruçsuz geçirmemek üzere sürekli oruç tutmayı, hiç uyumamak üzere bütün geceyi ibadetle geçirmeyi ve hanımlardan uzak durmayı düşünenler hakkında şöyle buyurmuştur:

"Kim benim sünnetimden yüz çevirirse, benden değildir." (2)

Mübah bir şeyi kendine haram kılanın yahut mübah bir şeyden yararlanmamak üzere nezirde bulunanın durumu Ebi İsrail'in durumu gibidir. Bu kişiye Resulullah (a.s), mübah bir şeyi terketme üzere adakta bulunmasının doğru olmadığını, bu fenalığı bırakmasını ve söz konusu adağını bozmasını, oruç tutmak ve (meşru) adaklara bağlı kalmak şeklindeki taatlarını da sürdürmesini emretmişti.

Çağımızda *"bir ameli terketmek"* şeklindeki bid'atlerin en açığı, dinin getirmiş olduğu hükümlere ve ortaya koymuş olduğu nasslara göre hükmetmenin terkedilmesidir. Yine müslümanların örtünmeyi, mallarındaki zekat paylarını çıkarmayı bırakmalarını, yöneticilerin zekat toplama işini durdurmaları ve bu iş için görevliler tayin etmemeleri bu türden bid'atler arasındadır.

Yukarıda sayılanlar, çok sayıda süneti bırakarak, yerine bid'at türünden adetleri uygulamaya koymalarının dışındadır. Terketmek türünde değil de uygula-

---

1) Karrafi, Furuk, C. 4, s. 191

2) Buhari (9/104) 67-Kitabu'n Nikah. 1-Nikaha teşvik babı. Müslim (2/1020) 16-Kitabu'n Nikah. 1-Nefisleri çeken ve gerekli imkanlara da sahip olan kimselerin nikah yapmalarının müstehab olduğu, nikah için yeterli imkana sahip olamıyanların da oruç ile iştigal etmelerinin gerektiği konusu ile ilgili bab.

maya koymak türündeki bid'atler (fiili bid'atler) ise gayet çoktur. Resulullah (a.s) hakkında yalan hadis uydurmak, namazın rek'atlarını artırmak, oruç tutma süresini uzatmak, namaz kılmanın yasak olduğu vakitlerde namaz kılmak, oruç tutmanın yasak olduğu vakitlerde oruç tutmak gibi, şeriatta yeri olmayan bir takım hükümlerin şeriatın içine sokulması, yahut dinden olmayan bir takım görüşlerin ve uygulamaların dinin içine sokulması bu türdendir.

5. BİD'ATİN İTİKADİ, KAVLİ VE AMELİ OLMASI

Bid'at inançla, sözle ve amelle ilgili bid'atler şeklinde de sınıflandırılmaktadır.

Eğer bid'at, Resulullah (a.s)'ın getirmiş olduğu inanç ilkelerine aykırı bir inanış şeklinde ortaya çıkmış ise, inançla ilgili bid'atler sınıfına girer. Mücessime fırkasının, Haricilerin ve benzeri fırkaların bid'atleri böyledir.

Eğer bid'at, Resulullah (a.s)'ın sözlü olarak bildirdiğini değiştirmek şeklinde yahut sünnetine ters bir söz söylemek şeklinde ortaya çıkarsa, sözle ilgili (kavli) bid'atler arasına girer.

Bid'at, Resulullah (a.s)'dan rivayet edilenden farklı bir namaz gibi, açık bir amel şeklinde ortaya çıkarsa, amelle ilgili (ameli) bid'atler sınıfına girer. Müminlerle ilişkilerinde nifak üzere olmak, sevgi ve ihlas yönünden İslam'ın kardeşlik ilkesine uymamak gibi gizli ameler de bu türdendir.

Burada, inançla ilgili (itikadi) bid'atlerin, en tehlikeli bid'atler olduklarına dikkat çekmek istiyoruz. Şer'i kaynaklarda bid'atleri kötüleyen nassların çoğunda da bu tür bid'atler kastedilir. Bid'atin şer'i anlamı, bid'atçi yahut ehl-i heva (arzularının peşine takılanlar) denilince de ilk akla gelen bu tür bid'atlerdir.

6. BİD'ATLERİN KÜLLİ VE CÜZ'İ OLMASI

Bid'atler, yol açtığı durumlar ve şeriata verdikleri zarar açısından farklı dereceler arzeder.

Bid'atin zararı, sadece o bid'ati çıkarana değil de başkalarına da ulaşıyorsa, külli bid'atler arasına girer. Çünkü bu tür bid'atler, bir çok konu üzerinde etkisini gösterecek, yahut birden fazla kişi üzerinde zararı görülecektir. Bir şeyi güzel ya da fena görmekte şariat ölçülerini değil de sadece aklı esas alma bid'atı, bir kişi tarafından rivayet edilmiş olan hadisin delil olacağını inkar ederek, böyle bir haberin hükmü ile amil etmenin gerekliliğine karşı çıkma bid'ati ve benzerleri gibi.

Ancak bid'atin zararları, sadece onu ortaya çıkaranla ilgili ise ve başkalarına ulaşmıyorsa bu zaman cüz'i bid'at olarak adlandırılır. Herhangi bir şeyin şeriat ölçüsünde güzel görülen işlerden olduğu zanniyla sünnete aykırı iş yapan

adamın durumu böyledir. Onun bu muhalefetinin zararı sadece kendisinedir. Çünkü ortaya attıkları görüşleri yahut yaptıkları hareketleri yönünden kendilerine uyulan kimselerden değildir.

7. BİD'ATLERİN YALNIZ VE BAĞLANTILI OLMASI

Eğer bir bid'at, sadece bir konuda aykırılık taşıyıp muhalefet ediyorsa ve daha başka muhalefetleri ardından getirmiyorsa, basit (yalnız, tek) bid'at olarak adlandırılır.

İçiçe girmiş, birbirleri ile bağlantılı halde olan, ancak tek bir konu etrafında toplanan birden çok muhalefeti içine alıyorsa, bağlantılı bid'at olarak adlandırılır.

Biz konunun çok fazla inceliklerine dalan bazı kimseleri ikna edebilmek amacıyla bid'at konusunu oldukça geniş bir şekilde inceledik. Biz her zaman meselelerin, kitap, sünnet, Resulullah (a.s)'ın ve ashabının sireti ışığında bir incelemeye tabi tutulmasını tavsiye ediyoruz. (1)

Yukarıda yaptığımız açıklamaları, te'kid amacıyla aşağıdaki nasslarla noktalıyoruz:

İbni Abbas (r.a)'a bir şey sorulduğu zaman onunla ilgili Kur'an-ı Kerim'de bir açıklama ve hüküm bulunursa, onunla cevap verirdi. Kur'an-ı Kerim'de bulunmaz da Resulullah (a.s)'ın sünnetinde bulunursa, onunla cevap verirdi. Resulullah (a.s)'ın sünnetinde de konuyla ilgili bir şey bulamadığı takdirde Hz. Ebu Bekir (r.a) ve Hz. Ömer (r.a)'den nakledilen sözlerle cevap verirdi. Onlardan rivayet edilen sözlerde de bulamadığı taktirde kendi görüşünü ortaya koyardı. (2)

Ubeyy bin Ka'b şöyle söylemiştir:

"Sünnette kanaatkarlık (yahut itidal) bir yol, sünnete aykırı içtihadda bulunmaktan daha hayırlıdır."

İbni Mes'ud (r.a)'dan da buna benzer bir söz nakledilmiştir:

İbni Avn da şöyle söylemiştir:

"Kendim ve kardeşlerim için en çok sevdiğim (arzuladığım) üç şey vardır: Şu sünneti öğrenmeleri ve onun hakkında soru sormaları, şu Kur'an'ı anlamaları ve onun hakkında soru sormaları. Hayır amel dışında, insanları kendi

---

1) Dr. İzzet Ali Atiyye'nin bid'atın tanımı ve sınıfları ile ilgili el Bid'a: Tahdiduha ve Mevkifu'l İslami minha (Bid'atin ölçüsü ve İslam'ın konuya bakışı)" isimli bir kitabı bulunmaktadır.

2) Darimi (1/59) Mukaddime. 19-Fetvalar ve fetvalardaki katılık konusu ile ilgili bab.

hallerine bırakmaları."

Evzai de şöyle söylemiştir:

"Resulullah (a.s)'ın ashabı şu beş şeye özellikle dikkat ederdi: Cemaate uymak, sünnete bağlanmak, mescidleri imar etmek, Kur'an okumak ve Allah yolunda cihad etmek."

ONSEKİZİNCİ KISIM

HRİSTİYANLARIN FIRKALARA AYRILMASI
YAHUDİLERİN FIRKALARA AYRILMASI
İSLAM ÜMMETİNİN İHTİLAFA DÜŞMESİ
VE FIRKALARA AYRILMASI
SAPIK FIRKALARIN TANINMASI

FIRKALARA AYRILMA

GİRİŞ

Yahudiler ve hıristiyanlar gibi İslam ümmeti de fırkalara ayrılmış ve bu ümmetin içinden çıkan fırkalar, diğerlerinden çıkmış olanların sayısından daha fazla olmuştur.

Kurtuluşa ereceği bildirilmiş olan ehl-i sünnet ve'l cemaat mezhebine bağlanarak, sapık mezheplerden uzak durmanın gerekliliği vardır.

KONUYLA İLGİLİ RİVAYETLER

٤٢٩ــ رَوَى أَبُو دَاوُدَ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَامَ فِينَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «أَلاَ إِنَّ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ افْتَرَقُوا عَلَى ثِنْتَيْنِ وَسَبْعِينَ مِلَّةً، وَإِنَّ هٰذِهِ الْأُمَّةَ سَتَفْتَرِقُ عَلَى ثَلاَثٍ وَسَبْعِينَ، ثِنْتَانِ وَسَبْعُونَ فِي النَّارِ، وَوَاحِدَةٌ فِي الْجَنَّةِ، وَهِيَ الْجَمَاعَةُ».

429- Ebu Davud, Muaviye bin Ebi Süfyan (r.a)'dan rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) aramızda durdu ve şöyle buyurdu:

"Bakın, sizden önce gelmiş olan ehl-i kitap, yetmiş iki millete (fırkaya) ayrıldı. Bu ümmet de yetmişüç fırkaya ayrılacaktır. Bunlardan yetmişikisi cehenneme, biri cennete gidecektir. Cennete gidecek olan ise cemaattir (yani cemaate bağlı kalan, ümmetin temel çizgisinden ayrılmayandır. Çeviren)"

429-Ebu Davud (4/198) Kitabu's Sunne. Sünnetin şerhi babı. Ahmed, Müsned (4/102 İsnadı sahihtir.

Bir başka rivayette ise Resulullah (a.s)'ın şöyle buyurduğu bildirilmiştir:

"Ümmetimin içinden, hastalığa müptela olmuş kimsenin vücuduna kuduzun yayıldığı gibi, arzuların hakim olacağı bir takım guruplar çıkacaktır. Söz konusu hastalıktan etkilenmeyen hiç bir damar ve eklem de kalmayacaktır."

٤٣٠ــ رَوَى التِّرمِذِيُّ عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ: «تَفَرَّقَتِ الْيَهُودُ عَلَى اِحْدَى وَسَبْعِينَ فِرْقَةً، اَوِ اثْنَتَيْنِ وَسَبْعِينَ، وَالنَّصَارَى مِثْلَ ذٰلِكَ، وَسَتَفْتَرِقُ اُمَّتِي عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً».

430- Tirmizi, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Yahudiler yetmişbir ya da yetmişiki fırkaya ayrıldılar. Hıristiyanlar da aynı şekilde (veya aynı sayıda) fırkalara ayrıldılar. Benim ümmetim de yetmişüç fırkaya ayrılacaktır."

Ebu Davud'un Sünen'inde yer alan bir rivayete göre de Resulullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Hıristiyanlar da yetmişbir veya yetmişiki fırkaya ayrıldılar.."

Hadisin kalan kısmı yukarıdaki gibidir. (1)

٤٣١ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ فِي الْاَوْسَطِ وَالْكَبِيرِ عَنْ اَبِي اُمَامَةَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ يَقُولُ: «تَفَرَّقَتْ بَنُو اِسْرَائِيلَ عَلَى اِحْدَى وَسَبْعِينَ فِرْقَةً، وَتَفَرَّقَتِ النَّصَارَى عَلَى اثْنَتَيْنِ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً، وَاُمَّتِي تَزِيدُ عَلَيْهِمْ فِرْقَةً كُلُّهُمْ فِي النَّارِ اِلَّا السَّوَادَ الْاَعْظَمَ».

431- Taberani, Evsat ve Kebir'de Ebu Umame (r.a)'den rivayet etmiştir:

430-Tirmizi (5/25) 41-Kitabu'l İman. 18-Bu ümetin fırkalara ayrılacağı ile ilgili olarak gelen rivayetler babı. Tirmizi: "Ebu Hureyre'den rivayet edilen hadis, hasen sahihtir" demiştir. Cami'in tahkikçisi de şöyle söylemiştir: "Hadis, Tirmizi'nin söylediği gibidir. Bu konuda Sa'd (r.a), Abdullah bin Amr (r.a) ve Avf bin Malik (r.a)'den hadisler nakledilmiştir.

431-Mu'cemul Kebir (8/321) Bunu Haysemi, Mecma'u'z-Zevaid (7/258)'de rivayet etmiş ve şöyle söylemiştir: "Bunu, Taberani Evsat'ta, bir benzerini de Kebir'de rivayet etmiştir. Ravileri arasında Ebu Galib bulunmaktadır ki, bunu İbni Mu'in ve daha başkaları bazı ilim adamları sika görmüşlerdir. Evsat'taki rivayetin geriye kalan ravileri sikadır. Kebir'deki iki rivayetten birinin isnadı da böyledir.

1) Ebu Davud (4/198) Kitabu's Sunne. Sünnetin açıklanması babı.

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"İsrailoğulları yetmişbir fırkaya ayrıldı. Hıristiyanlar da yetmişiki fırkaya ayrıldılar. Benim ümmetimin arasından çıkacak fırkaların sayısı onlarınkinden fazla olacaktır. En kalabalık cemaat (sevad-ı a'zam) hariç, hepsi cehenneme gideceklerdir."

Yukarıdaki nasslara dayanarak biz bu konu ile ilgili üç bölüm açacağız.

Birinci bölüm: Yahudilerin en çok bilinen fırkaları,

İkinci bölüm: Hıristiyanların en çok bilinen fırkaları,

Üçüncü bölüm: İslam ümmetinin arasından çıkmış olan fırkalar.

YAHUDİLERİN FIRKALARA AYRILMASI

Bütün tarihçilerin ortak görüşüne göre Tevrat'ın orjinal şekli kaybolmuştur. Yahudilerin bizzat kendi kitapları da bunun doğruluğuna tanıklık etmektedir. Tevrat'ın orjinal nüshası kaybolduktan sonra, Babil esaretinin ardından Hz. Musa (a.s)'nın beş kitabı yazılmıştır. Bundan dolayı, bugün Samira yahudilerinin elinde bulunan Tevrat'ın, Hz. Musa (a.s)'nın beş kitabından farklı olduğunu görürüz. Ancak yahudiler ve hıristiyanlar bu Tevrat'ı gerçek Tevrat olarak kabul etmektedirler. Ahd-i Kadim kitaplarında, kitapların en önemlisi olan Tesniye kitabının kaybolduğu ve yüzyıllar sonra bulunduğu ifade edilmektedir. Bu, Tevrat'ın diğer bölümlerinin Hz. Musa (a.s)'ya indirilen Tevrat olduğu imajı vermeyi amaçlayan bir ifadedir. Yine Ahd-i Kadim kitaplarında çok sayıda yalancı peygamberin geldiğinden ve komşu beldelerde yaşayan insanların ibadet şekillerinin yahudilerin ibadetleri arasına karıştığından söz edilmektedir. Bu tür gelişmeler, yahudiler arasında bir çok fırkanın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Daha sonra yahudiler dünyanın değişik bölgelerine dağıldılar ve yaşadıkları çevrelerden etkilendiler. Bu durum onların arasından çıkan fırkaların sayısının çokluğunda etkili olmuştur. Çağımızda bu dağılmanın ne derece etkili olduğunu görmekteyiz. Filistin'e göç eden yahudi guruplarının her birinin, diğerlerinden farklı yönleri bulunmaktadır. Yahudilerin yaşadıkları çevrelerden etkilenmelerine örnek olarak, Osmanlı topraklarında ortaya çıkan *"dönmeler"* fırkası ile Habeşistan topraklarında ortaya çıkan *"falaşalar"* fırkasının durumu gösterilebilir.

Yahudi fırkalarının tarihi gelişmelerini incelemek ve aralarındaki ayrılıkları ortaya koymak bu eserin asli amacı arasında değildir. Çünkü bu konuyla ilgili rivayetlerin kullanılabilmesi için ilmi bir değerlendirmeye ve incelemeye ihtiyaç vardır. Ahd-i Cedid kitapları, örnek olarak yahudilerin Hz. Musa (a.s) ile karşılaşmaları sırasında Ferrisiler ve Sadukiler diye iki fırkaya ayrılmış olma-

larından söz etmektedir. Ahd-i Kadim kitaplarını inceleyenler, bu kitapların değişik zamanlarda, değişik kalemler tarafından yazılmış olduklarını ve kitapların yazılmasında sözlü nakillere dayanıldığını söylemektedirler. Bütün bu konular değişik görüş ayrılıklarına ve bölünmelerine neden olmuştur.

Malik bin Nebi, 'Zahire'l Kur'aniyye' adlı kitabında, bazı tarihçilerin, Ermeya kitabından başka hiç bir kitabın asıl nüshasının bulunmadığını, sadece bu kitaba güvenmenin mümkün olabileceğini söylediklerini belirtmektedir. (1) Ermeya kitabı ise, yalan yere kitap oluşturan kalemleri lanetlemektedir.

Yahudilerin fırkalarının çok olmasına neden olan unsurlardan biri de Telmud ve onun Tevrat'ın yanındaki yeri ile ilgili tutumdur. Bazıları Telmud'u daha üstün tutarken, bazıları onu Tevrat'tan sonra gelen bir kitap olarak değerlendirmektedirler. Yahudilerin bölünmelerinde etkisi olan bunun gibi pek çok neden bulunabilir. Biz aşağıda Dr. Şelbi'nin, yahudilerin bazı fırkaları hakkında bilgi veren ve parçalanmalarının sebepleri üzerinde duran bir kitabından bazı bilgiler aktarıyoruz:

Dr. Şelbi söz konusu kitabında şöyle diyor:

"Ahd-i Kadim'in düzenlenmesi işine çok sayıda yazıcının katılmış olması nedeniyle içerisine pek çok yanlışlık girmiştir. Örnek olarak bu yanlışlıklardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

"Ahd-i Kadim kitabında geçen rakamlar dikkatlice incelenip yazılmış olmadığından bu konuda yanlışlıklar olmuştur. Mesela, Huruc (çıkış) kitabında İsrailoğullarının Mısır'da kalış sürelerinin 430 yıl olduğu ifade edilmektedir. Gerçekte ise bu süre 215 yıldır. Ahd-i Kadim'in tefsirini yapanlar bu sayının yanlış yazıldığını itiraf etmişlerdir. Hz. Musa (a.s)'nın çıkışından hemen önceki dönemde Mısır'da yirmi yaşına ulaşabilmiş erkeklerin sayıları ile ilgili olarak Aded (sayı) kitabında verilen rakamın doğru olması da aklen mümkün değildir. İsrailoğulları Mısır'a girdiklerinde yetmiş kişi idiler. Bunların iki asır içinde yüzbinleri yahut milyonları bulmuş olması imkansızdır.

Tevrat kitaplarında oğulların, babalarının işledikleri hatalardan dolayı cezalandırılacakları ifade edilmektedir. Hatta üç dört nesil önceki dedelerinin günahlarından bile sorumlu tutulacakları belirtiliyor. Bununla ilgili ifade şöyledir:

"Babaların günahları, oğullara yüklenir. Yine oğulların oğullarına da yüklenir. Hatta üç dört nesil sonrasına kadar sürer." Hazekyal kitabında ise bunun

1) Ahdi Kadim ile kastedilen bugün yahudilerin elinde bulunan Tevrat, Ahd-i Cedid ile kastedilen ise hıristiyanların elindeki İncil'dir. Ahd-i Kadim ve Ahd-i Cedid kitapları denilirken de buralarda yer alan bölümler kastedilmektedir. (Çeviren)

tam tersi bir iddia yer almaktadır. Oradaki ifade de şöyledir:

"Hatayı işleyen can, kendisi ölür. Oğula babanın günahından bir şey yüklenmez. Baba da oğulun günahından bir şey yüklenmez. İyilik işleyenin iyiliği kendinedir. Fenalık işleyenin fenalığı da kendinedir." Bu iki ifade arasında açık bir tenekuz bulunmaktadır.

Hükümler bir kitaptan diğerine farklılık arzetmekte, değişik kitaplardaki hükümler arasında gayet açık ayrılıklar görülmektedir. Aded (sayı) kitabının yirmisekizinci ve yirmidokuzuncu ayetleri ile Hazekyal kitabının kırkdördüncü ve kırkbeşinci ayetleri karşılaştırıldıklarında, bu farklılık açık bir şekilde görülür."

Ahbaru'l Eyyami's Sani (İkinci Gün Haberleri) kitabında ise şöyle bir ifadeye yer verilmiştir:

"... çünkü Rabb İsrail kralı Ahaz sebebiyle Yehuza'yı zelil eyledi." Burada "İsrail" ifadesi kesinlikle yanlıştır. Çünkü Ahaz, İsrail'in değil, Yehuza'nın kralıydı. Buna benzer bir yanlışlık aynı kitabın son ayetinde de görülmektedir. Orada Nebubez Nasr'ın Yehuyakin'i görevden alarak yerine kardeşi Sıdkiyya'yı kral yaptığı ifade edilmektedir. Gerçekte ise Sıdkiyya, Yehuyakin'in kardeşi değil amcası idi. Bu nedenle Ahd-i Kadim'i tercüme edenler, bu iki konunun gerçeğe ve tarihi bilgilere uygun düşmesi için düzeltme yapmışlardır."

Yukarıda verilen bilgilerin yer aldığı bölümlerden önceki bölümlerde, Nebuhez Nasr'ın, Yehuyakin'i Babil'e esir olarak gönderdiği ifade edilmektedir. Tarihi gerçeklere göre ise, Nebuhez Nasr onu Orşelim (Kudüs)'de öldürmüş ve cesedinin sur dışına atılmasını emretmiş, gömülmesine engel olmuştur. Bu bilgileri ise yahudi yazar Yusifas nakletmektedir.

Beşinci Zebur'un İbranice nüshasının 128. fıkrasında *"onun sözüne karşı isyankarlık etmediler"* ifadesi geçmektedir. Yunanca nüshasında ise bu ifade: *"Onun sözüne karşı isyan ettiler"* şeklindedir. Bu iki ifadeden birisi mutlaka yanlıştır. Bu yanlışlığı batıdaki Ahd-i Kadim tefsircileri de kabul etmişlerdir.

Bunlar Ahd-i Kadim'de yer alan yanlışlıkların ve tenakuzların çok az bir kısmıdır. Biz burada söz konusu yanlışlıkların tümünü sıralamayı amaçlamadığımız için sadece bazı örnekler sunmak istedik.

İlim adamları, Tevrat kitaplarının en önce yazılanının Tekvin kitabı olduğu üzerinde görüş birliği içindedirler. Bu kitabın bir kısmı Yehuza'da, bir kısmı da İsrail'de yazılmış, daha sonra yahudilerin devletlerinin yıkılmasının ardından Yehuza'da ve İsrail'de yazılanlar arasındaki ayrılıklar giderilmiştir. Kesin olan görüşe göre Tesniye kitabı Azra tarafından yazılmıştır. Tevrat'ın beş kitabının bugünkü şeklini ise milattan önce 300 yılında aldığı anlaşılmaktadır.

Well, Ahd-i Kadim kitaplarının ilk olarak Babil'de bir araya getirildiğini ve M.Ö. 5 yılında ortaya çıkarıldığını belirtmiştir.

Bunlar, Tevrat kitaplarının hangi şartlarda düzenlendiği konusunda özet bilgilerdir. Bu kitapları yazanların sayısı ise hayli fazladır. Tevrat yazıcıları içinde en çok bilinenleri kahin Azra'dır. Tevrat'ın tedvini konusunda en çok onun adından söz edilir. Hosmer, Azra'nın M.Ö. 5. yılın ortalarında yahudilerden bir gurubu Filistin'e nakleden kişi olduğunu ifade etmiştir. Bu kişi söz konusu yahudi gurubunu Filistin'e nakletmekle orada yeniden yahudilere hayatiyet kazandırdı. Daha sonra Ahd-i Kadim olarak adlandırılan kitabın bir çok bölümünü de bu kişi ortaya çıkardı. Azra adlı kahinin başlattığı işi, ondan sonra gelen kahinler tamamladılar. Mukabin döneminde Ahd-i Kadim'in hemen hemen hepsi bütün bölümleri ile ortaya çıkarılmıştı, ancak bugün bilinen düzeni içerisine sokulmamıştı.

Yahudiler arasında çok sayıda fırka mevcuttur. Bu fırkalar temel ilkelerde, hayat ölçülerinde ve varlıklar alemine bakışta bile birbirlerinden ayrıldılar. Biz aşağıda bu fırkaların ileri gelenlerinden söz edecek ve birbirleriyle birleştikleri ve ayrıldıktan noktaları açıklamaya çalışacağız.

FERRİSİLER

Ferrisiler, hahamların yüksek bir konum sahibi olduklarını, ma'sum günahsız olduklarını, onların sözlerinin Allah'ın sözü telakki edileceğini ve onlardan korkmanın Allah'tan korkma anlamına geleceğini ileri sürmüşlerdir. Sözlerinden bazıları şöyledir:

"İnançlı kişinin hahamların sözlerini şeriat (din düzeni) olarak kabul etmesi gerekir. Çünkü onların sözleri diri olan Allah'ın sözüdür. Haham, senin sağ elinin gerçekte sol el olduğunu veya bunun tersini söylerse, sen onun sözünü doğrula ve tartışmaya girme..." Bu görüşleri nedeniyle ferrisiler herhangi bir içtihada başvurmamışlardır. Haham kutsal, ma'sum ve günahsız sayıldıktan sonra içtiha- da niçin gerek duyulsun ki? Haham bütün sorulara cevap verebilir...

Papaz Bukes şöyle söylemiştir:

"Ferrisiler dinde ferdiyetçilik düzenini kurmuşlardır. Bunlar tamamen ruhlarla ilgili törenler icad etmiş, ahiret inancı konusuna iyice dalmış ve aşırı kehenuta karşı laiklik düzenini savunmuşlardır."

SADDUKİLER

Bazı araştırmacılar bu adın, Hz. Süleyman (a.s) zamanında yaşamış olan büyük kahin Saduk'a yahut aynı adı taşıyan ve M.Ö. üçüncü asırda yaşamış olan bir başka kahine nisbetle verildiği görüşündedirler.

Bu guruptan olanlar, ölümden sonra dirilmeyi, ahiret hayatını, hesabı, cenneti ve cehennemi kabul etmezler. Bunların görüşlerine göre insanın yaptığı amellerinin karşılıkları dünyada iken verilir. Güzel amel, sahibi için hayır ve bereket getirir. Kötü amel ise sahibini sıkıntılara ve zorluklara düşürür.

Saddukiler, Talmud'un şifahi öğretilerini kabul etmezler. Hatta Tevrat'ın bile mutlak anlamda bir kutsallığının bulunduğuna inanmazlar. Şeytanların ve meleklerin varlığını inkar ettikleri gibi, bir kişinin sonsuz hayata kavuşmasına da inanmazlar. Kaza ve kadere inanmayıp, herkesin seçim özgürlüğüne sahip olduğunu yani dünya hayatında istediği gibi hareket etme konusunda bir seçim özgürlükleri olduğunu ileri sürerler. Bunlar işlerin Allah tarafından değil, insan tarafından yaratıldığını söylerler. Gelmesi beklenen Mesih'i de inkar ederler ve onun gelmesini beklemezler.

KURRALAR

Kurralar yahudiler arasında azınlığı oluşturmaktadırlar. Ferrisiler zayıfladıklarında, Kurralar diye bir gurup ortaya çıkmış ve Ferrisilerden olanların yerine geçerek onların prestijlerine kavuşmuşlardır.

Kurralar kutsal kitap olarak Ahd-i Kadim'den başka bir kitabı kabul etmezler. Hahamların birbirlerinden alarak naklettikleri ileri sürülen şifahi rivayetler bunlarda yoktur. Dolayısıyla Kurralar, Talmud'u da kabul etmezler.

Kurralar içtihadı kabul ederler. Buna göre sonradan gelenler, öncekilerin bir yanlışlığını tesbit ettiklerinde bunu düzeltme hakları bulunmaktadır. Onlara göre kendileri ile evlenilmesi yasak olanlar (muharremat) ile ilgili yanlışlıklar bu niteliktedir ve bu yanlışlığı sonradan gelenler tesbit ederek düzeltmişlerdir. Söz konusu hata şudur: Kendileri ile evlenilmesi yasak olanlarla ilgili ayetlerin beşincisine göre babanın hanımının bir başka kocadan olma kızı ile evlenmesi açıkça yasak kılınmışken, öncekiler bunu helal saymışlardır.

YAZICILAR

Bu isim, yahudilik ahkamı ile ilgili sorular soranlara bilgi vermede yazı yazma metoduna güvenen bir yahudi gurubuna verilmiştir. Bunların durumu kitap nesihcilerinin durumuna çok yakındır...

Bunlar bazen düşünürler, bazen de seyyidler olarak adlandırılmakta idiler. Bunların herhangi birine hitab edilirken *"baba"* denilirdi. Siyesi nüfuz, bunların dışındaki din adamlarının eline geçince, bunlar şeriat sancağının taşıyıcıları olarak kendilerini gösterdiler. O zaman, İran, Grek ve Roma düşünürleri ile bağlantı kurarak dini alanı *"ketebenin (yazıcılar gurubunun)"* kapmasını sağladılar.

Yazıcıların durumlarını iyileştiren ve konumlarını yükselten bir ikinci geliş-

me de, bu guruptan olanların her birinin bir okul inşa ederek, bu okulun yöneticisi ve öğreticisi olması oldu. Böylelikle bunların her birinin öğrettikleri bilgileri alan ve onları çevreye yayan öğrencileri yetişti.

TUTUCULAR

Bunlar yahudi fırkalarından bir fırkadır. 'Guignebert' adlı kitapta bilhassa bu fırka hakkında bilgilere yer verilmiştir. Söz konusu kitabın bazı önemli paragraflarının tercümesini aşağıda veriyoruz:

"Filistin'de, diğer fırkaların arasında ferrisilerle yakın bağlantısı bulunan bir fırka vardı. Bunlar inanç esaslarının çoğunda ferrisilerle birleşiyorlardı. Beklenen Mesih'e inanıyor, vatana bağlılığı öne çıkarıyor ve ibadete meyediyorlardı. Ancak bu gurup, bağnazlık ile kendini gösterdi. Hatta dinsizlikle yahut yahudi olmayanlara yakınlık göstermekle itham edilen vatandaşlarına karşı düşmanlıkları ile tanındılar."

M.S. 8. yüzyılda Şirin adlı beldede, yahudilerden bir adam ortaya çıkarak kendisinin beklenen Mesih olduğunu ileri sürdü. Bu adam kendisinin Filistin'i geri alma mucizesini göstereceği va'dinde bulundu. Yine aynı yüzyılda, İsfahan'da, Ebu İsa adında ferrisilerden bir başka adam ortaya çıkarak kendisinin Mesih olduğunu ileri sürdü. Bu adam, Filistin'in ancak oklarla geri alınabileceğini ileri sürerek, yahudi topluluklardan onbin kişilik bir ordu hazırladı. Bu olayın ardından, Emeviler devletinin çökmesi ve yerine Abbasoğulları devletinin kurulması ile bütün İslam dünyasını sarsan çalkantılar dönemi başladı. Bu çalkantılar döneminde Ebu İsa hareketi belli bir süre varlığını sürdürdü. Çünkü kan dökücü Ebu Abbas Seffah, Abbasi devletinin yeni kurulmuş olması nedeniyle ortaya çıkan çeşitli problemlerle ilgilendiklerinden Ebu İsa hareketi ile ilgilenmedi. Ancak daha sonra yönetim, halife Mansur'un eline geçince, yahudilerin ordusuna çok ağır bir darbe vurdu ve bu orduyu tamamen dağıttı. Ebu İsa da kuzeye doğru kaçtı. Bu tarafa kaçarken, orada yahudilerin gizlenmiş liderlerinden biri ile buluşacağını ve Filistin'i geri almak için onunla yardımlaşacağını söylüyordu.

Onyedinci yüzyılda da Selanik'te Sabetay Zifi adında bir yahudi ortaya çıktı. Bu kişi yahudi kültürü hakkında geniş bilgiye sahipti. Yahudilerin beklenen Mesih'le ilgili bütün rivayetlerini ve sözlerini incelemişti. Zifi, yahudilerin Avrupa'da otuz savaşında neler çektiklerini görmüştü. Çocukluğunu ve gençliğini bu savaşın devam ettiği yıllarda geçirmişti. Sabetay Zifi kendini, beklenen Mesih olarak ilan etmek üzere hazırladı. İbadet ve oruca ağırlık verdi. Değişik beldeleri dolaşmaya başladı. Yahudileri etrafında toplamak için davet çalışmaları yapıyor ve beklenen Mesih'in ortaya çıkma zamanının yaklaştığını söylüyordu. 1666 yılı girinci Zifi, yahudilere yönelik ilk mektubunu açıkladı. Bu açıklama

için de yahudilerin oruç ve hüzünle geçirdikleri bir günü seçti. Çünkü bu günün üzüntü verici anılarla bağlantısı vardı. Bu mektubunda şunları söylüyordu:

"Allah'ın ilk oğlu, Mesih ve İsrail halkının kurtarıcısı olan Sabetay Zifi'den bütün İsrailoğullarına... Selam... Allah'ın, oğullarına vadinin gerçekleşeceği büyük günü görmeye layık olmanın mukadder kılındığına göre mutlaka hüzünlerinizi ferahlığa, orucunuzu da ziyafete çevirmeniz gerekir. Çünkü siz artık bugünden sonra ağlamayacaksınız. Artık nimetlerden yararlanın ve zengin olun. Bundan önce üzüntü ve elemlerle geçirmekte olduğunuz günlerinizi de artık bayram gününe çevirin..."

Sabetay daha sonra büyük bir gayret içinde değişik yerleri dolaşarak çağrısını ulaştırma çalışmalarına başladı. Yahudi hahamları, bütün yahudiler arasında hızla yayılmaya başlayan bu hareketin önüne geçemediler. Böylelikle Sabetay Zifi'nin doğu memleketlerindeki taraftarlarının yanısıra Amsterdam, Hamburg ve Londra gibi batı şehirlerinden de taraftarları ortaya çıktı. Ona inananlar, kendilerini onun davasına öylesine vermişlerdi ki, mallarını satıp, varlıklarını toparlayıp gurbet illerinden, yeniden Filistin topraklarına dönmek için hazırlıklara başlamışlardı. İran'da yahudi işçiler, patronlarının sözlerine karşı gelerek ziraat işlerini durdurdular. Yahudiler her tarafta adeta çarpılmışa dönmüş ve Sabetay Zifi'nin yeniden gündeme getirmiş olduğu fikrin köleleri haline gelmişlerdi.

Zifi, gerçekleştirmiş olduğu başarıdan dolayı iyice gayrete geldi. Yahudilerin gelenek ve yaşayışlarında cür'etkarca değişiklikler yapmaya başladı. Yukarıda işaret ettiğimiz mektubunda geçen ifadelere göre, yahudilerin oruç ve bayram günlerini değiştirdi. Gelişmeler onu o kadar gayrete getirdi ki, kendisini büyük bir güç ve yetki sahibi insan olarak görmeye başladı. Buna binaen kardeşlerini ve etrafına toplanan yandaşlarını ve dostlarını kendi hakimiyeti altına gireceğini ileri sürdüğü beldelerin herbirine kral tayin ettikten sonra onlara taçlar dağıtmaya başladı. Kendi şahsı için de *"krallar kralı"* ünvanını seçti.

Sabetay Zifi davet çalışmaları sırasında müslümanların hilafet merkezi olan İstanbul'a da girdi.

Araştırmalardan anlaşıldığına göre müslüman halife de, ilk çıkış dönemlerinde Sabetay Zifi hareketine karşı bir tavır almamıştı. Çünkü o, başlangıçta 'Sabetay' ismi etrafında ortaya çıkan hamaset ve tarafgirliği direk karşısına almak istememişti. Müslüman halifenin bu tutumu ise, Sabetay'a hilafet merkezine kadar girme cesaretini verdi. Fakat halife onu burada tutuklattı, hapsedilmesine karar verdi ve Çanakkale boğazı kalesindeki hapishaneye gönderdi. Halife belli bir süre sadece bu kadarlık bir uygulama ile yetindi ve hareketin üzerine daha fazla gitmedi. Bu tutukluluk sırasında Sabetay'ın yahudiler

arasındaki kıymet ve derecesi daha da arttı. Çok sayıda yahudi, liderlerinin ne durumda olduğunu öğrenmek amacıyla İstanbul'a gitti. Ancak Polonyalı yahudi hahamlardan birisi bu sıralarda Sabetay'ın yalancı olduğunu açıkladı ve onun hareketinin barış ve güvenliği tehdid ettiğini ileri sürdü.

Sultan 4. Mehmet bu ayrılığı bir fırsat olarak değerlendirmek istedi ve Sabetay'ı kalabalık bir topluluğun önünde karşısına çıkardı. Başarılı birkaç askeri de onu öldürmeleri üzere yanına aldı. Sultan 4. Mehmet bu sırada, kendisinin Allah'ın oğlu ve kurtarıcı Mesih olduğunu ileri süren Sabetay'ın üzerine kurşun girmesini önleyebilmesi halinde yahudiliğe gireceğini açıkladı. Bu arada, böyle bir şeyi başaramayacağına kanaat getirmesi halinde kendisinin yalan söylemiş olduğunu açıklayarak İslam'a girmesi için fırsat tanıdı. Sabetay hemen kurtuluş tarafını seçti ve kendisinin daha önce yalan söylemiş olduğunu itiraf etti ve başka bir kurtuluş yolu görmediğinden dolayı müslümanlığı seçti. Bundan sonra Mehmed Efendi adını aldı. Böylelikle bu kişinin başlatmış olduğu çalkantı sona ermiş oldu. Yahudiler bugün hala Mesih'in gelişini beklemektedirler.

HRİSTİYANLARIN FIRKALARA AYRILMASI

Çağımızda yaşamakta olan hıristiyan fırkalarının en meşhurları katoliklik, ortadoksluk ve protestanlıktır. Bu mezheplerin tümü de dört İncil'i kabul etmektedir. Bu dört İncil'in hepsi Hz. Mesih (a.s)'in dinini değiştirmiş olan Pauls ekolünün ürünleridir. Protestanlık diğer iki mezhebe göre daha çok ilgili görmektedir. Katoliklik, ortadoksluk ve protestanlık mezheplerinin herbirinin mensupları da çok değişik fırkalara ayrılmışlardır. İleride göreceğimiz gibi, hıristiyanlar dört İncil'i kabul etme kararı almadan önce, çok sayıda İncil ortaya çıkmıştı. Her bir hıristiyan fırkası, bu İncil'lerden birisini kabul ediyordu. ilk dönem hıristiyanları arasında pek çok ayrılıkların ortaya çıkması ile, Nikiya konsili toplandı. Daha sonra gelen hıristiyanlar arasında çıkan çok sayıdaki ihtilaflarla ilgili olarak da pek çok konsil toplanmıştır. Hıristiyanlar arasında neden bu kadar çok ayrılık ve ihtilaf çıktığını anlamak için Dr. Şelbi'nin eserinden hıristiyanlık ve konsilleri ile ilgili bilgileri vermek istiyoruz. Başlangıçta hıristiyanlık düşmanlarının hıristiyanlara, daha sonraki dönemlerde de hıristiyanların birbirlerine nasıl zulüm va baskı yaptıkları hakkında da aşağıda yaptığımız iktibaslarda bilgiler bulacaksınız. Bu bilgilerin ışığında, çok sayıda hıristiyan mezhebinin ortaya çıkmasına ve sonra da bunların çoğunun varlığını sürdürmesine etki eden unsurlar hakkında fikir edinmek mümkün olabilecektir.

KONSİLLER

Konsiller iki türlüdür: Uluslararası nitelikte olanlar ile bölgesel nitelikte olanlar. Milattan sonraki ilk yüzyıllarda birkaç kez uluslararası nitelikte konsil toplandı. Bu konsillere bütün bölgelerden kilise temsilcileri katıldılar. Bu konsillerin toplanmasının birinci nedeni bir takım ilginç dini mezheplerin ortaya

çıkması, bu gibi mezhepler hakkında incelemede bulunulması ve bu mezhepler ve çıkaranları hakkında kararlar alınması idi. Bu dönemlerde uluslararası nitelikte sekiz konsil toplanmıştır.

Bugünkü hıristiyan mezheplerinin tamamının üzerinde birleştiğini gördüğümüz temel inanç kuralları bu konsillerde belirlenmiştir. Mesih (a.s)'in ilah olduğunun ileri sürülmesi, Ruhu'l Kuds'ün ilah olduğu iddiası, bu iddialarla teslis -üçleme- inancının kesin şeklinin belirlenmesi bu toplantılarda olmuştur.

Bölgesel nitelikte ise çok sayıda konsil toplanmıştır. Kiliseler inançla ilgili herhangi bir iddiayı kabul edip etmeme konusunda konsiller toplamakta idiler ve bugün bu uygulama hala sürmektedir. Bu gibi konsillerde, herhangi bir inanç ilkesinin kaldırılması, yahut bölgesel nitelikte konuların görüşülmesi konuları da gündeme getiriliyordu.

Burada hıristiyanların konsillerinden söz ederken bu konsillerin, gerek uluslararası, gerekse bölgesel nitelikte olanlarının önemlilerinden kısa ve özlü şekilde bahsetmemiz yerinde olacaktır.

1. Nikiya (Nicaea: İznik) Konsili: 325 yılında toplanmıştır. Bu konsil Areous'un savunduğu sanılan vahdaniyet (Tanrının birliği) inancını reddetmek amacıyla toplanmıştır. İznik konsili, hıristiyanların en önemli konsili olarak bilinir. Çünkü bu konsilde hıristiyanlık inancı ile ilgili en önemli kararlar alınmıştır. Konsil, İmparator Büyük Konstantin'in emriyle toplanmış ve 2048 adet ruhani papaz katılmıştı. Bu toplantıda Mesih (a.s)'in tanrı olup olmadığı konusunda şiddetli tartışmalar çıkmıştı. Hatta bu tartışmalar kavgalara dönüştü. Büyük çoğunluk Areosu'n görüşünü savundu. Gelişmeler üzerine İmparator konsilin dağılmasını emretti. Daha sonra konsil yeniden toplandı. Ancak bu ikinci toplantıya sadece teslis (üçleme) inancında olan ve Mesih (a.s)'in tanrı olduğu- nu ileri süren papazlar katıldılar. Bu ikinci toplantıya katılan papazların sayısı 318 idi. İmparator kendisi de bizzat bu toplantıya katıldı. Bu konsilde hıristi- yanlığın temel inanç ilkeleri ile ilgili oldukça tehlikeli kararlar alındı. Halen günümüzdeki kiliseler, bu ilkeleri benimsemektedirler. Söz konusu kararların önemlileri şunlardır:

a) Mesih (a.s)'in tanrı olduğu ve insanlığın işlediği günahların bağışlatılması için yeniden çarmıha gerilmek üzere yeryüzüne ineceği ilkesi.

b) Elçi Pauls'un "sadece bir tek kadının kocası olma" sözüne uyularak, kahinlerden (papazlardan) ikinci bir kadınla evlenmek isteyenlere izin verilmemesi.

c) Konsil, İncil'lerden sadece yukarıdaki ilkeleri kabul edenlerin benimsenip, bunların dışında kalan bütün İncil'lerin ve mektupların imha edilmesine karar

verdi.

Böylelikle Pauls ekolü, Hz. İsa (r.a)'nın havarilerinin insanlara tanıtmış oldukları hidayet çizgisine karşı üstünlük sağladılar. O dönemde tevhid inancı daha kuvvetli olduğu halde, Bizans yönetimi Pauls'un ortaya attığı sapık inancı resmi mezhep olarak benimsedi. Bunun sonucunda uğradıkları baskılar nedeniyle içe kapanmayı ve gelişmeler karşısında suskun kalmayı tercih ettiler.

2. Bölgesel Sur Konsili: Bu konsil, yukarıda sözü edilen İznik konsilinden birkaç yıl sonra toplanmış ve bu konsilde Allah'ın tek olduğu, Mesih (a.s)'in de onun elçisi olduğu yolunda karar alınmıştır. Böylelikle vahdaniyet inancındaki Areous'un görüşlerine yeniden hayatiyet kazandırılmıştır. Ancak bu konsil resmen kabul edilmemiştir.

3. Birinci Konstantiniyye Konsili: 381 yılında toplanmıştır ve bu konsilde Ruhu'l Kuds'un ilah olduğuna karar verilmiştir.

4. Birinci Efes (Ephesus) Konsili: 431 yılında toplanmış olan bu konsilde, Mesih'in tek tabiatlı ve tek meşietli olduğuna, (kendisi ile hiç cinsel ilişkide bulunulmamış) Hz. Meryem'in ilah doğurduğuna, bu yüzden "ilah anası" olarak adlandırılacağına karar verilmiştir. Bu konsilin kararları Nestur'un iddialarını reddetme amacı taşıyordu.

5. İkinci Efes Konsili: 449 yılında toplanmış olan bu konsilin toplanmasını İskenderiye Patriği Deskoris istemişti. Deskoris bu konsilin, Kurş ve İbrina papazı Sazorisus ile Sur papazı Nestur'un görüşlerini yeniden diriltmeyi amaçlayan davet çalışmalarını red amacıyla toplanmasını istemişti. Bu konsilde söz konusu iki papazın safdışı edilmesi yolunda kararlar alınmıştır. Ancak Roma kilisesi bu konsili tanımamıştır.

6. Chalecodon Konsili: Bu konsil 451 yılında toplanmış ve Birinci Efes Konsili kararların te'yid ederek, İkinci Efes Konsili kararlarını reddetmiştir. Bu konsilde, Nestur ve Diskoris ile bunların peşinden gidenler lanetlenmiştir. Bu konsilin açılışı Konstantiniyye'de yapılmış, sonra Chalecodon'a geçilmiştir. Konsile, Roma papazlarının yanısıra, İskenderiyye Patriği Diskoris ve ona bağlı papazlar da katılmışlardı. Birinci gün taraflar arasında şiddetli tartışmalar olmuş, bu gelişmeler üzerine ikinci gün Patrik Diskoris ile papazları zor kullanılarak oturuma alınmamışlardır. Toplananlar, Mesih'in iki tabiatı ile iki meşieti olduğunun kabul edilmesini istediler. Diskoris, İmparatorun bununla ilgili kararın kabul edilmesi yönünde isteğini reddetti. Bunun üzerine İmparator da onu Mısır dışına sürdü ve o da sürgüne gittiği yerde öldü. Mısır kıptileri bugün hala, Chalecodon Konsili kararlarına karşı çıkmakta ve İskenderiyye Patriği Diskoris'e yakınlık duymaktadırlar.

7. İkinci Konstantiniyye Konsili: Bu konsil 553 yılında toplanmış, İznik, Birinci Konstantiniyye ve Chalecodon konsillerinde alınan kararları te'yid etmiştir. O sıralarda ortaya çıkmış olan ruhların tenasühü (halden hale dönüşebileceği, bir bedenden başka bedene geçebileceği inancı) ve Mesih'in bir hakikat değil, hayal olduğu yönündeki fikirleri ortaya atanlar bu konsilde lanetlenmiş ve kovulmuştur

8. Üçüncü Konstantiniyye Konsili: 680 yılında toplanmış olun bu konsilde Mesih'in iki tabiatı ve iki meşieti olduğuna karar verilmiştir. Bu yöndeki karar, Mesih'in sadece bir tabiatı ile bir meşieti olduğunu iddia eden Maruni mezhebine bir cevap anlamı taşıyordu.

9. Roma Konsili: 869 yılında toplanmış olan bu konsilde şu kararlar alınmıştır:

a) Ruhu'l Kuds'un baba ve oğuldan neşet etmiş bir varlık olarak kabul edilmesi.

b) Hıristiyanlıkla ilgili bir konuda dava açmak isteyenin Roma kilisesine baş vurması gerektiği.

c) Bütün dünyadaki hıristiyanların, Roma kilisesinin kararlarına boyun eğmeleri gerektiği.

10. İstanbul Konsili: 879 yılında toplanan bu konsil, o zamanki Konstantiniye Patriği Fosiyus'un başkanlığında bir araya gelmiştir. Bu konsilde Ruhu'l Kuds'un sadece babadan neş'et etmiş olduğuna karar verilmiştir. Bu konsil ve bir önceki konsil ile, hıristiyan kilisesinin Batı ve Doğu diye ikiye ayrılması kesinlik kazanmıştır. Böylelikle konsiller artık bu kiliselerden sadece birine özel oluyor, bir kilisenin konsili, karşı kilisenin kararlarını reddediyor, beri tarafın kararları da karşı tarafça kabul edilmiyordu.

11. Roma Konsili: 1225 yılındaki bu konsilde Roma Papalığının insanları bağışlama yetkisinin olduğuna ve bu bağış yetkisini istediği gibi kullanabileceğine karar verildi.

12. Roma Konsili: 1869 yılındaki bu konsilde de Papa'nın masum (günahsız, günahlardan korunan) olduğuna karar verilmiştir.

Hıristiyanlıkta çok sayıda fırkanın ortaya çıkışının sebepleri üzerinde fikir edinmek için Ferid Vecdi'nin yazmış olduğu ansiklopedide, protestanlığın en büyük guruplarından sayılan Luther gurubunun ortaya çıkışına zemin hazırlayan gelişmelerle ilgili olarak yukarıda verdiğimiz bu bilgileri aktarmamızın yeterli olacağını umuyoruz.

PROTESTANLIK

Bu mezhep, katolik mezhebindeki bozulmaları düzeltmek amacıyla onbeşinci yüzyılda ortaya çıkmış olan bir mezheptir. Protestanlık kelimesi, mensupları nezdinde onaltıncı yüzyılda ortaya çıkmış olan rönesans hareketini benimsemiş bütün dini mezhep ve ekollerin dini inanç sistemlerini içine alır. Bu guruplar ister söz konusu yüzyılda İncil ve akla dayanarak Roma kilisesinin iddialarına karşı durarak bu kiliseyi protesto etmek suretiyle ortaya çıkmış guruplar olsun, isterse sonradan bizzat protestanlığın içinde değişik amillerin etkisiyle ortaya çıkmış guruplar olsunlar, aynı isim altında incelenirler.

Avrupa, Roma kilisesinin taşkınlıkları yüzünden, onikinci yüzyıldan itibaren genel bir dini ıslah (rönesans) hareketine hazırlanıyordu. Kilise akıl hürriyetini kısıtlamak amacıyla her ne zaman yeni bir karar alsa, hıristiyanlığın manevi ve ahlaki anlamlardan yoksun, geleneksel bir takım törenlerden oluşan bir dinden başka bir şey olmadığı yönünde görüşler ortaya çıkıyordu. Kilise, kitleler üzerindeki dünyevi saltanatını korumak amacıyla ileri gidip, halklar üzerindeki baskısını artırdıkça ve kendi maddi gücünü korumak için topluluklara baskı yaptıkça, yeni yeni ayrılık hareketleri ortaya çıkıyor, ancak bunların hürriyetleri engelleniyordu. Bununla birlikte bu hareketler, kalabalıkların ilgisini çekiyordu. Kilise ise toplumların nazarında, ruhani saltanatın zirvesinden bir takım maddi tartışmaların yol açtığı bataklığa düştüğünün farkına varamıyordu.

Roma kilisesine karşı ortaya çıkan fikri hareket, bir bilginin yahut bir gurubun ürünü değildi. Aksine değişik çevrelerde aynı anda ortaya çıkmış bir hareketti. Yani bu hareketi çeken güç, toplumsal bir güçtü. İşte böyle bir ortamda Emaleric Dubin adlı bilginle, onun öğrencisi David de Dinan ortaya çıkarak Paris okullarında *"varlığın tekliği"* görüşünü savunan mezhebi yaymaya başladılar. Aynı dönemde farklı görüşlere sahip muhtelif dini guruplar da ortaya çıkmışlardı. Bu grupların tümü, 'Roma kilisesine karşı çıkma' çağrısından etkilenmişlerdi. Bunların arasında onikinci yüzyılda İtalya'da ortaya çıkmış, kendisi için özel kilise kurmuş ve Fransa'nın güneyine kadar uzanmış olan Kanar cemaatini özelikle zikredebiliriz.

Yine kendisinin konum itibariyle İsa'ya denk bir ilah olduğunu ileri süren Tatşelim adlı kişi de bir cemaat kurmuş ve çok sayıda insan onun arkasına takılmıştı. Kilise ve devlet yönetimi bu kişinin üzerine giderek onu Enfir şehrinde tutuklatmış ve 1124 yılında da idam etmişti.

Yine kendisinin bizzat İsa olduğunu ve insanları içerisine düşmüş oldukları bataklıktan çıkarıp onların gözlerini açmak amacıyla ortaya çıktığını ileri süren Odon adlı kişi de bir cemaat kurmuştu. Bu kişi 1148 yılında tutuklanmış, hapse kapatılmış ve kapatıldığı hapishanede ölmüştü.

Pierre de Pervise adlı kişi de bir cemaat kurmuştu. Bu kişi de tutuklanarak papazların özel sır sahibi oldukları, Tanrı'nın kiliselerde bizzat hazır bulunduğu inancını kabul etmediğinden, ruhbanlığa, ölüler için duaya, haça ibadet edilmesine ve burada sayamayacağımız bazı işlere karşı çıktığından dolayı 1124 yılında Fransa'nın Toulouse şehrinde diri diri yakılmıştı.

Yine kilise mensuplarına karşı aşırı derecede kin besleyen Honorisyan cemaati ortaya çıkmış, Pataran cemaati de bunlara katılmıştı.

Bunlardan başka Publicans fırkası, Temiz Adamlar gurubu ve benzeri değişik fırkalar ve guruplar ortaya çıkmıştı.

İSLAM ÜMMETİNİN FIRKALARA AYRILMASI

SAPIK FIRKALARIN ORTAYA ÇIKIŞ SEBEBİ

1. Daha önce, yahudilerle hıristiyanların yetmişten fazla fırkaya ayrılmış olduklarını bu ümmetin de yetmişüç fırkaya ayrılacağını bildiren hadisleri aktarmıştık. Yahudilerin ve hıristiyanların fırkalarını tanımak, bizim için çok gerekli değildir. Bu konu, daha çok o dinlerin bağlılarını ilgilendirir. Ancak ilmi açıdan konuya yaklaşılırsa, Kur'an-ı Kerim'in, yahudi ve hıristiyanlardan yolu şaşıranların ne derece sapıklığa düştükleri ve onların içerisine düştükleri durumlardan ne derece sakınılması gerektiği konusunda yeterince bilgi verildiği görülür. İşte konunun önemli ve pratik yönü de budur. Yani müslüman, Ya'kabiler, Deysaniler, Aryusiler, Katolikler, Ortodokslar, Protestanlar, Angilikanlar gibi hıristiyanların mezheplerini inceleyerek bunların her birinin görüşlerini, her birinden ortaya çıkmış grupları öğrenme sorumluluğunda değildir. Yahudi fırkaları açısından da aynı durum söz konusudur. Ancak müslüman, bu tür mezheplerin, içine düştükleri sapıklıklardan uzak kalmakla sorumludur. Kur'an-ı Kerim meselenin bu yönünü bütün açıklığı ile ortaya koymuştur.

Ancak müslümanın, bu ümmetin içinden çıkmış olan sapık fırkaları da, onlardan herhangi birinin sapık görüşlerine kapılmamak için öğrenmesi önemli bir görevdir. Bunların bilinmesi farz-ı ayn derecesinde bir görev değilse de, ehl-i sünnet ve'l cemaat mezhebinin itikad prensiplerini ve kitap ile sünnet'ten, kendini sapık mezheplerin aldatmalarına düşmekten koruyacak kadar bir şeyler öğrenmesi mutlaka gereklidir. Sapık fırkaların tanınması ve bunların sapıklığa düşmelerinin bilinmesi, farz-ı kifaye hükmündedir ve ilim adamlarının da sapık fırkaların gidişatlarını bilerek müslümanları söz konusu sapık fırkaların çağrılarına karşı korumaları gerekmektedir. İlim adamlarının doğrudan ya da dolaylı

yollarla bu sapık fırkaları tanımalarına ihtiyaç vardır. Bu tanıma bir yerden bir yere ve zamandan zamana farz-ı ayn hükmü kazanmaktadır.

Günümüzde ilim adamları, belki geçmişte yaşamış olan ilim adamlarından daha büyük bir sorumluluk altında bulunmaktadırlar. Müslümanlar da çeşitli sapık mezheplerin, sapık fırkaların ayakta kalanları ile iletişim araçlarının gelişmesi doğrultusunda, dünyaya yayılan muhtelif sapık felsefi ekoller ve mezhepler karşısında mücadele vermek durumundadırlar. Söz konusu bozuk fırkalar ve ekoller, sahip oldukları imkanları, insanların zihinlerine şüphe ve tereddüt sokmada kullanabilmektedirler. İşte bu gelişmeler karşısında müslüman ilim adamları, müslümanların doğru inançlarını, sapık inançlara karşı korumakla görevlidirler. İlim adamlarının müslümanları, sapık mezhebin ve felsefi ekolün, dinin yahut fırkaların etkilerine karşı korumaları gerekmektedir. Diğer görevlerinin yanısıra, bu yöndeki görevler de ilim adamlarının üzerinde önemli bir sorumluluktur.

Buradan hareketle diyoruz ki: Farz-ı kifayeler, durum ve sayı itibariyle zamandan zamana ve mekandan mekana değişiklik arzetmektedir. Aynı şekilde müslümanın üzerindeki ilmi ve ameli yönden farz-ı aynlar da zamana ve mekana göre değişiklik arzetmektedir. Hatta bu tür farz-ı aynların kişiden kişiye değişiklik arzettiği bile söylenebilir.

Bizim üzerinde durduğumuz konu, yani İslam ümmetinin değişik fırkalara ayrılması konusu, üzerinde durulması gereken konuların en önemlilerindendir. Ortaya çıkan fırkanın bir tanesi ahirette kurtuluşa erecek, diğerleri helak olacaklardır. Bu fırkaların, hak olan itikadi yapıya uzaklık ve yakınlıklarına göre ahiretteki helak dereceleri de farklı olacaktır.

Sapık fırkaların ortaya çıkmasının sebepleri nelerdir?

Çeşitli nasların bizzat söz etmiş oldukları fırkalar nelerdir?

Bu fırkaların haklarında bir çok nass bulunan önemlileri hangileridir?

Ehl-i sünnet mezhebi alimlerinin, sapık oldukları ya da küfre düştükleri konusunda icma ettikleri (görüş birliğine vardıkları) fırkalar hangileridir?

Bu gibi fırkaların öne sürdükleri iddiaların önemlileri nelerdir?

Şimdi bütün bu sorulara cevap arayalım:

Geçmişte ortaya çıkmış fırkaların bazıları bugün yok olmuştur. Ancak yeniden ortaya çıkabilecek durumdadır. Bazı fırkalar ise halen varlıklarını sürdürmektedirler. Bu gibi fırkalar ümmet açısından önemli problemler oluşturmaktadırlar. Bunun yanı sıra bazı fırkalar, eski dönemlerde ortaya çıkmışken bazıları yakın zamanlarda ortaya çıkmışlardır. Bazı akımlar ise her yeni nesille bir-

likte tekrar tekrar ortaya çıkabilmektedir. Allahu Teala'nın hidayetinden sonra ilim, insanın kurtuluşunu sağlamada benzeri olmayan bir ölçüdür. Bütün sayılan konularla ilgili çok sayıda kitap yazılmıştır. Bu kitapların kimileri eski, kimileri ise yenidir. Bu kitaplardan bazıları sırf itikadi mezheplerle ilgili içeriklere sahiptir. Allah'ın kitabından ve Resulullah (a.s)'ın sünnetinden sonra tartışmasız kabul edilmesi gereken hiçbir kitap yoktur.

İtikadi mezhepler konusuyla ilgili yazılmış eski kitapların en çok bilinenleri şunlardır:

Ebu'l Hasan el Eş'ari'nin 'Muakalatu'l İslamiyyin',

Abdulkadir Bağdadi'nin 'el Fark beyne'l Firak',

Şehristani'nin 'el Milel ve'n Nihal',

İbni Hazm'ın 'el Milel ve'n Nihal.'

Son dönemlerde ortaya çıkmış olan Kurratiyye. (İran'ın Kurratu'l Ayn şehrine nisbetle bu adı almıştır).

Bahailik, Kadiyanilik, vs. gibi akımlarla ilgili olarak da son dönem ilim adamları bir takım eserler yazmışlardır. Biz bu bölümde bütün bu fırkalarla ilgili bazı özlü bilgilere yer vereceğiz.

2. Geçmiş ümmetlerin ve özellikle haklarında Allahu Teala'nın bize bazı bilgiler verdiği yahudilerle hıristiyanların arasından çıkmış fırkalar üzerinde geniş çaplı düşünürsek, sapıklığa neden olan faktörlerin şunlar olduğunu görürüz:

Birincisi: Kalp hastalıkları, kin, haset haksız uygulamalara ve arzuların peşine takılmak gibi kalp hastalıklarından meydana gelen durumlar.

Yüce Allah bununla ilgili olarak şöyle buyuruyor:

"Kendilerine ilim geldikten sonra ayrılığa düşmeleri, ancak birbirlerini çekememekten oldu." (1)

İkincisi: İnsanlar, uygulamalar ve konumlar konusunda taşkınlık etmektedirler. İnsanların derecelerini, uygulamaların mahiyetlerini ve bunlara bağlı konumların belirlenmesi konusunda ölçünün kaçırılması ve aşırıya gidilmesi.

Yüce Allah bu konuda şöyle buyuruyor:

"Onlar Allah'ı bırakıp, hahamlarını, papazlarını ve Meryem oğlu Mesih'i kendilerine rab edindiler. Oysa tek Tanrı'dan başkasına kulluk etmemekle emrolunmuşlardı." (2)

---

1) Şuara Suresi: 14
2) Tevbe Suresi: 31

"Ey kitap ehli, haksız olarak dininizde taşkınlık etmeyin. Daha önce sapıklığa düşen, pek çok kimseyi doğru yoldan saptıran ve doğru yoldan ayrılmış olan bir milletin heveslerine uymayın." (1)

Üçüncüsü: Hak olan şeyleri bilgisizce te'vil etmek ve bazı hakikatleri unutmak, uygulamadan kaldırmak suretiyle unutulmasını sağlamak.

Yüce Allah bu konuda şöyle buyuruyor:

"Onlar sözleri yerlerinden değiştirdiler. Kendilerine belletilenin bir kısmını unuttular." (2)

Dördüncüsü: Vahiyden kaynaklanmayan şeyleri, vahiy ürünleri arasına sokmak.

Yüce Allah bununla ilgili olarak da şöyle buyuruyor:

"Onlardan bir takımı, kitap'tan olmadığı halde kitap'tan zannedesiniz diye dillerini eğip bükerler." (3)

Beşincisi: Üzerinde icma edilerek görüş birliğine varılan şeyleri bırakarak, bunlara ters olanları öne çıkarmak.

Yüce Allah bu konuda şöyle buyuruyor:

"Ama kendilerine kitap verilenler, onlara apaçık belge geldikten sonra ayrılığa düştüler. Oysa onlar doğruya yönelerek, dini yalnız Allah'a has kılarak, O'na kullak etmek, namazı kılmak ve zekatı vermekle emrolunmuşlardı. Dosdoğru olan din de budur." (4)

Altıncısı: Allahu Teala hakkında bilgisizlik ve O'nu zatına layık olmayan şeylerle vasfetmek.

Yüce Allah bu konuda şöyle buyuruyor:

"Yahudiler, "Allah'ın eli sıkıdır (cimridir)" dediler. Dediklerinden dolayı elleri bağlansın ve lanet olsunlar. Hayır, O'nun iki eli açıktır, nasıl dilerse öyle sarfeder." (5)

"Andolsun ki, Allah; "Allah fakirdir, biz zenginiz" diyenlerin sözlerini işitmiştir. Dediklerini ve haksız yere peygamberleri öldürdüklerini elbette yaza-

---

1) Maide Suresi: 77
2) Maide Suresi: 13
3) Ali İmran Suresi: 78
4) Beyyine Suresi: 4-5
5) Maide Suresi: 64

cağız. "Yakıcı azabı tadın" diyeceğiz." (1)

Geçmiş ümmetlerin içerisine düşmüş olduğu hatalara, bizim ümmetimiz de düştü. Bu durumun ortaya çıkacağını Resulullah (a.s) önceden bildirmişti. Bu Resulullah (a.s)'ın mucizelerindendir. Bizim içimizden peygamber olmayan bazı kimselerin de masum olduklarını, hatta bunların nassa aykırı düşen sözlerinin bile reddilemeyeceğini ileri sürerek taşkınlık edenler oldu. Nitekim şiilerin bazı gurupları böyle bir inanca sahiptirler.

Nusayriler, Dürziler ve İsmaililer gibi, insanları tanrılaştıranlar çıktı.

Yalancı Müseyleme ve Gulam Ahmed Kadıyani gibi, kendilerinin peygamber olduklarını ileri süren ve bu iddialarında kendilerine uyanları bulabilenler oldu.

Mu'tezililer gibi bilgisizce te'vilde bulunanlar oldu.

Muşebbihe mezhebi mensupları gibi, teşbih yaparak Allah'ı yaratılmışlara benzetenler çıktı.

Hariciler gibi, taşkınlıkları benimseyenler oldu.

Murcie mezhebi mensupları gibi, şeriatın hükümlerine göre amel etmeyi gereksiz görenler ortaya çıktı.

İbahiler gibi, Allah'ın haram kıldıklarını helal sayanlar ortaya çıktı.

Laikler gibi, şeriat hükümlerine göre hükmetmeyi gereksiz görenler ortaya çıktı.

Bütün bu yanılmaların ve sapıklıkların özü, Kur'an-ı Kerim'in muhkem ayetlerinde yer alan anlamları bırakarak müteşabih ayetlere dayanmak suretiyle, arzuya göre hükümler çıkarma uygulamasına dayanıyor.

Bu noktada müteşabih nisbi bir mahiyet ve izafiyet arzeder. Değişik yorumlara göre müteşahib olduğu ileri sürelen ayetleri de içine alır. Pek çokları belirli bir muhkem ayete nisbetle, müteşabih sayılabilecek ayetlerden hareket ederek sapıklığa düşmüşlerdir. Bu mesele oldukça tehlikeli bir meseledir ve mutlaka kavranması gerekmektedir.

Aslında Kur'an-ı Kerim, mahiyet itibariyle bütünüyle muhkemdir ve kesin bir anlam ortaya koyar.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Bu kitap hakim ve habir (her şeyden haberdar) olan Allah tarafından, Al-

1) Ali İmran Suresi: 181

lah'tan başkasına kulluk etmeyesiniz diye ayetleri kesin kılınmış, sonra da uzun uzadıya açıklanmış bir kitaptır." (1)

Ayetlerin kesin kılınması Kur'an-ı Kerim'in bütünü için geçerli bir özelliktir.

Ancak Kur'an-ı Kerim bir başka yönüyle de tümüyle müteşabihtir.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Allah, ayetleri birbirine benzeyen (müteşabih olan) ve yer yer tekrar eden kitab'ı sözlerin en güzeli olana indirmiştir." (2)

Kur'an-ı Kerim'in ayetleri, hakikat, mucize ve daha başka yönlerden birbirlerine benzerler. Ancak Kur'an-ı Kerim'in ayetleri içinde delaleti kesin olanlar yani nasıl bir hüküm ortaya koyduğu herhangi bir tereddüte yer bırakmayacak şekilde kesin olan ayetler bulunmaktadır. İşte bu gibi ayetler, diğerlerine nisbetle muhkemdir. Bunun yanısıra Kur'an-ı Kerim'de belirtilen fazla anlam ortaya koyabilen ayetler bulunmaktadır. İşte bu durum sebebi ile usûl alimleri, nassların (Kur'an ve sünnet metinlerinin) değişik kısımları olduğunu söylemişlerdir. Bunlardan bazıları:

Te'vil edilen (müevvel nasslar): Bunun değişik şekillerde te'vili ihtimali bulunmakla birlikte, bu te'villerin yalnız biri sahih olur, diğerleri ise sahih olmaz. Müteşabih olan nasslar te'vil edilen (müevvel) nasslardandır.

Genel anlam ifade etmekle birlikte özele tahsis edilebilecek ve özel anlam ifade etmesi halinde de te'vil edilebilecek türde olmasının yanı sıra, kastedilen belli bir anlama işaret ettiği anlaşılan neslar.

Zahir (açak) naslar: Bunla da, siyakındaki anlamın dışındaki bir anlama işaret eden ve başka anlam tercih edilen, ihtimalle muhtemel olan lafızlardır.

Tefsir edilen (müfesser) naslar: Yalnız başına neshedilmesi ihtimali ile birlikte vazî bir anlama işaret eden lafızlardır.

Muhkem naslar: Başka bir ihtimale yer vermeyecek şekilde vazî anlama işaret ettiği anlaşılan lafızlardır.

İşte bu kısımlardan hareketle, ilim adamlarının müteşabih diye adlandırdıkları nasları tesbit edebilmektedir önemli olan.

Ancak ortada bir de, bilgisizler açısından müteşabih olan naslar bulunmaktadır. Bir çokları bunlardan hareketle sapıklığa düşmüşlerdir. Mesela yüce Allah'ın:

---

1) Hud Suresi: 1
2) Zümer Suresi: 23

"Allah yeri canlı varlıklar için meydana getirmiştir.." (1) ayet-i kerimesinden hareketle bazıları, yeryüzünde kimsenin mülk edinemeyeceğini, çünkü Allah'ın bunu bütün insanlığın mülkiyetine sunduğunu, dolayısıyla ferdi mülkiyetin geçerli olamayacağını ileri sürmüşlerdir. İşte bunlar şeriatın, yeryüzünde ferdi mülkiyet edinmeye cevaz veren muhkem ayetlerini terkederek, böyle bir müteşabih metni kendilerine dayanak edinmişler ve düşüncelerini bu metin üzerine bina etmişlerdir. Ancak söz konusu ayet, ferdi mülkiyeti geçerli saymayanlar açısından müteşabihtir, yoksa ilim adamları nezdinde müteşabih bir durumu yoktur. Buradan hareketle diyoruz ki:

Bu ümmetin içinden çıkan sapık ve hakikatten uzaklaşmış fırkalar, müteşabih nasslara dayanmaları ve muhkem olan nasları da müteşabih naslara göre açıklamaya kalkışmaları nedeniyle sapıklığa düşmüşlerdir. Bunlar yerine göre, ilim adamlarının belirlemiş oldukları ıstılahi anlamı yerine göre müteşabih olan ayetlere, yerine göre de kendilerinin bilgisizlikleri nedeniyle müteşabih sandıkları ayetlere dayanmışlardır. Bazen de arzularını gerçekleştirmek için ayetlere farklı anlamlar vererek müteşabih bir mahiyete sokmuşlardır. Esasta ise müslümanın muhkem ayetleri dayanak edinerek sadece ilimde rüsuh sahibi olan ilim adamlarının anlayabileceği türden ıstılahi anlamda müteşabih ayetleri veya insanlardan bazılarının anlayamamaları nedeniyle müteşabih olan ayetleri, muhkem ayetlere göre açıklaması gerekmektedir. Biz buradan müteşabih ayetlerin kısımlandırılmasından hareketle, mu'tezile gibi ilim adamlarının belirlemiş oldukları ıstılahi anlamda müteşabih olan ayetlere dayanarak sapıklığa düşen fırkalar ile, Hariciler, Mürci'e ve Batınilerin bazı grupları gibi cehalet yüzünden bir takım konuları karıştırmak suretiyle sapıklığa düşen fırkaları birbirlerinden ayırmaktayız.

Temelde küfre düşüp de müslümanları kafirlikle itham eden bir takım insanlar vardır. Bunlar küfürlerinde bazı müteşabih nasları karıştırmayı, değişik anlamlara çekmeyi esas alıyorlar. Ama bunlar temelde kafirdirler ve kendileri küfre düştükleri halde, başkalarını da kafirlikle itham etmektedirler.

3. Sapıklığa düşmekten korunmanın yolları şunlardır: Kur'an-ı Kerim'e ve sünnete yapışmak, bizim selef-i salihimizin (sahabe ve tabiin gibi doğru çizgide oldukları kesin olan geçmişlerimizin) yollarını izlemek, doğru bilgiye ve çağlar boyunca İslam ümmetinin içinden çıkmış olan ilim adamlarının çoğunluğunun (sevad-ı a'zamının) ortaya koymuş oldukları ilmi delillere dayanmak ve söz konusu sevad- ı a'zamı oluşturan ilim adamlarından rüsuh sahibi olanları izlemek... Her çağda İslam ümmetinin içerisinde ilimde rüsuh sahibi olan ilim adamları yetişmiştir. Dört mezheb imamı, İmam Nevevi, İbni Hacer Askalani, Suyuti, İzz bin Abdusselam ve bunların benzerleri, ilimde rüsuh sahibi olan ilim

1) Rahman Suresi: 10

adamlarındandır.

4. İlimde rüsuh sahibi olan ilim adamları bazı fırkaların sapıklık dairesi içine girdikleri, bazılarının da tamamen küfre düştükleri konusunda icma etmişlerdir. Bir takım fırkaların sapıklığa düşmelerine neden olan bazı önemli meseleler şunlardır:

a- Kur'an-ı Kerim'in zahiri anlamından farklı olarak, batıni bir anlam içerdiği iddiası.

b- Sünnet naslarının (hadis metinlerinin) hüküm çıkarmada esas alınıp alınmayacağı ve sünnetin (hadis naslarının) ne derece bağlayıcı olduğu konusu etrafındaki tartışmalar.

c- Teşbih. Ayetleri farklı anlamlara çekme.

d- Bilgisizce te'vil.

e- Kişinin günah işlemekten dolayı kafir olduğu iddiası.

f- İmamet ve hilafet konusundaki tutum.

g- Sahabiler hakkında ortaya çıkarılan tereddütler, onlardan bazılarına küfredilmesi (sövülmesi) ve kafirlikle itham edilmeleri.

h- Kaderin inkarı.

ı- Cebrilik. İnsanın yaptığı işleri, kaderin zorlaması ile yaptığı iddiası.

i-Taşkınlık.

5. Taşkınlık, peygamberin göstermiş olduğu hidayet çizgisinden uzaklaşma ve sapıklığa düşmedir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Ey kitap ehli, haksız olarak dininizde taşkınlık etmeyin. Daha önce sapıtan, çoğunu saptıran ve doğru yoldan ayrılan bir milletin heveslerine uymayın" de." (1)

"Ey kitap ehli, dininizde taşkınlık etmeyin. Allah hakkında ancak gerçeği söyleyin..." (2)

Taşkınlığın değişik görüntüleri olmaktadır:

Bunlardan biri kişiler konusundaki taşkınlıktır. Yüce Allah buyuruyor:

"Onlar Allah'ı bırakıp hahamlarını, papazlarını ve Meryem'i kendilerine

rab edindiler." (1)

Bir şekli de dinin uygulaması konusundaki taşkınlıktır. Helalin haram sayılması ya da Allah'ın farz kılmadığını farz kabul ederek katılık göstermek. Başkalarını küfürle itham etme konusundaki acelecilik de bu türdeki taşkınlıktır. Taşkınlığın bir şekli de amelde aşırılıktır. Ruhbanlık gibi nefse kaldıramayacağı bir yük yüklemektir. Kitap ve sünnet, taşkınlıkla ilgili bütün meselelerin çözümlerini ortaya koymuştur:

KONU İLE İLGİLİ RİVAYETLER

٤٣٢ــ رَوَى الْإِمَامُ أَحْمَدُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: « ... وَإِيَّاكُمْ وَالْغُلُوَّ فِي الدِّينِ فَإِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِالْغُلُوِّ بِالدِّينِ».

432- İmam Ahmed, İbni Abbas (r.a)'tan rivayet etmiştir:

"Dinde taşkınlık etmekten mutlaka sakının. Sizden öncekiler, dinde taşkınlık etmeleri nedeniyle helak oldular."

٤٣٣ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ عَنْ أَبِي أُمَامَةَ رَفَعَهُ: «صِنْفَانِ مِنْ أُمَّتِي لَنْ تَنَالَهُمَا شَفَاعَتِي: إِمَامٌ ظَلُومٌ غَشُومٌ وَكُلُّ غَالٍ مَارِقٍ».

433- Taberani, Ebu Umame (r.a)'nin merfu olarak şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Ümmetimden iki sınıf vardır ki, bunlara benim şefaatım ulaşmayacaktır Zalim, gaddar bir imam (yönetici) ve hareketlerinde ölçüsüz taşkın kişi."

6. İnsanları sapıklıktan hidayete yönelten nassların gayet açık bir anlam ortaya koyduğu bilinmektedir. Bu ayetlerin ışığında, insaf sahibi bir ilim adamının, hidayetin ve sapıklığın gerçek mahiyetini anlaması zor olmayacaktır. Resulullah (a.s) kendinden sonra ümmetin içerisinde ne gibi gelişmelerin ortaya çıkacağından söz etmiştir. O'nun sözettiği gelişmeler içerisinde, ihtilaflar, fırkalara ayrılmalar ve çarpışmalar bulunmaktadır. Resulullah (a.s), ümmetinin

---

432-Ahmed, Müsned (1/215, 347) Nesai (5/268) 24-Kitabu'l Menasik. 217-Şeytan taşlama babı. İbni Mace (2/1008) 25-Kitabu'l Menasik. 63-Şeytan taşlamada atılacak taşların mahiyeti ile ilgili bab. İsnadı hasendir.

433-Bunu Haysemi, Mecma'uz-Zavaid (5/235)'de rivayet etmiştir. İsnadı hasendir.

1) Tevbe Suresi: 31

***Taşkınlık:** Bid'at, ya da küfür yoluyla sınırı aşmak.*

yetmişüç fırkaya ayrılacağını, bunlardan yalnız birinin kurtuluşa ereceğini, diğerlerinin ise cehenneme gideceklerini bildirmiştir.

Kur'an-ı Kerim bize, sapık fırkaları tanımamıza imkan sağlayacak ölçüyü vermiştir. Bu ölçüden anlaşıldığına göre sapık fırkaların mensupları, müteşabih ayetleri kendilerine dayanak edinip muhkem ayetleri bunlara göre açıklamayı prensip haline getirerek müteşabih ayetleri bunlara göre açıklama prensiplerini reddetmişlerdir. Kurtuluşa erecek olan fırkanın özelliği muhkem ayetlere göre amel etmesi, müteşabih ayetlere inanması ve bunları muhkem ayetlere göre açıklamasıdır. Bu ölçüye göre insan, ehl-i sünnet ve'l cemaat mezhebinin hak çizgi üzere olduğunu anlayabilir.

7. Sahabiler arasında bazı parçalanmalar oldu. Hz. Ali (r.a) ile Hz. Muaviye arasında bazı çarpışmalar meydana geldi. Bunun yanısıra, bir yanda Hz. Ali (r.a)'nin, diğer yanda da Hz. Aişe (r.a), Talha (r.a) ve Zübeyr (r.a)'in yer aldığı çarpışmalar oldu. Bunların tümü, nasların şehadeti ile ehl-i sünnet ve'l cemaat çizgisi üzereydiler. Hz. Ali (r.a) haklıydı ve doğruluk üzereydi. Diğerleri ise hata etmişlerdi. Bu konunun dar bir alana sıkıştırılması, halkın genelinin kalblerinde bazı şüphe ve tereddütlere yol açar. Bu nedenle ilim adamları, sahabiler arasında meydana gelen söz konusu çatışmaların gündeme getirilmesini hoş karşılamamışlardır.

Bu çatışmalarda taraf durumunda olanların tümü, cennetle müjdelenmiş kimselerdi ve gerekli yerlerde te'vil yapabilecek derecede ilim sahibiydiler. Bunların tümü de aynı zamanda kendilerinin haklı olduklarına inanıyorlardı.

Hz. Ali (r.a) ile Hariciler arasında da çatışmalar olmuştu. Bu çatışmalarda Hz. Ali (r.a)'nin haklı olduğu, Haricilerin ise Hz. Ali (r.a) ve Hz. Osman (r.a)'ı küfürle suçlamaları nedeni ile hata üzere oldukları, naslardan bütün açıklığı ile anlaşılmaktadır.

Bazı kimseler, hilafette Hz. Resulullah (a.s)'ın ehl-i beytinin hak sahibi olduğuna inanmışlardır. Bu inançtan teşeyyü (Şiilik) fırkası doğmuştur. Ancak ehl-i beyt şiası (ehl-i beyt yanlıları) aralarında guruplara ayrılmışlardır. Bunların içinde orta yolda olanları olduğu gibi, fazla aşırıya gidenleri de olmuştur. Muhkem olan naslar, herkes için geçerli olan hükümler ortaya koymaktadır. Hz. Ali bin Ebi Talib (r.a)'in şöyle söylediği rivayet edilmiştir:

"Resulullah (a.s) beni yanına çağırdı ve şöyle söyledi:

"Senin durumun biraz Hz. İsa (a.s)'nın durumuna benzer. Ona yahudiler öylesine bir kin beslediler ki, anasına iftira attılar. Hıristiyanlar da onu öylesine sevdiler ki, kendisinde olmayan sıfatlarla onu tarif ettiler."

Bakın, benim hakkımda iki kişi helake gidecektir: Beni sevip sevgisinde aşırı

giden, bende olmayan sıfatları bana nisbet ederek övgüde bulunan ve bana aşırı kin beslemekten dolayı özelliklerini beni kötülemek için kullananlar. İyi bilin ki, ben bir peygamber değilim. Bana vahiy gelmiyor. Ancak Allah'ın kitabı ve peygamberinin sünneti ile gücüm yettiğince amel etmeye çalışıyorum. Size Allah'a itaat konusunda bir şey emrettiğim zaman, hoşlansanız da hoşlanmasanız da bu konuda itaat etmeniz üzerinize bir hak (görev)'dır." (1)

İşte ilk dönemlerde ortaya çıkmış olan iki büyük fırka bu olaydan meydana gelmiştir. Yani Hz. Ali (r.a) ile ilgili anlayıştan...

Daha sonraki dönemlerde bu iki büyük fırkadan çok değişik fırkalar doğmuştur. Bazı insanlar, Hz. Ali (r.a) ile ona karşı çıkanlar arasında ortaya çıkan ihtilafla ilgili olayları anlayamadıklarından, değişik yorumlarda bulunmuşlardır. Ardından felsefi bir takım görüşler ortaya atılmış ve bunlara dayanılarak yoldan sapılmıştır. Hep te'vil cihetine meyletme sonunda, Mutezililik ortaya çıkmıştır. İşte bütün bu gelişmeler, ilk dönemin dört büyük fırkasını ortaya çıkarmıştır: Şi'a, Hariciler, Mutezile ve Mürcie... Bütün bu fırkalardan yeni yeni guruplar doğmuştur. Daha sonraki dönemlerde sünneti bırakıp da her şeyde yalnız Kur'an-ı Kerim'e dayanan fırkalar meydana gelmiştir. Yine sufilerin bazıları gibi, insanın üzerinden yükümlülüğün (nasslara göre amel etme yükümlülüğünün) kalktığını ileri sürenler türemiştir. Zaman ilerledikçe de yeni yeni fırkalar ortaya çıkmaktadır. Kadiyanilik ve Bahailik gibi fırkalar geçtiğimiz yüzyılda ortaya çıkmıştır. Basiretli bir ilim adamı ve hak üzere olanlarla ilişkide bulunanlar, Kur'an ilimlerinden yararlanabilen kimseler ile sapıkları hemen tanıyabilmeleri mümkündür. Haricilerin durumlarından söz eden nasslarını, diğer fırkalardan söz eden naslardan sayıca daha çok oldukları görülür. Bunun çeşitli hikmetleri bulunmaktadır:

Birincisi: İslam ümmeti içinde ortaya çıkmış fırkaların ilki Haricilerdir. Hariciler ortaya çıktıklarında, insanlar Resulullah (a.s)'ın hadislerini şifahi olarak birbirlerine aktarıyorlardı.

İkincisi: Bunlar, katılıkları ve taşkınlıkları sebebiyle halkın avam kesimini aldatabiliyorlardı.

Üçüncüsü: Halkın çoğunluğunun yönetime karşı olan eğilimleri nedeniyle Hariciler pek çok kimseyi kendilerine çekebiliyorlardı.

---

1) Haysemi, Mecma'u'z-Zevaid (9/133)'te rivayet etmiş ve şöyle söylemiştir:"Bunu Abdullah ve Bezzar muhtasar olarak, Ebu Ya'la ise daha geniş şekilde rivayet etmiştir. Abdullah ve Ebu Ya'la'nın rivayetindeki senetlerde Hakem bin Abdulmelik'in adı geçmektedir ki, bu kişi zayıf biridir. Bezzar'ın rivayetinde de Muhammed bin Kesir Kureşi'nin adı geçmektedir ve bu kişi de zayıf biridir." Hadisin rivayetinde bir zayıflık olduğu anlaşılıyorsa da anlam açısından doğrudur. Çünkü burada bildirilenler gerçekleşmiştir.

Yönetime karşı olma, çeşitli şekillerde ortaya çıkmaktadır. Bu konuda isyankarlık vasfı kazananlar (bağiler), hak olan imama haksız bir iddiayla karşı duranlardır. Bunların dışında kalanlar, karşı çıkışlarında haklı olabilecekleri gibi, zulmedenler de olabilirler.

8. Ortalıkta, ehl-i sünnet ve'l cemaat mezhebinin geneli ile ilim ehli tarafından bilinen, sapık yahut kafir bir takım fırkalar bulunmaktadır. Özellikle ilim sahipleri tarafından tanınan, sapıklığa götürücü bazı önderler ortaya çık- mıştır. İlim sahibi olmayanlar, sapıklığa götürücü önderlerle kimlerin kastedildiğini bilemezler.

İtikadi fırkaların bazılarını, tek bir bünye içerisinde incelemek mümkündür.

Şeyh Abdulkahir Bağdadi yirmi kadar Harici fırkasından söz etmiştir. Aslında bunların tümünü tek bir fırka içinde ele almak mümkündür. Şeyh Bağdadi, Mu'tezile fırkalarının sayısının da yirmiyi bulduğunu bildirmiştir. Bunların da tümü gerçekte tek bir fırkadan ibarettir. Böyle bir tek fırkaya mensup değişik grupların, ayrı ayrı ele alınması sonucunda, geçmişte itikadi fırkalarla ilgili olarak yazılmış eserlerde yetmişin üzerinde fırkadan söz edilmiştir. Daha sonraki dönemlerde ise yeni bir takım fırkalar ortaya çıkmıştır. Biz, bu ümmetin içinden çıkacağı bildirilen yetmişüç fırkanın tümünün, şimdiye kadar çıkmış olduğu görüşü ile hareket edilmemesi gerektiğine inanıyoruz. Gelecek yüzyıllarda yeni yeni fırkalar da ortaya çıkabilir. Resulullah (a.s), bu ümmetin içinden, kendisinin peygamber olduğunu ileri süren otuz kişinin, çok sayıda deccalin ortaya çıkacağını bildirmiştir. Bunlardan bazılarının şimdiye kadar çıkmamış olmaları mümkündür. Buna binaen biz bu bölümde, ehl-i sünnet ve'l cemaat mezhebi alimleri ve mensuplarının, sapık ya da kafir oldukları konusunda icma ettikleri bir takım fırkalardan söz edeceğiz.

Geçmişte ortaya çıkmış olan söz konusu fırkaların bazıları halen varlıklarını sürdürmektedirler. Bazıları ise tarihe karışmıştır. Çağımızda varlıklarını sürdüren fırkalar da çeşitlidir. Bunların içinde hiç tereddüt etmeden küfürle itham edilecekler olduğu gibi, haklarındaki bazı dayanaklardan hareketle iman sahibi olduklarına hükmedebileceğimiz fırkalar da bulunmaktadır. Bunların yanısıra bağlı bulundukları fırkaların görüşlerinden ne kadarını kabul edip, ne kadarını kabul etmediği konusunda kesin bir bilgi sahibi olmadan, haklarında herhangi bir hüküm veremeyeceğimiz kimseler bulunmaktadır.

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için bu tür fırkaları daha geniş biçimde ele alacağız. Bu bölümde aşağıdaki konular yer alacaktır:

Birinci konu: Sapık fırkaların tanınmasının zorunluluğu ve bununla ilgili bazı açıklamalar

İkinci konu: Sapık fırkaların ileri gelenlerinden söz eden naslar.

Üçüncü konu: Ehl-i sünnet ve'l cemaat mezhebine aykırı olarak İslami çevrelerde ortaya çıkmış olan fırkaların ileri gelenleri.

Dördüncü konu: Haricilerin özel olarak ele alınması.

Beşinci konu: Cemaate (yani ümmetin geneline) uymanın ve kurtuluşa erecek olan fırkayı tanımanın zorunluluğu. Şimdi bu başlıkları teker teker ele alarak inceleyelim.

SAPIK FIRKALARIN TANINMASININ ZORUNLULUĞU

Resulullah (a.s), ashabına herhangi bir fitneyi ortaya çıkaran kişinin üçyüz ve daha fazla insanı etrafına toplayabileceğinden söz etmiştir. Huzeyfe bin Yeman (r.a)'dan rivayet edilen konuyla ilgili hadiste Hz. Huzeyfe (r.a)'nin şöyle söylediği bildirilmişir:

"Vallahi bilmiyorum ki, ashabım unuttu mu, yoksa unutkanlığa mı düştüler? Resulullah (a.s)'ın, dünyanın sonu gelinceye kadar ortaya çıkacak olan ve etrafında üçyüz ve daha fazla insan toplayabilecek olan fitne öncülerinden herbirinin adını, babasının adını ve mensup olduğu kabilenin adını bize bildirdi." (1)

Bu hadisten anlaşılacağına göre müslümanın, sapıklık önderlerini tanıması son derece önemlidir. Sapıklık önderlerinin tanıtılmasının Resulullah (a.s)'ın sünneti olduğu da bu hadis-i şeriften anlaşılmaktadır. Bundan dolayı bu bölümün önemli bir kısmı bu konuya ayrılmıştır.

Doğru itikaddan uzaklaşan fırkalar çeşitlidir. Bunların içinde, kendisine dayanak olarak İslam'ı, görüşlerine delil olarak da İslami nasları gösterenler ve İslam dairesinden tamamen çıkmış olanlardır. Bu gibi fırkaları acaba İslam ümmeti içinden çıkacağı bildirilen yetmişiki fırkanın içine sokacak mıyız, yoksa sokmayacak mıyız? Tercih edilen görüşe göre yahudi ve hıristiyanların arasından çıkmış fırkaların tümünün, bir arada ele alınması, İslam ümmeti içinden çıkmış olan bu gibi fırkaların da yetmişiki fırkaya sokulmalarını gerektirir. Bunların yanısıra, mutlak anlamda küfür dairesi içine girmiş olmayanlar da bulunmaktadır. Bunlar bid'at üzere olan sapık fırkalardır. Bunların bazıları sapıklık konusunda, diğer bazılarından daha ilerdedirler. Bazılarının bid'atleri hafif, bazılarınınki ise sert ve katıdır. Bid'atlerin ise değişik türleri bulunmaktadır. Bu

---

1) Ebu Davud (4/95) Kitabu'l Fiten ve'l Melahim. Fitneler ve bunlara işaret eden alametlerle ilgili bab. Hadisin isnadı sahihtir.

gibi bid'atlerin mekruh, haram ve caiz olanları vardır. Bu konularda ehil kişilerin fetvalarına baş vurulmalıdır.

Doğru olan bazı fikirlerde taşkınlığa giden bir takım fırkalar bulunmaktadır. Bunların içinden, taşkınlıkta daha ileri giden guruplar çıkmıştır. Bu şekilde, hafif bir taşkınlıktan hareketle, aşırı taşkınlığa giderek küfre götüren sapıklığın içine düşenler olmuştur. Mesela ehl-i beyti sevmek, esasta şeriatın hoş gösterdiği ve kabul ettiği bir şeydir. Yine Hz. Ali (r.a)'nin raşid halifelerden olduğu ve hilafeti süresince hak ve doğru çizgi üzere olduğu yolundaki düşünceler de yerinde ve doğru düşüncelerdir. Ancak bir kimse; daha önceki halifeleri de kabul etmekle birlikte Hz. Ali (r.a)'nin onlardan önce halifelikte hak sahibi olduğunu ileri sürerse, bir bid'at ortaya atmış olur. Bu iddia, sahabenin üzerinde birleştikleri duruma karşı çıkmakla birlikte hafif bir bid'attir. Ama önceki üç halifenin, halifeliklerini kabul etmemek sapıklığa götürücü bir bid'atin peşine düşmek olur. İlk üç halifeyi küfürle itham etmeleri halinde ise, kendileri küfre düşmüş olurlar. Nitekim bu konuda Şeyh Abdulkahir Bağdadi şöyle söylemiştir:

"Hz. Ali (r.a) ve ehl-i beyte ilahlık sıfatı verecek kadar taşkınlık edenlerse, bu yaptıkları, açıkça küfrün içine dalmak olur. Bu tür küfür düşüncelerine, ruhların tenasüh ettiği (bir bedenden başka bedene geçtiği) Kur'an-ı Kerim'in bilinen zahiri anlamından başka bir de batini anlamı olduğu, bu batini anlamı sadece imamın bilebileceği gibi iddialarını da ilave ederlerse ve imamlarından kendilerine ulaşan, şeriata aykırı fikirlerini aynen kabul ederlerse, o zaman küfür üstüne küfür işlemiş olurlar. Ve birbiri üstüne sıralanmış karanlıklar (zulumat) tabakalarının içerisine düşmüş olurlar."

İtikadi fırkaların tarihlerinin incelenmesi sonucunda hafif taşkınlıkların, çoğu zaman aşırı taşkınlıklara yol açtığı görülür. Bazen de, aşırı taşkınlıkları belli bir dengeye indirerek hafifletme yollarına da başvurulur. Mesela, Mutezililer, kaderin tümüyle inkarı konusundaki iddiaları ile, belli bir dengeye indirme gayretleri içine girmişlerdir. Bütün bu gibi gelişmeler sonucunda, bir ana fırkadan değişik guruplar türemiştir. Bugün ümmet içerisinde fiili varlıklarını sürdürmekte olan fırkaların belli başlıları arasında şunları sayabiliriz:

İsna aşeriyye şiası (oniki imam şi'ası), İsmaililer, Dürziler, Nusayriler, Carudiler. Şeytana tapmakta olan Yezidiler gurubundan Suriye ve Irak'ta halen varlıklarını sürdürenler bulunmaktadır. Mutezililer. Bunların da bazı itikadi görüşleri bir takım insanlar arasında ilgi görmektedir. Kadıyaniler, Bahailer. İnsanın üzerinden yükümlülüğün kalktığını ileri sürenler, Müşebbihler (Allah'ı yaratıklara benzetenler), Vahdet-i Vücud iddiasını ortaya atanlar, din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması gerektiğini ileri süren laikler. Bunlar geniş bir kitle üzerinde etkilerini göstermiş, bir akım olarak mürted (dinden dönme) özelliği taşımaktadırlar.

Ortaya çıkacağı bildirilen yetmişiki fırka ile ilgili hükümler, bir fırkadan diğerine değişiklik arzetmektedir. Bu yetmişiki fırkadan bazılarına dünyevi uygulamalarda tamamen müslüman muamelesi yapılmaktadır. Bu fırkaların bazı mensupları hakkında ise dünyevi uygulamaların sadece bir kısmında müslüman muamelesi yapılmaktadır. Bunun yanısıra bazı fırkaların mensupları hakkında da hiçbir şekilde müslüman muamelesi yapılmadığı gibi, ehl-i kitap muamelesi de yapılamamaktadır. Çünkü bunlar mürted hükmündedirler. Yahud mürtedlik üzere devam eden topluluklar hükmündedirler. Dolayısıyla bunlar hakkında özel hükümler bulunmaktadır. Zira bunlar bir riddet hareketini nesilden nesile sürdürmektedirler. Bu gibi mürtedlerle ve onların riddet (dinden dönme) hareketlerini benimseyenlerle evlenilmesi, kendilerine kız verilmesi, kestiklerinin yenilmesi, ölülerinin müslüman mezarlığına gömülmesi ve üzerlerine cenaze namazı kılınması caiz değildir.

Abdulkahir Bağdadi bu konuda şu açıklamalarda bulunmuştur:

"Bir kimse, imamlarının tümünün ya da bazılarının ilah olduklarını iddia eden Batiniler, Beyaniler, Muğayyirler, Hattabiler gibi fırkalardan birine,

Yahut Allah'ın ruhunun bazı insanların bedenlerine gireceği iddiasında bulunan hulûl mezheplerinden birine,

Yahut tenasüh (ruhların bir bedenden diğerine geçeceği) görüşünde olan mezheplerin birine veya Haricilerin, oğullarının ve kızlarının kızları ile evlenmenin caiz olduğu iddiasında bulunan Meymuniler fırkasına,

Yahut İbadilerin, şeriatın ahir zamanda neshedileceğini iddia eden Yezidiler koluna mensup olursa veya Kur'an-ı Kerim'in açıkca haram kıldığı bir şeyi helal sayarsa, ya da te'vile yol bırakmayacak derecede açık bir nassın helal olduğunu bildirdiği bir şeyi haram sayarsa, bu kimse İslam ümmetinden değildir ve İslam'ın kazandırdığı üstünlüğe de sahip değildir. Ancak bir kimse, Mu'tezile, Hariciyye, İmamiyye, Zeydiyye, Neccariyye, Cehmiyye, Darrariyye ve bazı hükümler yönünden İslam ümmetinden sayılabilen Mücessime fırkalarının bid'atlerine uyarsa, bunun müslümanların mezarlığına gömülmesi caiz olur. Böyle biri, müslümanlarla birlikte savaşa çıkarsa fey ve ganimetten hisse almasına engel olunamaz. Aynı şekilde müslümanların mescidlerinde (camilerinde) namaz kılmasına engel olunamaz. Ancak diğer konularda ümmetle ilgili hükümlerin aynılarına tabi değildir. Yani arkasında namaz kılınması, kestiğinin yenilmesi, sünni bir hanımla evlenmesi caiz olmaz. Sünni bir erkeğin de söz konusu mezheplerin itikadlarını benimsemiş olan bir kadınla evlenmesi caiz değildir. Hz. Ali (r.a), Haricilere karşı şöyle söylemiştir:

"Biz üç şeye dikkat edeceğiz: Size karşı çarpışmayı ilk olarak biz başlatmayacağız. Sizi Allah'ı anmanız için Allah'ın mescidlerine girmekten alıkoymaya-

cağız. Sizin elleriniz bizim ellerimizle birlikte oldukça (yani bizimle birlikte savaşlara katıldığınız sürece) ganimetten hisse almanıza engel olmayacağız." (1)

Konunun ayrıntısı hayli fazladır. Fıkıh alimlerinin bu konularla ilgili değişik içtihadları olmuştur. Bazen bir fırkaya mensup kişinin, o fırkanın benimsediği itikadi anlayışının tümünü kabul etmediği olabilir. Böyle biri için özel hüküm bulunmaktadır. Buna binaen her kişi ile ilgili tutumda, o kişinin kendi benimsediği anlayışa bakılmalı ve bu konularda fetvaya ehil basiretli kişilerin vermiş oldukları fetvalara göre amel edilmelidir.

Bu kitapta, öğrenilmesine ihtiyaç olan konuların dışında kalan meselelerin ayrıntısına girilmemesi esas alınmıştır. İtikadi fırkalar konusu ise ayrıca kitap yazılmasını gerektiren geniş bir alandır. Bu yüzden biz burada sadece her bir fırkanın tanınmasına imkan veren belli şeylerden kısa ve özlü şekilde söz ediyoruz. Ayrıca bu konuda Şeyh Abdulkahir Bağdadi'nin açıklamalarını esas aldığımızı da ifade edelim. Bağdadi, 'el Fark beyne'l Fırak' adlı kitabını hicri beşinci yüzyılda yazmıştır. Bu kitaptaki bilgilere ek olarak, daha sonraki dönemlerde yazılmış kitaplarda yer alan bilgilerden de istifade ettik. Bu kitaplar itikadi fırkaları tanıtırken, yerine göre onların taşkınlıklarını aynen vermiş, yerine göre biraz abartmış ve yerine göre biraz önemsiz göstermiş olabilirler.

SAPIK FIRKALARIN BELLİ BAŞLILARINDAN SÖZ EDEN NASLAR

İslam'ın ilk dönemlerinde İslam ümmeti içerisinde dört büyük fırka ortaya çıkmıştır. Bunlar:

Hariciler, Şiilikte (taraftarlıkta) ileri gidenler, Mürcie ve Mutezile'dir.

Hariciler, insanları küfürle itham etme konusunda taşkınlık etmişlerdir. Şiilikte ileri gidenler ise Hz. Ali (r.a) ve ehl-i beyt hakkında taşkınlık ederek sahabilerin çoğuna karşı kin beslemeye yönelmişlerdir. Mürcie fırkasından olanlar ise çeşitlidirler. Bunların en önemli özellikleri, imanla birlikte ma'siyetin (günah işlemenin) kişiye zarar vermeyeceğini iddia etmeleridir. Mutezile mezhebi mensupları ise, kader inancı ile ilgili nasların ortaya koyduğu anlamları gözden uzak tutarak, bu inancı, inanç ilkeleri arasından çıkarmışlardır.

Bu fırkalar erken dönemlerde ortaya çıkacaklarından ve Resulullah (a.s)'ın yaşadığı dönemden kısa bir süre sonra kendilerini göstereceklerinden dolayı, naslarda bu fırkalar üzerinde özellikle durulmuştur.

---

1) el Fark Beyne'l Firak'tan.

Bu bölümde, söz konusu fırkalardan bahseden nasların bazılarını vereceğiz. Çünkü çağımızda sapıklık hareketlerinin çoğu dinsizlik mahiyeti taşıyan laiklik fikrini kendilerine dayanak etmektedirler. Bu düşünce ise saf ve yalın akli araştırmalar sonunda belirlenen hükümlerin, uygulamaya konulması anlayışına dayandırılmaktadır. Biz aşağıda bu konu ile ilgili bir nassı nakledeceğiz. Bazı sapıklık hareketleri de, iktidara sahip güçlerin anlayışlarını benimsemeyi kendilerine dayanak edinmektedirler. Hidayet üzere olanların, bu gibiler karşısındaki konumlarından söz eden bir nassı da aşağıda vereceğiz. Yanlış ve sapıklığa götürücü bir içtihadın (yani hüküm çıkarmanın) yol açtığı fitneden kaynaklanan bir takım bölünmeler de bulunmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak da iki nas vereceğiz.

KONUYLA İLGİLİ RİVAYETLER

٤٣٤ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ، عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «تَفْتَرِقُ أُمَّتِي عَلَى بِضْعٍ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً. أَعْظَمُهَا فِتْنَةً عَلَى أُمَّتِي قَوْمٌ يَقِيسُونَ الْأُمُورَ بِرَأْيِهِمْ فَيُحِلُّونَ الْحَرَامَ وَيُحَرِّمُونَ الْحَلَالَ».

434- Taberani, Avf bin Malik (r.a)'den şöyle rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Ümmetim yetmiş küsur fırkaya ayrılacaktır. Bunlardan en büyük fitneye yol açacak olanları, meseleleri kendi anlayış ve yorumlarına göre değerlendirerek, haramı helal ve helali de haram sayanlardır."

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Hadis-i şerifin işaret ettiği bu tür insanlardan, İslam ümmeti hala etkilenmektedir. Zaman zaman İslam ümmeti içerisinde bu gibi kişilerin yol açtığı şiddetli dalgalanmalar olmaktadır. Bu dalgalanmaların en önemli iki tanesi şunlardır:

İmam Gazali'nin 'Tehafutu'l Felasife' adlı kitabı ile son vermiş olduğu dalgalanma ve çağımızda 19. ve 20. yüzyılda ortaya çıkmış olan dalgalanma. Bu son iki asırda, ilericilik, gericilik, sağcılık, solculuk, laiklik, akılcılık, realizm, maddecilik, din-devlet işlerini birbirinden ayırma, ilim ve aklı dine karşı gösterme hareketi gibi, çok değişik fikirler ve akımlar ortaya çıkmıştır. İslam ümmeti

---

434-Mu'cemul Kebir (18/50) Bunu Haysemi de, Mecma'uz-Zevaid (1/179)'de rivayet etmiş ve şöyle söylemiştir: "Bu hadisin ravileri, Sahih'te isimleri geçen ravilerdir."

bütün bu akımlardan ve düşüncelerden önemli ölçüde etkilenmiştir. Ancak bu fikirler ve akımlar, zaman içerisinde yavaş yavaş gerilemeye ve zayıflamaya başlamıştır. İçerisinde bulunduğumuz şu yirminci yüzyılın başlarından itibaren artık bu fikirlerin ve akımların, dünyadan çekilme eğilimi gösterdiklerini görüyoruz. Allah'a şükürler olsun.

Hadiste geçen kıyas ile kastedilen şey, bazı cahillerin ileri sürdükleri gibi, fıkıh usulünde bilinen şer'i kıyas değildir. Bu kıyas dinden olan bir yoldur. Ve bazı şer'i hükümler bu metod üzerine bina edilmiştir.

٤٣٥ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «يَا ابْنَ مَسْعُودٍ!» فَقُلْتُ: لَبَّيْكَ يَارَسُولَ اللَّهِ. قَالَهَا ثَلاثًا. قَالَ: «تَدْرِى أَيُّ النَّاسِ أَفْضَلُ؟» قُلْتُ: اَللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: «فَإِنَّ أَفْضَلَ النَّاسِ أَفْضَلُهُمْ عَمَلاً إِذَا فَقُهُوا فِى دِينِهِمْ». ثُمَّ قَالَ: «يَا ابْنَ مَسْعُودٍ!». قُلْتُ: لَبَّيْكَ يَارَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «تَدْرِى أَيُّ النَّاسِ أَعْلَمُ؟» قُلْتُ: اَللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: «إِنَّ أَعْلَمَ النَّاسِ أَبْصَرُهُمْ بِالْحَقِّ إِذَا اخْتَلَفَ النَّاسُ، وَإِنْ كَانَ مُقَصِّرًا فِى الْعَمَلِ وَإِنْ كَانَ يَزْحَفُ عَلَى اسْتِهِ زَحْفًا. وَاخْتَلَفَ مَنْ كَانَ قَبْلِى عَلَى ثِنْتَيْنِ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً نَجَا مِنْهَا ثَلاثَةٌ وَهَلَكَ سَائِرُهُنَّ، فِرْقَةٌ وَازَتْ الْمُلُوكَ وَقَاتَلُوهُمْ عَلَى دِينِهِمْ وَدِينِ عِيسَى بْنِ مَرْيَمَ، وَأَخَذُوهُمْ [أَيْ: أَخَذَ الْمُلُوكُ هَؤُلاَءِ] وَقَتَلُوهُمْ وَقَطَّعُوهُمْ بِالْمَنَاشِيرِ. وَفِرْقَةٌ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ طَاقَةٌ بِمُوَازَاةِ الْمُلُوكِ وَلاَ بِأَنْ يُقِيمُوا بَيْنَ ظَهْرَانِيهِمْ فَيَدَعُوهُمْ إِلَى اللَّهِ وَدِينِ عِيسَى بْنِ مَرْيَمَ فَسَاحُوا فِى الْبِلاَدِ وَتَرَهَّبُوا» قَالَ: «وَهُمُ الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿رَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلاَّ ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ﴾» الآية. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَنْ آمَنَ بِى وَصَدَّقَنِى وَاتَّبَعَنِى فَقَدْ رَعَاهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا، وَمَنْ لَمْ يَتَّبِعْنِى فَأُولَئِكَ الْهَالِكُونَ».

435- Taberani, İbni Mes'ud (r.a)'un şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

435-Bunu Haysemi, Mecma (7/260)'da rivayet etmiş ve şöyle demiştir: "Bunu, Taberani iki ayrı senetle rivayet etmiştir. Bu isnadlardan birinin Bukeyr bin Ma'ruf dışında kalanları, Sahih'te isimleri bulunan ravilerdir. Bukeyr'i, Ahmed sika kabul etmiş olmakla birlikte, zayıf olduğu görüşü vardır. Bu hadisin bir benzerini de Ebu Hatim ile İbni Cerir rivayet etmişlerdir." İbni Hacer şöyle söylemiştir: "Bukeyr bin Ma'ruf sadukur, ancak kendisinde lin (gevşeklik) vardır."

"Resulullah (a.s) (yanıma) girdi ve: "Ey İbni Mes'ud!" diye buyurdu. Ben: "Buyur, ey Allah'ın Resulü" dedim. Bunu üç kez söyledi: "İnsanların hangisi daha üstündür biliyor musun?" diye sordu. Ben: "Allah ve Resulü daha iyi bilir" diye cevap verdim. Bunun ardından Resulullah (a.s):

"İnsanların en üstünü, dini hakkında bilgi sahibi olarak amelde üstün olanıdır" diye buyurdu. Sonra: "Ey İbni Mes'ud!" diye seslendi. Ben: "Buyur ey Allah'ın Resulü!" dedim. "İnsanların hangisi daha bilgilidir?" diye sordu. Ben: "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dedim.

"İnsanların en bilgilisi, insanlar ayrılığa düştüklerinde, hakkı en iyi şekilde görebilendir. Amelinde kusur ediyor olsa da ve kıçının üstünde sürünecek kadar düşkün olsa da. Benden önceki ümmetler, yetmişiki fırkaya ayrıldı. Bunlardan sadece üç tanesi kurtuluşa erdi, diğerleri helak oldu. Bir fırka krallarla karşı karşıya geldi. Bunlar kendi dinleri ve İsa bin Meryem dini üzere çarpıştılar. Krallar diğerlerini yendiler, onları öldürdüler, testerelerle bedenlerini biçtiler. Bir gurubun ise krallara karşı duracak gücü yoktu. Artık onların aralarında yaşayarak, onların durumlarını ve İsa bin Meryem dininin korunmasını Allah'a havale etmekten başka yol bulamadılar. Böylelikle beldelerde dolaşarak kendilerini ruhbanlığa verdiler. İşte onların bu durumuna yüce Allah'ın şu ayet-i kerimesinde işaret edilmektedir:

"Meryem oğlu İsa'yı da ardlarından gönderdik ve ona İncil'i verdik. Ona uyanların gönüllerine şefkat ve merhamet duyguları koyduk. Üzerlerine bizim gerekli kılmadığımız, fakat kendilerinin güya Allah'ın rızasını kazanmak için ortaya attıkları ruhbaniyete bile gereği gibi uymadılar. İçlerinden iman etmiş olanlara ecirlerini verdik. Ama çoğu yoldan çıkmışlardır." Resulullah (a.s) bu ayet-i kerimeyi okuduktan sonra şöyle buyurdu:

"Kim bana inanır, beni doğrular ve bana uyarsa, bunun (yani ruhbaniyetin) gereğine hakkıyla riayet etmiş olur. Kim de bana uymazsa, işte bunlar helake uğrayacak olanlardır."

Bir rivayette de şöyle geçmektedir:

"Bir fırka, krallara ve diktatörlere karşı durarak onları Hz. İsa (a.s)'nın dinine çağırdı. Ancak bunlar (diktatörler tarafından) tutuklandılar, testerelerle kesildiler ve ateşlere atılıp yakıldılar. Ancak Allah'a kavuşuncaya kadar sabrettiler."

onları fenalıktan nehyeden fırka ile kendisini ruhbanlığa veren fırkadır.

İfadeden çıkarılan sonuca göre, üçüncü fırka ise Hak'ka yapışmakla birlikte yukarıda zikredilen iki işten hiçbirini yapmaya güç yetirememiş olan fırkadır. Bunlar, fenalığı kalpleri ile reddetmişlerdir. Bizim ümmetimizin mensupları da bu yönden üç derecede sayılmışlardır. Bu üç derecedekilerin hepsi de kurtuluşa ereceklerdir. Bunlar: Güçleri yettiğince fenalığı elleri ile değiştirenler, bunların hiç birine güç yetiremediklerinde ise fenalığı kalpleri ile reddedenlerdir.

٤٣٦ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ فِي الْأَوْسَطِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «الْقَدَرِيَّةُ وَالْمُرْجِئَةُ مَجُوسُ هٰذِهِ الْأُمَّةِ، فَإِنْ مَرِضُوا فَلَا تَعُودُوهُمْ، وَإِنْ مَاتُوا فَلَا تَشْهَدُوهُمْ».

436- Taberani, Mu'cemu'l Evsat'ta Enes bin Malik (r.a)'ten rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Kaderiler (Kaderiyye mezhebi mensupları) ve Mürcie bu ümmetin mecusileridir. Onlar hasta olduklarında ziyaretlerine gitmeyin, öldüklerinde cenazelerinde bulunmayın."

Bir Açıklama

Hadiste mecusiler ile kastedilenler, farisilerin içindeki ateşe tapanlar ve onların peşlerinden gidenlerdir. Mecusiler, bir ışık tanrısı, bir de karanlık tanrısı olduğunu ileri sürerek, iki ayrı yaratıcının bulunduğunu iddia ederler. Kaderiler ise Allah'tan başka yaratıcının varlığını kabul etmişlerdir. Bu yönleriyle Mecusilere benzemişlerdir. Yine Mecusiler, şeytana kısmen itaati gerekli görürler. Mürcie mezhebi mensupları, insanın üzerinden yükümlülüğün kalktığını ileri sürmekle şeytana itaat etmiş ve bu yönleri ile Mecusilere benzemişlerdir.

٤٣٧ــ التِّرْمِذِيُّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَجَابِرِ بْنِ عَبْدِاللَّهِ قَالَا: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «صِنْفَانِ مِنْ أُمَّتِي لَيْسَ لَهُمَا فِي الْإِسْلَامِ نَصِيبٌ أَهْلُ الْإِرْجَاءِ وَأَهْلُ الْقَدَرِ».

436-Haysemi (7/205) "Bunu Evsat'ta (Taberani) rivayet etmiştir ve Harun bin Musa Ferevi dışında kalan ravileri, Sahih'te isimleri bulunan ravilerdir. Bu kişi ise sikadır" demiştir. Bu hadisi, Ebu Davud (4/222) da Kitabu's Sunne, Kader babında İbni Ömer (r.a)'den rivayet etmiştir. Ancak Ebu Davud'un rivayetinde mürci'eden söz edilmemektedir. Müstedrek (1/85) Buradaki rivayet hasendir.

437- Tirmizi, İbni Abbas (r.a) ve Cabir bin Abdullah (r.a)'tan şu şekilde rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Ümmetimden iki sınıf vardır ki, bunların İslam'dan nasibi yoktur. İrca ehli (Mürcie) ve kader ehli (Kaderiyye)."

٤٣٨ــ رَوَى التِّرمِذِيُّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : «صِنْفَانِ مِنْ هٰذِهِ الْأُمَّةِ لَيْسَ لَهُمَا فِي الْإِسْلَامِ نَصِيبٌ الْمُرْجِئَةُ وَالْقَدَرِيَّةُ».

438- Tirmizi, İbni Abbas (r.a)'tan rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Bu ümmetin içinde iki sınıf vardır ki, onların İslam'dan nasipleri yoktur. Mürcie ve Kaderiyye."

٤٣٩ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ وَعِنْدَهُ عَلِيٌّ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : «يَاعَلِيُّ! سَيَكُونُ فِي أُمَّتِي قَوْمٌ يَنْتَحِلُونَ حُبَّ أَهْلِ الْبَيْتِ لَهُمْ نَبَزٌ يُسَمَّوْنَ الرَّافِضَةَ قَاتِلُوهُمْ فَإِنَّهُمْ مُشْرِكُونَ».

439- Taberani, İbni Abbas (r.a)'ın şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s)'ın yanında bulunuyordum. Yanında Hz. Ali (r.a) de vardı. Resulullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Ey Ali, ümmetimin içinde ehl-i beyt sevgisini kendilerine prensip edinen bir topluluk olacak. Bunların bir lakapları olacak. Rafiza (reddedenler, karşı duranlar) diye adlandırılacaklar. Onlara karşı savaşınız, onlar müşriktirler."

437-Tirmizi (4/454) 33-Kitabu'l Kader.13-Kaderiyye hakkında gelen rivayetler babı. İbni Mace (1/28) Mukaddime. 9-İman babı.

438-Tirmizi (4/454) 33-Kitabul Kader. 13-Kaderiyye hakkında gelen rivayetler babı. İbni Mace (1/24) Mukaddime. İman babı. Tirmizi: "Bu hadis garib, hasen, sahihtir" demiş, gerek o, gerek ondan önceki ilim adamları bu hadisi zayıf görmüşlerdir." demiştir.

439-Mu'cemu'l Kebir (12/242) Bunu Haysemi de, Mecma'uz-Zevaid (10/22)'de rivayet etmiş ve "isnadı hasendir" demiştir.

٤٤٠ــ رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ قَالَ لَهُ وَلِابْنِهِ عَلِيٍّ: انْطَلِقَا إِلَى أَبِي سَعِيدٍ فَاسْمَعَا مِنْهُ حَدِيثَهُ فِي شَأْنِ الْخَوَارِجِ. فَانْطَلَقَا فَإِذَا هُوَ فِي حَائِطٍ لَهُ يُصْلِحُ، فَلَمَّا رَآنَا أَخَذَ رِدَاءَهُ ثُمَّ احْتَبَى، ثُمَّ أَنْشَأَ يُحَدِّثُنَا حَتَّى عَلاَ ذِكْرُهُ فِي الْمَسْجِدِ، فَقَالَ: كُنَّا نَحْمِلُ لَبِنَةً لَبِنَةً، وَعَمَّارٌ يَحْمِلُ لَبِنَتَيْنِ لَبِنَتَيْنِ، فَرَآهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ، فَجَعَلَ يَنْفُضُ التُّرَابَ عَنْ رَأْسِهِ، وَيَقُولُ: «يَا عَمَّارُ! أَلاَ تَحْمِلُ لَبِنَةً لَبِنَةً كَمَا يَحْمِلُ أَصْحَابُكَ». قَالَ: إِنِّي أُرِيدُ الْأَجْرَ عِنْدَاللَّهِ. قَالَ: فَجَعَلَ يَنْفُضُ وَيَقُولُ: «وَيْحَ عَمَّارٍ تَقْتُلُهُ الْفِئَةُ الْبَاغِيَةُ». قَالَ: وَيَقُولُ عَمَّارٌ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الْفِتَنِ.

440- Hakim, İkrime (r.a)'den rivayet etmiştir:

"İbni Abbas (r.a) kendisine ve oğlu Ali'ye şöyle demiştir:

"Ebu Sa'id'in yanına gidin, ondan Haricilerin durumu ile ilgili hadisini dinleyin. "İkisi çıkıp Ebu Sa'id (r.a)'in yanına gittiler. Vardıklarında Ebu Sa'id (r.a) kendisine ait bir bahçeyi düzenliyordu. (Bunlar şöyle bildirdiler:) "Ebu Said bizi görünce ridasını üzerine alıp bir yere çömeldi. Sonra bizimle konuşmaya başladı. Hatta sesi Mescid'den bile duyulabiliyordu. Şöyle söyledi:

"Biz teker teker kerpiç taşıyorduk. Ammar ise ikişer ikişer taşıyordu. Bu sırada Resulullah (a.s) kendisini gördü. Resulullah (a.s), Ammar'ın başındaki tozları temizleyerek şöyle buyurdu:

"Ey Ammar, neden arkadaşların gibi teker teker kerpiç taşımıyorsun?" Ammar: "Ben Allah katında ecir almak istiyorum" diye cevap verdi. Resulullah (a.s) Ammar'ın başındaki tozları temizlemeye devam ederek şöyle buyurdu: "Vallahi Ammar'ı, onu haddi aşan (isyancı) bir gurup öldürür."

Ravi şöyle söylemiştir:

"Ammar (r.a): "Fitnelerden Allah'a sığınırım" diye söylerdi."

Bir Açıklama

Ammar (r.a)'ı Muaviye'nin gurubu öldürdü. Bu olay Muaviye gurubunun, Hz. Ali (r.a)'ye karşı isyan etmiş bir gurup olduğuna işaret etmektedir. Ammar

---

440-Müstedrek (2/149) Hakim: "Bu hadis, Buhari'nin şartına göre sahihtir, ancak bu şekli ile kitabına almamıştır" demiştir. Buhari bunun bir benzerini Cihad (6/30)'da rivayet etmiştir. Hadisin metninden anlaşıldığına göre Ebu Said (r.a), söz konusu iki kişiye Mescid-i Nebevi'nin inşa edilmesi olayından, bu olay sırasında Ammar bin Yasir (r.a)'in yaptığından ve Resulullah (a.s)'ın kendisine neler söylediğinden bahsetmiştir.

(r.a), Hz. Ali (r.a) ile birlikte idi. Bu durum aynı zamanda Hz. Ali (r.a)'nin hak ve doğruluk üzere olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte biz, Muaviye ve askerlerinin de Hz. Aişe (r.a) ile onun yanında yer alanların tümünün de sünnet ve cemaat ehli (ehli sünet ve'l cemaat) olduklarına hükmederiz. Bu noktada kendilerini sapık fırkalardan kılmayacak hatalı bir içtihat yapmışlardır. Buna binaen biz diyoruz ki: Bir kimsenin itikadı sahih (doğru, hak) olarak görülürse, o ehli sünnet ve'l cemaat (sünnet ve cemaat ehli) olarak kabul edilir. Eğer bir konuda hatalı bir içtihat yapılırsa, o zaman bu hatalı içtihadın üzerine hatalı bir amel bina edilir. Ancak isyan işlendiği görülse bile, hatalı içtihaddan dolayı bir kimse küfürle yahut sapıklıkla itham edilemez.

Bu konuyu takib eden konu içerisinde, Haricileri tanıyacak ve sapık bir fırka olduklarını göreceğiz. Yukarıda geçen hadisten anlaşıldığına göre İbni Abbas (r.a), İkrime (r.a) ve diğer oğlunu Hariciler hakkında soru sormaları üzere göndermiştir. Hadisin devamında ise Hz. Ammar (r.a) ve onun isyancı bir gurup tarafından öldürülmesi olayı ile ilgili hadis geçmektedir. Ammar (r.a)'ı Muaviye'nin gurubu öldürmüştü. İsyancılar ise hak imam halife Hz. Ali (r.a)'ye karşı haksız yere isyan edenlerdir. Bunlar ise iki guruptur. Birincisi yanlış bir inançtan hareket ederek karşı çıkanlar, ikincisi yanlış bir içtihaddan hareket ederek karşı çıkanlar. Birinci guruptan olanlar Hariciler, ikinci guruptan olanlar ise isyancılardır. İkinci guruptan olanlar, günah işlemiş olabilecekleri gibi, içtihadlarının durumuna ve karşı çıkmalarına sebep olarak gösterdikleri delillere göre ecir almaları da söz konusu olabilecektir.

٤٤١ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ يَعْمَرَ؛ قَالَ: كَانَ أَوَّلَ مَنْ قَالَ فِي الْقَدَرِ بِالْبَصْرَةِ مَعْبَدٌ الْجُهَنِي. فَانْطَلَقْتُ أَنَا وَحُمَيْدُ بْنُ عَبْدِالرَّحْمٰنِ الْحِمْيَرِيُّ حَاجَّيْنِ أَوْ مُعْتَمِرَيْنِ فَقُلْنَا: لَوْ لَقِينَا أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ فَسَأَلْنَاهُ عَمَّا يَقُولُ هٰؤُلَاءِ فِي الْقَدَرِ. فَوُفِّقَ لَنَا عَبْدُاللّٰهِ بْنُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ دَاخِلاً الْمَسْجِدَ. فَاكْتَنَفْتُهُ وَصَاحِبِي. أَحَدُنَا عَنْ يَمِينِهِ وَالْآخَرُ عَنْ شِمَالِهِ. فَظَنَنْتُ أَنَّ صَاحِبِي سَيَكِلُ الْكَلَامَ إِلَيَّ. فَقُلْتُ: أَبَا عَبْدِالرَّحْمٰنِ! إِنَّهُ قَدْ ظَهَرَ قِبَلَنَا نَاسٌ يَقْرَؤُونَ الْقُرْآنَ وَيَتَقَفَّرُونَ الْعِلْمَ (وَذَكَرَ مِنْ شَأْنِهِمْ) وَأَنَّهُمْ يَزْعُمُونَ أَنْ لَاقَدَرَ. وَأَنَّ الْأَمْرَ أُنُفٌ. قَالَ: فَإِذَا لَقِيتَ أُولٰئِكَ فَأَخْبِرْهُمْ أَنِّي بَرِيءٌ مِنْهُمْ، وَأَنَّهُمْ بُرَاءُ مِنِّي، وَالَّذِي يَحْلِفُ بِهِ عَبْدُاللّٰهِ بْنُ عُمَرَ! لَوْ أَنَّ لِأَحَدِهِمْ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا فَأَنْفَقَهُ، مَا قَبِلَ اللّٰهُ مِنْهُ حَتَّى يُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ.

441- Müslim, Yahya bin Ya'mer (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Basra'da kader konusunu ilk gündeme getiren kişi Ma'bed el Cunehi'ydi. Ben ve Humeyd bin Abdurrahman Himyeri hacc ya da umre yapmak amacı ile yola çıktık. "Keşke Resulullah (a.s)'ın ashabından biri ile karşılaşsak da, şu kişilerin kader konusunda ileri sürdükleri şeylerle ilgili olarak bu sahabiye soru sorsak" dedik. Tavafuken tam Mescid'e gireceği sırada Abdullah bin Ömer bin Hattab (r.a) ile karşılaştık. Ben ve arkadaşlarım hemen yanına yanaştık. Birimiz sağında, birimiz solunda durduk. Ben arkadaşımın, sözü bana bırakacağını düşündüm. Ben:

"Ey Ebu Abdurrahman, bizim aramızda bazı kimseler ortaya çıktı. Bunlar Kur'an-ı Kerim'i okuyor, ilmi konularla ilgileniyorlar. (Bu arada söz konusu kişilerin daha başka özelliklerini de saydı). (1) Ancak bunlar kaderin olmadığı inancındalar. Bunlara göre işler, harhangi bir takdire göre değil de şartlara ve durumlara göre ortaya çıkıyor," dedim. Bunun üzerine Abdullah bin Ömer (r.a) şöyle cevap verdi:

"Onların yanlarına gittiğinde kendilerine de ki: "Ben onlardan uzağım. Onlar da benden uzaktırlar. Abdullah bin Ömer'in kendisine yemin ettiği zata yemin olsun ki, eğer onlardan birinin Uhud dağı büyüklüğünde altını olsa ve tamamını Allah yolunda harcasa, kadere inanmadıkları sürece Allah onların iyiliklerini kabul etmez."

Bir Açıklama

Kaderiyye ismi, kaderi inkar edenlere verilir. Kaderiyye mensupları ise iki türlüdür:

441-Müslim (1/36) Kitabu'l İman. 1-İman, İslam, ihsan vs. açıklanması babı.

Nevevi bu hadisle ilgil olarak şu açıklamalara yer vermiştir:

"Kader konusunu ilk gündeme getiren kişi denilirken kastedilen, kaderin inkarı bid'atini ilk başlatan ve böylelikle hak çizgide olanların kabul ettikleri doğruya ilk muhalefet eden kişi kastedilmektedir. Şunu bilmemiz gerekir ki, hak çizgide olanların mezhebine göre, kaderin varlığına inanılır. Kaderin anlamı, Allahu Teala'nın geçmişte olacakları takdir etmiş olmasıdır. Allahu Teala, bu olayların kendi katındaki ilimde belirli zamanlarda ve yine kendi katındaki ilimde belirli şekillerde gerçekleşeceğini önceden biliyor idi. Netice olarak olaylar Allah Subhenehu ve Teala'nın takdirine göre gerçekleşir.

Olayların şartlarına ve durumlara göre ortaya çıkması: Yani bu gibi olayların gerçekleşeceğine dair önceden herhangi bir takdirin olmaması ve Allahu Teala'nın bütün olanlar hakkında gerçekleştikten sonra bilgi sahibi olması. Yani bu iddiaya göre, Allahu Teala önceden bir kader belirlemiş değildir ve olaylar hakkında önceden de bir bilgi sahibi değildir.

1) Bu ifade, hadisin ravilerinden Yahya bin Ya'mer'den sonraki ravilerden herhangi birine aittir. Yani, Yahya bin Ya'mer, bu arada kendilerinden söz ettiği kişilerin daha başka özelliklerini de saydı. İlim ve içtihad konusunda belli dereceler kasbetmiş olduklarına ilmi konulara özen gösterdiklerine dikkat çekti. (Nevevi'nin Müslim Şerhi'nden)

Birincisi: Yukarıdaki rivayette kendilerinden söz edilenler. Bunlar kaderi cümleten ve tafsilen (bütün olarak kader kavramını ve tek tek fiillerin kadere göre tahakkuk ettiğini) inkar ediyorlardı. Anlaşıldığına göre bunlar, devlet yöneticileri ile iç'i dışlı olmaları sonunda yayılmışlardır.

İkincisi: Ehli sünneti ve'l cemaat mensuplarının kendilerine Mu'tezile dediği gurup. Bunlar, olayları belli bir takdire göre meydana getiren gücün varlığını inkar ederek, kişinin kendi fiillerini kendisinin yarattığını ileri sürüyorlardı. Bunlar dünyadaki gelişmeler konusunda şu şekilde bir açıklama yapıyorlardı: *"Dünyada bir sebepler, bir de bu sebeplere binaen gerçekleşen olaylar (müsebbibler) vardır. İlahi irade, yahut ilahi kader doğrudan müdahalede bulunmaz."* Bu iddia ise kaderin bir nev'i inkarıdır.

Kader; her şeyin Allahu Teala'nın bilgisi dahilinde, O'nun iradesiyle ve gücüyle gerçekleştiğine, bütün olanların ve olacakların levh-i mahfuzda önceden kaydedilmiş olduğuna inanmaktır.

Bu konularla ilgili ayrıntılı bilgilere, eserimizin sekizinci cildinde yer vereceğiz.

İÇİNDEKİLER

Takdim 11
İslam Akaidine giriş 13
Binci Babın bölümleri 19
Akaidin Temel Taşları 21

BİRİNCİ KISIM

Beden, Ruh, Akıl, Kalp ve Nefis hakkında genel bilgiler 31
Beden 39
Beden ile ilgili rivayetler 39
Ruh 47
Ruh ile ilgili rivayetler 47
Akıl 55
Akıl ile ilgili rivayetler 55
Kalp 59
Kalp ile ilgili rivayetler 61
Nefis 93
Nefis kelimesiyle Zat'ın kastedildiği naslar 93
Konu ile ilgili rivayetler 64
Nefis kelimesiyle Ruh'un kastedildiği naslar 104
Konu ile ilgili rivayetler 104
Nefis kelimesiyle bedene bürünen Ruh'un kastedildiği naslar 109
Konu ile ilgili rivayetler 110
Nefis kelimesiyle Kalb'in kastedildiği naslar 113
Konu ile ilgili rivayetler 113

İKİNCİ KISIM

Mükellefiyet ve İnsanın Allah Karşısındaki Sorumluluğu 121
İnsanın sorumluluğu 122
Mükellefiyet/Yükümlülük 125
Konu ile ilgili rivayetler 125
Yükümlülük ve buna güç yetirme 135
Konu ile ilgili rivayetler 136
Mükellefiyet üzerine bazı meseleler 141
Birinci mesele: Fetret ehli 141
İkinci mesele: Farklı görüşler 142
Üçüncü mesele: Akıllı olmak 143
Dördüncü mesele: Güç yetirme 143
Beşinci mesele: Ayrıntılar 144
Altıncı mesele: Mali sorumluluk 144
Yedinci mesele: Büluğa ermek 144
Sekizinci mesele: Farzlar 148

ÜÇÜNCÜ KISIM

İman ve İslam ... 153
İman konusundaki farklı görüşler ... 154
Akaid üzerine bazı meseleler ... 157
Konu ile ilgili bazı rivayetler ... 157
Alimlerin İman ve İslam hakkındaki görüşleri ... 159

DÖRDÜNCÜ KISIM

Müslüman Olmanın Üstünlüğü ... 171
Konu ile ilgili rivayetler ... 172
İmanın ve müminin fazileti ... 195
Konu ile ilgili rivayetler ... 196

BEŞİNCİ KISIM

Resulullah (a.s)'ın Daveti ve Bu Davete Kulak Verenler ... 207
Konu ile ilgili rivayetler ... 207

ALTINCI KISIM

İslamın Nasipleri, Rükünleri, Makamları ve Bazı Temel Ameller ... 217
İslamın Nasipleri ... 221
Konu ile ilgili rivayetler ... 221
İslamın Rükünleri ... 225
Konu ile ilgili rivayetler ... 225
İslamın Makamları ... 229
Konu ile ilgili rivayetler ... 229
İslamın Temel Amelleri ... 237
Konu ile ilgili rivayetler ... 237

YEDİNCİ KISIM

İmanın Şubeleri hakkında takdim ... 267
İmanın Şubeleri ... 271
Konu ile İlgili rivayetler ... 278

SEKİZİNCİ KISIM

İmanın ve Müslümanlığın Ölçüleri ... 303
Konuyla ilgili rivayetler ... 303

DOKUZUNCU KISIM

Kelime-i Şehadet ve Kelime-i Tevhid ... 317
Konu ile ilgili rivayetler ... 318
Kelime-i Şehadet ve Kelime-i Tevhid hakkında bazı meseleler ... 333

ONUNCU KISIM

Sathi ve Gerçek İman ... 339
Konu ile ilgili rivayetler ... 340
İlmi açıklamalar ... 343

ONBİRİNCİ KISIM

Resulullah (a.s)'ın Yetiştirdiği Altın Nesil ... 347
Konuyla ilgili rivayetler ... 349

Alimlerin sahabe hakkındaki görüşleri 356

ONİKİNCİ KISIM

Vesveseler, İmanın Azalması, Artması, Yenilenmesi ve Yitirilmesi 361
Konuyla ilgili rivayetler 362

ONÜÇÜNCÜ KISIM

Fıtrat, İman ve Nifak 377
Konu ile ilgili rivayetler 382

ONDÖRDÜNCÜ KISIM

Küfür, Şirk ve Büyük Günahlar 389
Konu ile ilgili rivayetler 392
Büyük ve küçük günahlar konusunda alimlerin görüşleri 402

ONBEŞİNCİ KISIM

Nifak Alametleri ve Şubeleri 411
Nifak ile ilgili rivayetler 412

ONALTINCI KISIM

Şehadeti Bozan Haller 437
Konu ile ilgili rivayetler 439
Şehadeti bozan şeyler ve bunların sıralanışı 447

ONYEDİNCİ KISIM

Kur'an ve Sünnete Yapışmak 455
Konuyla ilgili rivayetler 458
Sünnete yapışmak ile ilgili rivayetler 466
Bid'at ve Bid'at Ehli 473
Konu ile ilgili rivayetler 474
Bid'atin kısımları 502

ONSEKİZİNCİ KISIM

Fırkalara Ayrılma 513
Konuyla ilgili rivayetler 313
Yahudilerin Fırkalara Ayrılması 517
Ferrisiler 520
Saddukiler 520
Kurralar 521
Yazıcılar 521
Tutucular 522
Hristiyanların Fırkalara Ayrılması 525
Protestanlık 529
İslam Ümmetinin Fırkalara Ayrılması 531
Sapık fırkaların ortaya çıkış sebebi 531
Konu ile ilgili rivayetler 539
Sapık Fırkaların Tanınmasının Zorunluluğu 545
Sapık fırkaların belli başlılarından söz eden naslar 548
Konuyla ilgili rivayetler 549
İçindekiler 558